നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഖുദ്ദകനികായേ

മഹാനിദ്ദേസപാളി

൧. അട്ഠകവഗ്ഗോ

൧. കാമസുത്തനിദ്ദേസോ

൧. **കാമം കാമയമാനസ്സ, തസ്സ ചേ തം സമിജ്ഝതി;**
അദ്ധാ പീതിമനോ ഹോതി, ലദ്ധാ മച്ചോ യദിച്ഛതി.

കാമം കാമയമാനസ്സാതി **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച. കതമേ **വത്ഥുകാമാ?** മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ; അത്ഥരണാ പാവുരണാ [പാപുരണാ (സീ॰ സ്യാ॰)] ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, യം കിഞ്ചി രജനീയം വത്ഥു - വത്ഥുകാമാ.

അപി ച അതീതാ കാമാ അനാഗതാ കാമാ പച്ചുപ്പന്നാ കാമാ; അജ്ഝത്താ കാമാ ബഹിദ്ധാ കാമാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ കാമാ; ഹീനാ കാമാ മജ്ഝിമാ കാമാ പണീതാ കാമാ; ആപായികാ കാമാ മാനുസികാ കാമാ ദിബ്ബാ കാമാ പച്ചുപട്ഠിതാ കാമാ; നിമ്മിതാ കാമാ അനിമ്മിതാ കാമാ പരനിമ്മിതാ കാമാ; പരിഗ്ഗഹിതാ കാമാ, അപരിഗ്ഗഹിതാ കാമാ, മമായിതാ കാമാ, അമമായിതാ കാമാ; സബ്ബേപി കാമാവചരാ ധമ്മാ, സബ്ബേപി രൂപാവചരാ ധമ്മാ, സബ്ബേപി അരൂപാവചരാ ധമ്മാ, തണ്ഹാവത്ഥുകാ തണ്ഹാരമ്മണാ കാമനീയട്ഠേന രജനീയട്ഠേന മദനീയട്ഠേന കാമാ - ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ.

കതമേ **കിലേസകാമാ?** ഛന്ദോ കാമോ രാഗോ കാമോ ഛന്ദരാഗോ കാമോ; സങ്കപ്പോ കാമോ രാഗോ കാമോ സങ്കപ്പരാഗോ കാമോ; യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസ്നേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം.

> ‘‘അദ്ദസം കാമ തേ മൂലം, സങ്കപ്പാ കാമ ജായസി;
> ന തം സങ്കപ്പയിസ്സാമി, ഏവം കാമ ന ഹോഹിസീ’’തി [ന ഹേഹിസീതി (സ്യാ॰)]. -

ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **കാമയമാനസ്സാ**തി കാമയമാനസ്സ ഇച്ഛമാനസ്സ സാദിയമാനസ്സ പത്ഥയമാനസ്സ പിഹയമാനസ്സ അഭിജപ്പമാനസ്സാതി - കാമം കാമയമാനസ്സ.

തസ്സ ചേ തം സമിജ്ഝതീതി. **തസ്സ ചേ**തി തസ്സ ഖത്തിയസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ വേസ്സസ്സ വാ സുദ്ദസ്സ വാ ഗഹട്ഠസ്സ വാ പബ്ബജിതസ്സ വാ ദേവസ്സ വാ മനുസ്സസ്സ വാ. **ത**ന്തി വത്ഥുകാമാ വുച്ചന്തി - മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ. **സമിജ്ഝതീ**തി ഇജ്ഝതി സമിജ്ഝതി ലഭതി പടിലഭതി അധിഗച്ഛതി വിന്ദതീതി - തസ്സ ചേ തം സമിജ്ഝതി.

അദ്ധാ പീതിമനോ ഹോതീതി. **അദ്ധാ**തി ഏകംസവചനം നിസ്സംസയവചനം നിക്കങ്ഖാവചനം അദ്വേജ്ഝവചനം അദ്വേള്ഹകവചനം നിയോഗവചനം അപണ്ണകവചനം അവത്ഥാപനവചനമേതം - അദ്ധാതി. **പീതീ**തി യാ പഞ്ചകാമഗുണപടിസഞ്ഞുത്താ പീതി പാമുജ്ജം ആമോദനാ പമോദനാ ഹാസോ പഹാസോ വിത്തി തുട്ഠി ഓദഗ്യം അത്തമനതാ അഭിഫരണതാ ചിത്തസ്സ. **മനോ**തി യം ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു, അയം വുച്ചതി മനോ. അയം മനോ ഇമായ പീതിയാ സഹഗതോ ഹോതി സഹജാതോ സംസട്ഠോ സമ്പയുത്തോ ഏകുപ്പാദോ ഏകനിരോധോ ഏകവത്ഥുകോ ഏകാരമ്മണോ. **പീതിമനോ ഹോതീ**തി പീതിമനോ ഹോതി തുട്ഠമനോ ഹട്ഠമനോ പഹട്ഠമനോ അത്തമനോ ഉദഗ്ഗമനോ മുദിതമനോ പമോദിതമനോ ഹോതീതി - അദ്ധാ പീതിമനോ ഹോതി.

ലദ്ധാ മച്ചോ യദിച്ഛതീതി. **ലദ്ധാ**തി ലഭിത്വാ പടിലഭിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ. **മച്ചോ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു [ജാതു (സ്യാ॰), ജഗു (ക॰)] ജന്തു ഇന്ദഗു [ഹിന്ദഗൂ (സീ॰ സ്യാ॰)] മനുജോ. **യദിച്ഛതീ**തി യം ഇച്ഛതി യം സാദിയതി യം പത്ഥേതി യം പിഹേതി യം അഭിജപ്പതി, രൂപം വാ സദ്ദം വാ ഗന്ധം വാ രസം വാ ഫോട്ഠബ്ബം വാതി, ലദ്ധാ മച്ചോ യദിച്ഛതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"കാമം കാമയമാനസ്സ, തസ്സ ചേ തം സമിജ്ഝതി;
അദ്ധാ പീതിമനോ ഹോതി, ലദ്ധാ മച്ചോ യദിച്ഛതീ"തി.

൨. **തസ്സ ചേ കാമയാനസ്സ, ഛന്ദജാതസ്സ ജന്തുനോ;**
തേ കാമാ പരിഹായന്തി, സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതി.

തസ്സ ചേ കാമയാനസ്സാതി. **തസ്സ ചേ**തി തസ്സ ഖത്തിയസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ വേസ്സസ്സ വാ സുദ്ദസ്സ വാ ഗഹട്ഠസ്സ വാ പബ്ബജിതസ്സ വാ ദേവസ്സ വാ മനുസ്സസ്സ വാ. **കാമയാനസ്സാ**തി കാമേ ഇച്ഛമാനസ്സ സാദിയമാനസ്സ പത്ഥയമാനസ്സ പിഹയമാനസ്സ അഭിജപ്പമാനസ്സ. അഥ വാ കാമതണ്ഹായ യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതി. യഥാ ഹത്ഥിയാനേന വാ അസ്സയാനേന വാ ഗോയാനേന വാ അജയാനേന വാ മേണ്ഡയാനേന വാ ഓട്ഠയാനേന വാ ഖരയാനേന വാ യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതി; ഏവമേവം കാമതണ്ഹായ യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതീതി - തസ്സ ചേ കാമയാനസ്സ.

ഛന്ദജാതസ്സ ജന്തുനോതി. **ഛന്ദോ**തി യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസ്നേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം, തസ്സ സോ കാമച്ഛന്ദോ ജാതോ ഹോതി സഞ്ജാതോ നിബ്ബത്തോ അഭിനിബ്ബത്തോ പാതുഭൂതോ. **ജന്തുനോ**തി സത്തസ്സ നരസ്സ മാനവസ്സ പോസസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ജീവസ്സ ജാഗുസ്സ ജന്തുസ്സ ഇന്ദഗുസ്സ മനുജസ്സാതി - ഛന്ദജാതസ്സ ജന്തുനോ.

തേ കാമാ പരിഹായന്തീതി - തേ വാ കാമാ പരിഹായന്തി, സോ വാ കാമേഹി പരിഹായതി. കഥം തേ കാമാ പരിഹായന്തി? തസ്സ തിട്ഠന്തസ്സേവ തേ ഭോഗേ രാജാനോ വാ ഹരന്തി, ചോരാ വാ ഹരന്തി, അഗ്ഗി വാ ദഹതി, ഉദകം വാ വഹതി, അപ്പിയാ വാ ദായാദാ ഹരന്തി, നിഹിതം വാ നാധിഗച്ഛതി, ദുപ്പയുത്താ വാ കമ്മന്താ ഭിജ്ജന്തി, കുലേ വാ കുലങ്ഗാരോ ഉപ്പജ്ജതി, യോ തേ ഭോഗേ വികിരതി വിധമതി [വിധമേതി (സ്യാ॰)] വിദ്ധംസേതി അനിച്ചതായേവ അട്ഠമീ. ഏവം തേ കാമാ ഹായന്തി പരിഹായന്തി പരിധംസേന്തി പരിപതന്തി അന്തരധായന്തി വിപ്പലുജ്ജന്തി. കഥം സോ കാമേഹി പരിഹായതി? തിട്ഠന്തേവ തേ ഭോഗേ സോ ചവതി മരതി വിപ്പലുജ്ജതി. ഏവം സോ കാമേഹി ഹായതി പരിഹായതി പരിധംസേതി പരിപതതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി.

ചോരാ ഹരന്തി രാജാനോ, അഗ്ഗി ദഹതി നസ്സതി;
അഥ അന്തേന ജഹതി [അഥോ അന്തേന ഹേതി (സ്യാ॰), അസഹന്തേന ദഹതി (ക॰)], സരീരം സപരിഗ്ഗഹം;
ഏതദഞ്ഞായ മേധാവീ, ഭുഞ്ജേഥ ച ദദേഥ ച.

ദത്വാ ച ഭുത്വാ ച യഥാനുഭാവം, അനിന്ദിതോ സഗ്ഗമുപേതി ഠാനന്തി, തേ കാമാ പരിഹായന്തി.

സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതീതി. യഥാ അയോമയേന വാ സല്ലേന വിദ്ധോ, അട്ഠിമയേന വാ സല്ലേന ദന്തമയേന വാ സല്ലേന വിസാണമയേന വാ സല്ലേന കട്ഠമയേന വാ സല്ലേന വിദ്ധോ രുപ്പതി കുപ്പതി ഘട്ടീയതി പീളീയതി, ബ്യാധിതോ ദോമനസ്സിതോ ഹോതി, ഏവമേവ വത്ഥുകാമാനം വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ ഉപ്പജ്ജന്തി സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ. സോ കാമസല്ലേന ച സോകസല്ലേന ച വിദ്ധോ, രുപ്പതി കുപ്പതി ഘട്ടീയതി പീളീയതി ബ്യാധിതോ ദോമനസ്സിതോ ഹോതീതി - സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''തസ്സ ചേ കാമയാനസ്സ, ഛന്ദജാതസ്സ ജന്തുനോ;
തേ കാമാ പരിഹായന്തി, സല്ലവിദ്ധോവ രുപ്പതീ''തി.

൩. **യോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, സപ്പസ്സേവ പദാ സിരോ;**
സോമം വിസത്തികം ലോകേ, സതോ സമതിവത്തതി.

യോ കാമേ പരിവജ്ജേതീതി. **യോ**തി യോ യാദിസോ യഥായുത്തോ യഥാവിഹിതോ യഥാപകാരോ യംഠാനപ്പത്തോ യംധമ്മസമന്നാഗതോ ഖത്തിയോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ വേസ്സോ വാ സുദ്ദോ വാ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ. **കാമേ പരിവജ്ജേതീ**തി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ

കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ... പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **കാമേ പരിവജ്ജേതീ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി കാമേ പരിവജ്ജേതി - വിക്ഖമ്ഭനതോ വാ സമുച്ഛേദതോ വാ. കഥം വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി? ''അട്ഠികങ്കലൂപമാ കാമാ അപ്പസ്സാദട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''മംസപേസൂപമാ കാമാ ബഹുസാധാരണട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''തിണുക്കൂപമാ കാമാ അനുദഹനട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''അങ്ഗാരകാസൂപമാ കാമാ മഹാപരിളാഹട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''സുപിനകൂപമാ കാമാ ഇത്തരപച്ചുപട്ഠാനട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''യാചിതകൂപമാ കാമാ താവകാലികട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''രുക്ഖഫലൂപമാ കാമാ സമ്ഭഞ്ജനപരിഭഞ്ജനട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''അസിസൂനൂപമാ കാമാ അധികുട്ടനട്ഠേനാ''തി [അധികന്തനട്ഠേനാതി (സ്യാ॰)] പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''സത്തിസൂലൂപമാ കാമാ വിനിവിജ്ഝനട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''സപ്പസിരൂപമാ കാമാ സപ്പടിഭയട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ''അഗ്ഗിക്ഖന്ധൂപമാ കാമാ മഹാഭിതാപനട്ഠേനാ''തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി.

ബുദ്ധാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ധമ്മാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി...പേ॰... സങ്ഘാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി... സീലാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി... ചാഗാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി... ദേവതാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി... ആനാപാനസ്സതിം [ആനാപാനസതിം (സീ॰)] ഭാവേന്തോപി... മരണസ്സതിം ഭാവേന്തോപി... കായഗതാസതിം ഭാവേന്തോപി... ഉപസമാനുസ്സതിം ഭാവേന്തോപി വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി.

പഠമം ഝാനം ഭാവേന്തോപി വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, ദുതിയം ഝാനം ഭാവേന്തോപി...പേ॰... തതിയം ഝാനം ഭാവേന്തോപി... ചതുത്ഥം ഝാനം ഭാവേന്തോപി... ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിം ഭാവേന്തോപി... വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിം ഭാവേന്തോപി... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം ഭാവേന്തോപി ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിം ഭാവേന്തോപി വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി. ഏവം വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി.

കഥം സമുച്ഛേദതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി? സോതാപത്തിമഗ്ഗം ഭാവേന്തോപി അപായഗമനീയേ കാമേ സമുച്ഛേദതോ പരിവജ്ജേതി, സകദാഗാമിമഗ്ഗം ഭാവേന്തോപി ഓളാരികേ കാമേ സമുച്ഛേദതോ പരിവജ്ജേതി, അനാഗാമിമഗ്ഗം ഭാവേന്തോപി അനുസഹഗതേ കാമേ സമുച്ഛേദതോ പരിവജ്ജേതി, അരഹത്തമഗ്ഗം ഭാവേന്തോപി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം സമുച്ഛേദതോ കാമേ പരിവജ്ജേതി. ഏവം സമുച്ഛേദതോ കാമേ പരിവജ്ജേതീതി - യോ കാമേ പരിവജ്ജേതി.

സപ്പസ്സേവ പദാ സിരോതി. സപ്പോ വുച്ചതി അഹി. കേനട്ഠേന സപ്പോ? സംസപ്പന്തോ ഗച്ഛതീതി സപ്പോ; ഭുജന്തോ ഗച്ഛതീതി ഭുജഗോ; ഉരേന ഗച്ഛതീതി ഉരഗോ; പന്നസിരോ ഗച്ഛതീതി പന്നഗോ; സിരേന സുപതീതി [സപ്പതീതി (ക॰)] സരീസപോ [സിരിംസപോ (സീ॰)]; ബിലേ സയതീതി ബിലാസയോ; ഗുഹായം സയതീതി ഗുഹാസയോ; ദാഠാ തസ്സ ആവുധോതി ദാഠാവുധോ; വിസം തസ്സ ഘോരന്തി ഘോരവിസോ; ജിവ്ഹാ തസ്സ ദുവിധാതി ദ്വിജിവ്ഹോ; ദ്വീഹി ജിവ്ഹാഹി രസം സായതീതി ദ്വിരസഞ്ഞൂ. യഥാ പുരിസോ ജീവിതുകാമോ അമരിതുകാമോ സുഖകാമോ ദുക്ഖപടിക്കൂലോ പാദേന സപ്പസിരം വജ്ജേയ്യ വിവജ്ജേയ്യ പരിവജ്ജേയ്യ അഭിനിവജ്ജേയ്യ; ഏവമേവ സുഖകാമോ ദുക്ഖപടിക്കൂലോ കാമേ വജ്ജേയ്യ വിവജ്ജേയ്യ പരിവജ്ജേയ്യ അഭിനിവജ്ജേയ്യാതി - സപ്പസ്സേവ പദാ സിരോ.

സോമം വിസത്തികം ലോകേ, സതോ സമതിവത്തതീതി. **സോ**തി യോ കാമേ പരിവജ്ജേതി. വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ അനുനയോ അനുരോധോ നന്ദീ നന്ദിരാഗോ, ചിത്തസ്സ സാരാഗോ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ അജ്ഝോസാനം ഗേധോ പലിഗേധോ [പളിഗേധോ (സീ॰)] സങ്ഗോ പങ്കോ, ഏജാ മായാ ജനികാ സഞ്ജനനീ സിബ്ബിനീ ജാലിനീ സരിതാ വിസത്തികാ, സുത്തം വിസതാ ആയൂഹിനീ [ആയൂഹനീ (സീ॰ സ്യാ॰)] ദുതിയാ പണിധി ഭവനേത്തി, വനം വനഥോ സന്ഥവോ സ്നേഹോ അപേക്ഖാ പടിബന്ധു, ആസാ ആസീസനാ ആസീസിതത്തം, രൂപാസാ സദ്ദാസാ ഗന്ധാസാ രസാസാ ഫോട്ഠബ്ബാസാ, ലാഭാസാ ധനാസാ പുത്താസാ ജീവിതാസാ, ജപ്പാ പജപ്പാ അഭിജപ്പാ ജപ്പനാ ജപ്പിതത്തം ലോലുപ്പം ലോലുപ്പായനാ ലോലുപ്പായിതത്തം പുച്ഛഞ്ജികതാ സാധുകമ്യതാ, അധമ്മരാഗോ വിസമലോഭോ നികന്തി നികാമനാ പത്ഥനാ പിഹനാ സമ്പത്ഥനാ, കാമതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ വിഭവതണ്ഹാ, രൂപതണ്ഹാ അരൂപതണ്ഹാ നിരോധതണ്ഹാ, രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ , ഓഘോ യോഗോ ഗന്ഥോ ഉപാദാനം ആവരണം നീവരണം ഛദനം ബന്ധനം, ഉപക്കിലേസോ അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം ലതാ വേവിച്ഛം, ദുക്ഖമൂലം ദുക്ഖനിദാനം ദുക്ഖപ്പഭവോ മാരപാസോ മാരബളിസം മാരവിസയോ, തണ്ഹാനദീ തണ്ഹാജാലം തണ്ഹാഗദ്ദുലം തണ്ഹാസമുദ്ദോ അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം.

വിസത്തികാതി. കേനട്ഠേന വിസത്തികാ? വിസതാതി വിസത്തികാ; വിസാലാതി വിസത്തികാ; വിസടാതി വിസത്തികാ; വിസക്കതീതി വിസത്തികാ; വിസംഹരതീതി വിസത്തികാ; വിസംവാദികാതി വിസത്തികാ; വിസമൂലാതി വിസത്തികാ; വിസഫലാതി വിസത്തികാ; വിസപരിഭോഗോതി വിസത്തികാ; വിസാലാ വാ പന സാ തണ്ഹാ രൂപേ സദ്ദേ ഗന്ധേ രസേ ഫോട്ഠബ്ബേ, കുലേ ഗണേ ആവാസേ ലാഭേ യസേ, പസംസായ സുഖേ ചീവരേ പിണ്ഡപാതേ സേനാസനേ ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ, കാമധാതുയാ രൂപധാതുയാ അരൂപധാതുയാ, കാമഭവേ രൂപഭവേ അരൂപഭവേ, സഞ്ഞാഭവേ അസഞ്ഞാഭവേ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ, ഏകവോകാരഭവേ ചതുവോകാരഭവേ പഞ്ചവോകാരഭവേ, അതീതേ അനാഗതേ പച്ചുപ്പന്നേ, ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ.

ലോകേതി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ, ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു...പേ॰... ചിത്തേ... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ.

അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - അസതിപരിവജ്ജനായ സതോ, സതികരണീയാനം ധമ്മാനം കതത്താ സതോ, സതിപരിബന്ധാനം ധമ്മാനം ഹതത്താ സതോ, സതിനിമിത്താനം ധമ്മാനം അസമ്മുട്ഠത്താ സതോ.

അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - സതിയാ സമന്നാഗതത്താ സതോ, സതിയാ വസിതത്താ സതോ, സതിയാ പാഗുഞ്ഞതായ സതോ, സതിയാ അപച്ചോരോഹണതായ [അപച്ചോരോപനതായ (സീ॰)] സതോ.

അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - സത്തത്താ സതോ, സന്തത്താ സതോ, സമിതത്താ സതോ, സന്തധമ്മസമന്നാഗതത്താ സതോ. ബുദ്ധാനുസ്സതിയാ സതോ, ധമ്മാനുസ്സതിയാ സതോ, സങ്ഘാനുസ്സതിയാ സതോ, സീലാനുസ്സതിയാ സതോ, ചാഗാനുസ്സതിയാ സതോ, ദേവതാനുസ്സതിയാ സതോ, ആനാപാനസ്സതിയാ സതോ, മരണസ്സതിയാ സതോ, കായഗതാസതിയാ സതോ, ഉപസമാനുസ്സതിയാ സതോ. യാ സതി അനുസ്സതി പടിസ്സതി സതി സരണതാ ധാരണതാ അപിലാപനതാ അസമ്മുസ്സനതാ സതി സതിന്ദ്രിയം സതിബലം സമ്മാസതി സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ ഏകായനമഗ്ഗോ, അയം വുച്ചതി സതി. ഇമായ സതിയാ ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി സതോ.

സോമം വിസത്തികം ലോകേ, സതോ സമതിവത്തതീതി. ലോകേ വാ സാ വിസത്തികാ, ലോകേ വാ തം വിസത്തികം സതോ തരതി ഉത്തരതി പതരതി സമതിക്കമതി വീതിവത്തതീതി - സോമം വിസത്തികം ലോകേ, സതോ സമതിവത്തതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"യോ കാമേ പരിവജ്ജേതി, സപ്പസ്സേവ പദാ സിരോ;
സോമം വിസത്തികം ലോകേ, സതോ സമതിവത്തതീ"തി.

൪. **ഖേത്തം വത്ഥും ഹിരഞ്ഞം വാ, ഗവാസ്സം ദാസപോരിസം;**
ഥിയോ ബന്ധൂ പുഥൂ കാമേ, യോ നരോ അനുഗിജ്ഝതി.

ഖേത്തം വത്ഥും ഹിരഞ്ഞം വാതി. **ഖേത്ത**ന്തി സാലിക്ഖേത്തം വീഹിക്ഖേത്തം മുഗ്ഗക്ഖേത്തം മാസക്ഖേത്തം യവക്ഖേത്തം ഗോധുമക്ഖേത്തം തിലക്ഖേത്തം. **വത്ഥു**ന്തി ഘരവത്ഥും കോട്ഠകവത്ഥും പുരേവത്ഥും പച്ഛാവത്ഥും ആരാമവത്ഥും വിഹാരവത്ഥും. **ഹിരഞ്ഞ**ന്തി ഹിരഞ്ഞം വുച്ചതി കഹാപണോതി - ഖേത്തം വത്ഥും ഹിരഞ്ഞം വാ.

ഗവാസ്സം ദാസപോരിസന്തി. **ഗവ**ന്തി ഗവാ [ഗാവോ (ക॰)] വുച്ചന്തി. **അസ്സാ**തി പസുകാദയോ വുച്ചന്തി. **ദാസാ**തി ചത്താരോ ദാസാ - അന്തോജാതകോ ദാസോ, ധനക്കീതകോ ദാസോ, സാമം വാ ദാസബ്യം ഉപേതി, അകാമകോ വാ ദാസവിസയം ഉപേതി.

“ആമായ ദാസാപി ഭവന്തി ഹേകേ, ധനേന കീതാപി ഭവന്തി ദാസാ;
സാമഞ്ച ഏകേ ഉപയന്തി ദാസ്യം, ഭയാപനുണ്ണാപി ഭവന്തി ദാസാ”തി.

പുരിസാതി തയോ പുരിസാ - ഭതകാ, കമ്മകരാ, ഉപജീവിനോതി - ഗവാസ്സം ദാസപോരിസം.

ഥിയോ ബന്ധൂ പുഥു കാമേതി. **ഥിയോ**തി ഇത്ഥിപരിഗ്ഗഹോ വുച്ചതി. **ബന്ധൂ**തി ചത്താരോ ബന്ധൂ - ഞാതിബന്ധവാപി ബന്ധു, ഗോത്തബന്ധവാപി ബന്ധു, മന്തബന്ധവാപി ബന്ധു, സിപ്പബന്ധവാപി ബന്ധു. **പുഥു കാമേ**തി ബഹൂ കാമേ. ഏതേ പുഥു കാമാ മനാപികാ രൂപാ...പേ॰... മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാതി - ഥിയോ ബന്ധൂ പുഥു കാമേ.

യോ നരോ അനുഗിജ്ഝതീതി. **യോ**തി യോ യാദിസോ യഥായുത്തോ യഥാവിഹിതോ യഥാപകാരോ യംഠാനപ്പത്തോ യംധമ്മസമന്നാഗതോ ഖത്തിയോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ വേസ്സോ വാ സുദ്ദോ വാ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ പാ ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ. **നരോ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു ജന്തു ഇന്ദഗു മനുജോ. **അനുഗിജ്ഝതീ**തി കിലേസകാമേന വത്ഥുകാമേസു ഗിജ്ഝതി അനുഗിജ്ഝതി പലിഗിജ്ഝതി പലിബജ്ഝതീതി - യോ നരോ അനുഗിജ്ഝതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഖേത്തം വത്ഥും ഹിരഞ്ഞം വാ, ഗവാസ്സം ദാസപോരിസം;
ഥിയോ ബന്ധൂ പുഥു കാമേ, യോ നരോ അനുഗിജ്ഝതീ”തി.

൫. **അബലാ നം ബലീയന്തി, മദ്ദന്തേ നം പരിസ്സയാ;**
തതോ നം ദുക്ഖമന്വേതി, നാവം ഭിന്നമിവോദകം.

അബലാ നം ബലീയന്തീതി. **അബലാ**തി അബലാ കിലേസാ ദുബ്ബലാ അപ്പബലാ അപ്പഥാമകാ ഹീനാ നിഹീനാ ( ) [(പരിഹീനാ) (സീ॰ സ്യാ॰)] ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താ. തേ കിലേസാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തീതി, ഏവമ്പി അബലാ നം ബലീയന്തി. അഥ വാ, അബലം പുഗ്ഗലം ദുബ്ബലം അപ്പബലം അപ്പഥാമകം ഹീനം നിഹീനം ഓമകം ലാമകം ഛതുക്കം പരിത്തം, യസ്സ നത്ഥി സദ്ധാബലം വീരിയബലം സതിബലം സമാധിബലം പഞ്ഞാബലം ഹിരിബലം ഓത്തപ്പബലം . തേ കിലേസാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തീതി - ഏവമ്പി അബലാ നം ബലീയന്തീതി.

മദ്ദന്തേ നം പരിസ്സയാതി. ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച. കതമേ **പാകടപരിസ്സയാ**? സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ [മഹിസാ (സീ॰ സ്യാ॰)] ഹത്ഥീ അഹിവിച്ഛികാ സതപദീ, ചോരാ വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാ, ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ, കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ ജരോ, കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ, കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ, ദദ്ദു കണ്ഡു

കച്ഛു രഖസാ [രക്ഖസാ (ക॰)] വിതച്ഛികാ ലോഹിതപിത്തം, മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ, പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സേമ്ഹസമുട്ഠാനാ ആബാധാ വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സന്നിപാതികാ ആബാധാ ഉതുപരിണാമജാ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാ ആബാധാ, ഓപക്കമികാ ആബാധാ കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ, സീതം ഉണ്ഹം ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാ ഇതി വാ - ഇമേ വുച്ചന്തി പാകടപരിസ്സയാ.

കതമേ **പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ**? കായദുച്ചരിതം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതം , കാമച്ഛന്ദനീവരണം ബ്യാപാദനീവരണം ഥിനമിദ്ധനീവരണം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം വിചികിച്ഛാനീവരണം, രാഗോ ദോസോ മോഹോ കോധോ ഉപനാഹോ മക്ഖോ പളാസോ ഇസ്സാ മച്ഛരിയം, മായാ സാഠേയ്യം ഥമ്ഭോ സാരമ്ഭോ മാനോ അതിമാനോ മദോ പമാദോ, സബ്ബേ കിലേസാ സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ സബ്ബേ ദരഥാ സബ്ബേ പരിളാഹാ സബ്ബേ സന്താപാ സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ - ഇമേ വുച്ചന്തി പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ.

പരിസ്സയാതി കേനട്ഠേന പരിസ്സയാ? പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ, പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ, തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ. കഥം പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തി. ഏവം പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ. കഥം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. കതമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം? സമ്മാപടിപദായ അനുലോമപടിപദായ അപച്ചനീകപടിപദായ അവിരുദ്ധപടിപദായ അന്വത്ഥപടിപദായ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദായ, സീലേസു പരിപൂരികാരിതായ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതായ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതായ, ജാഗരിയാനുയോഗസ്സ സതിസമ്പജഞ്ഞസ്സ, ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ, പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ പഞ്ചന്നം ബലാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ, സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാനുയോഗസ്സ - ഇമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. ഏവം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ? തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാ. യഥാ ബിലേ ബിലാസയാ പാണാ സയന്തി, ദകേ ദകാസയാ പാണാ സയന്തി, വനേ വനാസയാ പാണാ സയന്തി, രുക്ഖേ രുക്ഖാസയാ പാണാ സയന്തി, ഏവമേവ തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാ. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

''സാന്തേവാസികോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി. കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ഉപ്പജ്ജന്തി യേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സഞ്ഞോജനിയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി - തസ്മാ

സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേ നം സമുദാചരന്തി. സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി - തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി.

“പുന ചപരം , ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ സോതേന സദ്ദം സുത്വാ, ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ, ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ, കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ, മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ഉപ്പജ്ജന്തി യേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സഞ്ഞോജനിയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി - തസ്മാ സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേ നം സമുദാചരന്തി. സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി - തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതീ”തി. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലാ - അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ. കതമേ തയോ? ലോഭോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലം [അന്തരാമലോ (സ്യാ॰)] അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ. ദോസോ…പേ॰… മോഹോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലം അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തയോ അന്തരാമലാ - അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ.

“അനത്ഥജനനോ ലോഭോ, ലോഭോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

“ലുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, ലുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം [അന്ധതമം (സ്യാ॰ ക॰)] തദാ ഹോതി, യം ലോഭോ സഹതേ നരം.

“അനത്ഥജനനോ ദോസോ, ദോസോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

“കുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, കുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം തദാ ഹോതി, യം ദോസോ സഹതേ നരം.

“അനത്ഥജനനോ മോഹോ, മോഹോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

“മൂള്ഹോ അത്ഥം ന ജാനാതി, മൂള്ഹോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം തദാ ഹോതി, യം മോഹോ സഹതേ നര”ന്തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ - “തയോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി, അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. കതമേ തയോ? ലോഭോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ

ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി, അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. ദോസോ ഖോ, മഹാരാജ...പേ॰... മോഹോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി, അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. ഇമേ ഖോ, മഹാരാജ, തയോ പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി, അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ.

> ''ലോഭോ ദോസോ ച മോഹോ ച, പുരിസം പാപചേതസം;
> ഹിംസന്തി അത്തസമ്ഭൂതാ, തചസാരംവ സമ്ഫല''ന്തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തമ്പി ചേതം ഭഗവതാ -

> ''രാഗോ ച ദോസോ ച ഇതോനിദാനാ, അരതി രതി ലോമഹംസോ ഇതോജാ;
> ഇതോ സമുട്ഠായ മനോവിതക്കാ, കുമാരകാ ധങ്കമിവോസ്സജന്തീ''തി [ധങ്കമിവോസ്സജ്ജന്തി (സ്യാ॰)].

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ. **മദ്ദന്തേ നം പരിസ്സയാ**തി. തേ പരിസ്സയാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തീതി - മദ്ദന്തേ നം പരിസ്സയാ.

തതോ നം ദുക്ഖമന്വേതീതി. **തതോ**തി തതോ തതോ പരിസ്സയതോ തം പുഗ്ഗലം ദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, ജാതിദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, ജരാദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, ബ്യാധിദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, മരണദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, നേരയികം ദുക്ഖം, തിരച്ഛാനയോനികം ദുക്ഖം, പേത്തിവിസയികം ദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, മാനുസികം ദുക്ഖം... ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകം ദുക്ഖം... ഗബ്ഭേ ഠിതിമൂലകം ദുക്ഖം... ഗബ്ഭാ വുട്ഠാനമൂലകം ദുക്ഖം... ജാതസ്സൂപനിബന്ധകം ദുക്ഖം... ജാതസ്സ പരാധേയ്യകം ദുക്ഖം... അത്തൂപക്കമം ദുക്ഖം... പരൂപക്കമം ദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, ദുക്ഖദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, സങ്ഖാരദുക്ഖം... വിപരിണാമദുക്ഖം ... ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ, കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ ജരോ, കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ, കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ, ദദ്ദു കണ്ഡു കച്ഛു രഖസാ വിതച്ഛികാ ലോഹിതപിത്തം, മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സേമ്ഹസമുട്ഠാനാ ആബാധാ വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സന്നിപാതികാ ആബാധാ ഉതുപരിണാമജാ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാ ആബാധാ, ഓപക്കമികാ ആബാധാ കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ, സീതം ഉണ്ഹം ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സദുക്ഖം... മാതുമരണം

ദുക്ഖം... പിതുമരണം ദുക്ഖം... ഭാതുമരണം ദുക്ഖം... ഭഗിനിമരണം ദുക്ഖം... പുത്തമരണം ദുക്ഖം... ധീതുമരണം ദുക്ഖം ... ഞാതിബ്യസനം ദുക്ഖം... ഭോഗബ്യസനം ദുക്ഖം... രോഗബ്യസനം ദുക്ഖം... സീലബ്യസനം ദുക്ഖം... ദിട്ഠിബ്യസനം ദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതീതി - തതോ നം ദുക്ഖമന്വേതി.

നാവം ഭിന്നമിവോദകന്തി. യഥാ ഭിന്നം നാവം ദകമേസിം [ഉദകദായിതോ (സീ॰), ഉദകം അന്വായികം (സ്യാ॰)] തതോ തതോ ഉദകം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, പുരതോപി ഉദകം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, പച്ഛതോപി... ഹേട്ഠതോപി... പസ്സതോപി ഉദകം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി; ഏവമേവ തതോ തതോ പരിസ്സയതോ തം പുഗ്ഗലം ദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി, ജാതിദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതി...പേ॰... ദിട്ഠിബ്യസനം ദുക്ഖം അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികം ഹോതീതി - നാവം ഭിന്നമിവോദകം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"അബലാ നം ബലീയന്തി, മദ്ദന്തേ നം പരിസ്സയാ;
തതോ നം ദുക്ഖമന്വേതി, നാവം ഭിന്നമിവോദക"ന്തി.

൬. **തസ്മാ ജന്തു സദാ സതോ, കാമാനി പരിവജ്ജയേ;**
തേ പഹായ തരേ ഓഘം, നാവം സിത്വാവ പാരഗൂ.

തസ്മാ ജന്തു സദാ സതോതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ഏതം ആദീനവം സമ്പസ്സമാനോ കാമേസൂതി - തസ്മാ. **ജന്തൂ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു ജന്തു ഇന്ദഗു മനുജോ. **സദാ**തി സദാ സബ്ബദാ സബ്ബകാലം നിച്ചകാലം ധുവകാലം സതതം സമിതം അബ്ബോകിണ്ണം പോങ്ഖാനുപോങ്ഖം ഉദകൂമികജാതം അവീചി സന്തതി സഹിതം ഫസ്സിതം [ഫുസിതം (സീ॰ സ്യാ॰)], പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം പുരിമയാമം മജ്ഝിമയാമം പച്ഛിമയാമം, കാളേ ജുണ്ഹേ വസ്സേ ഹേമന്തേ ഗിമ്ഹേ, പുരിമേ വയോഖന്ധേ മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു... ചിത്തേ... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ. അപരേഹി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോതി - തസ്മാ ജന്തു സദാ സതോ.

കാമാനി പരിവജ്ജയേതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **കാമാനി പരിവജ്ജയേ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ - വിക്ഖമ്ഭനതോ വാ സമുച്ഛേദതോ വാ. കഥം വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ? "അട്ഠികങ്കലൂപമാ കാമാ അപ്പസ്സാദട്ഠേനാ"തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ, "മംസപേസൂപമാ കാമാ ബഹുസാധാരണട്ഠേനാ"തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ, "തിണുക്കൂപമാ കാമാ അനുദഹനട്ഠേനാ"തി പസ്സന്തോ വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ...പേ॰... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിം ഭാവേന്തോ

വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ. ഏവം വിക്ഖമ്ഭനതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യ...പേ॰... ഏവം സമുച്ഛേദതോ കാമേ പരിവജ്ജേയ്യാതി - കാമാനി പരിവജ്ജയേ.

തേ പഹായ തരേ ഓഘന്തി. **തേ**തി വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ കിലേസകാമേ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമിത്വാ; കാമച്ഛന്ദനീവരണം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമിത്വാ; ബ്യാപാദനീവരണം...പേ॰... ഥിനമിദ്ധനീവരണം... ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം... വിചികിച്ഛാനീവരണം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമിത്വാ കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരേയ്യ ഉത്തരേയ്യ പതരേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യാതി - തേ പഹായ തരേ ഓഘം.

നാവം സിത്വാവ പാരഗൂതി. യഥാ ഗരുകം നാവം ഭാരികം ഉദകം സിത്വാ [സിഞ്ചിത്വാ (സീ॰ സ്യാ॰)] ഓസിഞ്ചിത്വാ ഛഡ്ഡേത്വാ ലഹുകായ നാവായ ഖിപ്പം ലഹും അപ്പകസിരേനേവ പാരം ഗച്ഛേയ്യ; ഏവമേവ വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ കിലേസകാമേ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമിത്വാ; കാമച്ഛന്ദനീവരണം... ബ്യാപാദനീവരണം... ഥിനമിദ്ധനീവരണം... ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം... വിചികിച്ഛാനീവരണം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമിത്വാ ഖിപ്പം ലഹും അപ്പകസിരേനേവ പാരം ഗച്ഛേയ്യ. പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം . **പാരം ഗച്ഛേയ്യാ**തി - പാരം അധിഗച്ഛേയ്യ, പാരം ഫുസേയ്യ, പാരം സച്ഛികരേയ്യ. **പാരഗൂ**തി യോപി പാരം ഗന്തുകാമോ സോപി പാരഗൂ; യോപി പാരം ഗച്ഛതി സോപി പാരഗൂ; യോപി പാരം ഗതോ, സോപി പാരഗൂ.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ -

തിണ്ണോ പാരങ്ഗതോ ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോതി. ബ്രാഹ്മണോതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അരഹതോ ഏതം അധിവചനം. സോ അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ പരിഞ്ഞാപാരഗൂ പഹാനപാരഗൂ ഭാവനാപാരഗൂ സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ സമാപത്തിപാരഗൂ. അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ സബ്ബധമ്മാനം, പരിഞ്ഞാപാരഗൂ സബ്ബദുക്ഖാനം, പഹാനപാരഗൂ സബ്ബകിലേസാനം, ഭാവനാപാരഗൂ ചതുന്നം അരിയമഗ്ഗാനം, സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ നിരോധസ്സ, സമാപത്തിപാരഗൂ സബ്ബസമാപത്തീനം. സോ വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയസ്മിം സീലസ്മിം, വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയസ്മിം സമാധിസ്മിം, വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയായ പഞ്ഞായ, വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയായ വിമുത്തിയാ. സോ പാരം ഗതോ പാരപ്പത്തോ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ താണഗതോ താണപ്പത്തോ ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ ഗതദ്ധോ ഗതദിസോ ഗതകോടികോ പാലിതബ്രഹ്മചരിയോ ഉത്തമദിട്ഠിപ്പത്തോ ഭാവിതമഗ്ഗോ പഹീനകിലേസോ പടിവിദ്ധാകുപ്പോ സച്ഛികതനിരോധോ, ദുക്ഖം

തസ്സ പരിഞ്ഞാതം, സമുദയോ പഹീനോ, മഗ്ഗോ ഭാവിതോ, നിരോധോ സച്ഛികതോ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിഞ്ഞാതം, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിഞ്ഞാതം, പഹാതബ്ബം പഹീനം, ഭാവേതബ്ബം ഭാവിതം, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികതം.

സോ ഉക്ഖിത്തപലിഘോ സംകിണ്ണപരിക്ഖോ അബ്ബുള്ഹേസികോ നിരഗ്ഗളോ അരിയോ പന്നദ്ധജോ പന്നഭാരോ വിസഞ്ഞുത്തോ പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനോ ഛളങ്ഗസമന്നാഗതോ ഏകാരക്ഖോ ചതുരാപസ്സേനോ പനുണ്ണപച്ചേകസച്ചോ സമവയസട്ഠേസനോ അനാവിലസങ്കപ്പോ പസ്സദ്ധകായസങ്ഖാരോ സുവിമുത്തചിത്തോ സുവിമുത്തപഞ്ഞോ കേവലീ വുസിതവാ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപ്പത്തോ. സോ നേവാചിനതി [നേവ ആചിനാതി (സീ॰ സ്യാ॰)] നാപചിനതി , അപചിനിത്വാ ഠിതോ. നേവ പജഹതി ന ഉപാദിയതി, പജഹിത്വാ ഠിതോ. നേവ സംസിബ്ബതി [നേവ സിനേതി (സീ॰), നേവ വിസീനേതി (സ്യാ॰)] ന ഉസ്സിനേതി, വിസിനിത്വാ ഠിതോ. നേവ വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതി, വിധൂപേത്വാ ഠിതോ. അസേക്ഖേന സീലക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ. അസേക്ഖേന സമാധിക്ഖന്ധേന... അസേക്ഖേന പഞ്ഞാക്ഖന്ധേന... അസേക്ഖേന വിമുത്തിക്ഖന്ധേന... അസേക്ഖേന വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ. സച്ചം സമ്പടിപാദിയിത്വാ ഠിതോ. ഏജം സമതിക്കമിത്വാ ഠിതോ. കിലേസഗ്ഗിം പരിയാദിയിത്വാ ഠിതോ, അപരിഗമനതായ ഠിതോ, കടം സമാദായ ഠിതോ, മുത്തിപടിസേവനതായ ഠിതോ, മേത്തായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, കരുണായ... മുദിതായ... ഉപേക്ഖായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, അച്ചന്തപാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, അകമ്മയതായ [അതമ്മയതായ (സീ॰), അകമ്മഞ്ഞതായ (സ്യാ॰)] പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, വിമുത്തത്താ ഠിതോ, സന്തുസ്സിതത്താ ഠിതോ, ഖന്ധപരിയന്തേ ഠിതോ, ധാതുപരിയന്തേ ഠിതോ, ആയതനപരിയന്തേ ഠിതോ, ഗതിപരിയന്തേ ഠിതോ, ഉപപത്തിപരിയന്തേ ഠിതോ, പടിസന്ധിപരിയന്തേ ഠിതോ, (ഭവപരിയന്തേ ഠിതോ, സംസാരപരിയന്തേ ഠിതോ വട്ടപരിയന്തേ ഠിതോ, അന്തിമേ ഭവേ ഠിതോ,) [( ) നത്ഥി സീഹളപോത്ഥകേ] അന്തിമേ സമുസ്സയേ ഠിതോ, അന്തിമദേഹധരോ അരഹാ.

> ''തസ്സായം പച്ഛിമകോ ഭവോ, ചരിമോയം സമുസ്സയോ;
> ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോ''തി.

നാവം സിത്വാവ പാരഗൂതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''തസ്മാ ജന്തു സദാ സതോ, കാമാനി പരിവജ്ജയേ;
> തേ പഹായ തരേ ഓഘം, നാവം സിത്വാവ പാരഗൂ''തി.

കാമസുത്തനിദ്ദേസോ പഠമോ.

൨. ഗുഹട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ ഗുഹട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൭. **സത്തോ ഗുഹായം ബഹുനാഭിഛന്നോ, തിട്ഠം നരോ മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോ;**
ദൂരേ വിവേകാ ഹി തഥാവിധോ സോ, കാമാ ഹി ലോകേ ന ഹി സുപ്പഹായാ.

സത്തോ ഗുഹായം ബഹുനാഭിഛന്നോതി. സത്തോതി ഹി ഖോ വുത്തം, അപി ച ഗുഹാ താവ വത്തബ്ബാ. **ഗുഹാ** വുച്ചതി കായോ. കായോതി വാ ഗുഹാതി വാ ദേഹോതി വാ സന്ദേഹോതി വാ നാവാതി വാ രഥോതി വാ ധജോതി വാ വമ്മികോതി വാ നഗരന്തി വാ നിഡ്ഡന്തി വാ കുടീതി വാ ഗണ്ഡോതി വാ കുമ്ഭോതി വാ നാഗോതി വാ കായസ്സേതം അധിവചനം. **സത്തോ ഗുഹായ**ന്തി ഗുഹായം സത്തോ വിസത്തോ ആസത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോ. യഥാ ഭിത്തിഖിലേ വാ നാഗദന്തേ വാ ഭണ്ഡം സത്തം വിസത്തം ആസത്തം ലഗ്ഗം ലഗ്ഗിതം പലിബുദ്ധം; ഏവമേവ ഗുഹായം സത്തോ വിസത്തോ ആസത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

''രൂപേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയൂപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തത്ര സത്തോ തത്ര വിസത്തോ; തസ്മാ സത്തോതി വുച്ചതി. വേദനായ ഖോ, രാധ...പേ॰... സഞ്ഞായ ഖോ, രാധ... സങ്ഖാരേസു ഖോ, രാധ... വിഞ്ഞാണേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപയൂപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തത്ര സത്തോ തത്ര വിസത്തോ; തസ്മാ സത്തോതി വുച്ചതി. സത്തോതി ലഗ്ഗനാധിവചന''ന്തി - സത്തോ ഗുഹായം. **ബഹുനാഭിഛന്നോ**തി ബഹുകേഹി കിലേസേഹി ഛന്നോ, രാഗേന ഛന്നോ ദോസേന ഛന്നോ മോഹേന ഛന്നോ കോധേന ഛന്നോ ഉപനാഹേന ഛന്നോ മക്ഖേന ഛന്നോ പളാസേന ഛന്നോ ഇസ്സായ ഛന്നോ മച്ഛരിയേന ഛന്നോ മായായ ഛന്നോ സാഠേയ്യേന ഛന്നോ ഥമ്ഭേന ഛന്നോ സാരമ്ഭേന ഛന്നോ മാനേന ഛന്നോ അതിമാനേന ഛന്നോ മദേന ഛന്നോ പമാദേന ഛന്നോ. സബ്ബകിലേസേഹി സബ്ബദുച്ചരിതേഹി സബ്ബദരഥേഹി സബ്ബപരിളാഹേഹി സബ്ബസന്താപേഹി സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ഛന്നോ വിഛന്നോ ഉച്ഛന്നോ ആവുതോ നിവുതോ ഓവുതോ [ഓഫുതോ (സ്യാ॰)] പിഹിതോ പടിച്ഛന്നോ പടികുജ്ജിതോതി - സത്തോ ഗുഹായം ബഹുനാഭിഛന്നോ.

തിട്ഠം നരോ മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോതി തിട്ഠന്തോ നരോ രത്തോ രാഗവസേന തിട്ഠതി, ദുട്ഠോ ദോസവസേന തിട്ഠതി, മൂള്ഹോ മോഹവസേന തിട്ഠതി, വിനിബദ്ധോ മാനവസേന തിട്ഠതി, പരാമട്ഠോ ദിട്ഠിവസേന തിട്ഠതി, വിക്ഖേപഗതോ ഉദ്ധച്ചവസേന തിട്ഠതി, അനിട്ഠങ്ഗതോ വിചികിച്ഛാവസേന തിട്ഠതി, ഥാമഗതോ അനുസയവസേന തിട്ഠതി. ഏവമ്പി തിട്ഠം നരോ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''സന്തി, ഭിക്ഖവേ, ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ, തഞ്ചേ ഭിക്ഖു

അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അജ്ഝോസായ തിട്ഠതി. സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സോതവിഞ്ഞേയ്യാ സദ്ദാ…പേ॰… ഘാനവിഞ്ഞേയ്യാ ഗന്ധാ… ജിവ്ഹാവിഞ്ഞേയ്യാ രസാ… കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ… മനോവിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ, തഞ്ചേ ഭിക്ഖു അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അജ്ഝോസായ തിട്ഠതീ"തി. ഏവമ്പി തിട്ഠം നരോ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "രൂപൂപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠതി, രൂപാരമ്മണം രൂപപതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജതി. വേദനൂപയം വാ, ഭിക്ഖവേ…പേ॰… സഞ്ഞൂപയം… സങ്ഖാരൂപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠതി, സങ്ഖാരാരമ്മണം സങ്ഖാരപതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജതീ"തി. ഏവമ്പി തിട്ഠം നരോ.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ - "കബളീകാരേ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരേ അത്ഥി രാഗോ അത്ഥി നന്ദീ അത്ഥി തണ്ഹാ, പതിട്ഠിതം തത്ഥ വിഞ്ഞാണം വിരൂള്ഹം. യത്ഥ പതിട്ഠിതം വിഞ്ഞാണം വിരൂള്ഹം, അത്ഥി തത്ഥ നാമരൂപസ്സാവക്കന്തി. യത്ഥ അത്ഥി നാമരൂപസ്സാവക്കന്തി, അത്ഥി തത്ഥ സങ്ഖാരാനം വുദ്ധി. യത്ഥ അത്ഥി സങ്ഖാരാനം വുദ്ധി, അത്ഥി തത്ഥ ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി. യത്ഥ അത്ഥി ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി, അത്ഥി തത്ഥ ആയതിം ജാതിജരാമരണം. യത്ഥ അത്ഥി ആയതിം ജാതിജരാമരണം, സസോകം തം, ഭിക്ഖവേ, സരജം സഉപായാസന്തി വദാമീ"തി. ഏവമ്പി തിട്ഠം നരോ.

"ഫസ്സേ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരേ…പേ॰… മനോസഞ്ചേതനായ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരേ… വിഞ്ഞാണേ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരേ അത്ഥി രാഗോ അത്ഥി നന്ദീ അത്ഥി തണ്ഹാ , പതിട്ഠിതം തത്ഥ വിഞ്ഞാണം വിരൂള്ഹം. യത്ഥ പതിട്ഠിതം വിഞ്ഞാണം വിരൂള്ഹം, അത്ഥി തത്ഥ നാമരൂപസ്സാവക്കന്തി. യത്ഥ അത്ഥി നാമരൂപസ്സാവക്കന്തി, അത്ഥി തത്ഥ സങ്ഖാരാനം വുദ്ധി. യത്ഥ അത്ഥി സങ്ഖാരാനം വുദ്ധി, അത്ഥി തത്ഥ ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി. യത്ഥ അത്ഥി ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി , അത്ഥി തത്ഥ ആയതിം ജാതിജരാമരണം. യത്ഥ അത്ഥി ആയതിം ജാതിജരാമരണം, സസോകം തം, ഭിക്ഖവേ, സരജം സഉപായാസന്തി വദാമീ"തി. ഏവമ്പി തിട്ഠം നരോ.

മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോതി. മോഹനാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ. ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ; സോതവിഞ്ഞേയ്യാ സദ്ദാ… ഘാനവിഞ്ഞേയ്യാ ഗന്ധാ… ജിവ്ഹാവിഞ്ഞേയ്യാ രസാ… കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ. കിം കാരണാ മോഹനാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ? യേഭുയ്യേന ദേവമനുസ്സാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു മുയ്ഹന്തി സമ്മുയ്ഹന്തി സമ്പമുയ്ഹന്തി, മൂള്ഹാ സമ്മൂള്ഹാ സമ്പമൂള്ഹാ അവിജ്ജായ അന്ധീകതാ ആവുതാ നിവുതാ ഓവുതാ പിഹിതാ പടിച്ഛന്നാ പടികുജ്ജിതാ, തം കാരണാ മോഹനാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ. **മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോ**തി മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോ ഓഗാള്ഹോ അജ്ഝോഗാള്ഹോ നിമുഗ്ഗോതി - തിട്ഠം നരോ മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോ.

ദൂരേ വിവേകാ ഹി തഥാവിധോ സോതി. **വിവേകാ**തി തയോ വിവേകാ - കായവിവേകോ, ചിത്തവിവേകോ, ഉപധിവിവേകോ. കതമോ കായവിവേകോ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിത്തം സേനാസനം ഭജതി അരഞ്ഞം രുക്ഖമൂലം പബ്ബതം കന്ദരം ഗിരിഗുഹം സുസാനം വനപത്ഥം അബ്ഭോകാസം പലാലപുഞ്ജം. കായേന വിവിത്തോ വിഹരതി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി. അയം കായവിവേകോ.

കതമോ ചിത്തവിവേകോ? പഠമം ഝാനം സമാപന്നസ്സ നീവരണേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ വിതക്കവിചാരേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. തതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ പീതിയാ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നസ്സ സുഖദുക്ഖേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. ആകാസാനഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ രൂപസഞ്ഞായ പടിഘസഞ്ഞായ നാനത്തസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ ആകാസാനഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. സോതാപന്നസ്സ സക്കായദിട്ഠിയാ വിചികിച്ഛായ സീലബ്ബതപരാമാസാ ദിട്ഠാനുസയാ വിചികിച്ഛാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. സകദാഗാമിസ്സ ഓളാരികാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ ഓളാരികാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. അനാഗാമിസ്സ അനുസഹഗതാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ അനുസഹഗതാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. അരഹതോ രൂപാരൂപരാഗാ മാനാ ഉദ്ധച്ചാ അവിജ്ജായ മാനാനുസയാ ഭവരാഗാനുസയാ അവിജ്ജാനുസയാ , തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. അയം ചിത്തവിവേകോ.

കതമോ ഉപധിവിവേകോ? ഉപധി വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഉപധിവിവേകോ വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. അയം ഉപധിവിവേകോ. കായവിവേകോ ച വിവേകട്ഠകായാനം [വൂപകട്ഠകായാനം (സ്യാ॰)] നേക്ഖമ്മാഭിരതാനം, ചിത്തവിവേകോ ച പരിസുദ്ധചിത്താനം പരമവോദാനപ്പത്താനം, ഉപധിവിവേകോ ച നിരൂപധീനം പുഗ്ഗലാനം വിസങ്ഖാരഗതാനം.

ദൂരേ വിവേകാ ഹീതി. യോ സോ ഏവം ഗുഹായം സത്തോ, ഏവം ബഹുകേഹി കിലേസേഹി ഛന്നോ, ഏവം മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോ, സോ കായവിവേകാപി ദൂരേ, ചിത്തവിവേകാപി ദൂരേ, ഉപധിവിവേകാപി ദൂരേ വിദൂരേ സുവിദൂരേ ന സന്തികേ ന സാമന്താ അനാസന്നേ വിവേകട്ഠേ [വവകട്ഠേ (സീ॰), അനുപകട്ഠേ (സ്യാ॰)]. **തഥാവിധോ**തി താദിസോ

തസ്സണ്ഠിതോ തപ്പകാരോ തപ്പടിഭാഗോ യോ സോ മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോതി - ദൂരേ വിവേകാ ഹി തഥാവിധോ സോ.

കാമാ ഹി ലോകേ ന ഹി സുപ്പഹായാതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച. കതമേ വത്ഥുകാമാ? മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ, അത്ഥരണാ പാവുരണാ ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ, ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം, ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, യം കിഞ്ചി രജനീയം വത്ഥു - വത്ഥുകാമാ. അപി ച അതീതാ കാമാ അനാഗതാ കാമാ പച്ചുപ്പന്നാ കാമാ, അജ്ഝത്താ കാമാ ബഹിദ്ധാ കാമാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ കാമാ, ഹീനാ കാമാ മജ്ഝിമാ കാമാ പണീതാ കാമാ, ആപായികാ കാമാ മാനുസികാ കാമാ ദിബ്ബാ കാമാ പച്ചുപട്ഠിതാ കാമാ, നിമ്മിതാ കാമാ അനിമ്മിതാ കാമാ പരനിമ്മിതാ കാമാ, പരിഗ്ഗഹിതാ കാമാ അപരിഗ്ഗഹിതാ കാമാ, മമായിതാ കാമാ അമമായിതാ കാമാ, സബ്ബേപി കാമാവചരാ ധമ്മാ, സബ്ബേപി രൂപാവചരാ ധമ്മാ, സബ്ബേപി അരൂപാവചരാ ധമ്മാ, തണ്ഹാവത്ഥുകാ തണ്ഹാരമ്മണാ കാമനീയട്ഠേന രജനീയട്ഠേന മദനീയട്ഠേന കാമാ. ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ.

കതമേ കിലേസകാമാ? ഛന്ദോ കാമോ രാഗോ കാമോ ഛന്ദരാഗോ കാമോ, സങ്കപ്പോ കാമോ രാഗോ കാമോ സങ്കപ്പരാഗോ കാമോ, യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസ്നേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം.

> ''അദ്ദസം കാമ തേ മൂലം, സങ്കപ്പാ കാമ ജായസി;
> ന തം സങ്കപ്പയിസ്സാമി, ഏവം കാമ ന ഹോഹിസീ''തി. -

ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ, ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **കാമാ ഹി ലോകേ ന ഹി സുപ്പഹായാ**തി. കാമാ ഹി ലോകേ ദുപ്പഹായാ ദുച്ചജ്ജാ ദുപ്പരിച്ചജ്ജാ ദുന്നിമ്മദയാ ദുന്നിവേഠയാ ദുബ്ബിനിവേഠയാ ദുത്തരാ ദുപ്പതരാ ദുസ്സമതിക്കമാ ദുബ്ബിനിവത്താതി - കാമാ ഹി ലോകേ ന ഹി സുപ്പഹായാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സത്തോ ഗുഹായം ബഹുനാഭിഛന്നോ, തിട്ഠം നരോ മോഹനസ്മിം പഗാള്ഹോ;
> ദൂരേ വിവേകാ ഹി തഥാവിധോ സോ, കാമാ ഹി ലോകേ ന ഹി സുപ്പഹായാ''തി.

വ്വ. **ഇച്ഛാനിദാനാ ഭവസാതബദ്ധാ, തേ ദുപ്പമുഞ്ചാ ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ;**
പച്ഛാ പുരേ വാപി അപേക്ഖമാനാ, ഇമേ വ കാമേ പുരിമേ വ ജപ്പം.

ഇച്ഛാനിദാനാ ഭവസാതബദ്ധാതി. ഇച്ഛാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ അനുനയോ അനുരോധോ നന്ദീ നന്ദിരാഗോ, ചിത്തസ്സ സാരാഗോ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ അജ്ഝോസാനം ഗേധോ പലിഗേധോ സങ്ഗോ പങ്കോ, ഏജാ

മായാ ജനികാ സഞ്ജനനീ സിബ്ബിനീ ജാലിനീ സരിതാ വിസത്തികാ, സുത്തം വിസടാ ആയൂഹിനീ ദുതിയാ പണിധി ഭവനേത്തി, വനം വനഥോ സന്ഥവോ സ്നേഹോ അപേക്ഖാ പടിബന്ധു, ആസാ ആസീസനാ ആസീസിതത്തം, രൂപാസാ സദ്ദാസാ ഗന്ധാസാ രസാസാ ഫോട്ഠബ്ബാസാ, ലാഭാസാ ധനാസാ പുത്താസാ ജീവിതാസാ , ജപ്പാ പജപ്പാ അഭിജപ്പാ ജപ്പനാ ജപ്പിതത്തം ലോലുപ്പം ലോലുപ്പായനാ ലോലുപ്പായിതത്തം പുച്ഛഞ്ഛികതാ സാധുകമ്യതാ, അധമ്മരാഗോ വിസമലോഭോ നികന്തി നികാമനാ പത്ഥനാ പിഹനാ സമ്പത്ഥനാ, കാമതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ വിഭവതണ്ഹാ, രൂപതണ്ഹാ അരൂപതണ്ഹാ നിരോധതണ്ഹാ, രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ, ഓഘോ യോഗോ ഗന്ഥോ ഉപാദാനം ആവരണം നീവരണം ഛദനം ബന്ധനം, ഉപക്കിലേസോ അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം ലതാ വേവിച്ഛം , ദുക്ഖമൂലം ദുക്ഖനിദാനം ദുക്ഖപ്പഭവോ മാരപാസോ മാരബളിസം മാരവിസയോ, തണ്ഹാനദീ തണ്ഹാജാലം തണ്ഹാഗദ്ദുലം തണ്ഹാസമുദ്ദോ അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ഇച്ഛാനിദാനാ**തി ഇച്ഛാനിദാനകാ ഇച്ഛാഹേതുകാ ഇച്ഛാപച്ചയാ ഇച്ഛാകാരണാ ഇച്ഛാപഭവാതി - ഇച്ഛാനിദാനാ.

ഭവസാതബദ്ധാതി. ഏകം ഭവസാതം - സുഖാ വേദനാ. ദ്വേ ഭവസാതാനി - സുഖാ ച വേദനാ ഇട്ഠഞ്ച വത്ഥു. തീണി ഭവസാതാനി - യോബ്ബഞ്ഞം, ആരോഗ്യം, ജീവിതം. ചത്താരി ഭവസാതാനി - ലാഭോ, യസോ, പസംസാ, സുഖം. പഞ്ച ഭവസാതാനി - മനാപികാ രൂപാ, മനാപികാ സദ്ദാ, മനാപികാ ഗന്ധാ, മനാപികാ രസാ, മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ. ഛ ഭവസാതാനി - ചക്ഖുസമ്പദാ, സോതസമ്പദാ, ഘാനസമ്പദാ, ജിവ്ഹാസമ്പദാ, കായസമ്പദാ, മനോസമ്പദാ. ഭവസാതബദ്ധാ, സുഖായ വേദനായ സാതബദ്ധാ, ഇട്ഠസ്മിം വത്ഥുസ്മിം ബദ്ധാ, യോബ്ബഞ്ഞേ ബദ്ധാ, ആരോഗ്യേ ബദ്ധാ, ജീവിതേ ബദ്ധാ, ലാഭേ ബദ്ധാ, യസേ ബദ്ധാ, പസംസായം ബദ്ധാ, സുഖേ ബദ്ധാ , മനാപികേസു രൂപേസു ബദ്ധാ, സദ്ദേസു... ഗന്ധേസു... രസേസു... മനാപികേസു ഫോട്ഠബ്ബേസു ബദ്ധാ, ചക്ഖുസമ്പദായ ബദ്ധാ, സോതഘാനജിവ്ഹാകായമനോസമ്പദായ ബദ്ധാ, വിബദ്ധാ ആബദ്ധാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബദ്ധാതി - ഇച്ഛാനിദാനാ ഭവസാതബദ്ധാ.

തേ ദുപ്പമുഞ്ചാ ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാതി തേ വാ ഭവസാതവത്ഥൂ ദുപ്പമുഞ്ചാ, സത്താ വാ ഏത്തോ ദുമ്മോചയാ. കഥം തേ ഭവസാതവത്ഥൂ ദുപ്പമുഞ്ചാ? സുഖാ വേദനാ ദുപ്പമുഞ്ചാ, ഇട്ഠം വത്ഥു ദുപ്പമുഞ്ചം, യോബ്ബഞ്ഞം ദുപ്പമുഞ്ചം, ആരോഗ്യം ദുപ്പമുഞ്ചം, ജീവിതം ദുപ്പമുഞ്ചം, ലാഭോ ദുപ്പമുഞ്ചോ, യസോ ദുപ്പമുഞ്ചോ, പസംസാ ദുപ്പമുഞ്ചാ, സുഖം ദുപ്പമുഞ്ചം, മനാപികാ രൂപാ ദുപ്പമുഞ്ചാ, മനാപികാ സദ്ദാ... ഗന്ധാ... രസാ... ഫോട്ഠബ്ബാ ദുപ്പമുഞ്ചാ, ചക്ഖുസമ്പദാ ദുപ്പമുഞ്ചാ, സോതഘാനജിവ്ഹാകായമനോസമ്പദാ ദുപ്പമുഞ്ചാ ദുമ്മോചയാ ദുപ്പമോചയാ ദുന്നിവേഠയാ ദുബ്ബിനിവേഠയാ , ദുത്തരാ ദുപ്പതരാ ദുസ്സമതിക്കമാ ദുബ്ബിനിവത്താ. ഏവം തേ ഭവസാതവത്ഥൂ ദുപ്പമുഞ്ചാ.

കഥം സത്താ ഏത്തോ ദുമ്മോചയാ? സുഖായ വേദനായ സത്താ ദുമ്മോചയാ, ഇട്ഠസ്മാ വത്ഥുസ്മാ ദുമ്മോചയാ, യോബ്ബഞ്ഞാ ദുമ്മോചയാ, ആരോഗ്യാ ദുമ്മോചയാ, ജീവിതാ ദുമ്മോചയാ, ലാഭാ ദുമ്മോചയാ, യസാ ദുമ്മോചയാ, പസംസായ ദുമ്മോചയാ, സുഖാ ദുമ്മോചയാ , മനാപികേഹി രൂപേഹി ദുമ്മോചയാ, മനാപികേഹി സദ്ദേഹി... ഗന്ധേഹി... രസേഹി...

ഫോട്ഠബ്ബേഹി ദുമ്മോചയാ, ചക്ഖുസമ്പദായ ദുമ്മോചയാ, സോതഘാനജിവ്ഹാകായമനോസമ്പദായ ദുമ്മോചയാ ദുരുദ്ധരാ [ദുദ്ധരാ (ക॰)], ദുസ്സമുദ്ധരാ ദുബ്ബുട്ഠാപയാ ദുസ്സമുട്ഠാപയാ ദുന്നിവേഠയാ ദുബ്ബിനിവേഠയാ ദുത്തരാ ദുപ്പതരാ ദുസ്സമതിക്കമാ ദുബ്ബിനിവത്താ. ഏവം സത്താ ഏത്തോ ദുമ്മോചയാതി - തേ ദുപ്പമുഞ്ചാ.

ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാതി തേ അത്തനാ പലിപപലിപന്നാ ന സക്കോന്തി പരം പലിപപലിപന്നം ഉദ്ധരിതും. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''സോ വത, ചുന്ദ, അത്തനാ പലിപപലിപന്നോ പരം പലിപപലിപന്നം ഉദ്ധരിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. സോ വത, ചുന്ദ, അത്തനാ അദന്തോ അവിനീതോ അപരിനിബ്ബുതോ പരം ദമേസ്സതി വിനേസ്സതി പരിനിബ്ബാപേസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതീ''തി. ഏവമ്പി ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ.

അഥ വാ നത്ഥഞ്ഞോ കോചി മോചേതാ. തേ യദി മുഞ്ചേയ്യും, സകേന ഥാമേന സകേന ബലേന സകേന വീരിയേന സകേന പരക്കമേന സകേന പുരിസഥാമേന സകേന പുരിസബലേന സകേന പുരിസവീരിയേന സകേന പുരിസപരക്കമേന അത്തനാ സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം പടിപജ്ജമാനാ മുഞ്ചേയ്യുന്തി. ഏവമ്പി ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ -

''നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ, കഥംകഥിം ധോതക കിഞ്ചി ലോകേ;
ധമ്മഞ്ച സേട്ഠം അഭിജാനമാനോ, ഏവം തുവം ഓഘമിമം തരേസീ''തി.

ഏവമ്പി ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ -

''അത്തനാവ കതം പാപം, അത്തനാ സംകിലിസ്സതി;
അത്തനാ അകതം പാപം, അത്തനാവ വിസുജ്ഝതി;
സുദ്ധീ അസുദ്ധി പച്ചത്തം, നാഞ്ഞോ അഞ്ഞം വിസോധയേ''തി.

ഏവമ്പി ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ - ''ഏവമേവ ഖോ, ബ്രാഹ്മണ, തിട്ഠതേവ നിബ്ബാനം, തിട്ഠതി നിബ്ബാനഗാമിമഗ്ഗോ, തിട്ഠാമഹം സമാദപേതാ. അഥ ച പന മമ സാവകാ മയാ ഏവം ഓവദിയമാനാ ഏവം അനുസാസിയമാനാ അപ്പേകച്ചേ അച്ചന്തനിട്ഠം നിബ്ബാനം ആരാധേന്തി, ഏകച്ചേ നാരാധേന്തി. ഏത്ഥ ക്യാഹം, ബ്രാഹ്മണ, കരോമി? മഗ്ഗക്ഖായീ, ബ്രാഹ്മണ, തഥാഗതോ. മഗ്ഗം ബുദ്ധോ ആചിക്ഖതി . അത്തനാ പടിപജ്ജമാനാ മുഞ്ചേയ്യു''ന്തി. ഏവമ്പി ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാതി - തേ ദുപ്പമുഞ്ചാ ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ.

പച്ഛാ പുരേ വാപി അപേക്ഖമാനാതി. പച്ഛാ വുച്ചതി അനാഗതം, പുരേ വുച്ചതി അതീതം. അപി ച അതീതം ഉപാദായ അനാഗതഞ്ച പച്ചുപ്പന്നഞ്ച പച്ഛാ, അനാഗതം ഉപാദായ അതീതഞ്ച പച്ചുപ്പന്നഞ്ച പുരേ. കഥം പുരേ അപേക്ഖം കരോതി? ''ഏവംരൂപോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന''ന്തി തത്ഥ

നന്ദിം സമന്നാനേതി. "ഏവംവേദനോ അഹോസിം... ഏവംസഞ്ഞോ അഹോസിം... ഏവംസങ്ഖാരോ അഹോസിം... ഏവംവിഞ്ഞാണോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി. ഏവമ്പി പുരേ അപേക്ഖം കരോതി.

അഥ വാ "ഇതി മേ ചക്ഖു അഹോസി അതീതമദ്ധാനം, ഇതി രൂപാ"തി - തത്ഥ ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധം ഹോതി വിഞ്ഞാണം. ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധത്താ വിഞ്ഞാണസ്സ തദഭിനന്ദതി. തദഭിനന്ദന്തോ ഏവമ്പി പുരേ അപേക്ഖം കരോതി. "ഇതി മേ സോതം അഹോസി അതീതമദ്ധാനം, ഇതി സദ്ദാ"തി...പേ॰... "ഇതി മേ ഘാനം അഹോസി അതീതമദ്ധാനം, ഇതി ഗന്ധാ"തി... "ഇതി മേ ജിവ്ഹാ അഹോസി അതീതമദ്ധാനം, ഇതി രസാ"തി... "ഇതി മേ കായോ അഹോസി അതീതമദ്ധാനം, ഇതി ഫോട്ഠബ്ബാ"തി... "ഇതി മേ മനോ അഹോസി അതീതമദ്ധാനം, ഇതി ധമ്മാ"തി - തത്ഥ ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധം ഹോതി വിഞ്ഞാണം. ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധത്താ വിഞ്ഞാണസ്സ തദഭിനന്ദതി. തദഭിനന്ദന്തോ ഏവമ്പി പുരേ അപേക്ഖം കരോതി.

അഥ വാ യാനിസ്സ താനി പുബ്ബേ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഹസിതലപിതകീളിതാനി തദസ്സാദേതി തം നികാമേതി, തേന ച വിത്തിം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി പുരേ അപേക്ഖം കരോതി.

കഥം പച്ഛാ അപേക്ഖം കരോതി? "ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി. "ഏവംവേദനോ സിയം... ഏവംസഞ്ഞോ സിയം... ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം... ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി. ഏവമ്പി പച്ഛാ അപേക്ഖം കരോതി.

അഥ വാ "ഇതി മേ ചക്ഖു സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം, ഇതി രൂപാ"തി - അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം പണിദഹതി. ചേതസോ പണിധാനപച്ചയാ തദഭിനന്ദതി. തദഭിനന്ദന്തോ ഏവമ്പി പച്ഛാ അപേക്ഖം കരോതി. "ഇതി മേ സോതം സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം, ഇതി സദ്ദാ"തി... "ഇതി മേ ഘാനം സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം, ഇതി ഗന്ധാ"തി... "ഇതി മേ ജിവ്ഹാ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം, ഇതി രസാ"തി... "ഇതി മേ കായോ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം, ഇതി ഫോട്ഠബ്ബാ"തി... "ഇതി മേ മനോ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം, ഇതി ധമ്മാ"തി - അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം പണിദഹതി. ചേതസോ പണിധാനപച്ചയാ തദഭിനന്ദതി. തദഭിനന്ദന്തോ ഏവമ്പി പച്ഛാ അപേക്ഖം കരോതി.

അഥ വാ "ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ തപേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി ദേവഞ്ഞതരോ വാ"തി - അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം പണിദഹതി. ചേതസോ പണിധാനപച്ചയാ തദഭിനന്ദതി. തദഭിനന്ദന്തോ ഏവമ്പി പച്ഛാ അപേക്ഖം കരോതീതി - പച്ഛാ പുരേ വാപി അപേക്ഖമാനാ.

ഇമേ വ കാമേ പുരിമേ വ ജപ്പന്തി. **ഇമേ വ കാമേതി** പച്ചുപ്പന്നേ പഞ്ച കാമഗുണേ ഇച്ഛന്താ സാദിയന്താ പത്ഥയന്താ പിഹയന്താ അഭിജപ്പന്താ. പുരിമേ

വ ജപ്പന്തി അതീതേ പഞ്ച കാമഗുണേ ജപ്പന്താ പജപ്പന്താ അഭിജപ്പന്താതി - ഇമേ വ കാമേ പുരിമേ വ ജപ്പം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ഇച്ഛാനിദാനാ ഭവസാതബദ്ധാ, തേ ദുപ്പമുഞ്ചാ ന ഹി അഞ്ഞമോക്ഖാ;
> പച്ഛാ പുരേ വാപി അപേക്ഖമാനാ, ഇമേ വ കാമേ പുരിമേ വ
> ജപ്പ''ന്തി.

൯. **കാമേസു ഗിദ്ധാ പസുതാ പമൂള്ഹാ, അവദാനിയാ തേ വിസമേ നിവിട്ഠാ;**
ദുക്ഖൂപനീതാ പരിദേവയന്തി, കിംസൂ ഭവിസ്സാമ ഇതോ ചുതാസേ.

കാമേസു ഗിദ്ധാ പസുതാ പമൂള്ഹാതി. കാമാതി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. കിലേസകാമേന വത്ഥുകാമേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ [അജ്ഝോപന്നാ (സീ॰ സ്യാ॰)] ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാതി - കാമേസു ഗിദ്ധാ.

പസുതാതി യേപി കാമേ ഏസന്തി ഗവേസന്തി പരിയേസന്തി, തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ. യേപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ ഏസന്തി ഗവേസന്തി പരിയേസന്തി... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ...പേ॰... പരിയേസന്തി തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ . യേപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പടിലഭന്തി... സദ്ദേ... ഗന്ധേ ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പടിലഭന്തി തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ. യേപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പരിഭുഞ്ജന്തി ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിഭുഞ്ജന്തി തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ. യഥാ കലഹകാരകോ കലഹപസുതോ, കമ്മകാരകോ കമ്മപസുതോ, ഗോചരേ ചരന്തോ ഗോചരപസുതോ, ഝായീ ഝാനപസുതോ; ഏവമേവ യേപി കാമേ ഏസന്തി ഗവേസതി പരിയേസന്തി, തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ. യേപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ ഏസന്തി ഗവേസന്തി പരിയേസന്തി... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ...പേ॰... പരിയേസന്തി തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ. യേപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പടിലഭന്തി... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പടിലഭന്തി തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ. യേപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പരിഭുഞ്ജന്തി... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിഭുഞ്ജന്തി തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ, തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാ, തേപി കാമപസുതാ.

പമൂള്ഹാതി യേഭുയ്യേന ദേവമനുസ്സാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു മുയ്ഹന്തി സമ്മുയ്ഹന്തി സമ്പമുയ്ഹന്തി മൂള്ഹാ സമ്മൂള്ഹാ സമ്പമൂള്ഹാ അവിജ്ജായ അന്ധീകതാ ആവുതാ നിവുതാ ഓവുതാ പിഹിതാ പടിച്ഛന്നാ പടികുജ്ജിതാതി - കാമേസു ഗിദ്ധാ പസുതാ പമൂള്ഹാ.

അവദാനിയാ തേ വിസമേ നിവിട്ഠാതി. **അവദാനിയാ**തി അവഗച്ഛന്തീതിപി അവദാനിയാ, മച്ഛരിനോപി വുച്ചന്തി അവദാനിയാ, ബുദ്ധാനം സാവകാനം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസിട്ഠിം നാദിയന്തീതി - അവദാനിയാ. കഥം അവഗച്ഛന്തീതി അവദാനിയാ? നിരയം ഗച്ഛന്തി, തിരച്ഛാനയോനിം ഗച്ഛന്തി, പേത്തിവിസയം ഗച്ഛന്തീതി, ഏവം ആഗച്ഛന്തീതി - അവദാനിയാ. കഥം മച്ഛരിനോ വുച്ചന്തി അവദാനിയാ? പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം, കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം, ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം മച്ഛരിയം മച്ഛരായനാ മച്ഛരായിതത്തം വേവിച്ഛം കദരിയം കടുകഞ്ചുകതാ അഗ്ഗഹിതത്തം ചിത്തസ്സ, ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. അപി ച, ഖന്ധമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ധാതുമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ആയതനമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം ഗാഹോ. ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. ഇമിനാ മച്ഛരിയേന അവദഞ്ഞുതായ സമന്നാഗതാ ജനാ പമത്താ. ഏവം മച്ഛരിനോ വുച്ചന്തി അവദാനിയാ. കഥം ബുദ്ധാനം സാവകാനം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസിട്ഠിം നാദിയന്തീതി - അവദാനിയാ? ബുദ്ധാനം സാവകാനം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസിട്ഠിം ന ആദിയന്തി ന സുസ്സൂസന്തി, ന സോതം ഓദഹന്തി, ന അഞ്ഞാ ചിത്തം ഉപട്ഠപേന്തി, അനസ്സവാ അവചനകരാ പടിലോമവുത്തിനോ, അഞ്ഞേനേവ മുഖം കരോന്തി. ഏവം ബുദ്ധാനം സാവകാനം [ബുദ്ധാനം ബുദ്ധസാവകാനം (സീ॰ സ്യാ॰)] വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസിട്ഠിം നാദിയന്തീതി അവദാനിയാതി - അവദാനിയാ.

തേ വിസമേ നിവിട്ഠാതി വിസമേ കായകമ്മേ നിവിട്ഠാ, വിസമേ വചീകമ്മേ നിവിട്ഠാ, വിസമേ മനോകമ്മേ നിവിട്ഠാ, വിസമേ പാണാതിപാതേ നിവിട്ഠാ, വിസമേ അദിന്നാദാനേ നിവിട്ഠാ, വിസമേ കാമേസുമിച്ഛാചാരേ നിവിട്ഠാ, വിസമേ മുസാവാദേ നിവിട്ഠാ, വിസമായ പിസുണായ വാചായ നിവിട്ഠാ , വിസമായ ഫരുസായ വാചായ... വിസമേ സമ്ഫപ്പലാപേ... വിസമായ അഭിജ്ഝായ നിവിട്ഠാ, വിസമേ ബ്യാപാദേ... വിസമായ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ നിവിട്ഠാ, വിസമേസു സങ്ഖാരേസു നിവിട്ഠാ, വിസമേസു പഞ്ചസു കാമഗുണേസു നിവിട്ഠാ, വിസമേസു പഞ്ചസു നീവരണേസു നിവിട്ഠാ വിനിവിട്ഠാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാതി - അവദാനിയാ തേ വിസമേ നിവിട്ഠാ.

ദുക്ഖൂപനീതാ പരിദേവയന്തീതി. **ദുക്ഖൂപനീതാ**തി ദുക്ഖപ്പത്താ ദുക്ഖസമ്പത്താ ദുക്ഖൂപഗതാ, മാരപ്പത്താ മാരസമ്പത്താ മാരൂപഗതാ, മരണപ്പത്താ മരണസമ്പത്താ മരണൂപഗതാ. **പരിദേവയന്തീ**തി ലപന്തി ലാലപന്തി [സല്ലപന്തി (സീ॰)], സോചന്തി കിലമന്തി പരിദേവന്തി ഉരത്താളിം കന്ദന്തി സമ്മോഹം ആപജ്ജന്തീതി - ദുക്ഖൂപനീതാ പരിദേവയന്തി.

കിംസൂ ഭവിസ്സാമ ഇതോ ചുതാസേതി ഇതോ ചുതാ കിം ഭവിസ്സാമ? നേരയികാ ഭവിസ്സാമ, തിരച്ഛാനയോനികാ ഭവിസ്സാമ, പേത്തിവിസയികാ ഭവിസ്സാമ, മനുസ്സാ ഭവിസ്സാമ, ദേവാ ഭവിസ്സാമ, രൂപീ ഭവിസ്സാമ, അരൂപീ

ഭവിസ്സാമ, സഞ്ഞീ ഭവിസ്സാമ, അസഞ്ഞീ ഭവിസ്സാമ, നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ ഭവിസ്സാമ, “ഭവിസ്സാമ നു ഖോ മയം അനാഗതമദ്ധാനം, നനു ഖോ ഭവിസ്സാമ അനാഗതമദ്ധാനം, കിം നു ഖോ ഭവിസ്സാമ അനാഗതമദ്ധാനം, കഥം നു ഖോ ഭവിസ്സാമ അനാഗതമദ്ധാനം, കിം ഹുത്വാ കിം ഭവിസ്സാമ നു ഖോ മയം അനാഗതമദ്ധാന”ന്തി സംസയപക്ഖന്ദാ വിമതിപക്ഖന്ദാ ദ്വേള്ഹകജാതാ ലപന്തി ലാലപന്തി, സോചന്തി കിലമന്തി പരിദേവന്തി ഉരത്താളിം കന്ദന്തി സമ്മോഹം ആപജ്ജന്തീതി - കിംസൂ ഭവിസ്സാമ ഇതോ ചുതാസേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“കാമേസു ഗിദ്ധാ പസുതാ പമൂള്ഹാ, അവദാനിയാ തേ വിസമേ നിവിട്ഠാ;
ദുക്ഖൂപനീതാ പരിദേവയന്തി, കിംസൂ ഭവിസ്സാമ ഇതോ ചുതാസേ”തി.

൧൦. **തസ്മാ ഹി സിക്ഖേഥ ഇധേവ ജന്തു, യം കിഞ്ചി ജഞ്ഞാ വിസമന്തി ലോകേ;**
ന തസ്സ ഹേതൂ വിസമം ചരേയ്യ, അപ്പഞ്ഹിദം ജീവിതമാഹു ധീരാ.

തസ്മാ ഹി സിക്ഖേഥ ഇധേവ ജന്തൂതി. **തസ്മാ**തി തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തന്നിദാനാ, ഏതമാദീനവം സമ്പസ്സമാനോ കാമേസൂതി - തസ്മാ. **സിക്ഖേഥാ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ.

കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു. ഖുദ്ദകോ സീലക്ഖന്ധോ, മഹന്തോ സീലക്ഖന്ധോ, സീലം പതിട്ഠാ ആദി ചരണം സംയമോ സംവരോ മോക്ഖം പാമോക്ഖം കുസലാനം ധമ്മാനം സമാപത്തിയാ - അയം അധിസീലസിക്ഖാ.

കതമാ അധിചിത്തസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവം അവിതക്കം അവിചാരം സമാധിജം പീതിസുഖം ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. പീതിയാ ച വിരാഗാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതി സതോ ച സമ്പജാനോ സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതി, യം തം അരിയാ ആചിക്ഖന്തി - ‘ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീ’തി തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ അദുക്ഖമസുഖം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി - അയം അധിചിത്തസിക്ഖാ.

കതമാ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു പഞ്ഞവാ ഹോതി ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ, അരിയായ നിബ്ബേധികായ സമ്മാദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ . സോ “ഇദം ദുക്ഖ”ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, “അയം ദുക്ഖസമുദയോ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, “അയം ദുക്ഖനിരോധോ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, “അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ”തി യഥാഭൂതം

പജാനാതി. “ഇമേ ആസവാ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, “അയം ആസവസമുദയോ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, “അയം ആസവനിരോധോ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, “അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ”തി യഥാഭൂതം പജാനാതി - അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ.

ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പസ്സന്തോ സിക്ഖേയ്യ , പച്ചവേക്ഖന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം അധിട്ഠഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സദ്ധായ അധിമുച്ചന്തോ സിക്ഖേയ്യ, വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സതിം ഉപട്ഠപേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം സമാദഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഞ്ഞായ പജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഹാതബ്ബം പജഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്തോ സിക്ഖേയ്യ , സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യ.

ഇധാതി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ ഇമിസ്സാ ഖന്തിയാ ഇമിസ്സാ രുചിയാ ഇമസ്മിം ആദായേ ഇമസ്മിം ധമ്മേ ഇമസ്മിം വിനയേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഇമസ്മിം പാവചനേ ഇമസ്മിം ബ്രഹ്മചരിയേ ഇമസ്മിം സത്ഥുസാസനേ ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേ - തേന വുച്ചതി ഇധാതി. **ജന്തൂ**തി സത്തോ നരോ...പേ॰... മനുജോതി - തസ്മാ ഹി സിക്ഖേഥ ഇധേവ ജന്തു.

യം കിഞ്ചി ജഞ്ഞാ വിസമന്തി ലോകേതി. **യം കിഞ്ചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം [പരിദായവചനമേതം (സ്യാ॰)] - യം കിഞ്ചീതി. **വിസമന്തി ജഞ്ഞാ**തി വിസമം കായകമ്മം വിസമന്തി ജാനേയ്യ, വിസമം വചീകമ്മം വിസമന്തി ജാനേയ്യ, വിസമം മനോകമ്മം വിസമന്തി ജാനേയ്യ, വിസമം പാണാതിപാതം വിസമോതി ജാനേയ്യ, വിസമം അദിന്നാദാനം വിസമന്തി ജാനേയ്യ, വിസമം കാമേസുമിച്ഛാചാരം വിസമോതി ജാനേയ്യ, വിസമം മുസാവാദം വിസമോതി ജാനേയ്യ, വിസമം പിസുണം വാചം വിസമാതി ജാനേയ്യ, വിസമം ഫരുസം വാചം വിസമാതി ജാനേയ്യ, വിസമം സമ്ഫപ്പലാപം വിസമോതി ജാനേയ്യ, വിസമം അഭിജ്ഝം വിസമാതി ജാനേയ്യ, വിസമം ബ്യാപാദം വിസമോതി ജാനേയ്യ, വിസമം മിച്ഛാദിട്ഠിം വിസമാതി ജാനേയ്യ, വിസമേ സങ്ഖാരേ വിസമാതി ജാനേയ്യ, വിസമേ പഞ്ച കാമഗുണേ വിസമാതി ജാനേയ്യ, വിസമേ പഞ്ച നീവരണേ വിസമാതി ജാനേയ്യ ആജാനേയ്യ വിജാനേയ്യ പടിവിജാനേയ്യ പടിവിജ്ഝേയ്യ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - യം കിഞ്ചി ജഞ്ഞാ വിസമന്തി ലോകേ.

ന തസ്സ ഹേതൂ വിസമം ചരേയ്യാതി. വിസമസ്സ കായകമ്മസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ വചീകമ്മസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ മനോകമ്മസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ പാണാതിപാതസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ അദിന്നാദാനസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ കാമേസുമിച്ഛാചാരസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ മുസാവാദസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ പിസുണായ വാചായ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ ഫരുസായ വാചായ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ സമ്ഫപ്പലാപസ്സ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ അഭിജ്ഝായ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമസ്സ ബ്യാപാദസ്സ ഹേതു

വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമാനം സങ്ഖാരാനം ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമാനം പഞ്ചന്നം കാമഗുണാനം ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമാനം പഞ്ചന്നം നീവരണാനം ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ ചേതനായ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ പത്ഥനായ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ, വിസമായ പണിധിയാ ഹേതു വിസമം ന ചരേയ്യ ന ആചരേയ്യ ന സമാചരേയ്യ ന സമാദായ വത്തേയ്യാതി - ന തസ്സ ഹേതൂ വിസമം ചരേയ്യ.

അപ്പഞ്ഹിദം ജീവിതമാഹു ധീരാതി. **ജീവിത**ന്തി ആയു ഠിതി യപനാ യാപനാ ഇരിയനാ വത്തനാ പാലനാ ജീവിതം ജീവിതിന്ദ്രിയം. അപി ച, ദ്വീഹി കാരണേഹി അപ്പകം ജീവിതം - ഠിതിപരിത്തതായ വാ അപ്പകം ജീവിതം, സരസപരിത്തതായ വാ അപ്പകം ജീവിതം. കഥം ഠിതിപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം? അതീതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിത്ഥ, ന ജീവതി ന ജീവിസ്സതി; അനാഗതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിസ്സതി, ന ജീവതി ന ജീവിത്ഥ; പച്ചുപ്പന്നേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവതി, ന ജീവിത്ഥ ന ജീവിസ്സതി.

> ‘‘ജീവിതം അത്തഭാവോ ച, സുഖദുക്ഖാ ച കേവലാ;
> ഏകചിത്തസമായുത്താ, ലഹുസോ വത്തതേ ഖണോ.
>
> ‘‘ചുല്ലാസീതിസഹസ്സാനി , കപ്പാ തിട്ഠന്തി യേ മരൂ;
> നത്വേവ തേപി ജീവന്തി, ദ്വീഹി ചിത്തേഹി സംയുതാ.
>
> ‘‘യേ നിരുദ്ധാ മരന്തസ്സ, തിട്ഠമാനസ്സ വാ ഇധ;
> സബ്ബേപി സദിസാ ഖന്ധാ, ഗതാ അപ്പടിസന്ധികാ.
>
> ‘‘അനന്തരാ ച യേ ഭഗ്ഗാ [ഭങ്ഗാ (സീ॰ സ്യാ॰)], യേ ച ഭഗ്ഗാ അനാഗതാ;
> തദന്തരേ നിരുദ്ധാനം, വേസമം നത്ഥി ലക്ഖണേ.
>
> ‘‘അനിബ്ബത്തേന ന ജാതോ, പച്ചുപ്പന്നേന ജീവതി;
> ചിത്തഭഗ്ഗാ മതോ ലോകോ, പഞ്ഞത്തി പരമത്ഥിയാ.
>
> ‘‘യഥാ നിന്നാ പവത്തന്തി, ഛന്ദേന പരിണാമിതാ;
> അച്ഛിന്നധാരാ വത്തന്തി, സളായതനപച്ചയാ.
>
> ‘‘അനിധാനഗതാ ഭഗ്ഗാ, പുഞ്ജോ നത്ഥി അനാഗതേ;
> നിബ്ബത്താ യേ ച [നിബ്ബത്തായേവ (സബ്ബത്ഥ)] തിട്ഠന്തി, ആരഗ്ഗേ സാസപൂപമാ.
>
> ‘‘നിബ്ബത്താനഞ്ച ധമ്മാനം, ഭങ്ഗോ നേസം പുരക്ഖതോ;
> പലോകധമ്മാ തിട്ഠന്തി, പുരാണേഹി അമിസ്സിതാ.
>
> ‘‘അദസ്സനതോ ആയന്തി, ഭങ്ഗാ ഗച്ഛന്തി ദസ്സനം;
> വിജ്ജുപ്പാദോവ ആകാസേ, ഉപ്പജ്ജന്തി വയന്തി ചാ’’തി.

ഏവം ഠിതിപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം.

കഥം സരസപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം? അസ്സാസൂപനിബന്ധം ജീവിതം, പസ്സാസൂപനിബന്ധം ജീവിതം, അസ്സാസപസ്സാസൂപനിബന്ധം ജീവിതം, മഹാഭൂതൂപനിബന്ധം ജീവിതം, കബളീകാരാഹാരൂപനിബന്ധം ജീവിതം, ഉസ്മൂപനിബന്ധം ജീവിതം, വിഞ്ഞാണൂപനിബന്ധം ജീവിതം. മൂലമ്പി ഇമേസം ദുബ്ബലം, പുബ്ബഹേതൂപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ. യേ പച്ചയാ തേപി ദുബ്ബലാ, യേപി പഭാവികാ തേപി ദുബ്ബലാ. സഹഭൂമി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, സമ്പയോഗാപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, സഹജാപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, യാപി പയോജികാ സാപി ദുബ്ബലാ, അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇമേ നിച്ചദുബ്ബലാ, അഞ്ഞമഞ്ഞം അനവട്ഠിതാ ഇമേ. അഞ്ഞമഞ്ഞം പരിപാതയന്തി ഇമേ, അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഹി നത്ഥി തായിതാ, ന ചാപി ഠപേന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇമേ. യോപി നിബ്ബത്തകോ സോ ന വിജ്ജതി.

> "ന ച കേനചി കോചി ഹായതി, ഗന്ധബ്ബാ ച ഇമേ ഹി സബ്ബസോ;
> പുരിമേഹി പഭാവികാ ഇമേ, യേപി പഭാവികാ തേ പുരേ മതാ;
> പുരിമാപി ച പച്ഛിമാപി ച, അഞ്ഞമഞ്ഞം ന കദാചി മദ്ദസംസൂ"തി.

ഏവം സരസപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം.

അപി ച ചാതുമഹാരാജികാനം ദേവാനം ജീവിതം ഉപാദായ മനുസ്സാനം അപ്പകം ജീവിതം പരിത്തകം ജീവിതം ഥോകം [ഥോകകം (ക॰)] ജീവിതം ഖണികം ജീവിതം ലഹുകം ജീവിതം ഇത്തരം ജീവിതം അനദ്ധനീയം ജീവിതം നചിരട്ഠിതികം ജീവിതം. താവതിംസാനം ദേവാനം...പേ॰... യാമാനം ദേവാനം... തുസിതാനം ദേവാനം... നിമ്മാനരതീനം ദേവാനം... പരനിമ്മിതവസവത്തീനം ദേവാനം... ബ്രഹ്മകായികാനം ദേവാനം ജീവിതം ഉപാദായ മനുസ്സാനം അപ്പകം ജീവിതം പരിത്തകം ജീവിതം ഥോകം ജീവിതം ഖണികം ജീവിതം ലഹുകം ജീവിതം ഇത്തരം ജീവിതം അനദ്ധനീയം ജീവിതം നചിരട്ഠിതികം ജീവിതം.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

"അപ്പമിദം , ഭിക്ഖവേ, മനുസ്സാനം ആയു. ഗമനിയോ സമ്പരായോ മന്തായ ബോദ്ധബ്ബം, കത്തബ്ബം കുസലം, ചരിതബ്ബം ബ്രഹ്മചരിയം, നത്ഥി ജാതസ്സ അമരണം. യോ, ഭിക്ഖവേ, ചിരം ജീവതി സോ വസ്സസതം അപ്പം വാ ഭിയ്യോ".

> "അപ്പമായു മനുസ്സാനം, ഹീളേയ്യ നം സുപോരിസോ;
> ചരേയ്യാദിത്തസീസോവ നത്ഥി മച്ചുസ്സനാഗമോ.

> "അച്ചയന്തി അഹോരത്താ, ജീവിതം ഉപരുജ്ഝതി;
> ആയു ഖിയ്യതി മച്ചാനം, കുന്നദീനംവ ഓദക"ന്തി.

അപ്പഞ്ഹിദം ജീവിതമാഹു ധീരാതി. ധീരാതി ധീരാ, ധിതിമാതി ധീരാ, ധിതിസമ്പന്നാതി ധീരാ, ധീകതപാപാതി ധീരാ. ധീ വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ വിചയോ പവിചയോ ധമ്മവിചയോ സല്ലക്ഖണാ ഉപലക്ഖണാ പച്ചുപലക്ഖണാ പണ്ഡിച്ചം കോസല്ലം നേപുഞ്ഞം വേഭബ്യാ ചിന്താ ഉപപരിക്ഖാ ഭൂരി മേധാ പരിണായികാ വിപസ്സനാ സമ്പജഞ്ഞം പതോദോ പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം പഞ്ഞാസത്ഥം പഞ്ഞാപാസാദോ പഞ്ഞാആലോകോ പഞ്ഞാഓഭാസോ പഞ്ഞാപജ്ജോതോ പഞ്ഞാരതനം

അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി, തായ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതത്താ ധീരാ. അപി ച ഖന്ധധീരാ ധാതുധീരാ ആയതനധീരാ, പടിച്ചസമുപ്പാദധീരാ സതിപട്ഠാനധീരാ സമ്മപ്പധാനധീരാ ഇദ്ധിപാദധീരാ, ഇന്ദ്രിയധീരാ ബലധീരാ ബോജ്ഝങ്ഗധീരാ മഗ്ഗധീരാ ഫലധീരാ നിബ്ബാനധീരാ. തേ ധീരാ ഏവമാഹംസു - "മനുസ്സാനം അപ്പകം ജീവിതം, പരിത്തകം ജീവിതം , ഥോകം ജീവിതം, ഖണികം ജീവിതം, ലഹുകം ജീവിതം, ഇത്തരം ജീവിതം, അനദ്ധനിയം ജീവിതം, നചിരട്ഠിതികം ജീവിത"ന്തി. ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - അപ്പഞ്ഹിദം ജീവിതമാഹു ധീരാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"തസ്മാ ഹി സിക്ഖേഥ ഇധേവ ജന്തു, യം കിഞ്ചി ജഞ്ഞാ വിസമന്തി ലോകേ;
ന തസ്സ ഹേതൂ വിസമം ചരേയ്യ, അപ്പഞ്ഹിദം ജീവിതമാഹു ധീരാ"തി.

൭൭. പസ്സാമി ലോകേ പരിഫന്ദമാനം, പജം ഇമം തണ്ഹഗതം ഭവേസു;
ഹീനാ നരാ മച്ചുമുഖേ ലപന്തി, അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസു.

പസ്സാമി ലോകേ പരിഫന്ദമാനന്തി. **പസ്സാമീ**തി മംസചക്ഖുനാപി പസ്സാമി, ദിബ്ബചക്ഖുനാപി പസ്സാമി, പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി പസ്സാമി, ബുദ്ധചക്ഖുനാപി പസ്സാമി, സമന്തചക്ഖുനാപി പസ്സാമി ദക്ഖാമി ഓലോകേമി നിജ്ഝായാമി ഉപപരിക്ഖാമി. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ.

പരിഫന്ദമാനന്തി തണ്ഹാഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം, ദിട്ഠിഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം, കിലേസഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം, പയോഗഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം, വിപാകഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം, ദുച്ചരിതഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം, രത്തം രാഗേന ഫന്ദമാനം, ദുട്ഠം ദോസേന ഫന്ദമാനം, മൂള്ഹം മോഹേന ഫന്ദമാനം, വിനിബദ്ധം മാനേന ഫന്ദമാനം, പരാമട്ഠം ദിട്ഠിയാ ഫന്ദമാനം, വിക്ഖേപഗതം ഉദ്ധച്ചേന ഫന്ദമാനം, അനിട്ഠങ്ഗതം വിചികിച്ഛായ ഫന്ദമാനം, ഥാമഗതം അനുസയേഹി ഫന്ദമാനം, ലാഭേന ഫന്ദമാനം, അലാഭേന ഫന്ദമാനം, യസേന ഫന്ദമാനം, അയസേന ഫന്ദമാനം, പസംസായ ഫന്ദമാനം, നിന്ദായ ഫന്ദമാനം, സുഖേന ഫന്ദമാനം, ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ജാതിയാ ഫന്ദമാനം, ജരായ ഫന്ദമാനം, ബ്യാധിനാ ഫന്ദമാനം, മരണേന ഫന്ദമാനം, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസേഹി ഫന്ദമാനം, നേരയികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, തിരച്ഛാനയോനികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, പേത്തിവിസയികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, മാനുസികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ഗബ്ഭേ ഠിതിമൂലകേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ഗബ്ഭാ വുട്ഠാനമൂലകേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ജാതസ്സൂപനിബന്ധകേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ജാതസ്സ പരാധേയ്യകേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, അത്തൂപക്കമേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, പരൂപക്കമേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ദുക്ഖദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, സങ്ഖാരദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, വിപരിണാമദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ചക്ഖുരോഗേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, സോതരോഗേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം, ഘാനരോഗേന ദുക്ഖേന...പേ॰... ജിവ്ഹാരോഗേന... കായരോഗേന... സീസരോഗേന... കണ്ണരോഗേന... മുഖരോഗേന... ദന്തരോഗേന... കാസേന... സാസേന... പിനാസേന... ദാഹേന... ജരേന... കുച്ഛിരോഗേന... മുച്ഛായ... പക്ഖന്ദികായ... സൂലായ ... വിസൂചികായ... കുട്ഠേന...

ഗണ്ഡേന... കിലാസേന... സോസേന... അപമാരേന... ദദ്ദുയാ... കണ്ഡുയാ... കച്ഛുയാ... രഖസായ... വിതച്ഛികായ... ലോഹിതേന... പിത്തേന... മധുമേഹേന... അംസായ... പിളകായ... ഭഗന്ദലേന [ഭഗന്ദലായ (സ്യാ॰)] ... പിത്തസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സേമ്ഹസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... വാതസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സന്നിപാതികേന ആബാധേന... ഉതുപരിണാമജേന ആബാധേന... വിസമപരിഹാരജേന ആബാധേന... ഓപക്കമികേന ആബാധേന ... കമ്മവിപാകജേന ആബാധേന... സീതേന... ഉണ്ഹേന... ജിഘച്ഛായ... പിപാസായ ... ഉച്ചാരേന... പസ്സാവേന... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേന ദുക്ഖേന... മാതുമരണേന ദുക്ഖേന... പിതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഭാതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഭഗിനിമരണേന ദുക്ഖേന... പുത്തമരണേന ദുക്ഖേന... ധീതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഞാതിബ്യസനേന... ഭോഗബ്യസനേന... രോഗബ്യസനേന... സീലബ്യസനേന... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം സമ്ഫന്ദമാനം വിപ്ഫന്ദമാനം വേധമാനം പവേധമാനം സമ്പവേധമാനം പസ്സാമി ദക്ഖാമി ഓലോകേമി നിജ്ഝായാമി ഉപപരിക്ഖാമീതി - പസ്സാമി ലോകേ പരിഫന്ദമാനം.

പജം ഇമം തണ്ഹഗതം ഭവേസൂതി. **പജാ**തി സത്താധിവചനം. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ, സദ്ദതണ്ഹാ, ഗന്ധതണ്ഹാ, രസതണ്ഹാ, ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ, ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹഗത**ന്തി തണ്ഹാഗതം തണ്ഹാനുഗതം തണ്ഹായാനുസടം തണ്ഹായാസന്നം തണ്ഹായ പാതിതം അഭിഭൂതം പരിയാദിന്നചിത്തം . **ഭവേസൂ**തി കാമഭവേ രൂപഭവേ അരൂപഭവേതി - പജം ഇമം തണ്ഹഗതം ഭവേസു.

ഹീനാ നരാ മച്ചുമുഖേ ലപന്തീതി. **ഹീനാ നരാ**തി ഹീനാ നരാ ഹീനേന കായകമ്മേന സമന്നാഗതാതി ഹീനാ നരാ, ഹീനേന വചീകമ്മേന സമന്നാഗതാതി ഹീനാ നരാ, ഹീനേന മനോകമ്മേന സമന്നാഗതാതി ഹീനാ നരാ, ഹീനേന പാണാതിപാതേന സമന്നാഗതാതി ഹീനാ നരാ, ഹീനേന അദിന്നാദാനേന...പേ॰... ഹീനേന കാമേസുമിച്ഛാചാരേന... ഹീനേന മുസാവാദേന... ഹീനായ പിസുണായ വാചായ... ഹീനായ ഫരുസായ വാചായ... ഹീനേന സമ്ഫപ്പലാപേന... ഹീനായ അഭിജ്ഝായ... ഹീനേന ബ്യാപാദേന... ഹീനായ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ... ഹീനേഹി സങ്ഖാരേഹി... ഹീനേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി നീവരണേഹി... ഹീനായ ചേതനായ... ഹീനായ പത്ഥനായ... ഹീനായ പണിധിയാ സമന്നാഗതാതി ഹീനാ നരാ ഹീനാ നിഹീനാ ഓഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താതി - ഹീനാ നരാ. **മച്ചുമുഖേ ലപന്തീ**തി. **മച്ചുമുഖേ**തി മാരമുഖേ മരണമുഖേ, മച്ചുപ്പത്താ മച്ചുസമ്പത്താ മച്ചൂപാഗതാ, മാരപ്പത്താ മാരസമ്പത്താ മാരൂപാഗതാ, മരണപ്പത്താ മരണസമ്പത്താ മരണൂപാഗതാ ലപന്തി ലാലപന്തി സോചന്തി കിലമന്തി പരിദേവന്തി ഉരത്താളിം കന്ദന്തി സമ്മോഹം ആപജ്ജന്തീതി - ഹീനാ നരാ മച്ചുമുഖേ ലപന്തി.

അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസൂതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **ഭവാഭവേസൂ**തി ഭവാഭവേ കമ്മഭവേ പുനബ്ഭവേ കാമഭവേ , കമ്മഭവേ കാമഭവേ പുനബ്ഭവേ രൂപഭവേ, കമ്മഭവേ രൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ അരൂപഭവേ, കമ്മഭവേ അരൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ പുനപ്പുനബ്ഭവേ, പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ, അവീതതണ്ഹാ അവിഗതതണ്ഹാ

അചത്തതണ്ഹാ അവന്തതണ്ഹാ. അമുത്തതണ്ഹാ അപ്പഹീനതണ്ഹാ അപ്പടിനിസ്സട്ഠതണ്ഹാതി - അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസു.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പസ്സാമി ലോകേ പരിഫന്ദമാനം, പജം ഇമം തണ്ഹഗതം ഭവേസു;
ഹീനാ നരാ മച്ചുമുഖേ ലപന്തി, അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസൂ”തി.

൮൭. മമായിതേ പസ്സഥ ഫന്ദമാനേ, മച്ഛേവ [മച്ഛോവ (സീ॰)] **അപ്പോദകേ ഖീണസോതേ;**
ഏതമ്പി ദിസ്വാ അമമോ ചരേയ്യ, ഭവേസു ആസത്തിമകുബ്ബമാനോ.

മമായിതേ പസ്സഥ ഫന്ദമാനേതി. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച. കതമം തണ്ഹാമമത്തം? യാവതാ തണ്ഹാസങ്ഖാതേന സീമകതം മരിയാദികതം ഓധികതം പരിയന്തകതം പരിഗ്ഗഹിതം മമായിതം. ഇദം മമം, ഏതം മമം, ഏത്തകം മമം, ഏത്താവതാ മമം, മമ രൂപാ സദ്ദാ ഗന്ധാ രസാ ഫോട്ഠബ്ബാ, അത്ഥരണാ പാവുരണാ ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, കേവലമ്പി മഹാപഥവിം തണ്ഹാവസേന മമായതി. യാവതാ അട്ഠസതം തണ്ഹാവിചരിതം, ഇദം തണ്ഹാമമത്തം.

കതമം ദിട്ഠിമമത്തം? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ അന്തഗ്ഗാഹികാ ദിട്ഠി; യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസഞ്ഞോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയേസഗ്ഗാഹോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ “അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവക”ന്തി ഗാഹോ. യാവതാ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതാനി, ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. **മമായിതേ പസ്സഥ ഫന്ദമാനേ**തി മമായിതം വത്ഥും അച്ഛേദസംകിനോപി ഫന്ദന്തി, അച്ഛിന്ദന്തേപി ഫന്ദന്തി, അച്ഛിന്നേപി ഫന്ദന്തി, മമായിതം വത്ഥും വിപരിണാമസംകിനോപി ഫന്ദന്തി, വിപരിണാമന്തേപി ഫന്ദന്തി, വിപരിണതേപി ഫന്ദന്തി പഫന്ദന്തി സമ്ഫന്ദന്തി വിപ്ഫന്ദന്തി വേധന്തി [വേധേന്തി (സ്യാ॰)] പവേധന്തി സമ്പവേധന്തി. ഏവം ഫന്ദമാനേ പഫന്ദമാനേ സമ്ഫന്ദമാനേ വിപ്ഫന്ദമാനേ വേധമാനേ പവേധമാനേ സമ്പവേധമാനേ പസ്സഥ ദക്ഖഥ ഓലോകേഥ നിജ്ഝായഥ ഉപപരിക്ഖഥാതി - മമായിതേ പസ്സഥ ഫന്ദമാനേ.

മച്ഛേവ അപ്പോദകേ ഖീണസോതേതി. യഥാ മച്ഛാ അപ്പോദകേ പരിത്തോദകേ ഉദകപരിയാദാനേ കാകേഹി വാ കുലലേഹി വാ ബലാകാഹി വാ പരിപാതിയമാനാ ഉക്ഖിപിയമാനാ ഖജ്ജമാനാ ഫന്ദന്തി പഫന്ദന്തി സമ്ഫന്ദന്തി വിപ്ഫന്ദന്തി വേധന്തി പവേധന്തി സമ്പവേധന്തി; ഏവമേവ പജാ മമായിതം വത്ഥും അച്ഛേദസംകിനോപി ഫന്ദന്തി, അച്ഛിന്ദന്തേപി ഫന്ദന്തി, അച്ഛിന്നേപി ഫന്ദന്തി, മമായിതം വത്ഥും വിപരിണാമസംകിനോപി ഫന്ദന്തി, വിപരിണാമന്തേപി ഫന്ദന്തി, വിപരിണതേപി ഫന്ദന്തി പഫന്ദന്തി സമ്ഫന്ദന്തി

വിപ്ഫന്ദന്തി വേധന്തി പവേധന്തി സമ്പവേധന്തീതി - മച്ഛേവ അപ്പോദകേ ഖീണസോതേ.

ഏതമ്പി ദിസ്വാ അമമോ ചരേയ്യാതി. ഏതം ആദീനവം ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ [തിരയിത്വാ (ക॰)] വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ മമത്തേസൂതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ. **അമമോ ചരേയ്യാ**തി **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. തണ്ഹാമമത്തം പഹായ ദിട്ഠിമമത്തം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും അമമായന്തോ സോതം അമമായന്തോ ഘാനം അമമായന്തോ ജിവ്ഹം അമമായന്തോ കായം അമമായന്തോ മനം അമമായന്തോ രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... ധമ്മേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ അമമായന്തോ അഗണ്ഹന്തോ അപരാമസന്തോ അനഭിനിവിസന്തോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ അമമോ ചരേയ്യ.

ഭവേസു ആസത്തിമകുബ്ബമാനോതി. **ഭവേസൂ**തി കാമഭവേ രൂപഭവേ അരൂപഭവേ. **ആസത്തി** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ഭവേസു ആസത്തിമകുബ്ബമാനോ**തി. ഭവേസു ആസത്തിം അകുബ്ബമാനോ, ഛന്ദം പേമം രാഗം ഖന്തിം അകുബ്ബമാനോ അജനയമാനോ അസഞ്ജനയമാനോ അനിബ്ബത്തയമാനോ അനഭിനിബ്ബത്തയമാനോതി - ഭവേസു ആസത്തിമകുബ്ബമാനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''മമായിതേ പസ്സഥ ഫന്ദമാനേ, മച്ഛേവ അപ്പോദകേ ഖീണസോതേ;
> ഏതമ്പി ദിസ്വാ അമമോ ചരേയ്യ, ഭവേസു ആസത്തിമകുബ്ബമാനോ''തി.

൬൨. ഉഭോസു അന്തേസു വിനേയ്യ ഛന്ദം, ഫസ്സം പരിഞ്ഞായ അനാനുഗിദ്ധോ;
> യദത്തഗരഹീ തദകുബ്ബമാനോ, ന ലിമ്പതീ [ന ലിപ്പതി (സീ॰)] ദിട്ഠസുതേസു ധീരോ.

ഉഭോസു അന്തേസു വിനേയ്യ ഛന്ദന്തി. **അന്താ**തി ഫസ്സോ ഏകോ അന്തോ ഫസ്സസമുദയോ ദുതിയോ അന്തോ, അതീതോ ഏകോ അന്തോ അനാഗതോ ദുതിയോ അന്തോ, സുഖാ വേദനാ ഏകോ അന്തോ ദുക്ഖാ വേദനാ ദുതിയോ അന്തോ, നാമം ഏകോ അന്തോ രൂപം ദുതിയോ അന്തോ, ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി ഏകോ അന്തോ ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി ദുതിയോ അന്തോ, സക്കായോ ഏകോ അന്തോ സക്കായസമുദയോ ദുതിയോ അന്തോ. **ഛന്ദോ**തി യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസ്നേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം. **ഉഭോസു അന്തേസു വിനേയ്യ ഛന്ദ**ന്തി ഉഭോസു

അന്തേസു ഛന്ദം വിനേയ്യ പടിവിനേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - ഉഭോസു അന്തേസു വിനേയ്യ ഛന്ദം.

ഫസ്സം പരിഞ്ഞായ അനാനുഗിദ്ധോതി. **ഫസ്സോ**തി ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ സോതസമ്ഫസ്സോ ഘാനസമ്ഫസ്സോ ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സോ കായസമ്ഫസ്സോ മനോസമ്ഫസ്സോ, അധിവചനസമ്ഫസ്സോ, പടിഘസമ്ഫസ്സോ, സുഖവേദനീയോ സമ്ഫസ്സോ ദുക്ഖവേദനീയോ സമ്ഫസ്സോ അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ സമ്ഫസ്സോ, കുസലോ ഫസ്സോ അകുസലോ ഫസ്സോ അബ്യാകതോ ഫസ്സോ, കാമാവചരോ ഫസ്സോ രൂപാവചരോ ഫസ്സോ അരൂപാവചരോ ഫസ്സോ, സുഞ്ഞതോ ഫസ്സോ അനിമിത്തോ ഫസ്സോ അപ്പണിഹിതോ ഫസ്സോ, ലോകിയോ ഫസ്സോ ലോകുത്തരോ ഫസ്സോ, അതീതോ ഫസ്സോ അനാഗതോ ഫസ്സോ പച്ചുപ്പന്നോ ഫസ്സോ, യോ ഏവരൂപോ ഫസ്സോ ഫുസനാ സമ്ഫുസനാ സമ്ഫുസിതത്തം - അയം വുച്ചതി ഫസ്സോ.

ഫസ്സം പരിഞ്ഞായാതി ഫസ്സം തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ - ഞാതപരിഞ്ഞായ, തീരണപരിഞ്ഞായ [തിരണപരിഞ്ഞായ (സ്യാ॰)], പഹാനപരിഞ്ഞായ. കതമാ ഞാതപരിഞ്ഞാ? ഫസ്സം ജാനാതി - അയം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ, അയം സോതസമ്ഫസ്സോ, അയം ഘാനസമ്ഫസ്സോ, അയം ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സോ, അയം കായസമ്ഫസ്സോ, അയം മനോസമ്ഫസ്സോ, അയം അധിവചനസമ്ഫസ്സോ, അയം പടിഘസമ്ഫസ്സോ, അയം സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, അയം ദുക്ഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, അയം അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, അയം കുസലോ ഫസ്സോ, അയം അകുസലോ ഫസ്സോ, അയം അബ്യാകതോ ഫസ്സോ, അയം കാമാവചരോ ഫസ്സോ, അയം രൂപാവചരോ ഫസ്സോ, അയം അരൂപാവചരോ ഫസ്സോ, അയം സുഞ്ഞതോ ഫസ്സോ, അയം അനിമിത്തോ ഫസ്സോ, അയം അപ്പണിഹിതോ ഫസ്സോ, അയം ലോകിയോ ഫസ്സോ, അയം ലോകുത്തരോ ഫസ്സോ , അയം അതീതോ ഫസ്സോ, അയം അനാഗതോ ഫസ്സോ, അയം പച്ചുപ്പന്നോ ഫസ്സോതി ജാനാതി പസ്സതി - അയം ഞാതപരിഞ്ഞാ.

കതമാ തീരണപരിഞ്ഞാ? ഏവം ഞാതം കത്വാ ഫസ്സം തീരേതി. അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ ഈതിതോ ഉപദ്ദവതോ ഭയതോ ഉപസഗ്ഗതോ ചലതോ പഭങ്ഗുതോ അധുവതോ അതാണതോ അലേണതോ അസരണതോ രിത്തതോ തുച്ഛതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ ആദീനവതോ വിപരിണാമധമ്മതോ അസാരകതോ അഘമൂലതോ വധകതോ വിഭവതോ സാസവതോ സങ്ഖതതോ മാരാമിസതോ ജാതിജരാബ്യാധിമരണധമ്മതോ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസധമ്മതോ സംകിലേസധമ്മതോ സമുദയതോ അത്ഥങ്ഗമതോ അസ്സാദതോ ആദീനവതോ നിസ്സരണതോ തീരേതി - അയം തീരണപരിഞ്ഞാ.

കതമാ പഹാനപരിഞ്ഞാ? ഏവം തീരയിത്വാ ഫസ്സേ ഛന്ദരാഗം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “യോ, ഭിക്ഖവേ, ഫസ്സേസു ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം സോ ഫസ്സോ പഹീനോ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവം കതോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ”തി - അയം പഹാനപരിഞ്ഞാ. **ഫസ്സം പരിഞ്ഞായാ**തി. ഫസ്സം ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ.

അനാനുഗിദ്ധോതി. **ഗേധാഎു** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ…പേ॰… അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസോ ഗേധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി അഗിദ്ധോ. സോ രൂപേ അഗിദ്ധോ സദ്ദേ അഗിദ്ധോ ഗന്ധേ അഗിദ്ധോ രസേ അഗിദ്ധോ ഫോട്ഠബ്ബേ അഗിദ്ധോ കുലേ… ഗണേ… ആവാസേ… ലാഭേ… യസേ… പസംസായ… സുഖേ… ചീവരേ… പിണ്ഡപാതേ… സേനാസനേ… ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ അഗിദ്ധോ കാമധാതുയാ… രൂപധാതുയാ… അരൂപധാതുയാ… കാമഭവേ… രൂപഭവേ… അരൂപഭവേ… സഞ്ഞാഭവേ… അസഞ്ഞാഭവേ… നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ… ഏകവോകാരഭവേ… ചതുവോകാരഭവേ… പഞ്ചവോകാരഭവേ… അതീതേ… അനാഗതേ… പച്ചുപ്പന്നേ… ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു അഗിദ്ധോ അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ വീതഗേധോ വിഗതഗേധോ ചത്തഗേധോ വന്തഗേധോ മുത്തഗേധോ പഹീനഗേധോ പടിനിസ്സട്ഠഗേധോ വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - ഏസ്സം പരിഞ്ഞായ അനാനുഗിദ്ധോ.

യദത്തഗരഹീ തദകുബ്ബമാനോതി. **യദ**ന്തി യം. **അത്തഗരഹീ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി അത്താനം ഗരഹതി - കതത്താ ച അകതത്താ ച. കഥം കതത്താ ച അകതത്താ ച അത്താനം ഗരഹതി? കതം മേ കായദുച്ചരിതം, അകതം മേ കായസുചരിതന്തി - അത്താനം ഗരഹതി. കതം മേ വചീദുച്ചരിതം, അകതം മേ വചീസുചരിതന്തി - അത്താനം ഗരഹതി. കതം മേ മനോദുച്ചരിതം, അകതം മേ മനോസുചരിതന്തി - അത്താനം ഗരഹതി. കതോ മേ പാണാതിപാതോ, അകതാ മേ പാണാതിപാതാ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതം മേ അദിന്നാദാനം, അകതാ മേ അദിന്നാദാനാ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതോ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരോ, അകതാ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതോ മേ മുസാവാദോ, അകതാ മേ മുസാവാദാ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതാ മേ പിസുണാ വാചാ, അകതാ മേ പിസുണായ വാചായ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതാ മേ ഫരുസാ വാചാ, അകതാ മേ ഫരുസായ വാചായ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതോ മേ സമ്ഫപ്പലാപോ, അകതാ മേ സമ്ഫപ്പലാപാ വേരമണീതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതാ മേ അഭിജ്ഝാ, അകതാ മേ അനഭിജ്ഝാതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതോ മേ ബ്യാപാദോ, അകതോ മേ അബ്യാപാദോതി - അത്താനം ഗരഹതി. കതാ മേ മിച്ഛാദിട്ഠി, അകതാ മേ സമ്മാദിട്ഠീതി - അത്താനം ഗരഹതി. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച അത്താനം ഗരഹതി. അഥ വാ, സീലേസുമ്ഹി ന പരിപൂരകാരീതി - അത്താനം ഗരഹതി. ഇന്ദ്രിയേസുമ്ഹി അഗുത്തദ്വാരോതി - അത്താനം ഗരഹതി. ഭോജനേമ്ഹി [ഭോജനേ (സ്യാ॰)] അമത്തഞ്ഞൂതി - അത്താനം ഗരഹതി. ജാഗരിയം അനനുയുത്തോതി - അത്താനം ഗരഹതി. സതിസമ്പജഞ്ഞേന അസമന്നാഗതോതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതാനി മേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനീതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതാനി മേ പഞ്ച ബലാനീതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതാ മേ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാതി - അത്താനം ഗരഹതി. അഭാവിതോ മേ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോതി -

അത്താനം ഗരഹതി. ദുക്ഖം മേ അപരിഞ്ഞാതന്തി - അത്താനം ഗരഹതി. സമുദയോ മേ അപ്പഹീനോതി - അത്താനം ഗരഹതി. മഗ്ഗോ മേ അഭാവിതോതി - അത്താനം ഗരഹതി. നിരോധോ മേ അസച്ഛികതോതി - അത്താനം ഗരഹതി. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച അത്താനം ഗരഹതി. ഏവം അത്തഗരഹിതം കമ്മം അകുബ്ബമാനോ അജനയമാനോ അസഞ്ജനയമാനോ അനിബ്ബത്തയമാനോ അനഭിനിബ്ബത്തയമാനോതി - യദത്തഗരഹീ തദകുബ്ബമാനോ. **ന ലിമ്പതീ ദിട്ഠസുതേസു ധീരോ**തി. **ലേപോ**തി ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാലേപോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിലേപോ. **ധീരോ**തി പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. ധീരോ തണ്ഹാലേപം പഹായ ദിട്ഠിലേപം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ദിട്ഠേ ന ലിമ്പതി, സുതേ ന ലിമ്പതി, മുതേ ന ലിമ്പതി, വിഞ്ഞാതേ ന ലിമ്പതി, ന പലിമ്പതി [ന സംലിമ്പതി (സ്യാ॰)], ന ഉപലിമ്പതി. അലിത്തോ അപലിത്തോ [അസംലിത്തോ (സ്യാ॰)] അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ന ലിമ്പതീ ദിട്ഠസുതേസു ധീരോതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഉഭോസു അന്തേസു വിനേയ്യ ഛന്ദം, ഫസ്സം പരിഞ്ഞായ
അനാനുഗിദ്ധോ;
യദത്തഗരഹീ തദകുബ്ബമാനോ, ന ലിമ്പതീ ദിട്ഠസുതേസു ധീരോ"തി.

൧൭. **സഞ്ഞം പരിഞ്ഞാ വിതരേയ്യ ഓഘം, പരിഗ്ഗഹേസു മുനി നോപലിത്തോ;**
അബ്ബൂള്ഹസല്ലോ ചരമപ്പമത്തോ, നാസീസതീ ലോകമിമം പരഞ്ച.

സഞ്ഞം പരിഞ്ഞാ വിതരേയ്യ ഓഘന്തി. **സഞ്ഞാ**തി കാമസഞ്ഞാ ബ്യാപാദസഞ്ഞാ വിഹിംസാസഞ്ഞാ നേക്ഖമ്മസഞ്ഞാ അബ്യാപാദസഞ്ഞാ അവിഹിംസാസഞ്ഞാ രൂപസഞ്ഞാ സദ്ദസഞ്ഞാ ഗന്ധസഞ്ഞാ രസസഞ്ഞാ ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ ധമ്മസഞ്ഞാ - യാ ഏവരൂപാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ സഞ്ജാനിതത്തം - അയം വുച്ചതി സഞ്ഞാ. **സഞ്ഞം പരിഞ്ഞാ**തി സഞ്ഞം തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ - ഞാതപരിഞ്ഞായ, തീരണപരിഞ്ഞായ, പഹാനപരിഞ്ഞായ.

കതമാ ഞാതപരിഞ്ഞാ? സഞ്ഞം ജാനാതി - അയം കാമസഞ്ഞാ, അയം ബ്യാപാദസഞ്ഞാ, അയം വിഹിംസാസഞ്ഞാ, അയം നേക്ഖമ്മസഞ്ഞാ, അയം അബ്യാപാദസഞ്ഞാ, അയം അവിഹിംസാസഞ്ഞാ, അയം രൂപസഞ്ഞാ, അയം സദ്ദസഞ്ഞാ, അയം ഗന്ധസഞ്ഞാ, അയം രസസഞ്ഞാ, അയം ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ, അയം ധമ്മസഞ്ഞാതി ജാനാതി പസ്സതി - അയം ഞാതപരിഞ്ഞാ.

കതമാ തീരണപരിഞ്ഞാ? ഏവം ഞാതം കത്വാ സഞ്ഞം തീരേതി. അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ ഈതിതോ ഉപദ്ദവതോ ഭയതോ ഉപസഗ്ഗതോ ചലതോ പഭങ്ഗുതോ...പേ॰... സമുദയതോ അത്ഥങ്ഗമതോ അസ്സാദതോ ആദീനവതോ നിസ്സരണതോ തീരേതി - അയം തീരണപരിഞ്ഞാ.

കതമാ പഹാനപരിഞ്ഞാ? ഏവം തീരയിത്വാ സഞ്ഞായ ഛന്ദരാഗം പജഹതി വിനോദേതി അനഭാവം ഗമേതി. വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ - ''യോ, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞായ ഛന്ദരാഗോ, തം പജഹഥ. ഏവം സാ സഞ്ഞാ പഹീനാ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവം കതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ''തി - അയം പഹാനപരിഞ്ഞാ. **സഞ്ഞം പരിഞ്ഞാ**തി സഞ്ഞം ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ. **വിതരേയ്യ ഓഘ**ന്തി കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരേയ്യ ഉത്തരേയ്യ പതരേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യാതി - സഞ്ഞം പരിഞ്ഞാ വിതരേയ്യ ഓഘം.

പരിഗ്ഗഹേസു മുനി നോപലിത്തോതി. **പരിഗ്ഗഹാ**തി ദ്വേ പരിഗ്ഗഹാ - തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ ച ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ... പേ॰... അയം ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ. **മുനീ**തി. മോനം വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി, തേന ഞാണേന സമന്നാഗതോ മുനി മോനപ്പത്തോതി. തീണി മോനേയ്യാനി - കായമോനേയ്യം, വചീമോനേയ്യം, മനോമോനേയ്യം.

കതമം കായമോനേയ്യം? തിവിധകായദുച്ചരിതാനം പഹാനം കായമോനേയ്യം, തിവിധം കായസുചരിതം കായമോനേയ്യം, കായാരമ്മണേ ഞാണം കായമോനേയ്യം, കായപരിഞ്ഞാ കായമോനേയ്യം, പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ കായമോനേയ്യം, കായേ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം കായമോനേയ്യം, കായസങ്ഖാരനിരോധോ ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപത്തി കായമോനേയ്യം - ഇദം കായമോനേയ്യം.

കതമം വചീമോനേയ്യം? ചതുബ്ബിധവചീദുച്ചരിതാനം പഹാനം വചീമോനേയ്യം, ചതുബ്ബിധം വചീസുചരിതം വചീമോനേയ്യം, വാചാരമ്മണേ ഞാണം വചീമോനേയ്യം, വാചാപരിഞ്ഞാ വചീമോനേയ്യം, പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ വചീമോനേയ്യം, വാചായ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം വചീമോനേയ്യം, വചീസങ്ഖാരനിരോധോ ദുതിയജ്ഝാനസമാപത്തി വചീമോനേയ്യം - ഇദം വചീമോനേയ്യം.

കതമം മനോമോനേയ്യം? തിവിധമനോദുച്ചരിതാനം പഹാനം മനോമോനേയ്യം, തിവിധം മനോസുചരിതം മനോമോനേയ്യം, ചിത്താരമ്മണേ ഞാണം മനോമോനേയ്യം, ചിത്തപരിഞ്ഞാ മനോമോനേയ്യം, പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ മനോമോനേയ്യം, ചിത്തേ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം മനോമോനേയ്യം, ചിത്തസങ്ഖാരനിരോധോ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം മനോമോനേയ്യം - ഇദം മനോമോനേയ്യം.

> ''കായമുനിം വാചാമുനിം, മനോമുനിമനാസവം;
> മുനിം മോനേയ്യസമ്പന്നം, ആഹു സബ്ബപ്പഹായിനം.
>
> ''കായമുനിം വാചാമുനിം, മനോമുനിമനാസവം;
> മുനിം മോനേയ്യസമ്പന്നം, ആഹു നിന്ഹാതപാപക''ന്തി
> [നിംന്ഹാതപാപകന്തി (സ്യാ॰)].

ഇമേഹി തീഹി മോനേയ്യേഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതാ ഛ മുനിനോ [ഛ മുനയോ (സ്യാ॰)] - അഗാരമുനിനോ, അനഗാരമുനിനോ, സേഖമുനിനോ,

അസേഖമുനിനോ, പച്ചേകമുനിനോ, മുനിമുനിനോതി. കതമേ അഗാരമുനിനോ? യേ തേ അഗാരികാ ദിട്ഠപദാ വിഞ്ഞാതസാസനാ - ഇമേ അഗാരമുനിനോ. കതമേ അനഗാരമുനിനോ ? യേ തേ പബ്ബജിതാ ദിട്ഠപദാ വിഞ്ഞാതസാസനാ - ഇമേ അനഗാരമുനിനോ. സത്ത സേഖാ സേഖമുനിനോ. അരഹന്തോ അസേഖമുനിനോ. പച്ചേകബുദ്ധാ പച്ചേകമുനിനോ. മുനിമുനിനോ വുച്ചന്തി തഥാഗതാ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ.

“ന മോനേന മുനി ഹോതി, മൂള്ഹരൂപോ അവിദ്ദസു;
യോ ച തുലംവ പഗ്ഗയ്ഹ, വരമാദായ പണ്ഡിതോ.

“പാപാനി പരിവജ്ജേതി, സ മുനി തേന സോ മുനി;
യോ മുനാതി ഉഭോ ലോകേ, മുനി തേന പവുച്ചതി.

“അസതഞ്ച സതഞ്ച ഞത്വാ ധമ്മം, അജ്ഝത്തം ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബലോകേ;
ദേവമനുസ്സേഹി പൂജിതോ യോ, സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനീ”തി.

ലേപാതി ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാലേപോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠിലേപോ. മുനി തണ്ഹാലേപം പഹായ ദിട്ഠിലേപം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ പരിഗ്ഗഹേസു ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി. അലിത്തോ അപലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - പരിഗ്ഗഹേസു മുനി നോപലിത്തോ.

അബ്ബൂള്ഹസല്ലോ ചരമപ്പമത്തോതി. **സല്ല**ന്തി സത്ത സല്ലാനി - രാഗസല്ലം, ദോസസല്ലം, മോഹസല്ലം, മാനസല്ലം, ദിട്ഠിസല്ലം, സോകസല്ലം, കഥംകഥാസല്ലം [ദുച്ചരിതസല്ലം (സീ॰)]. യസ്സേതേ സല്ലാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അബ്ബൂള്ഹസല്ലോ അബ്ബുഹിതസല്ലോ ഉദ്ധതസല്ലോ സമുദ്ധതസല്ലോ ഉപ്പാടിതസല്ലോ സമുപ്പാടിതസല്ലോ ചത്തസല്ലോ വന്തസല്ലോ മുത്തസല്ലോ പഹീനസല്ലോ പടിനിസ്സട്ഠസല്ലോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - അബ്ബൂള്ഹസല്ലോ.

ചരന്തി ചരന്തോ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോ. **അപ്പമത്തോ**തി സക്കച്ചകാരീ സാതച്ചകാരീ അട്ഠിതകാരീ അനോലീനവുത്തികോ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദോ അനിക്ഖിത്തധുരോ കുസലേസു ധമ്മേസു. “കഥാഹം അപരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം, പരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം തത്ഥ തത്ഥ പഞ്ഞായ അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ”ന്തി യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച അപ്പടിവാനി ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസു. “കഥാഹം അപരിപൂരം വാ സമാധിക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം, പരിപൂരം വാ സമാധിക്ഖന്ധം തത്ഥ തത്ഥ പഞ്ഞായ അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ”ന്തി…പേ॰… കുസലേസു ധമ്മേസു. “കഥാഹം അപരിപൂരം വാ പഞ്ഞാക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം… വിമുത്തിക്ഖന്ധം… വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം, പരിപൂരം വാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം തത്ഥ തത്ഥ പഞ്ഞായ അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ”ന്തി യോ

തഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച അപ്പടിവാനി ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസു. ''കഥാഹം അപരിഞ്ഞാതം വാ ദുക്ഖം പരിജാനേയ്യം, അപ്പഹീനേ വാ കിലേസേ പജഹേയ്യം, അഭാവിതം വാ മഗ്ഗം ഭാവേയ്യം, അസച്ഛികതം വാ നിരോധം സച്ഛികരേയ്യ''ന്തി യോ തഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച അപ്പടിവാനി ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - അബ്ബൂള്ഹസല്ലോ ചരമപ്പമത്തോ.

നാസീസതീ ലോകമിമം പരഞ്ചാതി ഇമം ലോകം നാസീസതി സകത്തഭാവം, പരലോകം നാസീസതി പരത്തഭാവം; ഇമം ലോകം നാസീസതി സകരൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണം, പരം ലോകം നാസീസതി പരരൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണം; ഇമം ലോകം നാസീസതി ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി, പരം ലോകം നാസീസതി ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി; ഇമം ലോകം നാസീസതി മനുസ്സലോകം, പരം ലോകം നാസീസതി ദേവലോകം. ഇമം ലോകം നാസീസതി കാമധാതും, പരം ലോകം നാസീസതി രൂപധാതും അരൂപധാതും; ഇമം ലോകം നാസീസതി കാമധാതും രൂപധാതും, പരം ലോകം നാസീസതി അരൂപധാതും. പുന ഗതിം വാ ഉപപത്തിം വാ പടിസന്ധിം വാ ഭവം വാ സംസാരം വാ വട്ടം വാ നാസീസതി ന ഇച്ഛതി ന സാദിയതി ന പത്ഥേതി ന പിഹേതി നാതിജപ്പതീതി - നാസീസതീ ലോകമിമം പരഞ്ചാതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സഞ്ഞം പരിഞ്ഞാ വിതരേയ്യ ഓഘം, പരിഗ്ഗഹേസു മുനി നോപലിത്തോ;
> അബ്ബൂള്ഹസല്ലോ ചരമപ്പമത്തോ, നാസീസതീ ലോകമിമം പരഞ്ചാ''തി.

ഗുഹട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ ദുതിയോ.

൯. ദുട്ഠട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ ദുട്ഠട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൮൫. **വദന്തി വേ ദുട്ഠമനാപി ഏകേ, അഥോപി** [അഞ്ഞേപി തേ (സീ॰), അഞ്ഞേപി (സ്യാ॰)] **വേ സച്ചമനാ വദന്തി;**
വാദഞ്ച ജാതം മുനി നോ ഉപേതി, തസ്മാ മുനീ നത്ഥി ഖിലോ കുഹിഞ്ചി.

വദന്തി വേ ദുട്ഠമനാപി ഏകേതി തേ തിത്ഥിയാ ദുട്ഠമനാ വിരുദ്ധമനാ പടിവിരുദ്ധമനാ ആഹതമനാ പച്ചാഹതമനാ ആഘാതിതമനാ പച്ചാഘാതിതമനാ വദന്തി ഉപവദന്തി ഭഗവന്തഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച അഭൂതേനാതി - വദന്തി വേ ദുട്ഠമനാപി ഏകേ.

അഥോപി വേ സച്ചമനാ വദന്തീതി യേ തേസം തിത്ഥിയാനം സദ്ദഹന്താ ഓകപ്പേന്താ അധിമുച്ചന്താ സച്ചമനാ സച്ചസഞ്ഞിനോ ഭൂതമനാ ഭൂതസഞ്ഞിനോ തഥമനാ തഥസഞ്ഞിനോ യാഥാവമനാ യാഥാവസഞ്ഞിനോ അവിപരീതമനാ അവിപരീതസഞ്ഞിനോ വദന്തി ഉപവദന്തി ഭഗവന്തഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച അഭൂതേനാതി - അഥോപി വേ സച്ചമനാ വദന്തി.

വാദഞ്ച ജാതം മുനി നോ ഉപേതീതി. സോ വാദോ ജാതോ ഹോതി സഞ്ജാതോ നിബ്ബത്തോ അഭിനിബ്ബത്തോ പാതുഭൂതോ പരതോഘോസോ അക്കോസോ ഉപവാദോ ഭഗവതോ ച ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച അഭൂതേനാതി - വാദഞ്ച ജാതം. **മുനി നോ ഉപേതീതി. മുനീതി.** മോനം വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി, തേന ഞാണേന സമന്നാഗതോ മുനി മോനപ്പത്തോ...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. യോ വാദം ഉപേതി സോ ദ്വീഹി കാരണേഹി വാദം ഉപേതി - കാരകോ കാരകതായ വാദം ഉപേതി, അഥ വാ വുച്ചമാനോ ഉപവദിയമാനോ കുപ്പതി ബ്യാപജ്ജതി പതിട്ഠിയതി കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതി. അകാരകോമ്ഹീതി യോ വാദം ഉപേതി സോ ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി വാദം ഉപേതി. മുനി ദ്വീഹി കാരണേഹി വാദം ന ഉപേതി - അകാരകോ മുനി അകാരകതായ വാദം ന ഉപേതി, അഥ വാ വുച്ചമാനോ ഉപവദിയമാനോ ന കുപ്പതി ന ബ്യാപജ്ജതി ന പതിട്ഠിയതി ന കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതി. അകാരകോമ്ഹീതി മുനി ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി വാദം ന ഉപേതി ന ഉപഗച്ഛതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി ന അഭിനിവിസതീതി - വാദഞ്ച ജാതം മുനി നോ ഉപേതി.

തസ്മാ മുനീ നത്ഥി ഖിലോ കുഹിഞ്ചീതി. തസ്മാതി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനം മുനിനോ ആഹതചിത്തതാ ഖിലജാതതാപി നത്ഥി. പഞ്ചപി ചേതോഖിലാ നത്ഥി, തയോപി ഖിലാ നത്ഥി. രാഗഖിലോ ദോസഖിലോ മോഹഖിലോ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ. **കുഹിഞ്ചീതി** കുഹിഞ്ചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - തസ്മാ മുനീ നത്ഥി ഖിലോ കുഹിഞ്ചീതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“വദന്തി വേ ദുട്ഠമനാപി ഏകേ, അഥോപി വേ സച്ചമനാ വദന്തി;
വാദഞ്ച ജാതം മുനി നോ ഉപേതി, തസ്മാ മുനീ നത്ഥി ഖിലോ
കുഹിഞ്ചീ”തി.

സകഞ്ഹി ദിട്ഠിം കഥമച്ചയേയ്യ, ഛന്ദാനുനീതോ രുചിയാ നിവിട്ഠോ;
സയം സമത്താനി പകുബ്ബമാനോ, യഥാ ഹി ജാനേയ്യ തഥാ വദേയ്യ.

സകഞ്ഹി ദിട്ഠിം കഥമച്ചയേയ്യാതി. യം തേ തിത്ഥിയാ സുന്ദരിപരിബ്ബാജികം ഹന്ത്വാ സമണാനം സക്യപുത്തിയാനം അവണ്ണം പകാസയിത്വാ “ഏവം ഏതം ലാഭം യസസക്കാരം സമ്മാനം പച്ചാഹരിസ്സാമാ”തി തേ ഏവംദിട്ഠികാ ഏവംഖന്തികാ ഏവംരുചികാ ഏവംലദ്ധികാ ഏവംഅജ്ഝാസയാ ഏവംഅധിപ്പായാ, തേ നാസക്ഖിംസു സകം ദിട്ഠിം സകം ഖന്തിം സകം രുചിം സകം ലദ്ധിം സകം അജ്ഝാസയം സകം അധിപ്പായം അതിക്കമിതും; അഥ ഖോ സ്വേവ അയസോ തേ പച്ചാഗതോതി, ഏവമ്പി - സകഞ്ഹി ദിട്ഠിം കഥമച്ചയേയ്യ. അഥ വാ “സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി യോ സോ ഏവംവാദോ, സോ സകം ദിട്ഠിം സകം ഖന്തിം സകം രുചിം സകം ലദ്ധിം സകം അജ്ഝാസയം സകം അധിപ്പായം കഥം അച്ചയേയ്യ അതിക്കമേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യ? തം കിസ്സ ഹേതു? തസ്സ സാ ദിട്ഠി തഥാ സമത്താ സമാദിന്നാ ഗഹിതാ പരാമട്ഠാ അഭിനിവിട്ഠാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി. ഏവമ്പി - സകഞ്ഹി ദിട്ഠിം കഥമച്ചയേയ്യ? “അസസ്സതോ ലോകോ…പേ॰… അന്തവാ ലോകോ… അനന്തവാ ലോകോ… തം ജീവം തം സരീരം… അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരം… ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ… ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ… ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി യോ സോ ഏവം വാദോ, സോ സകം ദിട്ഠിം സകം ഖന്തിം സകം രുചിം സകം ലദ്ധിം സകം അജ്ഝാസയം സകം അധിപ്പായം കഥം അച്ചയേയ്യ അതിക്കമേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യ? തം കിസ്സ ഹേതു? തസ്സ സാ ദിട്ഠി തഥാ സമത്താ സമാദിന്നാ ഗഹിതാ പരാമട്ഠാ അഭിനിവിട്ഠാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി. ഏവമ്പി - സകഞ്ഹി ദിട്ഠിം കഥമച്ചയേയ്യ.

ഛന്ദാനുനീതോ രുചിയാ നിവിട്ഠോതി. **ഛന്ദാനുനീതോ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതി. യഥാ ഹത്ഥിയാനേന വാ അസ്സയാനേന വാ രഥയാനേന വാ ഗോയാനേന വാ അജയാനേന വാ മേണ്ഡയാനേന വാ ഓട്ഠയാനേന വാ ഖരയാനേന വാ യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതി, ഏവമേവ സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതീതി - ഛന്ദാനുനീതോ. **രുചിയാ നിവിട്ഠോ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ നിവിട്ഠോ പതിട്ഠിതോ അല്ലീനോ ഉപഗതോ അജ്ഝോസിതോ അധിമുത്തോതി - ഛന്ദാനുനീതോ രുചിയാ നിവിട്ഠോ.

സയം സമത്താനി പകുബ്ബമാനോതി. സയം സമത്തം കരോതി പരിപുണ്ണം കരോതി അനോമം കരോതി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം

പവരം കരോതി. ‘‘അയം സത്ഥാ സബ്ബഞ്ഞൂ’’തി സയം സമത്തം കരോതി പരിപുണ്ണം കരോതി അനോമം കരോതി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം കരോതി. ‘‘അയം ധമ്മോ സ്വാക്ഖാതോ…പേ॰… അയം ഗണോ സുപ്പടിപന്നോ… അയം ദിട്ഠി ഭദ്ദികാ… അയം പടിപദാ സുപഞ്ഞത്താ… അയം മഗ്ഗോ നിയ്യാനികോ’’തി സയം സമത്തം കരോതി പരിപുണ്ണം കരോതി അനോമം കരോതി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം കരോതി ജനേതി സഞ്ജനേതി നിബ്ബത്തേതി അഭിനിബ്ബത്തേതീതി - സയം സമത്താനി പകുബ്ബമാനോ.

യഥാ ഹി ജാനേയ്യ തഥാ വദേയ്യാതി യഥാ ജാനേയ്യ, തഥാ വദേയ്യ കഥേയ്യ ഭണേയ്യ ദീപയേയ്യ വോഹരേയ്യ. ‘‘സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ’’ന്തി യഥാ ജാനേയ്യ, തഥാ വദേയ്യ കഥേയ്യ ഭണേയ്യ ദീപയേയ്യ വോഹരേയ്യ. ‘‘അസസ്സതോ ലോകോ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ’’ന്തി യഥാ ജാനേയ്യ, തഥാ വദേയ്യ കഥേയ്യ ഭണേയ്യ ദീപയേയ്യ വോഹരേയ്യാതി - യഥാ ഹി ജാനേയ്യ തഥാ വദേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘സകഞ്ഹി ദിട്ഠിം കഥമച്ചയേയ്യ, ഛന്ദാനുനീതോ രുചിയാ നിവിട്ഠോ;
സയം സമത്താനി പകുബ്ബമാനോ, യഥാ ഹി ജാനേയ്യ തഥാ വദേയ്യാ’’തി.

൧൭. **യോ അത്തനോ സീലവതാനി ജന്തു, അനാനുപുട്ഠോവ** [അനാനുപുട്ഠോ ച (സ്യാ॰)] **പരേസ പാവ** പാവാ (സീ॰ സ്യാ॰) ;
അനരിയധമ്മം കുസലാ തമാഹു, യോ ആതുമാനം സയമേവ പാവ [പാവാ (സീ॰ സ്യാ॰)] .

യോ അത്തനോ സീലവതാനി ജന്തൂതി. **യോ**തി യോ യാദിസോ യഥായുത്തോ യഥാവിഹിതോ യഥാപകാരോ യംഠാനപ്പത്തോ യംധമ്മസമന്നാഗതോ ഖത്തിയോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ വേസ്സോ വാ സുദ്ദോ വാ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ. **സീലവതാനീ**തി അത്ഥി സീലഞ്ചേവ വതഞ്ച [വത്തഞ്ച (സ്യാ॰), ഏവമുപരിപി], അത്ഥി വതം ന സീലം. കതമം സീലഞ്ചേവ വതഞ്ച? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു. യോ തത്ഥ സംയമോ സംവരോ അവീതിക്കമോ, ഇദം സീലം. യം സമാദാനം തം വതം. സംവരട്ഠേന സീലം; സമാദാനട്ഠേന വതം - ഇദം വുച്ചതി സീലഞ്ചേവ വതഞ്ച. കതമം വതം, ന സീലം? അട്ഠ ധുതങ്ഗാനി - ആരഞ്ഞികങ്ഗം, പിണ്ഡപാതികങ്ഗം, പംസുകൂലികങ്ഗം, തേചീവരികങ്ഗം, സപദാനചാരികങ്ഗം, ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം, നേസജ്ജികങ്ഗം, യഥാസന്ഥതികങ്ഗം - ഇദം വുച്ചതി വതം, ന സീലം . വീരിയസമാദാനമ്പി വുച്ചതി വതം, ന സീലം. ‘‘കാമം തചോ ച ന്ഹാരു [നഹാരു (സീ॰ സ്യാ॰)] ച അട്ഠി ച അവസിസ്സതു [അവസുസ്സതു (സ്യാ॰)], സരീരേ ഉപസ്സുസ്സതു മംസലോഹിതം. യം തം പുരിസഥാമേന പുരിസബലേന പുരിസവീരിയേന പുരിസപരക്കമേന പത്തബ്ബം , ന തം അപാപുണിത്വാ വീരിയസ്സ സണ്ഠാനം ഭവിസ്സതീ’’തി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപം വീരിയസമാദാനം - ഇദം വുച്ചതി വതം, ന സീലം.

“നാസിസ്സം ന പിവിസ്സാമി, വിഹാരതോ ന നിക്ഖമേ;
നപി പസ്സം നിപാതേസ്സം, തണ്ഹാസല്ലേ അനൂഹതേ”തി.

ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. “ന താവാഹം ഇമം പല്ലങ്കം ഭിന്ദിസ്സാമി യാവ മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീ”തി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. “ന താവാഹം ഇമമ്ഹാ ആസനാ വുട്ഠഹിസ്സാമി, ചങ്കമാ ഓരോഹിസ്സാമി, വിഹാരാ നിക്ഖമിസ്സാമി, അഡ്ഢയോഗാ നിക്ഖമിസ്സാമി, പാസാദാ നിക്ഖമിസ്സാമി, ഹമ്മിയാ നിക്ഖമിസ്സാമി, ഗുഹായ നിക്ഖമിസ്സാമി, ലേണാ നിക്ഖമിസ്സാമി, കുടിയാ നിക്ഖമിസ്സാമി, കൂടാഗാരാ നിക്ഖമിസ്സാമി, അട്ടാ നിക്ഖമിസ്സാമി, മാളാ നിക്ഖമിസ്സാമി, ഉദ്ദണ്ഡാ [ഉട്ടണ്ഡാ (ക॰)] നിക്ഖമിസ്സാമി ഉപട്ഠാനസാലായ നിക്ഖമിസ്സാമി മണ്ഡപാ നിക്ഖമിസ്സാമി, രുക്ഖമൂലാ നിക്ഖമിസ്സാമി യാവ മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീ”തി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. “ഇമസ്മിഞ്ഞേവ പുബ്ബണ്ഹസമയം അരിയധമ്മം ആഹരിസ്സാമി സമാഹരിസ്സാമി അധിഗച്ഛിസ്സാമി ഫസ്സയിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീ”തി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. “ഇമസ്മിഞ്ഞേവ മജ്ഝന്ഹികസമയം, സായന്ഹസമയം, പുരേഭത്തം, പച്ഛാഭത്തം, പുരിമം യാമം, മജ്ഝിമം യാമം, പച്ഛിമം യാമം, കാളേ, ജുണ്ഹേ, വസ്സേ, ഹേമന്തേ, ഗിമ്ഹേ, പുരിമേ വയോഖന്ധേ, മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ, പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ അരിയധമ്മം ആഹരിസ്സാമി സമാഹരിസ്സാമി അധിഗച്ഛിസ്സാമി ഫസ്സയിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീ”തി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. **ജന്തൂ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ [മാണവോ (ക॰)] പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു ജന്തു ഇന്ദഗു മനുജോതി - യോ അത്തനോ സീലവതാനി ജന്തു.

അനാനുപുട്ഠോവ പരേസ പാവാതി. **പരേസ**ന്തി പരേസം ഖത്തിയാനം ബ്രാഹ്മണാനം വേസ്സാനം സുദ്ദാനം ഗഹട്ഠാനം പബ്ബജിതാനം ദേവാനം മനുസ്സാനം. **അനാനുപുട്ഠോ**തി അപുട്ഠോ അപുച്ഛിതോ അയാചിതോ അനജ്ഝേസിതോ അപസാദിതോ. **പാവാ**തി അത്തനോ സീലം വാ വതം വാ സീലബ്ബതം വാ പാവദതി. അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോതി വാ, വതസമ്പന്നോതി വാ, സീലബ്ബതസമ്പന്നോതി വാ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന [വിജ്ജട്ഠാനേന (സ്യാ॰)] വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന [പടിഭാണേന (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ, ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, മഹാകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, ഞാതോ യസസ്സീ സഗഹട്ഠപബ്ബജിതാനന്തി വാ, ലാഭിമ്ഹി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന”ന്തി വാ, സുത്തന്തികോതി വാ, വിനയധരോതി വാ, ധമ്മകഥികോതി വാ, ആരഞ്ഞികോതി വാ, പിണ്ഡപാതികോതി വാ, പംസുകൂലികോതി വാ, തേചീവരികോതി വാ, സപദാനചാരികോതി വാ, ഖലുപച്ഛാഭത്തികോതി വാ, നേസജ്ജികോതി വാ, യഥാസന്ഥതികോതി വാ, പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ,

ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, തതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ പാവദതി കഥേതി ഭണതി ദീപയതി വോഹരതീതി - അനാനുപുട്ഠോവ പരേസം പാവ.

അനരിയധമ്മം കുസലാ തമാഹൂതി. **കുസലാ**തി യേ തേ ഖന്ധകുസലാ ധാതുകുസലാ ആയതനകുസലാ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലാ സതിപട്ഠാനകുസലാ സമ്മപ്പധാനകുസലാ ഇദ്ധിപാദകുസലാ ഇന്ദ്രിയകുസലാ ബലകുസലാ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലാ മഗ്ഗകുസലാ ഫലകുസലാ നിബ്ബാനകുസലാ, തേ കുസലാ ഏവമാഹംസു - ''അനരിയാനം ഏസോ ധമ്മോ, നേസോ ധമ്മോ അരിയാനം; ബാലാനം ഏസോ ധമ്മോ, നേസോ ധമ്മോ പണ്ഡിതാനം; അസപ്പുരിസാനം ഏസോ ധമ്മോ, നേസോ ധമ്മോ സപ്പുരിസാന''ന്തി. ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - അനരിയധമ്മം കുസലാ തമാഹു.

യോ ആതുമാനം സയമേവ പാവാതി. **ആതുമാ** വുച്ചതി അത്താ. **സയമേവ പാവാ**തി സയമേവ അത്താനം പാവദതി - ''അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോതി വാ, വതസമ്പന്നോതി വാ, സീലബ്ബതസമ്പന്നോതി വാ, ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ, ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, മഹാകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, ഞാതോ യസസ്സീ സഗഹട്ഠപബ്ബജിതാനന്തി വാ, ലാഭിമ്ഹി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി വാ, സുത്തന്തികോതി വാ, വിനയധരോതി വാ, ധമ്മകഥികോതി വാ, ആരഞ്ഞികോതി വാ, പിണ്ഡപാതികോതി വാ, പംസുകൂലികോതി വാ, തേചീവരികോതി വാ, സപദാനചാരികോതി വാ, ഖലുപച്ഛാഭത്തികോതി വാ, നേസജ്ജികോതി വാ, യഥാസന്ഥതികോതി വാ, പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, തതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ,

> വിഭവഞ്ച ഭവഞ്ച വിപ്പഹായ, വുസിതവാ ഖീണപുനബ്ഭവോ സ ഭിക്ഖൂ''തി.

ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ'' പാവദതി കഥേതി ഭണതി ദീപയതി വോഹരതീതി - യോ ആതുമാനം സയമേവ പാവാതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യോ അത്തനോ സീലവതാനി ജന്തു, അനാനുപുട്ഠോവ പരേസ പാവ;

അനരിയധമ്മം കുസലാ തമാഹു, യോ ആതുമാനം സയമേവ പാവാ''തി.

൧൯. സന്തോ ച ഭിക്ഖു അഭിനിബ്ബുതത്തോ, ഇതിഹന്തി സീലേസു അകത്ഥമാനോ;
തമരിയധമ്മം കുസലാ വദന്തി, യസ്സുസ്സദാ നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ.

സന്തോ ച ഭിക്ഖു അഭിനിബ്ബുതത്തോതി. **സന്തോ**തി രാഗസ്സ സമിതത്താ സന്തോ, ദോസസ്സ സമിതത്താ സന്തോ, മോഹസ്സ സമിതത്താ സന്തോ, കോധസ്സ... പേ॰... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ... പളാസസ്സ [പലാസസ്സ (സീ॰ ക॰)] ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ... ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി - സന്തോ. **ഭിക്ഖൂ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ഭിന്നത്താ ഭിക്ഖു - സക്കായദിട്ഠി ഭിന്നാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ ഭിന്നാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ ഭിന്നോ ഹോതി, രാഗോ ഭിന്നോ ഹോതി, ദോസോ ഭിന്നോ ഹോതി, മോഹോ ഭിന്നോ ഹോതി, മാനോ ഭിന്നോ ഹോതി . ഭിന്നാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ [പോനോബ്ഭവികാ (സ്യാ॰ ക॰)] സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

''പജ്ജേന കതേന അത്തനാ, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
പരിനിബ്ബാനഗതോ വിതിണ്ണകങ്ഖോ;
വിഭവഞ്ച [വിഭവം (സീ॰ ക॰) സു॰ നി॰ ൫൨൦] ഭവഞ്ച വിപ്പഹായ,
വുസിതവാ ഖീണപുനബ്ഭവോ സ ഭിക്ഖൂ''തി.

സന്തോ ച ഭിക്ഖു അഭിനിബ്ബുതത്തോതി രാഗസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ അഭിനിബ്ബുതത്തോ, ദോസസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ അഭിനിബ്ബുതത്തോ, മോഹസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ അഭിനിബ്ബുതത്തോ, കോധസ്സ...പേ॰... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ... പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ... ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം നിബ്ബാപിതത്താ അഭിനിബ്ബുതത്തോതി - സന്തോ ച ഭിക്ഖു അഭിനിബ്ബുതത്തോ.

ഇതിഹന്തി സീലേസു അകത്ഥമാനോതി. **ഇതിഹ**ന്തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം [പദാനുപുബ്ബതാ മേതം (സ്യാ॰ ക॰)] - ഇതിഹന്തി. **സീലേസു അകത്ഥമാനോ**തി. ഇധേകച്ചോ കത്ഥീ ഹോതി വികത്ഥീ. സോ കത്ഥതി വികത്ഥതി. അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോതി വാ, വതസമ്പന്നോതി വാ, സീലബ്ബതസമ്പന്നോതി വാ, ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ... പേ॰... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ കത്ഥതി വികത്ഥതി. ഏവം ന കത്ഥതി ന വികത്ഥതി. കത്ഥനാ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ഇതിഹന്തി സീലേസു അകത്ഥമാനോ.

തമരിയധമ്മം കുസലാ വദന്തീതി. **കുസലാ**തി യേ തേ ഖന്ധകുസലാ ധാതുകുസലാ ആയതനകുസലാ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലാ സതിപട്ഠാനകുസലാ സമ്മപ്പധാനകുസലാ ഇദ്ധിപാദകുസലാ ഇന്ദ്രിയകുസലാ ബലകുസലാ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലാ മഗ്ഗകുസലാ ഫലകുസലാ നിബ്ബാനകുസലാ, തേ കുസലാ ഏവം വദന്തി - ''അരിയാനം ഏസോ ധമ്മോ, നേസോ ധമ്മോ അനരിയാനം; പണ്ഡിതാനം ഏസോ ധമ്മോ, നേസോ ധമ്മോ ബാലാനം; സപ്പുരിസാനം ഏസോ ധമ്മോ, നേസോ ധമ്മോ അസപ്പുരിസാന''ന്തി. ഏവം വദന്തി, അരിയാനം ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - തമരിയധമ്മം കുസലാ വദന്തി.

യസ്സുസ്സദാ നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേതി. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ഉസ്സദാ**തി സത്തുസ്സദാ - രാഗുസ്സദോ, ദോസുസ്സദോ, മോഹുസ്സദോ, മാനുസ്സദോ, ദിട്ഠുസ്സദോ, കിലേസുസ്സദോ, കമ്മുസ്സദോ. യസ്സിമേ [തസ്സിമേ (സീ॰ സ്യാ॰)] ഉസ്സദാ നത്ഥി ന സന്തി ന വിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേതി - യസ്സുസ്സദാ നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സന്തോ ച ഭിക്ഖു അഭിനിബ്ബുതത്തോ, ഇതിഹന്തി സീലേസു അകത്ഥമാനോ;
> തമരിയധമ്മം കുസലാ വദന്തി, യസ്സുസ്സദാ നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ''തി.

൫൯.പകപ്പിതാ സങ്ഖതാ യസ്സ ധമ്മാ, പുരക്ഖതാ [പുരേക്ഖതാ (സീ॰ ക॰)]
സന്തി അവീവദാതാ;
യദത്തനി പസ്സതി ആനിസംസം, തം നിസ്സിതോ കുപ്പപടിച്ചസന്തിം.

പകപ്പിതാ സങ്ഖതാ യസ്സ ധമ്മാതി. **പകപ്പനാ**തി ദ്വേ പകപ്പനാ - തണ്ഹാപകപ്പനാ ച ദിട്ഠിപകപ്പനാ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാപകപ്പനാ…പേ॰… അയം ദിട്ഠിപകപ്പനാ. **സങ്ഖതാ**തി സങ്ഖതാ അഭിസങ്ഖതാ സണ്ഠപിതാതിപി - സങ്ഖതാ. അഥ വാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ ഖയധമ്മാ വയധമ്മാ വിരാഗധമ്മാ നിരോധധമ്മാതിപി - സങ്ഖതാ . **യസ്സാ**തി ദിട്ഠിഗതികസ്സ. **ധമ്മാ** വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനീതി - പകപ്പിതാ സങ്ഖതാ യസ്സ ധമ്മാ.

പുരക്ഖതാ സന്തി അവീവദാതാതി. **പുരക്ഖതാ**തി ദ്വേ പുരേക്ഖാരാ - തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ ച ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ. തസ്സ തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ അപ്പഹീനോ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ അപ്പടിനിസ്സട്ഠോ. തസ്സ തണ്ഹാപുരേക്ഖാരസ്സ അപ്പഹീനത്താ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരസ്സ അപ്പടിനിസ്സട്ഠത്താ സോ തണ്ഹം വാ ദിട്ഠിം വാ പുരതോ കത്വാ ചരതി തണ്ഹാധജോ തണ്ഹാകേതു തണ്ഹാധിപതേയ്യോ, ദിട്ഠിധജോ ദിട്ഠികേതു ദിട്ഠാധിപതേയ്യോ, തണ്ഹായ വാ ദിട്ഠിയാ വാ പരിവാരിതോ ചരതീതി - പുരക്ഖതാ. **സന്തീ**തി സന്തി സംവിജ്ജന്തി അത്ഥി ഉപലബ്ഭന്തി.

അവീവദാതാതി അവേവദാതാ അവോദാതാ അപരിസുദ്ധാ സംകിലിട്ഠാ സംകിലേസികാതി - പുരക്ഖതാ സന്തി അവീവദാതാ.

യദത്തനി പസ്സതി ആനിസംസന്തി. **യദത്തനീ**തി യം അത്തനി. **അത്താ** വുച്ചതി ദിട്ഠിഗതം. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി - ദിട്ഠധമ്മികഞ്ച ആനിസംസം, സമ്പരായികഞ്ച ആനിസംസം. കതമോ ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠധമ്മികോ ആനിസംസോ? യംദിട്ഠികോ സത്ഥാ ഹോതി, തംദിട്ഠികാ സാവകാ ഹോന്തി. തംദിട്ഠികം സത്ഥാരം സാവകാ സക്കരോന്തി ഗരും കരോന്തി [ഗരുകരോന്തി (സീ॰ സ്യാ॰)] മാനേന്തി പൂജേന്തി അപചിതിം കരോന്തി. ലഭതി ച തതോനിദാനം ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം - അയം ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠധമ്മികോ ആനിസംസോ. കതമോ ദിട്ഠിയാ സമ്പരായികോ ആനിസംസോ? അയം ദിട്ഠി അലം നാഗത്തായ വാ സുപണ്ണത്തായ വാ യക്ഖത്തായ വാ അസുരത്തായ വാ ഗന്ധബ്ബത്തായ വാ മഹാരാജത്തായ വാ ഇന്ദത്തായ വാ ബ്രഹ്മത്തായ വാ ദേവത്തായ വാ. അയം ദിട്ഠി സുദ്ധിയാ വിസുദ്ധിയാ പരിസുദ്ധിയാ, മുത്തിയാ വിമുത്തിയാ പരിമുത്തിയാ. ഇമായ ദിട്ഠിയാ സുജ്ഝന്തി വിസുജ്ഝന്തി പരിസുജ്ഝന്തി മുച്ചന്തി വിമുച്ചന്തി പരിമുച്ചന്തി. ഇമായ ദിട്ഠിയാ സുജ്ഝിസ്സാമി വിസുജ്ഝിസ്സാമി പരിസുജ്ഝിസ്സാമി, മുച്ചിസ്സാമി വിമുച്ചിസ്സാമി പരിമുച്ചിസ്സാമീതി ആയതിം ഫലപാടികങ്ഖീ ഹോതി - അയം ദിട്ഠിയാ സമ്പരായികോ ആനിസംസോ. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ ഇമേ ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി ദക്ഖതി ഓലോകേതി നിജ്ഝായതി ഉപപരിക്ഖതീതി - യദത്തനി പസ്സതി ആനിസംസം.

തം നിസ്സിതോ കുപ്പപടിച്ചസന്തിന്തി. തിസ്സോ സന്തിയോ - അച്ചന്തസന്തി, തദങ്ഗസന്തി, സമ്മുതിസന്തി. കതമാ **അച്ചന്തസന്തി**? അച്ചന്തസന്തി വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. അയം അച്ചന്തസന്തി. കതമാ **തദങ്ഗസന്തി**? പഠമം ഝാനം സമാപന്നസ്സ നീവരണാ സന്താ ഹോന്തി; ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ വിതക്കവിചാരാ സന്താ ഹോന്തി; തതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ പീതി സന്താ ഹോതി; ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നസ്സ സുഖദുക്ഖാ സന്താ ഹോന്തി; ആകാസാനഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ രൂപസഞ്ഞാ പടിഘസഞ്ഞാ നാനത്തസഞ്ഞാ സന്താ ഹോതി; വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ ആകാസാനഞ്ചായതനസഞ്ഞാ സന്താ ഹോതി; ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞാ സന്താ ഹോതി; നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഞ്ഞാ സന്താ ഹോതി. അയം തദങ്ഗസന്തി. കതമാ **സമ്മുതിസന്തി**? സമ്മുതിസന്തിയോ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ദിട്ഠിസന്തിയോ. അപി ച സമ്മുതിസന്തി ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതാ സന്തീതി. **തം നിസ്സിതോ കുപ്പപടിച്ചസന്തി**ന്തി. കുപ്പസന്തിം പകുപ്പസന്തിം ഏരിതസന്തിം സമേരിതസന്തിം ചലിതസന്തിം ഘട്ടിതസന്തിം കപ്പിതസന്തിം പകപ്പിതസന്തിം അനിച്ചം സങ്ഖതം പടിച്ചസമുപ്പന്നം ഖയധമ്മം വയധമ്മം വിരാഗധമ്മം നിരോധധമ്മം, സന്തിം നിസ്സിതോ അസിതോ അല്ലീനോ ഉപഗതോ അജ്ഝോസിതോ അധിമുത്തോതി - തം നിസ്സിതോ കുപ്പപടിച്ചസന്തിം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പകപ്പിതാ സങ്ഖതാ യസ്സ ധമ്മാ, പുരക്ഖതാ സന്തി അവീവദാതാ;
യദത്തനി പസ്സതി ആനിസംസം, തം നിസ്സിതോ കുപ്പപടിച്ചസന്തി”ന്തി.

൨൦ദിട്ഠീനിവേസാ ന ഹി സ്വാതിവത്താ, ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം;
തസ്മാ നരോ തേസു നിവേസനേസു, നിരസ്സതീ ആദിയതീ ച ധമ്മം.

ദിട്ഠീനിവേസാ ന ഹി സ്വാതിവത്താതി. **ദിട്ഠീനിവേസാ**തി "സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി അഭിനിവേസപരാമാസോ ദിട്ഠിനിവേസനം. "അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... അന്തവാ ലോകോ... അനന്തവാ ലോകോ ... തം ജീവം തം സരീരം... അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരം... ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി അഭിനിവേസപരാമാസോ ദിട്ഠിനിവേസനന്തി. **ദിട്ഠീനിവേസാ ന ഹി സ്വാതിവത്താ**തി ദിട്ഠിനിവേസാ ന ഹി സ്വാതിവത്താ ദുരതിവത്താ ദുത്തരാ ദുപ്പതരാ ദുസ്സമതിക്കമാ ദുബ്ബിനിവത്താതി - [ദുബ്ബീതിവത്താതി (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] ദിട്ഠീനിവേസാ ന ഹി സ്വാതിവത്താ.

ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതന്തി. **ധമ്മേസൂ**തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതേസു. **നിച്ഛേയ്യാ**തി നിച്ഛിനിത്വാ വിനിച്ഛിനിത്വാ വിചിനിത്വാ പവിചിനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സമുഗ്ഗഹീത**ന്തി നിവേസനേസു ഓധിഗ്ഗാഹോ ബിലഗ്ഗാഹോ വരഗ്ഗാഹോ കോട്ഠാസഗ്ഗാഹോ ഉച്ചയഗ്ഗാഹോ സമുച്ചയഗ്ഗാഹോ. ഇദം സച്ചം തച്ഛം തഥം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീതം ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തന്തി - ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം.

തസ്മാ നരോ തേസു നിവേസനേസൂതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനം. **നരോ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു ജന്തു ഇന്ദഗു മനുജോ. **തേസു നിവേസനേസൂ**തി തേസു ദിട്ഠിനിവേസനേസൂതി - തസ്മാ നരോ തേസു നിവേസനേസു.

നിരസ്സതീ ആദിയതീ ച ധമ്മന്തി. **നിരസ്സതീ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി നിരസ്സതി - പരവിച്ഛിന്ദനായ വാ നിരസ്സതി, അനഭിസമ്ഭുണന്തോ വാ നിരസ്സതി. കഥം പരവിച്ഛിന്ദനായ നിരസ്സതി? പരോ വിച്ഛിന്ദേതി - സോ സത്ഥാ ന സബ്ബഞ്ഞൂ, ധമ്മോ ന സ്വാക്ഖാതോ, ഗണോ ന സുപ്പടിപന്നോ, ദിട്ഠി ന ഭദ്ദികാ, പടിപദാ ന സുപഞ്ഞത്താ, മഗ്ഗോ ന നിയ്യാനികോ, നത്ഥേത്ഥ സുദ്ധി വാ വിസുദ്ധി വാ പരിസുദ്ധി വാ മുത്തി വാ വിമുത്തി വാ പരിമുത്തി വാ, നത്ഥേത്ഥ സുജ്ഝന്തി വാ വിസുജ്ഝന്തി വാ പരിസുജ്ഝന്തി വാ മുച്ചന്തി വാ വിമുച്ചന്തി വാ പരിമുച്ചന്തി വാ, ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ [ജതുക്കാ (സീ॰ സ്യാ॰)] പരിത്താതി - ഏവം പരോ വിച്ഛിന്ദേതി. ഏവം വിച്ഛിന്ദിയമാനോ സത്ഥാരം നിരസ്സതി , ധമ്മക്ഖാനം നിരസ്സതി, ഗണം നിരസ്സതി, ദിട്ഠിം നിരസ്സതി, പടിപദം നിരസ്സതി, മഗ്ഗം നിരസ്സതി. ഏവം പരവിച്ഛിന്ദനായ നിരസ്സതി. കഥം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ നിരസ്സതി? സീലം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ സീലം നിരസ്സതി, വതം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ വതം നിരസ്സതി, സീലബ്ബതം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ സീലബ്ബതം നിരസ്സതി. ഏവം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ നിരസ്സതി. **ആദിയതീ ച ധമ്മ**ന്തി. സത്ഥാരം ഗണ്ഹാതി, ധമ്മക്ഖാനം ഗണ്ഹാതി, ഗണം ഗണ്ഹാതി, ദിട്ഠിം ഗണ്ഹാതി, പടിപദം ഗണ്ഹാതി, മഗ്ഗം ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതീതി - നിരസ്സതീ ആദിയതീ ച ധമ്മം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ദിട്ഠീനിവേസാ ന ഹി സ്വാതിവത്താ, ധമ്മേസു നിച്ഛെയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം;
തസ്മാ നരോ തേസു നിവേസനേസു, നിരസ്സതീ ആദിയതീ ച ധമ്മ”ന്തി.

ധോനസ്സ ഹി നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ, പകപ്പിതാ ദിട്ഠി ഭവാഭവേസു;
മായഞ്ച മാനഞ്ച പഹായ ധോനോ, സ കേന ഗച്ഛെയ്യ അനൂപയോ സോ.

ധോനസ്സ ഹി നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ പകപ്പിതാ ദിട്ഠി ഭവാഭവേസൂതി. **ധോനോ**തി. ധോനാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ - യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ വിചയോ പവിചയോ ധമ്മവിചയോ സല്ലക്ഖണാ ഉപലക്ഖണാ പച്ചുപലക്ഖണാ പണ്ഡിച്ചം കോസല്ലം നേപുഞ്ഞം വേഭബ്യാ ചിന്താ ഉപപരിക്ഖാ ഭൂരി മേധാ പരിണായികാ വിപസ്സനാ സമ്പജഞ്ഞം പതോദോ പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം പഞ്ഞാസത്ഥം പഞ്ഞാപാസാദോ പഞ്ഞാആലോകോ പഞ്ഞാഓഭാസോ പഞ്ഞാപജ്ജോതോ പഞ്ഞാരതനം അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. കിംകാരണാ ധോനാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ? തായ പഞ്ഞായ കായദുച്ചരിതം ധുതഞ്ച ധോതഞ്ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച; വചീദുച്ചരിതം... മനോദുച്ചരിതം ധുതഞ്ച ധോതഞ്ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച; രാഗോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച; ദോസോ...പേ०... മോഹോ... കോധോ... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച; ഇസ്സാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച; മച്ഛരിയം ധുതഞ്ച ധോതഞ്ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച; മായാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച; സാഠേയ്യം ധുതഞ്ച ധോതഞ്ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച; ഥമ്ഭോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച; സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച; സബ്ബേ കിലേസാ, സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ, സബ്ബേ ദരഥാ, സബ്ബേ പരിളാഹാ, സബ്ബേ സന്താപാ, സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. തംകാരണാ ധോനാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ.

അഥ വാ സമ്മാദിട്ഠിയാ മിച്ഛാദിട്ഠി ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച; സമ്മാസങ്കപ്പേന മിച്ഛാസങ്കപ്പോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച; സമ്മാവാചായ മിച്ഛാവാചാ ധുതാ ച ധോതാ ച...പേ०... സമ്മാകമ്മന്തേന മിച്ഛാകമ്മന്തോ ധുതോ ച... സമ്മാആജീവേന മിച്ഛാആജീവോ ധുതോ ച... സമ്മാവായാമേന മിച്ഛാവായാമോ ധുതോ ച... സമ്മാസതിയാ മിച്ഛാസതി ധുതാ ച... സമ്മാസമാധിനാ മിച്ഛാസമാധി ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച; സമ്മാഞാണേന മിച്ഛാഞാണം ധുതം ച... സമ്മാവിമുത്തിയാ മിച്ഛാവിമുത്തി ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച.

അഥ വാ അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സബ്ബേ കിലേസാ, സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ, സബ്ബേ ദരഥാ, സബ്ബേ പരിളാഹാ, സബ്ബേ സന്താപാ, സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. അരഹാ ഇമേഹി ധോനേയ്യേഹി ധമ്മേഹി ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ; തസ്മാ അരഹാ ധോനോ. സോ ധുതരാഗോ ധുതപാപോ ധുതകിലേസോ ധുതപരിളാഹോതി -

ധോനോ. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിമ്ഹിചി കഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേ.

പകപ്പിതാതി ദ്വേ പകപ്പനാ - തണ്ഹാപകപ്പനാ ച ദിട്ഠിപകപ്പനാ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപകപ്പനാ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപകപ്പനാ. **ഭവാഭവേസൂ**തി ഭവാഭവേ കമ്മഭവേ പുനബ്ഭവേ കാമഭവേ, കമ്മഭവേ കാമഭവേ പുനബ്ഭവേ രൂപഭവേ, കമ്മഭവേ രൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ അരൂപഭവേ, കമ്മഭവേ അരൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ പുനപ്പുനഭവേ പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ. **ധോനസ്സ ഹി നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ പകപ്പിതാ ദിട്ഠി ഭവാഭവേസൂ**തി ധോനസ്സ കുഹിഞ്ചി ലോകേ ഭവാഭവേസു ച കപ്പിതാ പകപ്പിതാ അഭിസങ്ഖതാ സണ്ഠപിതാ ദിട്ഠി നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ധോനസ്സ ഹി നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ പകപ്പിതാ ദിട്ഠി ഭവാഭവേസു.

മായഞ്ച മാനഞ്ച പഹായ ധോനോതി. **മായാ** വുച്ചതി വഞ്ചനികാ ചരിയാ. ഇധേകച്ചോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ, വാചായ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ, മനസാ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ തസ്സ പടിച്ഛാദനഹേതു പാപികം ഇച്ഛം പണിദഹതി - ''മാ മം ജഞ്ഞാ''തി ഇച്ഛതി, ''മാ മം ജഞ്ഞാ''തി സങ്കപ്പേതി, ''മാ മം ജഞ്ഞാ''തി വാചം ഭാസതി, ''മാ മം ജഞ്ഞാ''തി കായേന പരക്കമതി. യാ ഏവരൂപാ മായാ മായാവിതാ അച്ചസരാ വഞ്ചനാ നികതി നികിരണാ പരിഹരണാ ഗൂഹനാ പരിഗൂഹനാ ഛാദനാ പരിച്ഛാദനാ അനുത്താനികമ്മം അനാവികമ്മം വോച്ഛാദനാ പാപകിരിയാ, അയം വുച്ചതി മായാ.

മാനോതി ഏകവിധേന മാനോ - യാ ചിത്തസ്സ ഉന്നതി [ഉണ്ണതി (സ്യാ॰ ക॰)]. ദുവിധേന മാനോ - അത്തുക്കംസനമാനോ, പരവമ്ഭനമാനോ. തിവിധേന മാനോ - ''സേയ്യോഹമസ്മീ''തി മാനോ, ''സദിസോഹമസ്മീ''തി മാനോ, ''ഹീനോഹമസ്മീ''തി മാനോ. ചതുബ്ബിധേന മാനോ - ലാഭേന മാനം ജനേതി, യസേന മാനം ജനേതി, പസംസായ മാനം ജനേതി, സുഖേന മാനം ജനേതി. പഞ്ചവിധേന മാനോ - ''ലാഭിമ്ഹി മനാപികാനം രൂപാന''ന്തി മാനം ജനേതി, ''ലാഭിമ്ഹി മനാപികാനം സദ്ദാനം...പേ॰... ഗന്ധാനം... രസാനം... ഫോട്ഠബ്ബാന''ന്തി മാനം ജനേതി. ഛബ്ബിധേന മാനോ - ചക്ഖുസമ്പദായ മാനം ജനേതി, സോതസമ്പദായ... ഘാനസമ്പദായ... ജിവ്ഹാസമ്പദായ... കായസമ്പദായ... മനോസമ്പദായ മാനം ജനേതി. സത്തവിധേന മാനോ - മാനോ, അതിമാനോ, മാനാതിമാനോ, ഓമാനോ, അധിമാനോ, അസ്മിമാനോ, മിച്ഛാമാനോ. അട്ഠവിധേന മാനോ - ലാഭേന മാനം ജനേതി, അലാഭേന ഓമാനം ജനേതി, യസേന മാനം ജനേതി, അയസേന ഓമാനം ജനേതി, പസംസായ മാനം ജനേതി, നിന്ദായ ഓമാനം ജനേതി, സുഖേന മാനം ജനേതി, ദുക്ഖേന ഓമാനം ജനേതി. നവവിധേന മാനോ - സേയ്യസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, സേയ്യസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, സേയ്യസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതി മാനോ , സദിസസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, സദിസസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, സദിസസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതി മാനോ. ദസവിധേന

മാനോ - ഇധേകച്ചോ മാനം ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. യോ ഏവരൂപോ മാനോ മഞ്ഞനാ മഞ്ഞിതത്തം ഉന്നതി ഉന്നാമോ [ഉണ്ണമോ (സ്യാ॰ ക॰)] ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി മാനോ. **മായഞ്ച മാനഞ്ച പഹായ ധോനോ**തി. ധോനോ മായഞ്ച മാനഞ്ച പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - മായഞ്ച മാനഞ്ച പഹായ ധോനോ.

സ കേന ഗച്ഛേയ്യ അനൂപയോ സോതി. **ഉപയാ**തി ദ്വേ ഉപയാ - തണ്ഹൂപയോ ച ദിട്ഠൂപയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹൂപയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠൂപയോ. തസ്സ തണ്ഹൂപയോ പഹീനോ , ദിട്ഠൂപയോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹൂപയസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠൂപയസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ അനൂപയോ പുഗ്ഗലോ കേന രാഗേന ഗച്ഛേയ്യ, കേന ദോസേന ഗച്ഛേയ്യ, കേന മോഹേന ഗച്ഛേയ്യ, കേന മാനേന ഗച്ഛേയ്യ, കായ ദിട്ഠിയാ ഗച്ഛേയ്യ, കേന ഉദ്ധച്ചേന ഗച്ഛേയ്യ, കായ വിചികിച്ഛായ ഗച്ഛേയ്യ, കേഹി അനുസയേഹി ഗച്ഛേയ്യ - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ. തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ. അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയോ കേന ഗച്ഛേയ്യ - നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി, യേന ഗച്ഛേയ്യാതി - സ കേന ഗച്ഛേയ്യ അനൂപയോ സോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘ധോനസ്സ ഹി നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ, പകപ്പിതാ ദിട്ഠി ഭവാഭവേസു;
> മായഞ്ച മാനഞ്ച പഹായ ധോനോ, സ കേന ഗച്ഛേയ്യ അനൂപയോ സോ’’തി.

൨൨ ഉപയോ ഹി ധമ്മേസു ഉപേതി വാദം, അനൂപയം കേന കഥം വദേയ്യ;
അത്താ നിരത്താ ന ഹി തസ്സ അത്ഥി, അധോസി സോ ദിട്ഠിമിധേവ സബ്ബം.

ഉപയോ ഹി ധമ്മേസു ഉപേതി വാദന്തി. **ഉപയാ**തി ദ്വേ ഉപയാ - തണ്ഹൂപയോ ച ദിട്ഠൂപയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹൂപയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠൂപയോ. തസ്സ തണ്ഹൂപയോ അപ്പഹീനോ, ദിട്ഠൂപയോ അപ്പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹൂപയസ്സ അപ്പഹീനത്താ , ദിട്ഠൂപയസ്സ അപ്പടിനിസ്സട്ഠത്താ ധമ്മേസു വാദം ഉപേതി - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ. തേ അഭിസങ്ഖാരാ അപ്പഹീനാ. അഭിസങ്ഖാരാനം അപ്പഹീനത്താ ഗതിയാ വാദം ഉപേതി. നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ

നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ വാദം ഉപേതി ഉപഗച്ഛതി ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതീതി - ഉപയോ ഹി ധമ്മേസു ഉപേതി വാദം.

അനൂപയം കേന കഥം വദേയ്യാതി. **ഉപയാ**തി ദ്വേ ഉപയാ - തണ്ഹൂപയോ ച ദിട്ഠൂപയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹൂപയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠൂപയോ. തസ്സ തണ്ഹൂപയോ പഹീനോ, ദിട്ഠൂപയോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹൂപയസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠൂപയസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ അനൂപയം പുഗ്ഗലം കേന രാഗേന വദേയ്യ, കേന ദോസേന വദേയ്യ, കേന മോഹേന വദേയ്യ, കേന മാനേന വദേയ്യ, കായ ദിട്ഠിയാ വദേയ്യ, കേന ഉദ്ധച്ചേന വദേയ്യ, കായ വിചികിച്ഛായ വദേയ്യ, കേഹി അനുസയേഹി വദേയ്യ - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ. തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ. അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയോ കേന വദേയ്യ - നേരയികോതി വാ... പേ॰... നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി, പച്ചയോ നത്ഥി, കാരണം നത്ഥി, യേന വദേയ്യ കഥേയ്യ ഭണേയ്യ ദീപയേയ്യ വോഹരേയ്യാതി - അനൂപയം കേന കഥം വദേയ്യ.

അത്താ നിരത്താ ന ഹി തസ്സ അത്ഥീതി. **അത്താ**തി അത്താനുദിട്ഠി നത്ഥി. **നിരത്താ**തി ഉച്ഛേദദിട്ഠി നത്ഥി. **അത്താ**തി ഗഹിതം നത്ഥി. **നിരത്താ**തി മുഞ്ചിതബ്ബം നത്ഥി. യസ്സത്ഥി ഗഹിതം, തസ്സത്ഥി മുഞ്ചിതബ്ബം; യസ്സത്ഥി മുഞ്ചിതബ്ബം, തസ്സത്ഥി ഗഹിതം. ഗഹണം മുഞ്ചനാ സമതിക്കന്തോ അരഹാ ബുദ്ധിപരിഹാനിവീതിവത്തോ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ ഗതദ്ധോ ഗതദിസോ ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - അത്താ നിരത്താ ന ഹി തസ്സ അത്ഥി.

അധോസി സോ ദിട്ഠിമിധേവ സബ്ബന്തി തസ്സ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. സോ സബ്ബദിട്ഠിഗതം ഇധേവ അധോസി ധുനി സന്ധുനി നിദ്ധുനി പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തിം അകാസി അനഭാവം ഗമേസീതി - അധോസി സോ ദിട്ഠിമിധേവ സബ്ബം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ഉപയോ ഹി ധമ്മേസു ഉപേതി വാദം, അനൂപയം കേന കഥം വദേയ്യ;
> അത്താ നിരത്താ ന ഹി തസ്സ അത്ഥി, അധോസി സോ ദിട്ഠിമിധേവ
> സബ്ബ''ന്തി.

ദുട്ഠട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ തതിയോ.

൪. സുദ്ധട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ സുദ്ധട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൨൩. **പസ്സാമി സുദ്ധം പരമം അരോഗം, ദിട്ഠേന സംസുദ്ധി നരസ്സ ഹോതി;**
ഏവാഭിജാനം പരമന്തി ഞത്വാ, സുദ്ധാനുപസ്സീതി പച്ചേതി ഞാണം.

പസ്സാമി സുദ്ധം പരമം അരോഗന്തി. **പസ്സാമി സുദ്ധ**ന്തി പസ്സാമി സുദ്ധം, ദക്ഖാമി സുദ്ധം, ഓലോകേമി സുദ്ധം, നിജ്ഝായാമി സുദ്ധം, ഉപപരിക്ഖാമി സുദ്ധം. **പരമം അരോഗ**ന്തി പരമം ആരോഗ്യപ്പത്തം താണപ്പത്തം ലേണപ്പത്തം സരണപ്പത്തം അഭയപ്പത്തം അച്ചുതപ്പത്തം അമതപ്പത്തം നിബ്ബാനപ്പത്തന്തി - പസ്സാമി സുദ്ധം പരമം അരോഗം.

ദിട്ഠേന സംസുദ്ധി നരസ്സ ഹോതീതി. ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം [ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന (സീ॰ സ്യാ॰)] രൂപദസ്സനേന നരസ്സ സുദ്ധി വിസുദ്ധി പരിസുദ്ധി, മുത്തി വിമുത്തി പരിമുത്തി ഹോതി, നരോ സുജ്ഝതി വിസുജ്ഝതി പരിസുജ്ഝതി, മുച്ചതി വിമുച്ചതി പരിമുച്ചതീതി - ദിട്ഠേന സംസുദ്ധി നരസ്സ ഹോതി.

ഏവാഭിജാനം പരമന്തി ഞത്വാതി. ഏവം അഭിജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ. ''ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവര''ന്തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഏവാഭിജാനം പരമന്തി ഞത്വാ.

സുദ്ധാനുപസ്സീതി പച്ചേതി ഞാണന്തി. യോ സുദ്ധം പസ്സതി, സോ സുദ്ധാനുപസ്സീ, **പച്ചേതി ഞാണ**ന്തി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം രൂപദസ്സനേന ഞാണന്തി പച്ചേതി, മഗ്ഗോതി പച്ചേതി, പഥോതി പച്ചേതി, നിയ്യാനന്തി പച്ചേതീതി - സുദ്ധാനുപസ്സീ പച്ചേതി ഞാണം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''പസ്സാമി സുദ്ധം പരമം അരോഗം, ദിട്ഠേന സംസുദ്ധി നരസ്സ ഹോതി;
ഏവാഭിജാനം പരമന്തി ഞത്വാ, സുദ്ധാനുപസ്സീതി പച്ചേതി ഞാണ''ന്തി.

൨൪. **ദിട്ഠേന ചേ സുദ്ധി നരസ്സ ഹോതി, ഞാണേന വാ സോ പജഹാതി ദുക്ഖം;**
അഞ്ഞേന സോ സുജ്ഝതി സോപധീകോ, ദിട്ഠീ ഹി നം പാവ തഥാ വദാനം.

ദിട്ഠേന ചേ സുദ്ധി നരസ്സ ഹോതീതി. ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം രൂപദസ്സനേന ചേ നരസ്സ സുദ്ധി വിസുദ്ധി പരിസുദ്ധി, മുത്തി വിമുത്തി പരിമുത്തി ഹോതി, നരോ സുജ്ഝതി വിസുജ്ഝതി പരിസുജ്ഝതി, മുച്ചതി വിമുച്ചതി പരിമുച്ചതീതി - ദിട്ഠേന ചേ സുദ്ധി നരസ്സ ഹോതി.

ഞാണേന വാ സോ പജഹാതി ദുക്ഖന്തി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം രൂപദസ്സനേന ചേ നരോ ജാതിദുക്ഖം പജഹതി, ജരാദുക്ഖം പജഹതി, ബ്യാധിദുക്ഖം പജഹതി, മരണദുക്ഖം പജഹതി, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം പജഹതീതി - ഞാണേന വാ സോ പജഹാതി ദുക്ഖം.

അഞ്ഞേന സോ സുജ്ഝതി സോപധീകോതി. അഞ്ഞേന അസുദ്ധിമഗ്ഗേന മിച്ഛാപടിപദായ അനിയ്യാനികപഥേന അഞ്ഞത്ര സതിപട്ഠാനേഹി അഞ്ഞത്ര സമ്മപ്പധാനേഹി അഞ്ഞത്ര ഇദ്ധിപാദേഹി അഞ്ഞത്ര ഇന്ദ്രിയേഹി അഞ്ഞത്ര ബലേഹി അഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗേഹി അഞ്ഞത്ര അരിയാ അട്ഠങ്ഗികാ മഗ്ഗാ നരോ സുജ്ഝതി വിസുജ്ഝതി പരിസുജ്ഝതി , മുച്ചതി വിമുച്ചതി പരിമുച്ചതി. **സോപധീകോ**തി സരാഗോ സദോസോ സമോഹോ സമാനോ സതണ്ഹോ സദിട്ഠി സകിലേസോ സഉപാദാനോതി - അഞ്ഞേന സോ സുജ്ഝതി സോപധീകോ.

ദിട്ഠീ ഹി നം പാവ തഥാ വദാനന്തി. സാവ ദിട്ഠി തം പുഗ്ഗലം പാവദതി - ഇതി വായം പുഗ്ഗലോ മിച്ഛാദിട്ഠികോ വിപരീതദസ്സനോ. **തഥാ വദാന**ന്തി തഥാ വദന്തം കഥേന്തം ഭണന്തം ദീപയന്തം വോഹരന്തം. ''സസ്സതോ ലോകോ , ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി തഥാ വദന്തം കഥേന്തം ഭണന്തം ദീപയന്തം വോഹരന്തം. ''അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... അന്തവാ ലോകോ... അനന്തവാ ലോകോ... തം ജീവം തം സരീരം... അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരം... ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി തഥാ വദന്തം കഥേന്തം ഭണന്തം ദീപയന്തം വോഹരന്തന്തി - ദിട്ഠീ ഹി നം പാവ തഥാ വദാനം .

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ദിട്ഠേന ചേ സുദ്ധി നരസ്സ ഹോതി, ഞാണേന വാ സോ പജഹാതി ദുക്ഖം;
> അഞ്ഞേന സോ സുജ്ഝതി സോപധീകോ, ദിട്ഠീ ഹി നം പാവ തഥാ വദാന''ന്തി.

൨൧. ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹ, ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ;
പുഞ്ഞേ ച പാപേ ച അനൂപലിത്തോ, അത്തഞ്ജഹോ നയിധ പകുബ്ബമാനോ.

ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹ ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാതി. **നാ**തി പടിക്ഖേപോ. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ - സക്കായദിട്ഠി ബാഹിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ ബാഹിതാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ ബാഹിതോ ഹോതി , രാഗോ ബാഹിതോ ഹോതി, ദോസോ ബാഹിതോ ഹോതി, മോഹോ ബാഹിതോ ഹോതി, മാനോ ബാഹിതോ ഹോതി. ബാഹിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

> ബാഹിത്വാ സബ്ബപാപകാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
> വിമലോ സാധുസമാഹിതോ ഠിതത്തോ;
> സംസാരമതിച്ച കേവലീ സോ, അസിതോ [അനിസ്സിതോ (സ്യാ॰)] താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ.

ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹാതി. ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞേന അസുദ്ധിമഗ്ഗേന മിച്ഛാപടിപദായ അനിയ്യാനികപഥേന അഞ്ഞത്ര സതിപട്ഠാനേഹി അഞ്ഞത്ര സമ്മപ്പധാനേഹി അഞ്ഞത്ര ഇദ്ധിപാദേഹി അഞ്ഞത്ര ഇന്ദ്രിയേഹി അഞ്ഞത്ര ബലേഹി അഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗേഹി അഞ്ഞത്ര അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം, നാഹ ന കഥേതി ന ഭണതി ന ദീപയതി ന വോഹരതീതി - ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹ.

ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാതി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിസുദ്ധികാ. തേ ഏകച്ചാനം രൂപാനം ദസ്സനം മങ്ഗലം പച്ചേന്തി, ഏകച്ചാനം രൂപാനം ദസ്സനം അമങ്ഗലം പച്ചേന്തി. കതമേസം രൂപാനം ദസ്സനം മങ്ഗലം പച്ചേന്തി? തേ കാലതോ വുട്ഠഹിത്വാ അഭിമങ്ഗലഗതാനി രൂപാനി പസ്സന്തി - ചാടകസകുണം [വാതസകുണം (സ്യാ॰), ചാപസകുണം (ക॰)] പസ്സന്തി, ഫുസ്സവേളുവലട്ഠിം പസ്സന്തി, ഗബ്ഭിനിത്ഥിം പസ്സന്തി, കുമാരകം ഖന്ധേ ആരോപേത്വാ ഗച്ഛന്തം പസ്സന്തി, പുണ്ണഘടം പസ്സന്തി, രോഹിതമച്ഛം പസ്സന്തി, ആജഞ്ഞം പസ്സന്തി, ആജഞ്ഞരഥം പസ്സന്തി, ഉസഭം പസ്സന്തി, ഗോകപിലം പസ്സന്തി. ഏവരൂപാനം രൂപാനം ദസ്സനം മങ്ഗലം പച്ചേന്തി. കതമേസം രൂപാനം ദസ്സനം അമങ്ഗലം പച്ചേന്തി? പലാലപുഞ്ജം പസ്സന്തി, തക്കഘടം പസ്സന്തി, രിത്തഘടം പസ്സന്തി, നടം പസ്സന്തി, നഗ്ഗസമണകം പസ്സന്തി, ഖരം പസ്സന്തി, ഖരയാനം പസ്സന്തി, ഏകയുത്തയാനം പസ്സന്തി , കാണം പസ്സന്തി, കുണിം പസ്സന്തി, ഖഞ്ജം പസ്സന്തി, പക്ഖഹതം [പക്ഖപാദം (ക॰)] പസ്സന്തി, ജിണ്ണകം പസ്സന്തി, ബ്യാധികം [ബ്യാധിതം (സീ॰)] പസ്സന്തി. ഏവരൂപാനം രൂപാനം ദസ്സനം അമങ്ഗലം പച്ചേന്തി. ഇമേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിസുദ്ധികാ. തേ ദിട്ഠേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി.

സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുതസുദ്ധികാ. തേ ഏകച്ചാനം സദ്ദാനം സവനം മങ്ഗലം പച്ചേന്തി, ഏകച്ചാനം സദ്ദാനം സവനം അമങ്ഗലം പച്ചേന്തി. കതമേസം സദ്ദാനം സവനം മങ്ഗലം പച്ചേന്തി? തേ കാലതോ വുട്ഠഹിത്വാ അഭിമങ്ഗലഗതാനി സദ്ദാനി സുണന്തി - വഡ്ഢാതി വാ വഡ്ഢമാനാതി വാ പുണ്ണാതി വാ ഫുസ്സാതി വാ അസോകാതി വാ സുമനാതി വാ സുനക്ഖത്താതി വാ സുമങ്ഗലാതി വാ സിരീതി വാ സിരീവഡ്ഢാതി വാ. ഏവരൂപാനം സദ്ദാനം സവനം മങ്ഗലം പച്ചേന്തി. കതമേസം സദ്ദാനം സവനം അമങ്ഗലം പച്ചേന്തി? കാണോതി വാ കുണീതി വാ ഖഞ്ജോതി വാ പക്ഖഹതോതി വാ ജിണ്ണകോതി വാ ബ്യാധികോതി വാ മതോതി വാ ഛിന്ദന്തി വാ ഭിന്ദന്തി വാ ദഡ്ഢന്തി വാ നട്ഠന്തി വാ നത്ഥീതി വാ. ഏവരൂപാനം സദ്ദാനം സവനം അമങ്ഗലം പച്ചേന്തി. ഇമേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുതസുദ്ധികാ. തേ സുതേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി.

സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സീലസുദ്ധികാ. തേ സീലമത്തേന സംയമമത്തേന സംവരമത്തേന അവീതിക്കമമത്തേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി. സമണോമുണ്ഡികാപുത്തോ [സമണോ മണ്ഡികാപുത്തോ (സീ॰), സമണമുണ്ഡികാപുത്തോ (സ്യാ॰)] ഏവമാഹ - ''ചതൂഹി ഖോ അഹം, ഗഹപതി [ഥപതി (സീ॰ സ്യാ॰) ഏവമുപരിപി], ധമ്മേഹി സമന്നാഗതം പുരിസപുഗ്ഗലം പഞ്ഞാപേമി സമ്പന്നകുസലം

പരമകുസലം ഉത്തമപത്തിപ്പത്തം സമണം അയോജ്ജം. കതമേഹി ചതൂഹി? ഇധ, ഗഹപതി, ന കായേന പാപകം കമ്മം കരോതി, ന പാപകം വാചം ഭാസതി, ന പാപകം സങ്കപ്പം സങ്കപ്പതി, ന പാപകം ആജീവം ആജീവതി. ഇമേഹി ഖോ അഹം, ഗഹപതി, ചതൂഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതം പുരിസപുഗ്ഗലം പഞ്ഞാപേമി സമ്പന്നകുസലം പരമകുസലം ഉത്തമപത്തിപ്പത്തം സമണം അയോജ്ജം''. ഏവമേവ സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സീലസുദ്ധികാ, തേ സീലമത്തേന സംയമമത്തേന സംവരമത്തേന അവീതിക്കമമത്തേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി.

സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ വതസുദ്ധികാ. തേ ഹത്ഥിവതികാ വാ ഹോന്തി, അസ്സവതികാ വാ ഹോന്തി, ഗോവതികാ വാ ഹോന്തി, കുക്കുരവതികാ വാ ഹോന്തി, കാകവതികാ വാ ഹോന്തി, വാസുദേവവതികാ വാ ഹോന്തി, ബലദേവവതികാ വാ ഹോന്തി, പുണ്ണഭദ്ദവതികാ വാ ഹോന്തി, മണിഭദ്ദവതികാ വാ ഹോന്തി, അഗ്ഗിവതികാ വാ ഹോന്തി, നാഗവതികാ വാ ഹോന്തി, സുപണ്ണവതികാ വാ ഹോന്തി, യക്ഖവതികാ വാ ഹോന്തി, അസുരവതികാ വാ ഹോന്തി, ഗന്ധബ്ബവതികാ വാ ഹോന്തി, മഹാരാജവതികാ വാ ഹോന്തി, ചന്ദവതികാ വാ ഹോന്തി, സൂരിയവതികാ വാ ഹോന്തി, ഇന്ദവതികാ വാ ഹോന്തി, ബ്രഹ്മവതികാ വാ ഹോന്തി, ദേവവതികാ വാ ഹോന്തി, ദിസാവതികാ വാ ഹോന്തി. ഇമേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ വതസുദ്ധികാ. തേ വതേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി.

സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ മുതസുദ്ധികാ. തേ കാലതോ ഉട്ഠഹിത്വാ പഥവിം ആമസന്തി, ഹരിതം ആമസന്തി, ഗോമയം ആമസന്തി, കച്ഛപം ആമസന്തി, ഫാലം അക്കമന്തി, തിലവാഹം ആമസന്തി, ഫുസ്സതിലം ഖാദന്തി, ഫുസ്സതേലം മക്ഖേന്തി, ഫുസ്സദന്തകട്ഠം ഖാദന്തി, ഫുസ്സമത്തികായ ന്ഹായന്തി, ഫുസ്സസാടകം നിവാസേന്തി, ഫുസ്സവേഠനം വേഠേന്തി. ഇമേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ മുതസുദ്ധികാ. തേ മുതേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി. ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹ.

ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാതി. ബ്രാഹ്മണോ ദിട്ഠസുദ്ധിയാപി സുദ്ധിം നാഹ, സുതസുദ്ധിയാപി സുദ്ധിം നാഹ, സീലസുദ്ധിയാപി സുദ്ധിം നാഹ, വതസുദ്ധിയാപി സുദ്ധിം നാഹ, മുതസുദ്ധിയാപി സുദ്ധിം നാഹ ന കഥേതി ന ഭണതി ന ദീപയതി ന വോഹരതീതി - ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹ ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ.

പുഞ്ഞേ ച പാപേ ച അനൂപലിത്തോതി. **പുഞ്ഞം** വുച്ചതി യം കിഞ്ചി തേധാതുകം കുസലാഭിസങ്ഖാരം, **അപുഞ്ഞം** വുച്ചതി സബ്ബം അകുസലം. യതോ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ; ഏത്താവതാ പുഞ്ഞേ ച പാപേ ച ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്തോ അപലിത്തോ അനൂപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - പുഞ്ഞേ ച പാപേ ച അനൂപലിത്തോ.

അത്തഞ്ജഹോ നയിധ പകുബ്ബമാനോതി. **അത്തഞ്ജഹോ**തി അത്തദിട്ഠിജഹോ. **അത്തഞ്ജഹോ**തി ഗാഹം ജഹോ [ഗാഹജഹോ (സീ॰ സ്യാ॰), അത്തഗാഹം ജഹോ (ക॰)]. **അത്തഞ്ജഹോ**തി തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം, സബ്ബം തം ചത്തം ഹോതി വന്തം മുത്തം പഹീനം പടിനിസ്സട്ഠം. **നയിധ പകുബ്ബമാനോ**തി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരം വാ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരം വാ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരം വാ അപകുബ്ബമാനോ അജനയമാനോ അസഞ്ജനയമാനോ അനിബ്ബത്തയമാനോ അനഭിനിബ്ബത്തയമാനോതി - അത്തഞ്ജഹോ നയിധ പകുബ്ബമാനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ന ബ്രാഹ്മണോ അഞ്ഞതോ സുദ്ധിമാഹ, ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ;
> പുഞ്ഞേ ച പാപേ ച അനൂപലിത്തോ, അത്തഞ്ജഹോ നയിധ പകുബ്ബമാനോ''തി.

൨൩. **പുരിമം പഹായ അപരം സിതാസേ, ഏജാനുഗാ തേ ന തരന്തി സങ്ഗം;**
തേ ഉഗ്ഗഹായന്തി നിരസ്സജന്തി, കപീവ സാഖം പമുഞ്ചം [പമുഖം (സീ॰ സ്യാ॰)] **ഗഹായ.**

പുരിമം പഹായ അപരം സിതാസേതി. പുരിമം സത്ഥാരം പഹായ പരം സത്ഥാരം നിസ്സിതാ; പുരിമം ധമ്മക്ഖാനം പഹായ അപരം ധമ്മക്ഖാനം നിസ്സിതാ; പുരിമം ഗണം പഹായ അപരം ഗണം നിസ്സിതാ; പുരിമം ദിട്ഠിം പഹായ അപരം ദിട്ഠിം നിസ്സിതാ; പുരിമം പടിപദം പഹായ അപരം പടിപദം നിസ്സിതാ; പുരിമം മഗ്ഗം പഹായ അപരം മഗ്ഗം നിസ്സിതാ സന്നിസ്സിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - പുരിമം പഹായ അപരം സിതാസേ.

ഏജാനുഗാ തേ ന തരന്തി സങ്ഗന്തി. **ഏജാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ഏജാനുഗാ**തി ഏജാനുഗാ ഏജാനുഗതാ ഏജാനുസടാ ഏജായ പന്നാ പതിതാ അഭിഭൂതാ പരിയാദിന്നചിത്താ. **തേ ന തരന്തി സങ്ഗ**ന്തി രാഗസങ്ഗം ദോസസങ്ഗം മോഹസങ്ഗം മാനസങ്ഗം ദിട്ഠിസങ്ഗം കിലേസസങ്ഗം ദുച്ചരിതസങ്ഗം ന തരന്തി ന ഉത്തരന്തി ന പതരന്തി ന സമതിക്കമന്തി ന വീതിവത്തന്തീതി - ഏജാനുഗാ തേ ന തരന്തി സങ്ഗം.

തേ ഉഗ്ഗഹായന്തി നിരസ്സജന്തീതി സത്ഥാരം ഗണ്ഹന്തി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം സത്ഥാരം ഗണ്ഹന്തി; ധമ്മക്ഖാനം ഗണ്ഹന്തി , തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം ധമ്മക്ഖാനം ഗണ്ഹന്തി; ഗണം ഗണ്ഹന്തി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം ഗണം ഗണ്ഹന്തി; ദിട്ഠിം ഗണ്ഹന്തി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം ദിട്ഠിം ഗണ്ഹന്തി; പടിപദം ഗണ്ഹന്തി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം പടിപദം ഗണ്ഹന്തി; മഗ്ഗം ഗണ്ഹന്തി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം മഗ്ഗം ഗണ്ഹന്തി; ഗണ്ഹന്തി ച മുഞ്ചന്തി ച ആദിയന്തി ച നിരസ്സജന്തി ചാതി - തേ ഉഗ്ഗഹായന്തി നിരസ്സജന്തി.

കപീവ സാഖം പമുഞ്ചം ഗഹായാതി. യഥാ മക്കടോ അരഞ്ഞേ പവനേ ചരമാനോ സാഖം ഗണ്ഹാതി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം സാഖം ഗണ്ഹാതി.

ഏവമേവ പുഥുസമണബ്രാഹ്മണാ പുഥുദിട്ഠിഗതാനി ഗണ്ഹന്തി ച മുഞ്ചന്തി ച ആദിയന്തി ച നിരസ്സജന്തി ചാതി - കപീവ സാഖം പമുഞ്ചം ഗഹായ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പുരിമം പഹായ അപരം സിതാസേ, ഏജാനുഗാ തേ ന തരന്തി സങ്ഗം;
തേ ഉഗ്ഗഹായന്തി നിരസ്സജന്തി, കപീവ സാഖം പമുഞ്ചം ഗഹായാ”തി.

൨൭. **സയം സമാദായ വതാനി ജന്തു, ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി സഞ്ഞസത്തോ;**
വിദ്വാ ച വേദേഹി സമേച്ച ധമ്മം, ന ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി ഭൂരിപഞ്ഞോ.

സയം സമാദായ വതാനി ജന്തൂതി. **സയം സമാദായാ**തി സാമം സമാദായ . **വതാനീ**തി ഹത്ഥിവതം വാ അസ്സവതം വാ ഗോവതം വാ കുക്കൂരവതം വാ കാകവതം വാ വാസുദേവവതം വാ ബലദേവവതം വാ പുണ്ണഭദ്ദവതം വാ മണിഭദ്ദവതം വാ അഗ്ഗിവതം വാ നാഗവതം വാ സുപണ്ണവതം വാ യക്ഖവതം വാ അസുരവതം വാ...പേ॰... ദിസാവതം വാ ആദായ സമാദായ ആദിയിത്വാ സമാദിയിത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ. **ജന്തൂ**തി സത്തോ നരോ ...പേ॰... മനുജോതി - സയം സമാദായ വതാനി ജന്തു.

ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി സഞ്ഞസത്തോതി സത്ഥാരതോ സത്ഥാരം ഗച്ഛതി; ധമ്മക്ഖാനതോ ധമ്മക്ഖാനം ഗച്ഛതി; ഗണതോ ഗണം ഗച്ഛതി; ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിം ഗച്ഛതി; പടിപദായ പടിപദം ഗച്ഛതി; മഗ്ഗതോ മഗ്ഗം ഗച്ഛതി. **സഞ്ഞസത്തോ**തി കാമസഞ്ഞായ ബ്യാപാദസഞ്ഞായ വിഹിംസാസഞ്ഞായ ദിട്ഠിസഞ്ഞായ സത്തോ വിസത്തോ ആസത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോ. യഥാ ഭിത്തിഖിലേ വാ നാഗദന്തേ വാ ഭണ്ഡം സത്തം വിസത്തം ആസത്തം ലഗ്ഗം ലഗ്ഗിതം പലിബുദ്ധം, ഏവമേവ കാമസഞ്ഞായ ബ്യാപാദസഞ്ഞായ വിഹിംസാസഞ്ഞായ ദിട്ഠിസഞ്ഞായ സത്തോ വിസത്തോ ആസത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോതി - ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി സഞ്ഞസത്തോ.

വിദ്വാ ച വേദേഹി സമേച്ച ധമ്മന്തി. **വിദ്വാ**തി വിദ്വാ വിജ്ജാഗതോ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **വേദേഹീ**തി **വേദാ** വുച്ചന്തി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. തേഹി വേദേഹി ജാതിജരാമരണസ്സ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ, കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ, പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ, വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ, താണഗതോ താണപ്പത്തോ, ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ, സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ, അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ, അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ, അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ, നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. വേദാനം വാ അന്തഗതോതി **വേദഗൂ**, വേദേഹി വാ അന്തഗതോതി വേദഗൂ, സത്തന്നം വാ ധമ്മാനം വിദിതത്താ വേദഗൂ. സക്കായദിട്ഠി വിദിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ വിദിതാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ വിദിതോ ഹോതി, രാഗോ വിദിതോ ഹോതി, ദോസോ വിദിതോ ഹോതി, മോഹോ വിദിതോ ഹോതി, മാനോ വിദിതോ ഹോതി, വിദിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

വേദാനി വിചേയ്യ കേവലാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
സമണാനം യാനീധത്ഥി [യാനിപത്ഥി (സീ॰ സ്യാ॰) സു॰ നി॰ ഒന്ത്] ബ്രാഹ്മണാനം;
സബ്ബവേദനാസു വീതരാഗോ, സബ്ബം വേദമതിച്ച വേദഗൂ സോതി.

വിദ്വാ ച വേദേഹി സമേച്ച ധമ്മന്തി. സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം. സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണന്തി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപന്തി...പേ॰... നാമരൂപപച്ചയാ സളായതനന്തി... സളായതനപച്ചയാ ഫസ്സോതി... ഫസ്സപച്ചയാ വേദനാതി... വേദനാപച്ചയാ തണ്ഹാതി... തണ്ഹാപച്ചയാ ഉപാദാനന്തി... ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോതി... ഭവപച്ചയാ ജാതീതി... ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണന്തി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; വിഞ്ഞാണനിരോധാ നാമരൂപനിരോധോതി... നാമരൂപനിരോധാ സളായതനനിരോധോതി... സളായതനനിരോധാ ഫസ്സനിരോധോതി... ഫസ്സനിരോധാ വേദനാനിരോധോതി... വേദനാനിരോധാ തണ്ഹാനിരോധോതി... തണ്ഹാനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോതി... ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോതി... ഭവനിരോധാ ജാതിനിരോധോതി... ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; ഇദം ദുക്ഖന്തി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; അയം ദുക്ഖസമുദയോതി... അയം ദുക്ഖനിരോധോതി... അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; ഇമേ ആസവാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; അയം ആസവസമുദയോതി... അയം ആസവനിരോധോതി... അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം; ഇമേ ധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാതി... ഇമേ ധമ്മാ പഹാതബ്ബാതി... ഇമേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാതി ... ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാതി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം. ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം. പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം. ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മം. യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മന്തി സമേച്ച അഭിസമേച്ച ധമ്മന്തി - വിദ്വാ ച വേദേഹി സമേച്ച ധമ്മം.

ന ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി ഭൂരിപഞ്ഞോതി ന സത്ഥാരതോ സത്ഥാരം ഗച്ഛതി, ന ധമ്മക്ഖാനതോ ധമ്മക്ഖാനം ഗച്ഛതി, ന ഗണതോ ഗണം ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിം ഗച്ഛതി, ന പടിപദായ പടിപദം ഗച്ഛതി, ന മഗ്ഗതോ മഗ്ഗം ഗച്ഛതി. **ഭൂരിപഞ്ഞോ**തി ഭൂരിപഞ്ഞോ മഹാപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ. **ഭൂരി** വുച്ചതി പഥവീ. തായ പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോതി - ന ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി ഭൂരിപഞ്ഞോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘സയം സമാദായ വതാനി ജന്തു, ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി സഞ്ഞസത്തോ;
> വിദ്വാ ച വേദേഹി സമേച്ച ധമ്മം, ന ഉച്ചാവചം ഗച്ഛതി ഭൂരിപഞ്ഞോ’’തി.

൨. സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ, യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ;
തമേവ ദസ്സിം വിവടം ചരന്തം, കേനീധ ലോകസ്മി വികപ്പയേയ്യ.

സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാതി. **സേനാ** വുച്ചതി മാരസേനാ. കായദുച്ചരിതം മാരസേനാ, വചീദുച്ചരിതം മാരസേനാ, മനോദുച്ചരിതം മാരസേനാ, രാഗോ മാരസേനാ, ദോസോ മാരസേനാ, മോഹോ മാരസേനാ, കോധോ മാരസേനാ, ഉപനാഹോ…പേ॰… സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ മാരസേനാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> ‘‘കാമാ തേ പഠമാ സേനാ, ദുതിയാ അരതി വുച്ചതി;
> തതിയാ ഖുപ്പിപാസാ തേ, ചതുത്ഥീ തണ്ഹാ വുച്ചതി.
>
> ‘‘പഞ്ചമീ ഥിനമിദ്ധം തേ, ഛട്ഠാ ഭീരൂ പവുച്ചതി;
> സത്തമീ വിചികിച്ഛാ തേ, മക്ഖോ ഥമ്ഭോ തേ അട്ഠമോ.
>
> ‘‘ലാഭോ സിലോകോ സക്കാരോ, മിച്ഛാലദ്ധോ ച യോ യസോ;
> യോ ചത്താനം സമുക്കംസേ, പരേ ച അവജാനതി.
>
> ‘‘ഏസാ നമുചി തേ സേനാ, കണ്ഹസ്സാഭിപ്പഹാരിനീ;
> ന നം അസുരോ ജിനാതി, ജേത്വാവ ലഭതേ സുഖ’’ന്തി.

യതോ ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി സബ്ബാ ച മാരസേനാ സബ്ബേ ച പടിസേനികരാ കിലേസാ ജിതാ ച പരാജിതാ ച ഭഗ്ഗാ വിപ്പലുഗ്ഗാ പരമ്മുഖാ, സോ വുച്ചതി വിസേനിഭൂതോ. സോ ദിട്ഠേ വിസേനിഭൂതോ, സുതേ വിസേനിഭൂതോ, മുതേ വിസേനിഭൂതോ, വിഞ്ഞാതേ വിസേനിഭൂതോതി - സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ.

തമേവ ദസ്സിം വിവടം ചരന്തന്തി. തമേവ സുദ്ധദസ്സിം വിസുദ്ധദസ്സിം പരിസുദ്ധദസ്സിം വോദാതദസ്സിം പരിയോദാതദസ്സിം. അഥ വാ, സുദ്ധദസ്സനം വിസുദ്ധദസ്സനം പരിസുദ്ധദസ്സനം വോദാതദസ്സനം പരിയോദാതദസ്സനം. **വിവട**ന്തി തണ്ഹാഛദനം ദിട്ഠിഛദനം കിലേസഛദനം ദുച്ചരിതഛദനം അവിജ്ജാഛദനം. താനി ഛദനാനി വിവടാനി ഹോന്തി വിദ്ധംസിതാനി ഉഗ്ഘാടിതാനി സമുഗ്ഘാടിതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. **ചരന്ത**ന്തി ചരന്തം വിചരന്തം വിഹരന്തം ഇരിയന്തം വത്തേന്തം പാലേന്തം യപേന്തം യാപേന്തന്തി - തമേവ ദസ്സിം വിവടം ചരന്തം.

കേനീധ ലോകസ്മി വികപ്പയേയ്യാതി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാകപ്പോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തസ്സ

തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ കേന രാഗേന കപ്പേയ്യ, കേന ദോസേന കപ്പേയ്യ, കേന മോഹേന കപ്പേയ്യ, കേന മാനേന കപ്പേയ്യ, കായ ദിട്ഠിയാ കപ്പേയ്യ, കേന ഉദ്ധച്ചേന കപ്പേയ്യ, കായ വിചികിച്ഛായ കപ്പേയ്യ, കേഹി അനുസയേഹി കപ്പേയ്യ - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ. തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ. അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയോ കേന കപ്പേയ്യ - നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി, പച്ചയോ നത്ഥി, കാരണം നത്ഥി, യേന കപ്പേയ്യ വികപ്പേയ്യ വികപ്പം ആപജ്ജേയ്യ. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേതി - കേനീധ ലോകസ്മിം വികപ്പയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ, യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ;
തമേവ ദസ്സിം വിവടം ചരന്തം, കേനീധ ലോകസ്മി വികപ്പയേയ്യാ”തി.

൮൬. **ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തി, അച്ചന്തസുദ്ധീതി ന തേ വദന്തി;**
ആദാനഗന്ഥം ഗഥിതം വിസജ്ജ, ആസം ന കുബ്ബന്തി കുഹിഞ്ചി ലോകേ.

ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തീതി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാകപ്പോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തേസം തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ ന കപ്പേന്തി ന ജനേന്തി ന സഞ്ജനേന്തി ന നിബ്ബത്തേന്തി നാഭിനിബ്ബത്തേന്തീതി - ന കപ്പയന്തി . **ന പുരേക്ഖരോന്തീ**തി. **പുരേക്ഖാരാ**തി ദ്വേ പുരേക്ഖാരാ - തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ ച ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ. തേസം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ പഹീനോ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാപുരേക്ഖാരസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ ന തണ്ഹം വാ ന ദിട്ഠിം വാ പുരതോ കത്വാ ചരന്തി, ന തണ്ഹാധജാ ന തണ്ഹാകേതൂ ന തണ്ഹാധിപതേയ്യാ, ന ദിട്ഠിധജാ ന ദിട്ഠികേതൂ ന ദിട്ഠാധിപതേയ്യാ, ന തണ്ഹായ വാ ന ദിട്ഠിയാ വാ പരിവാരിതാ ചരന്തീതി - ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തി.

അച്ചന്തസുദ്ധീതി ന തേ വദന്തീതി അച്ചന്തസുദ്ധിം സംസാരസുദ്ധിം അകിരിയദിട്ഠിം സസ്സതവാദം ന വദന്തി ന കഥേന്തി ന ഭണന്തി ന ദീപയന്തി ന വോഹരന്തീതി - അച്ചന്തസുദ്ധീതി ന തേ വദന്തി.

ആദാനഗന്ഥം ഗഥിതം വിസജ്ജാതി. **ഗന്ഥാ**തി ചത്താരോ ഗന്ഥാ - അഭിജ്ഝാ കായഗന്ഥോ, ബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ, സീലബ്ബതപരാമാസോ കായഗന്ഥോ, ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ രാഗോ അഭിജ്ഝാ

കായഗന്ഥോ; പരവാദേസു ആഘാതോ അപ്പച്ചയോ ബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ; അത്തനോ സീലം വാ വതം വാ സീലവതം വാ പരാമസന്തീതി സീലബ്ബതപരാമാസോ കായഗന്ഥോ, അത്തനോ ദിട്ഠി ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ. കിംകാരണാ വുച്ചതി ആദാനഗന്ഥോ? തേഹി ഗന്ഥേഹി രൂപം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി; വേദനം... പേ... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം ... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരവട്ടം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി. തംകാരണാ വുച്ചതി ആദാനഗന്ഥോ. **വിസജ്ജാ**തി ഗന്ഥേ വോസജ്ജിത്വാ വാ - വിസജ്ജ. അഥ വാ ഗന്ഥേ ഗധിതേ ഗന്ഥിതേ ബന്ധേ വിബന്ധേ ആബന്ധേ ലഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതേ പലിബുദ്ധേ ബന്ധനേ പോടയിത്വാ - [ഫോടയിത്വാ (സ്യാ॰)] വിസജ്ജ. യഥാ വയ്ഹം വാ രഥം വാ സകടം വാ സന്ദമാനികം വാ സജ്ജം വിസജ്ജം കരോന്തി വികോപേന്തി; ഏവമേവ ഗന്ഥേ വോസജ്ജിത്വാ - വിസജ്ജ. അഥ വാ ഗന്ഥേ ഗധിതേ ഗന്ഥിതേ ബന്ധേ വിബന്ധേ ആബന്ധേ ലഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതേ പലിബുദ്ധേ ബന്ധനേ പോടയിത്വാ വിസജ്ജാതി - ആദാനഗന്ഥം ഗധിതം വിസജ്ജ.

ആസം ന കുബ്ബന്തി കുഹിഞ്ചി ലോകേതി. **ആസാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ആസം ന കുബ്ബന്തീ**തി ആസം ന കുബ്ബന്തി ന ജനേന്തി ന സഞ്ജനേന്തി ന നിബ്ബത്തേന്തി ന അഭിനിബ്ബത്തേന്തി. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ... ആയതനലോകേതി - ആസം ന കുബ്ബന്തി കുഹിഞ്ചി ലോകേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തി, അച്ചന്തസുദ്ധീതി ന തേ വദന്തി;
> ആദാനഗന്ഥം ഗധിതം വിസജ്ജ, ആസം ന കുബ്ബന്തി കുഹിഞ്ചി
> ലോകേ''തി.

൩൦. സീമാതിഗോ ബ്രാഹ്മണോ തസ്സ നത്ഥി, ഞത്വാ ച ദിസ്വാ ച സമുഗ്ഗഹീതം;
ന രാഗരാഗീ ന വിരാഗരത്തോ, തസ്സീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീതം.

സീമാതിഗോ ബ്രാഹ്മണോ തസ്സ നത്ഥി, ഞത്വാ ച ദിസ്വാ ച സമുഗ്ഗഹീതന്തി. **സീമാ**തി ചതസ്സോ സീമായോ - സക്കായദിട്ഠി, വിചികിച്ഛാ, സീലബ്ബതപരാമാസോ, ദിട്ഠാനുസയോ, വിചികിച്ഛാനുസയോ, തദേകട്ഠാ ച കിലേസാ - അയം പഠമാ സീമാ. ഓളാരികം കാമരാഗസഞ്ഞോജനം, പടിഘസഞ്ഞോജനം, ഓളാരികോ കാമരാഗാനുസയോ, പടിഘാനുസയോ, തദേകട്ഠാ ച കിലേസാ - അയം ദുതിയാ സീമാ. അനുസഹഗതം കാമരാഗസഞ്ഞോജനം, പടിഘസഞ്ഞോജനം, അനുസഹഗതോ കാമരാഗാനുസയോ, പടിഘാനുസയോ, തദേകട്ഠാ ച കിലേസാ - അയം തതിയാ സീമാ. രൂപരാഗോ അരൂപരാഗോ മാനോ ഉദ്ധച്ചം അവിജ്ജാ, മാനാനുസയോ ഭവരാഗാനുസയോ അവിജ്ജാനുസയോ, തദേകട്ഠാ ച കിലേസാ - അയം ചതുത്ഥാ സീമാ. യതോ ച ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി ഇമാ ചതസ്സോ സീമായോ അതിക്കന്തോ ഹോതി സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോ, സോ വുച്ചതി സീമാതിഗോ. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ - സക്കായദിട്ഠി ബാഹിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ ബാഹിതാ ഹോതി ,

സീലബ്ബതപരാമാസോ ബാഹിതോ ഹോതി...പേ॰... അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ.

ഞത്വാതി പരചിത്തഞാണേന വാ ഞത്വാ പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന വാ ഞത്വാ. **ദിസ്വാ**തി മംസചക്ഖുനാ വാ ദിസ്വാ ദിബ്ബചക്ഖുനാ വാ ദിസ്വാ. **സീമാതിഗോ ബ്രാഹ്മണോ തസ്സ നത്ഥി, ഞത്വാ ച ദിസ്വാ ച സമുഗ്ഗഹീത**ന്തി. തസ്സ ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം [വിസേട്ഠം (സീ॰ സ്യാ॰)] പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരന്തി ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - സീമാതിഗോ ബ്രാഹ്മണോ തസ്സ നത്ഥി ഞത്വാ ച ദിസ്വാ ച സമുഗ്ഗഹീതം.

ന രാഗരാഗീ ന വിരാഗരത്തോതി. **രാഗരത്താ** വുച്ചന്തി യേ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. വിരാഗരത്താ വുച്ചന്തി യേ രൂപാവചരഅരൂപാവചരസമാപത്തീസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. **ന രാഗരാഗീ ന വിരാഗരത്തോ**തി യതോ കാമരാഗോ ച രൂപരാഗോ ച അരൂപരാഗോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ [അനഭാവകതാ (സീ॰), അനഭാവംഗതാ (സ്യാ॰)] ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. എത്താവതാ ന രാഗരാഗീ ന വിരാഗരത്തോ.

തസ്സീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീതന്തി. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. തസ്സ ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരന്തി ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - തസ്സീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീതം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സീമാതിഗോ ബ്രാഹ്മണോ തസ്സ നത്ഥി, ഞത്വാ ച ദിസ്വാ ച സമുഗ്ഗഹീതം;
> ന രാഗരാഗീ ന വിരാഗരത്തോ, തസ്സീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീത''ന്തി.

സുദ്ധട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ ചതുത്ഥോ.

൫. പരമട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ പരമട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൩൩. **പരമന്തി ദിട്ഠീസു പരിബ്ബസാനോ, യദുത്തരിം കുരുതേ ജന്തു ലോകേ;**
ഹീനാതി അഞ്ഞേ തതോ സബ്ബമാഹ, തസ്മാ വിവാദാനി അവീതിവത്തോ.

പരമന്തി ദിട്ഠീസു പരിബ്ബസാനോതി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ. തേ ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ''ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവര''ന്തി ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ സകായ സകായ ദിട്ഠിയാ വസന്തി പവസന്തി ആവസന്തി പരിവസന്തി. യഥാ ആഗാരികാ വാ ഘരേസു വസന്തി, സാപത്തികാ വാ ആപത്തീസു വസന്തി, സകിലേസാ വാ കിലേസേസു വസന്തി; ഏവമേവ സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ. തേ ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ''ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവര''ന്തി ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ സകായ സകായ ദിട്ഠിയാ വസന്തി പവസന്തി [സംവസന്തി (സ്യാ॰) നത്ഥി സീഹളപോത്ഥകേ] ആവസന്തി പരിവസന്തീതി - പരമന്തി ദിട്ഠീസു പരിബ്ബസാനോ.

യദുത്തരിം കുരുതേ ജന്തു ലോകേതി. **യദന്തി** യം. **ഉത്തരിം കുരുതേതി** ഉത്തരിം കരോതി, അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം കരോതി ''അയം സത്ഥാ സബ്ബഞ്ഞൂ''തി ഉത്തരിം കരോതി, അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം കരോതി. ''അയം ധമ്മോ സ്വാക്ഖാതോ..., അയം ഗണോ സുപ്പടിപന്നോ..., അയം ദിട്ഠി ഭദ്ദികാ..., അയം പടിപദാ സുപഞ്ഞത്താ..., അയം മഗ്ഗോ നിയ്യാനികോ''തി ഉത്തരിം കരോതി, അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം കരോതി നിബ്ബത്തേതി അഭിനിബ്ബത്തേതി. **ജന്തൂതി** സത്തോ നരോ...പേ॰... മനുജോ. **ലോകേതി** അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - യദുത്തരിം കുരുതേ ജന്തു ലോകേ.

ഹീനാതി അഞ്ഞേ തതോ സബ്ബമാഹാതി അത്തനോ സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഠപേത്വാ സബ്ബേ പരപ്പവാദേ ഖിപതി ഉക്ഖിപതി പരിക്ഖിപതി. ''സോ സത്ഥാ ന സബ്ബഞ്ഞൂ, ധമ്മോ ന സ്വാക്ഖാതോ, ഗണോ ന സുപ്പടിപന്നോ, ദിട്ഠി ന ഭദ്ദികാ, പടിപദാ ന സുപഞ്ഞത്താ, മഗ്ഗോ ന നിയ്യാനികോ, നത്ഥേത്ഥ സുദ്ധി വാ വിസുദ്ധി വാ പരിസുദ്ധി വാ മുത്തി വാ വിമുത്തി വാ പരിമുത്തി വാ, നത്ഥേത്ഥ സുജ്ഝന്തി വാ വിസുജ്ഝന്തി വാ പരിസുജ്ഝന്തി വാ മുച്ചന്തി വാ വിമുച്ചന്തി വാ പരിമുച്ചന്തി വാ, ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താ''തി ഏവമാഹ ഏവം കഥേതി ഏവം ഭണതി ഏവം ദീപയതി ഏവം വോഹരതീതി - ഹീനാതി അഞ്ഞേ തതോ സബ്ബമാഹ.

തസ്മാ വിവാദാനി അവീതിവത്തോതി. **തസ്മാതി** തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ. **വിവാദാനീതി** ദിട്ഠികലഹാനി ദിട്ഠിഭണ്ഡനാനി ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹാനി ദിട്ഠിവിവാദാനി ദിട്ഠിമേധഗാനി ച. **അവീതിവത്തോതി**

അനതിക്കന്തോ അസമതിക്കന്തോ അവീതിവത്തോതി - തസ്മാ വിവാദാനി അവീതിവത്തോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പരമന്തി ദിട്ഠീസു പരിബ്ബസാനോ, യദുത്തരിം കുരുതേ ജന്തു ലോകേ;
ഹീനാതി അഞ്ഞേ തതോ സബ്ബമാഹ, തസ്മാ വിവാദാനി
അവീതിവത്തോ”തി.

൩൨. യദത്തനീ പസ്സതി ആനിസംസം, ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ;
തദേവ സോ തത്ഥ സമുഗ്ഗഹായ, നിഹീനതോ പസ്സതി സബ്ബമഞ്ഞം.

യദത്തനീ പസ്സതി ആനിസംസം, ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാതി. **യദത്തനീ**തി യം അത്തനി. **അത്താ** വുച്ചതി ദിട്ഠിഗതം. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി - ദിട്ഠധമ്മികഞ്ച ആനിസംസം, സമ്പരായികഞ്ച ആനിസംസം. കതമോ ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠധമ്മികോ ആനിസംസോ? യംദിട്ഠികോ സത്ഥാ ഹോതി, തംദിട്ഠികാ സാവകാ ഹോന്തി. തംദിട്ഠികം സത്ഥാരം സാവകാ സക്കരോന്തി ഗരും കരോന്തി മാനേന്തി പൂജേന്തി, ലഭതി ച തതോനിദാനം ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം. അയം ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠധമ്മികോ ആനിസംസോ. കതമോ ദിട്ഠിയാ സമ്പരായികോ ആനിസംസോ? അയം ദിട്ഠി അലം നാഗത്തായ വാ സുപണ്ണത്തായ വാ യക്ഖത്തായ വാ അസുരത്തായ വാ ഗന്ധബ്ബത്തായ വാ മഹാരാജത്തായ വാ ഇന്ദത്തായ വാ ബ്രഹ്മത്തായ വാ ദേവത്തായ വാ; അയം ദിട്ഠി അലം സുദ്ധിയാ വിസുദ്ധിയാ പരിസുദ്ധിയാ മുത്തിയാ വിമുത്തിയാ പരിമുത്തിയാ; ഇമായ ദിട്ഠിയാ സുജ്ഝന്തി വിസുജ്ഝന്തി പരിസുജ്ഝന്തി മുച്ചന്തി വിമുച്ചന്തി പരിമുച്ചന്തി; ഇമായ ദിട്ഠിയാ സുജ്ഝിസ്സാമി വിസുജ്ഝിസ്സാമി പരിസുജ്ഝിസ്സാമി മുച്ചിസ്സാമി വിമുച്ചിസ്സാമി പരിമുച്ചിസ്സാമി ആയതിം ഫലപാടികങ്ഖീ ഹോതി. അയം ദിട്ഠിയാ സമ്പരായികോ ആനിസംസോ. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ ഇമേ ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി, ദിട്ഠസുദ്ധിയാപി ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി, സുതസുദ്ധിയാപി ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി, സീലസുദ്ധിയാപി ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി, വതസുദ്ധിയാപി ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി, മുതസുദ്ധിയാപി ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി - ദിട്ഠധമ്മികഞ്ച ആനിസംസം സമ്പരായികഞ്ച ആനിസംസം. കതമോ മുതസുദ്ധിയാ ദിട്ഠധമ്മികോ ആനിസംസോ? യംദിട്ഠികോ സത്ഥാ ഹോതി തംദിട്ഠികാ സാവകാ ഹോന്തി…പേ… അയം മുതസുദ്ധിയാ ദിട്ഠധമ്മികോ ആനിസംസോ. കതമോ മുതസുദ്ധിയാ സമ്പരായികോ ആനിസംസോ? അയം ദിട്ഠി അലം നാഗത്തായ വാ…പേ… അയം മുതസുദ്ധിയാ സമ്പരായികോ ആനിസംസോ. മുതസുദ്ധിയാപി ഇമേ ദ്വേ ആനിസംസേ പസ്സതി ദക്ഖതി ഓലോകേതി നിജ്ഝായതി ഉപപരിക്ഖതീതി - യദത്തനീ പസ്സതി ആനിസംസം ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ.

തദേവ സോ തത്ഥ സമുഗ്ഗഹായാതി. **തദേവാ**തി തം ദിട്ഠിഗതം. **തത്ഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ. **സമുഗ്ഗഹായാ**തി ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരന്തി ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാതി - തദേവ സോ തത്ഥ സമുഗ്ഗഹായ.

നിഹീനതോ പസ്സതി സബ്ബമഞ്ഞന്തി. അഞ്ഞം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ ദിസ്സതി പസ്സതി ദക്ഖതി ഓലോകേതി നിജ്ഝായതി ഉപപരിക്ഖതീതി - നിഹീനതോ പസ്സതി സബ്ബമഞ്ഞം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"യദത്തനീ പസ്സതി ആനിസംസം, ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ;
തദേവ സോ തത്ഥ സമുഗ്ഗഹായ, നിഹീനതോ പസ്സതി സബ്ബമഞ്ഞ"ന്തി.

൩൩. തം വാപി [ചാപി (സീ॰)] **ഗന്ഥം കുസലാ വദന്തി, യം നിസ്സിതോ പസ്സതി ഹീനമഞ്ഞം;**
തസ്മാ ഹി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം ഭിക്ഖു ന നിസ്സയേയ്യ.

തം വാപി ഗന്ഥം കുസലാ വദന്തീതി. **കുസലാ**തി യേ തേ ഖന്ധകുസലാ ധാതുകുസലാ ആയതനകുസലാ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലാ സതിപട്ഠാനകുസലാ സമ്മപ്പധാനകുസലാ ഇദ്ധിപാദകുസലാ ഇന്ദ്രിയകുസലാ ബലകുസലാ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലാ മഗ്ഗകുസലാ ഫലകുസലാ നിബ്ബാനകുസലാ, തേ കുസലാ ഏവം വദന്തി - "ഗന്ഥോ ഏസോ, ലഗ്ഗനം ഏതം, ബന്ധനം ഏതം, പലിബോധോ ഏസോ"തി. ഏവം വദന്തി ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - തം വാപി ഗന്ഥം കുസലാ വദന്തി.

യം നിസ്സിതോ പസ്സതി ഹീനമഞ്ഞന്തി. **യം നിസ്സിതോ**തി യം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം നിസ്സിതോ സന്നിസ്സിതോ അല്ലീനോ ഉപഗതോ അജ്ഝോസിതോ അധിമുത്തോ. **പസ്സതി ഹീനമഞ്ഞ**ന്തി അഞ്ഞം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ ദിസ്സതി പസ്സതി ദക്ഖതി ഓലോകേതി നിജ്ഝായതി ഉപനിജ്ഝായതി ഉപപരിക്ഖതീതി - യം നിസ്സിതോ പസ്സതി ഹീനമഞ്ഞം.

തസ്മാ ഹി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം ഭിക്ഖു ന നിസ്സയേയ്യാതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ദിട്ഠം വാ ദിട്ഠസുദ്ധിം വാ സുതം വാ സുതസുദ്ധിം വാ മുതം വാ മുതസുദ്ധിം വാ സീലം വാ സീലസുദ്ധിം വാ വതം വാ വതസുദ്ധിം വാ ന നിസ്സയേയ്യ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന പരാമസേയ്യ നാഭിനിവേസേയ്യാതി - തസ്മാ ഹി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ സീലബ്ബതം ഭിക്ഖു ന നിസ്സയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"തം വാപി ഗന്ഥം കുസലാ വദന്തി, യം നിസ്സിതോ പസ്സതി ഹീനമഞ്ഞം;
തസ്മാ ഹി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം ഭിക്ഖു ന നിസ്സയേയ്യാ"തി.

൩൪. ദിട്ഠിമ്പി ലോകസ്മിം ന കപ്പയേയ്യ, ഞാണേന വാ സീലവതേന വാപി;
സമോതി അത്താനമനൂപനേയ്യ, ഹീനോ ന മഞ്ഞേഥ വിസേസി വാപി.

ദിട്ഠിമ്പി ലോകസ്മിം ന കപ്പയേയ്യ, ഞാണേന വാ സീലവതേന വാപീതി. അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ മിച്ഛാഞാണേന വാ, സീലേന വാ വതേന വാ സീലബ്ബതേന വാ , ദിട്ഠിം ന കപ്പയേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ ന അഭിനിബ്ബത്തേയ്യ. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - ദിട്ഠിമ്പി ലോകസ്മിം ന കപ്പയേയ്യ ഞാണേന വാ സീലവതേന വാപി.

സമോതി അത്താനമനൂപനേയ്യാതി. സദിസോഹമസ്മീതി അത്താനം ന ഉപനേയ്യ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി - സമോതി അത്താനമനൂപനേയ്യ.

ഹീനോ ന മഞ്ഞേഥ വിസേസി വാപീതി. ഹീനോഹമസ്മീതി അത്താനം ന ഉപനേയ്യ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. സേയ്യോഹമസ്മീതി അത്താനം ന ഉപനേയ്യ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി - ഹീനോ ന മഞ്ഞേഥ വിസേസി വാപി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ദിട്ഠിമ്പി ലോകസ്മിം ന കപ്പയേയ്യ, ഞാണേന വാ സീലവതേന വാപി;
> സമോതി അത്താനമനൂപനേയ്യ, ഹീനോ ന മഞ്ഞേഥ വിസേസി
> വാപീ''തി.

൩൬.**അത്തം പഹായ അനുപാദിയാനോ, ഞാണേനപി സോ നിസ്സയം നോ**
കരോതി;
സ വേ വിയത്തേസു ന വഗ്ഗസാരീ, ദിട്ഠിമ്പി സോ ന പച്ചേതി കിഞ്ചി.

അത്തം പഹായ അനുപാദിയാനോതി. **അത്തം പഹായാ**തി അത്തദിട്ഠിം പഹായ. **അത്തം പഹായാ**തി ഗാഹം [അത്തഗാഹം (സീ॰ ക॰)] പഹായ. **അത്തം പഹായാ**തി തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - അത്തം പഹായ. **അനുപാദിയാനോ**തി ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി അനുപാദിയമാനോ അഗണ്ഹമാനോ അപരാമാസമാനോ അനഭിനിവിസമാനോതി - അത്തം പഹായ അനുപാദിയാനോ.

ഞാണേനപി സോ നിസ്സയം നോ കരോതീതി അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ മിച്ഛാഞാണേന വാ തണ്ഹാനിസ്സയം വാ ദിട്ഠിനിസ്സയം വാ ന കരോതി ന ജനേതി ന സഞ്ജനേതി ന നിബ്ബത്തേതി ന അഭിനിബ്ബത്തേതീതി - ഞാണേനപി സോ നിസ്സയം നോ കരോതി.

സ വേ വിയത്തേസു ന വഗ്ഗസാരീതി സ വേ വിയത്തേസു ഭിന്നേസു ദ്വേജ്ഝാപന്നേസു ദ്വേള്ഹകജാതേസു നാനാദിട്ഠികേസു നാനാഖന്തികേസു നാനാരുചികേസു നാനാലദ്ധികേസു നാനാദിട്ഠിനിസ്സയം നിസ്സിതേസു ഛന്ദാഗതിം

ഗച്ഛന്തേസു ദോസാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു മോഹാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു ഭയാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി ന മാനവസേന ഗച്ഛതി ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി ന അനുസയവസേന ഗച്ഛതി ന വഗ്ഗേഹി ധമ്മേഹി യായതി നിയ്യതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതീതി - സ വേ വിയത്തേസു ന വഗ്ഗസാരീ.

ദിട്ഠിമ്പി സോ ന പച്ചേതി കിഞ്ചീതി. തസ്സ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. സോ കിഞ്ചി ദിട്ഠിഗതം ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - ദിട്ഠിമ്പി സോ ന പച്ചേതി കിഞ്ചി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''അത്തം പഹായ അനുപാദിയാനോ, ഞാണേനപി സോ നിസ്സയം നോ കരോതി;
> സ വേ വിയത്തേസു ന വഗ്ഗസാരീ, ദിട്ഠിമ്പി സോ ന പച്ചേതി കിഞ്ചീ''തി.

൩൬. **യസ്സൂഭയന്തേ പണിധീധ നത്ഥി, ഭവാഭവായ ഇധ വാ ഹുരം വാ;**
നിവേസനാ തസ്സ ന സന്തി കേചി, ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം.

യസ്സൂഭയന്തേ പണിധീധ നത്ഥി, ഭവാഭവായ ഇധ വാ ഹുരം വാതി **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **അന്തോ**തി [അന്താതി (സ്യാ॰)] ഫസ്സോ ഏകോ അന്തോ, ഫസ്സസമുദയോ ദുതിയോ അന്തോ; അതീതോ ഏകോ അന്തോ, അനാഗതോ ദുതിയോ അന്തോ; സുഖാ വേദനാ ഏകോ അന്തോ, ദുക്ഖാ വേദനാ ദുതിയോ അന്തോ; നാമം ഏകോ അന്തോ, രൂപം ദുതിയോ അന്തോ; ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി ഏകോ അന്തോ, ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി ദുതിയോ അന്തോ; സക്കായോ ഏകോ അന്തോ, സക്കായസമുദയോ ദുതിയോ അന്തോ. **പണിധി** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം.

ഭവാഭവായാതി ഭവാഭവായ കമ്മഭവായ പുനബ്ഭവായ കാമഭവായ, കമ്മഭവായ കാമഭവായ പുനബ്ഭവായ രൂപഭവായ, കമ്മഭവായ രൂപഭവായ പുനബ്ഭവായ അരൂപഭവായ, കമ്മഭവായ അരൂപഭവായ പുനബ്ഭവായ പുനപ്പുനഭവായ പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ. **ഇധാ**തി സകത്തഭാവോ, **ഹുരാ**തി പരത്തഭാവോ; **ഇധാ**തി സകരൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണം, **ഹുരാ**തി പരരൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണം; **ഇധാ**തി ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി, **ഹുരാ**തി ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി; **ഇധാ**തി മനുസ്സലോകോ, **ഹുരാ**തി ദേവലോകോ ; **ഇധാ**തി കാമധാതു, **ഹുരാ**തി രൂപധാതു അരൂപധാതു; **ഇധാ**തി കാമധാതു രൂപധാതു. **ഹുരാ**തി അരൂപധാതു. **യസ്സൂഭയന്തേ പണിധീധ നത്ഥി ഭവാഭവായ ഇധ വാ ഹുരം വാ**തി. യസ്സ ഉഭോ അന്തേ ച ഭവാഭവായ ച ഇധ ഹുരഞ്ച പണിധി തണ്ഹാ നത്ഥി ന സന്തി ന

സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - യസ്സൂഭയന്തേ പണിധീധ നത്ഥി ഭവാഭവായ ഇധ വാ ഹുരം വാ.

നിവേസനാ തസ്സ ന സന്തി കേചീതി. **നിവേസനാ**തി ദ്വേ നിവേസനാ - തണ്ഹാനിവേസനാ ച ദിട്ഠിനിവേസനാ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിവേസനാ... പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിവേസനാ. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **നിവേസനാ തസ്സ ന സന്തി കേചീ**തി നിവേസനാ തസ്സ ന സന്തി കേചി നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - നിവേസനാ തസ്സ ന സന്തി കേചി.

ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതന്തി. **ധമ്മേസൂ**തി ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതേസു. **നിച്ഛേയ്യാ**തി നിച്ഛിനിത്വാ വിനിച്ഛിനിത്വാ വിചിനിത്വാ പവിചിനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സമുഗ്ഗഹീത**ന്തി ഓധിഗ്ഗാഹോ ബിലഗ്ഗാഹോ വരഗ്ഗാഹോ കോട്ഠാസഗ്ഗാഹോ ഉച്ചയഗ്ഗാഹോ സമുച്ചയഗ്ഗാഹോ, ''ഇദം സച്ചം തച്ഛം തഥം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീത''ന്തി ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''യസ്സൂഭയന്തേ പണിധീധ നത്ഥി, ഭവാഭവായ ഇധ വാ ഹുരം വാ;
നിവേസനാ തസ്സ ന സന്തി കേചി, ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീത''ന്തി.

൩൭.തസ്സീധ ദിട്ഠേ വ സുതേ മുതേ വാ, പകപ്പിതാ നത്ഥി അണൂപി സഞ്ഞാ;
തം ബ്രാഹ്മണം ദിട്ഠിമനാദിയാനം, കേനീധ ലോകസ്മിം വികപ്പയേയ്യ.

തസ്സീധ ദിട്ഠേ വ സുതേ മുതേ വാ, പകപ്പിതാ നത്ഥി അണൂപി സഞ്ഞാതി. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. തസ്സ ദിട്ഠേ വാ ദിട്ഠസുദ്ധിയാ വാ സുതേ വാ സുതസുദ്ധിയാ വാ മുതേ വാ മുതസുദ്ധിയാ വാ സഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമതാ സഞ്ഞാവികപ്പയേയ്യതാ സഞ്ഞാവിഗ്ഗഹേന സഞ്ഞായ ഉട്ഠപിതാ സമുട്ഠപിതാ കപ്പിതാ പകപ്പിതാ സങ്ഖതാ അഭിസങ്ഖതാ സണ്ഠപിതാ, ദിട്ഠി നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - തസ്സീധ ദിട്ഠേ വ സുതേ മുതേ വാ പകപ്പിതാ നത്ഥി അണൂപി സഞ്ഞാ.

തം ബ്രാഹ്മണം ദിട്ഠിമനാദിയാനന്തി. ബ്രാഹ്മണോതി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ - സക്കായദിട്ഠി ബാഹിതാ ഹോതി...പേ॰... അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ. തം ബ്രാഹ്മണം ദിട്ഠിമനാദിയാനന്തി. തം ബ്രാഹ്മണം ദിട്ഠിമനാദിയന്തം അഗണ്ഹന്തം അപരാമസന്തം അനഭിനിവേസന്തന്തി - തം ബ്രാഹ്മണം ദിട്ഠിമനാദിയാനം.

കേനീധ ലോകസ്മിം വികപ്പയേയ്യാതി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാകപ്പോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തസ്സ

തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ കേന രാഗേന കപ്പേയ്യ കേന ദോസേന കപ്പേയ്യ കേന മോഹേന കപ്പേയ്യ കേന മാനേന കപ്പേയ്യ കായ ദിട്ഠിയാ കപ്പേയ്യ കേന ഉദ്ധച്ചേന കപ്പേയ്യ കായ വിചികിച്ഛായ കപ്പേയ്യ കേഹി അനുസയേഹി കപ്പേയ്യ - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ. തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ. അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയോ കേന കപ്പേയ്യ - നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി, യേന കപ്പേയ്യ വികപ്പേയ്യ വികപ്പം ആപജ്ജേയ്യ. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - കേനീധ ലോകസ്മിം വികപ്പയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''തസ്സീധ ദിട്ഠേ വ സുതേ മുതേ വാ, പകപ്പിതാ നത്ഥി അണൂപി സഞ്ഞാ;
> തം ബ്രാഹ്മണം ദിട്ഠിമനാദിയാനം, കേനീധ ലോകസ്മിം വികപ്പയേയ്യാ''തി.

൯൮. **കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തി, ധമ്മാപി തേസം ന പടിച്ഛിതാസേ;**
ന ബ്രാഹ്മണോ സീലവതേന നേയ്യോ, പാരങ്ഗതോ ന പച്ചേതി താദീ.

ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തീതി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച. കതമോ തണ്ഹാകപ്പോ? യാവതാ തണ്ഹാസങ്ഖാതേന സീമകതം മരിയാദികതം ഓധികതം പരിയന്തകതം പരിഗ്ഗഹിതം മമായിതം - ''ഇദം മമം, ഏതം മമം, ഏത്തകം മമം, ഏത്താവതാ മമം, മമ രൂപാ സദ്ദാ ഗന്ധാ രസാ ഫോട്ഠബ്ബാ, അത്ഥരണാ പാവുരണാ ദാസിദാസാ [ദാസീദാസാ (സ്യാ॰ ക॰)] അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, കേവലമ്പി മഹാപഥവിം തണ്ഹാവസേന മമായതി, യാവതാ അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതം - അയം തണ്ഹാകപ്പോ. കതമോ ദിട്ഠികപ്പോ? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ അന്തഗ്ഗാഹികാദിട്ഠി, യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരം ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസഞ്ഞോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയാസഗ്ഗാഹോ [വിപരിയേസഗ്ഗാഹോ (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ, അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവകന്തി ഗാഹോ, യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി - അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തേസം തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ ന കപ്പേന്തി ന ജനേന്തി ന സഞ്ജനേന്തി ന നിബ്ബത്തേന്തി ന അഭിനിബ്ബത്തേന്തീതി - ന കപ്പയന്തി.

ന പുരേക്ഖരോന്തീതി. **പുരേക്ഖാരാ**തി ദ്വേ പുരേക്ഖാരാ - തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ ച ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ ച...പേ... അയം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ...പേ... അയം ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ. തേസം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ പഹീനോ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാപുരേക്ഖാരസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ ന തണ്ഹം വാ ന ദിട്ഠിം വാ പുരതോ കത്വാ ചരന്തി ന തണ്ഹാധജാ ന തണ്ഹാകേതൂ ന തണ്ഹാധിപതേയ്യാ ന ദിട്ഠിധജാ ന ദിട്ഠികേതൂ ന ദിട്ഠാധിപതേയ്യാ. ന തണ്ഹായ വാ ന ദിട്ഠിയാ വാ പരിവാരേത്വാ ചരന്തീതി - ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തി.

ധമ്മാപി തേസം ന പടിച്ഛിതാസേതി. **ധമ്മാ** വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. **തേസ**ന്തി തേസം അരഹന്താനം ഖീണാസവാനം. **ന പടിച്ഛിതാസേ**തി ''സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി ന പടിച്ഛിതാസേ. ''അസസ്സതോ ലോകോ... അന്തവാ ലോകോ... അനന്തവാ ലോകോ... തം ജീവം തം സരീരം... അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരം... ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി ന പടിച്ഛിതാസേതി - ധമ്മാപി തേസം ന പടിച്ഛിതാസേ.

ന ബ്രാഹ്മണോ സീലവതേന നേയ്യോതി. **നാ**തി പടിക്ഖേപോ. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ - സക്കായദിട്ഠി ബാഹിതാ ഹോതി...പേ... അസിതോ താദി വുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ . **ന ബ്രാഹ്മണോ സീലവതേന നേയ്യോ**തി. ബ്രാഹ്മണോ സീലേന വാ വതേന വാ സീലബ്ബതേന വാ ന യായതി ന നിയ്യതി ന വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതീതി - ന ബ്രാഹ്മണോ സീലവതേന നേയ്യോ.

പാരങ്ഗതോ ന പച്ചേതി താദീതി. പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. സോ പാരങ്ഗതോ പാരപ്പത്തോ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ [വിത്ഥാരോ] ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - പാരങ്ഗതോ. **ന പച്ചേതീ**തി സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. സകദാഗാമിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. അനാഗാമിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - പാരങ്ഗതോ ന പച്ചേതി. **താദീ**തി അരഹാ പഞ്ചഹാകാരേഹി താദീ - ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ, ചത്താവീതി താദീ, തിണ്ണാവീതി താദീ, മുത്താവീതി താദീ, തംനിദ്ദേസാ താദീ.

കഥം അരഹാ ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ? അരഹാ ലാഭേപി താദീ, അലാഭേപി താദീ, യസേപി താദീ, അയസേപി താദീ, പസംസായപി താദീ, നിന്ദായപി താദീ, സുഖേപി താദീ, ദുക്ഖേപി താദീ. ഏകഞ്ചേ ബാഹം [അങ്ഗം (സീ॰)] ഗന്ധേന ലിമ്പേയ്യും, ഏകഞ്ചേ ബാഹം [അങ്ഗം (സീ॰)] വാസിയാ തച്ഛേയ്യും - അമുസ്മിം നത്ഥി രാഗോ, അമുസ്മിം നത്ഥി പടിഘം,

അനുനയപടിഘവിപ്പഹീനോ ഉഗ്ഘാതിനിഘാതിവീതിവത്തോ അനുരോധവിരോധസമതിക്കന്തോ. ഏവം അരഹാ ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ.

കഥം അരഹാ ചത്താവീതി താദീ? അരഹതോ രാഗോ ചത്തോ വന്തോ മുത്തോ പഹീനോ പടിനിസ്സട്ഠോ. ദോസോ...പേ... മോഹോ... കോധോ... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... ഇസ്സാ... മച്ഛരിയം... മായാ... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭോ... സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ... സബ്ബേ കിലേസാ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ... സബ്ബേ ദരഥാ... സബ്ബേ പരിളാഹാ... സബ്ബേ സന്താപാ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ചത്താ വന്താ മുത്താ പഹീനാ പടിനിസ്സട്ഠാ. ഏവം അരഹാ ചത്താവീതി താദീ.

കഥം അരഹാ തിണ്ണാവീതി താദീ? അരഹാ കാമോഘം തിണ്ണോ ഭവോഘം തിണ്ണോ ദിട്ഠോഘം തിണ്ണോ അവിജ്ജോഘം തിണ്ണോ സബ്ബം സംസാരപഥം തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്തിണ്ണോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോ . സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി. ഏവം അരഹാ തിണ്ണാവീതി താദീ.

കഥം അരഹാ മുത്താവീതി താദീ? അരഹതോ രാഗാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, ദോസാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, മോഹാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, കോധാ...പേ... ഉപനാഹാ... മക്ഖാ... പളാസാ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയാ... മായായ... സാഠേയ്യാ... ഥമ്ഭാ... സാരമ്ഭാ... മാനാ... അതിമാനാ... മദാ... പമാദാ... സബ്ബകിലേസേഹി... സബ്ബദുച്ചരിതേഹി... സബ്ബദരഥേഹി... സബ്ബപരിളാഹേഹി... സബ്ബസന്താപേഹി... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം. ഏവം അരഹാ മുത്താവീതി താദീ.

കഥം അരഹാ തംനിദ്ദേസാ താദീ? അരഹാ സീലേ സതി സീലവാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; സദ്ധായ സതി സദ്ധോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; വീരിയേ സതി വീരിയവാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; സതിയാ സതി സതിമാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; സമാധിമ്ഹി സതി സമാഹിതോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; പഞ്ഞായ സതി പഞ്ഞവാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; വിജ്ജായ സതി തേവിജ്ജോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ; അഭിഞ്ഞായ സതി ഛളഭിഞ്ഞോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ. ഏവം അരഹാ തംനിദ്ദേസാ താദീതി - പാരങ്ഗതോ ന പച്ചേതി താദീ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ന കപ്പയന്തി ന പുരേക്ഖരോന്തി, ധമ്മാപി തേസം ന പടിച്ഛിതാസേ;
ന ബ്രാഹ്മണോ സീലവതേന നേയ്യോ, പാരങ്ഗതോ ന പച്ചേതി താദീ"തി.

പരമട്ഠകസുത്തനിദ്ദേസോ പഞ്ചമോ.

൬. ജരാസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ ജരാസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൬൩. **അപ്പം വത ജീവിതം ഇദം, ഓരം വസ്സസതാപി മിയ്യതി** [മീയതി (സീ॰)] **;**
യോ ചേപി അതിച്ച ജീവതി, അഥ ഖോ സോ ജരസാപി മിയ്യതി.

അപ്പം വത ജീവിതം ഇദന്തി. **ജീവിത**ന്തി ആയു ഠിതി യപനാ യാപനാ ഇരിയനാ വത്തനാ പാലനാ ജീവിതം ജീവിതിന്ദ്രിയം. അപി ച, ദ്വീഹി കാരണേഹി അപ്പകം ജീവിതം ഥോകം ജീവിതം - ഠിതിപരിത്തതായ വാ അപ്പകം ജീവിതം, സരസപരിത്തതായ വാ അപ്പകം ജീവിതം. കഥം ഠിതിപരിത്തതായ വാ അപ്പകം ജീവിതം? അതീതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിത്ഥ, ന ജീവതി ന ജീവിസ്സതി; അനാഗതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിസ്സതി, ന ജീവതി ന ജീവിത്ഥ; പച്ചുപ്പന്നേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവതി, ന ജീവിത്ഥ ന ജീവിസ്സതി.

‘‘ജീവിതം അത്തഭാവോ ച, സുഖദുക്ഖാ ച കേവലാ;
ഏകചിത്തസമായുത്താ, ലഹുസോ വത്തതേ ഖണോ.

‘‘ചുല്ലാസീതിസഹസ്സാനി, കപ്പാ തിട്ഠന്തി യേ മരൂ;
ന ത്വേവ തേപി ജീവന്തി, ദ്വീഹി ചിത്തേഹി സംയുതാ [സമോഹിതാ (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)].

‘‘യേ നിരുദ്ധാ മരന്തസ്സ, തിട്ഠമാനസ്സ വാ ഇധ;
സബ്ബേപി സദിസാ ഖന്ധാ, ഗതാ അപ്പടിസന്ധികാ.

‘‘അനന്തരാ ച യേ ഭഗ്ഗാ, യേ ച ഭഗ്ഗാ അനാഗതാ;
തദന്തരേ നിരുദ്ധാനം, വേസമം നത്ഥി ലക്ഖണേ.

‘‘അനിബ്ബത്തേന ന ജാതോ, പച്ചുപ്പന്നേന ജീവതി;
ചിത്തഭഗ്ഗാ മതോ ലോകോ, പഞ്ഞത്തി പരമത്ഥിയാ.

‘‘യഥാ നിന്നാ പവത്തന്തി, ഛന്ദേന പരിണാമിതാ;
അച്ഛിന്നധാരാ വത്തന്തി, സളായതനപച്ചയാ.

‘‘അനിധാനഗതാ ഭഗ്ഗാ, പുഞ്ജോ നത്ഥി അനാഗതേ;
നിബ്ബത്താ യേ ച തിട്ഠന്തി, ആരഗ്ഗേ സാസപൂപമാ.

‘‘നിബ്ബത്താനഞ്ച ധമ്മാനം, ഭങ്ഗോ നേസം പുരക്ഖതോ;
പലോകധമ്മാ തിട്ഠന്തി, പുരാണേഹി അമിസ്സിതാ.

‘‘അദസ്സനതോ ആയന്തി, ഭങ്ഗാ ഗച്ഛന്തി ദസ്സനം;
വിജ്ജുപ്പാദോവ ആകാസേ, ഉപ്പജ്ജന്തി വയന്തി ചാ’’തി.

ഏവം ഠിതിപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം.

കഥം സരസപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം? അസ്സാസൂപനിബദ്ധം [അസ്സാസൂപനിബന്ധം (ക॰)] ജീവിതം, പസ്സാസൂപനിബദ്ധം ജീവിതം,

അസ്സാസപസ്സാസൂപനിബദ്ധം ജീവിതം, മഹാഭൂതൂപനിബദ്ധം ജീവിതം, കബളീകാരാഹാരൂപനിബദ്ധം ജീവിതം, ഉസ്മൂപനിബദ്ധം ജീവിതം, വിഞ്ഞാണൂപനിബദ്ധം ജീവിതം. മൂലമ്പി ഇമേസം ദുബ്ബലം, പുബ്ബഹേതൂപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, യേ പച്ചയാ തേപി ദുബ്ബലാ, യേപി പഭാവികാ തേപി ദുബ്ബലാ, സഹഭൂപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, സമ്പയോഗാപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, സഹജാപി ഇമേസം ദുബ്ബലാ, യാപി പയോജികാ സാപി ദുബ്ബലാ. അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇമേ നിച്ചദുബ്ബലാ, അഞ്ഞമഞ്ഞം അനവട്ഠിതാ ഇമേ. അഞ്ഞമഞ്ഞം പരിപാതയന്തി ഇമേ, അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഹി നത്ഥി തായിതാ, ന ചാപി ഠപേന്തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇമേ. യോപി നിബ്ബത്തകോ സോ ന വിജ്ജതി.

> ''ന ച കേനചി കോചി ഹായതി, ഗന്ധബ്ബാ ച ഇമേ ഹി സബ്ബസോ;
> പുരിമേഹി പഭാവികാ ഇമേ, യേപി പഭാവികാ തേ പുരേ മതാ;
> പുരിമാപി ച പച്ഛിമാപി ച, അഞ്ഞമഞ്ഞം ന കദാചി മദ്ദസംസൂ''തി.

എവം സരസപരിത്തതായ അപ്പകം ജീവിതം.

അപി ച, ചാതുമഹാരാജികാനം [ചാതുമ്മഹാരാജികാനം (സീ॰ സ്യാ॰)] ദേവാനം ജീവിതം ഉപാദായ മനുസ്സാനം അപ്പകം ജീവിതം പരിത്തം ജീവിതം ഥോകം ജീവിതം ഖണികം ജീവിതം ലഹുകം ജീവിതം ഇത്തരം ജീവിതം അനദ്ധനിയം ജീവിതം നചിരട്ഠിതികം ജീവിതം. താവതിംസാനം ദേവാനം...പേ॰... യാമാനം ദേവാനം... തുസിതാനം ദേവാനം... നിമ്മാനരതീനം ദേവാനം... പരനിമ്മിതവസവത്തീനം ദേവാനം... ബ്രഹ്മകായികാനം ദേവാനം ജീവിതം ഉപാദായ മനുസ്സാനം അപ്പകം ജീവിതം പരിത്തം ജീവിതം ഥോകം ജീവിതം ഖണികം ജീവിതം ലഹുകം ജീവിതം ഇത്തരം ജീവിതം അനദ്ധനിയം ജീവിതം നചിരട്ഠിതികം ജീവിതം. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''അപ്പമിദം, ഭിക്ഖവേ, മനുസ്സാനം ആയു, ഗമനിയോ സമ്പരായോ, മന്തായ ബോദ്ധബ്ബം, കത്തബ്ബം കുസലം, ചരിതബ്ബം ബ്രഹ്മചരിയം, നത്ഥി ജാതസ്സ അമരണം. യോ, ഭിക്ഖവേ, ചിരം ജീവതി, സോ വസ്സസതം അപ്പം വാ ഭിയ്യോ.

> ''അപ്പമായു മനുസ്സാനം, ഹീളേയ്യ നം സുപോരിസോ;
> ചരേയ്യാദിത്തസീസോവ നത്ഥി മച്ചുസ്സനാഗമോ.

> ''അച്ചയന്തി അഹോരത്താ, ജീവിതം ഉപരുജ്ഝതി;
> ആയു ഖിയ്യതി മച്ചാനം, കുന്നദീനംവ ഓദക''ന്തി.

അപ്പം വത ജീവിതം ഇദം.

ഓരം വസ്സസതാപി മിയ്യതീതി. കലലകാലേപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, അബ്ബുദകാലേപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, പേസികാലേപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, ഘനകാലേപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, പസാഖകാലേപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, ജാതമത്തോപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, സൂതിഘരേപി [പസൂതിഘരേ (സ്യാ॰), സൂതികഘരേ (ക॰)] ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, അദ്ധമാസികോപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, മാസികോപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, ദ്വേമാസികോപി...പേ॰... തേമാസികോപി... ചതുമാസികോപി...

പഞ്ചമാസികോപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, ഛമാസികോപി... സത്തമാസികോപി... അട്ഠമാസികോപി... നവമാസികോപി... ദസമാസികോപി... സംവച്ഛരികോപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, ദ്വേവസ്സികോപി... തിവസ്സികോപി... ചതുവസ്സികോപി... പഞ്ചവസ്സികോപി ... ഛവസ്സികോപി... സത്തവസ്സികോപി... അട്ഠവസ്സികോപി... നവവസ്സികോപി... ദസവസ്സികോപി... വീസതിവസ്സികോപി... തിംസവസ്സികോപി... ചത്താരീസവസ്സികോപി... പഞ്ഞാസവസ്സികോപി... സട്ഠിവസ്സികോപി... സത്തതിവസ്സികോപി... അസീതിവസ്സികോപി... നവുതിവസ്സികോപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതീതി - ഓരം വസ്സസതാപി മിയ്യതി.

യോ ചേപി അതിച്ച ജീവതീതി. യോ വസ്സസതം അതിക്കമിത്വാ ജീവതി സോ ഏകം വാ വസ്സം ജീവതി, ദ്വേ വാ വസ്സാനി ജീവതി, തീണി വാ വസ്സാനി ജീവതി, ചത്താരി വാ വസ്സാനി ജീവതി, പഞ്ച വാ വസ്സാനി ജീവതി...പേ॰... ദസ വാ വസ്സാനി ജീവതി, വീസതി വാ വസ്സാനി ജീവതി, തിംസം വാ വസ്സാനി ജീവതി, ചത്താരീസം വാ വസ്സാനി ജീവതീതി - യോ ചേപി അതിച്ച ജീവതി. **അഥ ഖോ സോ ജരസാപി മിയ്യതീ**തി. യദാ ജിണ്ണോ ഹോതി വുദ്ധോ മഹല്ലകോ അദ്ധഗതോ വയോഅനുപ്പത്തോ ഖണ്ഡദന്തോ പലിതകേസോ വിലൂനം ഖലിതസിരോ [ഖലിതം സിരോ (സീ॰)] വലിനം തിലകാഹതഗത്തോ വങ്കോ ഭോഗ്ഗോ ദണ്ഡപരായനോ, സോ ജരായപി ചവതി മരതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, നത്ഥി മരണമ്ഹാ മോക്ഖോ.

> ''ഫലാനമിവ പക്കാനം, പാതോ പതനതോ [പപതതോ (സീ॰)] ഭയം;
> ഏവം ജാതാന മച്ചാനം, നിച്ചം മരണതോ ഭയം.
>
> ''യഥാപി കുമ്ഭകാരസ്സ, കതാ മത്തികഭാജനാ;
> സബ്ബേ ഭേദനപരിയന്താ, ഏവം മച്ചാന ജീവിതം.
>
> ''ദഹരാ ച മഹന്താ ച, യേ ബാലാ യേ ച പണ്ഡിതാ;
> സബ്ബേ മച്ചുവസം യന്തി, സബ്ബേ മച്ചുപരായനാ.
>
> ''തേസം മച്ചുപരേതാനം, ഗച്ഛതം പരലോകതോ;
> ന പിതാ തായതേ പുത്തം, ഞാതീ വാ പന ഞാതകേ.
>
> ''പേക്ഖതഞ്ഞേവ ഞാതീനം, പസ്സ ലാലപ്പതം പുഥു;
> ഏകമേകോവ മച്ചാനം, ഗോവജ്ഝോ വിയ നിയ്യതി;
> ഏവമബ്ഭാഹതോ ലോകോ, മച്ചുനാ ച ജരായ ചാ''തി.

അഥ ഖോ സോ ജരസാപി മിയ്യതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''അപ്പം വത ജീവിതം ഇദം, ഓരം വസ്സസതാപി മിയ്യതി;
> യോ ചേപി അതിച്ച ജീവതി, അഥ ഖോ സോ ജരസാപി മിയ്യതീ''തി.

൪൧. **സോചന്തി ജനാ മമായിതേ, ന ഹി സന്തി നിച്ചാ പരിഗ്ഗഹാ;**
വിനാഭാവം സന്തമേവിദം, ഇതി ദിസ്വാ നാഗാരമാവസേ.

സോചന്തി ജനാ മമായിതേതി. **ജനാ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. മമായിതം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി സോചന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി സോചന്തി, അച്ഛിന്നേപി സോചന്തി. മമായിതം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി സോചന്തി, വിപരിണാമന്തേപി സോചന്തി, വിപരിണതേപി സോചന്തി കിലമന്തി പരിദേവന്തി ഉരത്താളിം കന്ദന്തി സമ്മോഹം ആപജ്ജന്തീതി - സോചന്തി ജനാ മമായിതേ.

ന ഹി സന്തി നിച്ചാ പരിഗ്ഗഹാതി. ദ്വേ പരിഗ്ഗഹാ - തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ ച ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ. തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ ഖയധമ്മോ വയധമ്മോ വിരാഗധമ്മോ നിരോധധമ്മോ വിപരിണാമധമ്മോ. ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോപി അനിച്ചോ സങ്ഖതോ പടിച്ചസമുപ്പന്നോ ഖയധമ്മോ വയധമ്മോ വിരാഗധമ്മോ നിരോധധമ്മോ വിപരിണാമധമ്മോ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''പസ്സഥ നോ തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, തം പരിഗ്ഗഹം യ്വായം പരിഗ്ഗഹോ നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ''തി? ''നോ ഹേതം, ഭന്തേ''. ''സാധു, ഭിക്ഖവേ! അഹമ്പി ഖോ ഏതം, ഭിക്ഖവേ, പരിഗ്ഗഹം ന സമനുപസ്സാമി, യ്വായം പരിഗ്ഗഹോ നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ സസ്സതിസമം തഥേവ ഠസ്സതീ''തി. പരിഗ്ഗഹാ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അവിപരിണാമധമ്മാ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി ന ലബ്ഭന്തീതി - ന ഹി സന്തി നിച്ചാ പരിഗ്ഗഹാ.

വിനാഭാവം സന്തമേവിദന്തി. നാനാഭാവേ വിനാഭാവേ അഞ്ഞഥാഭാവേ സന്തേ സംവിജ്ജമാനേ ഉപലബ്ഭിയമാനേ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''അലം, ആനന്ദ! മാ സോചി മാ പരിദേവി. നനു ഏതം, ആനന്ദ, മയാ പടികച്ചേവ [പടിഗച്ചേവ (സീ॰)] അക്ഖാതം - 'സബ്ബേഹേവ പിയേഹി മനാപേഹി നാനാഭാവോ വിനാഭാവോ അഞ്ഞഥാഭാവോ. തം കുതേത്ഥ, ആനന്ദ, ലബ്ഭാ - യം തം ജാതം ഭൂതം സങ്ഖതം പലോകധമ്മം തം വത മാ പലുജ്ജീ'തി! നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. പുരിമാനം പുരിമാനം ഖന്ധാനം ധാതൂനം ആയതനാനം വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ പച്ഛിമാ പച്ഛിമാ ഖന്ധാ ച ധാതുയോ ച ആയതനാനി ച പവത്തന്തീ''തി - വിനാഭാവം സന്തമേവിദം.

ഇതി ദിസ്വാ നാഗാരമാവസേതി. **ഇതീ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം. **ഇതീ**തി ഇതി ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ മമത്തേസൂതി - ഇതി ദിസ്വാ. **നാഗാരമാവസേ**തി സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - ഇതി ദിസ്വാ നാഗാരമാവസേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സോചന്തി ജനാ മമായിതേ, ന ഹി സന്തി നിച്ചാ പരിഗ്ഗഹാ;
വിനാഭാവം സന്തമേവിദം, ഇതി ദിസ്വാ നാഗാരമാവസേ”തി.

൪൨. **മരണേനപി തം പഹീയതി** [പഹിയ്യതി (ക॰)] **യം പുരിസോ മമിദന്തി മഞ്ഞതി;**
ഏതമ്പി വിദിത്വാന [ഏതം ദിസ്വാന (സീ॰ ക॰)] **പണ്ഡിതോ, ന മമത്തായ നമേഥ മാമകോ.**

മരണേനപി തം പഹീയതീതി. **മരണ**ന്തി യാ തേസം തേസം സത്താനം തമ്ഹാ തമ്ഹാ സത്തനികായാ ചുതി ചവനതാ ഭേദോ അന്തരധാനം മച്ചുമരണം കാലംകിരിയാ ഖന്ധാനം ഭേദോ കളേവരസ്സ നിക്ഖേപോ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സുപച്ഛേദോ. **ത**ന്തി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം. **പഹീയതീ**തി പഹീയതി ജഹീയതി വിജഹീയതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി. ഭാസിതമ്പി ഹേതം -

“പുബ്ബേവ മച്ചം വിജഹന്തി ഭോഗാ, മച്ചോവ നേ പുബ്ബതരം ജഹാതി;
അസസ്സതാ ഭോഗിനോ കാമകാമീ, തസ്മാ ന സോചാമഹം സോകകാലേ.

“ഉദേതി ആപൂരതി വേതി ചന്ദോ, അത്ഥം ഗമേത്വാന പലേതി സൂരിയോ;
വിദിതാ മയാ സത്തുക ലോകധമ്മാ, തസ്മാ ന സോചാമഹം സോകകാലേ”തി.

മരണേനപി തം പഹീയതി. **യം പുരിസോ മമിദന്തി മഞ്ഞതീ**തി. **യ**ന്തി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം. **പുരിസോ**തി സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ [ലോകവോഹാരോ (സ്യാ॰)] നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോ. **മമിദന്തി മഞ്ഞതീ**തി തണ്ഹാമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതി, ദിട്ഠിമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതി, മാനമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതി, കിലേസമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതി, ദുച്ചരിതമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതി, പയോഗമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതി, വിപാകമഞ്ഞനായ മഞ്ഞതീതി - യം പുരിസോ മമിദന്തി മഞ്ഞതി.

ഏതമ്പി വിദിത്വാന പണ്ഡിതോതി. ഏതം ആദീനവം ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ മമത്തേസൂതി, ഏതമ്പി വിദിത്വാ പണ്ഡിതോ ധീരോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീതി - ഏതമ്പി വിദിത്വാന പണ്ഡിതോ.

ന മമത്തായ നമേഥ മാമകോതി. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. **മാമകോ**തി ബുദ്ധമാമകോ ധമ്മമാമകോ സങ്ഘമാമകോ. സോ ഭഗവന്തം മമായതി, ഭഗവാ തം പുഗ്ഗലം പരിഗ്ഗണ്ഹാതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “യേ തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ കുഹാ ഥദ്ധാ [ബദ്ധാ (ക॰) ഇതിവു॰ ൧൦൫] ലപാ സിങ്ഗീ ഉന്നളാ അസമാഹിതാ, ന മേ തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ മാമകാ; അപഗതാ ച തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ഇമസ്മാ ധമ്മവിനയാ. ന ച തേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജന്തി. യേ ച ഖോ തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ നിക്കുഹാ നില്ലപാ ധീരാ അത്ഥദ്ധാ

സുസമാഹിതാ, തേ ഖോ മേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ മാമകാ; അനപഗതാ ച തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ഇമസ്മാ ധമ്മവിനയാ. തേ ച ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജന്തി''.

''കുഹാ ഥദ്ധാ ലപാ സിങ്ഗീ, ഉന്നളാ അസമാഹിതാ;
ന തേ ധമ്മേ വിരൂഹന്തി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധദേസിതേ.

''നിക്കുഹാ നില്ലപാ ധീരാ, അത്ഥദ്ധാ സുസമാഹിതാ;
തേ വേ ധമ്മേ വിരൂഹന്തി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധദേസിതേ''.

ന മമത്തായ നമേഥ മാമകോതി. മാമകോ തണ്ഹാമമത്തം പഹായ ദിട്ഠിമമത്തം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ മമത്തായ ന നമേയ്യ ന ഓനമേയ്യ, ന തംനിന്നോ അസ്സ ന തപ്പോണോ ന തപ്പബ്ഭാരോ ന തദധിമുത്തോ ന തദധിപതേയ്യോതി - ന മമത്തായ നമേഥ മാമകോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''മരണേനപി തം പഹീയതി, യം പുരിസോ മമിദന്തി മഞ്ഞതി;
ഏതമ്പി വിദിത്വാന പണ്ഡിതോ, ന മമത്തായ നമേഥ മാമകോ''തി.

൮൨. **സുപിനേന യഥാപി സങ്ഗതം, പടിബുദ്ധോ പുരിസോ ന പസ്സതി;**
ഏവമ്പി പിയായിതം ജനം, പേതം കാലങ്കതം [കാലകതം (സീ॰ സ്യാ॰)] **ന പസ്സതി.**

സുപിനേന യഥാപി സങ്ഗതന്തി. സങ്ഗതം സമാഗതം സമാഹിതം സന്നിപതിതന്തി - സുപിനേന യഥാപി സങ്ഗതം. **പടിബുദ്ധോ പുരിസോ ന പസ്സതീ**തി യഥാ പുരിസോ സുപിനഗതോ ചന്ദം പസ്സതി, സൂരിയം പസ്സതി, മഹാസമുദ്ദം പസ്സതി, സിനേരും പബ്ബതരാജാനം പസ്സതി, ഹത്ഥിം പസ്സതി, അസ്സം പസ്സതി, രഥം പസ്സതി, പത്തിം പസ്സതി, സേനാബ്യൂഹം പസ്സതി, ആരാമരാമണേയ്യകം പസ്സതി, വനരാമണേയ്യകം...പേ॰... ഭൂമിരാമണേയ്യകം... പോക്ഖരണീരാമണേയ്യകം പസ്സതി; പടിബുദ്ധോ ന കിഞ്ചി പസ്സതീതി - പടിബുദ്ധോ പുരിസോ ന പസ്സതി.

ഏവമ്പി പിയായിതം ജനന്തി. **ഏവ**ന്തി ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. **പിയായിതം ജന**ന്തി മമായിതം ജനം മാതരം വാ പിതരം വാ ഭാതരം വാ ഭഗിനിം വാ പുത്തം വാ ധീതരം വാ മിത്തം വാ അമച്ചം വാ ഞാതിം വാ സാലോഹിതം വാതി - ഏവമ്പി പിയായിതം ജനം.

പേതം കാലങ്കതം ന പസ്സതീതി. **പേതോ** വുച്ചതി മതോ. കാലങ്കതം ന പസ്സതി ന ദക്ഖതി നാധിഗച്ഛതി ന വിന്ദതി ന പടിലഭതീതി - പേതം കാലങ്കതം ന പസ്സതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''സുപിനേന യഥാപി സങ്ഗതം, പടിബുദ്ധോ പുരിസോ ന പസ്സതി;
ഏവമ്പി പിയായിതം ജനം, പേതം കാലങ്കതം ന പസ്സതീ''തി.

൪൬. ദിട്ഠാപി സുതാപി തേ ജനാ, യേസം നാമമിദം പവുച്ചതി;
നാമംയേവാവസിസ്സതി , [നാമമേവാ’വസിസ്സതി (സീ॰ സ്യാ॰)] **അക്ഖേയ്യം പേതസ്സ ജന്തുനോ.**

ദിട്ഠാപി സുതാപി തേ ജനാതി. **ദിട്ഠാ**തി യേ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാഭിസമ്ഭൂതാ. **സുതാ**തി യേ സോതവിഞ്ഞാണാഭിസമ്ഭൂതാ . **തേ ജനാ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ചാതി - ദിട്ഠാപി സുതാപി തേ ജനാ.

യേസം നാമമിദം പവുച്ചതീതി. **യേസ**ന്തി യേസം ഖത്തിയാനം ബ്രാഹ്മണാനം വേസ്സാനം സുദ്ദാനം ഗഹട്ഠാനം പബ്ബജിതാനം ദേവാനം മനുസ്സാനം. **നാമ**ന്തി സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോ. **പവുച്ചതീ**തി വുച്ചതി പവുച്ചതി കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതീതി - യേസം നാമമിദം പവുച്ചതി.

നാമംയേവാവസിസ്സതി അക്ഖേയ്യന്തി. രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം പഹീയതി ജഹീയതി വിജഹീയതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതി, നാമംയേവാവസിസ്സതി. **അക്ഖേയ്യ**ന്തി. അക്ഖാതും കഥേതും ഭണിതും ദീപയിതും വോഹരിതുന്തി - നാമം ഏവാവസിസ്സതി അക്ഖേയ്യം. **പേതസ്സ ജന്തുനോ**തി. **പേതസ്സാ**തി മതസ്സ കാലങ്കതസ്സ. **ജന്തുനോ**തി സത്തസ്സ നരസ്സ മാനവസ്സ പോസസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ജീവസ്സ ജാഗുസ്സ ജന്തുസ്സ ഇന്ദഗുസ്സ മനുജസ്സാതി - പേതസ്സ ജന്തുനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ദിട്ഠാപി സുതാപി തേ ജനാ, യേസം നാമമിദം പവുച്ചതി;
നാമംയേവാവസിസ്സതി, അക്ഖേയ്യം പേതസ്സ ജന്തുനോ”തി.

൪൭. സോകപ്പരിദേവമച്ഛരം , ന പജഹന്തി ഗിദ്ധാ മമായിതേ;
തസ്മാ മുനയോ പരിഗ്ഗഹം, ഹിത്വാ അചരിംസു ഖേമദസ്സിനോ.

സോകപ്പരിദേവമച്ഛരം ന പജഹന്തി ഗിദ്ധാ മമായിതേതി. **സോകോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ഭോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ രോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ സീലബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന സമന്നാഗതസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ദുക്ഖധമ്മേന ഫുട്ഠസ്സ സോകോ സോചനാ സോചിതത്തം അന്തോസോകോ അന്തോപരിസോകോ അന്തോദാഹോ അന്തോപരിദാഹോ [അന്തോഡാഹോ അന്തോപരിഡാഹോ (സ്യാ॰)] ചേതസോ പരിജ്ഝായനാ ദോമനസ്സം സോകസല്ലം. **പരിദേവോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ…പേ॰… ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന സമന്നാഗതസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ദുക്ഖധമ്മേന ഫുട്ഠസ്സ ആദേവോ പരിദേവോ ആദേവനാ പരിദേവനാ ആദേവിതത്തം പരിദേവിതത്തം വാചാ പലാപോ വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പായനാ ലാലപ്പായിതത്തം. **മച്ഛരിയ**ന്തി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം , കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം , ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം മച്ഛരിയം മച്ഛരായനാ മച്ഛരായിതത്തം വേവിച്ഛം കദരിയം കടുകഞ്ചുകതാ അഗ്ഗഹിതത്തം ചിത്തസ്സ - ഇദം വുച്ചതി

മച്ഛരിയം. അപി ച ഖന്ധമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ധാതുമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ആയതനമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം ഗാഹോ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച ... പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. മമായിതം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി സോചന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി സോചന്തി, അച്ഛിന്നേപി സോചന്തി, മമായിതം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി സോചന്തി, വിപരിണാമന്തേപി സോചന്തി, വിപരിണതേപി സോചന്തി, മമായിതം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി പരിദേവന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി പരിദേവന്തി, അച്ഛിന്നേപി പരിദേവന്തി. മമായിതം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി പരിദേവന്തി, വിപരിണാമന്തേപി പരിദേവന്തി, വിപരിണതേപി പരിദേവന്തി. മമായിതം വത്ഥും രക്ഖന്തി ഗോപേന്തി പരിഗ്ഗണ്ഹന്തി മമായന്തി മച്ഛരായന്തി; മമായിതസ്മിം വത്ഥുസ്മിം സോകം ന ജഹന്തി, പരിദേവം ന ജഹന്തി, മച്ഛരിയം ന ജഹന്തി, ഗേധം ന ജഹന്തി നപ്പജഹന്തി ന വിനോദേന്തി ന ബ്യന്തിം കരോന്തി ന അനഭാവം ഗമേന്തീതി - സോകപ്പരിദേവമച്ഛരം നപ്പജഹന്തി ഗിദ്ധാ മമായിതേ.

തസ്മാ മുനയോ പരിഗ്ഗഹം, ഹിത്വാ അചരിംസു ഖേമദസ്സിനോതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ഏതം ആദീനവം സമ്പസ്സമാനാ മമത്തേസൂതി - തസ്മാ. **മുനയോ**തി **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. തേന ഞാണേന സമന്നാഗതാ മുനയോ മോനപ്പത്താ. തീണി മോനേയ്യാനി - കായമോനേയ്യം, വചീമോനേയ്യം, മനോമോനേയ്യം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **പരിഗ്ഗഹോ**തി ദ്വേ പരിഗ്ഗഹാ - തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ ച ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ. മുനയോ തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹം പരിച്ചജിത്വാ ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചജിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ അചരിംസു വിഹരിംസു ഇരിയിംസു വത്തിംസു പാലിംസു യപിംസു യാപിംസു. **ഖേമദസ്സിനോ**തി **ഖേമം** വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ഖേമദസ്സിനോ**തി ഖേമദസ്സിനോ താണദസ്സിനോ ലേണദസ്സിനോ സരണദസ്സിനോ അഭയദസ്സിനോ അച്ചുതദസ്സിനോ അമതദസ്സിനോ നിബ്ബാനദസ്സിനോതി - തസ്മാ മുനയോ പരിഗ്ഗഹം ഹിത്വാ അചരിംസു ഖേമദസ്സിനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"സോകപ്പരിദേവമച്ഛരം, ന ജഹന്തി ഗിദ്ധാ മമായിതേ;
തസ്മാ മുനയോ പരിഗ്ഗഹം, ഹിത്വാ അചരിംസു ഖേമദസ്സിനോ"തി.

൪൨. **പതിലീനചരസ്സ ഭിക്ഖുനോ, ഭജമാനസ്സ വിവിത്തമാസനം;**
സാമഗ്ഗിയമാഹു തസ്സ തം, യോ അത്താനം ഭവനേ ന ദസ്സയേ.

പതിലീനചരസ്സ ഭിക്ഖുനോതി. പതിലീനചരാ വുച്ചന്തി സത്ത സേക്ഖാ [സേഖാ (സീ॰ സ്യാ॰)]. അരഹാ പതിലീനോ. കിംകാരണാ പതിലീനചരാ വുച്ചന്തി സത്ത സേക്ഖാ? തേ തതോ തതോ ചിത്തം പതിലീനേന്താ

പതികുടേന്താ പതിവട്ടേന്താ സന്നിരുദ്ധന്താ [സന്നിരുമ്ഭേന്താ (സീ॰)] സന്നിഗ്ഗണ്ഹന്താ സന്നിവാരേന്താ രക്ഖന്താ ഗോപേന്താ ചരന്തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി, ചക്ഖുദ്വാരേ ചിത്തം പതിലീനേന്താ പതികുടേന്താ പതിവട്ടേന്താ സന്നിരുദ്ധന്താ സന്നിഗ്ഗണ്ഹന്താ സന്നിവാരേന്താ രക്ഖന്താ ഗോപേന്താ ചരന്തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി, സോതദ്വാരേ ചിത്തം...പേ॰... ഘാനദ്വാരേ ചിത്തം... ജിവ്ഹാദ്വാരേ ചിത്തം... കായദ്വാരേ ചിത്തം... മനോദ്വാരേ ചിത്തം പതിലീനേന്താ പതികുടേന്താ പതിവട്ടേന്താ സന്നിരുദ്ധന്താ സന്നിഗ്ഗണ്ഹന്താ സന്നിവാരേന്താ രക്ഖന്താ ഗോപേന്താ ചരന്തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി. യഥാ കുക്കുടപത്തം വാ ന്ഹാരുദദ്ദുലം വാ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിത്തം പതിലീയതി പതികുടതി പതിവട്ടതി ന സമ്പസാരിയതി; ഏവമേവ തതോ തതോ ചിത്തം പതിലീനേന്താ പതികുടേന്താ പതിവട്ടേന്താ സന്നിരുദ്ധന്താ സന്നിഗ്ഗണ്ഹന്താ സന്നിവാരേന്താ രക്ഖന്താ ഗോപേന്താ ചരന്തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി, ചക്ഖുദ്വാരേ ചിത്തം...പേ॰... സോതദ്വാരേ ചിത്തം... ഘാനദ്വാരേ ചിത്തം... ജിവ്ഹാദ്വാരേ ചിത്തം... കായദ്വാരേ ചിത്തം... മനോദ്വാരേ ചിത്തം പതിലീനേന്താ പതികുടേന്താ പതിവട്ടേന്താ സന്നിരുദ്ധന്താ സന്നിഗ്ഗണ്ഹന്താ സന്നിവാരേന്താ രക്ഖന്താ ഗോപേന്താ ചരന്തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി. തംകാരണാ പതിലീനചരാ വുച്ചന്തി സത്ത സേക്ഖാ. **ഭിക്ഖുനോതി** പുഥുജ്ജനകല്യാണകസ്സ വാ ഭിക്ഖുനോ സേക്ഖസ്സ വാ ഭിക്ഖുനോതി - പതിലീനചരസ്സ ഭിക്ഖുനോ.

ഭജമാനസ്സ വിവിത്തമാസനന്തി **ആസനം** വുച്ചതി യത്ഥ നിസീദന്തി - മഞ്ചോ പീഠം ഭിസി തട്ടികാ ചമ്മഖണ്ഡോ തിണസന്ഥാരോ പണ്ണസന്ഥാരോ പലാലസന്ഥാരോ. തം ആസനം അസപ്പായരൂപദസ്സനേന രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം, അസപ്പായസദ്ദസ്സവനേന രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം, അസപ്പായഗന്ധഘായനേന... അസപ്പായരസസായനേന... അസപ്പായഫോട്ഠബ്ബഫുസനേന... അസപ്പായേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം. തം വിവിത്തം ആസനം ഭജതോ സമ്ഭജതോ സേവതോ നിസേവതോ സംസേവതോ പടിസേവതോതി - ഭജമാനസ്സ വിവിത്തമാസനം.

സാമഗ്ഗിയമാഹു തസ്സ തം, യോ അത്താനം ഭവനേ ന ദസ്സയേതി. **സാമഗ്ഗിയോതി** തിസ്സോ സാമഗ്ഗിയോ - ഗണസാമഗ്ഗീ, ധമ്മസാമഗ്ഗീ, അനഭിനിബ്ബത്തിസാമഗ്ഗീ. കതമാ ഗണസാമഗ്ഗീ? ബഹു ചേപി ഭിക്ഖൂ സമഗ്ഗാ സമ്മോദമാനാ അവിവദമാനാ ഖീരോദകീഭൂതാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പിയചക്ഖൂഹി സമ്പസ്സന്താ വിഹരന്തി - അയം ഗണസാമഗ്ഗീ. കതമാ ധമ്മസാമഗ്ഗീ? ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. തേ ഏകതോ പക്ഖന്ദന്തി പസീദന്തി സമ്പതിട്ഠന്തി വിമുച്ചന്തി; ന തേസം ധമ്മാനം വിവാദോ പവിവാദോ അത്ഥി - അയം ധമ്മസാമഗ്ഗീ. കതമാ അനഭിനിബ്ബത്തിസാമഗ്ഗീ? ബഹു ചേപി ഭിക്ഖൂ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായന്തി; ന തേസം നിബ്ബാനധാതുയാ [തേന (സീ॰)] ഊനത്തം വാ പുണ്ണത്തം വാ പഞ്ഞായതി - അയം അനഭിനിബ്ബത്തിസാമഗ്ഗീ.

ഭവനേതി നേരയികാനം നിരയോ ഭവനം, തിരച്ഛാനയോനികാനം തിരച്ഛാനയോനി ഭവനം, പേത്തിവിസയികാനം പേത്തിവിസയോ ഭവനം, മനുസ്സാനം മനുസ്സലോകോ ഭവനം, ദേവാനം ദേവലോകോ ഭവനന്തി. **സാമഗ്ഗിയമാഹു തസ്സ തം, യോ അത്താനം ഭവനേ ന ദസ്സയേ**തി. തസ്സേസാ സാമഗ്ഗീ ഏതം ഛന്നം ഏതം പതിരൂപം ഏതം അനുച്ഛവികം ഏതം അനുലോമം, യോ ഏവം പടിച്ഛന്നേ നിരയേ അത്താനം ന ദസ്സേയ്യ, തിരച്ഛാനയോനിയം അത്താനം ന ദസ്സേയ്യ, പേത്തിവിസയേ അത്താനം ന ദസ്സേയ്യ, മനുസ്സലോകേ അത്താനം ന ദസ്സേയ്യ, ദേവലോകേ അത്താനം ന ദസ്സേയ്യാതി ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - സാമഗ്ഗിയമാഹു തസ്സ തം, യോ അത്താനം ഭവനേ ന ദസ്സയേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പതിലീനചരസ്സ ഭിക്ഖുനോ, ഭജമാനസ്സ വിവിത്തമാസനം;
സാമഗ്ഗിയമാഹു തസ്സ തം, യോ അത്താനം ഭവനേ ന ദസ്സയേ”തി.

ർന്ന. **സബ്ബത്ഥ മുനീ അനിസ്സിതോ, ന പിയം കുബ്ബതി നോപി അപ്പിയം;**
തസ്മിം പരിദേവമച്ഛരം, പണ്ണേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതി.

സബ്ബത്ഥ മുനീ അനിസ്സിതോതി. സബ്ബം വുച്ചതി ദ്വാദസായതനാനി - ചക്ഖുഞ്ചേവ രൂപാ ച, സോതഞ്ച സദ്ദാ ച, ഘാനഞ്ച ഗന്ധാ ച, ജിവ്ഹാ ച രസാ ച, കായോ ച ഫോട്ഠബ്ബാ ച, മനോ ച ധമ്മാ ച. **മുനീ**തി. മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **അനിസ്സിതോ**തി . ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ. മുനി തണ്ഹാനിസ്സയം പഹായ ദിട്ഠിനിസ്സയം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും അനിസ്സിതോ സോതം അനിസ്സിതോ ഘാനം അനിസ്സിതോ ജിവ്ഹം അനിസ്സിതോ കായം അനിസ്സിതോ മനം അനിസ്സിതോ രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... ധമ്മേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠം... സുതം... മുതം... വിഞ്ഞാതം... സബ്ബേ ധമ്മേ അനിസ്സിതോ അനല്ലീനോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - സബ്ബത്ഥ മുനി അനിസ്സിതോ.

ന പിയം കുബ്ബതി നോപി അപ്പിയന്തി. **പിയാ**തി ദ്വേ പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ. കതമേ സത്താ പിയാ? ഇധ യസ്സ തേ ഹോന്തി അത്ഥകാമാ ഹിതകാമാ ഫാസുകാമാ യോഗക്ഖേമകാമാ മാതാ വാ പിതാ വാ ഭാതാ വാ ഭഗിനീ വാ പുത്താ വാ ധീതരാ വാ മിത്താ വാ അമച്ചാ വാ ഞാതീ വാ സാലോഹിതാ വാ - ഇമേ സത്താ പിയാ. കതമേ സങ്ഖാരാ പിയാ? മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ - ഇമേ സങ്ഖാരാ പിയാ. **അപ്പിയാ**തി ദ്വേ അപ്പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ. കതമേ സത്താ അപ്പിയാ? ഇധ യസ്സ തേ ഹോന്തി

അനത്ഥകാമാ അഹിതകാമാ അഫാസുകാമാ അയോഗക്ഖേമകാമാ ജീവിതാ വോരോപേതുകാമാ - ഇമേ സത്താ അപ്പിയാ. കതമേ സങ്ഖാരാ അപ്പിയാ? അമനാപികാ രൂപാ അമനാപികാ സദ്ദാ അമനാപികാ ഗന്ധാ അമനാപികാ രസാ അമനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ - ഇമേ സങ്ഖാരാ അപ്പിയാ. **ന പിയം കുബ്ബതി നോപി അപ്പിയ**ന്തി. "അയം മേ സത്തോ പിയോ, ഇമേ ച സങ്ഖാരാ മനാപാ"തി രാഗവസേന പിയം ന കരോതി; "അയം മേ സത്തോ അപ്പിയോ, ഇമേ ച സങ്ഖാരാ അമനാപാ"തി പടിഘവസേന അപ്പിയം ന കരോതി ന ജനേതി ന സഞ്ജനേതി ന നിബ്ബത്തേതി നാഭിനിബ്ബത്തേതീതി - ന പിയം കുബ്ബതി നോപി അപ്പിയം.

തസ്മിം പരിദേവമച്ഛരം പണ്ണേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതീതി. **തസ്മി**ന്തി തസ്മിം പുഗ്ഗലേ അരഹന്തേ ഖീണാസവേ. **പരിദേവോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ഭോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ രോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ സീലബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന സമന്നാഗതസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ദുക്ഖധമ്മേന ഫുട്ഠസ്സ ആദേവോ പരിദേവോ ആദേവനാ പരിദേവനാ ആദേവിതത്തം പരിദേവിതത്തം വാചാ പലാപോ വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പായനാ ലാലപ്പായിതത്തം. **മച്ഛരിയ**ന്തി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം, കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം, ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം മച്ഛരിയം മച്ഛരായനാ മച്ഛരായിതത്തം വേവിച്ഛം കദരിയം കടുകഞ്ചുകതാ അഗ്ഗഹിതത്തം ചിത്തസ്സ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. അപി ച ഖന്ധമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ധാതുമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ആയതനമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം ഗാഹോ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം.

പണ്ണേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതീതി. **പണ്ണ**ം വുച്ചതി പദുമപത്തം. **വാരി** വുച്ചതി ഉദകം. യഥാ വാരി പദുമപത്തം ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്തം അപലിത്തം അനുപലിത്തം, ഏവമേവ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ അരഹന്തേ ഖീണാസവേ പരിദേവോ മച്ഛരിയഞ്ച ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്താ അപലിത്താ അനുപലിത്താ. സോ ച പുഗ്ഗലോ അരഹന്തോ തേഹി കിലേസേഹി ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്തോ അപലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - തസ്മിം പരിദേവമച്ഛരം പണ്ണേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"സബ്ബത്ഥ മുനീ അനിസ്സിതോ, ന പിയം കുബ്ബതി നോപി അപ്പിയം;
തസ്മിം പരിദേവമച്ഛരം, പണ്ണേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതീ"തി.

൮൭. ഉദബിന്ദു യഥാപി പോക്ഖരേ, പദുമേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതി;
ഏവം മുനി നോപലിമ്പതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു [ദിട്ഠസുതേ മുതേസു (സീ॰), ദിട്ഠസുതം മുതേസു (സ്യാ॰ ക॰)] **വാ.**

ഉദബിന്ദു യഥാപി പോക്ഖരേതി. ഉദബിന്ദു വുച്ചതി ഉദകഥേവോ. പോക്ഖരം വുച്ചതി പദുമപത്തം. യഥാ ഉദബിന്ദു പദുമപത്തേ ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്തം അപലിത്തം അനുപലിത്തന്തി - ഉദബിന്ദു

യഥാപി പോക്ഖരേ. **പദുമേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതീ**തി. പദുമം വുച്ചതി പദുമപുപ്ഫം. വാരി വുച്ചതി ഉദകം. യഥാ വാരി പദുമപുപ്ഫം ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്തം അപലിത്തം അനുപലിത്തന്തി - പദുമേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതി.

ഏവം മുനി നോപലിമ്പതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാതി. **ഏവ**ന്തി ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. **മുനീ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **ലേപാ**തി ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാലേപോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിലേപോ. മുനി തണ്ഹാലേപം പഹായ ദിട്ഠിലേപം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ദിട്ഠേ ന ലിമ്പതി, സുതേ ന ലിമ്പതി, മുതേ ന ലിമ്പതി, വിഞ്ഞാതേ ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി അലിത്തോ അപലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ഏവം മുനി നോപലിമ്പതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഉദബിന്ദു യഥാപി പോക്ഖരേ, പദുമേ വാരി യഥാ ന ലിമ്പതി;
ഏവം മുനി നോപലിമ്പതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാ"തി.

൪൧. ധോനോ ന ഹി തേന മഞ്ഞതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാ;
നാഞ്ഞേന വിസുദ്ധിമിച്ഛതി, ന ഹി സോ രജ്ജതി നോ വിരജ്ജതി.

ധോനോ ന ഹി തേന മഞ്ഞതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാതി. **ധോനോ**തി **ധോനാ** വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. കിംകാരണാ ധോനാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ? തായ പഞ്ഞായ കായദുച്ചരിതം ധുതഞ്ച ധോത ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച, വചീദുച്ചരിതം...പേ॰... മനോദുച്ചരിതം ധുതഞ്ച ധോതഞ്ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച, രാഗോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച, ദോസോ... മോഹോ... കോധോ... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... ഇസ്സാ... മച്ഛരിയം... മായാ... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭോ... സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ... സബ്ബേ കിലേസാ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ... സബ്ബേ ദരഥാ... സബ്ബേ പരിളാഹാ... സബ്ബേ സന്താപാ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. തംകാരണാ ധോനാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ.

അഥ വാ സമ്മാദിട്ഠിയാ മിച്ഛാദിട്ഠി ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച, സമ്മാസങ്കപ്പേന മിച്ഛാസങ്കപ്പോ ധുതോ ച ധോതോ ച സന്ധോതോ ച നിദ്ധോതോ ച, സമ്മാവാചായ മിച്ഛാവാചാ ധുതാ ച... സമ്മാകമ്മന്തേന മിച്ഛാകമ്മന്തോ ധുതോ ച... സമ്മാആജീവേന മിച്ഛാആജീവോ ധുതോ ച... സമ്മാവായാമേന മിച്ഛാവായാമോ ധുതോ ച... സമ്മാസതിയാ മിച്ഛാസതി ധുതാ ച... സമ്മാസമാധിനാ മിച്ഛാസമാധി ധുതോ ച... സമ്മാഞാണേന മിച്ഛാഞാണം ധുതഞ്ച... സമ്മാവിമുത്തിയാ മിച്ഛാവിമുത്തി ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച.

അഥ വാ അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സബ്ബേ കിലേസാ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ... സബ്ബേ ദരഥാ... സബ്ബേ പരിളാഹാ... സബ്ബേ സന്താപാ...

സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. അരഹാ ഇമേഹി ധോനേഹി ധമ്മേഹി ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ അരഹാ ധോനോ. സോ ധുതരാഗോ ധുതപാപോ ധുതകിലേസോ ധുതപരിളാഹോതി - ധോനോ.

ധോനോ ന ഹി തേന മഞ്ഞതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാതി. ധോനോ ദിട്ഠം ന മഞ്ഞതി, ദിട്ഠസ്മിം ന മഞ്ഞതി, ദിട്ഠതോ ന മഞ്ഞതി, ദിട്ഠാ മേതി ന മഞ്ഞതി; സുതം ന മഞ്ഞതി, സുതസ്മിം ന മഞ്ഞതി, സുതതോ ന മഞ്ഞതി, സുതം മേതി ന മഞ്ഞതി; മുതം ന മഞ്ഞതി, മുതസ്മിം ന മഞ്ഞതി, മുതതോ ന മഞ്ഞതി, മുതം മേതി ന മഞ്ഞതി; വിഞ്ഞാതം ന മഞ്ഞതി, വിഞ്ഞാതസ്മിം ന മഞ്ഞതി, വിഞ്ഞാതതോ ന മഞ്ഞതി, വിഞ്ഞാതം മേതി ന മഞ്ഞതി. വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ - ‘‘അസ്മീതി, ഭിക്ഖവേ, മഞ്ഞിതമേതം, അയമഹമസ്മീതി മഞ്ഞിതമേതം, ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം, ന ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം, രൂപീ ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം, അരൂപീ ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം, സഞ്ഞീ ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം, അസഞ്ഞീ ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം, നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ ഭവിസ്സന്തി മഞ്ഞിതമേതം. മഞ്ഞിതം [മഞ്ഞിതം ഹി (സീ॰)], ഭിക്ഖവേ, രോഗോ, മഞ്ഞിതം ഗണ്ഡോ, മഞ്ഞിതം സല്ലം, മഞ്ഞിതം ഉപദ്ദവോ. തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ, അമഞ്ഞമാനേന ചേതസാ വിഹരിസ്സാമാതി, ഏവഞ്ഹി വോ, ഭിക്ഖവേ, സിക്ഖിതബ്ബ’’ന്തി - ധോനോ ന ഹി തേന മഞ്ഞതി യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാ.

നാഞ്ഞേന വിസുദ്ധിമിച്ഛതീതി. ധോനോ അഞ്ഞേന അസുദ്ധിമഗ്ഗേന മിച്ഛാപടിപദായ അനിയ്യാനികപഥേന അഞ്ഞത്ര സതിപട്ഠാനേഹി അഞ്ഞത്ര സമ്മപ്പധാനേഹി അഞ്ഞത്ര ഇദ്ധിപാദേഹി അഞ്ഞത്ര ഇന്ദ്രിയേഹി അഞ്ഞത്ര ബലേഹി അഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗേഹി അഞ്ഞത്ര അരിയാ അട്ഠങ്ഗികാ മഗ്ഗാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം ന ഇച്ഛതി ന സാദിയതി ന പത്ഥേതി ന പിഹേതി നാഭിജപ്പതീതി - നാഞ്ഞേന വിസുദ്ധിമിച്ഛതി.

ന ഹി സോ രജ്ജതി നോ വിരജ്ജതീതി. സബ്ബേ ബാലപുഥുജ്ജനാ രജ്ജന്തി, പുഥുജ്ജനകല്യാണകം ഉപാദായ സത്ത സേക്ഖാ വിരജ്ജന്തി; അരഹാ നേവ രജ്ജതി നോ വിരജ്ജതി. വിരത്തോ സോ ഖയാ രാഗസ്സ വീതരാഗത്താ, ഖയാ ദോസസ്സ വീതദോസത്താ, ഖയാ മോഹസ്സ വീതമോഹത്താ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിജരാമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - ന ഹി സോ രജ്ജതി നോ വിരജ്ജതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘ധോനോ ന ഹി തേന മഞ്ഞതി, യദിദം ദിട്ഠസുതമുതേസു വാ;
നാഞ്ഞേന വിസുദ്ധിമിച്ഛതി, ന ഹി സോ രജ്ജതി നോ വിരജ്ജതീ’’തി.

ജരാസുത്തനിദ്ദേസോ ഛട്ഠോ.

൭. തിസ്സമേത്തേയ്യസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ തിസ്സമേത്തേയ്യസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൪൯.മേഥുനമനുയുത്തസ്സ , [ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സോ മേത്തേയ്യോ]
വിഘാതം ബ്രൂഹി മാരിസ;
സുത്വാന തവ സാസനം, വിവേകേ സിക്ഖിസ്സാമസേ.

മേഥുനമനുയുത്തസ്സാതി. **മേഥുനധമ്മോ** നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ ഗാമധമ്മോ വസലധമ്മോ ദുട്ഠുല്ലോ ഓദകന്തികോ രഹസ്സോ ദ്വയംദ്വയസമാപത്തി. കിംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ? ഉഭിന്നം രത്താനം സാരത്താനം അവസ്സുതാനം പരിയുട്ഠിതാനം പരിയാദിന്നചിത്താനം ഉഭിന്നം സദിസാനം ധമ്മോതി - തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ. യഥാ ഉഭോ കലഹകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ ഭണ്ഡനകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ ഭസ്സകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ വിവാദകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ അധികരണകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ വാദിനോ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ സല്ലാപകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി; ഏവമേവം ഉഭിന്നം രത്താനം സാരത്താനം അവസ്സുതാനം പരിയുട്ഠിതാനം പരിയാദിന്നചിത്താനം ഉഭിന്നം സദിസാനം ധമ്മോതി - തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ.

മേഥുനമനുയുത്തസ്സാതി. മേഥുനധമ്മേ യുത്തസ്സ പയുത്തസ്സ ആയുത്തസ്സ സമായുത്തസ്സ തച്ചരിതസ്സ തബ്ബഹുലസ്സ തഗ്ഗരുകസ്സ തന്നിന്നസ്സ തപ്പോണസ്സ തപ്പബ്ഭാരസ്സ തദധിമുത്തസ്സ തദധിപതേയ്യസ്സാതി - മേഥുനമനുയുത്തസ്സ.

ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സോ മേത്തേയ്യോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവവചനം സപ്പതിസ്സവചനമേതം - ആയസ്മാതി. **തിസ്സോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോ. **മേത്തേയ്യോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ ഗോത്തം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോതി - ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സോ മേത്തേയ്യോ.

വിഘാതം ബ്രൂഹി മാരിസാതി. **വിഘാത**ന്തി വിഘാതം ഉപഘാതം പീളനം ഘട്ടനം ഉപദ്ദവം ഉപസഗ്ഗം ബ്രൂഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി [ഉത്താനിം കരോഹി (ക॰)] പകാസേഹി. **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവവചനം സപ്പതിസ്സവചനമേതം മാരിസാതി - വിഘാതം ബ്രൂഹി മാരിസ.

സുത്വാന തവ സാസനന്തി. തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠിം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാതി - സുത്വാന തവ സാസനം.

വിവേകേ സിക്ഖിസ്സാമസേതി. **വിവേകോ**തി തയോ വിവേകാ - കായവിവേകോ, ചിത്തവിവേകോ, ഉപധിവിവേകോ. കതമോ കായവിവേകോ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിത്തം സേനാസനം ഭജതി അരഞ്ഞം രുക്ഖമൂലം പബ്ബതം

കന്ദരം ഗിരിഗുഹം സുസാനം വനപത്ഥം അബ്ഭോകാസം പലാസപുഞ്ജം , കായേന വിവിത്തോ വിഹരതി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി , ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി, ഏകോ വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി - അയം കായവിവേകോ.

കതമോ ചിത്തവിവേകോ? പഠമം ഝാനം സമാപന്നസ്സ നീവരണേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ വിതക്കവിചാരേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, തതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ പീതിയാ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നസ്സ സുഖദുക്ഖേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ആകാസാനഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ രൂപസഞ്ഞായ പടിഘസഞ്ഞായ നാനത്തസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ ആകാസാനഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, സോതാപന്നസ്സ സക്കായദിട്ഠിയാ വിചികിച്ഛായ സീലബ്ബതപരാമാസാ ദിട്ഠാനുസയാ വിചികിച്ഛാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, സകദാഗാമിസ്സ ഓളാരികാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ ഓളാരികാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, അനാഗാമിസ്സ അനുസഹഗതാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ അനുസഹഗതാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, അരഹതോ രൂപരാഗാ അരൂപരാഗാ മാനാ ഉദ്ധച്ചാ അവിജ്ജായ മാനാനുസയാ ഭവരാഗാനുസയാ അവിജ്ജാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി - അയം ചിത്തവിവേകോ.

കതമോ ഉപധിവിവേകോ? **ഉപധി** വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഉപധിവിവേകോ വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം - അയം ഉപധിവിവേകോ. കായവിവേകോ ച വിവേകട്ഠകായാനം നേക്ഖമ്മാഭിരതാനം; ചിത്തവിവേകോ ച പരിസുദ്ധചിത്താനം പരമവോദാനപത്താനം; ഉപധിവിവേകോ ച നിരൂപധീനം പുഗ്ഗലാനം വിസങ്ഖാരഗതാനം. **വിവേകേ സിക്ഖിസ്സാമസേ**തി. സോ ഥേരോ പകതിയാ സിക്ഖിതസിക്ഖോ. അപി ച ധമ്മദേസനം ഉപാദായ ധമ്മദേസനം സാവേന്തോ [യാചന്തോ (സീ॰ സ്യാ॰)] ഏവമാഹ - വിവേകേ സിക്ഖിസ്സാമസേതി.

തേനാഹ ഥേരോ തിസ്സമേത്തേയ്യോ -

‘‘മേഥുനമനുയുത്തസ്സ , [ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സോ മേത്തേയ്യോ]
വിഘാതം ബ്രൂഹി മാരിസ;
സുത്വാന തവ സാസനം, വിവേകേ സിക്ഖിസ്സാമസേ’’തി.

൭൦. മേഥുനമനുയുത്തസ്സ , [മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ]
മുസ്സതേ വാപി സാസനം;
മിച്ഛാ ച പടിപജ്ജതി, ഏതം തസ്മിം അനാരിയം.

മേഥുനമനുയുത്തസ്സാതി. മേഥുനധമ്മോ നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ ഗാമധമ്മോ വസലധമ്മോ ദുട്ഠുല്ലോ ഓദകന്തികോ രഹസ്സോ ദ്വയംദ്വയസമാപത്തി. കിംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ? ഉഭിന്നം രത്താനം സാരത്താനം അവസ്സുതാനം പരിയുട്ഠിതാനം പരിയാദിന്നചിത്താനം ഉഭിന്നം സദിസാനം ധമ്മോതി - തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ. യഥാ ഉഭോ കലഹകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ ഭണ്ഡനകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ ഭസ്സകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ വിവാദകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ അധികരണകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ വാദിനോ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ സല്ലാപകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി; ഏവമേവം ഉഭിന്നം രത്താനം സാരത്താനം അവസ്സുതാനം പരിയുട്ഠിതാനം പരിയാദിന്നചിത്താനം ഉഭിന്നം സദിസാനം ധമ്മോതി - തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ.

മേഥുനമനുയുത്തസ്സാതി. മേഥുനധമ്മേ യുത്തസ്സ പയുത്തസ്സ ആയുത്തസ്സ സമായുത്തസ്സ തച്ചരിതസ്സ തബ്ബഹുലസ്സ തഗ്ഗരുകസ്സ തന്നിന്നസ്സ തപ്പോണസ്സ തപ്പബ്ഭാരസ്സ തദധിമുത്തസ്സ തദധിപതേയ്യസ്സാതി - മേഥുനമനുയുത്തസ്സ.

മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ തം ഥേരം ഗോത്തേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകണ്ഡകോതി [ഭഗ്ഗകണ്ഡകോതി (സീ॰ സ്യാ॰)] ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ, ഭജി വിഭജി പവിഭജി ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ, ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ, ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ, ഭജി വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി [അരഞ്ഞേ വനപത്ഥാനി (സീ॰)] പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി [മനുസ്സരാഹസേയ്യകാനി (സീ॰ സ്യാ॰)] പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഭായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം സഞ്ഞാഭാവനാനം ദസന്നം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം [അഭിഞ്ഞാണാനം (സീ॰)] ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ. ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം, ന പിതരാ കതം, ന ഭാതരാ കതം, ന ഭഗിനിയാ കതം, ന

മിത്താമച്ചേഹി കതം, ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം, ന ദേവതാഹി കതം. വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ.

മുസ്സതേ വാപി സാസനന്തി. ദ്വീഹി കാരണേഹി സാസനം മുസ്സതി - പരിയത്തിസാസനമ്പി മുസ്സതി, പടിപത്തിസാസനമ്പി മുസ്സതി. കതമം പരിയത്തിസാസനം? യം തസ്സ പരിയാപുടം - സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലം - ഇദം പരിയത്തിസാസനം. തമ്പി മുസ്സതി സമ്മുസ്സതി പമുസ്സതി സമ്പമുസ്സതി പരിബാഹിരോ ഹോതീതി - ഏവമ്പി മുസ്സതേ വാപി സാസനം.

കതമം പടിപത്തിസാസനം? സമ്മാപടിപദാ അനുലോമപടിപദാ അപച്ചനീകപടിപദാ അന്വത്ഥപടിപദാ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദാ സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ജാഗരിയാനുയോഗോ സതിസമ്പജഞ്ഞം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ - ഇദം പടിപത്തിസാസനം. തമ്പി മുസ്സതി സമ്മുസ്സതി പമുസ്സതി സമ്പമുസ്സതി പരിബാഹിരോ ഹോതീതി. ഏവമ്പി മുസ്സതേ വാപി സാസനം.

മിച്ഛാ ച പടിപജ്ജതീതി. പാണമ്പി ഹനതി, അദിന്നമ്പി ആദിയതി , സന്ധിമ്പി ഛിന്ദതി, നില്ലോപമ്പി ഹരതി, ഏകാഗാരികമ്പി കരോതി, പരിപന്ഥേപി തിട്ഠതി, പരദാരമ്പി ഗച്ഛതി, മുസാപി ഭണതീതി - മിച്ഛാ ച പടിപജ്ജതി.

ഏതം തസ്മിം അനാരിയന്തി. ഏതം തസ്മിം പുഗ്ഗലേ അനരിയധമ്മോ ബാലധമ്മോ മൂള്ഹധമ്മോ അഞ്ഞാണധമ്മോ അമരാവിക്ഖേപധമ്മോ, യദിദം മിച്ഛാപടിപദാതി - ഏതം തസ്മിം അനാരിയം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"മേഥുനമനുയുത്തസ്സ, [മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ]
മുസ്സതേ വാപി സാസനം;
മിച്ഛാ ച പടിപജ്ജതി, ഏതം തസ്മിം അനാരിയ"ന്തി.

൫൦. **ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന, മേഥുനം യോ നിസേവതി;**
യാനം ഭന്തംവ തം ലോകേ, ഹീനമാഹു പുഥുജ്ജനം.

ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാനാതി. ദ്വീഹി കാരണേഹി ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന - പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന വാ ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന വാ. കഥം പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന? സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം

ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി. ഏവം പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന.

കഥം ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന? സോ ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി. ഏവം ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന.

മേഥുനം യോ നിസേവതീതി. **മേഥുനധമ്മോ** നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ... പേ॰... തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ. **മേഥുനം യോ നിസേവതീ**തി . യോ അപരേന സമയേന ബുദ്ധം ധമ്മം സങ്ഘം സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തിത്വാ മേഥുനം ധമ്മം സേവതി നിസേവതി സംസേവതി പടിസേവതീതി - മേഥുനം യോ നിസേവതി.

യാനം ഭന്തംവ തം ലോകേതി. **യാന**ന്തി ഹത്ഥിയാനം അസ്സയാനം ഗോയാനം അജയാനം മേണ്ഡയാനം ഓട്ഠയാനം ഖരയാനം ഭന്തം അദന്തം അകാരിതം അവിനീതം ഉപ്പഥം ഗണ്ഹാതി, വിസമം ഖാണുമ്പി പാസാണമ്പി അഭിരുഹതി, യാനമ്പി ആരോഹനകമ്പി ഭഞ്ജതി, പപാതേപി പപതതി. യഥാ തം ഭന്തം യാനം അദന്തം അകാരിതം അവിനീതം ഉപ്പഥം ഗണ്ഹാതി; ഏവമേവം സോ വിബ്ഭന്തകോ ഭന്തയാനപടിഭാഗോ ഉപ്പഥം ഗണ്ഹാതി, മിച്ഛാദിട്ഠിം ഗണ്ഹാതി...പേ॰... മിച്ഛാസമാധിം ഗണ്ഹാതി. യഥാ തം ഭന്തം യാനം അദന്തം അകാരിതം അവിനീതം വിസമം ഖാണുമ്പി പാസാണമ്പി അഭിരുഹതി; ഏവമേവം സോ വിബ്ഭന്തകോ ഭന്തയാനപടിഭാഗോ വിസമം കായകമ്മം അഭിരുഹതി, വിസമം വചീകമ്മം അഭിരുഹതി, വിസമം മനോകമ്മം അഭിരുഹതി, വിസമം പാണാതിപാതം അഭിരുഹതി, വിസമം അദിന്നാദാനം അഭിരുഹതി, വിസമം കാമേസുമിച്ഛാചാരം അഭിരുഹതി, വിസമം മുസാവാദം അഭിരുഹതി, വിസമം പിസുണവാചം അഭിരുഹതി, വിസമം ഫരുസവാചം അഭിരുഹതി, വിസമം സമ്ഫപ്പലാപം അഭിരുഹതി , വിസമം അഭിജ്ഝം അഭിരുഹതി, വിസമം ബ്യാപാദം അഭിരുഹതി, വിസമം മിച്ഛാദിട്ഠിം അഭിരുഹതി, വിസമേ സങ്ഖാരേ അഭിരുഹതി, വിസമേ പഞ്ച കാമഗുണേ അഭിരുഹതി, വിസമേ നീവരണേ അഭിരുഹതി. യഥാ തം ഭന്തം യാനം അദന്തം അകാരിതം അവിനീതം യാനമ്പി ആരോഹനകമ്പി ഭഞ്ജതി; ഏവമേവം സോ വിബ്ഭന്തകോ ഭന്തയാനപടിഭാഗോ നിരയേ അത്താനം ഭഞ്ജതി , തിരച്ഛാനയോനിയം അത്താനം ഭഞ്ജതി, പേത്തിവിസയേ അത്താനം ഭഞ്ജതി, മനുസ്സലോകേ അത്താനം ഭഞ്ജതി, ദേവലോകേ അത്താനം ഭഞ്ജതി. യഥാ തം ഭന്തം യാനം അദന്തം അകാരിതം അവിനീതം പപാതേ പപതതി; ഏവമേവം സോ വിബ്ഭന്തകോ ഭന്തയാനപടിഭാഗോ ജാതിപപാതമ്പി പപതതി, ജരാപപാതമ്പി പപതതി, ബ്യാധിപപാതമ്പി പപതതി, മരണപപാതമ്പി പപതതി, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസപപാതമ്പി പപതതി. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേതി - യാനം ഭന്തംവ തം ലോകേ.

ഹീനമാഹു പുഥുജ്ജനന്തി. **പുഥുജ്ജനാ**തി കേനട്ഠേന പുഥുജ്ജനാ? പുഥു കിലേസേ ജനേന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു അവിഹതസക്കായദിട്ഠികാതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു സത്ഥാരാനം മുഖുല്ലോകികാതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു സബ്ബഗതീഹി അവുട്ഠിതാതി പുഥുജ്ജനാ , പുഥു നാനാഭിസങ്ഖാരേ [നാനാഭിസങ്ഖാരേഹി (സ്യാ॰)] അഭിസങ്ഖരോന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാഓഘേഹി വുയ്ഹന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാസന്താപേഹി സന്തപന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാപരിളാഹേഹി പരിദയ്ഹന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു പഞ്ചസു കാമഗുണേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ [അജ്ഝോപന്നാ (സീ॰ സ്യാ॰)] ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു പഞ്ചഹി നീവരണേഹി ആവുതാ നിവുതാ ഓവുതാ പിഹിതാ പടിച്ഛന്നാ പടികുജ്ജിതാതി പുഥുജ്ജനാ. **ഹീനമാഹു പുഥുജ്ജന**ന്തി. പുഥുജ്ജനം ഹീനം നിഹീനം ഓമകം ലാമകം ഛതുക്കം പരിത്തന്തി ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - ഹീനമാഹു പുഥുജ്ജനം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ഏകോ പുബ്ബേ ചരിത്വാന, മേഥുനം യോ നിസേവതി;
> യാനം ഭന്തംവ തം ലോകേ, ഹീനമാഹു പുഥുജ്ജന''ന്തി.

൪൨. യസോ കിത്തി ച യാ പുബ്ബേ, ഹായതേ വാപി തസ്സ സാ;
ഏതമ്പി ദിസ്വാ സിക്ഖേഥ, മേഥുനം വിപ്പഹാതവേ.

യസോ കിത്തി ച യാ പുബ്ബേ, ഹായതേ വാപി തസ്സ സാതി. കതമോ യസോ? ഇധേകച്ചോ പുബ്ബേ സമണഭാവേ സക്കതോ ഹോതി ഗരുകതോ മാനിതോ പൂജിതോ അപചിതോ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം - അയം യസോ. കതമാ കിത്തി? ഇധേകച്ചോ പുബ്ബേ സമണഭാവേ കിത്തിവണ്ണഗതോ ഹോതി പണ്ഡിതോ വിയത്തോ മേധാവീ ബഹുസ്സുതോ ചിത്തകഥീ കല്യാണപടിഭാനോ - സുത്തന്തികോതി വാ വിനയധരോതി വാ ധമ്മകഥികോതി വാ ആരഞ്ഞികോതി വാ പിണ്ഡപാതികോതി വാ പംസുകൂലികോതി വാ തേചീവരികോതി വാ സപദാനചാരികോതി വാ ഖലുപച്ഛാഭത്തികോതി വാ നേസജ്ജികോതി വാ യഥാസന്ഥതികോതി വാ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ തതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ, അയം കിത്തീതി - യസോ കിത്തി ച യാ പുബ്ബേ.

ഹായതേ വാപി തസ്സ സാതി. തസ്സ അപരേന സമയേന ബുദ്ധം ധമ്മം സങ്ഘം സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തസ്സ സോ ച യസോ സാ ച കിത്തി ഹായതി പരിഹായതി പരിധംസതി പരിപതതി അന്തരധായതി വിപ്പലുജ്ജതീതി - യസോ കിത്തി ച യാ പുബ്ബേ ഹായതേ വാപി തസ്സ സാ.

ഏതമ്പി ദിസ്വാ സിക്ഖേഥ മേഥുനം വിപ്പഹാതവേതി. **ഏതന്തി** പുബ്ബേ സമണഭാവേ യസോ കിത്തി ച, അപരഭാഗേ ബുദ്ധം ധമ്മം സങ്ഘം സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തസ്സ അയസോ ച അകിത്തി ച; ഏതം സമ്പത്തിം വിപത്തിം. **ദിസ്വാ**തി പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ. **സിക്ഖേഥാ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു. ഖുദ്ദകോ സീലക്ഖന്ധോ, മഹന്തോ സീലക്ഖന്ധോ. സീലം പതിട്ഠാ ആദി ചരണം സംയമോ സംവരോ മുഖം പമുഖം കുസലാനം ധമ്മാനം സമാപത്തിയാ - അയം അധിസീലസിക്ഖാ.

കതമാ അധിചിത്തസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ... ദുതിയം ഝാനം... തതിയം ഝാനം... ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി - അയം അധിചിത്തസിക്ഖാ.

കതമാ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു പഞ്ഞവാ ഹോതി ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ അരിയായ നിബ്ബേധികായ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ. സോ ഇദം ദുക്ഖന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ദുക്ഖസമുദയോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ദുക്ഖനിരോധോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, ഇമേ ആസവാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ആസവസമുദയോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ആസവനിരോധോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി , അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി - അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. **മേഥുനധമ്മോ** നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ...പേ... തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ.

ഏതമ്പി ദിസ്വാ സിക്ഖേഥ, മേഥുനം വിപ്പഹാതവേതി. മേഥുനധമ്മസ്സ പഹാനായ വൂപസമായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ. ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പസ്സന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പച്ചവേക്ഖന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം അധിട്ഠഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സദ്ധായ അധിമുച്ചന്തോ സിക്ഖേയ്യ, വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സതിം ഉപട്ഠപേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം സമാദഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഞ്ഞായ പജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഹാതബ്ബം പജഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ സിക്ഖേഥ, മേഥുനം വിപ്പഹാതവേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"യസോ കിത്തി ച യാ പുബ്ബേ, ഹായതേ വാപി തസ്സ സാ;
ഏതമ്പി ദിസ്വാ സിക്ഖേഥ, മേഥുനം വിപ്പഹാതവേ"തി.

൯൩. **സങ്കപ്പേഹി പരേതോ സോ, കപണോ വിയ ഝായതി;**
സുത്വാ പരേസം നിഗ്ഘോസം, മങ്കു ഹോതി തഥാവിധോ.

സങ്കപ്പേഹി പരേതോ സോ, കപണോ വിയ ഝായതീതി. കാമസങ്കപ്പേന ബ്യാപാദസങ്കപ്പേന വിഹിംസാസങ്കപ്പേന ദിട്ഠിസങ്കപ്പേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ പിഹിതോ കപണോ വിയ മന്ദോ വിയ മോമൂഹോ വിയ ഝായതി പജ്ഝായതി നിജ്ഝായതി അപജ്ഝായതി [അവജ്ഝായതി (സ്യാ॰)]. യഥാ ഉലൂകോ രുക്ഖസാഖായം മൂസികം മഗയമാനോ ഝായതി പജ്ഝായതി നിജ്ഝായതി അപജ്ഝായതി, യഥാ കോത്ഥു നദീതീരേ മച്ഛേ മഗയമാനോ ഝായതി പജ്ഝായതി നിജ്ഝായതി അപജ്ഝായതി, യഥാ ബിളാരോ സന്ധിസമലസങ്കടിരേ മൂസികം മഗയമാനോ ഝായതി പജ്ഝായതി നിജ്ഝായതി അപജ്ഝായതി, യഥാ ഗദ്രഭോ വഹച്ഛിന്നോ സന്ധിസമലസങ്കടിരേ ഝായതി പജ്ഝായതി നിജ്ഝായതി അപജ്ഝായതി; ഏവമേവം സോ വിബ്ഭന്തകോ കാമസങ്കപ്പേന ബ്യാപാദസങ്കപ്പേന വിഹിംസാസങ്കപ്പേന ദിട്ഠിസങ്കപ്പേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ പിഹിതോ കപണോ വിയ മന്ദോ വിയ മോമൂഹോ വിയ ഝായതി പജ്ഝായതി നിജ്ഝായതി അപജ്ഝായതീതി - സങ്കപ്പേഹി പരേതോ സോ കപണോ വിയ ഝായതി.

സുത്വാ പരേസം നിഗ്ഘോസം, മങ്കു ഹോതി തഥാവിധോതി. **പരേസ**ന്തി ഉപജ്ഝായാ വാ ആചരിയാ വാ സമാനുപജ്ഝായകാ വാ സമാനാചരിയകാ വാ മിത്താ വാ സന്ദിട്ഠാ വാ സമ്ഭത്താ വാ സഹായാ വാ ചോദേന്തി - ''തസ്സ തേ, ആവുസോ, അലാഭാ, തസ്സ തേ ദുല്ലദ്ധം, യം ത്വം ഏവരൂപം ഉളാരം സത്ഥാരം ലഭിത്വാ ഏവം സ്വാക്ഖാതേ ധമ്മവിനയേ പബ്ബജിത്വാ ഏവരൂപം അരിയഗണം ലഭിത്വാ ഹീനസ്സ മേഥുനധമ്മസ്സ കാരണാ ബുദ്ധം ധമ്മം സങ്ഘം സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തോസി. സദ്ധാപി നാമ തേ നാഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസു, ഹിരീപി നാമ തേ നാഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസു, ഓത്തപ്പമ്പി നാമ തേ നാഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസു, വീരിയമ്പി നാമ തേ നാഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസു, സതിപി നാമ തേ നാഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസു, പഞ്ഞാപി നാമ തേ നാഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസൂ''തി. തേസം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠിം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാ മങ്കു ഹോതി, പീളിതോ ഘട്ടിതോ ബ്യാധിതോ ദോമനസ്സിതോ ഹോതി. **തഥാവിധോ**തി തഥാവിധോ താദിസോ തസ്സണ്ഠിതോ തപ്പകാരോ തപ്പടിഭാഗോ. യോ സോ വിബ്ഭന്തകോതി - സുത്വാ പരേസം നിഗ്ഘോസം മങ്കു ഹോതി തഥാവിധോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''സങ്കപ്പേഹി പരേതോ സോ, കപണോ വിയ ഝായതി;
സുത്വാ പരേസം നിഗ്ഘോസം, മങ്കു ഹോതി തഥാവിധോ''തി.

൯൪. **അഥ സത്ഥാനി കുരുതേ, പരവാദേഹി ചോദിതോ;**
ഏസ ഖ്വസ്സ മഹാഗേധോ, മോസവജ്ജം പഗാഹതി [സംഗാഹതി (ക॰)] .

അഥ സത്ഥാനി കുരുതേ, പരവാദേഹി ചോദിതോതി. **അഥാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ

പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. **സഥാനീ**തി തീണി സഥാനി - കായസഥം, വചീസഥം, മനോസഥം. തിവിധം കായദുച്ചരിതം കായസഥം, ചതുബ്ബിധം വചീദുച്ചരിതം വചീസഥം, തിവിധം മനോദുച്ചരിതം മനോസഥം. **പരവാദേഹി ചോദിതോ**തി. ഉപജ്ഝായേഹി വാ ആചരിയേഹി വാ സമാനുപജ്ഝായകേഹി വാ സമാനാചരിയകേഹി വാ മിത്തേഹി വാ സന്ദിട്ഠേഹി വാ സമ്ഭത്തേഹി വാ സഹായേഹി വാ ചോദിതോ സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി. "അഭിരതോ അഹം, ഭന്തേ, അഹോസിം പബ്ബജ്ജായ. മാതാ മേ പോസേതബ്ബാ, തേനമ്ഹി വിബ്ഭന്തോ"തി ഭണതി . "പിതാ മേ പോസേതബ്ബോ , തേനമ്ഹി വിബ്ഭന്തോ"തി ഭണതി. "ഭാതാ മേ പോസേതബ്ബോ... ഭഗിനീ മേ പോസേതബ്ബാ... പുത്തോ മേ പോസേതബ്ബോ... ധീതാ മേ പോസേതബ്ബാ... മിത്താ മേ പോസേതബ്ബാ... അമച്ചാ മേ പോസേതബ്ബാ... ഞാതകാ മേ പോസേതബ്ബാ... സാലോഹിതാ മേ പോസേതബ്ബാ, തേനമ്ഹി വിബ്ഭന്തോ"തി ഭണതി. വചീസഥം കരോതി സങ്കരോതി ജനേതി സഞ്ജനേതി നിബ്ബത്തേതി അഭിനിബ്ബത്തേതീതി - അഥ സഥാനി കുരുതേ, പരവാദേഹി ചോദിതോ.

ഏസ ഖ്വസ്സ മഹാഗേധോതി. ഏസോ തസ്സ മഹാഗേധോ മഹാവനം മഹാഗഹനം മഹാകന്താരോ മഹാവിസമോ മഹാകുടിലോ മഹാപങ്കോ മഹാപലിപോ മഹാപലിബോധോ മഹാബന്ധനം, യദിദം സമ്പജാനമുസാവാദോതി - ഏസ ഖ്വസ്സ മഹാഗേധോ.

മോസവജ്ജം പഗാഹതീതി. മോസവജ്ജം വുച്ചതി മുസാവാദോ. ഇധേകച്ചോ സഭഗ്ഗതോ വാ പരിസഗ്ഗതോ വാ ഞാതിമജ്ഝഗതോ വാ പൂഗമജ്ഝഗതോ വാ രാജകുലമജ്ഝഗതോ വാ അഭിനീതോ സക്ഖിപുട്ഠോ - "ഏഹമ്ഭോ പുരിസ, യം ജാനാസി തം വദേഹീ"തി, സോ അജാനം വാ ആഹ - "ജാനാമീ"തി, "ജാനം" വാ ആഹ - "ന ജാനാമീ"തി, അപസ്സം വാ ആഹ - "പസ്സാമീ"തി, പസ്സം വാ ആഹ - "ന പസ്സാമീ"തി. ഇതി അത്തഹേതു വാ പരഹേതു വാ ആമിസകിഞ്ചിക്ഖഹേതു വാ സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി - ഇദം വുച്ചതി മോസവജ്ജം.

അപി ച തീഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി - "മുസാ ഭണിസ്സ"ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി - "മുസാ ഭണാമീ"തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി - "മുസാ മയാ ഭണിത"ന്തി. ഇമേഹി തീഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. അപി ച ചതൂഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി - "മുസാ ഭണിസ്സ"ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി - "മുസാ ഭണാമീ"തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി - "മുസാ മയാ ഭണിത"ന്തി, വിനിധായ ദിട്ഠിം. ഇമേഹി ചതൂഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. അപി ച പഞ്ചഹാകാരേഹി... ഛഹാകാരേഹി... സത്തഹാകാരേഹി... അട്ഠഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി - "മുസാ ഭണിസ്സ"ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി - "മുസാ ഭണാമീ"തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി - "മുസാ മയാ ഭണിത"ന്തി, വിനിധായ ദിട്ഠിം, വിനിധായ ഖന്തിം, വിനിധായ രുചിം, വിനിധായ സഞ്ഞം, വിനിധായ ഭാവം. ഇമേഹി അട്ഠഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. **മോസവജ്ജം പഗാഹതീ**തി. മോസവജ്ജം പഗാഹതി ഓഗാഹതി അജ്ഝോഗാഹതി പവിസതീതി - മോസവജ്ജം പഗാഹതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“അഥ സഥാനി കുരുതേ, പരവാദേഹി ചോദിതോ;
ഏസ ഖസ്സ മഹാഗേധോ, മോസവജ്ജം പഗാഹതീ”തി.

൭൭. **പണ്ഡിതോതി സമഞ്ഞാതോ, ഏകചരിയം** [ഏകചരിയം (സീ॰ സ്യാ॰)] **അധിട്ഠിതോ;**
സ ചാപി മേഥുനേ യുത്തോ, മന്ദോവ പരികിസ്സതി.

പണ്ഡിതോതി സമഞ്ഞാതോതി. ഇധേകച്ചോ പുബ്ബേ സമണഭാവേ കിത്തി വണ്ണഗതോ ഹോതി - “പണ്ഡിതോ വിയത്തോ മേധാവീ ബഹുസ്സുതോ ചിത്തകഥീ കല്യാണപടിഭാനോ സുത്തന്തികോതി വാ വിനയധരോതി വാ ധമ്മകഥികോതി വാ...പേ॰... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീ”തി വാ . ഏവം ഞാതോ ഹോതി പഞ്ഞാതോ സമഞ്ഞാതോ ഹോതീതി - പണ്ഡിതോതി സമഞ്ഞാതോ.

ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോതി. ദ്വീഹി കാരണേഹി ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോ - പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന വാ ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന വാ. കഥം പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോ? സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ...പേ॰... ഏവം പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോ. കഥം ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോ? സോ ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി...പേ॰... ഏവം ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോതി - ഏകചരിയം അധിട്ഠിതോ.

സ ചാപി മേഥുനേ യുത്തോതി. **മേഥുനധമ്മോ** നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ ഗാമധമ്മോ...പേ॰... തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ. **സ ചാപി മേഥുനേ യുത്തോ**തി. സോ അപരേന സമയേന ബുദ്ധം ധമ്മം സങ്ഘം സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തിത്വാ മേഥുനധമ്മേ യുത്തോ [യുത്തോ സംയുത്തോ (സീ॰)] പയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോതി - സ ചാപി മേഥുനേ യുത്തോ.

മന്ദോവ പരികിസ്സതീതി. കപണോ വിയ മന്ദോ വിയ മോമൂഹോ വിയ കിസ്സതി പരികിസ്സതി പരികിലിസ്സതി. പാണമ്പി ഹനതി, അദിന്നമ്പി ആദിയതി, സന്ധിമ്പി ഛിന്ദതി, നില്ലോപമ്പി ഹരതി, ഏകാഗാരികമ്പി കരോതി, പരിപന്ഥേപി തിട്ഠതി, പരദാരമ്പി ഗച്ഛതി, മുസാപി ഭണതി. ഏവമ്പി കിസ്സതി പരികിസ്സതി പരികിലിസ്സതി. തമേനം രാജാനോ ഗഹേത്വാ വിവിധാ കമ്മകാരണാ കാരേന്തി - കസാഹിപി താളേന്തി, വേത്തേഹിപി താളേന്തി, അദ്ധദണ്ഡകേഹിപി താളേന്തി, ഹത്ഥമ്പി ഛിന്ദന്തി, പാദമ്പി ഛിന്ദന്തി, ഹത്ഥപാദമ്പി ഛിന്ദന്തി, കണ്ണമ്പി ഛിന്ദന്തി, നാസമ്പി ഛിന്ദന്തി , കണ്ണനാസമ്പി ഛിന്ദന്തി, ബിലങ്ഗഥാലികമ്പി കരോന്തി, സങ്ഖമുണ്ഡികമ്പി കരോന്തി, രാഹുമുഖമ്പി കരോന്തി, ജോതിമാലികമ്പി കരോന്തി, ഹത്ഥപജ്ജോതികമ്പി കരോന്തി, ഏരകവത്തികമ്പി കരോന്തി, ചിരകവാസികമ്പി കരോന്തി, ഏണേയ്യകമ്പി കരോന്തി, ബളിസമംസികമ്പി കരോന്തി, കഹാപണികമ്പി കരോന്തി, ഖാരാപതച്ഛികമ്പി [ഖാരാപടിച്ഛകമ്പി (ക॰)] കരോന്തി, പലിഘപരിവത്തികമ്പി കരോന്തി, പലാലപീഠകമ്പി കരോന്തി, തത്തേനപി തേലേന ഓസിഞ്ചന്തി, സുനഖേഹിപി ഖാദാപേന്തി, ജീവന്തമ്പി സൂലേ ഉത്താസേന്തി, അസിനാപി സീസം ഛിന്ദന്തി. ഏവമ്പി കിസ്സതി പരികിസ്സതി പരികിലിസ്സതി.

അഥ വാ കാമതണ്ഹായ അഭിഭൂതോ പരിയാദിന്നചിത്തോ ഭോഗേ പരിയേസന്തോ നാവായ മഹാസമുദ്ദം പക്ഖന്ദതി, സീതസ്സ പുരക്ഖതോ ഉണ്ഹസ്സ പുരക്ഖതോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേഹി പീളിയമാനോ ഖുപ്പിപാസായ മിയ്യമാനോ തിഗുമ്ബം ഗച്ഛതി, തക്കോലം ഗച്ഛതി, തക്കസീലം ഗച്ഛതി, കാലമുഖം ഗച്ഛതി, പുരപൂരം ഗച്ഛതി, വേസുങ്ഗം ഗച്ഛതി, വേരാപഥം ഗച്ഛതി, ജവം ഗച്ഛതി, താമലിം [കമലിം (സ്യാ॰), തംമലിം (ക॰)] ഗച്ഛതി, വങ്ഗം ഗച്ഛതി, ഏളബന്ധനം ഗച്ഛതി, സുവണ്ണകൂടം ഗച്ഛതി, സുവണ്ണഭൂമിം ഗച്ഛതി, തമ്ബപാണിം ഗച്ഛതി, സുപ്പാദകം ഗച്ഛതി, ഭാരുകച്ഛം ഗച്ഛതി, സുരട്ഠം ഗച്ഛതി, ഭങ്ഗലോകം ഗച്ഛതി, ഭങ്ഗണം ഗച്ഛതി, സരമതം ഗണം ഗച്ഛതി, യോനം ഗച്ഛതി , പരമയോനം [പീനം (സ്യാ॰)] ഗച്ഛതി, വിനകം [നവകം (സീ॰)] ഗച്ഛതി, മൂലപദം ഗച്ഛതി, മരുകന്താരം ഗച്ഛതി, ജണ്ണുപഥം ഗച്ഛതി, അജപഥം ഗച്ഛതി, മേണ്ഡപഥം ഗച്ഛതി, സങ്കുപഥം ഗച്ഛതി, ഛത്തപഥം ഗച്ഛതി, വംസപഥം ഗച്ഛതി, സകുണപഥം ഗച്ഛതി, മൂസികപഥം ഗച്ഛതി, ദരിപഥം ഗച്ഛതി, വേത്താചാരം ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി കിസ്സതി പരികിസ്സതി പരികിലിസ്സതി.

ഗവേസന്തോ ന വിന്ദതി, അലാഭമൂലകമ്പി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏവമ്പി കിസ്സതി പരികിസ്സതി പരികിലിസ്സതി.

ഗവേസന്തോ വിന്ദതി, ലദ്ധാപി ആരക്ഖമൂലകമ്പി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി - ''കിന്തി മേ ഭോഗേ നേവ രാജാനോ ഹരേയ്യും, ന ചോരാ ഹരേയ്യും, ന അഗ്ഗീ ദഹേയ്യും, ന ഉദകം വഹേയ്യ, ന അപ്പിയാ ദായാദാ ഹരേയ്യു''ന്തി. തസ്സ ഏവം ആരക്ഖതോ ഗോപയതോ തേ ഭോഗാ വിപ്പലുജ്ജന്തി. സോ വിപ്പയോഗമൂലകമ്പി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏവമ്പി കിസ്സതി പരികിസ്സതി പരികിലിസ്സതീതി - സ ചാപി മേഥുനേ യുത്തോ, മന്ദോവ പരികിസ്സതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''പണ്ഡിതോതി സമഞ്ഞാതോ, ഏകച്ചരിയം അധിട്ഠിതോ;
സ ചാപി മേഥുനേ യുത്തോ, മന്ദോവ പരികിസ്സതീ''തി.

൩൬.ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, മുനിം പുബ്ബാപരേ ഇധ;
ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കയിരാ, ന നിസേവേഥ മേഥുനം.

ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, മുനി പുബ്ബാപരേ ഇധാതി. **ഏത**ന്തി പുബ്ബേ സമണഭാവേ യസോ ച കിത്തി ച, അപരഭാഗേ ബുദ്ധം ധമ്മം സങ്ഘം സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തസ്സ അയസോ ച അകിത്തി ച; ഏതം സമ്പത്തിം വിപത്തിഞ്ച. **ഞത്വാ**തി ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **മുനീ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **ഇധാ**തി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ ഇമിസ്സാ ഖന്തിയാ ഇമിസ്സാ രുചിയാ ഇമസ്മിം ആദായേ ഇമസ്മിം ധമ്മേ ഇമസ്മിം വിനയേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഇമസ്മിം പാവചനേ ഇമസ്മിം ബ്രഹ്മചരിയേ ഇമസ്മിം സത്ഥുസാസനേ ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേതി - ഏതമാദീനവം ഞത്വാ മുനി പുബ്ബാപരേ ഇധ.

ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കയിരാതി. ദ്വീഹി കാരണേഹി ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കരേയ്യ - പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന വാ ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന വാ. കഥം പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കരേയ്യ? സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യ. ഏവം പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കരേയ്യ.

കഥം ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കരേയ്യ? സോ ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവേയ്യ അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ ഗച്ഛേയ്യ, ഏകോ തിട്ഠേയ്യ, ഏകോ നിസീദേയ്യ, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേയ്യ, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസേയ്യ, ഏകോ പടിക്കമേയ്യ, ഏകോ രഹോ നിസീദേയ്യ, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠേയ്യ, ഏകോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യ. ഏവം ഗണാവവസ്സഗ്ഗട്ഠേന ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കരേയ്യാതി - ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കരേയ്യ, ഥിരം കരേയ്യ, ദള്ഹം സമാദാനോ അസ്സ, അവട്ഠിതസമാദാനോ അസ്സ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കയിരാ.

ന നിസേവേഥ മേഥുനന്തി. **മേഥുനധമ്മോ** നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ ഗാമധമ്മോ...പേ॰... തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ. മേഥുനധമ്മം ന സേവേയ്യ ന നിസേവേയ്യ ന സംസേവേയ്യ ന പടിസേവേയ്യ ന ചരേയ്യ ന സമാചരേയ്യ ന സമാദായ വത്തേയ്യാതി - ന നിസേവേഥ മേഥുനം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, മുനി പുബ്ബാപരേ ഇധ;
ഏകച്ചരിയം ദള്ഹം കയിരാ, ന നിസേവേഥ മേഥുന”ന്തി.

൯൭. **വിവേകഞ്ഞേവ സിക്ഖേഥ, ഏതം അരിയാനമുത്തമം;**
ന തേന സേട്ഠോ മഞ്ഞേഥ, സ വേ നിബ്ബാനസന്തികേ.

വിവേകഞ്ഞേവ സിക്ഖേഥാതി. **വിവേകോ**തി തയോ വിവേകാ - കായവിവേകോ, ചിത്തവിവേകോ, ഉപധിവിവേകോ. കതമോ കായവിവേകോ... പേ॰... അയം ഉപധിവിവേകോ. കായവിവേകോ ച വിവേകട്ഠകായാനം നേക്ഖമ്മാഭിരതാനം. ചിത്തവിവേകോ ച പരിസുദ്ധചിത്താനം പരമവോദാനപ്പത്താനം. ഉപധിവിവേകോ ച നിരൂപധീനം പുഗ്ഗലാനം വിസങ്ഖാരഗതാനം. **സിക്ഖാ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ...പേ॰... അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. **വിവേകഞ്ഞേവ സിക്ഖേഥാ**തി വിവേകഞ്ഞേവ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - വിവേകഞ്ഞേവ സിക്ഖേഥ.

ഏതം അരിയാനമുത്തമന്തി. **അരിയാ** വുച്ചന്തി ബുദ്ധാ ച ബുദ്ധസാവകാ ച പച്ചേകബുദ്ധാ ച. അരിയാനം ഏതം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം യദിദം വിവേകചരിയാതി - ഏതം അരിയാനമുത്തമം.

ന തേന സേട്ഠോ മഞ്ഞേഥാതി. കായവിവേകചരിയായ ഉന്നതിം ന കരേയ്യ, ഉന്നമം ന കരേയ്യ, മാനം ന കരേയ്യ, ഥാമം ന കരേയ്യ, ഥമ്ഭം ന കരേയ്യ, ന തേന മാനം ജനേയ്യ, ന തേന ഥദ്ധോ അസ്സ പത്ഥദ്ധോ പഗ്ഗഹിതസിരോതി - തേന സേട്ഠോ ന മഞ്ഞേഥ.

സ വേ നിബ്ബാനസന്തികേതി. സോ നിബ്ബാനസ്സ സന്തികേ സാമന്താ ആസന്നേ അവിദൂരേ ഉപകട്ഠേതി - സ വേ നിബ്ബാനസന്തികേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“വിവേകഞ്ഞേവ സിക്ഖേഥ, ഏതം അരിയാനമുത്തമം;
ന തേന സേട്ഠോ മഞ്ഞേഥ, സ വേ നിബ്ബാനസന്തികേ”തി.

൧൭൮. രിത്തസ്സ മുനിനോ ചരതോ, കാമേസു അനപേക്ഖിനോ;
ഓഘതിണ്ണസ്സ പിഹയന്തി, കാമേസു ഗധിതാ പജാ.

രിത്തസ്സ മുനിനോ ചരതോതി. രിത്തസ്സ വിവിത്തസ്സ പവിവിത്തസ്സ , കായദുച്ചരിതേന രിത്തസ്സ വിവിത്തസ്സ പവിവിത്തസ്സ. വചീദുച്ചരിതേന...പേ॰... മനോദുച്ചരിതേന... രാഗേന... ദോസേന... മോഹേന... കോധേന... ഉപനാഹേന... മക്ഖേന... പളാസേന... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയേന... മായായ... സാഠേയ്യേന... ഥമ്ഭേന... സാരമ്ഭേന... മാനേന... അതിമാനേന... മദേന... പമാദേന... സബ്ബകിലേസേഹി... സബ്ബദുച്ചരിതേഹി... സബ്ബദരഥേഹി... സബ്ബപരിളാഹേഹി... സബ്ബസന്താപേഹി... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി രിത്തസ്സ വിവിത്തസ്സ പവിവിത്തസ്സ. **മുനിനോ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **ചരതോ**തി ചരതോ വിഹരതോ ഇരിയതോ വത്തതോ പാലയതോ യപയതോ യാപയതോതി - രിത്തസ്സ മുനിനോ ചരതോ.

കാമേസു അനപേക്ഖിനോതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ കിലേസകാമേ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ കാമേസു അനപേക്ഖമാനോ ചത്തകാമോ വന്തകാമോ മുത്തകാമോ പഹീനകാമോ പടിനിസ്സട്ഠകാമോ, വീതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ [സീതീഭൂതോ (സീ॰)] സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - കാമേസു അനപേക്ഖിനോ.

ഓഘതിണ്ണസ്സ പിഹയന്തി, കാമേസു ഗധിതാ പജാതി. **പജാ**തി സത്താധിവചനം പജാ കാമേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. തേ കാമോഘം തിണ്ണസ്സ ഭവോഘം തിണ്ണസ്സ ദിട്ഠോഘം തിണ്ണസ്സ അവിജ്ജോഘം തിണ്ണസ്സ സബ്ബസങ്ഖാരപഥം തിണ്ണസ്സ ഉത്തിണ്ണസ്സ നിത്തിണ്ണസ്സ അതിക്കന്തസ്സ സമതിക്കന്തസ്സ വീതിവത്തസ്സ പാരം ഗതസ്സ പാരം പത്തസ്സ അന്തം

ഗതസ്സ അന്തം പത്തസ്സ കോടിം ഗതസ്സ കോടിം പത്തസ്സ പരിയന്തം ഗതസ്സ പരിയന്തം പത്തസ്സ വോസാനം ഗതസ്സ വോസാനം പത്തസ്സ താണം ഗതസ്സ താണം പത്തസ്സ ലേണം ഗതസ്സ ലേണം പത്തസ്സ സരണം ഗതസ്സ സരണം പത്തസ്സ അഭയം ഗതസ്സ അഭയം പത്തസ്സ അച്ചുതം ഗതസ്സ അച്ചുതം പത്തസ്സ അമതം ഗതസ്സ അമതം പത്തസ്സ നിബ്ബാനം ഗതസ്സ നിബ്ബാനം പത്തസ്സ ഇച്ഛന്തി സാദിയന്തി പത്ഥയന്തി പിഹയന്തി അഭിജപ്പന്തി. യഥാ ഇണായികാ ആനണ്യം [ആണണ്യം (അട്ഠ॰)] പത്ഥേന്തി പിഹയന്തി, യഥാ ആബാധികാ ആരോഗ്യം പത്ഥേന്തി പിഹയന്തി, യഥാ ബന്ധനബദ്ധാ ബന്ധനമോക്ഖം പത്ഥേന്തി പിഹയന്തി, യഥാ ദാസാ ഭുജിസ്സം പത്ഥേന്തി പിഹയന്തി, യഥാ കന്താരദ്ധാനപക്ഖന്ദാ [കന്താരദ്ധാനപക്ഖന്താ (സീ॰), കന്താരദ്ധാനപക്ഖന്നാ (സ്യാ॰)] ഖേമന്തഭൂമിം പത്ഥേന്തി പിഹയന്തി; ഏവമേവം പജാ കാമേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ തേ കാമോഘം തിണ്ണസ്സ ഭവോഘം തിണ്ണസ്സ...പേ॰... നിബ്ബാനം ഗതസ്സ നിബ്ബാനം പത്തസ്സ ഇച്ഛന്തി സാദിയന്തി പത്ഥയന്തി പിഹയന്തി അഭിജപ്പന്തീതി - ഓഘതിണ്ണസ്സ പിഹയന്തി, കാമേസു ഗധിതാ പജാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“രിത്തസ്സ മുനിനോ ചരതോ, കാമേസു അനപേക്ഖിനോ;
ഓഘതിണ്ണസ്സ പിഹയന്തി, കാമേസു ഗധിതാ പജാ”തി.

തിസ്സമേത്തേയ്യസുത്തനിദ്ദേസോ സത്തമോ.

൭. പസൂരസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ പസൂരസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൭൬.ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തി, നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹു;
യം നിസ്സിതാ തത്ഥ സുഭം വദാനാ, പച്ചേകസച്ചേസു പുഥൂ നിവിട്ഠാ.

ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തീതി. ഇധേവ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. ''സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. ''അസസ്സതോ ലോകോ ... അന്തവാ ലോകോ... അനന്തവാ ലോകോ... തം ജീവം തം സരീരം... അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരം... ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തി.

നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹൂതി. അത്തനോ സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഠപേത്വാ സബ്ബേ പരവാദേ ഖിപന്തി ഉക്ഖിപന്തി പരിക്ഖിപന്തി. ''സോ സത്ഥാ ന സബ്ബഞ്ഞൂ, ധമ്മോ ന സ്വാക്ഖാതോ , ഗണോ ന സുപ്പടിപന്നോ, ദിട്ഠി ന ഭദ്ദികാ, പടിപദാ ന സുപഞ്ഞത്താ , മഗ്ഗോ ന നിയ്യാനികോ, നത്ഥേത്ഥ സുദ്ധി വാ വിസുദ്ധി വാ പരിസുദ്ധി വാ മുത്തി വാ വിമുത്തി വാ പരിമുത്തി വാ, ന തത്ഥ സുജ്ഝന്തി വാ വിസുജ്ഝന്തി വാ പരിസുജ്ഝന്തി വാ മുച്ചന്തി വാ വിമുച്ചന്തി വാ പരിമുച്ചന്തി വാ, ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താ''തി - ഏവമാഹംസു ഏവം വദന്തി ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹു.

യം നിസ്സിതാ തത്ഥ സുഭം വദാനാതി. **യം നിസ്സിതാ**തി യം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം നിസ്സിതാ ആനിസ്സിതാ [പതിട്ഠിതാ (സീ॰), സന്നിസ്സിതാ (സ്യാ॰)] അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ. **തത്ഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ. **സുഭം വദാനാ**തി സുഭവാദാ സോഭനവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ [ധീരവാദാ (സ്യാ॰)] ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - യം നിസ്സിതാ തത്ഥ സുഭം വദാനാ.

പച്ചേകസച്ചേസു പുഥൂ നിവിട്ഠാതി. പുഥൂ സമണബ്രാഹ്മണാ പുഥൂ പച്ചേകസച്ചേസു നിവിട്ഠാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ. ''സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി നിവിട്ഠാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ. ''അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി നിവിട്ഠാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - പച്ചേകസച്ചേസു പുഥൂ നിവിട്ഠാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തി, നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു
> വിസുദ്ധിമാഹു;
> യം നിസ്സിതാ തത്ഥ സുഭം വദാനാ, പച്ചേകസച്ചേസു പുഥൂ
> നിവിട്ഠാ”തി.

ന്നം. **തേ വാദകാമാ പരിസം വിഗയ്ഹ, ബാലം ദഹന്തീ മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞം;**
വദന്തി തേ അഞ്ഞസിതാ കഥോജ്ജം, പസംസകാമാ കുസലാവദാനാ.

തേ വാദകാമാ പരിസം വിഗയ്ഹാതി. **തേ വാദകാമാ**തി തേ വാദകാമാ വാദത്ഥികാ വാദാധിപ്പായാ വാദപുരേക്ഖാരാ വാദപരിയേസനം ചരന്താ. **പരിസം വിഗയ്ഹാ**തി ഖത്തിയപരിസം ബ്രാഹ്മണപരിസം ഗഹപതിപരിസം സമണപരിസം വിഗയ്ഹ ഓഗയ്ഹ അജ്ഝോഗാഹേത്വാ പവിസിത്വാതി - തേ വാദകാമാ പരിസം വിഗയ്ഹ.

ബാലം ദഹന്തീ മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞന്തി. **മിഥൂ**തി ദ്വേ ജനാ ദ്വേ കലഹകാരകാ ദ്വേ ഭണ്ഡനകാരകാ ദ്വേ ഭസ്സകാരകാ ദ്വേ വിവാദകാരകാ ദ്വേ അധികരണകാരകാ ദ്വേ വാദിനോ ദ്വേ സല്ലാപകാ; തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം ബാലതോ ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ ദഹന്തി പസ്സന്തി ദക്ഖന്തി ഓലോകേന്തി നിജ്ഝായന്തി ഉപപരിക്ഖന്തീതി - ബാലം ദഹന്തി മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞം.

വദന്തി തേ അഞ്ഞസിതാ കഥോജ്ജന്തി. അഞ്ഞം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം നിസ്സിതാ ആനിസ്സിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ. **കഥോജ്ജം** വുച്ചതി കലഹോ ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹോ വിവാദോ മേധഗം. അഥ വാ **കഥോജ്ജ**ന്തി അനോജവന്തീ നിസാകഥാ കഥോജ്ജം വദന്തി, കലഹം വദന്തി, ഭണ്ഡനം വദന്തി, വിഗ്ഗഹം വദന്തി, വിവാദം വദന്തി, മേധഗം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - വദന്തി തേ അഞ്ഞസിതാ കഥോജ്ജം.

പസംസകാമാ കുസലാവദാനാതി. **പസംസകാമാ**തി പസംസകാമാ പസംസത്ഥികാ പസംസാധിപ്പായാ പസംസപുരേക്ഖാരാ പസംസപരിയേസനം ചരന്താ. **കുസലാവദാനാ**തി കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - പസംസകാമാ കുസലാവദാനാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “തേ വാദകാമാ പരിസം വിഗയ്ഹ, ബാലം ദഹന്തീ മിഥു
> അഞ്ഞമഞ്ഞം;
> വദന്തി തേ അഞ്ഞസിതാ കഥോജ്ജം, പസംസകാമാ കുസലാവദാനാ”തി.

ന്നൿ. **യുത്തോ കഥായം പരിസായ മജ്ഝേ, പസംസമിച്ഛം വിനിഘാതി ഹോതി;**
അപാഹതസ്മിം പന മങ്കു ഹോതി, നിന്ദായ സോ കുപ്പതി രന്ധമേസീ.

യുത്തോ കഥായം പരിസായ മജ്ഝേതി. ഖത്തിയപരിസായ വാ ബ്രാഹ്മണപരിസായ വാ ഗഹപതിപരിസായ വാ സമണപരിസായ വാ മജ്ഝേ അത്തനോ കഥായം യുത്തോ പയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോ സമ്പയുത്തോ കഥേതുന്തി - യുത്തോ കഥായം പരിസായ മജ്ഝേ.

പസംസമിച്ഛം വിനിഘാതി ഹോതീതി. **പസംസമിച്ഛ**ന്തി പസംസം ഥോമനം കിത്തിം വണ്ണഹാരിയം ഇച്ഛന്തോ സാദിയന്തോ പത്ഥയന്തോ പിഹയന്തോ അഭിജപ്പന്തോ. **വിനിഘാതി ഹോതീ**തി പുബ്ബേവ സല്ലാപാ കഥംകഥീ വിനിഘാതി ഹോതി. ''ജയോ നു ഖോ മേ ഭവിസ്സതി, പരാജയോ നു ഖോ മേ ഭവിസ്സതി, കഥം നിഗ്ഗഹം കരിസ്സാമി, കഥം പടികമ്മം കരിസ്സാമി, കഥം വിസേസം കരിസ്സാമി, കഥം പടിവിസേസം കരിസ്സാമി, കഥം ആവേഠിയം [ആവേധിയം (സ്യാ॰)] കരിസ്സാമി, കഥം നിബ്ബേഠിയം [നിബ്ബേധിയം (സ്യാ॰ ക॰)] കരിസ്സാമി, കഥം ഛേദം കരിസ്സാമി, കഥം മണ്ഡലം കരിസ്സാമീ''തി, ഏവം പുബ്ബേവ സല്ലാപാ കഥംകഥീ വിനിഘാതി ഹോതീതി - പസംസമിച്ഛം വിനിഘാതി ഹോതി.

അപാഹതസ്മിം പന മങ്കു ഹോതീതി. യേ തേ പഞ്ഹവീമംസകാ പരിസാ പാരിസജ്ജാ പാസാരികാ [പാസനികാ (സ്യാ॰)], തേ അപഹരന്തി. ''അത്ഥാപഗതം ഭണിത''ന്തി അത്ഥതോ അപഹരന്തി, ''ബ്യഞ്ജനാപഗതം ഭണിത''ന്തി ബ്യഞ്ജനതോ അപഹരന്തി, ''അത്ഥബ്യഞ്ജനാപഗതം ഭണിത''ന്തി അത്ഥബ്യഞ്ജനതോ അപഹരന്തി, ''അത്ഥോ തേ ദുന്നീതോ, ബ്യഞ്ജനം തേ ദുരോപിതം, അത്ഥബ്യഞ്ജനം തേ ദുന്നീതം ദുരോപിതം, നിഗ്ഗഹോ തേ അകതോ, പടികമ്മം തേ ദുക്കടം, വിസേസോ തേ അകതോ, പടിവിസേസോ തേ ദുക്കടോ, ആവേഠിയാ തേ അകതാ, നിബ്ബേഠിയാ തേ ദുക്കടാ , ഛേദോ തേ അകതോ, മണ്ഡലം തേ ദുക്കടം വിസമകഥം ദുക്കഥിതം ദുബ്ഭണിതം ദുല്ലപിതം ദുരുത്തം ദുബ്ഭാസിത''ന്തി അപഹരന്തി. **അപാഹതസ്മിം പന മങ്കു ഹോതീ**തി . അപാഹതസ്മിം മങ്കു ഹോതി പീളിതോ ഘട്ടിതോ ബ്യാധിതോ ദോമനസ്സിതോ ഹോതീതി - അപാഹതസ്മിം പന മങ്കു ഹോതി.

നിന്ദായ സോ കുപ്പതി രന്ധമേസീതി. നിന്ദായ ഗരഹായ അകിത്തിയാ അവണ്ണഹാരികായ കുപ്പതി ബ്യാപജ്ജതി പതിട്ഠീയതി, കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതീതി - നിന്ദായ സോ കുപ്പതി. **രന്ധമേസീ**തി വിരന്ധമേസീ അപരദ്ധമേസീ ഖലിതമേസീ ഗളിതമേസീ വിവരമേസീതി - നിന്ദായ സോ കുപ്പതി രന്ധമേസീ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യുത്തോ കഥായം പരിസായ മജ്ഝേ, പസംസമിച്ഛം വിനിഘാതി ഹോതി;
> അപാഹതസ്മിം പന മങ്കു ഹോതി, നിന്ദായ സോ കുപ്പതി രന്ധമേസീ''തി.

ന്ദ്രയമസ്സ വാദം പരിഹീനമാഹു, അപാഹതം പഞ്ഹവിമംസകാസേ
[പഞ്ഹവിമംസകാ യേ (സ്യാ॰)] ;
പരിദേവതി സോചതി ഹീനവാദോ, ഉപച്ചഗാ മന്തി അനുത്ഥുനാതി.

യമസ്സ വാദം പരിഹീനമാഹൂതി യം തസ്സ വാദം ഹീനം നിഹീനം പരിഹീനം പരിഹാപിതം ന പരിപൂരിതം, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - യമസ്സ വാദം പരിഹീനമാഹു.

അപാഹതം പഞ്ഹവിമംസകാസേതി. യേ തേ പഞ്ഹവീമംസകാ പരിസാ പാരിസജ്ജാ പാസാരികാ, തേ അപഹരന്തി. "അത്ഥാപഗതം ഭണിത"ന്തി അത്ഥതോ അപഹരന്തി, "ബ്യഞ്ജനാപഗതം ഭണിത"ന്തി ബ്യഞ്ജനതോ അപഹരന്തി, "അത്ഥബ്യഞ്ജനാപഗതം ഭണിത"ന്തി അത്ഥബ്യഞ്ജനതോ അപഹരന്തി, "അത്ഥോ തേ ദുന്നീതോ, ബ്യഞ്ജനം തേ ദുരോപിതം, അത്ഥബ്യഞ്ജനം തേ ദുന്നീതം ദുരോപിതം, നിഗ്ഗഹോ തേ അകതോ, പടികമ്മം തേ ദുക്കടം, വിസേസോ തേ അകതോ, പടിവിസേസോ തേ ദുക്കടോ, ആവേഠിയാ തേ അകതാ, നിബ്ബേഠിയാ തേ ദുക്കടാ, ഛേദോ തേ അകതോ, മണ്ഡലം തേ ദുക്കടം വിസമകഥം ദുക്കഥിതം ദുബ്ഭണിതം ദുല്ലപിതം ദുരുത്തം ദുബ്ഭാസിത"ന്തി, അപഹരന്തീതി - അപാഹതം പഞ്ഹവിമംസകാസേ.

പരിദേവതി സോചതി ഹീനവാദോതി. **പരിദേവതീ**തി "അഞ്ഞം മയാ ആവജ്ജിതം അഞ്ഞം ചിന്തിതം അഞ്ഞം ഉപധാരിതം, അഞ്ഞം ഉപലക്ഖിതം സോ മഹാപക്ഖോ മഹാപരിസോ മഹാപരിവാരോ; പരിസാ ചായം വഗ്ഗാ, ന സമഗ്ഗാ; സമഗ്ഗായ പരിസായ ഹേതു കഥാസല്ലാപോ പുന ഭഞ്ജിസ്സാമീ"തി, യാ ഏവരൂപാ [യോ ഏവരൂപോ (സ്യാ॰)] വാചാ പലാപോ വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പായനാ ലാലപ്പായിതത്തന്തി - പരിദേവതി. **സോചതീ**തി "തസ്സ ജയോ"തി സോചതി "മയ്ഹം പരാജയോ"തി സോചതി, "തസ്സ ലാഭോ"തി സോചതി, "മയ്ഹം അലാഭോ"തി സോചതി, "തസ്സ യസോ"തി സോചതി, "മയ്ഹം അയസോ"തി സോചതി, "തസ്സ പസംസാ"തി സോചതി, "മയ്ഹം നിന്ദാ"തി സോചതി, "തസ്സ സുഖ"ന്തി സോചതി, "മയ്ഹം ദുക്ഖ"ന്തി സോചതി, "സോ സക്കതോ ഗരുകതോ മാനിതോ പൂജിതോ അപചിതോ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം, അഹമസ്മി അസക്കതോ അഗരുകതോ അമാനിതോ അപൂജിതോ അനപചിതോ ന ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി സോചതി കിലമതി പരിദേവതി ഉരത്താളിം കന്ദതി സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി - പരിദേവതി സോചതി. **ഹീനവാദോ**തി ഹീനവാദോ നിഹീനവാദോ പരിഹീനവാദോ പരിഹാപിതവാദോ ന പരിപൂരവാദോതി - പരിദേവതി സോചതി ഹീനവാദോ.

ഉപച്ചഗാ മന്തി അനുത്ഥുനാതീതി. സോ മം വാദേന വാദം അച്ചഗാ ഉപച്ചഗാ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി. ഏവമ്പി ഉപച്ചഗാ മന്തി. അഥ വാ മം വാദേന വാദം അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദയിത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി. ഏവമ്പി ഉപച്ചഗാ മന്തി. അനുത്ഥുനാ വുച്ചതി വാചാ പലാപോ വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പായനാ ലാലപ്പായിതത്തന്തി - ഉപച്ചഗാ മന്തി അനുത്ഥുനാതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"യമസ്സ വാദം പരിഹീനമാഹു, അപാഹതം പഞ്ഹവിമംസകാസേ;
പരിദേവതി സോചതി ഹീനവാദോ, ഉപച്ചഗാ മന്തി അനുത്ഥുനാതീ"തി.

ന്നഎതേ വിവാദാ സമണേസു ജാതാ, ഏതേസു ഉഗ്ഘാതിനിഘാതി ഹോതി;
ഏതമ്പി ദിസ്വാ വിരമേ കഥോജ്ജം, ന ഹഞ്ഞദത്ഥത്ഥി പസംസലാഭാ.

ഏതേ വിവാദാ സമണേസു ജാതാതി. **സമണാ**തി യേ കേചി ഇതോ ബഹിദ്ധാ പരിബ്ബജൂപഗതാ പരിബ്ബജസമാപന്നാ. ഏതേ ദിട്ഠികലഹാ ദിട്ഠിഭണ്ഡനാ ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹാ ദിട്ഠിവിവാദാ ദിട്ഠിമേധഗാ സമണേസു ജാതാ സഞ്ജാതാ നിബ്ബത്താ അഭിനിബ്ബത്താ പാതുഭൂതാതി - ഏതേ വിവാദാ സമണേസു ജാതാ.

ഏതേസു ഉഗ്ഘാതിനിഘാതി ഹോതീതി. ജയപരാജയോ ഹോതി, ലാഭാലാഭോ ഹോതി, യസായസോ ഹോതി, നിന്ദാപസംസാ ഹോതി, സുഖദുക്ഖം ഹോതി, സോമനസ്സദോമനസ്സം ഹോതി, ഇട്ഠാനിട്ഠം ഹോതി, അനുനയപടിഘം ഹോതി, ഉഗ്ഘാതിതനിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, അനുരോധവിരോധോ ഹോതി, ജയേന ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി പരാജയേന ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, ലാഭേന ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി അലാഭേന ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, യസേന ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി അയസേന ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, പസംസായ ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി നിന്ദായ ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, സുഖേന ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി ദുക്ഖേന ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, സോമനസ്സേന ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി ദോമനസ്സേന ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതി, ഉന്നതിയാ [ഉണ്ണതിയാ (സ്യാ॰ ക॰)] ചിത്തം ഉഗ്ഘാതിതം ഹോതി ഓനതിയാ [ഓണതിയാ (സ്യാ॰ ക॰)] ചിത്തം നിഗ്ഘാതിതം ഹോതീതി - ഏതേസു ഉഗ്ഘാതിനിഘാതി ഹോതി.

ഏതമ്പി ദിസ്വാ വിരമേ കഥോജ്ജന്തി. **ഏതമ്പി ദിസ്വാ**തി ഏതം ആദീനവം ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ ദിട്ഠികലഹേസു ദിട്ഠിഭണ്ഡനേസു ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹേസു ദിട്ഠിവിവാദേസു ദിട്ഠിമേധഗേസൂതി - **ഏതമ്പി ദിസ്വാ വിരമേ കഥോജ്ജ**ന്തി. **കഥോജ്ജ**ം വുച്ചതി കലഹോ ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹോ വിവാദോ മേധഗം. അഥ വാ **കഥോജ്ജ**ന്തി അനോജവന്തീ നിസാകഥാ കഥോജ്ജം ന കരേയ്യ, കലഹം ന കരേയ്യ, ഭണ്ഡനം ന കരേയ്യ, വിഗ്ഗഹം ന കരേയ്യ, വിവാദം ന കരേയ്യ, മേധഗം ന കരേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പയുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ വിരമേ കഥോജ്ജം.

ന ഹഞ്ഞദത്ഥത്ഥി പസംസലാഭാതി. പസംസലാഭാ അഞ്ഞോ അത്ഥോ നത്ഥി അത്തത്ഥോ വാ പരത്ഥോ വാ ഉഭയത്ഥോ വാ ദിട്ഠധമ്മികോ വാ അത്ഥോ, സമ്പരായികോ വാ അത്ഥോ, ഉത്താനോ വാ അത്ഥോ , ഗമ്ഭീരോ വാ അത്ഥോ, ഗൂള്ഹോ വാ അത്ഥോ, പടിച്ഛന്നോ വാ അത്ഥോ, നേയ്യോ വാ അത്ഥോ, നീതോ വാ അത്ഥോ, അനവജ്ജോ വാ അത്ഥോ, നിക്കിലേസോ വാ അത്ഥോ, വോദാനോ വാ അത്ഥോ, പരമത്ഥോ വാ അത്ഥോ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തീതി - ന ഹഞ്ഞദത്ഥത്ഥി പസംസലാഭാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഏതേ വിവാദാ സമണേസു ജാതാ, ഏതേസു ഉഗ്ഘാതിനിഘാതി ഹോതി;
ഏതമ്പി ദിസ്വാ വിരമേ കഥോജ്ജം, ന ഹഞ്ഞദത്ഥത്ഥി പസംസലാഭാ”തി.

൯൨. **പസംസിതോ വാ പന തത്ഥ ഹോതി, അക്ഖായ വാദം പരിസായ മജ്ഝേ;**
സോ [സോ തം (സീ॰)] **ഹസ്സതീ ഉന്നമതീ** [ഉണ്ണമതീ (സ്യാ॰ ക॰)] **ച തേന, പപ്പുയ്യ തമത്ഥം യഥാ മനോ അഹു.**

പസംസിതോ വാ പന തത്ഥ ഹോതീതി. **തത്ഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ പസംസിതോ ഥോമിതോ കിത്തിതോ വണ്ണിതോ ഹോതീതി - പസംസിതോ വാ പന തത്ഥ ഹോതി.

അക്ഖായ വാദം പരിസായ മജ്ഝേതി. ഖത്തിയപരിസായ വാ ബ്രാഹ്മണപരിസായ വാ ഗഹപതിപരിസായ വാ സമണപരിസായ വാ മജ്ഝേ അത്തനോ വാദം അക്ഖായ ആചിക്ഖിത്വാ അനുവാദം അക്ഖായ ആചിക്ഖിത്വാ ഥമ്ഭയിത്വാ ബ്രൂഹയിത്വാ ദീപയിത്വാ ജോതയിത്വാ വോഹരിത്വാ പരിഗ്ഗണ്ഹിത്വാതി - അക്ഖായ വാദം പരിസായ മജ്ഝേ.

സോ ഹസ്സതീ ഉന്നമതീ ച തേനാതി. സോ തേന ജയത്ഥേന തുട്ഠോ ഹോതി ഹട്ഠോ പഹട്ഠോ അത്തമനോ പരിപുണ്ണസങ്കപ്പോ. അഥ വാ ദന്തവിദംസകം ഹസമാനോ. **സോ ഹസ്സതീ ഉന്നമതീ ച തേനാ**തി സോ തേന ജയത്ഥേന ഉന്നതോ ഹോതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സാതി - സോ ഹസ്സതി ഉന്നമതി ച തേന.

പപ്പുയ്യ തമത്ഥം യഥാ മനോ അഹൂതി. തം ജയത്ഥം പപ്പുയ്യ പാപുണിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാ. **യഥാ മനോ അഹൂ**തി യഥാ മനോ അഹു, യഥാ ചിത്തോ അഹു, യഥാ സങ്കപ്പോ അഹു, യഥാ വിഞ്ഞാണോ അഹൂതി - പപ്പുയ്യ തമത്ഥം യഥാ മനോ അഹു.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പസംസിതോ വാ പന തത്ഥ ഹോതി, അക്ഖായ വാദം പരിസായ മജ്ഝേ;
സോ ഹസ്സതീ ഉന്നമതീ ച തേന, പപ്പുയ്യ തമത്ഥം യഥാ മനോ അഹൂ”തി.

൯൩. **യാ ഉന്നതീ സാസ്സ വിഘാതഭൂമി, മാനാതിമാനം വദതേ പനേസോ;**
ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥ, ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തി.

യാ ഉന്നതീ സാസ്സ വിഘാതഭൂമീതി. യാ ഉന്നതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സാതി - യാ ഉന്നതി. **സാസ്സ വിഘാതഭൂമീ**തി സാ തസ്സ വിഘാതഭൂമി ഉപഘാതഭൂമി പീളനഭൂമി ഘട്ടനഭൂമി ഉപദ്ദവഭൂമി ഉപസഗ്ഗഭൂമീതി - യാ ഉന്നതീ സാസ്സ വിഘാതഭൂമി.

മാനാതിമാനം വദതേ പനേസോതി. സോ പുഗ്ഗലോ മാനഞ്ച വദതി അതിമാനഞ്ച വദതീതി - മാനാതിമാനം വദതേ പനേസോ.

ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥാതി. ഏതം ആദീനവം ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ ദിട്ഠികലഹേസു ദിട്ഠിഭണ്ഡനേസു ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹേസു ദിട്ഠിവിവാദേസു ദിട്ഠിമേധഗേസൂതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ. **ന വിവാദയേഥാതി** ന കലഹം കരേയ്യ ന ഭണ്ഡനം കരേയ്യ ന വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ ന വിവാദം കരേയ്യ, ന മേധഗം കരേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പയുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥ.

ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തീതി. **കുസലാതി** യേ തേ ഖന്ധകുസലാ ധാതുകുസലാ ആയതനകുസലാ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലാ സതിപട്ഠാനകുസലാ സമ്മപ്പധാനകുസലാ ഇദ്ധിപാദകുസലാ ഇന്ദ്രിയകുസലാ ബലകുസലാ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലാ മഗ്ഗകുസലാ ഫലകുസലാ നിബ്ബാനകുസലാ, തേ കുസലാ ദിട്ഠികലഹേന ദിട്ഠിഭണ്ഡനേന ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹേന ദിട്ഠിവിവാദേന ദിട്ഠിമേധഗേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം ന വദന്തി ന കഥേന്തി ന ഭണന്തി ന ദീപയന്തി ന വോഹരന്തീതി - ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “യാ ഉന്നതീ സാസ്സ വിഘാതഭൂമി, മാനാതിമാനം വദതേ പനേസോ;
> ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥ, ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തീ”തി.

൯൬. സൂരോ യഥാ രാജഖാദായ പുട്ഠോ, അഭിഗജ്ജമേതി പടിസൂരമിച്ഛം;
യേനേവ സോ തേന പലേഹി സൂര, പുബ്ബേവ നത്ഥി യദിദം യുധായ.

സൂരോ യഥാ രാജഖാദായ പുട്ഠോതി. **സൂരോതി** സൂരോ വീരോ വിക്കന്തോ അഭീരൂ അഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ. **രാജഖാദായ പുട്ഠോതി** രാജഖാദനീയേന രാജഭോജനീയേന പുട്ഠോ പോസിതോ അപാദിതോ വഡ്ഢിതോതി - സൂരോ യഥാ രാജഖാദായ പുട്ഠോ.

അഭിഗജ്ജമേതി പടിസൂരമിച്ഛന്തി. സോ ഗജ്ജന്തോ ഉഗ്ഗജ്ജന്തോ അഭിഗജ്ജന്തോ ഏതി ഉപേതി ഉപഗച്ഛതി പടിസൂരം പടിപുരിസം പടിസത്തും പടിമല്ലം ഇച്ഛന്തോ സാദിയന്തോ പത്ഥയന്തോ പിഹയന്തോ അഭിജപ്പന്തോതി - അഭിഗജ്ജമേതി പടിസൂരമിച്ഛം.

യേനേവ സോ തേന പലേഹി സൂരാതി. യേനേവ സോ ദിട്ഠിഗതികോ തേന പലേഹി, തേന വജ, തേന ഗച്ഛ, തേന അതിക്കമ, സോ തുയ്ഹം പടിസൂരോ പടിപുരിസോ പടിസത്തു പടിമല്ലോതി - യേനേവ സോ തേന പലേഹി സൂര.

പുബ്ബേവ നത്ഥി യദിദം യുധായാതി. പുബ്ബേവ ബോധിയാ മൂലേ യേ പടിസേനികരാ കിലേസാ പടിലോമകരാ പടികണ്ഡകകരാ പടിപക്ഖകരാ തേ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ. **യദിദം**

യുധായാതി യദിദം യുദ്ധത്ഥായ കലഹത്ഥായ ഭണ്ഡനത്ഥായ വിഗ്ഗഹത്ഥായ വിവാദത്ഥായ മേധഗത്ഥായാതി - പുബ്ബേവ നത്ഥി യദിദം യുധായ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"സൂരോ യഥാ രാജഖാദായ പുട്ഠോ, അഭിഗജ്ജമേതി പടിസൂരമിച്ഛം;
യേനേവ സോ തേന പലേഹി സൂര, പുബ്ബേവ നത്ഥി യദിദം
യുധായാ"തി.

**൹൭ യേ ദിട്ഠിമുഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തി;
തേ ത്വം വദസ്സൂ ന ഹി തേധ അത്ഥി, വാദമ്ഹി ജാതേ പടിസേനികത്താ.**

യേ ദിട്ഠിമുഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തീതി യേ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ വിവാദയന്തി കലഹം കരോന്തി ഭണ്ഡനം കരോന്തി 'വിഗ്ഗഹം കരോന്തി വിവാദം കരോന്തി, മേധഗം കരോന്തി - "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി, അഹം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാമി, കിം ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനിസ്സസി, മിച്ഛാപടിപന്നോ ത്വമസി, അഹമസ്മി സമ്മാപടിപന്നോ, സഹിതം മേ, അസഹിതം തേ, പുരേ വചനീയം പച്ഛാ അവച, പച്ഛാ വചനീയം പുരേ അവച, അധിചിണ്ണം തേ വിപരാവത്തം, ആരോപിതോ തേ വാദോ, നിഗ്ഗഹിതോ ത്വമസി, ചര വാദപ്പമോക്ഖായ, നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ"തി - യേ ദിട്ഠിമുഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി.

ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തീതി. "സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി വാദയന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. "അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി വാദയന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തി.

തേ ത്വം വദസ്സൂ ന ഹി തേധ അത്ഥി, വാദമ്ഹി ജാതേ പടിസേനികത്താതി. തേ ത്വം ദിട്ഠിഗതികേ വദസ്സു വാദേന വാദം, നിഗ്ഗഹേന നിഗ്ഗഹം, പടികമ്മേന പടികമ്മം, വിസേസേന വിസേസം, പടിവിസേസേന പടിവിസേസം, ആവേഠിയായ ആവേഠിയം, നിബ്ബേഠിയായ നിബ്ബേഠിയം, ഛേദേന ഛേദം, മണ്ഡലേന മണ്ഡലം, തേ തുയ്ഹം പടിസൂരാ പടിപുരിസാ പടിസത്തൂ പടിമല്ലാതി - തേ ത്വം വദസ്സൂ ന ഹി തേധ അത്ഥി. **വാദമ്ഹി ജാതേ പടിസേനികത്താ**തി. വാദേ ജാതേ സഞ്ജാതേ നിബ്ബത്തേ അഭിനിബ്ബത്തേ പാതുഭൂതേയേവ പടിസേനികത്താ [പടിസേനികതാ (ക॰), ഏവം സേസേസു തീസു പദേസുപി] പടിലോമകത്താ പടിഭണ്ഡകത്താ പടിപക്ഖകത്താ കലഹം കരേയ്യും ഭണ്ഡനം കരേയ്യും വിഗ്ഗഹം കരേയ്യും വിവാദം കരേയ്യും മേധഗം കരേയ്യും, തേ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - തേ ത്വം വദസ്സൂ ന ഹി തേധ അത്ഥി വാദമ്ഹി ജാതേ പടിസേനികത്താ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"യേ ദിട്ഠിമുഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തി;

തേ ത്വം വദസ്സു ന ഹി തേധ അത്ഥി, വാദമ്ഹി ജാതേ പടിസേനികത്താ''തി.

൹. വിസേനികത്വാ പന യേ ചരന്തി, ദിട്ഠീഹി ദിട്ഠിം അവിരുജ്ഝമാനാ;
തേസു ത്വം കിം ലഭേഥ പസൂര, യേസീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീതം.

വിസേനികത്വാ പന യേ ചരന്തീതി. സേനാ വുച്ചതി മാരസേനാ. കായദുച്ചരിതം മാരസേനാ, വചീദുച്ചരിതം മാരസേനാ, മനോദുച്ചരിതം മാരസേനാ, ലോഭോ മാരസേനാ, ദോസോ മാരസേനാ, മോഹോ മാരസേനാ, കോധോ... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... ഇസ്സാ... മച്ഛരിയം... മായാ... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭോ... സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ... സബ്ബേ കിലേസാ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ... സബ്ബേ ദരഥാ... സബ്ബേ പരിളാഹാ... സബ്ബേ സന്താപാ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ മാരസേനാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

''കാമാ തേ പഠമാ സേനാ, ദുതിയാ അരതി വുച്ചതി...പേ॰...;
ന നം അസുരോ ജിനാതി, ജേത്വാവ ലഭതേ സുഖ''ന്തി.

യതോ ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി സബ്ബാ ച മാരസേനാ സബ്ബേ ച പടിസേനികരാ കിലേസാ ജിതാ ച പരാജിതാ ച ഭഗ്ഗാ വിപ്പലുഗ്ഗാ പരമ്മുഖാ, തേന വുച്ചതി വിസേനികത്വാതി. **യേ**തി അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. **ചരന്തീ**തി ചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തീതി - വിസേനികത്വാ പന യേ ചരന്തി.

ദിട്ഠീഹി ദിട്ഠിം അവിരുജ്ഝമാനാതി. യേസം ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി, തേ ദിട്ഠീഹി ദിട്ഠിം അവിരുജ്ഝമാനാ അപ്പടിവിരുജ്ഝമാനാ അപ്പഹീയമാനാ അപ്പടിഹഞ്ഞമാനാ അപ്പടിഹതമാനാതി - ദിട്ഠീഹി ദിട്ഠിം അവിരുജ്ഝമാനാ.

തേസു ത്വം കിം ലഭേഥ പസൂരാതി. തേസു അരഹന്തേസു ഖീണാസവേസു കിം ലഭേഥ പടിസൂരം പടിപുരിസം പടിസത്തും പടിമല്ലന്തി - തേസു ത്വം കിം ലഭേഥ പസൂര.

യേസീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീതന്തി. യേസം അരഹന്താനം ഖീണാസവാനം ''ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവര''ന്തി ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം, നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - യേസീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീതം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''വിസേനികത്വാ പന യേ ചരന്തി, ദിട്ഠീഹി ദിട്ഠിം അവിരുജ്ഝമാനാ;
തേസു ത്വം കിം ലഭേഥ പസൂര, യേസീധ നത്ഥി പരമുഗ്ഗഹീത''ന്തി.

൹.

അഥ ത്വം പവിതക്കമാഗമാ, [പവിതക്കമാഗമ (സീ॰), സവിതക്കമാഗമാ (ക॰)] **മനസാ ദിട്ഠിഗതാനി ചിന്തയന്തോ;**
ധോനേന യുഗം സമാഗമാ, ന ഹി ത്വം സക്ഖസി സമ്പയാതവേ.

അഥ ത്വം പവിതക്കമാഗമാതി. **അഥാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. **പവിതക്കമാഗമാ**തി തക്കേന്തോ വിതക്കേന്തോ സങ്കപ്പേന്തോ ''ജയോ നു ഖോ മേ ഭവിസ്സതി, പരാജയോ നു ഖോ മേ ഭവിസ്സതി, കഥം നിഗ്ഗഹം കരിസ്സാമി, കഥം പടികമ്മം കരിസ്സാമി, കഥം വിസേസം കരിസ്സാമി, കഥം പടിവിസേസം കരിസ്സാമി, കഥം ആവേഠിയം കരിസ്സാമി, കഥം നിബ്ബേഠിയം കരിസ്സാമി , കഥം ഛേദം കരിസ്സാമി, കഥം മണ്ഡലം കരിസ്സാമി'' ഏവം തക്കേന്തോ വിതക്കേന്തോ സങ്കപ്പേന്തോ ആഗതോസി ഉപഗതോസി സമ്പത്തോസി മയാ സദ്ധിം സമാഗതോസീതി - അഥ ത്വം പവിതക്കമാഗമാ.

മനസാ ദിട്ഠിഗതാനി ചിന്തയന്തോതി. **മനോ**തി യം ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം, മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. ചിത്തേന ദിട്ഠിം ചിന്തേന്തോ വിചിന്തേന്തോ ''സസ്സതോ ലോകോ''തി വാ, ''അസസ്സതോ ലോകോ''തി വാ...പേ॰... ''നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ''തി വാതി - മനസാ ദിട്ഠിഗതാനി ചിന്തയന്തോ.

ധോനേന യുഗം സമാഗമാ, ന ഹി ത്വം സക്ഖസി സമ്പയാതവേതി. **ധോനാ** വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. കിംകാരണാ ധോനാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ? തായ പഞ്ഞായ കായദുച്ചരിതം ധുതഞ്ച ധോതഞ്ച സന്ധോതഞ്ച നിദ്ധോതഞ്ച, വചീദുച്ചരിതം... പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. അഥ വാ സമ്മാദിട്ഠിയാ മിച്ഛാദിട്ഠി... സമ്മാസങ്കപ്പേന മിച്ഛാസങ്കപ്പോ...പേ॰... സമ്മാവിമുത്തിയാ മിച്ഛാവിമുത്തി ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. അഥ വാ അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സബ്ബേ കിലേസാ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ... സബ്ബേ ദരഥാ... സബ്ബേ പരിളാഹാ... സബ്ബേ സന്താപാ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ധുതാ ച ധോതാ ച സന്ധോതാ ച നിദ്ധോതാ ച. ഭഗവാ ഇമേഹി ധോനേയ്യേഹി ധമ്മേഹി ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, തസ്മാ ഭഗവാ ധോനോ. സോ ധുതരാഗോ ധുതപാപോ ധുതകിലേസോ ധുതപരിളാഹോതി - ധോനോതി.

ധോനേന യുഗം സമാഗമാ, ന ഹി ത്വം സക്ഖസി സമ്പയാതവേതി. പസൂരോ പരിബ്ബാജകോ ന പടിബലോ ധോനേന ബുദ്ധേന ഭഗവതാ സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിത്വാ സാകച്ഛേതും സല്ലപിതും സാകച്ഛം സമാപജ്ജിതും. തം കിസ്സ ഹേതു? പസൂരോ പരിബ്ബാജകോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോ. സോ ഹി ഭഗവാ അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച വിസിട്ഠോ ച പാമോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച. യഥാ സസോ ന പടിബലോ മത്തേന മാതങ്ഗേന സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിതും; യഥാ കോത്ഥുകോ ന പടിബലോ സീഹേന മിഗരഞ്ഞാ സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിതും; യഥാ വച്ഛകോ തരുണകോ ധേനുപകോ ന പടിബലോ ഉസഭേന

ചലകകുനാ [ബലക്കകുനാ (സ്യാ॰)] സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിതും; യഥാ ധങ്കോ ന പടിബലോ ഗരുള്ളേന വേനതേയ്യേന സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിതും; യഥാ ചണ്ഡാലോ ന പടിബലോ രഞ്ഞാ ചക്കവത്തിനാ സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിതും; യഥാ പംസുപിസാചകോ ന പടിബലോ ഇന്ദേന ദേവരഞ്ഞാ സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിതും; ഏവമേവ പസൂരോ പരിബ്ബാജകോ ന പടിബലോ ധോനേന ബുദ്ധേന ഭഗവതാ സദ്ധിം യുഗം സമാഗമം സമാഗന്ത്വാ യുഗഗ്ഗാഹം ഗണ്ഹിത്വാ സാകച്ഛേതും സല്ലപിതും സാകച്ഛം സമാപജ്ജിതും. തം കിസ്സ ഹേതു? പസൂരോ പരിബ്ബാജകോ ഹീനപഞ്ഞോ നിഹീനപഞ്ഞോ ഓമകപഞ്ഞോ ലാമകപഞ്ഞോ ഛതുക്കപഞ്ഞോ പരിത്തപഞ്ഞോ. സോ ഹി ഭഗവാ മഹാപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ, പഞ്ഞാപഭേദകുസലോ പഭിന്നഞാണോ അധിഗതപടിസമ്ഭിദോ, ചതുവേസാരജ്ജപ്പത്തോ ദസബലധാരീ, പുരിസാസഭോ പുരിസസീഹോ പുരിസനാഗോ പുരിസാജഞ്ഞോ പുരിസധോരയ്ഹോ, അനന്തഞാണോ അനന്തതേജോ അനന്തയസോ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാ, നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ, പഞ്ഞാപേതാ നിജ്ഝാപേതാ പേക്ഖേതാ പസാദേതാ. സോ ഹി ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ, അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ, അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ, മഗ്ഗഞ്ഞൂ മഗ്ഗവിദൂ മഗ്ഗകോവിദോ മഗ്ഗാനുഗാ ച പനസ്സ ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാ സമന്നാഗതാ.

സോ ഹി ഭഗവാ ജാനം ജാനാതി പസ്സം പസ്സതി, ചക്ഖുഭൂതോ ഞാണഭൂതോ ധമ്മഭൂതോ ബ്രഹ്മഭൂതോ, വത്താ പവത്താ അത്ഥസ്സ നിന്നേതാ അമതസ്സ ദാതാ ധമ്മസ്സാമീ തഥാഗതോ; നത്ഥി തസ്സ ഭഗവതോ അഞ്ഞാതം അദിട്ഠം അവിദിതം അസച്ഛികതം അഫസ്സിതം [അഫുസിതം (സ്യാ॰)] പഞ്ഞായ. അതീതം അനാഗതം പച്ചുപ്പന്നം ഉപാദായ സബ്ബേ ധമ്മാ സബ്ബാകാരേന ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണമുഖേ ആപാഥം ആഗച്ഛന്തി. യം കിഞ്ചി നേയ്യം നാമ അത്ഥി ധമ്മം ജാനിതബ്ബം. അത്തത്ഥോ വാ പരത്ഥോ വാ ഉഭയത്ഥോ വാ ദിട്ഠധമ്മികോ വാ അത്ഥോ, സമ്പരായികോ വാ അത്ഥോ, ഉത്താനോ വാ അത്ഥോ, ഗമ്ഭീരോ വാ അത്ഥോ, ഗൂള്ഹോ വാ അത്ഥോ, പടിച്ഛന്നോ വാ അത്ഥോ, നേയ്യോ വാ അത്ഥോ, നീതോ വാ അത്ഥോ, അനവജ്ജോ വാ അത്ഥോ, നിക്കിലേസോ വാ അത്ഥോ, വോദാനോ വാ അത്ഥോ, പരമത്ഥോ വാ അത്ഥോ, സബ്ബം തം അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

സബ്ബം കായകമ്മം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണാനുപരിവത്തി, സബ്ബം വചീകമ്മം ഞാണാനുപരിവത്തി , സബ്ബം മനോകമ്മം ഞാണാനുപരിവത്തി. അതീതേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അപ്പടിഹതം ഞാണം, അനാഗതേ അപ്പടിഹതം ഞാണം, പച്ചുപ്പന്നേ അപ്പടിഹതം ഞാണം, യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം, നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം, ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം, നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി , ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി. അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ. യഥാ ദ്വിന്നം സമുഗ്ഗപടലാനം സമ്മാ ഫുസിതാനം ഹേട്ഠിമം സമുഗ്ഗപടലം ഉപരിമം നാതിവത്തതി, ഉപരിമം സമുഗ്ഗപടലം ഹേട്ഠിമം നാതിവത്തതി അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ; ഏവമേവ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ

നേയ്യഞ്ച ഞാണഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ; യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം, നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം, ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം, നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി. അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ സബ്ബധമ്മേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി.

സബ്ബേ ധമ്മാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ആവജ്ജനപടിബദ്ധാ ആകങ്ഖപടിബദ്ധാ മനസികാരപടിബദ്ധാ ചിത്തുപ്പാദപടിബദ്ധാ. സബ്ബസത്തേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി, സബ്ബേസഞ്ച സത്താനം ഭഗവാ ആസയം ജാനാതി അനുസയം ജാനാതി ചരിതം ജാനാതി അധിമുത്തിം ജാനാതി. അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ ഭബ്ബാഭബ്ബേ സത്തേ പജാനാതി. സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

യഥാ യേ കേചി മച്ഛകച്ഛപാ അന്തമസോ തിമിതിമിങ്ഗലം ഉപാദായ അന്തോമഹാസമുദ്ദേ പരിവത്തന്തി; ഏവമേവ സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി. യഥാ യേ കേചി പക്ഖീ അന്തമസോ ഗരുളം വേനതേയ്യം ഉപാദായ ആകാസസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി; ഏവമേവ യേപി തേ സാരിപുത്തസമാ പഞ്ഞായ തേപി ബുദ്ധഞാണസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി . ബുദ്ധഞാണം ദേവമനുസ്സാനം പഞ്ഞം ഫരിത്വാ അഭിഭവിത്വാ തിട്ഠതിയേവ.

യേപി തേ ഖത്തിയപണ്ഡിതാ ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാ ഗഹപതിപണ്ഡിതാ സമണപണ്ഡിതാ നിപുണാ കതപരപ്പവാദാ വാലവേധിരൂപാ. വോഭിന്ദന്താ [തേ ഭിന്ദന്താ (ക॰)] മഞ്ഞേ ചരന്തി പഞ്ഞാഗതേന ദിട്ഠിഗതാനി . തേ പഞ്ഹേ അഭിസങ്ഖരിത്വാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ തഥാഗതേ ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛന്തി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി ച. കഥിതാ വിസജ്ജിതാവ തേ പഞ്ഹാ ഭഗവതാ ഹോന്തി നിദ്ദിട്ഠകാരണാ ഉപക്ഖിത്തകാ ച. തേ ഭഗവതോ സമ്പജ്ജന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാവ തത്ഥ അതിരോചതി യദിദം പഞ്ഞായാതി - ധോനേന യുഗം സമാഗമാ, ന ഹി ത്വം സക്ഖസി സമ്പയാതവേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''അഥ ത്വം പവിതക്കമാഗമാ, മനസാ ദിട്ഠിഗതാനി ചിന്തയന്തോ;
ധോനേന യുഗം സമാഗമാ, ന ഹി ത്വം സക്ഖസി സമ്പയാതവേ''തി.

പസൂരസുത്തനിദ്ദേസോ അട്ഠമോ.

൯. മാഗണ്ഡിയസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ മാഗണ്ഡിയസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൭൦. ദിസ്വാന തണ്ഹം അരതിം രഗഞ്ച, നാഹോസി ഛന്ദോ അപി മേഥുനസ്മിം;
കിമേവിദം മുത്തകരീസപുണ്ണം, പാദാപി നം സമ്ഫുസിതും ന ഇച്ഛേ.

ദിസ്വാന തണ്ഹം അരതിം രഗഞ്ച, നാഹോസി ഛന്ദോ അപി മേഥുനസ്മിന്തി. തണ്ഹഞ്ച അരതിഞ്ച രഗഞ്ച മാരധീതരോ ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ മേഥുനധമ്മേ ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പേമം വാ നാഹോസീതി - ദിസ്വാന തണ്ഹം അരതിം രഗഞ്ച നാഹോസി ഛന്ദോ അപി മേഥുനസ്മിം.

കിമേവിദം മുത്തകരീസപുണ്ണം, പാദാപി നം സമ്ഫുസിതും ന ഇച്ഛേതി. കിമേവിദം സരീരം മുത്തപുണ്ണം കരീസപുണ്ണം സേമ്ഹപുണ്ണം രുഹിരപുണ്ണം അട്ഠിസങ്ഘാതന്ഹാരുസമ്ബന്ധം രുധിരമംസാവലേപനം ചമ്മവിനദ്ധം ഛവിയാ പടിച്ഛന്നം ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം ഉഗ്ഘരന്തം പഗ്ഘരന്തം കിമിസങ്ഘനിസേവിതം നാനാകലിമലപരിപൂരം പാദേന അക്കമിതും ന ഇച്ഛേയ്യ, കുതോ പന സംവാസോ വാ സമാഗമോ വാതി - കിമേവിദം മുത്തകരീസപുണ്ണം, പാദാപി നം സമ്ഫുസിതും ന ഇച്ഛേ. അനച്ഛരിയഞ്ചേതം മനുസ്സോ ദിബ്ബേ കാമേ പത്ഥയന്തോ മാനുസകേ കാമേ ന ഇച്ഛേയ്യ, മാനുസകേ വാ കാമേ പത്ഥയന്തോ ദിബ്ബേ കാമേ ന ഇച്ഛേയ്യ. യം ത്വം ഉഭോപി ന ഇച്ഛസി ന സാദിയസി ന പത്ഥേസി ന പിഹേസി നാഭിജപ്പസി, കിം തേ ദസ്സനം, കതമായ ത്വം ദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോതി പുച്ഛതീതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘ദിസ്വാന തണ്ഹം അരതിം രഗഞ്ച, നാഹോസി ഛന്ദോ അപി മേഥുനസ്മിം;
കിമേവിദം മുത്തകരീസപുണ്ണം, പാദാപി നം സമ്ഫുസിതും ന ഇച്ഛേ’’തി.

൭൧. ഏതാദിസം ചേ രതനം ന ഇച്ഛസി, നാരിം നരിന്ദേഹി ബഹൂഹി പത്ഥിതം;
ദിട്ഠിഗതം സീലവതം നു ജീവിതം, ഭവൂപപത്തിഞ്ച വദേസി കീദിസം.

൭൨. ഇദം വദാമീതി ന തസ്സ ഹോതി, [മാഗണ്ഡിയാതി [മാഗന്ദിയാതി (സീ॰ സ്യാ॰)] **ഭഗവാ]**
ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം;
പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ, അജ്ഝത്തസന്തിം പചിനം അദസ്സം.

ഇദം വദാമീതി ന തസ്സ ഹോതീതി. **ഇദം വദാമീ**തി ഇദം വദാമി, ഏതം വദാമി, ഏത്തകം വദാമി, ഏത്താവതാ വദാമി, ഇദം ദിട്ഠിഗതം വദാമി - ‘‘സസ്സതോ ലോകോ’’തി വാ…പേ॰… ‘‘നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ’’തി വാ. **ന തസ്സ ഹോതീ**തി ന മയ്ഹം ഹോതി, ‘‘ഏത്താവതാ വദാമീ’’തി ന തസ്സ ഹോതീതി - ഇദം വദാമീതി ന തസ്സ ഹോതി.

മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം…പേ॰… സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - മാഗണ്ഡിയാതി

ഭഗവാ.

ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതന്തി. **ധമ്മേസൂ**തി ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതേസു. **നിച്ഛേയ്യാ**തി നിച്ഛിനിത്വാ വിനിച്ഛിനിത്വാ വിചിനിത്വാ പവിചിനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ഓധിഗ്ഗാഹോ ബിലഗ്ഗാഹോ വരഗ്ഗാഹോ കോട്ഠാസഗ്ഗാഹോ ഉച്ചയഗ്ഗാഹോ സമുച്ചയഗ്ഗാഹോ, "ഇദം സച്ചം തച്ഛം തഥം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീത"ന്തി ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം, നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം.

പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായാതി. ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ.

അഥ വാ "സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി ദിട്ഠിഗതമേതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസഞ്ഞോജനം, സദുക്ഖം സവിഘാതം സഉപായാസം സപരിളാഹം, ന നിബ്ബിദായ ന വിരാഗായ ന നിരോധായ ന ഉപസമായ ന അഭിഞ്ഞായ ന സമ്ബോധായ ന നിബ്ബാനായ സംവത്തതീതി. ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ.

അഥ വാ "അസസ്സതോ ലോകോ, അന്തവാ ലോകോ, അനന്തവാ ലോകോ, തം ജീവം തം സരീരം, അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരം, ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഹോതി ച ന ച ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി ദിട്ഠിഗതമേതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസഞ്ഞോജനം, സദുക്ഖം സവിഘാതം സഉപായാസം സപരിളാഹം ന നിബ്ബിദായ ന വിരാഗായ ന നിരോധായ ന ഉപസമായ ന അഭിഞ്ഞായ ന സമ്ബോധായ ന നിബ്ബാനായ സംവത്തതീതി. ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ.

അഥ വാ ഇമാ ദിട്ഠിയോ ഏവംഗഹിതാ ഏവംപരാമട്ഠാ ഏവംഗതികാ ഭവിസ്സന്തി ഏവംഅഭിസമ്പരായാതി. ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ.

അഥ വാ ഇമാ ദിട്ഠിയോ നിരയസംവത്തനികാ തിരച്ഛാനയോനിസംവത്തനികാ പേത്തിവിസയസംവത്തനികാതി. ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ.

അഥ വാ ഇമാ ദിട്ഠിയോ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ ഖയധമ്മാ വയധമ്മാ വിരാഗധമ്മാ നിരോധധമ്മാതി. ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ.

അജ്ഝത്തസന്തിം പചിനം അദസ്സന്തി. അജ്ഝത്തസന്തിം അജ്ഝത്തം രാഗസ്സ സന്തിം, ദോസസ്സ സന്തിം, മോഹസ്സ സന്തിം, കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ ... പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ... ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തിം ഉപസന്തിം വൂപസന്തിം നിബ്ബുതിം പടിപസ്സദ്ധിം സന്തിം. **പചിന**ന്തി പചിനന്തോ വിചിനന്തോ പവിചിനന്തോ തുലയന്തോ തീരയന്തോ വിഭാവയന്തോ വിഭൂതം കരോന്തോ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി പചിനന്തോ വിചിനന്തോ പവിചിനന്തോ തുലയന്തോ തീരയന്തോ വിഭാവയന്തോ വിഭൂതം കരോന്തോ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി പചിനന്തോ വിചിനന്തോ പവിചിനന്തോ... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി പചിനന്തോ വിചിനന്തോ പവിചിനന്തോ തുലയന്തോ തീരയന്തോ വിഭാവയന്തോ വിഭൂതം കരോന്തോ. **അദസ്സ**ന്തി അദസ്സം അദക്ഖിം അപസ്സിം പടിവിജ്ഝിന്തി - അജ്ഝത്തസന്തിം പചിനം അദസ്സം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഇദം വദാമീതി ന തസ്സ ഹോതി, [മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ]
ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം;
പസ്സഞ്ച ദിട്ഠീസു അനുഗ്ഗഹായ;
അജ്ഝത്തസന്തിം പചിനം അദസ്സ"ന്തി.

൭൩. **വിനിച്ഛയാ യാനി പകപ്പിതാനി, [ഇതി മാഗണ്ഡിയോ]**
തേ വേ മുനീ ബ്രൂസി അനുഗ്ഗഹായ;
അജ്ഝത്തസന്തീതി യമേതമത്ഥം, കഥം നു ധീരേഹി പവേദിതം തം.

വിനിച്ഛയാ യാനി പകപ്പിതാനീതി. വിനിച്ഛയാ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ദിട്ഠിവിനിച്ഛയാ. **പകപ്പിതാനീ**തി കപ്പിതാ പകപ്പിതാ അഭിസങ്ഖതാ സണ്ഠപിതാതിപി പകപ്പിതാ . അഥ വാ അനിച്ചാ സങ്ഖതാ പടിച്ചസമുപ്പന്നാ ഖയധമ്മാ വയധമ്മാ വിരാഗധമ്മാ നിരോധധമ്മാ വിപരിണാമധമ്മാതിപി പകപ്പിതാതി - വിനിച്ഛയാ യാനി പകപ്പിതാനി.

ഇതി മാഗണ്ഡിയോതി. **ഇതീ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇതീതി. **മാഗണ്ഡിയോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ - ഇതി മാഗണ്ഡിയോതി.

തേ വേ മുനീ ബ്രൂസി അനുഗ്ഗഹായ, അജ്ഝത്തസന്തീതി യമേതമത്ഥന്തി. **തേ വേ**തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. **മുനീ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰...

സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനീതി. **അനുഗ്ഗഹായാ**തി ദിട്ഠീസു ആദീനവം പസ്സന്തോ ദിട്ഠിയോ ന ഗണ്ഹാമി ന പരാമസാമി നാഭിനിവിസാമീതി ച ഭണസി, അജ്ഝത്തസന്തീതി ച ഭണസി. **യമേതമത്ഥ**ന്തി യം പരമത്ഥന്തി - തേ വേ മുനീ ബ്രൂസി അനുഗ്ഗഹായ, അജ്ഝത്തസന്തീതി യമേതമത്ഥം.

കഥം നു ധീരേഹി പവേദിതം തന്തി. **കഥം നൂ**തി പദം സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ, ഏവം നു ഖോ നനു ഖോ കിം നു ഖോ കഥം നു ഖോതി - കഥം നു. **ധീരേഹീ**തി ധീരേഹി പണ്ഡിതേഹി പഞ്ഞവന്തേഹി [പഞ്ഞാവന്തേഹി (സീ॰ സ്യാ॰)] ബുദ്ധിമന്തേഹി ഞാണീഹി വിഭാവീഹി മേധാവീഹി. **പവേദിത**ന്തി വേദിതം പവേദിതം ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞാപിതം പട്ഠപിതം വിവടം വിഭത്തം ഉത്താനീകതം പകാസിതന്തി - കഥം നു ധീരേഹി പവേദിതം തം.

തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

“വിനിച്ഛയാ യാനി പകപ്പിതാനി, [ഇതി മാഗണ്ഡിയോ]
തേ വേ മുനീ ബ്രൂസി അനുഗ്ഗഹായ;
അജ്ഝത്തസന്തീതി യമേതമത്ഥം, കഥം നു ധീരേഹി പവേദിതം ത”ന്തി.

൭൮. **ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന, [മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ]**
സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹ;
അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേന;
ഏതേ ച നിസ്സജ്ജ അനുഗ്ഗഹായ, സന്തോ അനിസ്സായ ഭവം ന ജപ്പേ.

ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേനാതി. ദിട്ഠേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസി; സുതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസി; ദിട്ഠസുതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസി; ഞാണേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസീതി - ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന.

മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം…പേ॰… സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ.

സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹാതി. സീലേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസി; വതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസി; സീലബ്ബതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസീതി - സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹ.

അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേനാതി. ദിട്ഠിപി ഇച്ഛിതബ്ബാ. ദസവത്ഥുകാ സമ്മാദിട്ഠി - അത്ഥി ദിന്നം, അത്ഥി യിട്ഠം, അത്ഥി ഹുതം, അത്ഥി സുകതദുക്കടാനം [സുകടദുക്കടാനം (സീ॰)] കമ്മാനം ഫലം വിപാകോ, അത്ഥി അയം ലോകോ, അത്ഥി പരോ ലോകോ, അത്ഥി മാതാ, അത്ഥി പിതാ, അത്ഥി സത്താ ഓപപാതികാ, അത്ഥി ലോകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സമ്മഗ്ഗതാ [സമഗ്ഗതാ (ക॰)] സമ്മാപടിപന്നാ യേ ഇമഞ്ച ലോകം പരഞ്ച ലോകം സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ പവേദേന്തീതി; സവനമ്പി ഇച്ഛിതബ്ബം - പരതോ ഘോസോ, സുത്തം, ഗേയ്യം, വേയ്യാകരണം, ഗാഥാ, ഉദാനം, ഇതിവുത്തകം, ജാതകം, അബ്ഭുതധമ്മം, വേദല്ലം; ഞാണമ്പി ഇച്ഛിതബ്ബം - കമ്മസ്സകതഞാണം, സച്ചാനുലോമികഞാണം [കമ്മസ്സകതം ഞാണം സച്ചാനുലോമികം ഞാണം (സീ॰ ക॰) ഞാണവിഭങ്ഗേപി], അഭിഞ്ഞാഞാണം, സമാപത്തിഞാണം; സീലമ്പി ഇച്ഛിതബ്ബം - പാതിമോക്ഖസംവരോ; വതമ്പി ഇച്ഛിതബ്ബം - അട്ഠ ധുതങ്ഗാനി - ആരഞ്ഞികങ്ഗം, പിണ്ഡപാതികങ്ഗം, പംസുകൂലികങ്ഗം, തേചീവരികങ്ഗ, സപദാനചാരികങ്ഗം, ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം, നേസജ്ജികങ്ഗം, യഥാസന്ഥതികങ്ഗന്തി.

അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേനാതി . നാപി സമ്മാദിട്ഠിമത്തേന, നാപി സവനമത്തേന, നാപി ഞാണമത്തേന, നാപി സീലമത്തേന, നാപി വതമത്തേന അജ്ഝത്തസന്തിം പത്തോ ഹോതി, നാപി വിനാ ഏതേഹി ധമ്മേഹി അജ്ഝത്തസന്തിം പാപുണാതി. അപി ച സമ്ഭാരാ ഇമേ ധമ്മാ ഹോന്തി അജ്ഝത്തസന്തിം പാപുണിതും അധിഗന്തും ഫസ്സിതും സച്ഛികാതുന്തി - അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേന.

ഏതേ ച നിസ്സജ്ജ അനുഗ്ഗഹായാതി. ഏതേതി കണ്ഹപക്ഖികാനം ധമ്മാനം സമുഗ്ഘാതതോ പഹാനം ഇച്ഛിതബ്ബം, തേധാതുകേസു കുസലേസു ധമ്മേസു അതമ്മയതാ [അകമ്മയതാ (സീ॰ ക॰)] ഇച്ഛിതബ്ബാ, യതോ കണ്ഹപക്ഖിയാ ധമ്മാ സമുഗ്ഘാതപഹാനേന പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, തേധാതുകേസു ച കുസലേസു ധമ്മേസു അതമ്മയതാ ഹോതി, ഏത്താവതാപി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതി. അഥ വാ ന ഗണ്ഹിതബ്ബാ ന പരാമസിതബ്ബാ നാഭിനിവിസിതബ്ബാതി. ഏവമ്പി ഏതേ ച നിസ്സജ്ജ അനുഗ്ഗഹായ. യതോ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച മാനോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാതി, ഏത്താവതാപി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി. ഏവമ്പി ഏതേ ച നിസ്സജ്ജ അനുഗ്ഗഹായ.

യതോ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാതി, ഏത്താവതാപി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി. ഏവമ്പി ഏതേ ച നിസ്സജ്ജ അനുഗ്ഗഹായ.

സന്തോ അനിസ്സായ ഭവം ന ജപ്പേതി. സന്തോതി രാഗസ്സ സമിതത്താ സന്തോ, ദോസസ്സ സമിതത്താ സന്തോ, മോഹസ്സ സമിതത്താ സന്തോ , കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ... പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ...

ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി - സന്തോ.

അനിസ്സായാതി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച... പേ॰... അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ. തണ്ഹാനിസ്സയം പഹായ ദിട്ഠിനിസ്സയം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും അനിസ്സായ, സോതം അനിസ്സായ, ഘാനം അനിസ്സായ, ജിവ്ഹം അനിസ്സായ, കായം അനിസ്സായ, മനം അനിസ്സായ, രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ അനിസ്സായ അഗ്ഗണ്ഹിത്വാ അപരാമസിത്വാ അനഭിനിവിസിത്വാതി - സന്തോ അനിസ്സായ. **ഭവം ന ജപ്പേ**തി കാമഭവം ന ജപ്പേയ്യ, രൂപഭവം ന ജപ്പേയ്യ, അരൂപഭവം ന ജപ്പേയ്യ നപ്പജപ്പേയ്യ ന അഭിജപ്പേയ്യാതി - സന്തോ അനിസ്സായ ഭവം ന ജപ്പേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന, [മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ]
സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹ;
അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേന;
ഏതേ ച നിസ്സജ്ജ അനുഗ്ഗഹായ, സന്തോ അനിസ്സായ ഭവം ന ജപ്പേ"തി.

൭൫. **നോ ചേ കിര ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന, [ഇതി മാഗണ്ഡിയോ]**
സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹ;
അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേന;
മഞ്ഞാമഹം മോമുഹമേവ ധമ്മം, ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിം.

നോ ചേ കിര ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേനാതി. ദിട്ഠിയാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസി; സുതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം... ദിട്ഠസുതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം , മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം... ഞാണേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസീതി - നോ ചേ കിര ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന.

ഇതി മാഗണ്ഡിയോതി **ഇതീ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **മാഗണ്ഡിയോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... ഇതി മാഗണ്ഡിയോ.

സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹാതി. സീലേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം...പേ॰... വതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം...പേ॰... സീലബ്ബതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം നാഹ ന കഥേസി ന ഭണസി ന ദീപയസി ന വോഹരസീതി - സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹ.

അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേനാതി. ദിട്ഠിപി ഇച്ഛിതബ്ബാതി ഏവം ഭണസി, സവനമ്പി ഇച്ഛിതബ്ബന്തി ഏവം ഭണസി, ഞാണമ്പി ഇച്ഛിതബ്ബന്തി ഏവം ഭണസി, ന സക്കോസി ഏകംസേന അനുജാനിതും, നപി സക്കോസി ഏകംസേന പടിക്ഖിപിതുന്തി - അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേന.

മഞ്ഞാമഹം മോമുഹമേവ ധമ്മന്തി. മോമൂഹധമ്മോ അയം തുയ്ഹം ബാലധമ്മോ മൂള്ഹധമ്മോ അഞ്ഞാണധമ്മോ അമരാവിക്ഖേപധമ്മോതി ഏവം മഞ്ഞാമി ഏവം ജാനാമി ഏവം ആജാനാമി ഏവം വിജാനാമി ഏവം പടിവിജാനാമി ഏവം പടിവിജ്ഝാമീതി - മഞ്ഞാമഹം മോമുഹമേവ ധമ്മം.

ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിന്തി. സുദ്ധിദിട്ഠിയാ ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി; ''സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി ദിട്ഠിയാ ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി; ''അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി ദിട്ഠിയാ ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തീതി - ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിം.

തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''നോ ചേ കിര ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന, [ഇതി മാഗണ്ഡിയോ]
സീലബ്ബതേനാപി ന സുദ്ധിമാഹ;
അദിട്ഠിയാ അസ്സുതിയാ അഞാണാ, അസീലതാ അബ്ബതാ നോപി തേന;
മഞ്ഞാമഹം മോമുഹമേവ ധമ്മം, ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധി''ന്തി.

൭൩. **ദിട്ഠിഞ്ച** [ദിട്ഠീസു (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] **നിസ്സായനുപുച്ഛമാനോ,**
[മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ]
സമുഗ്ഗഹീതേസു പമോഹമാഗാ [സമോഹമാഗാ (ക॰)] **;**
ഇതോ ച നാദ്ദക്ഖി അണുമ്പി സഞ്ഞം, തസ്മാ തുവം മോമുഹതോ ദഹാസി.

ദിട്ഠിഞ്ച നിസ്സായനുപുച്ഛമാനോതി. മാഗണ്ഡിയോ ബ്രാഹ്മണോ ദിട്ഠിം നിസ്സായ ദിട്ഠിം പുച്ഛതി, ലഗ്ഗനം നിസ്സായ ലഗ്ഗനം പുച്ഛതി, ബന്ധനം നിസ്സായ ബന്ധനം പുച്ഛതി, പലിബോധം നിസ്സായ പലിബോധം പുച്ഛതി. **അനുപുച്ഛമാനോ**തി പുനപ്പുനം പുച്ഛതീതി - ദിട്ഠിഞ്ച നിസ്സായനുപുച്ഛമാനോ.

മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - മാഗണ്ഡിയാതി

ഭഗവാ.

സമുഗ്ഗഹീതേസു പമോഹമാഗാതി. യാ സാ ദിട്ഠി തയാ ഗഹിതാ പരാമട്ഠാ അഭിനിവിട്ഠാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ, തായേവ ത്വം ദിട്ഠിയാ മൂള്ഹോസി പമൂള്ഹോസി സമ്മൂള്ഹോസി മോഹം ആഗതോസി പമോഹം ആഗതോസി സമ്മോഹം ആഗതോസി അന്ധകാരം പക്ഖന്ദോസീതി - സമുഗ്ഗഹീതേസു പമോഹമാഗാ.

ഇതോ ച നാദ്ദക്ഖി അണുമ്പി സഞ്ഞന്തി. ഇതോ അജ്ഝത്തസന്തിതോ വാ പടിപദാതോ വാ ധമ്മദേസനാതോ വാ, യുത്തസഞ്ഞം പത്തസഞ്ഞം ലക്ഖണസഞ്ഞം കാരണസഞ്ഞം ഠാനസഞ്ഞം ന പടിലഭതി, കുതോ ഞാണന്തി. ഏവമ്പി ഇതോ ച നാദ്ദക്ഖി അണുമ്പി സഞ്ഞം. അഥ വാ അനിച്ചം വാ അനിച്ചസഞ്ഞാനുലോമം വാ, ദുക്ഖം വാ ദുക്ഖസഞ്ഞാനുലോമം വാ, അനത്തം വാ അനത്തസഞ്ഞാനുലോമം വാ, സഞ്ഞുപ്പാദമത്തം വാ സഞ്ജാനിതമത്തം വാ ന പടിലഭതി , കുതോ ഞാണന്തി. ഏവമ്പി ഇതോ ച നാദ്ദക്ഖി അണുമ്പി സഞ്ഞം.

തസ്മാ തുവം മോമുഹതോ ദഹാസീതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ മോമൂഹധമ്മതോ ബാലധമ്മതോ മൂള്ഹധമ്മതോ അഞ്ഞാണധമ്മതോ അമരാവിക്ഖേപധമ്മതോ ദഹാസി പസ്സസി ദക്ഖസി ഓലോകേസി നിജ്ഝായസി ഉപപരിക്ഖസീതി - തസ്മാ തുവം മോമുഹതോ ദഹാസി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ദിട്ഠിഞ്ച നിസ്സായനുപുച്ഛമാനോ, [മാഗണ്ഡിയാതി ഭഗവാ]
സമുഗ്ഗഹീതേസു പമോഹമാഗാ;
ഇതോ ച നാദ്ദക്ഖി അണുമ്പി സഞ്ഞം, തസ്മാ തുവം മോമുഹതോ
ദഹാസീ”തി.

൭൭. **സമോ വിസേസീ ഉദ വാ നിഹീനോ, യോ മഞ്ഞതി സോ വിവദേഥ തേന;**
തീസു വിധാസു അവികമ്പമാനോ, സമോ വിസേസീതി ന തസ്സ ഹോതി.

സമോ വിസേസീ ഉദ വാ നിഹീനോ, യോ മഞ്ഞതി സോ വിവദേഥ തേനാതി. സദിസോഹമസ്മീതി വാ സേയ്യോഹമസ്മീതി വാ ഹീനോഹമസ്മീതി വാ യോ മഞ്ഞതി, സോ തേന മാനേന തായ ദിട്ഠിയാ തേന വാ പുഗ്ഗലേന കലഹം കരേയ്യ ഭണ്ഡനം കരേയ്യ വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ വിവാദം കരേയ്യ മേധഗം കരേയ്യ - “ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി, അഹം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാമി, കിം ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനിസ്സസി, മിച്ഛാപടിപന്നോ ത്വമസി, അഹമസ്മി സമ്മാപടിപന്നോ, സഹിതം മേ, അസഹിതം തേ, പുരേ വചനീയം പച്ഛാ അവച, പച്ഛാ വചനീയം പുരേ അവച, അധിചിണ്ണം തേ വിപരാവത്തം, ആരോപിതോ തേ വാദോ, നിഗ്ഗഹിതോ ത്വമസി, ചര വാദപ്പമോക്ഖായ, നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ”തി - സമോ വിസേസീ ഉദ വാ നിഹീനോ യോ മഞ്ഞതി സോ വിവദേഥ തേന.

തീസു വിധാസു അവികമ്പമാനോ, സമോ വിസേസീതി ന തസ്സ ഹോതീതി. യസ്സേതാ തിസ്സോ വിധാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ

അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ തീസു വിധാസു ന കമ്പതി ന വികമ്പതി, അവികമ്പമാനസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി വാ സേയ്യോഹമസ്മീതി വാ ഹീനോഹമസ്മീതി വാ. **ന തസ്സ ഹോതീ**തി. ന മയ്ഹം ഹോതീതി തീസു വിധാസു അവികമ്പമാനോ, സമോ വിസേസീതി - ന തസ്സ ഹോതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "സമോ വിസേസീ ഉദ വാ നിഹീനോ, യോ മഞ്ഞതി സോ വിവദേഥ തേന;
> തീസു വിധാസു അവികമ്പമാനോ, സമോ വിസേസീതി ന തസ്സ ഹോതീ"തി.

൭൯. സച്ചന്തി സോ ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യ, മുസാതി വാ സോ വിവദേഥ കേന;
യസ്മിം സമം വിസമം വാപി നത്ഥി, സ കേന വാദം പടിസംയുജേയ്യ.

സച്ചന്തി സോ ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യാതി. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ...പേ॰... അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ. **സച്ചന്തി സോ ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യാ**തി. "സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യ കിം കഥേയ്യ കിം ഭണേയ്യ കിം ദീപയേയ്യ കിം വോഹരേയ്യ; "അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യ കിം കഥേയ്യ കിം ഭണേയ്യ കിം ദീപയേയ്യ കിം വോഹരേയ്യാതി - സച്ചന്തി സോ ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യ.

മുസാതി വാ സോ വിവദേഥ കേനാതി. ബ്രാഹ്മണോ മയ്ഹംവ സച്ചം, തുയ്ഹം മുസാതി കേന മാനേന, കായ ദിട്ഠിയാ, കേന വാ പുഗ്ഗലേന കലഹം കരേയ്യ ഭണ്ഡനം കരേയ്യ വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ വിവാദം കരേയ്യ മേധഗം കരേയ്യ - "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ"തി - മുസാതി വാ സോ വിവദേഥ കേന.

യസ്മിം സമം വിസമം വാപി നത്ഥീതി. **യസ്മി**ന്തി യസ്മിം പുഗ്ഗലേ അരഹന്തേ ഖീണാസവേ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ നത്ഥി, സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ നത്ഥി, ഹീനോഹമസ്മീതി ഓമാനോ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - യസ്മിം സമം വിസമം വാപി നത്ഥി.

സ കേന വാദം പടിസംയുജേയ്യാതി. സോ കേന മാനേന, കായ ദിട്ഠിയാ, കേന വാ പുഗ്ഗലേന വാദം പടിസഞ്ഞോജേയ്യ പടിബലേയ്യ കലഹം കരേയ്യ ഭണ്ഡനം കരേയ്യ വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ വിവാദം കരേയ്യ മേധഗം കരേയ്യ - "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ"തി - സ കേന വാദം പടിസംയുജേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘സച്ചന്തി സോ ബ്രാഹ്മണോ കിം വദേയ്യ, മുസാതി വാ സോ വിവദേഥ കേന;
യസ്മിം സമം വിസമം വാപി നത്ഥി, സ കേന വാദം പടിസംയുജേയ്യാ’’തി.

൩൧. **ഓകം പഹായ അനികേതസാരീ, ഗാമേ അകുബ്ബം മുനി സന്ഥവാനി** [സന്ധവാനി (ക॰)] **;**
കാമേഹി രിത്തോ അപുരേക്ഖരാനോ, കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കയിരാ.

അഥ ഖോ ഹാലിദ്ദികാനി [ഹലിദ്ദകാനീ (സീ॰)] ഗഹപതി യേനായസ്മാ മഹാകച്ചാനോ തേനുപസങ്കമി; ഉപസങ്കമിത്വാ ആയസ്മന്തം മഹാകച്ചാനം അഭിവാദേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. ഏകമന്തം നിസിന്നോ ഖോ ഹാലിദ്ദികാനി ഗഹപതി ആയസ്മന്തം മഹാകച്ചാനം ഏതദവോച – ‘‘വുത്തമിദം ഭന്തേ, കച്ചാന, ഭഗവതാ അട്ഠകവഗ്ഗികേ മാഗണ്ഡിയപഞ്ഹേ –

‘‘ഓകം പഹായ അനികേതസാരീ, ഗാമേ അകുബ്ബം മുനി സന്ഥവാനി;
കാമേഹി രിത്തോ അപുരേക്ഖരാനോ, കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കയിരാ’’തി.

‘‘ഇമസ്സ നു ഖോ ഭന്തേ, കച്ചാന, ഭഗവതാ സങ്ഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ കഥം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ’’തി?

‘‘രൂപധാതു ഖോ, ഗഹപതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ഓകോ രൂപധാതു രാഗവിനിബന്ധഞ്ച [രാഗവിനിബദ്ധഞ്ച (സീ॰)] പന വിഞ്ഞാണം ഓകസാരീതി വുച്ചതി. വേദനാധാതു ഖോ, ഗഹപതി... സഞ്ഞാധാതു ഖോ, ഗഹപതി... സങ്ഖാരധാതു ഖോ, ഗഹപതി, വിഞ്ഞാണസ്സ ഓകോ സങ്ഖാരധാതു രാഗവിനിബന്ധഞ്ച പന വിഞ്ഞാണം ഓകസാരീതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ഓകസാരീ ഹോതി.

‘‘കഥഞ്ച, ഗഹപതി, അനോകസാരീ ഹോതി? രൂപധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപായുപാദാനാ [ഉപയുപാദാനാ (ക॰)] ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ തേ തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ; തസ്മാ തഥാഗതോ അനോകസാരീതി വുച്ചതി. വേദനാധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... സഞ്ഞാധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... സങ്ഖാരധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി... വിഞ്ഞാണധാതുയാ ഖോ, ഗഹപതി, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപായുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ തേ തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ; തസ്മാ തഥാഗതോ അനോകസാരീതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അനോകസാരീ ഹോതി.

‘‘കഥഞ്ച, ഗഹപതി, നികേതസാരീ ഹോതി? രൂപനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, നികേതസാരീതി വുച്ചതി. സദ്ദനിമിത്ത... ഗന്ധനിമിത്ത... രസനിമിത്ത... ഫോട്ഠബ്ബനിമിത്ത... ധമ്മനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, നികേതസാരീതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, നികേതസാരീ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, അനികേതസാരീ ഹോതി? രൂപനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ; തസ്മാ തഥാഗതോ അനികേതസാരീതി വുച്ചതി. സദ്ദനിമിത്ത… ഗന്ധനിമിത്ത… രസനിമിത്ത… ഫോട്ഠബ്ബനിമിത്ത… ധമ്മനിമിത്തനികേതവിസാരവിനിബന്ധാ ഖോ, ഗഹപതി, തഥാഗതസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ; തസ്മാ തഥാഗതോ അനികേതസാരീതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അനികേതസാരീ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, ഗാമേ സന്ഥവജാതോ ഹോതി? ഇധ , ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഭിക്ഖു ഗിഹീഹി സംസട്ഠോ വിഹരതി സഹനന്ദീ സഹസോകീ, സുഖിതേസു സുഖിതോ, ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു അത്തനാ വോയോഗം ആപജ്ജതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ഗാമേ സന്ഥവജാതോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, ഗാമേ ന സന്ഥവജാതോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഭിക്ഖു ഗിഹീഹി അസംസട്ഠോ വിഹരതി ന സഹനന്ദീ ന സഹസോകീ, ന സുഖിതേസു സുഖിതോ, ന ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു ന അത്തനാ വോയോഗം ആപജ്ജതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, ഗാമേ ന സന്ഥവജാതോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, കാമേഹി അരിത്തോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഭിക്ഖു കാമേസു അവീതരാഗോ ഹോതി അവിഗതച്ഛന്ദോ അവിഗതപേമോ അവിഗതപിപാസോ അവിഗതപരിളാഹോ അവിഗതതണ്ഹോ. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കാമേഹി അരിത്തോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച , ഗഹപതി, കാമേഹി രിത്തോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഭിക്ഖു കാമേസു വീതരാഗോ ഹോതി വിഗതച്ഛന്ദോ വിഗതപേമോ വിഗതപിപാസോ വിഗതപരിളാഹോ വിഗതതണ്ഹോ. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കാമേഹി രിത്തോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, പുരേക്ഖരാനോ ഹോതി? ഇധ , ഗഹപതി, ഏകച്ചസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഏവം ഹോതി - ‘ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി, ‘ഏവംവേദനോ സിയം… ഏവംസഞ്ഞോ സിയം… ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം… ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, പുരേക്ഖരാനോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച , ഗഹപതി, അപുരേക്ഖരാനോ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഏവം ഹോതി - ‘ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി ന തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി, ‘ഏവംവേദനോ സിയം… ഏവംസഞ്ഞോ സിയം… ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം… ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന’ന്തി ന തത്ഥ നന്ദിം സമന്നാനേതി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, അപുരേക്ഖരാനോ ഹോതി.

“കഥഞ്ച, ഗഹപതി, കഥം വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കത്താ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ഏവരൂപിം കഥം കത്താ ഹോതി - ‘ന ത്വം ഇമം

ധമ്മവിനയം ആജാനാസി, അഹം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാമി, കിം ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനിസ്സസി, മിച്ഛാപടിപന്നോ ത്വമസി, അഹമസ്മി സമ്മാപടിപന്നോ, സഹിതം മേ, അസഹിതം തേ, പുരേ വചനീയം പച്ഛാ അവച, പച്ഛാ വചനീയം പുരേ അവച, അധിചിണ്ണം തേ വിപരാവത്തം, ആരോപിതോ തേ വാദോ, നിഗ്ഗഹിതോ ത്വമസി, ചര വാദപ്പമോക്ഖായ, നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ'തി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, കഥം വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കത്താ ഹോതി.

"കഥഞ്ച, ഗഹപതി, കഥം വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന ന കത്താ ഹോതി? ഇധ, ഗഹപതി, ഏകച്ചോ ന ഏവരൂപിം കഥം കത്താ ഹോതി - 'ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ'തി. ഏവം ഖോ, ഗഹപതി, വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന ന കത്താ ഹോതി. ഇതി ഖോ, ഗഹപതി, യം തം വുത്തം ഭഗവതാ അട്ഠകവഗ്ഗികേ മാഗണ്ഡിയപഞ്ഹേ -

> "ഓകം പഹായ അനികേതസാരീ, ഗാമേ അകുബ്ബം മുനി സന്ഥവാനി;
> കാമേഹി രിത്തോ അപുരേക്ഖരാനോ, കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കയിരാ"തി.

"ഇമസ്സ ഖോ, ഗഹപതി, ഭഗവതാ സങ്ഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ ഏവം വിത്ഥാരേന അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ"തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ഓകം പഹായ അനികേതസാരീ, ഗാമേ അകുബ്ബം മുനി സന്ഥവാനി;
> കാമേഹി രിത്തോ അപുരേക്ഖരാനോ, കഥം ന വിഗ്ഗയ്ഹ ജനേന കയിരാ"തി.

> വ്വ॰.**യേഹി വിവിത്തോ വിചരേയ്യ ലോകേ, ന താനി ഉഗ്ഗയ്ഹ വദേയ്യ നാഗോ;**
> **ഏലമ്ബുജം കണ്ഡകവാരിജം** [കണ്ടകം വാരിജം (സീ॰)] **യഥാ, ജലേന പങ്കേന ചനൂപലിത്തം;**
> **ഏവം മുനീ സന്തിവാദോ അഗിദ്ധോ, കാമേ ച ലോകേ ച അനൂപലിത്തോ.**

യേഹി വിവിത്തോ വിചരേയ്യ ലോകേതി. **യേഹീ**തി യേഹി ദിട്ഠിഗതേഹി. **വിവിത്തോ**തി കായദുച്ചരിതേന രിത്തോ വിവിത്തോ പവിവിത്തോ, വചീദുച്ചരിതേന... മനോദുച്ചരിതേന... രാഗേന...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി രിത്തോ വിവിത്തോ പവിവിത്തോ. **വിചരേയ്യാ**തി വിചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യ. **ലോകേ**തി മനുസ്സലോകേതി - യേഹി വിവിത്തോ വിചരേയ്യ ലോകേ.

ന താനി ഉഗ്ഗയ്ഹ വദേയ്യ നാഗോതി. **നാഗോ**തി ആഗും ന കരോതീതി - നാഗോ, ന ഗച്ഛതീതി - നാഗോ, നാഗച്ഛതീതി - നാഗോ. കഥം ആഗും ന കരോതീതി - നാഗോ? ആഗൂ വുച്ചന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

> ആഗും ന കരോതി കിഞ്ചി ലോകേ, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
> സബ്ബസഞ്ഞോഗേ വിസജ്ജ ബന്ധനാനി;

സബ്ബത്ഥ ന സജ്ജതി വിമുത്തോ, നാഗോ താദീ പവുച്ചതേ തഥത്താ.

ഏവം ആഗും ന കരോതീതി - നാഗോ.

കഥം ന ഗച്ഛതീതി - നാഗോ? ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി, ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി, ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി, ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി, ന മാനവസേന ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി, ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി, ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി, നാനുസയവസേന ഗച്ഛതി, ന വഗ്ഗേഹി ധമ്മേഹി യായതി നീയതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതി. ഏവം ന ഗച്ഛതീതി - നാഗോ.

കഥം നാഗച്ഛതീതി - നാഗോ? സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. സകദാഗാമിമഗ്ഗേന... അനാഗാമിമഗ്ഗേന... അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. ഏവം നാഗച്ഛതീതി - നാഗോ.

ന താനി ഉഗ്ഗയ്ഹ വദേയ്യ നാഗോതി. നാഗോ ന താനി ദിട്ഠിഗതാനി ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ വദേയ്യ കഥേയ്യ ഭണേയ്യ ദീപയേയ്യ വോഹരേയ്യ; "സസ്സതോ ലോകോ...പേ... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി വദേയ്യ കഥേയ്യ ഭണേയ്യ ദീപയേയ്യ വോഹരേയ്യാതി - ന താനി ഉഗ്ഗയ്ഹ വദേയ്യ നാഗോ.

ഏലമ്ബുജം കണ്ഡകവാരിജം യഥാ, ജലേന പങ്കേന ചനൂപലിത്തന്തി. ഏലം വുച്ചതി ഉദകം, അമ്ബുജം വുച്ചതി പദുമം, കണ്ഡകോ വുച്ചതി ഖരദണ്ഡോ, വാരി വുച്ചതി ഉദകം, വാരിജം വുച്ചതി പദുമം വാരിസമ്ഭവം, ജലം വുച്ചതി ഉദകം, പങ്കോ വുച്ചതി കദ്ദമോ. യഥാ പദുമം വാരിജം വാരിസമ്ഭവം ജലേന ച പങ്കേന ച ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി, അലിത്തം അസംലിത്തം അനുപലിത്തന്തി - ഏലമ്ബുജം കണ്ഡകവാരിജം യഥാ ജലേന പങ്കേന ചനൂപലിത്തം.

ഏവം മുനീ സന്തിവാദോ അഗിദ്ധോ, കാമേ ച ലോകേ ച അനൂപലിത്തോതി. **ഏവ**ന്തി ഓപമ്മസംപടിപാദനം. **മുനീ**തി. മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **സന്തിവാദോ**തി സന്തിവാദോ മുനി താണവാദോ ലേണവാദോ സരണവാദോ അഭയവാദോ അച്ചുതവാദോ അമതവാദോ നിബ്ബാനവാദോതി - ഏവം മുനി സന്തിവാദോ. **അഗിദ്ധോ**തി. ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസോ ഗേധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ സോ വുച്ചതി അഗിദ്ധോ. സോ രൂപേ അഗിദ്ധോ, സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലേ... ഗണേ... ആവാസേ... ലാഭേ... യസേ... പസംസായ... സുഖേ... ചീവരേ... പിണ്ഡപാതേ ... സേനാസനേ... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ... കാമധാതുയാ ... രൂപധാതുയാ... അരൂപധാതുയാ... കാമഭവേ... രൂപഭവേ... അരൂപഭവേ... സഞ്ഞാഭവേ... അസഞ്ഞാഭവേ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ... ഏകവോകാരഭവേ... ചതുവോകാരഭവേ... പഞ്ചവോകാരഭവേ... അതീതേ... അനാഗതേ... പച്ചുപ്പന്നേ... ദിട്ഠ-സുത-മുത-വിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു അഗിദ്ധോ അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ

അനജ്ഝോസന്നോ [അനജ്ഝാപന്നോ (സീ॰), അനജ്ഝോപന്നോ (സ്യാ॰)], വീതഗേധോ വിഗതഗേധോ ചത്തഗേധോ വന്തഗേധോ മുത്തഗേധോ പഹീനഗേധോ പടിനിസ്സട്ഠഗേധോ, വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ, നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - ഏവം മുനി സന്തിവാദോ അഗിദ്ധോ.

കാമേ ച ലോകേ ച അനൂപലിത്തോതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **ലേപാ**തി ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാലേപോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിലേപോ. മുനി തണ്ഹാലേപം പഹായ ദിട്ഠിലേപം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ കാമേ ച ലോകേ ച ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി, അലിത്തോ അപലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ഏവം മുനീ സന്തിവാദോ അഗിദ്ധോ, കാമേ ച ലോകേ ച അനൂപലിത്തോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യേഹി വിവിത്തോ വിചരേയ്യ ലോകേ, ന താനി ഉഗ്ഗയ്ഹ വദേയ്യ നാഗോ;
> ഏലമ്ബുജം കണ്ഡകവാരിജം യഥാ, ജലേന പങ്കേന ചനൂപലിത്തം;
> ഏവം മുനീ സന്തിവാദോ അഗിദ്ധോ, കാമേ ച ലോകേ ച അനൂപലിത്തോ''തി.

വൃ൯. **ന വേദഗൂ ദിട്ഠിയാ** [ദിട്ഠിയായകോ (ക॰ അട്ഠ॰) സു॰ നി॰ വൃ൭൭] **ന മുതിയാ, സ മാനമേതി ന ഹി തമ്മയോ സോ;**
ന കമ്മുനാ നോപി സുതേന നേയ്യോ, അനൂപനീതോ സ നിവേസനേസു.

ന വേദഗൂ ദിട്ഠിയാ ന മുതിയാ, സ മാനമേതീതി. **നാ**തി പടിക്ഖേപോ. **വേദഗൂ**തി. വേദോ വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം , പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. തേഹി വേദേഹി ജാതിജരാമരണസ്സ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ, കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ, പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ, വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ, താണഗതോ താണപ്പത്തോ, ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ, സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ, അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ, അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ , അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ, നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ, വേദാനം വാ അന്തം ഗതോതി വേദഗൂ, വേദേഹി വാ അന്തം ഗതോതി വേദഗൂ, സത്തന്നം വാ ധമ്മാനം വിദിതത്താ വേദഗൂ, സക്കായദിട്ഠി വിദിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ വിദിതാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ വിദിതോ ഹോതി, രാഗോ വിദിതോ ഹോതി, ദോസോ വിദിതോ ഹോതി, മോഹോ വിദിതോ ഹോതി, മാനോ വിദിതോ ഹോതി, വിദിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

> വേദാനി വിചേയ്യ കേവലാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
> സമണാനം യാനീധത്ഥി ബ്രാഹ്മണാനം;
> സബ്ബവേദനാസു വീതരാഗോ, സബ്ബം വേദമതിച്ച വേദഗൂ സോതി.

ന ദിട്ഠിയാതി തസ്സ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. സോ ദിട്ഠിയാ ന യായതി ന നീയതി ന വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതി, നപി തം ദിട്ഠിഗതം സാരതോ പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - ന വേദഗൂ ദിട്ഠിയാ. **ന മുതിയാ**തി മുതരൂപേന വാ പരതോ ഘോസേന വാ മഹാജനസമ്മുതിയാ വാ മാനം നേതി ന ഉപേതി ന ഉപഗച്ഛതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - ന വേദഗൂ ദിട്ഠിയാ ന മുതിയാ സ മാനമേതി.

ന ഹി തമ്മയോ സോതി ന തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന തമ്മയോ ഹോതി തപ്പരമോ തപ്പരായനോ. യതോ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച മാനോ ചസ്സ പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ എത്താവതാ ന തമ്മയോ ഹോതി ന തപ്പരമോ ന തപ്പരായനോതി - സ മാനമേതി ന ഹി തമ്മയോ സോ.

ന കമ്മുനാ നോപി സുതേന നേയ്യോതി. **ന കമ്മുനാ**തി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരേന വാ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരേന വാ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരേന വാ ന യായതി ന നീയതി ന വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതീതി - ന കമ്മുനാ. **നോപി സുതേന നേയ്യോ**തി സുതസുദ്ധിയാ വാ പരതോ ഘോസേന വാ മഹാജനസമ്മുതിയാ വാ ന യായതി ന നീയതി ന വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതീതി - ന കമ്മുനാ നോപി സുതേന നേയ്യോ.

അനൂപനീതോ സ നിവേസനേസൂതി. **ഉപയാ**തി ദ്വേ ഉപയാ - തണ്ഹൂപയോ ച ദിട്ഠൂപയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹൂപയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠൂപയോ. തസ്സ തണ്ഹൂപയോ പഹീനോ, ദിട്ഠൂപയോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹൂപയസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠൂപയസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ സോ നിവേസനേസു അനൂപനീതോ അനുപലിത്തോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - അനൂപനീതോ സ നിവേസനേസു.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ന വേദഗൂ ദിട്ഠിയാ ന മുതിയാ, സ മാനമേതി ന ഹി തമ്മയോ സോ;
> ന കമ്മുനാ നോപി സുതേന നേയ്യോ, അനൂപനീതോ സ നിവേസനേസൂ"തി.

വ്വ സഞ്ഞാവിരത്തസ്സ ന സന്തി ഗന്ഥാ, പഞ്ഞാവിമുത്തസ്സ ന സന്തി മോഹാ;
സഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിഞ്ച യേ അഗ്ഗഹേസും, തേ ഘട്ടമാനാ [ഘട്ടയന്താ (സ്യാ॰) സു॰ നി॰ വ്വ] **വിചരന്തി ലോകേ.**

സഞ്ഞാവിരത്തസ്സ ന സന്തി ഗന്ഥാതി. യോ സമഥപുബ്ബങ്ഗമം അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതി തസ്സ ആദിതോ ഉപാദായ ഗന്ഥാ വിക്ഖമ്ഭിതാ ഹോന്തി, അരഹത്തേ പത്തേ അരഹതോ ഗന്ഥാ ച മോഹാ ച നീവരണാ ച കാമസഞ്ഞാ ബ്യാപാദസഞ്ഞാ വിഹിംസാസഞ്ഞാ ദിട്ഠിസഞ്ഞാ ച പഹീനാ ഹോന്തി

ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാതി - സഞ്ഞാവിരത്തസ്സ ന സന്തി ഗന്ഥാ.

പഞ്ഞാവിമുത്തസ്സ ന സന്തി മോഹാതി. യോ വിപസ്സനാപുബ്ബങ്ഗമം അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതി, തസ്സ ആദിതോ ഉപാദായ മോഹാ വിക്ഖമ്ഭിതാ ഹോന്തി, അരഹത്തേ പത്തേ അരഹതോ മോഹാ ച ഗന്ഥാ ച നീവരണാ ച കാമസഞ്ഞാ ബ്യാപാദസഞ്ഞാ വിഹിംസാസഞ്ഞാ ദിട്ഠിസഞ്ഞാ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാതി - പഞ്ഞാവിമുത്തസ്സ ന സന്തി മോഹാ.

സഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിഞ്ച യേ അഗ്ഗഹേസും, തേ ഘട്ടമാനാ വിചരന്തി ലോകേതി. യേ സഞ്ഞം ഗണ്ഹന്തി കാമസഞ്ഞം ബ്യാപാദസഞ്ഞം വിഹിംസാസഞ്ഞം തേ സഞ്ഞാവസേന ഘട്ടേന്തി സങ്ഘട്ടേന്തി. രാജാനോപി രാജൂഹി വിവദന്തി, ഖത്തിയാപി ഖത്തിയേഹി വിവദന്തി, ബ്രാഹ്മണാപി ബ്രാഹ്മണേഹി വിവദന്തി, ഗഹപതീപി ഗഹപതീഹി വിവദന്തി, മാതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി മാതരാ വിവദതി, പിതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി പിതരാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭാതരാ വിവദതി, ഭഗിനീപി ഭഗിനിയാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭഗിനിയാ വിവദതി, ഭഗിനീപി ഭാതരാ വിവദതി, സഹായോപി സഹായേന വിവദതി . തേ തത്ഥ കലഹവിഗ്ഗഹവിവാദമാപന്നാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പാണീഹിപി ഉപക്കമന്തി, ലേഡ്ഡൂഹിപി [ലേട്ടൂഹിപി (ക॰)] ഉപക്കമന്തി, ദണ്ഡേഹിപി ഉപക്കമന്തി, സത്ഥേഹിപി ഉപക്കമന്തി. തേ തത്ഥ മരണമ്പി നിഗച്ഛന്തി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം. യേ ദിട്ഠിം ഗണ്ഹന്തി ''സസ്സതോ ലോകോ''തി വാ...പേ॰... ''നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ''തി വാ തേ ദിട്ഠിവസേന ഘട്ടേന്തി സങ്ഘട്ടേന്തി, സത്ഥാരതോ സത്ഥാരം ഘട്ടേന്തി, ധമ്മക്ഖാനതോ ധമ്മക്ഖാനം ഘട്ടേന്തി, ഗണതോ ഗണം ഘട്ടേന്തി, ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിം ഘട്ടേന്തി, പടിപദായ പടിപദം ഘട്ടേന്തി, മഗ്ഗതോ മഗ്ഗം ഘട്ടേന്തി.

അഥ വാ തേ വിവദന്തി, കലഹം കരോന്തി, ഭണ്ഡനം കരോന്തി, വിഗ്ഗഹം കരോന്തി, വിവാദം കരോന്തി, മേധഗം കരോന്തി - ''ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ''തി. തേസം അഭിസങ്ഖാരാ അപ്പഹീനാ; അഭിസങ്ഖാരാനം അപ്പഹീനത്താ ഗതിയാ ഘട്ടേന്തി, നിരയേ ഘട്ടേന്തി, തിരച്ഛാനയോനിയാ ഘട്ടേന്തി, പേത്തിവിസയേ ഘട്ടേന്തി, മനുസ്സലോകേ ഘട്ടേന്തി, ദേവലോകേ ഘട്ടേന്തി, ഗതിയാ ഗതിം... ഉപപത്തിയാ ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിയാ പടിസന്ധിം... ഭവേന ഭവം... സംസാരേന സംസാരം... വട്ടേന വട്ടം ഘട്ടേന്തി സങ്ഘട്ടേന്തി വദന്തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - സഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിഞ്ച യേ അഗ്ഗഹേസും തേ ഘട്ടമാനാ വിചരന്തി ലോകേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സഞ്ഞാവിരത്തസ്സ ന സന്തി ഗന്ഥാ, പഞ്ഞാവിമുത്തസ്സ ന സന്തി മോഹാ;
> സഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിഞ്ച യേ അഗ്ഗഹേസും, തേ ഘട്ടമാനാ വിചരന്തി ലോകേ''തി.

മാഗണ്ഡിയസുത്തനിദ്ദേസോ നവമോ.

൰ം. പുരാഭേദസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ പുരാഭേദസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

വ്വന്ന. **കഥംദസ്സീ കഥംസീലോ, ഉപസന്തോതി വുച്ചതി;**
തം മേ ഗോതമ പബ്രൂഹി, പുച്ഛിതോ ഉത്തമം നരം.

കഥംദസ്സീ കഥംസീലോ, ഉപസന്തോതി വുച്ചതീതി. **കഥംദസ്സീ**തി കീദിസേന ദസ്സനേന സമന്നാഗതോ, കിംസണ്ഠിതേന, കിംപകാരേന, കിംപടിഭാഗേനാതി - കഥംദസ്സീ. **കഥംസീലോ**തി കീദിസേന സീലേന സമന്നാഗതോ, കിംസണ്ഠിതേന, കിംപകാരേന, കിംപടിഭാഗേനാതി - കഥംദസ്സീ കഥംസീലോ. **ഉപസന്തോതി വുച്ചതീ**തി സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി വുച്ചതി പവുച്ചതി കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതി. കഥംദസ്സീതി അധിപഞ്ഞം പുച്ഛതി, കഥംസീലോതി അധിസീലം പുച്ഛതി, ഉപസന്തോതി അധിചിത്തം പുച്ഛതീതി - കഥംദസ്സീ കഥംസീലോ ഉപസന്തോതി വുച്ചതി.

തം മേ ഗോതമ പബ്രൂഹീതി. തന്തി യം പുച്ഛാമി, യം യാചാമി, യം അജ്ഝേസാമി, യം പസാദേമി. **ഗോതമാ**തി സോ നിമ്മിതോ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി. **പബ്രൂഹീ**തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - തം മേ ഗോതമ പബ്രൂഹി.

പുച്ഛിതോ ഉത്തമം നരന്തി. **പുച്ഛിതോ**തി പുട്ഠോ പുച്ഛിതോ യാചിതോ അജ്ഝേസിതോ പസാദിതോ. **ഉത്തമം നര**ന്തി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം നരന്തി - പുച്ഛിതോ ഉത്തമം നരം.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

''കഥംദസ്സീ കഥംസീലോ, ഉപസന്തോതി വുച്ചതി;
തം മേ ഗോതമ പബ്രൂഹി, പുച്ഛിതോ ഉത്തമം നര''ന്തി.

വ്വർ. **വീതതണ്ഹോ പുരാഭേദാ, [ഇതി ഭഗവാ]**
പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ;
വേമജ്ഝേ നുപസങ്ഖേയ്യോ,
തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതം.

വീതതണ്ഹോ പുരാഭേദാതി. പുരാ കായസ്സ ഭേദാ, പുരാ അത്തഭാവസ്സ ഭേദാ, പുരാ കളേവരസ്സ നിക്ഖേപാ, പുരാ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ ഉപച്ഛേദാ വീതതണ്ഹോ വിഗതതണ്ഹോ ചത്തതണ്ഹോ വന്തതണ്ഹോ മുത്തതണ്ഹോ പഹീനതണ്ഹോ പടിനിസ്സട്ഠതണ്ഹോ, വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ, നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതി.

ഭഗവാതി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗതണ്ഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ, ഭജി വിഭജി പവിഭജി

ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ, ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ, ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ, ഭജി വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഭായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം പഞ്ഞാഭാവനാനം ദസന്നം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ. ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം, ന പിതരാ കതം, ന ഭാതരാ കതം, ന ഭഗിനിയാ കതം, ന മിത്താമച്ചേഹി കതം, ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം , ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം, ന ദേവതാഹി കതം; വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - വീതതണ്ഹോ പുരാഭേദാതി ഭഗവാ.

പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോതി പുബ്ബന്തോ വുച്ചതി അതീതോ അദ്ധാ. അതീതം അദ്ധാനം ആരബ്ഭ തണ്ഹാ പഹീനാ, ദിട്ഠി പടിനിസ്സട്ഠാ തണ്ഹായ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിയാ പടിനിസ്സട്ഠത്താ. ഏവമ്പി പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ. അഥ വാ "ഏവംരൂപോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം ന സമന്നാനേതി, "ഏവംവേദനോ അഹോസിം... ഏവംസഞ്ഞോ അഹോസിം... ഏവംസങ്ഖാരോ അഹോസിം... ഏവംവിഞ്ഞാണോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം ന സമന്നാനേതി. ഏവമ്പി പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ. അഥ വാ "ഇതി മേ ചക്ഖു [ചക്ഖും (സീ॰ ക॰)] അഹോസി അതീതമദ്ധാനം - ഇതി രൂപാ"തി തത്ഥ ന ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധം ഹോതി വിഞ്ഞാണം, ന ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധത്താ വിഞ്ഞാണസ്സ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ. ഏവമ്പി പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ. "ഇതി മേ സോതം അഹോസി അതീതമദ്ധാനം - ഇതി സദ്ദാ"തി, "ഇതി മേ ഘാനം അഹോസി അതീതമദ്ധാനം - ഇതി ഗന്ധാ"തി, "ഇതി മേ ജിവ്ഹാ അഹോസി അതീതമദ്ധാനം - ഇതി രസാ"തി, "ഇതി മേ കായോ അഹോസി അതീതമദ്ധാനം - ഇതി ഫോട്ഠബ്ബാ"തി, "ഇതി മേ മനോ അഹോസി അതീതമദ്ധാനം - ഇതി ധമ്മാ"തി തത്ഥ ന ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധം ഹോതി വിഞ്ഞാണം, ന ഛന്ദരാഗപടിബദ്ധത്താ വിഞ്ഞാണസ്സ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ. ഏവമ്പി പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ. അഥ വാ യാനി താനി പുബ്ബേ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഹസിതലപിതകീളിതാനി ന തദസ്സാദേതി, ന തം നികാമേതി, ന ച തേന വിത്തിം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ.

വേമജ്ഝേ നുപസങ്ഖേയ്യോതി. വേമജ്ഝം വുച്ചതി പച്ചുപ്പന്നോ അദ്ധാ. പച്ചുപ്പന്നം അദ്ധാനം ആരബ്ഭ തണ്ഹാ പഹീനാ, ദിട്ഠി പടിനിസ്സട്ഠാ .

തണ്ഹായ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിയാ പടിനിസ്സട്ഠത്താ രത്തോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, ദുട്ഠോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, മൂള്ഹോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, വിനിബദ്ധോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, പരാമട്ഠോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, വിക്ഖേപഗതോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, അനിട്ഠങ്ഗതോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ, ഥാമഗതോതി നുപസങ്ഖേയ്യോ; തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ; അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയാ നുപസങ്ഖേയ്യോ, നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി യേന സങ്ഖം ഗച്ഛേയ്യാതി - വേമജ്ഝേ നുപസങ്ഖേയ്യോ.

തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതന്തി. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **പുരേക്ഖാരാ**തി ദ്വേ പുരേക്ഖാരാ - തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ ച ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ. തസ്സ തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ പഹീനോ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാപുരേക്ഖാരസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ ന തണ്ഹം വാ ദിട്ഠിം വാ പുരതോ കത്വാ ചരതി, ന തണ്ഹാധജോ ന തണ്ഹാകേതു ന തണ്ഹാധിപതേയ്യോ, ന ദിട്ഠിധജോ ന ദിട്ഠികേതു ന ദിട്ഠാധിപതേയ്യോ, ന തണ്ഹായ വാ ദിട്ഠിയാ വാ പരിവാരിതോ ചരതി. ഏവമ്പി തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതം. അഥ വാ "ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം ന സമന്നാനേതി, "ഏവംവേദനോ സിയം... ഏവംസഞ്ഞോ സിയം... ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം... ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന"ന്തി തത്ഥ നന്ദിം ന സമന്നാനേതി. ഏവമ്പി തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതം. അഥ വാ "ഇതി മേ ചക്ഖു സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി രൂപാ"തി അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം ന പണിദഹതി, ചേതസോ അപ്പണിധാനപ്പച്ചയാ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ. ഏവമ്പി തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതം. "ഇതി മേ സോതം സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി സദ്ദാ"തി, "ഇതി മേ ഘാനം സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി ഗന്ധാ"തി, "ഇതി മേ ജിവ്ഹാ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി രസാ"തി, "ഇതി മേ കായോ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി ഫോട്ഠബ്ബാ"തി, "ഇതി മേ മനോ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി ധമ്മാ"തി അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം ന പണിദഹതി, ചേതസോ അപ്പണിധാനപ്പച്ചയാ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ. ഏവമ്പി തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതം. അഥ വാ "ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ തപേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി ദേവഞ്ഞതരോ"തി വാ അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം ന പണിദഹതി, ചേതസോ അപ്പണിധാനപ്പച്ചയാ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദതോ. ഏവമ്പി തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖതം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"വീതതണ്ഹോ പുരാഭേദാ, [ഇതി ഭഗവാ]
പുബ്ബമന്തമനിസ്സിതോ;
വേമജ്ഝേ നുപസങ്ഖേയ്യോ,
തസ്സ നത്ഥി പുരക്ഖത"ന്തി.

വ്വ॰**അക്കോധനോ അസന്താസീ, അവികത്ഥീ അകുക്കുചോ;**

മന്തഭാണീ അനുദ്ധതോ, സ വേ വാചായതോ മുനി.

അക്കോധനോ അസന്താസീതി. **അക്കോധനോ**തി യഞ്ഹി ഖോ വുത്തം. അപി ച കോധോ താവ വത്തബ്ബോ. ദസഹാകാരേഹി കോധോ ജായതി - "അനത്ഥം മേ അചരീ"തി കോധോ ജായതി, "അനത്ഥം മേ ചരതീ"തി കോധോ ജായതി, "അനത്ഥം മേ ചരിസ്സതീ"തി കോധോ ജായതി, "പിയസ്സ മേ മനാപസ്സ അനത്ഥം അചരി... അനത്ഥം ചരതി... അനത്ഥം ചരിസ്സതീ"തി കോധോ ജായതി, "അപ്പിയസ്സ മേ അമനാപസ്സ അത്ഥം അചരി... അത്ഥം ചരതി... അത്ഥം ചരിസ്സതീ"തി കോധോ ജായതി, അട്ഠാനേ വാ പന കോധോ ജായതി. യോ ഏവരൂപോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ, പടിഘം പടിവിരോധോ, കോപോ പകോപോ സമ്പകോപോ, ദോസോ പദോസോ സമ്പദോസോ, ചിത്തസ്സ ബ്യാപത്തി മനോപദോസോ , കോധോ കുജ്ഝനാ കുജ്ഝിതത്തം, ദോസോ ദുസ്സനാ ദുസ്സിതത്തം, ബ്യാപത്തി ബ്യാപജ്ജനാ ബ്യാപജ്ജിതത്തം, വിരോധോ പടിവിരോധോ ചണ്ഡിക്കം, അസുരോപോ [അസ്സുരോപോ (സീ॰ ക॰)] അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി കോധോ.

അപി ച കോധസ്സ അധിമത്തപരിത്തതാ വേദിതബ്ബാ. അത്ഥി കഞ്ചി [കിഞ്ചി (ക॰)] കാലം കോധോ ചിത്താവിലകരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ മുഖകുലാനവികുലാനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ മുഖകുലാനവികുലാനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ഹനുസഞ്ചോപനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ഹനുസഞ്ചോപനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ഫരുസവാചം നിച്ഛാരണോ [ഫരുസവാചനിച്ഛാരണോ (സ്യാ॰)] ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ഫരുസവാചം നിച്ഛാരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദിസാവിദിസാനുവിലോകനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദിസാവിദിസാനുവിലോകനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദണ്ഡസത്ഥപരാമസനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദണ്ഡസത്ഥപരാമസനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദണ്ഡസത്ഥഅബ്ഭുക്കിരണോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദണ്ഡസത്ഥഅബ്ഭുക്കിരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദണ്ഡസത്ഥഅഭിനിപാതനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദണ്ഡസത്ഥഅഭിനിപാതമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ഛിന്നവിച്ഛിന്നകരണോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ഛിന്നവിച്ഛിന്നകരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ സമ്ഭഞ്ജനപലിഭഞ്ജനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ സമ്ഭഞ്ജനപലിഭഞ്ജനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ അങ്ഗമങ്ഗഅപകഡ്ഢനോ ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ അങ്ഗമങ്ഗഅപകഡ്ഢനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ജീവിതാവോരോപനോ [ജീവിതപനാസനോ (സ്യാ॰)] ഹോതി; അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ജീവിതാവോരോപനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ സബ്ബചാഗപരിച്ചാഗായ സണ്ഠിതോ ഹോതി. യതോ കോധോ പരപുഗ്ഗലം ഘാടേത്വാ അത്താനം ഘാടേതി, ഏത്താവതാ കോധോ പരമുസ്സദഗതോ പരമവേപുല്ലപ്പത്തോ ഹോതി. യസ്സ സോ കോധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി അക്കോധനോ. കോധസ്സ പഹീനത്താ അക്കോധനോ, കോധവത്ഥുസ്സ പരിഞ്ഞാതത്താ അക്കോധനോ, കോധഹേതുസ്സ ഉപച്ഛിന്നത്താ അക്കോധനോതി - അക്കോധനോ.

അസന്താസീതി ഇധേകച്ചോ താസീ ഹോതി ഉത്താസീ പരിത്താസീ, സോ തസതി ന ഉത്തസതി പരിത്തസതി ഭായതി സന്താസം ആപജ്ജതി. കുലം വാ ന ലഭാമി, ഗണം വാ ന ലഭാമി, ആവാസം വാ ന ലഭാമി, ലാഭം വാ ന ലഭാമി, യസം വാ ന ലഭാമി, പസംസം വാ ന ലഭാമി, സുഖം വാ ന ലഭാമി, ചീവരം വാ ന ലഭാമി, പിണ്ഡപാതം വാ ന ലഭാമി, സേനാസനം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനുപട്ഠാകം വാ ന ലഭാമി, അപ്പഞ്ഞാതോമ്ഹീതി തസതി ഉത്തസതി പരിത്തസതി ഭായതി സന്താസം ആപജ്ജതി.

ഇധ ഭിക്ഖു അസന്താസീ ഹോതി അനുത്താസീ അപരിത്താസീ; സോ ന തസതി ന ഉത്തസതി ന പരിത്തസതി ന ഭായതി ന സന്താസം ആപജ്ജതി. കുലം വാ ന ലഭാമി, ഗണം വാ ന ലഭാമി, ആവാസം വാ ന ലഭാമി, ലാഭം വാ ന ലഭാമി, യസം വാ ന ലഭാമി, പസംസം വാ ന ലഭാമി, സുഖം വാ ന ലഭാമി, ചീവരം വാ ന ലഭാമി, പിണ്ഡപാതം വാ ന ലഭാമി, സേനാസനം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനുപട്ഠാകം വാ ന ലഭാമി, അപ്പഞ്ഞാതോമ്ഹീതി ന തസതി ന ഉത്തസതി ന പരിത്തസതി ന ഭായതി ന സന്താസം ആപജ്ജതീതി - അക്കോധനോ അസന്താസീ.

അവികത്ഥീ അകുക്കുച്ചോതി. ഇധേകച്ചോ കത്ഥീ ഹോതി വികത്ഥീ, സോ കത്ഥതി വികത്ഥതി - അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോതി വാ വതസമ്പന്നോതി വാ സീലബ്ബതസമ്പന്നോതി വാ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോതി വാ മഹാകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ, ഞാതോ യസസ്സീ ഗഹട്ഠപബ്ബജിതാനന്തി വാ, ലാഭിമ്ഹി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി വാ, സുത്തന്തികോതി വാ വിനയധരോതി വാ ധമ്മകഥികോതി വാ, ആരഞ്ഞികോതി വാ പിണ്ഡപാതികോതി വാ പംസുകൂലികോതി വാ തേചീവരികോതി വാ, സപദാനചാരികോതി വാ ഖലുപച്ഛാഭത്തികോതി വാ നേസജ്ജികോതി വാ യഥാസന്ഥതികോതി വാ, പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ തതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ, ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ... വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ കത്ഥതി വികത്ഥതി. ഏവം ന കത്ഥതി ന വികത്ഥതി, കത്ഥനാ വികത്ഥനാ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - അവികത്ഥീ.

അകുക്കുച്ചോതി. **കുക്കുച്ച**ന്തി ഹത്ഥകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, പാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, ഹത്ഥപാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞിതാ കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതാ, വികാലേ കാലസഞ്ഞിതാ കാലേ വികാലസഞ്ഞിതാ, അവജ്ജേ വജ്ജസഞ്ഞിതാ വജ്ജേ അവജ്ജസഞ്ഞിതാ; യം ഏവരൂപം കുക്കുച്ചം കുക്കുച്ചായനാ കുക്കുച്ചായിതത്തം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ - ഇദം വുച്ചതി കുക്കുച്ചം.

അപി ച ദീഹി കാരണേഹി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ കതത്താ ച അകതത്താ ച. കഥം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ? “കതം മേ കായദുച്ചരിതം, അകതം മേ കായസുചരിത”ന്തിഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; “കതം മേ വചീദുച്ചരിതം, അകതം മേ വചീസുചരിതം... കതം മേ മനോദുച്ചരിതം, അകതം മേ മനോസുചരിത”ന്തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; “കതോ മേ പാണാതിപാതോ, അകതാ മേ പാണാതിപാതാ വേരമണീ”തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; “കതം മേ അദിന്നാദാനം , അകതാ മേ അദിന്നാദാനാ വേരമണീ”തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; “കതോ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരോ, അകതാ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ”തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; “കതോ മേ മുസാവാദോ, അകതാ മേ മുസാവാദാ വേരമണീ”തി... “കതാ മേ പിസുണാ വാചാ, അകതാ മേ പിസുണായ വാചായ വേരമണീ”തി... “കതാ മേ ഫരുസാ വാചാ, അകതാ മേ ഫരുസായ വാചായ വേരമണീ”തി... “കതോ മേ സമ്ഫപ്പലാപോ, അകതാ മേ സമ്ഫപ്പലാപാ വേരമണീ”തി... “കതാ മേ അഭിജ്ഝാ, അകതാ മേ അനഭിജ്ഝാ”തി... “കതോ മേ ബ്യാപാദോ, അകതോ മേ അബ്യാപാദോ”തി... “കതാ മേ മിച്ഛാദിട്ഠി, അകതാ മേ സമ്മാദിട്ഠീ”തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ.

അഥ വാ “സീലേസുമ്ഹി ന പരിപൂരകാരീ”തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; “ഇന്ദ്രിയേസുമ്ഹി അഗുത്തദ്വാരോ”തി... “ഭോജനേ അമത്തഞ്ഞുമ്ഹീ”തി... “ജാഗരിയം അനനുയുത്തോമ്ഹീ”തി... “ന സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോമ്ഹീ”തി... “അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ”തി... “അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ”തി... “അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ”തി... “അഭാവിതാനി മേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനീ”തി... “അഭാവിതാനി മേ പഞ്ച ബലാനീ”തി... “അഭാവിതാ മേ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ”തി... “അഭാവിതോ മേ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ”തി... “ദുക്ഖം മേ അപരിഞ്ഞാത”ന്തി... “സമുദയോ മേ അപ്പഹീനോ”തി... “മഗ്ഗോ മേ അഭാവിതോ”തി... “നിരോധോ മേ അസച്ഛികതോ”തി - ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. യസ്സേതം കുക്കുച്ചം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി അകുക്കുച്ചോതി - അവികത്ഥീ അകുക്കുചോ.

മന്തഭാണീ അനുദ്ധതോതി. മന്താ വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ... പേ... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. മന്തായ പരിഗ്ഗഹേത്വാ പരിഗ്ഗഹേത്വാ വാചം ഭാസതി ബഹുമ്പി കഥേന്തോ ബഹുമ്പി ഭണന്തോ ബഹുമ്പി ദീപയന്തോ ബഹുമ്പി വോഹരന്തോ. ദുക്കഥിതം ദുബ്ഭണിതം ദുല്ലപിതം ദുരുത്തം ദുബ്ഭാസിതം വാചം ന ഭാസതീതി - മന്തഭാണീ. **അനുദ്ധതോ**തി. തത്ഥ കതമം ഉദ്ധച്ചം? യം ചിത്തസ്സ ഉദ്ധച്ചം അവൂപസമോ ചേതസോ വിക്ഖേപോ ഭന്തത്തം ചിത്തസ്സ - ഇദം വുച്ചതി ഉദ്ധച്ചം. യസ്സേതം ഉദ്ധച്ചം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി അനുദ്ധതോതി - മന്തഭാണീ അനുദ്ധതോ.

സ വേ വാചായതോ മുനീതി. ഇധ ഭിക്ഖു മുസാവാദം പഹായ മുസാവാദാ പടിവിരതോ ഹോതി സച്ചവാദീ സച്ചസന്ധോ ഥേതോ പച്ചയികോ അവിസംവാദകോ ലോകസ്സ. പിസുണം വാചം പഹായ പിസുണായ വാചായ പടിവിരതോ ഹോതി - ഇതോ സുത്വാ ന അമുത്ര അക്ഖാതാ ഇമേസം ഭേദായ, അമുത്ര വാ സുത്വാ ന ഇമേസം അക്ഖാതാ അമൂസം ഭേദായ. ഇതി ഭിന്നാനം വാ സന്ധാതാ, സഹിതാനം വാ അനുപ്പദാതാ, സമഗ്ഗാരാമോ സമഗ്ഗരതോ സമഗ്ഗനന്ദീ സമഗ്ഗകരണിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി. ഫരുസം വാചം പഹായ ഫരുസായ വാചായ പടിവിരതോ ഹോതി - യാ സാ വാചാ നേലാ കണ്ണസുഖാ പേമനീയാ ഹദയങ്ഗമാ പോരീ ബഹുജനകന്താ ബഹുജനമനാപാ തഥാരൂപിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി. സമ്ഫപ്പലാപം പഹായ സമ്ഫപ്പലാപാ പടിവിരതോ ഹോതി - കാലവാദീ ഭൂതവാദീ അത്ഥവാദീ ധമ്മവാദീ വിനയവാദീ നിധാനവതിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി കാലേന സാപദേസം പരിയന്തവതിം അത്ഥസംഹിതം. ചതൂഹി വചീസുചരിതേഹി സമന്നാഗതോ ചതുദ്ദോസാപഗതം വാചം ഭാസതി, ബാത്തിംസായ തിരച്ഛാനകഥായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി.

ദസ കഥാവത്ഥൂനി കഥേസി, സേയ്യഥിദം - അപ്പിച്ഛകഥം കഥേതി, സന്തുട്ഠികഥം കഥേതി, പവിവേകകഥം... അസംസഗ്ഗകഥം... വീരിയാരമ്ഭകഥം... സീലകഥം... സമാധികഥം... പഞ്ഞാകഥം... വിമുത്തികഥം ... വിമുത്തിഞാണദസ്സനകഥം... സതിപട്ഠാനകഥം... സമ്മപ്പധാനകഥം... ഇദ്ധിപാദകഥം... ഇന്ദ്രിയകഥം... ബലകഥം... ബോജ്ഝങ്ഗകഥം... മഗ്ഗകഥം... ഫലകഥം... നിബ്ബാനകഥം കഥേതി. **വാചായതോ**തി യത്തോ പരിയത്തോ ഗുത്തോ ഗോപിതോ രക്ഖിതോ വൂപസന്തോ. **മുനീ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനീതി - സ വേ വാചായതോ മുനി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“അക്കോധനോ അസന്താസീ, അവികത്ഥീ അകുക്കുചോ;
മന്തഭാണീ അനുദ്ധതോ, സ വേ വാചായതോ മുനീ”തി.

വൃന്ന. നിരാസത്തി അനാഗതേ, അതീതം നാനുസോചതി;
വിവേകദസ്സീ ഫസ്സേസു, ദിട്ഠീസു ച ന നീയതി.

നിരാസത്തി അനാഗതേതി. **ആസത്തി** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ ആസത്തി തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി. ഏവമ്പി നിരാസത്തി അനാഗതേ. അഥ വാ “ഏവംരൂപോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന”ന്തി തത്ഥ നന്ദിം ന സമന്നാനേതി, “ഏവംവേദനോ സിയം... ഏവംസഞ്ഞോ സിയം... ഏവംസങ്ഖാരോ സിയം... ഏവംവിഞ്ഞാണോ സിയം അനാഗതമദ്ധാന”ന്തി തത്ഥ നന്ദിം ന സമന്നാനേതി. ഏവമ്പി നിരാസത്തി അനാഗതേ. അഥ വാ “ഇതി മേ ചക്ഖു സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി രൂപാ”തി അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം ന പണിദഹതി , ചേതസോ അപ്പണിധാനപ്പച്ചയാ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ.

ഏവമ്പി നിരാസത്തി അനാഗതേ. "ഇതി മേ സോതം സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി സദ്ദാ"തി...പേ॰... "ഇതി മേ മനോ സിയാ അനാഗതമദ്ധാനം - ഇതി ധമ്മാ"തി അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം ന പണിദഹതി, ചേതസോ അപ്പണിധാനപ്പച്ചയാ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ. ഏവമ്പി നിരാസത്തി അനാഗതേ. അഥ വാ "ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ തപേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി ദേവഞ്ഞതരോ വാ"തി അപ്പടിലദ്ധസ്സ പടിലാഭായ ചിത്തം ന പണിദഹതി, ചേതസോ അപ്പണിധാനപ്പച്ചയാ ന തദഭിനന്ദതി; ന തദഭിനന്ദന്തോ. ഏവമ്പി നിരാസത്തി അനാഗതേ.

അതീതം നാനുസോചതീതി. വിപരിണതം വാ വത്ഥും ന സോചതി, വിപരിണതസ്മിം വാ വത്ഥുസ്മിം ന സോചതി, "ചക്ഖു മേ വിപരിണത"ന്തി ന സോചതി, "സോതം മേ... ഘാനം മേ... ജിവ്ഹാ മേ... കായോ മേ... രൂപാ മേ... സദ്ദാ മേ... ഗന്ധാ മേ... രസാ മേ... ഫോട്ഠബ്ബാ മേ... കുലം മേ... ഗണോ മേ... ആവാസോ മേ... ലാഭോ മേ... യസോ മേ... പസംസാ മേ... സുഖം മേ... ചീവരം മേ... പിണ്ഡപാതോ മേ... സേനാസനം മേ... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരോ മേ... മാതാ മേ... പിതാ മേ... ഭാതാ മേ... ഭഗിനീ മേ... പുത്തോ മേ... ധീതാ മേ... മിത്താ മേ... അമച്ചാ മേ... ഞാതകാ മേ... സാലോഹിതാ മേ വിപരിണതാ"തി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി - അതീതം നാനുസോചതി.

വിവേകദസ്സീ ഫസ്സേസൂതി. ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ സോതസമ്ഫസ്സോ ഘാനസമ്ഫസ്സോ ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സോ കായസമ്ഫസ്സോ മനോസമ്ഫസ്സോ, അധിവചനസമ്ഫസ്സോ പടിഘസമ്ഫസ്സോ, സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ ദുക്ഖവേദനീയോ ഫസ്സോ അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ, കുസലോ ഫസ്സോ അകുസലോ ഫസ്സോ അബ്യാകതോ ഫസ്സോ, കാമാവചരോ ഫസ്സോ രൂപാവചരോ ഫസ്സോ അരൂപാവചരോ ഫസ്സോ, സുഞ്ഞതോ ഫസ്സോ അനിമിത്തോ ഫസ്സോ അപ്പണിഹിതോ ഫസ്സോ, ലോകിയോ ഫസ്സോ ലോകുത്തരോ ഫസ്സോ, അതീതോ ഫസ്സോ അനാഗതോ ഫസ്സോ പച്ചുപ്പന്നോ ഫസ്സോ; യോ ഏവരൂപോ ഫസ്സോ ഫുസനാ സമ്ഫുസനാ സമ്ഫുസിതത്തം - അയം വുച്ചതി ഫസ്സോ.

വിവേകദസ്സീ ഫസ്സേസൂതി. ചക്ഖുസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ, സോതസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... ഘാനസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... കായസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... മനോസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... അധിവചനസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... പടിഘസമ്ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി... സുഖവേദനീയം ഫസ്സം... ദുക്ഖവേദനീയം ഫസ്സം... അദുക്ഖമസുഖവേദനീയം ഫസ്സം... കുസലം ഫസ്സം... അകുസലം ഫസ്സം... അബ്യാകതം ഫസ്സം... കാമാവചരം ഫസ്സം... രൂപാവചരം ഫസ്സം... അരൂപാവചരം ഫസ്സം... ലോകിയം ഫസ്സം വിവിത്തം പസ്സതി അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ.

അഥ വാ അതീതം ഫസ്സം അനാഗതേഹി ച പച്ചുപ്പന്നേഹി ച ഫസ്സേഹി വിവിത്തം പസ്സതി, അനാഗതം ഫസ്സം അതീതേഹി ച പച്ചുപ്പന്നേഹി ച

ഫസ്സേഹി വിവിത്തം പസ്സതി, പച്ചുപ്പന്നം ഫസ്സം അതീതേഹി ച അനാഗതേഹി ച ഫസ്സേഹി വിവിത്തം പസ്സതി. അഥ വാ യേ തേ ഫസ്സാ അരിയാ അനാസവാ ലോകുത്തരാ സുഞ്ഞതപടിസഞ്ഞുത്താ, തേ ഫസ്സേ വിവിത്തേ പസ്സതി രാഗേന ദോസേന മോഹേന കോധേന ഉപനാഹേന മക്ഖേന പളാസേന ഇസ്സായ മച്ഛരിയേന മായായ സാഠേയ്യേന ഥമ്ഭേന സാരമ്ഭേന മാനേന അതിമാനേന മദേന പമാദേന സബ്ബകിലേസേഹി സബ്ബദുച്ചരിതേഹി സബ്ബദരഥേഹി സബ്ബപരിളാഹേഹി സബ്ബസന്താപേഹി സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി വിവിത്തേ പസ്സതീതി - വിവേകദസ്സീ ഫസ്സേസു.

ദിട്ഠീസു ച ന നീയതീതി. തസ്സ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. സോ ദിട്ഠിയാ ന യായതി ന നീയതി ന വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതി; നപി തം ദിട്ഠിഗതം സാരതോ പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - ദിട്ഠീസു ച ന നീയതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“നിരാസത്തി അനാഗതേ, അതീതം നാനുസോചതി;
വിവേകദസ്സീ ഫസ്സേസു, ദിട്ഠീസു ച ന നീയതീ”തി.

൮൯. പതിലീനോ അകുഹകോ, അപിഹാലു അമച്ഛരീ;
അപ്പഗബ്ഭോ അജേഗുച്ഛോ, പേസുണേയ്യേ ച നോ യുതോ.

പതിലീനോ അകുഹകോതി. **പതിലീനോ**തി രാഗസ്സ പഹീനത്താ പതിലീനോ, ദോസസ്സ പഹീനത്താ പതിലീനോ, മോഹസ്സ പഹീനത്താ പതിലീനോ, കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ ... മക്ഖസ്സ... പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ...പേ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ പതിലീനോ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു പതിലീനോ ഹോതി? ഇമസ്സ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അസ്മിമാനോ പഹീനോ ഹോതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവംകതോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു പതിലീനോ ഹോതീ”തി - പതിലീനോ.

അകുഹകോതി തീണി കുഹനവത്ഥൂനി - പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു, ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു, സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധ ഗഹപതികാ ഭിക്ഖും നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി. സോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ അത്ഥികോ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം ഭിയ്യോകമ്യതം ഉപാദായ ചീവരം പച്ചക്ഖാതി, പിണ്ഡപാതം പച്ചക്ഖാതി, സേനാസനം പച്ചക്ഖാതി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പച്ചക്ഖാതി. സോ ഏവമാഹ - “കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ചീവരേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ സുസാനാ വാ സങ്കാരകൂടാ വാ പാപണികാ വാ നന്തകാനി ഉച്ചിനിത്വാ സങ്ഘാടിം കത്വാ ധാരേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന പിണ്ഡപാതേന ! ഏതം

സാരുപ്പം യം സമണോ ഉഞ്ഛാചരിയായ പിണ്ഡിയാലോപേന ജീവികം കപ്പേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന സേനാസനേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ രുക്ഖമൂലികോ വാ അസ്സ സോസാനികോ വാ അബ്ഭോകാസികോ വാ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ പൂതിമുത്തേന വാ ഹരിതകീഖണ്ഡേന വാ ഓസധം കരേയ്യാ''തി. തദുപാദായ ലൂഖം ചീവരം ധാരേതി, ലൂഖം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജതി, ലൂഖം സേനാസനം പടിസേവതി , ലൂഖം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിസേവതി. തമേനം ഗഹപതികാ ഏവം ജാനന്തി - ''അയം സമണോ അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോ പവിവിത്തോ അസംസട്ഠോ ആരദ്ധവീരിയോ ധുതവാദോ''തി ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി. സോ ഏവമാഹ - ''തിണ്ണം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. സദ്ധായ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, ദേയ്യധമ്മസ്സ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, ദക്ഖിണേയ്യാനം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. 'തുമ്ഹാകഞ്ചേവായം സദ്ധാ അത്ഥി, ദേയ്യധമ്മോ ച സംവിജ്ജതി, അഹഞ്ച പടിഗ്ഗാഹകോ. സചേഹം ന പടിഗ്ഗഹേസ്സാമി, ഏവം തുമ്ഹേ പുഞ്ഞേന പരിബാഹിരാ ഭവിസ്സന്തി. ന മയ്ഹം ഇമിനാ അത്ഥോ. അപി ച തുമ്ഹാകംയേവ അനുകമ്പായ പടിഗ്ഗണ്ഹാമീ'''തി. തദുപാദായ ബഹുമ്പി ചീവരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി പിണ്ഡപാതം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ, ''ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ''തി, ഗമനം സണ്ഠപേതി ഠാനം സണ്ഠപേതി നിസജ്ജം സണ്ഠപേതി സയനം സണ്ഠപേതി, പണിധായ ഗച്ഛതി പണിധായ തിട്ഠതി പണിധായ നിസീദതി പണിധായ സേയ്യം കപ്പേതി, സമാഹിതോ വിയ ഗച്ഛതി സമാഹിതോ വിയ തിട്ഠതി സമാഹിതോ വിയ നിസീദതി സമാഹിതോ വിയ സേയ്യം കപ്പേതി, ആപാഥകജ്ഝായീവ ഹോതി. യാ ഏവരൂപാ ഇരിയാപഥസ്സ ഠപനാ ആഠപനാ [അട്ഠപനാ (സീ॰)] സണ്ഠപനാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ, ''ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ''തി, അരിയധമ്മസന്നിസ്സിതം വാചം ഭാസതി. ''യോ ഏവരൂപം ചീവരം ധാരേതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; ''യോ ഏവരൂപം പത്തം ധാരേതി... ലോഹഥാലകം ധാരേതി... ധമ്മകരണം ധാരേതി... പരിസാവനം ധാരേതി... കുഞ്ചികം ധാരേതി... ഉപാഹനം ധാരേതി... കായബന്ധനം ധാരേതി... ആയോഗം ധാരേതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; ''യസ്സ ഏവരൂപോ ഉപജ്ഝായോ സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; ''യസ്സ ഏവരൂപോ ആചരിയോ... ഏവരൂപാ സമാനുപജ്ഝായകാ... സമാനാചരിയകാ... മിത്താ... സന്ദിട്ഠാ... സമ്ഭത്താ... സഹായാ സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; ''യോ ഏവരൂപേ വിഹാരേ വസതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി;

“യോ ഏവരൂപേ അഡ്ഢയോഗേ വസതി... പാസാദേ വസതി... ഹമ്മിയേ വസതി... ഗുഹായം വസതി... ലേണേ വസതി... കുടിയാ വസതി... കൂടാഗാരേ വസതി... അട്ടേ വസതി ... മാളേ വസതി... ഉദ്ദണ്ഡേ വസതി... ഉപട്ഠാനസാലായം വസതി... മണ്ഡപേ വസതി... രുക്ഖമൂലേ വസതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ”തി ഭണതി.

അഥ വാ കോരജികകോരജികോ [കോരഞ്ജികകോരഞ്ജികോ (സീ॰)] ഭാകുടികഭാകുടികോ കുഹകകുഹകോ ലപകലപകോ മുഖസമ്ഭാവികോ, “അയം സമണോ ഇമാസം ഏവരൂപാനം സന്താനം വിഹാരസമാപത്തീനം ലാഭീ”തി താദിസം ഗമ്ഭീരം ഗൂള്ഹം നിപുണം പടിച്ഛന്നം ലോകുത്തരം സുഞ്ഞതാപടിസംയുത്തം കഥം കഥേസി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു. യസ്സിമാനി തീണി കുഹനവത്ഥൂനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി, സോ വുച്ചതി അകുഹകോതി - പതിലീനോ അകുഹകോ.

അപിഹാലു അമച്ഛരീതി. പിഹാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ പിഹാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അപിഹാലു. സോ രൂപേ ന പിഹേതി, സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ ന പിഹേതി ന ഇച്ഛതി ന സാദിയതി ന പത്ഥേതി നാഭിജപ്പതീതി - അപിഹാലു. **അമച്ഛരീ**തി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം, കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം, ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം മച്ഛരം മച്ഛരായനാ മച്ഛരായിതത്തം വേവിച്ഛം കദരിയം കടുകഞ്ചുകതാ അഗ്ഗഹിതത്തം ചിത്തസ്സ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. അപി ച ഖന്ധമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ധാതുമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ആയതനമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം ഗാഹോ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. യസ്സേതം മച്ഛരിയം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി അമച്ഛരീതി - അപിഹാലു അമച്ഛരീ.

അപ്പഗബ്ഭോ അജേഗുച്ഛോതി. പാഗബ്ഭിയന്തി തീണി പാഗബ്ഭിയാനി - കായികം പാഗബ്ഭിയം, വാചസികം പാഗബ്ഭിയം, ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം. കതമം കായികം പാഗബ്ഭിയം? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഗണഗതോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഭോജനസാലായമ്പി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ജന്താഘരേപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഉദകതിത്ഥേപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, അന്തരഘരം പവിസന്തോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, അന്തരഘരം പവിട്ഠോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം സങ്ഘഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോ അചിത്തീകാരകതോ [അചിത്തികാരകതോ (സ്യാ॰ ക॰)] ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസം പാരുപിത്വാപി നിസീദതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം സങ്ഘഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഗണഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഗണഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം അനുപാഹനാനം ചങ്കമന്താനം സഉപാഹനോ ചങ്കമതി, നീചേ ചങ്കമേ ചങ്കമന്താനം ഉച്ചേ ചങ്കമേ ചങ്കമതി, ഛമായ ചങ്കമന്താനം ചങ്കമേ ചങ്കമതി, ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസം പാരുപിത്വാ നിസീദതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ഗണഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഭോജനസാലായം കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഭോജനസാലായം അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനുപഖജ്ജ നിസീദതി, നവേപി ഭിക്ഖൂ ആസനേന പടിബാഹതി, ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസം പാരുപിത്വാപി നിസീദതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ഭോജനസാലായം കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ജന്താഘരേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ജന്താഘരേ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി , അനാപുച്ഛമ്പി അനജ്ഝിട്ഠോപി കട്ഠം പക്ഖിപതി, ദ്വാരമ്പി പിദഹതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ജന്താഘരേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഉദകതിത്ഥേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഉദകതിത്ഥേ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി ഓതരതി, പുരതോപി ഓതരതി, ഘട്ടയന്തോപി ന്ഹായതി [നഹായതി (സീ॰)], പുരതോപി ന്ഹായതി , ഉപരിതോപി ന്ഹായതി, ഘട്ടയന്തോപി ഉത്തരതി, പുരതോപി ഉത്തരതി, ഉപരിതോപി ഉത്തരതി. ഏവം ഉദകതിത്ഥേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം അന്തരഘരം പവിസന്തോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ അന്തരഘരം പവിസന്തോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി ഗച്ഛതി, പുരതോപി ഗച്ഛതി, വോക്കമ്മാപി ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പുരതോ പുരതോ ഗച്ഛതി. ഏവം അന്തരഘരം പവിസന്തോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ അന്തരഘരം പവിട്ഠോ, ‘‘ന പവിസ [പവിസഥ (സീ॰) ഏവമഞ്ഞേസു

പദദ്വയേസുപി], ഭന്തേ"തി വുച്ചമാനോ പവിസതി, "ന തിട്ഠ, ഭന്തേ"തി വുച്ചമാനോ തിട്ഠതി, "ന നിസീദ, ഭന്തേ"തി വുച്ചമാനോ നിസീദതി, അനോകാസമ്പി പവിസതി, അനോകാസേപി തിട്ഠതി, അനോകാസേപി നിസീദതി, യാനിപി താനി ഹോന്തി കുലാനം ഓവരകാനി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി ച. യത്ഥ കുലിത്ഥിയോ കുലധീതരോ കുലസുണ്ഹായോ കുലകുമാരിയോ നിസീദന്തി, തത്ഥപി സഹസാ പവിസതി കുമാരകസ്സപി സിരം പരാമസതി. ഏവം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി - ഇദം കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കതമം വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോപി വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഗണഗതോപി വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, അന്തരഘരം പവിട്ഠോപി വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം സങ്ഘഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനാപുച്ഛം വാ അനജ്ഝിട്ഠോ വാ ആരാമഗതാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ഭണതി, പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം സങ്ഘഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഗണഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഗണഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനാപുച്ഛം വാ അനജ്ഝിട്ഠോ വാ ആരാമഗതാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ഭണതി, പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ആരാമഗതാനം ഭിക്ഖുനീനം ഉപാസകാനം ഉപാസികാനം ധമ്മം ഭണതി, പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ഗണഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ അന്തരഘരം പവിട്ഠോ ഇത്ഥിം വാ കുമാരിം വാ ഏവമാഹ - "ഇത്ഥംനാമേ ഇത്ഥംഗോത്തേ കിം അത്ഥി? യാഗു അത്ഥി, ഭത്തം അത്ഥി, ഖാദനീയം അത്ഥി. കിം പിവിസ്സാമ, കിം ഭുഞ്ജിസ്സാമ, കിം ഖാദിസ്സാമ? കിം വാ അത്ഥി, കിം വാ മേ ദസ്സഥാ"തി വിപ്പലപതി, യാ ഏവരൂപാ വാചാ പലാപോ വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പനാ ലാലപ്പിതത്തം. ഏവം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി - ഇദം വാചസികം പാഗബ്ഭിയം.

കതമം ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം? ഇധേകച്ചോ ന ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം ദഹതി ചിത്തേന, ന മഹാകുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ മഹാകുലാ പബ്ബജിതേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം ദഹതി ചിത്തേന, ന മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം ദഹതി ചിത്തേന, ന ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ... ന സുത്തന്തികോ സമാനോ സുത്തന്തികേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം ദഹതി ചിത്തേന, ന വിനയധരോ സമാനോ... ന ധമ്മകഥികോ സമാനോ... ന ആരഞ്ഞികോ സമാനോ... ന പിണ്ഡപാതികോ സമാനോ... ന പംസുകൂലികോ സമാനോ... ന തേചീവരികോ

സമാനോ... ന സപദാനചാരികോ സമാനോ... ന ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ സമാനോ... ന നേസജ്ജികോ സമാനോ... ന യഥാസന്ഥതികോ സമാനോ... ന പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീ സമാനോ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭിനാ സദ്ധിം സദിസം അത്താനം ദഹതി ചിത്തേന...പേ॰... ന നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീ സമാനോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭിനാ സദ്ധിം സദിസം അത്താനം ദഹതി ചിത്തേന - ഇദം ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം. യസ്സിമാനി തീണി പാഗബ്ഭിയാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി, സോ വുച്ചതി അപ്പഗബ്ഭോതി - അപ്പഗബ്ഭോ.

അജേഗുച്ഛോതി . അത്ഥി പുഗ്ഗലോ ജേഗുച്ഛോ, അത്ഥി അജേഗുച്ഛോ. കതമോ ച പുഗ്ഗലോ ജേഗുച്ഛോ? ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ ദുസ്സീലോ ഹോതി പാപധമ്മോ അസുചിസങ്കസ്സരസമാചാരോ പടിച്ഛന്നകമ്മന്തോ അസ്സമണോ സമണപടിഞ്ഞോ അബ്രഹ്മചാരീ ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞോ അന്തോപൂതി അവസ്സുതോ കസമ്ബുജാതോ - അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ജേഗുച്ഛോ. അഥ വാ കോധനോ ഹോതി ഉപായാസബഹുലോ, അപ്പമ്പി വുത്തോ സമാനോ അഭിസജ്ജതി കുപ്പതി ബ്യാപജ്ജതി പതിട്ഠീയതി, കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതി - അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ജേഗുച്ഛോ. അഥ വാ കോധനോ ഹോതി ഉപനാഹീ, മക്ഖീ ഹോതി പളാസീ, ഇസ്സുകീ ഹോതി മച്ഛരീ, സഠോ ഹോതി മായാവീ , ഥദ്ധോ ഹോതി അതിമാനീ, പാപിച്ഛോ ഹോതി മിച്ഛാദിട്ഠി [മിച്ഛാദിട്ഠീ (സീ॰)], സന്ദിട്ഠിപരാമാസീ ഹോതി ആദാനഗ്ഗാഹീ ദുപ്പടിനിസ്സഗ്ഗീ - അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ജേഗുച്ഛോ.

കതമോ ച പുഗ്ഗലോ അജേഗുച്ഛോ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു - അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ അജേഗുച്ഛോ. അഥ വാ അക്കോധനോ ഹോതി അനുപായാസബഹുലോ, ബഹുമ്പി വുത്തോ സമാനോ ന അഭിസജ്ജതി ന കുപ്പതി ന ബ്യാപജ്ജതി ന പതിട്ഠീയതി, ന കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതി - അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ അജേഗുച്ഛോ. അഥ വാ അക്കോധനോ ഹോതി അനുപനാഹീ, അമക്ഖീ ഹോതി അപളാസീ, അനിസ്സുകീ ഹോതി അമച്ഛരീ, അസഠോ ഹോതി അമായാവീ, അഥദ്ധോ ഹോതി അനതിമാനീ , ന പാപിച്ഛോ ഹോതി ന മിച്ഛാദിട്ഠി, അസന്ദിട്ഠിപരാമാസീ ഹോതി അനാദാനഗ്ഗാഹീ സുപ്പടിനിസ്സഗ്ഗീ - അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ അജേഗുച്ഛോ. സബ്ബേ ബാലപുഥുജ്ജനാ ജേഗുച്ഛാ, പുഥുജ്ജനകല്യാണകം ഉപാദായ അട്ഠ അരിയപുഗ്ഗലാ അജേഗുച്ഛാതി - അപ്പഗബ്ഭോ അജേഗുച്ഛോ.

പേസുണേയ്യേ ച നോ യുതോതി. പേസുഞ്ഞന്തി ഇധേകച്ചോ പിസുണവാചോ ഹോതി, ഇതോ സുത്വാ അമുത്ര അക്ഖാതാ ഇമേസം ഭേദായ, അമുത്ര വാ സുത്വാ ഇമേസം അക്ഖാതാ അമൂസം ഭേദായ. ഇതി സമഗ്ഗാനം വാ ഭേത്താ [ഭേദോ (ക॰)], ഭിന്നാനം വാ അനുപ്പദാതാ, വഗ്ഗാരാമോ, വഗ്ഗരതോ, വഗ്ഗനന്ദീ, വഗ്ഗകരണിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി - ഇദം വുച്ചതി പേസുഞ്ഞം.

അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി - പിയകമ്യതായ വാ, ഭേദാധിപ്പായേന [ഭേദാധിപ്പായോ (ബഹൂസു)] വാ. കഥം പിയകമ്യതായ

പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി? ഇമസ്സ പിയോ ഭവിസ്സാമി, മനാപോ ഭവിസ്സാമി, വിസ്സാസികോ ഭവിസ്സാമി, അബ്ഭന്തരികോ ഭവിസ്സാമി, സുഹദയോ ഭവിസ്സാമീതി. ഏവം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി. കഥം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി? "കഥം ഇമേ നാനാ അസ്സു വിനാ അസ്സു വഗ്ഗാ അസ്സു ദ്വേധാ അസ്സു ദ്വേജ്ഝാ അസ്സു ദ്വേ പക്ഖാ അസ്സു ഭിജ്ജേയ്യും ന സമാഗച്ഛേയ്യും ദുക്ഖം ന ഫാസു [അഫാസും (സീ॰)] വിഹരേയ്യു"ന്തി. ഏവം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി. യസ്സേതം പേസുഞ്ഞം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ പേസുഞ്ഞേ നോ യുതോ ന യുത്തോ ന പയുത്തോ ന സമ്മായുത്തോതി - പേസുണേയ്യേ ച നോ യുതോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "പതിലീനോ അകുഹകോ, അപിഹാലു അമച്ഛരീ;
> അപ്പഗബ്ഭോ അജേഗുച്ഛോ, പേസുണേയ്യേ ച നോ യുതോ"തി.

വൃ്‌സാതിയേസു അനസ്സാവീ, അതിമാനേ ച നോ യുതോ;
സണ്ഹോ ച പടിഭാനവാ, ന സദ്ധോ ന വിരജ്ജതി.

സാതിയേസു അനസ്സാവീതി. **സാതിയാ** വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ. കിംകാരണാ സാതിയാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ? യേഭുയ്യേന ദേവമനുസ്സാ പഞ്ച കാമഗുണേ ഇച്ഛന്തി സാതിയന്തി പത്ഥയന്തി പിഹയന്തി അഭിജപ്പന്തി, തംകാരണാ സാതിയാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ. യേസം ഏസാ സാതിയാ തണ്ഹാ അപ്പഹീനാ തേസം ചക്ഖുതോ രൂപതണ്ഹാ സവതി ആസവതി [പസവതി (സ്യാ॰)] സന്ദതി പവത്തതി, സോതതോ സദ്ദതണ്ഹാ... ഘാനതോ ഗന്ധതണ്ഹാ... ജിവ്ഹാതോ രസതണ്ഹാ... കായതോ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ... മനതോ ധമ്മതണ്ഹാ സവതി ആസവതി സന്ദതി പവത്തതി. യേസം ഏസാ സാതിയാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ തേസം ചക്ഖുതോ രൂപതണ്ഹാ ന സവതി നാസവതി [ന പസവതി (സ്യാ॰)] ന സന്ദതി ന പവത്തതി , സോതതോ സദ്ദതണ്ഹാ...പേ॰... മനതോ ധമ്മതണ്ഹാ ന സവതി നാസവതി ന സന്ദതി ന പവത്തതീതി - സാതിയേസു അനസ്സാവീ.

അതിമാനേ ച നോ യുതോതി. കതമോ അതിമാനോ? ഇധേകച്ചോ പരം അതിമഞ്ഞതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. യോ ഏവരൂപോ മാനോ മഞ്ഞനാ മഞ്ഞിതത്തം ഉന്നതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി അതിമാനോ. യസ്സേസോ അതിമാനോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ അതിമാനേ ച നോ യുതോ ന യുത്തോ നപ്പയുത്തോ ന സമ്മായുത്തോതി - അതിമാനേ ച നോ യുതോ.

സണ്ഹോ ച പടിഭാനവാതി. **സണ്ഹോ**തി സണ്ഹേന കായകമ്മേന സമന്നാഗതോതി സണ്ഹോ, സണ്ഹേന വചീകമ്മേന... സണ്ഹേന മനോകമ്മേന സമന്നാഗതോതി സണ്ഹോ, സണ്ഹേഹി സതിപട്ഠാനേഹി സമന്നാഗതോതി സണ്ഹോ, സണ്ഹേഹി സമ്മപ്പധാനേഹി... സണ്ഹേഹി ഇദ്ധിപാദേഹി... സണ്ഹേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി... സണ്ഹേഹി ബലേഹി... സണ്ഹേഹി

ബോജ്ഝങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോതി സണ്ഹോ, സണ്ഹേന അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സമന്നാഗതോതി - സണ്ഹോ.

പടിഭാനവാതി തയോ പടിഭാനവന്തോ - പരിയത്തിപടിഭാനവാ, പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ, അധിഗമപടിഭാനവാ. കതമോ പരിയത്തിപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചസ്സ പകതിയാ പരിയാപുടം ഹോതി - സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലം, തസ്സ പരിയത്തിം നിസ്സായ പടിഭായതി - അയം പരിയത്തിപടിഭാനവാ. കതമോ പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചോ പരിപുച്ഛിതാ [പരിപുച്ഛിതം (സീ॰), പരിപുച്ഛകോ (സ്യാ॰)] ഹോതി അത്തത്ഥേ ച ഞായത്ഥേ ച ലക്ഖണേ ച കാരണേ ച ഠാനാഠാനേ ച, തസ്സ തം പരിപുച്ഛം നിസ്സായ പടിഭായതി - അയം പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ. കതമോ അധിഗമപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചസ്സ അധിഗതാ ഹോന്തി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗാ ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദായോ ഛ അഭിഞ്ഞായോ, തസ്സ അത്ഥോ ഞാതോ ധമ്മോ ഞാതോ നിരുത്തി ഞാതാ, അത്ഥേ ഞാതേ അത്ഥോ പടിഭായതി , ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മോ പടിഭായതി, നിരുത്തിയാ ഞാതായ നിരുത്തി പടിഭായതി; ഇമേസു തീസു ഞാണേസു ഞാണം പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാ. ഇമായ പടിഭാനപടിസമ്ഭിദായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ സോ വുച്ചതി പടിഭാനവാ. യസ്സ പരിയത്തി നത്ഥി, പരിപുച്ഛാ നത്ഥി, അധിഗമോ നത്ഥി, കിം തസ്സ പടിഭായിസ്സതീതി - സണ്ഹോ ച പടിഭാനവാ.

ന സദ്ധോ ന വിരജ്ജതീതി. **ന സദ്ധോ**തി സാമം സയം അഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖം ധമ്മം ന കസ്സചി സദ്ദഹതി അഞ്ഞസ്സ സമണസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ ദേവസ്സ വാ മാരസ്സ വാ ബ്രഹ്മുനോ വാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി സാമം സയം അഭിഞ്ഞാതം...പേ॰... ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി... ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി...പേ॰... ''ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ''ന്തി... ''അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ''തി... പേ॰... ''ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ''തി... ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി...പേ॰... ''അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി... ''ഇമേ ആസവാ''തി...പേ॰... ''അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി... ''ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ''തി...പേ॰... ''ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ''തി സാമം സയം അഭിഞ്ഞാതം...പേ॰... ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച, പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച...പേ॰... ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച സാമം സയം അഭിഞ്ഞാതം...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി സാമം സയം അഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖം ധമ്മം ന കസ്സചി സദ്ദഹതി അഞ്ഞസ്സ സമണസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ ദേവസ്സ വാ മാരസ്സ വാ ബ്രഹ്മുനോ വാ [ബ്രഹ്മുനോ വാ...പേ॰... (സീ॰ ക॰)].

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''സദ്ദഹസി ത്വം, സാരിപുത്ത, സദ്ധിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാനം; വീരിയിന്ദ്രിയം... സതിന്ദ്രിയം... സമാധിന്ദ്രിയം...

പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാന''ന്തി?

''ന ഖ്വാഹം എത്ഥ, ഭന്തേ, ഭഗവതോ സദ്ധായ ഗച്ഛാമി സദ്ധിന്ദ്രിയം... വീരിയിന്ദ്രിയം... സതിന്ദ്രിയം... സമാധിന്ദ്രിയം... പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാനം. യേസം നൂനേതം, ഭന്തേ , അഞ്ഞാതം അസ്സ അദിട്ഠം അവിദിതം അസച്ഛികതം അഫസ്സിതം പഞ്ഞായ, തേ തത്ഥ പരേസം സദ്ധായ ഗച്ഛേയ്യും സദ്ധിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാനം. വീരിയിന്ദ്രിയം... സതിന്ദ്രിയം... സമാധിന്ദ്രിയം ... പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാനം. യേസഞ്ച ഖോ എതം, ഭന്തേ, ഞാതം ദിട്ഠം വിദിതം സച്ഛികതം ഫസ്സിതം പഞ്ഞായ, നിക്കങ്ഖാ തേ തത്ഥ നിബ്ബിചികിച്ഛാ. സദ്ധിന്ദ്രിയം... വീരിയിന്ദ്രിയം... സതിന്ദ്രിയം... സമാധിന്ദ്രിയം... പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാനം. മയ്ഹഞ്ച ഖോ, എതം ഭന്തേ, ഞാതം ദിട്ഠം വിദിതം സച്ഛികതം ഫസ്സിതം പഞ്ഞായ, നിക്കങ്ഖോഹം തത്ഥ നിബ്ബിചികിച്ഛോ. സദ്ധിന്ദ്രിയം... വീരിയിന്ദ്രിയം... സതിന്ദ്രിയം... സമാധിന്ദ്രിയം... പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാന''ന്തി.

''സാധു സാധു, സാരിപുത്ത! യേസഞ്ഹേതം, സാരിപുത്ത, അഞ്ഞാതം അസ്സ അദിട്ഠം അവിദിതം അസച്ഛികതം അഫസ്സിതം പഞ്ഞായ, തേ തത്ഥ പരേസം സദ്ധായ ഗച്ഛേയ്യും സദ്ധിന്ദ്രിയം...പേ॰... പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ഭാവിതം ബഹുലീകതം അമതോഗധം ഹോതി അമതപരായനം അമതപരിയോസാനന്തി.

''അസ്സദ്ധോ അകതഞ്ഞൂ ച, സന്ധിച്ഛേദോ ച യോ നരോ;
ഹതാവകാസോ വന്താസോ, സ വേ ഉത്തമപോരിസോ''തി.

ന സദ്ധോ ന വിരജ്ജതീതി. സബ്ബേ ബാലപുഥുജ്ജനാ രജ്ജന്തി, പുഥുജ്ജനകല്യാണകം ഉപാദായ സത്ത സേക്ഖാ വിരജ്ജന്തി. അരഹാ നേവ രജ്ജതി നോ വിരജ്ജതി, വിരത്തോ സോ ഖയാ രാഗസ്സ വീതരാഗത്താ ഖയാ ദോസസ്സ വീതദോസത്താ, ഖയാ മോഹസ്സ വീതമോഹത്താ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - ന സദ്ധോ ന വിരജ്ജതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''സാതിയേസു അനസ്സാവീ, അതിമാനേ ച നോ യുതോ;
സണ്ഹോ ച പടിഭാനവാ, ന സദ്ധോ ന വിരജ്ജതീ''തി.

വൃന്ദം. **ലാഭകമ്യാ ന സിക്ഖതി, അലാഭേ ച ന കുപ്പതി;**
അവിരുദ്ധോ ച തണ്ഹായ, രസേസു [രസേ ച (സീ॰ സ്യാ॰)] **നാനുഗിജ്ഝതി.**

ലാഭകമ്യാ ന സിക്ഖതി, അലാഭേ ച ന കുപ്പതീതി. കഥം ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഭിക്ഖും പസ്സതി ലാഭിം

ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം. തസ്സ ഏവം ഹോതി - "കേന നു ഖോ അയമായസ്മാ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി? തസ്സ ഏവം ഹോതി - "അയം ഖോ ആയസ്മാ സുത്തന്തികോ, തേനായമായസ്മാ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി. സോ ലാഭഹേതു ലാഭപച്ചയാ ലാഭകാരണാ ലാഭാഭിനിബ്ബത്തിയാ ലാഭം പരിപാചേന്തോ സുത്തന്തം പരിയാപുണാതി. ഏവമ്പി ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ഭിക്ഖും പസ്സതി ലാഭിം ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം. തസ്സ ഏവം ഹോതി - "കേന നു ഖോ അയമായസ്മാ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി? തസ്സ ഏവം ഹോതി - "അയം ഖോ ആയസ്മാ വിനയധരോ...പേ॰... ധമ്മകഥികോ... ആഭിധമ്മികോ, തേനായമായസ്മാ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി. സോ ലാഭഹേതു ലാഭപച്ചയാ ലാഭകാരണാ ലാഭാഭിനിബ്ബത്തിയാ ലാഭം പരിപാചേന്തോ അഭിധമ്മം പരിയാപുണാതി. ഏവമ്പി ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ഭിക്ഖും പസ്സതി ലാഭിം ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം. തസ്സ ഏവം ഹോതി - "കേന നു ഖോ അയമായസ്മാ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി? തസ്സ ഏവം ഹോതി - "അയം ഖോ ആയസ്മാ ആരഞ്ഞികോ... പിണ്ഡപാതികോ... പംസുകൂലികോ... തേചീവരികോ... സപദാനചാരികോ... ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ... നേസജ്ജികോ... യഥാസന്ഥതികോ, തേനായമായസ്മാ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന"ന്തി. സോ ലാഭഹേതു ലാഭപച്ചയാ ലാഭകാരണാ ലാഭാഭിനിബ്ബത്തിയാ ലാഭം പരിപാചേന്തോ ആരഞ്ഞികോ ഹോതി...പേ॰... യഥാസന്ഥതികോ ഹോതി. ഏവമ്പി ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതി.

കഥം ന ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതി? ഇധ ഭിക്ഖു ന ലാഭഹേതു, ന ലാഭപച്ചയാ, ന ലാഭകാരണാ, ന ലാഭാഭിനിബ്ബത്തിയാ, ന ലാഭം പരിപാചേന്തോ, യാവദേവ അത്തദമത്ഥായ അത്തസമത്ഥായ അത്തപരിനിബ്ബാപനത്ഥായ സുത്തന്തം പരിയാപുണാതി, വിനയം പരിയാപുണാതി, അഭിധമ്മം പരിയാപുണാതി. ഏവമ്പി ന ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ന ലാഭഹേതു, ന ലാഭപച്ചയാ, ന ലാഭകാരണാ, ന ലാഭാഭിനിബ്ബത്തിയാ, ന ലാഭം പരിപാചേന്തോ, യാവദേവ അപ്പിച്ഛഞ്ഞേവ [അപ്പിച്ഛംയേവ (സീ॰)] നിസ്സായ സന്തുട്ഠിഞ്ഞേവ നിസ്സായ സല്ലേഖഞ്ഞേവ നിസ്സായ പവിവേകഞ്ഞേവ നിസ്സായ ഇദമത്ഥിതഞ്ഞേവ [ഇദമത്ഥികതഞ്ഞേവ (സീ॰)] നിസ്സായ ആരഞ്ഞികോ ഹോതി, പിണ്ഡപാതികോ ഹോതി, പംസുകൂലികോ ഹോതി, തേചീവരികോ ഹോതി , സപദാനചാരികോ ഹോതി, ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ ഹോതി, നേസജ്ജികോ ഹോതി, യഥാസന്ഥതികോ ഹോതി. ഏവമ്പി ന ലാഭകമ്യാ സിക്ഖതീതി - ലാഭകമ്യാ ന സിക്ഖതി.

അലാഭേ ച ന കുപ്പതീതി. കഥം അലാഭേ കുപ്പതി? ഇധേകച്ചോ "കുലം വാ ന ലഭാമി, ഗണം വാ ന ലഭാമി, ആവാസം വാ ന ലഭാമി, ലാഭം വാ ന ലഭാമി, യസം വാ ന ലഭാമി, പസംസം വാ ന ലഭാമി, സുഖം വാ ന ലഭാമി, ചീവരം വാ ന ലഭാമി, പിണ്ഡപാതം വാ ന ലഭാമി, സേനാസനം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനുപട്ഠാകം വാ ന ലഭാമി, അപ്പഞ്ഞാതോമ്ഹീ"തി കുപ്പതി ബ്യാപജ്ജതി പതിട്ഠീയതി, കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതി. ഏവം അലാഭേ കുപ്പതി.

കഥം അലാഭേ ന കുപ്പതി? ഇധ ഭിക്ഖു "കുലം വാ ന ലഭാമി ഗണം വാ ന ലഭാമി...പേ॰... അപ്പഞ്ഞാതോമ്ഹീ"തി ന കുപ്പതി ന ബ്യാപജ്ജതി ന പതിട്ഠീയതി, ന കോപഞ്ച ദോസഞ്ച അപ്പച്ചയഞ്ച പാതുകരോതി. ഏവം അലാഭേ ന കുപ്പതീതി - ലാഭകമ്യാ ന സിക്ഖതി അലാഭേ ച ന കുപ്പതി.

അവിരുദ്ധോ ച തണ്ഹായ, രസേസു നാനുഗിജ്ഝതീതി. **വിരുദ്ധോ**തി യോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ, പടിഘം പടിവിരോധോ, കോപോ പകോപോ സമ്പകോപോ, ദോസോ പദോസോ സമ്പദോസോ, ചിത്തസ്സ ബ്യാപത്തി മനോപദോസോ, കോധോ കുജ്ഝനാ കുജ്ഝിതത്തം, ദോസോ ദുസ്സനാ ദുസ്സിതത്തം, ബ്യാപത്തി ബ്യാപജ്ജനാ ബ്യാപജ്ജിതത്തം വിരോധോ പടിവിരോധോ, ചണ്ഡിക്കം, അസുരോപോ, അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി വിരോധോ. യസ്സേസോ വിരോധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി അവിരുദ്ധോ. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ. **രസോ**തി മൂലരസോ ഖന്ധരസോ തചരസോ പത്തരസോ പുപ്ഫരസോ ഫലരസോ, അമ്ബിലം മധുരം തിത്തകം കടുകം ലോണികം ഖാരികം ലമ്ബികം [ലപിലം (സീ॰), ലമ്ബിലം (സ്യാ॰), ലബിലം (ക॰), ആയതനവിഭങ്ഗേ] കസാവോ സാദു അസാദു സീതം ഉണ്ഹം. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ രസഗിദ്ധാ. തേ ജിവ്ഹഗ്ഗേന രസഗ്ഗാനി പരിയേസന്താ ആഹിണ്ഡന്തി, തേ അമ്ബിലം ലഭിത്വാ അനമ്ബിലം പരിയേസന്തി, അനമ്ബിലം ലഭിത്വാ അമ്ബിലം പരിയേസന്തി; മധുരം ലഭിത്വാ അമധുരം പരിയേസന്തി, അമധുരം ലഭിത്വാ മധുരം പരിയേസന്തി; തിത്തകം ലഭിത്വാ അതിത്തകം പരിയേസന്തി, അതിത്തകം ലഭിത്വാ തിത്തകം പരിയേസന്തി; കടുകം ലഭിത്വാ അകടുകം പരിയേസന്തി, അകടുകം ലഭിത്വാ കടുകം പരിയേസന്തി; ലോണികം ലഭിത്വാ അലോണികം പരിയേസന്തി, അലോണികം ലഭിത്വാ ലോണികം പരിയേസന്തി; ഖാരികം ലഭിത്വാ അഖാരികം പരിയേസന്തി, അഖാരികം ലഭിത്വാ ഖാരികം പരിയേസന്തി; ലമ്ബികം ലഭിത്വാ കസാവം പരിയേസന്തി , കസാവം ലഭിത്വാ ലമ്ബികം പരിയേസന്തി; സാദും ലഭിത്വാ അസാദും പരിയേസന്തി, അസാദും ലഭിത്വാ സാദും പരിയേസന്തി; സീതം ലഭിത്വാ ഉണ്ഹം പരിയേസന്തി, ഉണ്ഹം ലഭിത്വാ സീതം പരിയേസന്തി. തേ യം യം ലഭിത്വാ തേന തേന ന സന്തുസ്സന്തി അപരാപരം പരിയേസന്തി, മനാപികേസു രസേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. യസ്സേസാ രസതണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി - "നേവ ദവായ ന മദായ ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായ, യാവദേവ ഇമസ്സ കായസ്സ ഠിതിയാ യാപനായ വിഹിംസൂപരതിയാ ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായ. ഇതി പുരാണഞ്ച വേദനം

പടിഹങ്ഖാമി, നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമി, യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതി അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാ''തി.

യഥാ വനം ആലിമ്പേയ്യ യാവദേവ രോപനത്ഥായ, യഥാ വാ പന അക്ഖം അബ്ഭഞ്ജേയ്യ യാവദേവ ഭാരസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ, യഥാ വാ പന പുത്തമംസം ആഹാരം ആഹരേയ്യ യാവദേവ കന്താരസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ; ഏവമേവ ഭിക്ഖു പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി - ''നേവ ദവായ...പേ॰... ഫാസുവിഹാരോ ചാ''തി. രസതണ്ഹം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി, രസതണ്ഹായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - അവിരുദ്ധോ ച തണ്ഹായ രസേസു നാനുഗിജ്ഝതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ലാഭകമ്യാ ന സിക്ഖതി, അലാഭേ ച ന കുപ്പതി;
> അവിരുദ്ധോ ച തണ്ഹായ, രസേസു നാനുഗിജ്ഝതീ''തി.

൯൦. **ഉപേക്ഖകോ സദാ സതോ, ന ലോകേ മഞ്ഞതേ സമം;**
ന വിസേസീ ന നീചേയ്യോ, തസ്സ നോ സന്തി ഉസ്സദാ.

ഉപേക്ഖകോ സദാ സതോതി. ഉപേക്ഖകോതി ഛളങ്ഗുപേക്ഖായ സമന്നാഗതോ. ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നേവ സുമനോ ഹോതി ന ദുമ്മനോ, ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ നേവ സുമനോ ഹോതി ന ദുമ്മനോ, ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ. ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ മനാപം നാഭിഗിജ്ഝതി നാഭിഹംസതി [നാഭിഹസതി (സീ॰ സ്യാ॰)] ന രാഗം ജനേതി, തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. ചക്ഖുനാ ഖോ പനേവ രൂപം ദിസ്വാ അമനാപം ന മങ്കു ഹോതി അപ്പതിട്ഠിതചിത്തോ [അപ്പതിട്ഠീന ചിത്തോ (സ്യാ॰), അപ്പതിട്ഠനചിത്തോ (ക॰)] അലീനമനസോ [ആദിനമനസോ (സ്യാ॰)] അബ്യാപന്നചേതസോ, തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ മനാപം നാഭിഗിജ്ഝതി നാഭിഹംസതി ന രാഗം ജനേതി, തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. മനസാ ഖോ പനേവ ധമ്മം വിഞ്ഞായ അമനാപം ന മങ്കു ഹോതി അപ്പതിട്ഠിതചിത്തോ അലീനമനസോ അബ്യാപന്നചേതസോ, തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം.

ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ മനാപാമനാപേസു രൂപേസു തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ മനാപാമനാപേസു ധമ്മേസു തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം.

ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ രജനീയേ ന രജ്ജതി, ദുസ്സനീയേ [ദോസനീയേ (ബഹൂസു)] ന ദുസ്സതി, മോഹനീയേ ന മുയ്ഹതി, കോപനീയേ ന കുപ്പതി, മദനീയേ ന മജ്ജതി, കിലേസനീയേ ന കിലിസ്സതി. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ…പേ॰… മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ രജനീയേ ന രജ്ജതി ദുസ്സനീയേ ന ദുസ്സതി, മോഹനീയേ ന മുയ്ഹതി, കോപനീയേ ന കുപ്പതി, മദനീയേ ന മജ്ജതി, കിലേസനീയേ ന കിലിസ്സതി. ദിട്ഠേ ദിട്ഠമത്തോ, സുതേ സുതമത്തോ, മുതേ മുതമത്തോ, വിഞ്ഞാതേ വിഞ്ഞാതമത്തോ. ദിട്ഠേ ന ലിമ്പതി, സുതേ ന ലിമ്പതി, മുതേ ന ലിമ്പതി, വിഞ്ഞാതേ ന ലിമ്പതി. ദിട്ഠേ അനൂപയോ അനപായോ അനിസ്സിതോ അപ്പടിബദ്ധോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി. സുതേ… മുതേ… വിഞ്ഞാതേ അനൂപയോ അനപായോ അനിസ്സിതോ അപ്പടിബദ്ധോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി.

സംവിജ്ജതി അരഹതോ ചക്ഖു, പസ്സതി അരഹാ ചക്ഖുനാ രൂപം. ഛന്ദരാഗോ അരഹതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ അരഹാ. സംവിജ്ജതി അരഹതോ സോതം, സുണാതി അരഹാ സോതേന സദ്ദം. ഛന്ദരാഗോ അരഹതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ അരഹാ. സംവിജ്ജതി അരഹതോ ഘാനം, ഘായതി അരഹാ ഘാനേന ഗന്ധം. ഛന്ദരാഗോ അരഹതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ അരഹാ. സംവിജ്ജതി അരഹതോ ജിവ്ഹാ, സായതി അരഹാ ജിവ്ഹായ രസം…പേ॰… സംവിജ്ജതി അരഹതോ കായോ, ഫുസതി അരഹാ കായേന ഫോട്ഠബ്ബം…പേ॰… സംവിജ്ജതി അരഹതോ മനോ, വിജാനാതി അരഹാ മനസാ ധമ്മം. ഛന്ദരാഗോ അരഹതോ നത്ഥി സുവിമുത്തചിത്തോ അരഹാ.

ചക്ഖു രൂപാരാമം രൂപരതം രൂപസമ്മുദിതം, തം അരഹതോ ദന്തം ഗുത്തം രക്ഖിതം സംവുതം, തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി. സോതം സദ്ദാരാമം…പേ॰… ഘാനം ഗന്ധാരാമം… ജിവ്ഹാ രസാരാമാ രസരതാ രസസമ്മുദിതാ, സാ അരഹതോ ദന്താ ഗുത്താ രക്ഖിതാ സംവുതാ, തസ്സാ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി. കായോ ഫോട്ഠബ്ബാരാമോ…പേ॰… മനോ ധമ്മാരാമോ ധമ്മരതോ ധമ്മസമ്മുദിതോ, സോ അരഹതോ ദന്തോ ഗുത്തോ രക്ഖിതോ സംവുതോ, തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി.

‘‘ദന്തം നയന്തി സമിതിം, ദന്തം രാജാഭിരൂഹതി;
ദന്തോ സേട്ഠോ മനുസ്സേസു, യോതിവാക്യം തിതിക്ഖതി.

‘‘വരമസ്സതരാ ദന്താ, ആജാനീയാ ച [ആജാനിയാവ (സ്യാ॰)] സിന്ധവാ;
കുഞ്ജരാ ച മഹാനാഗാ, അത്തദന്തോ തതോ വരം.

‘‘ന ഹി ഏതേഹി യാനേഹി, ഗച്ഛേയ്യ അഗതം ദിസം;
യഥാത്തനാ സുദന്തേന, ദന്തോ ദന്തേന ഗച്ഛതി.

‘‘വിധാസു ന വികമ്പന്തി, വിപ്പമുത്താ പുനബ്ഭവാ;
ദന്തഭൂമിമനുപ്പത്താ, തേ ലോകേ വിജിതാവിനോ.

‘‘യസ്സിന്ദ്രിയാനി ഭാവിതാനി [വിഭാവിതാനി (സീ॰)], അജ്ഝത്തം
ബഹിദ്ധാ ച [അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ ച (സീ॰), അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ

ച (സ്യാ॰ ക॰) സു॰ നി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ] സബ്ബലോകേ;
നിബ്ബിജ്ഝ ഇമം [നിബ്ബിജ്ഝിമം (സ്യാ॰), നിബ്ബിജ്ജ ഇമം (ക॰)] പരഞ്ച ലോകം, കാലം കങ്ഖതി ഭാവിതോ സ ദന്തോ''തി.

ഉപേക്ഖകോ സദാതി. സദാ സബ്ബദാ സബ്ബകാലം നിച്ചകാലം ധുവകാലം... പേ॰... പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു... ചിത്തേ... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോതി - ഉപേക്ഖകോ സദാ സതോ.

ന ലോകേ മഞ്ഞതേ സമന്തി. ''സദിസോഹമസ്മീ''തി മാനം ന ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി - ന ലോകേ മഞ്ഞതേ സമം.

ന വിസേസീ ന നീചേയ്യോതി. ''സേയ്യോഹമസ്മീ''തി അതിമാനം ന ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ . ''ഹീനോഹമസ്മീ''തി ഓമാനം ന ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി - ന വിസേസീ ന നീചേയ്യോ.

തസ്സ നോ സന്തി ഉസ്സദാതി. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ഉസ്സദാ**തി സത്തുസ്സദാ - രാഗുസ്സദോ ദോസുസ്സദോ മോഹുസ്സദോ മാനുസ്സദോ ദിട്ഠുസ്സദോ കിലേസുസ്സദോ കമ്മുസ്സദോ. തസ്സിമേ ഉസ്സദാ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - തസ്സ നോ സന്തി ഉസ്സദാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''ഉപേക്ഖകോ സദാ സതോ, ന ലോകേ മഞ്ഞതേ സമം;
ന വിസേസീ ന നീചേയ്യോ, തസ്സ നോ സന്തി ഉസ്സദാ''തി.

൮൫.യസ്സ നിസ്സയതാ [നിസ്സയനാ (ക॰)] **നത്ഥി, ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോ;**
ഭവായ വിഭവായ വാ, തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി.

യസ്സ നിസ്സയതാ നത്ഥീതി. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **നിസ്സയാ**തി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ . തസ്സ തണ്ഹാനിസ്സയോ പഹീനോ, ദിട്ഠിനിസ്സയോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തണ്ഹാനിസ്സയസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠിനിസ്സയസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ നിസ്സയതാ യസ്സ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - യസ്സ നിസ്സയതാ നത്ഥി.

ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോതി. **ഞത്വാ**തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്ത്തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ

തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **അനിസ്സിതോ**തി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ. തണ്ഹാനിസ്സയം പഹായ ദിട്ഠിനിസ്സയം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും അനിസ്സിതോ, സോതം അനിസ്സിതോ, ഘാനം അനിസ്സിതോ, ജിവ്ഹം അനിസ്സിതോ, കായം അനിസ്സിതോ, മനം അനിസ്സിതോ, രൂപേ… സദ്ദേ… ഗന്ധേ… രസേ… ഫോട്ഠബ്ബേ… കുലം… ഗണം… ആവാസം…പേ॰… ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ അനിസ്സിതോ അനല്ലീനോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോ.

ഭവായ വിഭവായ വാ, തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ഭവായാ**തി ഭവദിട്ഠിയാ, **വിഭവായാ**തി വിഭവദിട്ഠിയാ; **ഭവായാ**തി സസ്സതദിട്ഠിയാ, **വിഭവായാ**തി ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ; **ഭവായാ**തി പുനപ്പുനഭവായ പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ . തണ്ഹാ യസ്സ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ഭവായ വിഭവായ വാ തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“യസ്സ നിസ്സയതാ നത്ഥി, ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോ;
ഭവായ വിഭവായ വാ, തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതീ”തി.

൯൨. തം ബ്രൂമി ഉപസന്തോതി, കാമേസു അനപേക്ഖിനം;
ഗന്ഥാ തസ്സ ന വിജ്ജന്തി, അതരീ സോ വിസത്തികം.

തം ബ്രൂമി ഉപസന്തോതി. ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി. തം ബ്രൂമി തം കഥേമി തം ഭണാമി തം ദീപയാമി തം വോഹരാമീതി - തം ബ്രൂമി ഉപസന്തോതി.

കാമേസു അനപേക്ഖിനന്തി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച…പേ॰… ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ…പേ॰… ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ, കിലേസകാമേ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ കാമേസു അനപേക്ഖിനോ വീതകാമോ ചത്തകാമോ വന്തകാമോ മുത്തകാമോ പഹീനകാമോ പടിനിസ്സട്ഠകാമോ, കാമേസു വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - കാമേസു അനപേക്ഖിനം.

ഗന്ഥാ തസ്സ ന വിജ്ജന്തീതി. **ഗന്ഥാ**തി ചത്താരോ ഗന്ഥാ - അഭിജ്ഝാ കായഗന്ഥോ, ബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ, സീലബ്ബതപരാമാസോ കായഗന്ഥോ, ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ രാഗോ അഭിജ്ഝാ

കായഗന്ഥോ, പരവാദേസു ആഘാതോ അപ്പച്ചയോ ബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ, അത്തനോ സീലം വാ വതം വാ സീലബ്ബതം വാ പരാമാസോ സീലബ്ബതപരാമാസോ കായഗന്ഥോ, അത്തനോ ദിട്ഠി ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ഗന്ഥാ തസ്സ ന വിജ്ജന്തീ**തി. ഗന്ഥാ തസ്സ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ഗന്ഥാ തസ്സ ന വിജ്ജന്തി.

അതരീ സോ വിസത്തികന്തി. **വിസത്തികാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാ**തി കേനട്ഠേന വിസത്തികാ ? വിസതാതി വിസത്തികാ, വിസാലാതി വിസത്തികാ, വിസടാതി വിസത്തികാ, വിസമാതി വിസത്തികാ, വിസക്കതീതി വിസത്തികാ, വിസംഹരതീതി വിസത്തികാ, വിസംവാദികാതി വിസത്തികാ, വിസമൂലാതി വിസത്തികാ, വിസഫലാതി വിസത്തികാ, വിസപരിഭോഗാതി വിസത്തികാ, വിസാലാ വാ പന സാ തണ്ഹാ രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലേ... ഗണേ... ആവാസേ...പേ... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു വിസതം വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **അതരീ സോ വിസത്തിക**ന്തി. സോ ഇമം വിസത്തികം തണ്ഹം അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തീതി - അതരീ സോ വിസത്തികം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"തം ബ്രൂമി ഉപസന്തോതി, കാമേസു അനപേക്ഖിനം;
ഗന്ഥാ തസ്സ ന വിജ്ജന്തി, അതരീ സോ വിസത്തിക"ന്തി.

൯൩. **ന തസ്സ പുത്താ പസവോ, ഖേത്തം വത്ഥുഞ്ച വിജ്ജതി;**
അത്താ വാപി നിരത്താ വാ, ന തസ്മിം ഉപലബ്ഭതി.

ന തസ്സ പുത്താ പസവോ, ഖേത്തം വത്ഥുഞ്ച വിജ്ജതീതി. **നാതി** പടിക്ഖേപോ. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **പുത്താ**തി ചത്താരോ പുത്താ - അത്തജോ പുത്തോ, ഖേത്തജോ പുത്തോ, ദിന്നകോ പുത്തോ , അന്തേവാസികോ പുത്തോ. **പസവോ**തി. അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ. **ഖേത്ത**ന്തി സാലിഖേത്തം വീഹിഖേത്തം മുഗ്ഗഖേത്തം മാസഖേത്തം യവഖേത്തം ഗോധുമഖേത്തം തിലഖേത്തം. **വത്ഥു**ന്തി ഘരവത്ഥും കോട്ഠവത്ഥും പുരേവത്ഥും പച്ഛാവത്ഥും ആരാമവത്ഥും വിഹാരവത്ഥും. **ന തസ്സ പുത്താ പസവോ, ഖേത്തം വത്ഥുഞ്ച വിജ്ജതീ**തി. തസ്സ പുത്തപരിഗ്ഗഹോ വാ പസുപരിഗ്ഗഹോ വാ ഖേത്തപരിഗ്ഗഹോ വാ വത്ഥുപരിഗ്ഗഹോ വാ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ന തസ്സ പുത്താ പസവോ, ഖേത്തം വത്ഥുഞ്ച വിജ്ജതി.

അത്താ വാപി നിരത്താ വാ, ന തസ്മിം ഉപലബ്ഭതീതി. **അത്താ**തി അത്തദിട്ഠി, **നിരത്താ**തി ഉച്ഛേദദിട്ഠി; **അത്താ**തി ഗഹിതം നത്ഥി, **നിരത്താ**തി മുഞ്ചിതബ്ബം നത്ഥി. യസ്സ നത്ഥി ഗഹിതം തസ്സ നത്ഥി മുഞ്ചിതബ്ബം. യസ്സ നത്ഥി മുഞ്ചിതബ്ബം തസ്സ നത്ഥി ഗഹിതം. ഗാഹമുഞ്ചനസമതിക്കന്തോ അരഹാ വുദ്ധിപരിഹാനിവീതിവത്തോ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ...

ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - അത്താ വാപി നിരത്താ വാ, ന തസ്മിം ഉപലബ്ഭതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ന തസ്സ പുത്താ പസവോ, ഖേത്തം വത്ഥുഞ്ച വിജ്ജതി;
അത്താ വാപി നിരത്താ വാ, ന തസ്മിം ഉപലബ്ഭതീ”തി.

൯൪. **യേന നം വജ്ജും പുഥുജ്ജനാ, അഥോ സമണബ്രാഹ്മണാ;**
തം തസ്സ അപുരക്ഖതം, തസ്മാ വാദേസു നേജതി.

യേന നം വജ്ജും പുഥുജ്ജനാ, അഥോ സമണബ്രാഹ്മണാതി. **പുഥുജ്ജനാ**തി പുഥു കിലേസേ ജനേന്തീതി പുഥുജ്ജനാ , പുഥു അവിഹതസക്കായദിട്ഠികാതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു സത്ഥാരാനം മുഖുല്ലോകികാതി [മുഖുല്ലോകകാതി (സീ॰)] പുഥുജ്ജനാ, പുഥു സബ്ബഗതീഹി അവുട്ഠിതാതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാഭിസങ്ഖാരേ അഭിസങ്ഖരോന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാഓഘേഹി വുയ്ഹന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാസന്താപേഹി സന്തപ്പേന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു നാനാപരിളാഹേഹി പരിഡയ്ഹന്തീതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു പഞ്ചസു കാമഗുണേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാതി പുഥുജ്ജനാ, പുഥു പഞ്ചഹി നീവരണേഹി ആവുതാ നിവുതാ ഓവുതാ പിഹിതാ പടിച്ഛന്നാ പടികുജ്ജിതാതി - പുഥുജ്ജനാ. **സമണാ**തി യേ കേചി ഇതോ ബഹിദ്ധാ പരിബ്ബജൂപഗതാ പരിബ്ബജസമാപന്നാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി യേ കേചി ഭോവാദികാ. **യേന നം വജ്ജും പുഥുജ്ജനാ, അഥോ സമണബ്രാഹ്മണാ**തി. പുഥുജ്ജനാ യേന തം രാഗേന വദേയ്യും, യേന ദോസേന വദേയ്യും, യേന മോഹേന വദേയ്യും, യേന മാനേന വദേയ്യും, യായ ദിട്ഠിയാ വദേയ്യും, യേന ഉദ്ധച്ചേന വദേയ്യും, യായ വിചികിച്ഛായ വദേയ്യും, യേഹി അനുസയേഹി വദേയ്യും, രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ; അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയാ [ഗതിയോ (സ്യാ॰)] യേന തം വദേയ്യും - നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി യേന നം വദേയ്യും കഥേയ്യും ഭണേയ്യും ദീപയേയ്യും വോഹരേയ്യുന്തി - യേന നം വജ്ജും പുഥുജ്ജനാ, അഥോ സമണബ്രാഹ്മണാ.

തം തസ്സ അപുരക്ഖതന്തി. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **പുരേക്ഖാരാ**തി ദ്വേ പുരേക്ഖാരാ - തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ ച ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ. തസ്സ തണ്ഹാപുരേക്ഖാരോ പഹീനോ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തണ്ഹാപുരേക്ഖാരസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിപുരേക്ഖാരസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ ന തണ്ഹം വാ ദിട്ഠിം വാ പുരതോ കത്വാ ചരതി, ന തണ്ഹാധജോ ന തണ്ഹാകേതു ന തണ്ഹാധിപതേയ്യോ, ന ദിട്ഠിധജോ ന ദിട്ഠികേതു ന ദിട്ഠാധിപതേയ്യോ, ന തണ്ഹായ വാ ന ദിട്ഠിയാ വാ പരിവാരിതോ ചരതീതി - തം തസ്സ അപുരക്ഖതം.

തസ്മാ വാദേസു നേജതീതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ വാദേസു ഉപവാദേസു നിന്ദായ ഗരഹായ അകിത്തിയാ അവണ്ണഹാരികായ നേജതി ന ഇഞ്ജതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി - തസ്മാ വാദേസു നേജതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘യേന നം വജ്ജും പുഥുജ്ജനാ, അഥോ സമണബ്രാഹ്മണാ;
തം തസ്സ അപുരക്ഖതം, തസ്മാ വാദേസു നേജതീ’’തി.

൯൭. **വീതഗേധോ അമച്ഛരീ, ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി;**
ന സമേസു ന ഓമേസു, കപ്പം നേതി അകപ്പിയോ.

വീതഗേധോ അമച്ഛരീതി. **ഗേധോ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ... പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസോ ഗേധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി വീതഗേധോ. സോ രൂപേ അഗിദ്ധോ...പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു അഗിദ്ധോ അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝോസിതോ, വീതഗേധോ വിഗതഗേധോ ചത്തഗേധോ വന്തഗേധോ മുത്തഗേധോ പഹീനഗേധോ പടിനിസ്സട്ഠഗേധോ നിച്ഛാതോ...പേ॰... ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - വീതഗേധോ. **അമച്ഛരീ**തി **മച്ഛരിയന്തി** പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം, കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം, ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം...പേ॰... ഗാഹോ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. യസ്സേതം മച്ഛരിയം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി അമച്ഛരീതി - വീതഗേധോ അമച്ഛരീ.

ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി, ന സമേസു ന ഓമേസൂതി. **മുനീ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. ‘‘സേയ്യോഹമസ്മീ’’തി വാ, ‘‘സദിസോഹമസ്മീ’’തി വാ, ‘‘ഹീനോഹമസ്മീ’’തി വാ ന വദതി ന കഥേതി ന ഭണതി ന ദീപയതി ന വോഹരതീതി - ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി, ന സമേസു ന ഓമേസു.

കപ്പം നേതി അകപ്പിയോതി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാകപ്പോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തസ്സ തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ നേതി ന ഉപേതി ന ഉപഗച്ഛതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - കപ്പം നേതി. **അകപ്പിയോ**തി. കപ്പാതി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാകപ്പോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തസ്സ തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തസ്സ തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ ന കപ്പേതി ന ജനേതി ന സഞ്ജനേതി ന നിബ്ബത്തേതി നാഭിനിബ്ബത്തേതീതി - കപ്പം നേതി അകപ്പിയോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“വീതഗേധോ അമച്ഛരീ, ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി;
ന സമേസു ന ഓമേസു, കപ്പം നേതി അകപ്പിയോ”തി.

ൻന്ന്യ**യസ്സ ലോകേ സകം നത്ഥി, അസതാ ച ന സോചതി;**
ധമ്മേസു ച ന ഗച്ഛതി, സ വേ സന്തോതി വുച്ചതി.

യസ്സ ലോകേ സകം നത്ഥീതി. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ലോകേ സകം നത്ഥീ**തി. തസ്സ മയ്ഹം വാ ഇദം പരേസം വാ ഇദന്തി കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം, ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം, നത്ഥി ന സന്തി...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - യസ്സ ലോകേ സകം നത്ഥി. **അസതാ ച ന സോചതീ**തി. വിപരിണതം വാ വത്ഥും ന സോചതി, വിപരിണതസ്മിം വാ വത്ഥുസ്മിം ന സോചതി. ചക്ഖു മേ വിപരിണതന്തി ന സോചതി. സോതം മേ... ഘാനം മേ... ജിവ്ഹാ മേ... കായോ മേ... മനോ മേ... രൂപാ മേ... സദ്ദാ മേ... ഗന്ധാ മേ... രസാ മേ... ഫോട്ഠബ്ബാ മേ... കുലം മേ... ഗണോ മേ... ആവാസോ മേ... ലാഭോ മേ... യസോ മേ... പസംസാ മേ... സുഖം മേ... ചീവരം മേ... പിണ്ഡപാതോ മേ... സേനാസനം മേ... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരോ മേ... മാതാ മേ... പിതാ മേ... ഭാതാ മേ... ഭഗിനീ മേ... പുത്തോ മേ... ധീതാ മേ... മിത്താ മേ... അമച്ചാ മേ... ഞാതകാ മേ... സാലോഹിതാ മേ വിപരിണതാതി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി, അസതാ ച ന സോചതി.

അഥ വാ അസന്തായ [അസതായ (സീ॰), അസാതായ (സ്യാ॰)] ദുക്ഖായ വേദനായ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതി. ചക്ഖുരോഗേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതി, സോതരോഗേന... ഘാനരോഗേന... ജിവ്ഹാരോഗേന... കായരോഗേന... സീസരോഗേന... കണ്ണരോഗേന... മുഖരോഗേന... ദന്തരോഗേന... കാസേന... സാസേന... പിനാസേന... ഡാഹേന... ജരേന... കുച്ഛിരോഗേന... മുച്ഛായ... പക്ഖന്ദികായ... സൂലേന... വിസൂചികായ... കുട്ഠേന... ഗണ്ഡേന... കിലാസേന... സോസേന... അപമാരേന... ദദ്ദുയാ... കണ്ഡുയാ... കച്ഛുയാ... രഖസായ ... വിതച്ഛികായ... ലോഹിതേന... പിത്തേന... മധുമേഹേന... അംസായ... പിളകായ... ഭഗന്ദലേന [ഭഗന്ദലായ (സീ॰ സ്യാ॰)] ... പിത്തസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സേമ്ഹസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... വാതസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സന്നിപാതികേന ആബാധേന... ഉതുപരിണാമജേന ആബാധേന... വിസമപരിഹാരജേന ആബാധേന... ഓപക്കമികേന ആബാധേന... കമ്മവിപാകജേന ആബാധേന... സീതേന... ഉണ്ഹേന... ജിഘച്ഛായ... പിപാസായ... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേഹി ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി, അസതാ ച ന സോചതി.

അഥ വാ അസന്തേ അസംവിജ്ജമാനേ അനുപലബ്ഭമാനേ [അനുപലബ്ഭിയമാനേ (സ്യാ॰ ക॰)] - “അഹോ വത മേ തം നത്ഥി, സിയാ വത മേ തം, തം വതാഹം ന ച ലഭാമീ”തി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി

അസതാ ച ന സോചതി. **ധമ്മേസു ച ന ഗച്ഛതീ**തി ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി, ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി, ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി, ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി, ന മാനവസേന ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി, ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി, ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി, ന അനുസയവസേന ഗച്ഛതി ന ച വഗ്ഗേഹി ധമ്മേഹി യായതി നീയതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതീതി - ധമ്മേസു ച ന ഗച്ഛതി.

സ വേ സന്തോതി വുച്ചതീതി. സോ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി വുച്ചതി പവുച്ചതി കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതീതി - സ വേ സന്തോതി വുച്ചതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘യസ്സ ലോകേ സകം നത്ഥി, അസതാ ച ന സോചതി;
ധമ്മേസു ച ന ഗച്ഛതി, സ വേ സന്തോതി വുച്ചതീ’’തി.

പുരാഭേദസുത്തനിദ്ദേസോ ദസമോ.

൧൧. കലഹവിവാദസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ കലഹവിവാദസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൯൭.**കുതോപഹൂതാ കലഹാ വിവാദാ, പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ച;
മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ച, കുതോപഹൂതാ തേ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി.**

കുതോപഹൂതാ കലഹാ വിവാദാതി. **കലഹോ**തി ഏകേന ആകാരേന കലഹോ; വിവാദോതിപി തഞ്ഞേവ. യോ കലഹോ സോ വിവാദോ, യോ വിവാദോ സോ കലഹോ. അഥ വാ അപരേന ആകാരേന വിവാദോ വുച്ചതി കലഹസ്സ പുബ്ബഭാഗോ വിവാദോ. രാജാനോപി രാജൂഹി വിവദന്തി, ഖത്തിയാപി ഖത്തിയേഹി വിവദന്തി, ബ്രാഹ്മണാപി ബ്രാഹ്മണേഹി വിവദന്തി, ഗഹപതീപി ഗഹപതീഹി വിവദന്തി, മാതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി മാതരാ വിവദതി, പിതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി പിതരാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭാതരാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭഗിനിയാ വിവദതി, ഭഗിനീപി ഭാതരാ വിവദതി, സഹായോപി സഹായേന വിവദതി - അയം വിവാദോ. കതമോ കലഹോ? ആഗാരികാ ദണ്ഡപസുതാ കായേന വാചായ കലഹം കരോന്തി, പബ്ബജിതാ ആപത്തിം ആപജ്ജന്താ കായേന വാചായ കലഹം കരോന്തി - അയം കലഹോ.

കുതോപഹൂതാ കലഹാ വിവാദാതി. കലഹാ ച വിവാദാ ച കുതോപഹൂതാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ, കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി കലഹസ്സ ച വിവാദസ്സ ച മൂലം പുച്ഛതി, ഹേതും പുച്ഛതി , നിദാനം പുച്ഛതി, സമ്ഭവം പുച്ഛതി, പഭവം പുച്ഛതി, സമുട്ഠാനം പുച്ഛതി, ആഹാരം പുച്ഛതി, ആരമ്മണം പുച്ഛതി, പച്ചയം പുച്ഛതി, സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി [അജ്ഝോസതി (സീ॰)] പസാദേതീതി - കുതോപഹൂതാ കലഹാ വിവാദാ.

പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ചാതി. **പരിദേവോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, ഭോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, രോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, സീലബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ ബ്യസനേന സമന്നാഗതസ്സ, അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ ദുക്ഖധമ്മേന ഫുട്ഠസ്സ, ആദേവോ പരിദേവോ, ആദേവനാ പരിദേവനാ, ആദേവിതത്തം പരിദേവിതത്തം, വാചാ പലാപോ വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പായനാ ലാലപ്പായിതത്തം. **സോകോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, ഭോഗരോഗസീലദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ, അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ ബ്യസനേന സമന്നാഗതസ്സ, അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ ദുക്ഖധമ്മേന ഫുട്ഠസ്സ, സോകോ സോചനാ സോചിതത്തം, അന്തോസോകോ അന്തോപരിസോകോ, അന്തോഡാഹോ അന്തോപരിഡാഹോ, ചേതസോ പരിജ്ഝായനാ ദോമനസ്സം സോകസല്ലം. **മച്ഛര**ന്തി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം, കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം, ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം മച്ഛരിയം മച്ഛരായനം മച്ഛരായിതത്തം വേവിച്ഛം കദരിയം കടുകഞ്ചുകതാ അഗ്ഗഹിതത്തം ചിത്തസ്സ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. അപി ച, ഖന്ധമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം ,

ധാതുമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ആയതനമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം ഗാഹോ. ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയന്തി - പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ച.

മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ചാതി. മാനോതി ഇധേകച്ചോ മാനം ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. **അതിമാനോ**തി ഇധേകച്ചോ പരം അതിമഞ്ഞതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. **പേസുഞ്ഞ**ന്തി ഇധേകച്ചോ പിസുണവാചോ ഹോതി - ഇതോ സുത്വാ അമുത്ര അക്ഖാതാ ഇമേസം ഭേദായ, അമുത്ര വാ സുത്വാ ഇമേസം അക്ഖാതാ അമൂസം ഭേദായ. ഇതി സമഗ്ഗാനം വാ ഭേത്താ, ഭിന്നാനം വാ അനുപ്പദാതാ, വഗ്ഗാരാമോ വഗ്ഗരതോ വഗ്ഗനന്ദീ വഗ്ഗകരണിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി - ഇദം വുച്ചതി പേസുഞ്ഞം. അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി - പിയകമ്യതായ വാ ഭേദാധിപ്പായേന വാ. കഥം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി? ഇമസ്സ പിയോ ഭവിസ്സാമി, മനാപോ ഭവിസ്സാമി, വിസ്സാസികോ ഭവിസ്സാമി, അബ്ഭന്തരികോ ഭവിസ്സാമി, സുഹദയോ ഭവിസ്സാമീതി - ഏവം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി. കഥം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി? കഥം ഇമേ നാനാ അസ്സു, വിനാ അസ്സു, വഗ്ഗാ അസ്സു, ദ്വിധാ അസ്സു, ദ്വേജ്ഝാ അസ്സു, ദ്വേ പക്ഖാ അസ്സു, ഭിജ്ജേയ്യും ന സമാഗച്ഛേയ്യും, ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരേയ്യുന്തി - ഏവം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതീതി - മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ച.

കുതോപഹൂതാ തേ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹീതി. കലഹോ ച വിവാദോ ച പരിദേവോ ച സോകോ ച മച്ഛരിയഞ്ച മാനോ ച അതിമാനോ ച പേസുഞ്ഞഞ്ചാതി - ഇമേ അട്ഠ കിലേസാ കുതോപഹൂതാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ, കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി. ഇമേസം അട്ഠന്നം കിലേസാനം മൂലം പുച്ഛതി, ഹേതും പുച്ഛതി, നിദാനം പുച്ഛതി, സമ്ഭവം പുച്ഛതി, പഭവം പുച്ഛതി, സമുട്ഠാനം പുച്ഛതി, ആഹാരം പുച്ഛതി, ആരമ്മണം പുച്ഛതി, പച്ചയം പുച്ഛതി, സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - കുതോപഹൂതാ തേ തദിങ്ഘം ബ്രൂഹീതി. ഇങ്ഘ ബ്രൂഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - കുതോപഹൂതാ തേ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

“കുതോപഹൂതാ കലഹാ വിവാദാ, പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ച;
മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ച, കുതോപഹൂതാ തേ തദിങ്ഘ
ബ്രൂഹീ”തി.

൯൮.പിയപ്പഹൂതാ കലഹാ വിവാദാ, പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ച;
മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ച, മച്ഛേരയുത്താ കലഹാ വിവാദാ;
വിവാദജാതേസു ച പേസുണാനി.

പിയപ്പഹൂതാ കലഹാ വിവാദാ, പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ചാതി. **പിയാ**തി ദ്വേ പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ. കതമേ സത്താ പിയാ? ഇധ യസ്സ തേ ഹോന്തി അത്ഥകാമാ ഹിതകാമാ ഫാസുകാമാ യോഗക്ഖേമകാമാ മാതാ വാ പിതാ വാ ഭാതാ വാ ഭഗിനീ വാ പുത്തോ വാ ധീതാ വാ മിത്താ വാ അമച്ചാ വാ ഞാതീ വാ സാലോഹിതാ വാ - ഇമേ സത്താ പിയാ. കതമേ സങ്ഖാരാ പിയാ? മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ - ഇമേ സങ്ഖാരാ പിയാ.

പിയം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി കലഹം കരോന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി കലഹം കരോന്തി, അച്ഛിന്നേപി കലഹം കരോന്തി. പിയം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി കലഹം കരോന്തി, വിപരിണാമന്തേപി കലഹം കരോന്തി, വിപരിണതേപി കലഹം കരോന്തി. പിയം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി വിവദന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി വിവദന്തി, അച്ഛിന്നേപി വിവദന്തി. പിയം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി വിവദന്തി, വിപരിണാമന്തേപി വിവദന്തി, വിപരിണതേപി വിവദന്തി. പിയം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി പരിദേവന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി പരിദേവന്തി, അച്ഛിന്നേപി പരിദേവന്തി. പിയം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി പരിദേവന്തി, വിപരിണാമന്തേപി പരിദേവന്തി, വിപരിണതേപി പരിദേവന്തി. പിയം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി സോചന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി സോചന്തി, അച്ഛിന്നേപി സോചന്തി. പിയം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി സോചന്തി , വിപരിണാമന്തേപി സോചന്തി, വിപരിണതേപി സോചന്തി. പിയം വത്ഥും രക്ഖന്തി ഗോപേന്തി പരിഗ്ഗണ്ഹന്തി മമായന്തി മച്ഛരായന്തി.

മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ചാതി. പിയം വത്ഥും നിസ്സായ മാനം ജനേന്തി, പിയം വത്ഥും നിസ്സായ അതിമാനം ജനേന്തി. കഥം പിയം വത്ഥും നിസ്സായ മാനം ജനേന്തി? മയം ലാഭിനോ മനാപികാനം രൂപാനം സദ്ദാനം ഗന്ധാനം രസാനം ഫോട്ഠബ്ബാനന്തി. ഏവം പിയം വത്ഥും നിസ്സായ മാനം ജനേന്തി. കഥം പിയം വത്ഥും നിസ്സായ അതിമാനം ജനേന്തി? മയം ലാഭിനോ മനാപികാനം രൂപാനം സദ്ദാനം ഗന്ധാനം രസാനം ഫോട്ഠബ്ബാനം, ഇമേ പനഞ്ഞേ ന ലാഭിനോ മനാപികാനം രൂപാനം സദ്ദാനം ഗന്ധാനം രസാനം ഫോട്ഠബ്ബാനന്തി. ഏവം പിയം വത്ഥും നിസ്സായ അതിമാനം ജനേന്തി. **പേസുഞ്ഞ**ന്തി ഇധേകച്ചോ പിസുണവാചോ ഹോതി, ഇതോ സുത്വാ അമുത്ര അക്ഖാതാ ഇമേസം ഭേദായ...പേ... ഏവം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതീതി...പേ... മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ച.

മച്ഛേരയുത്താ കലഹാ വിവാദാതി. കലഹോ ച വിവാദോ ച പരിദേവോ ച സോകോ ച മാനോ ച അതിമാനോ ച പേസുഞ്ഞഞ്ചാതി - ഇമേ സത്ത കിലേസാ മച്ഛരിയേ യുത്താ പയുത്താ ആയുത്താ സമായുത്താതി - മച്ഛേരയുത്താ കലഹാ വിവാദാ.

വിവാദജാതേസു ച പേസുണാനീതി. വിവാദേ ജാതേ സഞ്ജാതേ നിബ്ബത്തേ അഭിനിബ്ബത്തേ പാതുഭൂതേ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തി; ഇതോ സുത്വാ അമുത്ര അക്ഖായന്തി ഇമേസം ഭേദായ, അമുത്ര വാ സുത്വാ ഇമേസം അക്ഖായന്തി അമൂസം ഭേദായ. ഇതി സമഗ്ഗാനം വാ ഭേത്താരോ, ഭിന്നാനം വാ അനുപ്പദാതാരോ, വഗ്ഗാരാമാ വഗ്ഗരതാ വഗ്ഗനന്ദീ വഗ്ഗകരണിം വാചം

ഭാസിതാരോ ഹോന്തി - ഇദം വുച്ചതി പേസുഞ്ഞം. അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തി - പിയകമ്യതായ വാ ഭേദാധിപ്പായേന വാ. കഥം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തി? ഇമസ്സ പിയാ ഭവിസ്സാമ, മനാപാ ഭവിസ്സാമ, വിസ്സാസികാ ഭവിസ്സാമ, അബ്ഭന്തരികാ ഭവിസ്സാമ, സുഹദയാ ഭവിസ്സാമാതി. ഏവം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തി. കഥം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തി? "കഥം ഇമേ നാനാ അസ്സു, വിനാ അസ്സു, വഗ്ഗാ അസ്സു, ദ്വേധാ അസ്സു, ദ്വേജ്ഝാ അസ്സു, ദ്വേ പക്ഖാ അസ്സു, ഭിജ്ജേയ്യും ന സമാഗച്ഛേയ്യും, ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരേയ്യു"ന്തി - ഏവം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരന്തീതി - വിവാദജാതേസു ച പേസുണാനി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"പിയപ്പഹൂതാ കലഹാ വിവാദാ, പരിദേവസോകാ സഹമച്ഛരാ ച;
മാനാതിമാനാ സഹപേസുണാ ച, മച്ഛേരയുത്താ കലഹാ വിവാദാ;
വിവാദജാതേസു ച പേസുണാനീ"തി.

൯൯. പിയാ സു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനാ, യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേ;
ആസാ ച നിട്ഠാ ച കുതോനിദാനാ, യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തി.

പിയാ സു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനാതി. പിയാ കുതോനിദാനാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ, കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി പിയാനം മൂലം പുച്ഛതി... പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - പിയാ സു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനാ.

യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേതി. **യേ ചാപീ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **ലോഭാ**തി യോ ലോഭോ ലുബ്ഭനാ ലുബ്ഭിതത്തം സാരാഗോ സാരജ്ജനാ സാരജ്ജിതത്തം അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിചരന്തീ**തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേതി - യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേ.

ആസാ ച നിട്ഠാ ച കുതോനിദാനാതി. ആസാ ച നിട്ഠാ ച കുതോനിദാനാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ, കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി ആസായ ച നിട്ഠായ ച മൂലം പുച്ഛതി...പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - ആസാ ച നിട്ഠാ ച കുതോനിദാനാ. **യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തീ**തി. യേ നരസ്സ പരായനാ ഹോന്തി ദീപാ ഹോന്തി താണാ ഹോന്തി ലേണാ ഹോന്തി സരണാ ഹോന്തി നിട്ഠാ പരായനാ ഹോന്തീതി - യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തി.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

“പിയാ സു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനാ, യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേ;
ആസാ ച നിട്ഠാ ച കുതോനിദാനാ, യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തീ”തി.

ഛന്ദാനിദാനാനി പിയാനി ലോകേ, യേ ചാപി [യേ വാപി (സ്യാ॰)] **ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേ;
ആസാ ച നിട്ഠാ ച ഇതോനിദാനാ, യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തി.**

ഛന്ദാനിദാനാനി പിയാനി ലോകേതി. **ഛന്ദോ**തി യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസ്നേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം. അപി ച പഞ്ച ഛന്ദാ - പരിയേസനച്ഛന്ദോ, പടിലാഭച്ഛന്ദോ, പരിഭോഗച്ഛന്ദോ, സന്നിധിച്ഛന്ദോ, വിസജ്ജനച്ഛന്ദോ. കതമോ പരിയേസനച്ഛന്ദോ? ഇധേകച്ചോ അജ്ഝോസിതോയേവ അത്ഥികോ ഛന്ദജാതോ രൂപേ പരിയേസതി, സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിയേസതി - അയം പരിയേസനച്ഛന്ദോ. കതമോ പടിലാഭച്ഛന്ദോ? ഇധേകച്ചോ അജ്ഝോസിതോയേവ അത്ഥികോ ഛന്ദജാതോ രൂപേ പടിലഭതി, സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പടിലഭതി - അയം പടിലാഭച്ഛന്ദോ. കതമോ പരിഭോഗച്ഛന്ദോ? ഇധേകച്ചോ അജ്ഝോസിതോയേവ അത്ഥികോ ഛന്ദജാതോ രൂപേ പരിഭുഞ്ജതി, സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിഭുഞ്ജതി - അയം പരിഭോഗച്ഛന്ദോ. കതമോ സന്നിധിച്ഛന്ദോ? ഇധേകച്ചോ അജ്ഝോസിതോയേവ അത്ഥികോ ഛന്ദജാതോ ധനസന്നിചയം കരോതി “ആപദാസു ഭവിസ്സതീ”തി - അയം സന്നിധിച്ഛന്ദോ. കതമോ വിസജ്ജനച്ഛന്ദോ? ഇധേകച്ചോ അജ്ഝോസിതോയേവ അത്ഥികോ ഛന്ദജാതോ ധനം വിസജ്ജേതി ഹത്ഥാരോഹാനം അസ്സാരോഹാനം രഥികാനം ധനുഗ്ഗഹാനം പത്തികാനം “ഇമേ മം രക്ഖിസ്സന്തി ഗോപിസ്സന്തി സമ്പരിവാരിസ്സന്തീ”തി - അയം വിസജ്ജനച്ഛന്ദോ. **പിയാനീ**തി ദ്വേ പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ...പേ॰... ഇമേ സത്താ പിയാ...പേ॰... ഇമേ സങ്ഖാരാ പിയാ. **ഛന്ദാനിദാനാനി പിയാനി ലോകേ**തി. പിയാ ഛന്ദനിദാനാ ഛന്ദസമുദയാ ഛന്ദജാതികാ ഛന്ദപഭവാതി - ഛന്ദാനിദാനാനി പിയാനി ലോകേ.

യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേതി. **യേ ചാപീ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **ലോഭാ**തി യോ ലോഭോ ലുബ്ഭനാ ലുബ്ഭിതത്തം സാരാഗോ സാരജ്ജനാ സാരജ്ജിതത്തം അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിചരന്തീ**തി വിചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേ.

ആസാ ച നിട്ഠാ ച ഇതോനിദാനാതി. ആസാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **നിട്ഠാ**തി ഇധേകച്ചോ രൂപേ പരിയേസന്തോ രൂപം പടിലഭതി, രൂപനിട്ഠോ ഹോതി, സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം ... സുത്തന്തം... വിനയം... അഭിധമ്മം... ആരഞ്ഞികങ്ഗം... പിണ്ഡപാതികങ്ഗം... പംസുകൂലികങ്ഗം... തേചീവരികങ്ഗം...

സപദാനചാരികങ്ഗം... ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം... നേസജ്ജികങ്ഗം... യഥാസന്ഥതികങ്ഗം... പഠമം ഝാനം... ദുതിയം ഝാനം... തതിയം ഝാനം... ചതുത്ഥം ഝാനം... ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിം... വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിം... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിം പരിയേസന്തോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിം പടിലഭതി, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിനിട്ഠോ ഹോതി.

> "ആസായ കസതേ ഖേത്തം, ബീജം ആസായ വപ്പതി;
> ആസായ വാണിജാ യന്തി, സമുദ്ദം ധനഹാരകാ;
> യായ ആസായ തിട്ഠാമി, സാ മേ ആസാ സമിജ്ഝതീ"തി.

ആസായ സമിദ്ധി വുച്ചതേ നിട്ഠാ. **ആസാ ച നിട്ഠാ ച ഇതോനിദാനാതി.** ആസാ ച നിട്ഠാ ച ഇതോ ഛന്ദനിദാനാ ഛന്ദസമുദയാ ഛന്ദജാതികാ ഛന്ദപഭവാതി - ആസാ ച നിട്ഠാ ച ഇതോനിദാനാ.

യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തീതി. യേ നരസ്സ പരായനാ ഹോന്തി ദീപാ ഹോന്തി താണാ ഹോന്തി ലേണാ ഹോന്തി സരണാ ഹോന്തി നിട്ഠാ പരായനാ ഹോന്തീതി - യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ഛന്ദാനിദാനാനി പിയാനി ലോകേ, യേ ചാപി ലോഭാ വിചരന്തി ലോകേ;
> ആസാ ച നിട്ഠാ ച ഇതോനിദാനാ, യേ സമ്പരായായ നരസ്സ ഹോന്തീ"തി.

൮൭. ഛന്ദോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോ, വിനിച്ഛയാ ചാപി [വാപി (സീ॰ സ്യാ॰)] **കുതോപഹൂതാ;**
കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ച, യേ ചാപി ധമ്മാ സമണേന വുത്താ.

ഛന്ദോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോതി. ഛന്ദോ കുതോനിദാനോ കുതോജാതോ കുതോസഞ്ജാതോ കുതോനിബ്ബത്തോ കുതോഅഭിനിബ്ബത്തോ കുതോപാതുഭൂതോ, കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോതി ഛന്ദസ്സ മൂലം പുച്ഛതി...പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - ഛന്ദോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോ.

വിനിച്ഛയാ ചാപി കുതോപഹൂതാതി. വിനിച്ഛയാ കുതോപഹൂതാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ , കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി വിനിച്ഛയാനം മൂലം പുച്ഛതി...പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - വിനിച്ഛയാ ചാപി കുതോപഹൂതാ.

കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ചാതി. **കോധോ**തി യോ ഏവരൂപോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ, പടിഘം പടിവിരോധോ, കോപോ പകോപോ സമ്പകോപോ, ദോസോ പദോസോ സമ്പദോസോ, ചിത്തസ്സ ബ്യാപത്തി മനോപദോസോ, കോധോ കുജ്ഝനാ കുജ്ഝിതത്തം, ദോസോ

ദുസ്സനാ ദുസ്സിതത്തം, ബ്യാപത്തി ബ്യാപജ്ജനാ ബ്യാപജ്ജിതത്തം, വിരോധോ പടിവിരോധോ, ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ. മോസവജ്ജം വുച്ചതി മുസാവാദോ. കഥംകഥാ വുച്ചതി വിചികിച്ഛാതി - കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ച.

യേ ചാപി ധമ്മാ സമണേന വുത്താതി. **യേ ചാപീതി** യേ കോധേന ച മോസവജ്ജേന ച കഥംകഥായ ച സഹഗതാ സഹജാതാ സംസട്ഠാ സമ്പയുത്താ, ഏകുപ്പാദാ ഏകനിരോധാ ഏകവത്ഥുകാ ഏകാരമ്മണാ - ഇമേ വുച്ചന്തി യേ ചാപി ധമ്മാ. അഥ വാ യേ തേ കിലേസാ അഞ്ഞജാതികാ അഞ്ഞവിഹിതകാ - ഇമേ വുച്ചന്തി യേ ചാപി ധമ്മാ. **സമണേന വുത്താതി** സമണേന സമിതപാപേന ബ്രാഹ്മണേന ബാഹിതപാപധമ്മേന ഭിക്ഖുനാ ഭിന്നകിലേസമൂലേന സബ്ബാകുസലമൂലബന്ധനാ പമുത്തേന വുത്താ പവുത്താ ആചിക്ഖിതാ ദേസിതാ പഞ്ഞപിതാ പട്ഠപിതാ വിവടാ വിഭത്താ ഉത്താനീകതാ പകാസിതാതി - യേ ചാപി ധമ്മാ സമണേന വുത്താ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> "ഛന്ദോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോ, വിനിച്ഛതാ ചാപി കുതോപഹൂതാ;
> കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ച, യേ ചാപി ധമ്മാ സമണേന വുത്താ"തി.

൧൦൫. **സാതം അസാതന്തി യമാഹു ലോകേ, തമൂപനിസ്സായ പഹോതി ഛന്ദോ;**
രൂപേസു ദിസ്വാ വിഭവം ഭവഞ്ച, വിനിച്ഛയം കുബ്ബതി [കൂരുതേ (സ്യാ॰)] **ജന്തു ലോകേ.**

സാതം അസാതന്തി യമാഹു ലോകേതി. **സാതന്തി** സുഖാ ച വേദനാ, ഇട്ഠഞ്ച വത്ഥു [വത്ഥും (സീ॰ ക॰)]. **അസാതന്തി** ദുക്ഖാ ച വേദനാ, അനിട്ഠഞ്ച വത്ഥു. **യമാഹു ലോകേതി** യം ആഹംസു യം കഥേന്തി യം ഭണന്തി യം ദീപേന്തി യം വോഹരന്തീതി - സാതം അസാതന്തി യമാഹു ലോകേ.

തമൂപനിസ്സായ പഹോതി ഛന്ദോതി. സാതാസാതം നിസ്സായ, സുഖദുക്ഖം നിസ്സായ, സോമനസ്സദോമനസ്സം നിസ്സായ, ഇട്ഠാനിട്ഠം നിസ്സായ, അനുനയപടിഘം നിസ്സായ ഛന്ദോ പഹോതി പഭവതി ജായതി സഞ്ജായതി നിബ്ബത്തതി അഭിനിബ്ബത്തതീതി - തമൂപനിസ്സായ പഹോതി ഛന്ദോ.

രൂപേസു ദിസ്വാ വിഭവം ഭവഞ്ചാതി. **രൂപേസൂതി** ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. കതമോ രൂപാനം ഭവോ? യോ രൂപാനം ഭവോ ജാതി സഞ്ജാതി നിബ്ബത്തി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ - അയം രൂപാനം ഭവോ. കതമോ രൂപാനം വിഭവോ? യോ രൂപാനം ഖയോ വയോ ഭേദോ പരിഭേദോ അനിച്ചതാ അന്തരധാനം - അയം രൂപാനം വിഭവോ. **രൂപേസു ദിസ്വാ വിഭവം ഭവഞ്ചാതി** രൂപേസു ഭവഞ്ച വിഭവഞ്ച ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - രൂപേസു ദിസ്വാ വിഭവം ഭവഞ്ച.

വിനിച്ഛയം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേതി. **വിനിച്ഛയാതി** ദ്വേ വിനിച്ഛയാ - തണ്ഹാവിനിച്ഛയോ ച, ദിട്ഠിവിനിച്ഛയോ ച. കഥം തണ്ഹാവിനിച്ഛയം

കരോതി? ഇധേകച്ചസ്സ അനുപ്പന്നാ ചേവ ഭോഗാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച ഭോഗാ പരിക്ഖയം ഗച്ഛന്തി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - "കേന നു ഖോ മേ ഉപായേന അനുപ്പന്നാ ചേവ ഭോഗാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച ഭോഗാ പരിക്ഖയം ഗച്ഛന്തീ"തി. തസ്സ പന ഏവം ഹോതി "സുരാമേരയമജ്ജപ്പമാദട്ഠാനാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ മേ അനുപ്പന്നാ ചേവ ഭോഗാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച ഭോഗാ പരിക്ഖയം ഗച്ഛന്തി; വികാലവിസിഖാചരിയാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ മേ അനുപ്പന്നാ ചേവ ഭോഗാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച ഭോഗാ പരിക്ഖയം ഗച്ഛന്തി; സമജ്ജാഭിചരണം അനുയുത്തസ്സ മേ... ജൂതപ്പമാദട്ഠാനാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ മേ... പാപമിത്താനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ മേ അനുപ്പന്നാ ചേവ ഭോഗാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച ഭോഗാ പരിക്ഖയം ഗച്ഛന്തി; ആലസ്യാനുയോഗം അനുയുത്തസ്സ മേ അനുപ്പന്നാ ചേവ ഭോഗാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി, ഉപ്പന്നാ ച ഭോഗാ പരിക്ഖയം ഗച്ഛന്തീ"തി ഏവം ഞാണം കത്വാ ഛ ഭോഗാനം അപായമുഖാനി ന സേവതി, ഛ ഭോഗാനം ആയമുഖാനി സേവതി. ഏവമ്പി തണ്ഹാവിനിച്ഛയം കരോതി.

അഥ വാ കസിയാ വാ വണിജ്ജായ വാ ഗോരക്ഖേന വാ ഇസ്സത്ഥേന [ഇസ്സത്തേന (ക॰ സീ॰ ക॰) ഇസു + സത്ഥ] വാ രാജപോരിസേന വാ സിപ്പഞ്ഞതരേന വാ പടിപജ്ജതി. ഏവമ്പി തണ്ഹാവിനിച്ഛയം കരോതി. കഥം ദിട്ഠിവിനിച്ഛയം കരോതി? ചക്ഖുസ്മിം ഉപ്പന്നേ ജാനാതി - "അത്താ മേ ഉപ്പന്നോ"തി, ചക്ഖുസ്മിം അന്തരഹിതേ ജാനാതി - "അത്താ മേ അന്തരഹിതോ വിഗതോ മേ അത്താ"തി. ഏവമ്പി ദിട്ഠിവിനിച്ഛയം കരോതി. സോതസ്മിം... ഘാനസ്മിം... ജിവ്ഹായ... കായസ്മിം... രൂപസ്മിം... സദ്ദസ്മിം... ഗന്ധസ്മിം... രസസ്മിം... ഫോട്ഠബ്ബസ്മിം ഉപ്പന്നേ ജാനാതി - "അത്താ മേ ഉപ്പന്നോ"തി, ഫോട്ഠബ്ബസ്മിം അന്തരഹിതേ ജാനാതി - "അത്താ മേ അന്തരഹിതോ വിഗതോ മേ അത്താ"തി. ഏവമ്പി ദിട്ഠിവിനിച്ഛയം കരോതി ജനേതി സഞ്ജനേതി നിബ്ബത്തേതി അഭിനിബ്ബത്തേതി. **ജന്തൂ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ...പേ॰... മനുജോ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - വിനിച്ഛയം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"സാതം അസാതന്തി യമാഹു ലോകേ, തമൂപനിസ്സായ പഹോതി ഛന്ദോ;
രൂപേസു ദിസ്വാ വിഭവം ഭവഞ്ച, വിനിച്ഛയം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേ"തി.

൧൦൫. **കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ച, ഏതേപി ധമ്മാ ദ്വയമേവ സന്തേ;**
കഥംകഥീ ഞാണപഥായ സിക്ഖേ, ഞത്വാ പവുത്താ സമണേന ധമ്മാ.

കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ചാതി. **കോധോ**തി യോ ഏവരൂപോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ...പേ॰... മോസവജ്ജം വുച്ചതി മുസാവാദോ. കഥംകഥാ വുച്ചതി വിചികിച്ഛാ. ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായപി കോധോ ജായതി, അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായപി കോധോ ജായതി. ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായപി മുസാവാദോ ഉപ്പജ്ജതി, അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായപി മുസാവാദോ ഉപ്പജ്ജതി.

ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായപി കഥംകഥാ ഉപ്പജ്ജതി, അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായപി കഥംകഥാ ഉപ്പജ്ജതി.

കഥം അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കോധോ ജായതി? പകതിയാ അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കോധോ ജായതി. അനത്ഥം മേ അചരീതി കോധോ ജായതി, അനത്ഥം മേ ചരതീതി കോധോ ജായതി, അനത്ഥം മേ ചരിസ്സതീതി കോധോ ജായതി; പിയസ്സ മേ മനാപസ്സ അനത്ഥം അചരി ... അനത്ഥം ചരതി... അനത്ഥം ചരിസ്സതീതി കോധോ ജായതി; അപ്പിയസ്സ മേ അമനാപസ്സ അത്ഥം അചരി... അത്ഥം ചരതി... അത്ഥം ചരിസ്സതീതി കോധോ ജായതി. ഏവം അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കോധോ ജായതി.

കഥം ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കോധോ ജായതി? ഇട്ഠം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി കോധോ ജായതി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി കോധോ ജായതി, അച്ഛിന്നേപി കോധോ ജായതി. ഇട്ഠം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി കോധോ ജായതി, വിപരിണാമന്തേപി കോധോ ജായതി, വിപരിണതേപി കോധോ ജായതി. ഏവം ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കോധോ ജായതി.

കഥം അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ മുസാവാദോ ഉപ്പജ്ജതി? ഇധേകച്ചോ അന്ദുബന്ധനേന [അദ്ദുബന്ധനേന (സ്യാ॰ ക॰)] വാ ബദ്ധോ [ബന്ധോ (സ്യാ॰ ക॰)]; തസ്സ ബന്ധനസ്സ മോക്ഖത്ഥായ സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി... രജ്ജുബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... സങ്ഖലികബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... വേത്തബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... ലതാബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... പക്ഖേപബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... പരിക്ഖേപബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... ഗാമനിഗമനഗരരട്ഠബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ... ജനപദബന്ധനേന വാ ബദ്ധോ; തസ്സ ബന്ധനസ്സ മോക്ഖത്ഥായ സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി . ഏവം അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ മുസാവാദോ ഉപ്പജ്ജതീതി.

കഥം ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ മുസാവാദോ ഉപ്പജ്ജതി? ഇധേകച്ചോ മനാപികാനം [മനാപാനം (സീ॰)] രൂപാനം ഹേതു സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി... മനാപികാനം സദ്ദാനം... ഗന്ധാനം... രസാനം... ഫോട്ഠബ്ബാനം ഹേതു... ചീവരഹേതു... പിണ്ഡപാതഹേതു... സേനാസനഹേതു... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരഹേതു സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി. ഏവം ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ മുസാവാദോ ഉപ്പജ്ജതി.

കഥം അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കഥംകഥാ ഉപ്പജ്ജതി? "മുച്ചിസ്സാമി [മുഞ്ചിസ്സാമി (സീ॰)] നു ഖോ ചക്ഖുരോഗതോ, ന നു ഖോ മുച്ചിസ്സാമി ചക്ഖുരോഗതോ. മുച്ചിസ്സാമി നു ഖോ സോതരോഗതോ... ഘാനരോഗതോ... ജിവ്ഹാരോഗതോ... കായരോഗതോ... സീസരോഗതോ... കണ്ണരോഗതോ... മുഖരോഗതോ... മുച്ചിസ്സാമി നു ഖോ ദന്തരോഗതോ, ന നു ഖോ മുച്ചിസ്സാമി ദന്തരോഗതോ"തി. ഏവം അനിട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കഥംകഥാ ഉപ്പജ്ജതി.

കഥം ഇട്ഠം വത്ഥും നിസ്സായ കഥംകഥാ ഉപ്പജ്ജതി? "ലഭിസ്സാമി നു ഖോ മനാപികേ [മനാപിയേ (സീ॰ ക॰)] രൂപേ, ന നു ഖോ ലഭിസ്സാമി മനാപികേ രൂപേ. ലഭിസ്സാമി നു ഖോ മനാപികേ സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാര"ന്തി. ഏവം ഇട്ഠം

വത്ഥും നിസ്സായ കഥംകഥാ ഉപ്പജ്ജതീതി - കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ച.

ഏതേപി ധമ്മാ ദ്വയമേവ സന്തേതി. സാതാസാതേ സന്തേ, സുഖദുക്ഖേ സന്തേ, സോമനസ്സദോമനസ്സേ സന്തേ, ഇട്ഠാനിട്ഠേ സന്തേ, അനുനയപടിഘേ സന്തേ സംവിജ്ജമാനേ അത്ഥി ഉപലബ്ഭമാനേതി - ഏതേപി ധമ്മാ ദ്വയമേവ സന്തേ.

കഥംകഥീ ഞാണപഥായ സിക്ഖേതി. ഞാണമ്പി ഞാണപഥോ, ഞാണസ്സ ആരമ്മണമ്പി ഞാണപഥോ, ഞാണസഹഭുനോപി ധമ്മാ ഞാണപഥോ. യഥാ അരിയമഗ്ഗോ അരിയപഥോ, ദേവമഗ്ഗോ ദേവപഥോ, ബ്രഹ്മമഗ്ഗോ ബ്രഹ്മപഥോ; ഏവമേവ ഞാണമ്പി ഞാണപഥോ, ഞാണസ്സ ആരമ്മണമ്പി ഞാണപഥോ, ഞാണസഹഭുനോപി ധമ്മാ ഞാണപഥോ.

സിക്ഖേതി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു, ഖുദ്ദകോ സീലക്ഖന്ധോ... മഹന്തോ സീലക്ഖന്ധോ... സീലം പതിട്ഠാ ആദി ചരണം സംയമോ സംവരോ മുഖം പമുഖം കുസലാനം ധമ്മാനം സമാപത്തിയാ - അയം അധിസീലസിക്ഖാ. കതമാ അധിചിത്തസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി...പേ॰... ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി - അയം അധിചിത്തസിക്ഖാ. കതമാ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു പഞ്ഞവാ ഹോതി, ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ അരിയായ നിബ്ബേധികായ സമ്മാദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ. സോ ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി...പേ॰... ''അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, ''ഇമേ ആസവാ''തി യഥാഭൂതം പജാനാതി...പേ॰... ''അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി യഥാഭൂതം പജാനാതി - അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ.

കഥംകഥീ ഞാണപഥായ സിക്ഖേതി. കഥംകഥീ പുഗ്ഗലോ സകങ്ഖോ സവിലേഖോ സദ്വേള്ഹകോ സവിചികിച്ഛോ, ഞാണാധിഗമായ ഞാണഫുസനായ ഞാണസച്ഛികിരിയായ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ; ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പസ്സന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പച്ചവേക്ഖന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം അധിട്ഠഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സദ്ധായ അധിമുച്ചന്തോ സിക്ഖേയ്യ, വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സതിം ഉപട്ഠഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം സമാദഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഞ്ഞായ പജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഹാതബ്ബം പജഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - കഥംകഥീ ഞാണപഥായ സിക്ഖേ.

ഞത്വാ പവുത്താ സമണേന ധമ്മാതി. **ഞത്വാ**തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ വുത്താ പവുത്താ ആചിക്ഖിതാ ദേസിതാ പഞ്ഞപിതാ പട്ഠപിതാ വിവടാ വിഭത്താ ഉത്താനീകതാ [ഉത്താനിം കതാ (ക॰)] പകാസിതാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ

തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ വുത്താ പവുത്താ ആചിക്ഖിതാ ദേസിതാ പഞ്ഞപിതാ പട്ഠപിതാ വിവടാ വിഭത്താ ഉത്താനീകതാ പകാസിതാ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി... "അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ"തി...പേ॰... "ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ"ന്തി... "അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ"തി...പേ॰... "ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ"തി... "ഇദം ദുക്ഖ"ന്തി...പേ॰... "അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ"തി... "ഇമേ ആസവാ"തി...പേ॰... "അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ"തി... "ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ"തി... "ഇമേ ധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാ"തി... "ഇമേ ധമ്മാ പഹാതബ്ബാ"തി... "ഇമേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ"തി... "ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ"തി... ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച... പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം... ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്ത്തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ വുത്താ പവുത്താ ആചിക്ഖിതാ ദേസിതാ പഞ്ഞപിതാ പട്ഠപിതാ വിവടാ വിഭത്താ ഉത്താനീകതാ പകാസിതാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "അഭിഞ്ഞായാഹം, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മം ദേസേമി, നോ അനഭിഞ്ഞായ. സനിദാനാഹം, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മം ദേസേമി, നോ അനിദാനം. സപ്പാടിഹാരിയാഹം, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മം ദേസേമി, നോ അപ്പാടിഹാരിയം. തസ്സ മയ്ഹം, ഭിക്ഖവേ, അഭിഞ്ഞായ ധമ്മം ദേസയതോ, നോ അനഭിഞ്ഞായ, സനിദാനം ധമ്മം ദേസയതോ, നോ അനിദാനം, സപ്പാടിഹാരിയം ധമ്മം ദേസയതോ, നോ അപ്പാടിഹാരിയം, കരണീയോ ഓവാദോ, കരണീയാ അനുസാസനീ. അലഞ്ച പന, ഭിക്ഖവേ, വോ തുട്ഠിയാ അലം പാമോജ്ജായ അലം സോമനസ്സായ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ, സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, സുപ്പടിപന്നോ സങ്ഘോതി. ഇമസ്മിഞ്ച പന വേയ്യാകരണസ്മിം ഭഞ്ഞമാനേ ദസസഹസ്സീ ലോകധാതു അകമ്പിത്ഥാ"തി - ഞത്വാ പവുത്താ സമണേന ധമ്മാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"കോധോ മോസവജ്ജഞ്ച കഥംകഥാ ച, ഏതേപി ധമ്മാ ദ്വയമേവ സന്തേ;
കഥംകഥീ ഞാണപഥായ സിക്ഖേ, ഞത്വാ പവുത്താ സമണേന ധമ്മാ"തി.

൫൦. സാതം അസാതഞ്ച കുതോനിദാനാ, കിസ്മിം അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേ;
വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥം, ഏതം മേ പബ്രൂഹി യതോനിദാനം.

സാതം അസാതഞ്ച കുതോനിദാനാതി. സാതാ അസാതാ കുതോനിദാനാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ, കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി സാതാസാതാനം മൂലം പുച്ഛതി...പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - സാതം അസാതഞ്ച കുതോനിദാനാ.

കിസ്മിം അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേതി. കിസ്മിം അസന്തേ അസംവിജ്ജമാനേ നത്ഥി അനുപലബ്ഭമാനേ സാതാസാതാ ന ഭവന്തി നപ്പഭവന്തി ന ജായന്തി ന

സഞ്ജായന്തി ന നിബ്ബത്തന്തി ന അഭിനിബ്ബത്തന്തീതി - കിസ്മിം അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേ.

വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥന്തി. കതമോ സാതാസാതാനം ഭവോ? യോ സാതാസാതാനം ഭവോ പഭവോ ജാതി സഞ്ജാതി നിബ്ബത്തി അഭിനിബ്ബത്തി പാതുഭാവോ - അയം സാതാസാതാനം ഭവോ. കതമോ സാതാസാതാനം വിഭവോ? യോ സാതാസാതാനം ഖയോ വയോ ഭേദോ പരിഭേദോ അനിച്ചതാ അന്തരധാനം - അയം സാതാസാതാനം വിഭവോ. **യമേതമത്ഥന്**തി യം പരമത്ഥന്തി - വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥം.

ഏതം മേ പബ്രൂഹി യതോനിദാനന്തി. **ഏതന്**തി യം പുച്ഛാമി യം യാചാമി യം അജ്ഝേസാമി യം പസാദേമി. **പബ്രൂഹീ**തി ബ്രൂഹി വദേഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - ഏതം മേ പബ്രൂഹി. **യതോനിദാനന്**തി യംനിദാനം യംസമുദയം യംജാതികം യംപഭവന്തി - ഏതം മേ പബ്രൂഹി യതോനിദാനം.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> "സാതം അസാതഞ്ച കുതോനിദാനാ, കിസ്മിം അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേ;
> വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥം, ഏതം മേ പബ്രൂഹി യതോനിദാന"ന്തി.

ഫസ്സനിദാനം സാതം അസാതം, ഫസ്സേ അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേ;
വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥം, ഏതം തേ പബ്രൂമി ഇതോനിദാനം.

ഫസ്സനിദാനം സാതം അസാതന്തി. സുഖവേദനിയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖാ വേദനാ. യാ തസ്സേവ സുഖവേദനിയസ്സ ഫസ്സസ്സ നിരോധാ, യം തജ്ജം വേദയിതം സുഖവേദനിയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പന്നാ സുഖാ വേദനാ സാ നിരുജ്ഝതി, സാ വൂപസമ്മതി. ദുക്ഖവേദനിയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി ദുക്ഖാ വേദനാ. യാ തസ്സേവ ദുക്ഖവേദനിയസ്സ ഫസ്സസ്സ നിരോധാ, യം തജ്ജം വേദയിതം ദുക്ഖവേദനിയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പന്നാ ദുക്ഖാ വേദനാ സാ നിരുജ്ഝതി, സാ വൂപസമ്മതി. അദുക്ഖമസുഖവേദനിയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ. യാ തസ്സേവ അദുക്ഖമസുഖവേദനിയസ്സ ഫസ്സസ്സ നിരോധാ, യം തജ്ജം വേദയിതം അദുക്ഖമസുഖവേദനിയം ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പന്നാ അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ സാ നിരുജ്ഝതി, വൂപസമ്മതി. **ഫസ്സനിദാനം സാതം അസാതന്**തി . സാതാസാതാ ഫസ്സനിദാനാ ഫസ്സസമുദയാ ഫസ്സജാതികാ ഫസ്സപ്പഭവാതി - ഫസ്സനിദാനം സാതം അസാതം.

ഫസ്സേ അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേതി. ഫസ്സേ അസന്തേ അസംവിജ്ജമാനേ നത്ഥി അനുപലബ്ഭമാനേ സാതാസാതാ ന ഭവന്തി നപ്പഭവന്തി ന ജായന്തി ന സഞ്ജായന്തി ന നിബ്ബത്തന്തി നാഭിനിബ്ബത്തന്തി ന പാതുഭവന്തീതി - ഫസ്സേ അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേ.

വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥന്തി. ഭവദിട്ഠിപി ഫസ്സനിദാനാ, വിഭവദിട്ഠിപി ഫസ്സനിദാനാ. **യമേതമത്ഥന്**തി യം പരമത്ഥന്തി - വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥം.

ഏതം തേ പബ്രൂമി ഇതോനിദാനന്തി. ഏതന്തി യം പുച്ഛസി യം യാചസി യം അജ്ഝേസസി യം പസാദേസി. **പബ്രൂമീ**തി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ഏതം തേ പബ്രൂമി. **ഇതോനിദാനന്തി** ഇതോ ഫസ്സനിദാനം ഫസ്സസമുദയം ഫസ്സജാതികം ഫസ്സപ്പഭവന്തി - ഏതം തേ പബ്രൂമി ഇതോനിദാനം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഫസ്സനിദാനം സാതം അസാതം, ഫസ്സേ അസന്തേ ന ഭവന്തി ഹേതേ;
വിഭവം ഭവഞ്ചാപി യമേതമത്ഥം, ഏതം തേ പബ്രൂമി
ഇതോനിദാന"ന്തി.

൮൯. **ഫസ്സോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോ, പരിഗ്ഗഹാ ചാപി** [വാപി (സീ॰ സ്യാ॰)] **കുതോപഹൂതാ;**
കിസ്മിം അസന്തേ ന മമത്തമത്ഥി, കിസ്മിം വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാ.

ഫസ്സോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോതി. ഫസ്സോ കുതോനിദാനോ കുതോജാതോ കുതോസഞ്ജാതോ കുതോനിബ്ബത്തോ കുതോഅഭിനിബ്ബത്തോ കുതോപാതുഭൂതോ, കിംനിദാനോ കിംസമുദയോ കിംജാതികോ കിംപഭവോതി ഫസ്സസ്സ മൂലം പുച്ഛതി ഹേതും പുച്ഛതി...പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - ഫസ്സോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോ.

പരിഗ്ഗഹാ ചാപി കുതോപഹൂതാതി പരിഗ്ഗഹാ കുതോപഹൂതാ കുതോജാതാ കുതോസഞ്ജാതാ കുതോനിബ്ബത്താ കുതോഅഭിനിബ്ബത്താ കുതോപാതുഭൂതാ, കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി പരിഗ്ഗഹാനം മൂലം പുച്ഛതി ഹേതും പുച്ഛതി...പേ॰... സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - പരിഗ്ഗഹാ ചാപി കുതോപഹൂതാ.

കിസ്മിം അസന്തേ ന മമത്തമത്ഥീതി. കിസ്മിം അസന്തേ അസംവിജ്ജമാനേ നത്ഥി അനുപലബ്ഭമാനേ മമത്താ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - കിസ്മിം അസന്തേ ന മമത്തമത്ഥി.

കിസ്മിം വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാതി. കിസ്മിം വിഭൂതേ വിഭവിതേ അതിക്കന്തേ സമതിക്കന്തേ വീതിവത്തേ ഫസ്സാ ന ഫുസന്തീതി - കിസ്മിം വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

"ഫസ്സോ നു ലോകസ്മിം കുതോനിദാനോ, പരിഗ്ഗഹാ ചാപി
കുതോപഹൂതാ;
കിസ്മിം അസന്തേ ന മമത്തമത്ഥി, കിസ്മിം വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി
ഫസ്സാ"തി.

൯൦. **നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ, ഇച്ഛാനിദാനാനി പരിഗ്ഗഹാനി;**
ഇച്ഛായസന്ത്യാ ന മമത്തമത്ഥി, രൂപേ വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാ.

നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോതി. ചക്ഖുഞ്ച പടിച്ച രൂപേ ച ഉപ്പജ്ജതി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ. ചക്ഖു ച [ചക്ഖുഞ്ച (ബഹൂസു)] രൂപാ ച രൂപസ്മിം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സം ഠപേത്വാ സമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ നാമസ്മിം. ഏവമ്പി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ. സോതഞ്ച പടിച്ച സദ്ദേ ച ഉപ്പജ്ജതി സോതവിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ. സോതഞ്ച സദ്ദാ ച രൂപസ്മിം സോതസമ്ഫസ്സം ഠപേത്വാ സമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ നാമസ്മിം. ഏവമ്പി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ. ഘാനഞ്ച പടിച്ച ഗന്ധേ ച ഉപ്പജ്ജതി ഘാനവിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ. ഘാനഞ്ച ഗന്ധാ ച രൂപസ്മിം ഘാനസമ്ഫസ്സം ഠപേത്വാ സമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ നാമസ്മിം. ഏവമ്പി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ. ജിവ്ഹഞ്ച പടിച്ച രസേ ച ഉപ്പജ്ജതി ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ. ജിവ്ഹാ ച രസാ ച രൂപസ്മിം ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സം ഠപേത്വാ സമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ നാമസ്മിം. ഏവമ്പി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ. കായഞ്ച പടിച്ച ഫോട്ഠബ്ബേ ച ഉപ്പജ്ജതി കായവിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ. കായോ ച ഫോട്ഠബ്ബാ ച രൂപസ്മിം കായസമ്ഫസ്സം ഠപേത്വാ സമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ നാമസ്മിം. ഏവമ്പി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ. മനഞ്ച പടിച്ച ധമ്മേ ച ഉപ്പജ്ജതി മനോവിഞ്ഞാണം, തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ. വത്ഥു രൂപം രൂപസ്മിം, ധമ്മാ രൂപിനോ രൂപസ്മിം മനോസമ്ഫസ്സം ഠപേത്വാ സമ്പയുത്തകാ ധമ്മാ നാമസ്മിം. ഏവമ്പി നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ.

ഇച്ഛാനിദാനാനി പരിഗ്ഗഹാനീതി. ഇച്ഛാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **പരിഗ്ഗഹാ**തി ദ്വേ പരിഗ്ഗഹാ - തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ ച ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപരിഗ്ഗഹോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപരിഗ്ഗഹോ. **ഇച്ഛാനിദാനാനി പരിഗ്ഗഹാനീ**തി. പരിഗ്ഗഹാ ഇച്ഛാനിദാനാ ഇച്ഛാഹേതുകാ ഇച്ഛാപച്ചയാ ഇച്ഛാകാരണാ ഇച്ഛാപഭവാതി - ഇച്ഛാനിദാനാനി പരിഗ്ഗഹാനി.

ഇച്ഛായസന്ത്യാ ന മമത്തമത്ഥീതി. ഇച്ഛാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച ...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം ...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. **ഇച്ഛായസന്ത്യാ ന മമത്തമത്ഥീ**തി. ഇച്ഛായ അസന്ത്യാ അസംവിജ്ജമാനായ നത്ഥി അനുപലബ്ഭമാനായ മമത്താ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ഇച്ഛായസന്ത്യാ ന മമത്തമത്ഥി.

രൂപേ വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാതി. **രൂപേ**തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. **രൂപേ വിഭൂതേ**തി ചതൂഹാകാരേഹി [ചതൂഹി കാരണേഹി (സ്യാ॰)] രൂപം വിഭൂതം ഹോതി - ഞാതവിഭൂതേന [ഞാണവിഭൂതേന (സീ॰), തദട്ഠകഥായം പന ഞാതവീതിവത്തേനാതി ദിസ്സതി], തീരണവിഭൂതേന, പഹാനവിഭൂതേന, സമതിക്കമവിഭൂതേന. കഥം ഞാതവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി? രൂപം ജാനാതി - "യം കിഞ്ചി രൂപം സബ്ബം രൂപം ചത്താരി ച മഹാഭൂതാനി ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപ"ന്തി ജാനാതി പസ്സതി. ഏവം ഞാതവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി.

കഥം തീരണവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി? ഏവം ഞാതം കത്വാ രൂപം തീരേതി, അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ ഈതിതോ ഉപദ്ദവതോ ഭയതോ ഉപസഗ്ഗതോ ചലതോ പഭങ്ഗുതോ അധുവതോ അതാണതോ അലേണതോ അസരണതോ രിത്തതോ തുച്ഛതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ ആദീനവതോ വിപരിണാമധമ്മതോ അസാരകതോ അഘമൂലതോ വധകതോ വിഭവതോ സാസവതോ സങ്ഖതതോ മാരാമിസതോ ജാതിധമ്മതോ ജരാധമ്മതോ ബ്യാധിധമ്മതോ മരണധമ്മതോ, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസധമ്മതോ സംകിലേസികധമ്മതോ സമുദയതോ അത്ഥങ്ഗമതോ, അസ്സാദതോ ആദീനവതോ നിസ്സരണതോ തീരേതി. ഏവം തീരണവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി.

കഥം പഹാനവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി? ഏവം തീരയിത്വാ രൂപേ ഛന്ദരാഗം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “യോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപേ ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം തം രൂപം പഹീനം ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മ”ന്തി. ഏവം പഹാനവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി.

കഥം സമതിക്കമവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി. ചതസ്സോ അരൂപസമാപത്തിയോ പടിലദ്ധസ്സ രൂപാ വിഭൂതാ ഹോന്തി വിഭാവിതാ അതിക്കന്താ സമതിക്കന്താ വീതിവത്താ. ഏവം സമതിക്കമവിഭൂതേന രൂപം വിഭൂതം ഹോതി. ഇമേഹി ചതൂഹി കാരണേഹി രൂപം വിഭൂതം ഹോതി.

രൂപേ വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാതി. രൂപേ വിഭൂതേ വിഭാവിതേ അതിക്കന്തേ സമതിക്കന്തേ വീതിവത്തേ പഞ്ച ഫസ്സാ ന ഫുസന്തി - ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ, സോതസമ്ഫസ്സോ, ഘാനസമ്ഫസ്സോ, ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സോ, കായസമ്ഫസ്സോതി - രൂപേ വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “നാമഞ്ച രൂപഞ്ച പടിച്ച ഫസ്സോ, ഇച്ഛാനിദാനാനി പരിഗ്ഗഹാനി;
> ഇച്ഛായസന്ത്യാ ന മമത്തമത്ഥി, രൂപേ വിഭൂതേ ന ഫുസന്തി ഫസ്സാ”തി.

൧൦൩. **കഥം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപം, സുഖം ദുഖഞ്ചാപി** [ദുക്ഖം വാപി (സ്യാ॰)] **കഥം വിഭോതി;**
ഏതം മേ പബ്രൂഹി യഥാ വിഭോതി, തം ജാനിയാമാതി [ജാനിസ്സാമാതി (സീ॰ ക॰)] **മേ മനോ അഹു.**

കഥം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപന്തി. **കഥം സമേതസ്സാ**തി കഥം സമേതസ്സ കഥം പടിപന്നസ്സ കഥം ഇരിയന്തസ്സ കഥം വത്തേന്തസ്സ കഥം പാലേന്തസ്സ കഥം യപേന്തസ്സ കഥം യാപേന്തസ്സ രൂപം വിഭോതി വിഭാവീയതി അതിക്കമീയതി സമതിക്കമീയതി [വിഭാവിയ്യതി അതിക്കമിയ്യതി സമതിക്കമിയ്യതി (ബഹൂസു)] വീതിവത്തീയതീതി - കഥം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപം.

സുഖം ദുഖഞ്ചാപി കഥം വിഭോതീതി സുഖഞ്ച ദുക്ഖഞ്ച കഥം വിഭോതി വിഭാവീയതി അതിക്കമീയതി സമതിക്കമീയതി വീതിവത്തീയതീതി - സുഖം

ദുഖഞ്ചാപി കഥം വിഭോതി.

ഏതം മേ പബ്രൂഹി യഥാ വിഭോതീതി. **ഏത**ന്തി യം പുച്ഛാമി യം യാചാമി യം അജ്ഝേസാമി യം പസാദേമീതി - ഏതം. **മേ പബ്രൂഹീ**തി മേ പബ്രൂഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - ഏതം മേ പബ്രൂഹി. **യഥാ വിഭോതീ**തി യഥാ വിഭോതി വിഭാവീയതി അതിക്കമീയതി സമതിക്കമീയതി വീതിവത്തീയതീതി - ഏതം മേ പബ്രൂഹി യഥാ വിഭോതി.

തം ജാനിയാമാതി മേ മനോ അഹൂതി. **തം ജാനിയാമാ**തി തം ജാനേയ്യാമ ആജാനേയ്യാമ വിജാനേയ്യാമ പടിവിജാനേയ്യാമ പടിവിജ്ഝേയ്യാമാതി - തം ജാനിയാമ. **ഇതി മേ മനോ അഹൂ**തി ഇതി മേ മനോ അഹു, ഇതി മേ ചിത്തം അഹു , ഇതി മേ സങ്കപ്പോ അഹു, ഇതി മേ വിഞ്ഞാണം അഹൂതി - തം ജാനിയാമ ഇതി മേ മനോ അഹു.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> ''കഥം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപം, സുഖം ദുഖഞ്ചാപി കഥം വിഭോതി;
> ഏതം മേ പബ്രൂഹി യഥാ വിഭോതി, തം ജാനിയാമാതി മേ മനോ അഹൂ''തി.

൧൩. **ന സഞ്ഞസഞ്ഞീ ന വിസഞ്ഞസഞ്ഞീ, നോപി അസഞ്ഞീ ന വിഭൂതസഞ്ഞീ;**
ഏവം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപം, സഞ്ഞാനിദാനാ ഹി പപഞ്ചസങ്ഖാ.

ന സഞ്ഞസഞ്ഞീ ന വിസഞ്ഞസഞ്ഞീതി. സഞ്ഞസഞ്ഞിനോ വുച്ചന്തി യേ പകതിസഞ്ഞായ ഠിതാ, നപി സോ പകതിസഞ്ഞായ ഠിതോ. വിസഞ്ഞസഞ്ഞിനോ വുച്ചന്തി ഉമ്മത്തകാ യേ ച ഖിത്തചിത്താ [ഉക്ഖിത്തചിത്താ (സ്യാ॰)], നപി സോ ഉമ്മത്തകോ, നോപി ഖിത്തചിത്തോതി - ന സഞ്ഞസഞ്ഞീ ന വിസഞ്ഞസഞ്ഞീ.

നോപി അസഞ്ഞീ ന വിഭൂതസഞ്ഞീതി. അസഞ്ഞിനോ വുച്ചന്തി നിരോധസമാപന്നാ യേ ച അസഞ്ഞസത്താ, നപി സോ നിരോധസമാപന്നോ, നപി അസഞ്ഞസത്തോ. വിഭൂതസഞ്ഞിനോ വുച്ചന്തി യേ ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനം ലാഭിനോ, നപി സോ ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനം ലാഭീതി - നോപി അസഞ്ഞീ ന വിഭൂതസഞ്ഞീ.

ഏവം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപന്തി. ഇധ ഭിക്ഖു സുഖസ്സ ച പഹാനാ... പേ॰... ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. സോ ഏവം സമാഹിതേ ചിത്തേ പരിസുദ്ധേ പരിയോദാതേ അനങ്ഗണേ വിഗതൂപക്കിലേസേ മുദുഭൂതേ കമ്മനിയേ ഠിതേ ആനേഞ്ജപ്പത്തേ ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിപടിലാഭത്ഥായ ചിത്തം അഭിനീഹരതി അഭിനിന്നാമേതി ആരുപ്പമഗ്ഗസമങ്ഗീതി. ഏവം സമേതസ്സ ഏവം പടിപന്നസ്സ ഏവം ഇരിയന്തസ്സ ഏവം വത്തേന്തസ്സ ഏവം പാലേന്തസ്സ ഏവം യപേന്തസ്സ ഏവം യാപേന്തസ്സ രൂപം വിഭോതി വിഭാവീയതി അതിക്കമീയതി സമതിക്കമീയതി വീതിവത്തീയതീതി - ഏവം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപം.

സഞ്ഞാനിദാനാ ഹി പപഞ്ചസങ്ഖാതി. പപഞ്ചായേവ പപഞ്ചസങ്ഖാ തണ്ഹാപപഞ്ചസങ്ഖാ, ദിട്ഠിപപഞ്ചസങ്ഖാ, മാനപപഞ്ചസങ്ഖാ സഞ്ഞാനിദാനാ സഞ്ഞാസമുദയാ സഞ്ഞാജാതികാ സഞ്ഞാപഭവാതി - സഞ്ഞാനിദാനാ ഹി പപഞ്ചസങ്ഖാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ന സഞ്ഞസഞ്ഞീ ന വിസഞ്ഞസഞ്ഞീ, നോപി അസഞ്ഞീ ന വിഭൂതസഞ്ഞീ;
> ഏവം സമേതസ്സ വിഭോതി രൂപം, സഞ്ഞാനിദാനാ ഹി പപഞ്ചസങ്ഖാ"തി.

> **൧൧൩. യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ, അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി;**
> **ഏത്താവതഗ്ഗം നു വദന്തി ഹേകേ, യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേ;**
> **ഉദാഹു അഞ്ഞമ്പി വദന്തി ഏത്തോ.**

യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോതി. യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അയാചിമ്ഹ അജ്ഝേസിമ്ഹ പസാദയിമ്ഹ. **അകിത്തയീ നോതി** കിത്തിതം പകിത്തിതം ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞപിതം പട്ഠപിതം വിവടം വിഭത്തം ഉത്താനീകതം പകാസിതന്തി - യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ.

അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹീതി. അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ, അഞ്ഞം തം യാചാമ, അഞ്ഞം തം അജ്ഝേസാമ, അഞ്ഞം തം പസാദേമ, ഉത്തരിം തം പുച്ഛാമ. **തദിങ്ഘ ബ്രൂഹീതി** ഇങ്ഘ ബ്രൂഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി.

ഏത്താവതഗ്ഗം നു വദന്തി ഹേകേ യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേതി. ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഏതാ അരൂപസമാപത്തിയോ അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. **യക്ഖസ്സാതി** സത്തസ്സ നരസ്സ മാനവസ്സ പോസസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ജീവസ്സ ജാഗുസ്സ ജന്തുസ്സ ഇന്ദഗുസ്സ മനുജസ്സ. **സുദ്ധിന്തി** സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം. **ഇധ പണ്ഡിതാസേതി** ഇധ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - ഏത്താവതഗ്ഗം നു വദന്തി ഹേകേ യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേ.

ഉദാഹു അഞ്ഞമ്പി വദന്തി ഏത്തോതി. ഉദാഹു ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഏതാ അരൂപസമാപത്തിയോ അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തേത്വാ ഏത്തോ അരൂപസമാപത്തിതോ അഞ്ഞം ഉത്തരിം യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഉദാഹു അഞ്ഞമ്പി വദന്തി ഏത്തോ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

‘‘യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ, അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി;
ഏത്താവതഗ്ഗം നു വദന്തി ഹേകേ, യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേ;
ഉദാഹു അഞ്ഞമ്പി വദന്തി ഏത്തോ’’തി.

൧൧൪ ഏത്താവതഗ്ഗമ്പി വദന്തി ഹേകേ, യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേ;
തേസം പനേകേ സമയം വദന്തി, അനുപാദിസേസേ കുസലാവദാനാ.

ഏത്താവതഗ്ഗമ്പി വദന്തി ഹേകേ, യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേതി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സസ്സതവാദാ, ഏതാ അരൂപസമാപത്തിയോ അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. **യക്ഖസ്സാ**തി സത്തസ്സ നരസ്സ മാനവസ്സ പോസസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ജീവസ്സ ജാഗുസ്സ ജന്തുസ്സ ഇന്ദഗുസ്സ മനുജസ്സ. **സുദ്ധി**ന്തി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം. **ഇധ പണ്ഡിതാസേതി** ഇധ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - ഏത്താവതഗ്ഗമ്പി വദന്തി ഹേകേ യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേ.

തേസം പനേകേ സമയം വദന്തി, അനുപാദിസേസേ കുസലാവദാനാതി തേസംയേവ സമണബ്രാഹ്മണാനം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഉച്ഛേദവാദാ ഭവതജ്ജിതാ വിഭവം അഭിനന്ദന്തി, തേ സത്തസ്സ സമം ഉപസമം വൂപസമം നിരോധം പടിപസ്സദ്ധിന്തി വദന്തി, യതോ കിം, ഭോ, അയം അത്താ കായസ്സ ഭേദാ ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി ന ഹോതി പരം മരണാ, ഏത്താവതാ അനുപാദിസേസോതി. **കുസലാവദാനാതി** കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - തേസം പനേകേ സമയം വദന്തി അനുപാദിസേസേ കുസലാവദാനാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘ഏത്താവതഗ്ഗമ്പി വദന്തി ഹേകേ, യക്ഖസ്സ സുദ്ധിം ഇധ പണ്ഡിതാസേ;
തേസം പനേകേ സമയം വദന്തി, അനുപാദിസേസേ കുസലാവദാനാ’’തി.

൧൧൫. ഏതേ ച ഞത്വാ ഉപനിസ്സിതാതി, ഞത്വാ മുനീ നിസ്സയേ സോ വീമംസീ;
ഞത്വാ വിമുത്തോ ന വിവാദമേതി, ഭവാഭവായ ന സമേതി ധീരോ.

ഏതേ ച ഞത്വാ ഉപനിസ്സിതാതി. **ഏതേ**തി ദിട്ഠിഗതികേ. **ഉപനിസ്സിതാതി** സസ്സതദിട്ഠിനിസ്സിതാതി ഞത്വാ, ഉച്ഛേദദിട്ഠിനിസ്സിതാതി ഞത്വാ, സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠിനിസ്സിതാതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഏതേ ച ഞത്വാ ഉപനിസ്സിതാതി.

ഞത്വാ മുനീ നിസ്സയേ സോ വീമംസീതി. **മുനീതി**. മോനം വുച്ചതി ഞാണം... പേ... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. മുനി സസ്സതദിട്ഠിനിസ്സിതാതി ഞത്വാ, ഉച്ഛേദദിട്ഠിനിസ്സിതാതി ഞത്വാ, സസ്സതുച്ഛേദദിട്ഠിനിസ്സിതാതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സോ വീമംസീതി** പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീതി ഞത്വാ മുനി നിസ്സയേ സോ വീമംസീ. **ഞത്വാ വിമുത്തോ ന വിവാദമേതീ**തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ

തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ . **വിമുത്തോ**തി മുത്തോ വിമുത്തോ പരിമുത്തോ സുവിമുത്തോ അച്ചന്തഅനുപാദാവിമോക്ഖേന. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ മുത്തോ വിമുത്തോ പരിമുത്തോ സുവിമുത്തോ അച്ചന്തഅനുപാദാവിമോക്ഖേന. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ മുത്തോ വിമുത്തോ പരിമുത്തോ സുവിമുത്തോ അച്ചന്തഅനുപാദാവിമോക്ഖേനാതി - ഞത്വാ വിമുത്തോ. **ന വിവാദമേതീ**തി ന കലഹം കരോതി, ന ഭണ്ഡനം കരോതി, ന വിഗ്ഗഹം കരോതി, ന വിവാദം കരോതി, ന മേധഗം കരോതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''ഏവം വിമുത്തചിത്തോ ഖോ, അഗ്ഗിവേസ്സന, ഭിക്ഖു ന കേനചി സംവദതി, ന കേനചി വിവദതി, യഞ്ച ലോകേ വുത്തം തേന ച വോഹരതി അപരാമസ''ന്തി - ഞത്വാ വിമുത്തോ ന വിവാദമേതി.

ഭവാഭവായ ന സമേതി ധീരോതി. **ഭവാഭവായാ**തി ഭവായ കമ്മഭവായ പുനബ്ഭവായ കാമഭവായ , കമ്മഭവായ കാമഭവായ പുനബ്ഭവായ രൂപഭവായ, കമ്മഭവായ രൂപഭവായ പുനബ്ഭവായ അരൂപഭവായ, കമ്മഭവായ അരൂപഭവായ പുനബ്ഭവായ പുനപ്പുനബ്ഭവായ പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവായ പുനപ്പുനാഭിനിബ്ബത്തിയാ ന സമേതി ന സമാഗച്ഛതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതി. **ധീരോ**തി ധീരോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീതി - ഭവാഭവായ ന സമേതി ധീരോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ഏതേ ച ഞത്വാ ഉപനിസ്സിതാതി, ഞത്വാ മുനീ നിസ്സയേ സോ വീമംസീ;
> ഞത്വാ വിമുത്തോ ന വിവാദമേതി, ഭവാഭവായ ന സമേതി ധീരോ''തി.

കലഹവിവാദസുത്തനിദ്ദേസോ ഏകാദസമോ.

൧൨. ചൂളവിയൂഹസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ ചൂളവിയൂഹസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൧൧൪. **സകം സകം ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ, വിഗ്ഗയ്ഹ നാനാ കുസലാ വദന്തി;**
യോ ഏവം ജാനാതി [ഏവം പജാനാതി (സീ॰)] **സ വേദി ധമ്മം, ഇദം പടിക്കോസമകേവലീ സോ.**

സകം സകം ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാതി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ; തേ ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ സകായ സകായ ദിട്ഠിയാ വസന്തി സംവസന്തി ആവസന്തി പരിവസന്തി. യഥാ അഗാരികാ ഘരേസു വസന്തി, സാപത്തികാ വാ ആപത്തീസു വസന്തി, സകിലേസാ വാ കിലേസേസു വസന്തി; ഏവമേവ സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ, തേ ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ സകായ സകായ ദിട്ഠിയാ വസന്തി സംവസന്തി ആവസന്തി പരിവസന്തീതി - സകം സകം ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ.

വിഗ്ഗയ്ഹ നാനാ കുസലാ വദന്തീതി. **വിഗ്ഗയ്ഹാ**തി ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ നാനാ വദന്തി വിവിധം വദന്തി അഞ്ഞോഞ്ഞം വദന്തി പുഥു [പുഥും (സീ॰)] വദന്തി, ന ഏകം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. **കുസലാ**തി കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - വിഗ്ഗയ്ഹ നാനാ കുസലാ വദന്തി.

യോ ഏവം ജാനാതി സ വേദി ധമ്മന്തി. യോ ഇമം [ഇദം (സീ॰ ക॰)] ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ജാനാതി സോ ധമ്മം വേദി അഞ്ഞാസി അപസ്സി പടിവിജ്ഝീതി - യോ ഏവം ജാനാതി സ വേദി ധമ്മം.

ഇദം പടിക്കോസമകേവലീ സോതി. യോ ഇമം ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം പടിക്കോസതി, അകേവലീ സോ അസമത്തോ സോ അപരിപുണ്ണോ സോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോതി - ഇദം പടിക്കോസമകേവലീ സോ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> ''സകം സകം ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ, വിഗ്ഗയ്ഹ നാനാ കുസലാ വദന്തി;
> യോ ഏവം ജാനാതി സ വേദി ധമ്മം, ഇദം പടിക്കോസമകേവലീ സോ''തി.

൧൧൫. **ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹു;**
സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസം, സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാ.

ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തീതി. ഏവം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ വിവാദയന്തി, കലഹം കരോന്തി,

ഭണ്ഡനം കരോന്തി, വിഗ്ഗഹം കരോന്തി, വിവാദം കരോന്തി, മേധഗം കരോന്തി - “ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ”തി - ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി.

ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹൂതി. പരോ ബാലോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോ അകുസലോ അവിദ്വാ അവിജ്ജാഗതോ അഞ്ഞാണീ അവിഭാവീ ദുപ്പഞ്ഞോതി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹു.

സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസന്തി. ഇമേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം വാദോ കതമോ സച്ചോ തച്ഛോ തഥോ ഭൂതോ യാഥാവോ അവിപരീതോതി - സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസം.

സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാതി. സബ്ബേവിമേ സമണബ്രാഹ്മണാ കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> “ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹു;
> സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസം, സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാ”തി.

൧൧൫. **പരസ്സ ചേ ധമ്മമനാനുജാനം, ബാലോമകോ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ;**
സബ്ബേവ ബാലാ സുനിഹീനപഞ്ഞാ, സബ്ബേവിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ.

പരസ്സ ചേ ധമ്മമനാനുജാനന്തി. പരസ്സ ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം അനാനുജാനന്തോ അനാനുപസ്സന്തോ അനാനുമനന്തോ അനാനുമഞ്ഞന്തോ അനാനുമോദന്തോതി - പരസ്സ ചേ ധമ്മമനാനുജാനം.

ബാലോമകോ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോതി. പരോ ബാലോ ഹോതി ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോ, ഹീനപഞ്ഞോ നിഹീനപഞ്ഞോ ഓമകപഞ്ഞോ ലാമകപഞ്ഞോ ഛതുക്കപഞ്ഞോ പരിത്തപഞ്ഞോതി - ബാലോമകോ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ.

സബ്ബേവ ബാലാ സുനിഹീനപഞ്ഞാതി. സബ്ബേവിമേ സമണബ്രാഹ്മണാ ബാലാ ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താ, സബ്ബേവ ഹീനപഞ്ഞാ നിഹീനപഞ്ഞാ ഓമകപഞ്ഞാ ലാമകപഞ്ഞാ ഛതുക്കപഞ്ഞാ പരിത്തപഞ്ഞാതി - സബ്ബേവ ബാലാ സുനിഹീനപഞ്ഞാ.

സബ്ബേവിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാതി. സബ്ബേവിമേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ; തേ ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ സകായ സകായ ദിട്ഠിയാ വസന്തി സംവസന്തി ആവസന്തി പരിവസന്തി. യഥാ

അഗാരികാ വാ ഘരേസു വസന്തി, സാപത്തികാ വാ ആപത്തീസു വസന്തി, സകിലേസാ വാ കിലേസേസു വസന്തി; ഏവമേവ സബ്ബേവിമേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ...പേ॰... പരിവസന്തീതി - സബ്ബേവിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പരസ്സ ചേ ധമ്മമനാനുജാനം, ബാലോമകോ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ;
സബ്ബേവ ബാലാ സുനിഹീനപഞ്ഞാ, സബ്ബേവിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ”തി.

൧൧൩. **സന്ദിട്ഠിയാ ചേവ നവീവദാതാ,** [ചേവനവേവദാതാ (സീ॰), ചേ പന വിവദാതാ (സ്യാ॰)] **സംസുദ്ധപഞ്ഞാ കുസലാ മുതീമാ;**
ന തേസം കോചി പരിഹീനപഞ്ഞോ, ദിട്ഠീ ഹി തേസമ്പി തഥാ സമത്താ.

സന്ദിട്ഠിയാ ചേവ നവീവദാതാതി. സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ അനവീവദാതാ അവോദാതാ അപരിയോദാതാ സംകിലിട്ഠാ സംകിലേസികാതി - സന്ദിട്ഠിയാ ചേവ നവീവദാതാ.

സംസുദ്ധപഞ്ഞാ കുസലാ മുതീമാതി. സുദ്ധപഞ്ഞാ വിസുദ്ധപഞ്ഞാ പരിസുദ്ധപഞ്ഞാ വോദാതപഞ്ഞാ പരിയോദാതപഞ്ഞാ. അഥ വാ സുദ്ധദസ്സനാ വിസുദ്ധദസ്സനാ പരിസുദ്ധദസ്സനാ വോദാതദസ്സനാ പരിയോദാതദസ്സനാതി - സംസുദ്ധപഞ്ഞാ. **കുസലാ**തി കുസലാ പണ്ഡിതാ പഞ്ഞവന്തോ ബുദ്ധിമന്തോ ഞാണിനോ വിഭാവിനോ മേധാവിനോതി - സംസുദ്ധപഞ്ഞാ കുസലാ. **മുതീമാ**തി മുതിമാ പണ്ഡിതാ പഞ്ഞവന്തോ ബുദ്ധിമന്തോ ഞാണിനോ വിഭാവിനോ മേധാവിനോതി - സംസുദ്ധപഞ്ഞാ കുസലാ മുതീമാ.

തേസം ന കോചി പരിഹീനപഞ്ഞോതി. തേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം ന കോചി ഹീനപഞ്ഞോ നിഹീനപഞ്ഞോ ഓമകപഞ്ഞോ ലാമകപഞ്ഞോ ഛതുക്കപഞ്ഞോ പരിത്തപഞ്ഞോ അത്ഥി. സബ്ബേവ സേട്ഠപഞ്ഞാ വിസിട്ഠപഞ്ഞാ പാമോക്ഖപഞ്ഞാ ഉത്തമപഞ്ഞാ പവരപഞ്ഞാതി - തേസം ന കോചി പരിഹീനപഞ്ഞോ.

ദിട്ഠീ ഹി തേസമ്പി തഥാ സമത്താതി. തേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം ദിട്ഠി തഥാ സമത്താ സമാദിന്നാ ഗഹിതാ പരാമട്ഠാ അഭിനിവിട്ഠാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - ദിട്ഠീ ഹി തേസമ്പി തഥാ സമത്താ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സന്ദിട്ഠിയാ ചേവ നവീവദാതാ, സംസുദ്ധപഞ്ഞാ കുസലാ മുതീമാ;
തേസം ന കോചി പരിഹീനപഞ്ഞോ, ദിട്ഠീ ഹി തേസമ്പി തഥാ സമത്താ”തി.

൧൧൪. **ന വാഹമേതം തഥിയന്തി** [തഥിവന്തി (സ്യാ॰)] **ബ്രൂമി, യമാഹു ബാലാ മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞം;**
സകം സകം ദിട്ഠിമകംസു സച്ചം, തസ്മാ ഹി ബാലോതി പരം ദഹന്തി.

ന വാഹമേതം തഥിയന്തി ബ്രൂമീതി. നാതി പടിക്ഖേപോ. **ഏത**ന്തി "ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതാനി നാഹം ഏതം തച്ഛം തഥം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീത"ന്തി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ന വാഹമേതം തഥിയന്തി ബ്രൂമി.

യമാഹു ബാലാ മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞന്തി. **മിഥൂ**തി ദ്വേ ജനാ, ദ്വേ കലഹകാരകാ, ദ്വേ ഭണ്ഡനകാരകാ, ദ്വേ ഭസ്സകാരകാ, ദ്വേ വിവാദകാരകാ, ദ്വേ അധികരണകാരകാ, ദ്വേ വാദിനോ, ദ്വേ സല്ലപകാ; തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം ബാലോ [ബാലതോ (സീ॰ ക॰) ഏവമഞ്ഞേസു ഛപ്പദേസുപി തോപച്ചയന്തവസേന] ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോതി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - യമാഹു ബാലാ മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞം.

സകം സകം ദിട്ഠിമകംസു സച്ചന്തി. "സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി - സകം സകം ദിട്ഠിമകംസു സച്ചം. "അസസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി...പേ॰... "നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി - സകം സകം ദിട്ഠിമകംസു സച്ചം.

തസ്മാ ഹി ബാലോതി പരം ദഹന്തീതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ പരം ബാലോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോതി ദഹന്തി പസ്സന്തി ദക്ഖന്തി ഓലോകേന്തി നിജ്ഝായന്തി ഉപപരിക്ഖന്തീതി - തസ്മാ ഹി ബാലോതി പരം ദഹന്തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ന വാഹമേതം തഥിയന്തി ബ്രൂമി, യമാഹു ബാലാ മിഥു അഞ്ഞമഞ്ഞം;
> സകം സകം ദിട്ഠിമകംസു സച്ചം, തസ്മാ ഹി ബാലോതി പരം ദഹന്തീ"തി.

> **൧൧൯. യമാഹു സച്ചം തഥിയന്തി ഏകേ, തമാഹു അഞ്ഞേപി** [അഞ്ഞേ (സീ॰ ക॰)] **തുച്ഛം മുസാതി;**
> **ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, കസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തി.**

യമാഹു സച്ചം തഥിയന്തി ഏകേതി. യം ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ "ഇദം സച്ചം തച്ഛം തഥം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീത"ന്തി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - യമാഹു സച്ചം തഥിയന്തി ഏകേ.

തമാഹു അഞ്ഞേപി തുച്ഛം മുസാതീതി. തമേവ ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ "തുച്ഛം ഏതം, മുസാ ഏതം, അഭൂതം ഏതം, അലികം ഏതം, അയാഥാവം ഏത"ന്തി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - തമാഹു അഞ്ഞേപി തുച്ഛം മുസാതി.

ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തീതി. ഏവം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ വിവാദയന്തി, കലഹം കരോന്തി,

ഭണ്ഡനം കരോന്തി, വിഗ്ഗഹം കരോന്തി, വിവാദം കരോന്തി , മേധഗം കരോന്തി - "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ"തി - ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി.

കസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തീതി. **കസ്മാ**തി കസ്മാ കിംകാരണാ കിംഹേതു കിംപച്ചയാ കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാ ന ഏകം വദന്തി നാനാ വദന്തി വിവിധം വദന്തി അഞ്ഞോഞ്ഞം [അഞ്ഞോഞ്ഞേ (ക॰)] വദന്തി പുഥു വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - കസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തി.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> "യമാഹു സച്ചം തഥിയന്തി ഏകേ, തമാഹു അഞ്ഞേപി തുച്ഛം മുസാതി;
> ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, കസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തീ"തി.

> **൧൧൯. ഏകഞ്ഹി സച്ചം ന ദുതീയമത്ഥി, യസ്മിം പജാ നോ വിവദേ പജാനം;**
> **നാനാ തേ സച്ചാനി സയം ഥുനന്തി, തസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തി.**

ഏകഞ്ഹി സച്ചം ന ദുതീയമത്ഥീതി. ഏകം സച്ചം വുച്ചതി ദുക്ഖനിരോധോ നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. അഥ വാ ഏകം സച്ചം വുച്ചതി - മഗ്ഗസച്ചം, നിയ്യാനസച്ചം, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി, സമ്മാസങ്കപ്പോ, സമ്മാവാചാ, സമ്മാകമ്മന്തോ, സമ്മാആജീവോ, സമ്മാവായാമോ, സമ്മാസതി, സമ്മാസമാധീതി - ഏകഞ്ഹി സച്ചം ന ദുതീയമത്ഥി.

യസ്മിം പജാ നോ വിവദേ പജാനന്തി. **യസ്മി**ന്തി യസ്മിം സച്ചേ. **പജാ**തി സത്താധിവചനം. **പജാനന്തി** [പജാനം (സീ॰ ക॰), പജാ (സ്യാ॰)] യം സച്ചം പജാനന്താ ആജാനന്താ വിജാനന്താ പടിവിജാനന്താ പടിവിജ്ഝന്താ ന കലഹം കരേയ്യും, ന ഭണ്ഡനം കരേയ്യും, ന വിഗ്ഗഹം കരേയ്യും, ന വിവാദം കരേയ്യും, ന മേധഗം കരേയ്യും, കലഹം ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹം വിവാദം മേധഗം പജഹേയ്യും, വിനോദേയ്യും, ബ്യന്തിം കരേയ്യും [ബ്യന്തീകരേയ്യും (സീ॰ സ്യാ॰)], അനഭാവം ഗമേയ്യുന്തി - യസ്മിം പജാ നോ വിവദേ പജാനം.

നാനാ തേ സച്ചാനി സയം ഥുനന്തീതി. നാനാ തേ സച്ചാനി സയം ഥുനന്തി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. "സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി സയം ഥുനന്തി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. "അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ"ന്തി സയം ഥുനന്തി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - നാനാ തേ സച്ചാനി സയം ഥുനന്തി.

തസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തീതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ന ഏകം വദന്തി നാനാ വദന്തി വിവിധം വദന്തി അഞ്ഞോഞ്ഞം വദന്തി പുഥു വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - തസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “ഏകഞ്ഹി സച്ചം ന ദുതീയമത്ഥി, യസ്മിം പജാ നോ വിവദേ പജാനം;
> നാനാ തേ സച്ചാനി സയം ഥുനന്തി, തസ്മാ ന ഏകം സമണാ വദന്തീ”തി.

൧൨. **കസ്മാ നു സച്ചാനി വദന്തി നാനാ, പവാദിയാസേ കുസലാവദാനാ;**
സച്ചാനി സുതാനി ബഹൂനി നാനാ, ഉദാഹു തേ തക്കമനുസ്സരന്തി.

കസ്മാ നു സച്ചാനി വദന്തി നാനാതി. **കസ്മാ**തി കസ്മാ കിംകാരണാ കിംഹേതു കിംപച്ചയാ കിംനിദാനാ സച്ചാനി നാനാ [നാനാനി (ക॰)] വദന്തി, വിവിധാനി വദന്തി, അഞ്ഞോഞ്ഞാനി വദന്തി, പുഥൂനി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - കസ്മാ നു സച്ചാനി വദന്തി നാനാ.

പവാദിയാസേ കുസലാവദാനാതി. **പവാദിയാസേ**തി വിപ്പവദന്തീതിപി പവാദിയാസേ. അഥ വാ സകം സകം ദിട്ഠിഗതം പവദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. “സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി പവദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. “അസസ്സതോ ലോകോ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി പവദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. **കുസലാവദാനാ**തി കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - പവാദിയാസേ കുസലാവദാനാ.

സച്ചാനി സുതാനി ബഹൂനി നാനാതി സച്ചാനി സുതാനി ബഹുകാനി നാനാനി വിവിധാനി അഞ്ഞോഞ്ഞാനി പുഥൂനീതി - സച്ചാനി സുതാനി ബഹൂനി നാനാ.

ഉദാഹു തേ തക്കമനുസ്സരന്തീതി ഉദാഹു തക്കേന സങ്കപ്പേന യായന്തി നീയന്തി വുയ്ഹന്തി സംഹരീയന്തീതി . ഏവമ്പി ഉദാഹു തേ തക്കമനുസ്സരന്തി. അഥ വാ തക്കപരിയാഹതം വീമംസാനുചരിതം സയം പടിഭാനം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി. ഏവമ്പി ഉദാഹു തേ തക്കമനുസ്സരന്തി.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> “കസ്മാ നു സച്ചാനി വദന്തി നാനാ, പവാദിയാസേ കുസലാവദാനാ;
> സച്ചാനി സുതാനി ബഹൂനി നാനാ, ഉദാഹു തേ തക്കമനുസ്സരന്തീ”തി.

൧൨. **ന ഹേവ സച്ചാനി ബഹൂനി നാനാ, അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ നിച്ചാനി ലോകേ;**
തക്കഞ്ച ദിട്ഠീസു പകപ്പയിത്വാ, സച്ചം മുസാതി ദ്വയധമ്മമാഹു.

ന ഹേവ സച്ചാനി ബഹൂനി നാനാതി ന ഹേവ സച്ചാനി ബഹുകാനി നാനാനി വിവിധാനി അഞ്ഞോഞ്ഞാനി പുഥൂനീതി - ന ഹേവ സച്ചാനി ബഹൂനി നാനാ.

അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ നിച്ചാനി ലോകേതി അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ നിച്ചഗ്ഗാഹാ ഏകഞ്ഞേവ സച്ചം ലോകേ കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതി - ദുക്ഖനിരോധോ നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ

സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. അഥ വാ ഏകം സച്ചം വുച്ചതി മഗ്ഗസച്ചം, നിയ്യാനസച്ചം, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി ...പേ॰... സമ്മാസമാധീതി - അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ നിച്ചാനി ലോകേ.

തക്കഞ്ച ദിട്ഠീസു പകപ്പയിത്വാ, സച്ചം മുസാതി ദ്വയധമ്മമാഹൂതി. തക്കം വിതക്കം സങ്കപ്പം തക്കയിത്വാ വിതക്കയിത്വാ സങ്കപ്പയിത്വാ ദിട്ഠിഗതാനി ജനേന്തി സഞ്ജനേന്തി നിബ്ബത്തേന്തി അഭിനിബ്ബത്തേന്തി. ദിട്ഠിഗതാനി ജനേത്വാ സഞ്ജനേത്വാ നിബ്ബത്തേത്വാ അഭിനിബ്ബത്തേത്വാ ''മയ്ഹം സച്ചം തുയ്ഹം മുസാ''തി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - തക്കഞ്ച ദിട്ഠീസു പകപ്പയിത്വാ സച്ചം മുസാതി ദ്വയധമ്മമാഹു.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''ന ഹേവ സച്ചാനി ബഹൂനി നാനാ, അഞ്ഞത്ര സഞ്ഞായ നിച്ചാനി ലോകേ;
തക്കഞ്ച ദിട്ഠീസു പകപ്പയിത്വാ, സച്ചം മുസാതി ദ്വയധമ്മമാഹൂ''തി.

ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ, ഏതേ ച [ഏതേസു (സീ॰)] **നിസ്സായ വിമാനദസ്സീ;**
വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ പഹസ്സമാനോ, ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹ.

ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ, ഏതേ ച നിസ്സായ വിമാനദസ്സീതി. ദിട്ഠം വാ ദിട്ഠസുദ്ധിം വാ, സുതം വാ സുതസുദ്ധിം വാ, സീലം വാ സീലസുദ്ധിം വാ, വതം വാ വതസുദ്ധിം വാ, മുതം വാ മുതസുദ്ധിം വാ നിസ്സായ ഉപനിസ്സായ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാതി - ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ. **ഏതേ ച നിസ്സായ വിമാനദസ്സീ**തി. ന സമ്മാനേതീതിപി വിമാനദസ്സീ. അഥ വാ ദോമനസ്സം ജനേതീതിപി വിമാനദസ്സീതി - ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ ഏതേ ച നിസ്സായ വിമാനദസ്സീ.

വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ പഹസ്സമാനോതി. വിനിച്ഛയാ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. ദിട്ഠിവിനിച്ഛയേ വിനിച്ഛയദിട്ഠിയാ ഠത്വാ പതിട്ഠഹിത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാതി - വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ. **പഹസ്സമാനോ**തി തുട്ഠോ ഹോതി ഹട്ഠോ പഹട്ഠോ അത്തമനോ പരിപുണ്ണസങ്കപ്പോ. അഥ വാ ദന്തവിദംസകം പഹസ്സമാനോതി - വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ പഹസ്സമാനോ.

ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹാതി. പരോ ബാലോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോ അകുസലോ അവിദ്വാ അവിജ്ജാഗതോ അഞ്ഞാണീ അവിഭാവീ അമേധാവീ ദുപ്പഞ്ഞോതി, ഏവമാഹ ഏവം കഥേതി ഏവം ഭണതി ഏവം ദീപയതി ഏവം വോഹരതീതി - ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''ദിട്ഠേ സുതേ സീലവതേ മുതേ വാ, ഏതേ ച നിസ്സായ വിമാനദസ്സീ;

വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ പഹസ്സമാനോ, ബാലോ പരോ അക്കുസലോതി ചാഹാ''തി.

ഫവ്ല. **യേനേവ ബാലോതി പരം ദഹാതി, തേനാതുമാനം കുസലോതി ചാഹ;**
സയമത്തനാ സോ കുസലാവദാനോ, അഞ്ഞം വിമാനേതി തദേവ പാവ.

യേനേവ ബാലോതി പരം ദഹാതീതി. യേനേവ ഹേതുനാ യേന പച്ചയേന യേന കാരണേന യേന പഭവേന പരം ബാലതോ ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ ദഹതി പസ്സതി ദക്ഖതി ഓലോകേതി നിജ്ഝായതി ഉപപരിക്ഖതീതി - യേനേവ ബാലോതി പരം ദഹാതി.

തേനാതുമാനം കുസലോതി ചാഹാതി. **ആതുമാനോ** വുച്ചതി അത്താ. സോപി തേനേവ ഹേതുനാ തേന പച്ചയേന തേന കാരണേന തേന പഭവേന അത്താനം അഹമസ്മി കുസലോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീതി - തേനാതുമാനം കുസലോതി ചാഹ.

സയമത്തനാ സോ കുസലാവദാനോതി. സയമേവ അത്താനം കുസലവാദോ പണ്ഡിതവാദോ ഥിരവാദോ ഞായവാദോ ഹേതുവാദോ ലക്ഖണവാദോ കാരണവാദോ ഠാനവാദോ സകായ ലദ്ധിയാതി - സയമത്തനാ സോ കുസലാവദാനോ.

അഞ്ഞം വിമാനേതി തദേവ പാവാതി. ന സമ്മാനേതീതിപി അഞ്ഞം വിമാനേതി. അഥ വാ ദോമനസ്സം ജനേതീതിപി അഞ്ഞം വിമാനേതി. **തദേവ പാവാ**തി തദേവ തം ദിട്ഠിഗതം പാവദതി ''ഇതിപായം പുഗ്ഗലോ മിച്ഛാദിട്ഠികോ വിപരീതദസ്സനോ''തി - അഞ്ഞം വിമാനേതി തദേവ പാവദ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''യേനേവ ബാലോതി പരം ദഹാതി, തേനാതുമാനം കുസലോതി ചാഹ;
സയമത്തനാ സോ കുസലാവദാനോ, അഞ്ഞം വിമാനേതി തദേവ പാവാ''തി.

ഫവ്. **അതിസാരദിട്ഠിയാ സോ സമത്തോ, മാനേന മത്തോ പരിപുണ്ണമാനീ;**
സയമേവ സാമം മനസാഭിസിത്തോ, ദിട്ഠീ ഹി സാ തസ്സ തഥാ സമത്താ.

അതിസാരദിട്ഠിയാ സോ സമത്തോതി. അതിസാരദിട്ഠിയോ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. കിംകാരണാ അതിസാരദിട്ഠിയോ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി? സബ്ബാ താ ദിട്ഠിയോ കാരണാതിക്കന്താ ലക്ഖണാതിക്കന്താ ഠാനാതിക്കന്താ, തംകാരണാ അതിസാരദിട്ഠിയോ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. സബ്ബാപി ദിട്ഠിയോ അതിസാരദിട്ഠിയോ [സബ്ബേപി തിത്ഥിയാ അതിസാരദിട്ഠിയാ (സ്യാ॰)]. കിംകാരണാ സബ്ബാപി ദിട്ഠിയോ വുച്ചന്തി അതിസാരദിട്ഠിയോ? തേ [താ (ക॰)] അഞ്ഞമഞ്ഞം അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തിത്വാ ദിട്ഠിഗതാനി ജനേന്തി സഞ്ജനേന്തി നിബ്ബത്തേന്തി അഭിനിബ്ബത്തേന്തി, തംകാരണാ സബ്ബാപി ദിട്ഠിയോ വുച്ചന്തി അതിസാരദിട്ഠിയോ. **അതിസാരദിട്ഠിയാ സോ സമത്തോ**തി. അതിസാരദിട്ഠിയാ സമത്തോ പരിപുണ്ണോ അനോമോതി - അതിസാരദിട്ഠിയാ സോ സമത്തോ.

മാനേന മത്തോ പരിപുണ്ണമാനീതി. സകായ ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിമാനേന മത്തോ പമത്തോ ഉമ്മത്തോ അതിമത്തോതി - മാനേന മത്തോ. **പരിപുണ്ണമാനീ**തി പരിപുണ്ണമാനീ സമത്തമാനീ അനോമമാനീതി - മാനേന മത്തോ പരിപുണ്ണമാനീ.

സയമേവ സാമം മനസാഭിസിത്തോതി. സയമേവ അത്താനം ചിത്തേന അഭിസിഞ്ചതി "അഹമസ്മി കുസലോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ"തി - സയമേവ സാമം മനസാഭിസിത്തോ.

ദിട്ഠീ ഹി സാ തസ്സ തഥാ സമത്താതി. തസ്സ സാ ദിട്ഠി തഥാ സമത്താ സമാദിന്നാ ഗഹിതാ പരാമട്ഠാ അഭിനിവിട്ഠാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - ദിട്ഠീ ഹി സാ തസ്സ തഥാ സമത്താ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "അതിസാരദിട്ഠിയാ സോ സമത്തോ, മാനേന മത്തോ പരിപുണ്ണമാനീ;
> സയമേവ സാമം മനസാഭിസിത്തോ, ദിട്ഠീ ഹി സാ തസ്സ തഥാ സമത്താ"തി.

൧൨൩. **പരസ്സ ചേ ഹി വചസാ നിഹീനോ, തുമോ സഹാ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ;**
അഥ ചേ സയം വേദഗൂ ഹോതി ധീരോ, ന കോചി ബാലോ സമണേസു അത്ഥി.

പരസ്സ ചേ ഹി വചസാ നിഹീനോതി പരസ്സ ചേ വാചായ വചനേന നിന്ദിതകാരണാ ഗരഹിതകാരണാ ഉപവദിതകാരണാ പരോ ബാലോ ഹോതി ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോതി - പരസ്സ ചേ ഹി വചസാ നിഹീനോ. **തുമോ സഹാ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ**തി. സോപി തേനേവ സഹാ ഹോതി ഹീനപഞ്ഞോ നിഹീനപഞ്ഞോ ഓമകപഞ്ഞോ ലാമകപഞ്ഞോ ഛതുക്കപഞ്ഞോ പരിത്തപഞ്ഞോതി - തുമോ സഹാ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ.

അഥ ചേ സയം വേദഗൂ ഹോതി ധീരോതി അഥ ചേ സയം വേദഗൂ ഹോതി ധീരോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീതി - അഥ ചേ സയം വേദഗൂ ഹോതി ധീരോ.

ന കോചി ബാലോ സമണേസു അത്ഥീതി. സമണേസു ന കോചി ബാലോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോ അത്ഥി, സബ്ബേവ സേട്ഠപഞ്ഞാ [അഗ്ഗപഞ്ഞാ സേട്ഠപഞ്ഞാ (സ്യാ॰)] വിസിട്ഠപഞ്ഞാ പാമോക്ഖപഞ്ഞാ ഉത്തമപഞ്ഞാ പവരപഞ്ഞാതി - ന കോചി ബാലോ സമണേസു അത്ഥി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "പരസ്സ ചേ ഹി വചസാ നിഹീനോ, തുമോ സഹാ ഹോതി നിഹീനപഞ്ഞോ;
> അഥ ചേ സയം വേദഗൂ ഹോതി ധീരോ, ന കോചി ബാലോ സമണേസു അത്ഥീ"തി.

൧൨[illegible] **അഞ്ഞം ഇതോ യാഭിവദന്തി ധമ്മം, അപരദ്ധാ സുദ്ധിമകേവലീ തേ;**
ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ വദന്തി, സന്ദിട്ഠിരാഗേന ഹി തേഭിരത്താ.

അഞ്ഞം ഇതോ യാഭിവദന്തി ധമ്മം, അപരദ്ധാ സുദ്ധിമകേവലീ തേതി. ഇതോ അഞ്ഞം ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം യേ അഭിവദന്തി, തേ സുദ്ധിമഗ്ഗം വിസുദ്ധിമഗ്ഗം പരിസുദ്ധിമഗ്ഗം വോദാതമഗ്ഗം പരിയോദാതമഗ്ഗം വിരദ്ധാ അപരദ്ധാ ഖലിതാ ഗലിതാ അഞ്ഞായ അപരദ്ധാ അകേവലീ തേ, അസമത്താ തേ, അപരിപുണ്ണാ തേ, ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താതി - അഞ്ഞം ഇതോ യാഭിവദന്തി ധമ്മം, അപരദ്ധാ സുദ്ധിമകേവലീ തേ.

ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ വദന്തീതി. തിത്ഥം വുച്ചതി ദിട്ഠിഗതം. തിത്ഥിയാ വുച്ചന്തി ദിട്ഠിഗതികാ. പുഥുദിട്ഠിയാ പുഥുദിട്ഠിഗതാനി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ വദന്തി.

സന്ദിട്ഠിരാഗേന ഹി തേഭിരത്താതി. സകായ ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിരാഗേന രത്താ അഭിരത്താതി - സന്ദിട്ഠിരാഗേന ഹി തേഭിരത്താ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “അഞ്ഞം ഇതോ യാഭിവദന്തി ധമ്മം, അപരദ്ധാ സുദ്ധിമകേവലീ തേ;
> ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ വദന്തി, സന്ദിട്ഠിരാഗേന ഹി
> തേഭിരത്താ”തി.

൧൨[illegible]. **ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തി, നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹു;**
ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ നിവിട്ഠാ, സകായനേ തത്ഥ ദള്ഹം വദാനാ.

ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തീതി. ഇധ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. “സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ഇധ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. “അസസ്സതോ ലോകോ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ഇധ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തി.

നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹൂതി. അത്തനോ സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഠപേത്വാ സബ്ബേ പരവാദേ ഖിപന്തി ഉക്ഖിപന്തി പരിക്ഖിപന്തി. “സോ സത്ഥാ ന സബ്ബഞ്ഞൂ, ധമ്മോ ന സ്വാക്ഖാതോ, ഗണോ ന സുപ്പടിപന്നോ, ദിട്ഠി ന ഭദ്ദികാ, പടിപദാ ന സുപഞ്ഞത്താ, മഗ്ഗോ ന നിയ്യാനികോ, നത്ഥേത്ഥ സുദ്ധി വാ വിസുദ്ധി വാ പരിസുദ്ധി വാ, മുത്തി വാ വിമുത്തി വാ പരിമുത്തി വാ, നത്ഥേത്ഥ സുജ്ഝന്തി വാ വിസുജ്ഝന്തി വാ പരിസുജ്ഝന്തി വാ, മുച്ചന്തി വാ വിമുച്ചന്തി വാ പരിമുച്ചന്തി വാ ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താ”തി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹു.

ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ നിവിട്ഠാതി. തിത്ഥം വുച്ചതി ദിട്ഠിഗതം. തിത്ഥിയാ വുച്ചന്തി ദിട്ഠിഗതികാ. പുഥുദിട്ഠിയാ [പുഥുതിത്ഥിയാ (സീ॰ ക॰) പുരിമഗാഥായ പാഠഭേദോ നത്ഥി] പുഥുദിട്ഠിഗതേസു നിവിട്ഠാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ നിവിട്ഠാ.

സകായനേ തത്ഥ ദള്ഹം വദാനാതി. ധമ്മോ സകായനം, ദിട്ഠി സകായനം, പടിപദാ സകായനം, മഗ്ഗോ സകായനം, സകായനേ ദള്ഹവാദാ ഥിരവാദാ ബലികവാദാ അവട്ഠിതവാദാതി - സകായനേ തത്ഥ ദള്ഹം വദാനാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഇധേവ സുദ്ധിം ഇതി വാദയന്തി, നാഞ്ഞേസു ധമ്മേസു വിസുദ്ധിമാഹു;
ഏവമ്പി തിത്ഥ്യാ പുഥുസോ നിവിട്ഠാ, സകായനേ തത്ഥ ദള്ഹം വദാനാ”തി.

ഫവ്യ. **സകായനേ വാപി ദള്ഹം വദാനോ, കമേത്ഥ** [കം തത്ഥ (സീ॰ ക॰)] **ബാലോതി പരം ദഹേയ്യ;**
സയംവ [സയമേവ (സ്യാ॰)] **സോ മേധഗമാവഹേയ്യ, പരം വദം ബാലമസുദ്ധിധമ്മം.**

സകായനേ വാപി ദള്ഹം വദാനോതി. ധമ്മോ സകായനം, ദിട്ഠി സകായനം, പടിപദാ സകായനം, മഗ്ഗോ സകായനം, സകായനേ ദള്ഹവാദോ ഥിരവാദോ ബലികവാദോ അവട്ഠിതവാദോതി - സകായനേ വാപി ദള്ഹം വദാനോ.

കമേത്ഥ ബാലോതി പരം ദഹേയ്യാതി. ഏത്ഥാതി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ പരം ബാലതോ ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ കം ദഹേയ്യ കം പസ്സേയ്യ കം ദക്ഖേയ്യ കം ഓലോകേയ്യ കം നിജ്ഝായേയ്യ കം ഉപപരിക്ഖേയ്യാതി - കമേത്ഥ ബാലോതി പരം ദഹേയ്യ.

സയംവ സോ മേധഗമാവഹേയ്യ, പരം വദം ബാലമസുദ്ധിധമ്മന്തി. പരോ ബാലോ ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോ അസുദ്ധിധമ്മോ അവിസുദ്ധിധമ്മോ അപരിസുദ്ധിധമ്മോ അവോദാതധമ്മോതി - ഏവം വദന്തോ ഏവം കഥേന്തോ ഏവം ഭണന്തോ ഏവം ദീപയന്തോ ഏവം വോഹരന്തോ സയമേവ കലഹം ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹം വിവാദം മേധഗം ആവഹേയ്യ സമാവഹേയ്യ ആഹരേയ്യ സമാഹരേയ്യ ആകഡ്ഢേയ്യ സമാകഡ്ഢേയ്യ ഗണ്ഹേയ്യ പരാമസേയ്യ അഭിനിവിസേയ്യാതി - സയംവ സോ മേധഗമാവഹേയ്യ പരം വദം ബാലമസുദ്ധിധമ്മം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സകായനേ വാപി ദള്ഹം വദാനോ, കമേത്ഥ ബാലോതി പരം ദഹേയ്യ;
സയംവ സോ മേധഗമാവഹേയ്യ, പരം വദം ബാലമസുദ്ധിധമ്മ”ന്തി.

ഫവൻ.

വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ സയം പമായ, ഉദ്ധംസ [ഉദ്ധം സോ (സ്യാ॰)] **ലോകസ്മിം വിവാദമേതി;**
ഹിത്വാന സബ്ബാനി വിനിച്ഛയാനി, ന മേധഗം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേ.

വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ സയം പമായാതി. വിനിച്ഛയാ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. വിനിച്ഛയദിട്ഠിയാ ഠത്വാ പതിട്ഠഹിത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ. **സയം പമായാ**തി സയം പമായ പമിനിത്വാ. "അയം സത്ഥാ സബ്ബഞ്ഞൂ"തി സയം പമായ പമിനിത്വാ, "അയം ധമ്മോ സ്വാക്ഖാതോ... അയം ഗണോ സുപ്പടിപന്നോ... അയം ദിട്ഠി ഭദ്ദികാ... അയം പടിപദാ സുപഞ്ഞത്താ... അയം മഗ്ഗോ നിയ്യാനികോ"തി സയം പമായ പമിനിത്വാതി - വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ സയം പമായ.

ഉദ്ധംസ ലോകസ്മിം വിവാദമേതീതി. ഉദ്ധംസോ വുച്ചതി അനാഗതം. അത്തനോ വാദം ഉദ്ധം ഠപേത്വാ സയമേവ കലഹം ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹം വിവാദം മേധഗം ഏതി ഉപേതി ഉപഗച്ഛതി ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതീതി. ഏവമ്പി ഉദ്ധംസ ലോകസ്മിം വിവാദമേതി. അഥ വാ അഞ്ഞേന ഉദ്ധം വാദേന സദ്ധിം കലഹം കരോതി ഭണ്ഡനം കരോതി വിഗ്ഗഹം കരോതി വിവാദം കരോതി മേധഗം കരോതി - "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി...പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ"തി. ഏവമ്പി ഉദ്ധംസ ലോകസ്മിം വിവാദമേതി.

ഹിത്വാന സബ്ബാനി വിനിച്ഛയാനീതി. വിനിച്ഛയാ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി. ദിട്ഠിവിനിച്ഛയാ സബ്ബേ വിനിച്ഛയേ [സബ്ബാ വിനിച്ഛിതദിട്ഠിയോ (സ്യാ॰), സബ്ബാ വിനിച്ഛയദിട്ഠിയോ (ക॰)] ഹിത്വാ ചജിത്വാ പരിച്ചജിത്വാ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - ഹിത്വാന സബ്ബാനി വിനിച്ഛയാനി.

ന മേധഗം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേതി. ന കലഹം കരോതി, ന ഭണ്ഡനം കരോതി, ന വിഗ്ഗഹം കരോതി, ന വിവാദം കരോതി, ന മേധഗം കരോതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "ഏവം വിമുത്തചിത്തോ ഖോ, അഗ്ഗിവേസ്സന, ഭിക്ഖു ന കേനചി സംവദതി, ന കേനചി വിവദതി, യഞ്ച ലോകേ വുത്തം തേന ച വോഹരതി അപരാമസ"ന്തി. **ജന്തൂ**തി സത്തോ നരോ മാനവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു ജന്തു ഇന്ദഗു മനുജോ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - ന മേധഗം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"വിനിച്ഛയേ ഠത്വാ സയം പമായ, ഉദ്ധംസ ലോകസ്മിം വിവാദമേതി;
ഹിത്വാന സബ്ബാനി വിനിച്ഛയാനി, ന മേധഗം കുബ്ബതി ജന്തു ലോകേ"തി.

ചൂളവിയൂഹസുത്തനിദ്ദേസോ ദ്വാദസമോ.

൧൩. മഹാവിയൂഹസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ മഹാവിയൂഹസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൧൩൪. **യേ കേചിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ, ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തി** [സച്ചന്തി പവാദയന്തി (സ്യാ॰)] **;**
സബ്ബേവ തേ നിന്ദമന്വാനയന്തി, അഥോ പസംസമ്പി ലഭന്തി തത്ഥ.

യേ കേചിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ**തി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠിഗതികാ; തേ ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരം ദിട്ഠിഗതം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ സകായ സകായ ദിട്ഠിയാ വസന്തി സംവസന്തി ആവസന്തി പരിവസന്തി. യഥാ അഗാരികാ വാ ഘരേസു വസന്തി, സാപത്തികാ വാ ആപത്തീസു വസന്തി, സകിലേസാ വാ കിലേസേസു വസന്തി; ഏവമേവ സന്തേകേ...പേ॰... പരിവസന്തീതി - യേ കേചിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ.

ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തീതി. ''സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. ''അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തി.

സബ്ബേവ തേ നിന്ദമന്വാനയന്തീതി. സബ്ബേവ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ നിന്ദമേവ അന്വേന്തി, ഗരഹമേവ അന്വേന്തി, അകിത്തിമേവ അന്വേന്തി; സബ്ബേ നിന്ദിതായേവ ഹോന്തി, ഗരഹിതായേവ ഹോന്തി, അകിത്തിതായേവ ഹോന്തീതി - സബ്ബേവ തേ നിന്ദമന്വാനയന്തി.

അഥോ പസംസമ്പി ലഭന്തി തത്ഥാതി. തത്ഥ സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ പസംസം ഥോമനം കിത്തിം വണ്ണഹാരികം ലഭന്തി പടിലഭന്തി ഉപഗച്ഛന്തി വിന്ദന്തീതി - അഥോ പസംസമ്പി ലഭന്തി തത്ഥ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> ''യേ കേചിമേ ദിട്ഠിപരിബ്ബസാനാ, ഇദമേവ സച്ചന്തി ച വാദയന്തി;
> സബ്ബേവ തേ നിന്ദമന്വാനയന്തി, അഥോ പസംസമ്പി ലഭന്തി തത്ഥാ''തി.

൧൩൫. **അപ്പഞ്ഹി ഏതം ന അലം സമായ, ദുവേ വിവാദസ്സ ഫലാനി ബ്രൂമി;**
ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥ, ഖേമാഭിപസ്സം അവിവാദഭൂമിം.

അപ്പഞ്ഹി ഏതം ന അലം സമായാതി. **അപ്പഞ്ഹി ഏത**ന്തി അപ്പകം ഏതം, ഓമകം ഏതം, ഥോകകം ഏതം, ലാമകം ഏതം, ഛതുക്കം ഏതം, പരിത്തകം ഏതന്തി - അപ്പഞ്ഹി ഏതം. **ന അലം സമായാ**തി നാലം രാഗസ്സ സമായ, ദോസസ്സ സമായ, മോഹസ്സ സമായ , കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ...

പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ... ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം ... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സമായ ഉപസമായ വൂപസമായ നിബ്ബാനായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാതി - അപ്പഞ്ഹി ഏതം ന അലം സമായ.

ദുവേ വിവാദസ്സ ഫലാനി ബ്രൂമീതി. ദിട്ഠികലഹസ്സ ദിട്ഠിഭണ്ഡനസ്സ ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹസ്സ ദിട്ഠിവിവാദസ്സ ദിട്ഠിമേധഗസ്സ ദ്വേ ഫലാനി ഹോന്തി - ജയപരാജയോ ഹോതി, ലാഭാലാഭോ ഹോതി, യസായസോ ഹോതി, നിന്ദാപസംസോ ഹോതി, സുഖദുക്ഖം ഹോതി, സോമനസ്സദോമനസ്സം ഹോതി, ഇട്ഠാനിട്ഠം ഹോതി, അനുനയപടിഘം ഹോതി, ഉഗ്ഘാതിനിഗ്ഘാതി ഹോതി, അനുരോധവിരോധോ ഹോതി. അഥ വാ തം കമ്മം നിരയസംവത്തനികം, തിരച്ഛാനയോനിസംവത്തനികം, പേത്തിവിസയസംവത്തനികന്തി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ദുവേ വിവാദസ്സ ഫലാനി ബ്രൂമി.

ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥാതി. **ഏതമ്പി ദിസ്വാ**തി ഏതം ആദീനവം ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ ദിട്ഠികലഹേസു ദിട്ഠിഭണ്ഡനേസു ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹേസു ദിട്ഠിവിവാദേസു ദിട്ഠിമേധഗേസൂതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ. **ന വിവാദയേഥാ**തി ന കലഹം കരേയ്യ, ന ഭണ്ഡനം കരേയ്യ, ന വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ, ന വിവാദം കരേയ്യ, ന മേധഗം കരേയ്യ, കലഹം ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹം വിവാദം മേധഗം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കലഹാ ഭണ്ഡനാ വിഗ്ഗഹാ വിവാദാ മേധഗാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥ.

ഖേമാഭിപസ്സം അവിവാദഭൂമിന്തി. അവിവാദഭൂമിം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. ഏതം അവിവാദഭൂമിം ഖേമതോ താണതോ ലേണതോ സരണതോ അഭയതോ അച്ചുതതോ അമതതോ നിബ്ബാനതോ പസ്സന്തോ ദക്ഖന്തോ ഓലോകേന്തോ നിജ്ഝായന്തോ ഉപപരിക്ഖന്തോതി - ഖേമാഭിപസ്സം അവിവാദഭൂമിം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "അപ്പഞ്ഹി ഏതം ന അലം സമായ, ദുവേ വിവാദസ്സ ഫലാനി ബ്രൂമി;
> ഏതമ്പി ദിസ്വാ ന വിവാദയേഥ, ഖേമാഭിപസ്സം അവിവാദഭൂമി"ന്തി.

൧൧൨. യാ കാചിമാ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാ, സബ്ബാവ ഏതാ ന ഉപേതി വിദ്വാ;
അനൂപയോ സോ ഉപയം കിമേയ്യ, ദിട്ഠേ സുതേ ഖന്തിമകുബ്ബമാനോ.

യാ കാചിമാ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാതി. **യാ കാചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യാ കാചീതി. **സമ്മുതിയോ**തി. സമ്മുതിയോ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ദിട്ഠിസമ്മുതിയോ. **പുഥുജ്ജാ**തി പുഥുജ്ജനേഹി ജനിതാ സമ്മുതിയോതി

പുഥുജ്ജാ, പുഥു നാനാജനേഹി ജനിതാ വാ സമ്മുതിയോതി പുഥുജ്ജാതി - യാ കാചിമാ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാ.

സബ്ബാവ ഏതാ ന ഉപേതി വിദ്വാതി. വിദ്വാ വിജ്ജാഗതോ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. സബ്ബാവ ഏതാ ദിട്ഠിസമ്മുതിയോ നേതി ന ഉപേതി ന ഉപഗച്ഛതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - സബ്ബാവ ഏതാ ന ഉപേതി വിദ്വാ.

അനൂപയോ സോ ഉപയം കിമേയ്യാതി. **ഉപയോ**തി ദ്വേ ഉപയാ - തണ്ഹൂപയോ ച ദിട്ഠൂപയോ ച...പേ°... അയം തണ്ഹൂപയോ...പേ°... അയം ദിട്ഠൂപയോ. തസ്സ തണ്ഹൂപയോ പഹീനോ, ദിട്ഠൂപയോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തണ്ഹൂപയസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠൂപയസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ അനൂപയോ പുഗ്ഗലോ കിം രൂപം ഉപേയ്യ ഉപഗച്ഛേയ്യ ഗണ്ഹേയ്യ പരാമസേയ്യ അഭിനിവിസേയ്യ അത്താ മേതി. കിം വേദനം... കിം സഞ്ഞം... കിം സങ്ഖാരേ... കിം വിഞ്ഞാണം... കിം ഗതിം... കിം ഉപപത്തിം... കിം പടിസന്ധിം... കിം ഭവം ... കിം സംസാരം... കിം വട്ടം ഉപേയ്യ ഉപഗച്ഛേയ്യ ഗണ്ഹേയ്യ പരാമസേയ്യ അഭിനിവേസേയ്യാതി - അനൂപയോ സോ ഉപയം കിമേയ്യ.

ദിട്ഠേ സുതേ ഖന്തിമകുബ്ബമാനോതി. ദിട്ഠേ വാ ദിട്ഠസുദ്ധിയാ വാ സുതേ വാ സുതസുദ്ധിയാ വാ മുതേ വാ മുതസുദ്ധിയാ വാ ഖന്തിം അകുബ്ബമാനോ ഛന്ദം അകുബ്ബമാനോ പേമം അകുബ്ബമാനോ രാഗം അകുബ്ബമാനോ അജനയമാനോ അസഞ്ജനയമാനോ അനിബ്ബത്തയമാനോ അനഭിനിബ്ബത്തയമാനോതി - ദിട്ഠേ സുതേ ഖന്തിമകുബ്ബമാനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘യാ കാചിമാ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാ, സബ്ബാവ ഏതാ ന ഉപേതി വിദ്വാ;
> അനൂപയോ സോ ഉപയം കിമേയ്യ, ദിട്ഠേ സുതേ ഖന്തിമകുബ്ബമാനോ’’തി.

൯൩.
> **സീലുത്തമാ സഞ്ഞമേനാഹു സുദ്ധിം, വതം സമാദായ ഉപട്ഠിതാസേ;**
> **ഇധേവ സിക്ഖേമ അഥസ്സ സുദ്ധിം, ഭവൂപനീതാ കുസലാവദാനാ.**

സീലുത്തമാ സഞ്ഞമേനാഹു സുദ്ധിന്തി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സീലുത്തമവാദാ; തേ സീലമത്തേന സഞ്ഞമമത്തേന സംവരമത്തേന അവീതിക്കമമത്തേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിവിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിവിമുത്തിം ആഹു [ആഹംസു (സീ° ക°)] വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി.

സമണമുണ്ഡികാപുത്തോ ഏവമാഹ - ‘‘ചതൂഹി ഖോ അഹം, ഗഹപതി, ധമ്മേഹി സമന്നാഗതം പുരിസപുഗ്ഗലം പഞ്ഞപേമി സമ്പന്നകുസലം പരമകുസലം ഉത്തമപത്തിപത്തം സമണം അയോജ്ഝം. കതമേഹി ചതൂഹി? ഇധ, ഗഹപതി, ന കായേന പാപകമ്മം കരോതി, ന പാപികം [പാപകം (സീ°)] വാചം ഭാസതി, ന പാപകം സങ്കപ്പം സങ്കപ്പേതി, ന പാപകം ആജീവം ആജീവതി. ഇമേഹി ഖോ അഹം, ഗഹപതി , ചതൂഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതം പുരിസപുഗ്ഗലം പഞ്ഞപേമി സമ്പന്നകുസലം പരമകുസലം ഉത്തമപത്തിപത്തം

സമണം അയോജ്ഝം; ഏവമേവ സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സീലുത്തമവാദാ; തേ സീലമത്തേന സഞ്ഞമമത്തേന സംവരമത്തേന അവീതിക്കമമത്തേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം ആഹു വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീ’’തി - സീലുത്തമാ സഞ്ഞമേനാഹു സുദ്ധിം.

വതം സമാദായ ഉപട്ഠിതാസേതി. **വത**ന്തി ഹത്ഥിവതം വാ അസ്സവതം വാ ഗോവതം വാ കുക്കുരവതം വാ കാകവതം വാ വാസുദേവവതം വാ ബലദേവവതം വാ പുണ്ണഭദ്ദവതം വാ മണിഭദ്ദവതം വാ അഗ്ഗിവതം വാ നാഗവതം വാ സുപണ്ണവതം വാ യക്ഖവതം വാ അസുരവതം വാ ഗന്ധബ്ബവതം വാ മഹാരാജവതം വാ ചന്ദവതം വാ സൂരിയവതം വാ ഇന്ദവതം വാ ബ്രഹ്മവതം വാ ദേവവതം വാ ദിസാവതം വാ ആദായ സമാദായ ആദിയിത്വാ സമാദിയിത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ ഉപട്ഠിതാ പച്ചുപട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - വതം സമാദായ ഉപട്ഠിതാസേ.

ഇധേവ സിക്ഖേമ അഥസ്സ സുദ്ധിന്തി. **ഇധാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ. **സിക്ഖേമാ**തി സിക്ഖേമ ആചരേമ സമാചരേമ സമാദായ വത്തേമാതി - ഇധേവ സിക്ഖേമ. **അഥസ്സ സുദ്ധി**ന്തി അഥസ്സ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിന്തി - ഇധേവ സിക്ഖേമ അഥസ്സ സുദ്ധിം.

ഭവൂപനീതാ കുസലാവദാനാതി. **ഭവൂപനീതാ**തി ഭവൂപനീതാ ഭവൂപഗതാ ഭവജ്ഝോസിതാ ഭവാധിമുത്താതി - ഭവൂപനീതാ . **കുസലാവദാനാ**തി കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - ഭവൂപനീതാ കുസലാവദാനാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘സീലുത്തമാ സഞ്ഞമേനാഹു സുദ്ധിം, വതം സമാദായ ഉപട്ഠിതാസേ;
> ഇധേവ സിക്ഖേമ അഥസ്സ സുദ്ധിം, ഭവൂപനീതാ കുസലാവദാനാ’’തി.

൮൯൯. **സചേ ചുതോ സീലവതതോ ഹോതി, പവേധതീ** [സ വേധതീ (സീ സ്യാ॰)] **കമ്മവിരാധയിത്വാ;**
പജപ്പതീ [സ ജപ്പതീ (സീ॰ സ്യാ॰)] **പത്ഥയതീ ച സുദ്ധിം, സത്ഥാവ ഹീനോ പവസം ഘരമ്ഹാ.**

സചേ ചുതോ സീലവതതോ ഹോതീതി. ദ്വീഹി കാരണേഹി സീലവതതോ ചവതി - പരവിച്ഛിന്ദനായ വാ ചവതി, അനഭിസമ്ഭുണന്തോ വാ ചവതി. കഥം പരവിച്ഛിന്ദനായ ചവതി? പരോ വിച്ഛിന്ദതി സോ സത്ഥാ ന സബ്ബഞ്ഞൂ, ധമ്മോ ന സ്വാക്ഖാതോ, ഗണോ ന സുപ്പടിപന്നോ, ദിട്ഠി ന ഭദ്ദികാ, പടിപദാ ന സുപഞ്ഞത്താ, മഗ്ഗോ ന നിയ്യാനികോ, നത്ഥേത്ഥ സുദ്ധി വാ വിസുദ്ധി വാ പരിസുദ്ധി വാ, മുത്തി വാ വിമുത്തി വാ പരിമുത്തി വാ, നത്ഥേത്ഥ സുജ്ഝന്തി വാ വിസുജ്ഝന്തി വാ പരിസുജ്ഝന്തി വാ, മുച്ചന്തി വാ വിമുച്ചന്തി വാ, പരിമുച്ചന്തി വാ, ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ

പരിത്താതി. ഏവം പരോ വിച്ഛിന്ദതി. ഏവം വിച്ഛിന്ദിയമാനോ സത്ഥാരാ ചവതി, ധമ്മക്ഖാനാ ചവതി, ഗണാ ചവതി, ദിട്ഠിയാ ചവതി, പടിപദായ ചവതി, മഗ്ഗതോ ചവതി. ഏവം പരിവിച്ഛിന്ദനായ ചവതി. കഥം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ ചവതി? സീലം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ സീലതോ ചവതി, വതം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ വതതോ ചവതി, സീലബ്ബതം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ സീലബ്ബതതോ ചവതി. ഏവം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ ചവതീതി - സചേ ചുതോ സീലവതതോ ഹോതി.

പവേധതി കമ്മവിരാധയിത്വാതി. **പവേധതീ**തി സീലം വാ വതം വാ സീലബ്ബതം വാ "വിരദ്ധം മയാ, അപരദ്ധം മയാ, ഖലിതം മയാ, ഗലിതം മയാ, അഞ്ഞായ അപരദ്ധോ അഹ"ന്തി വേധതി പവേധതി സമ്പവേധതീതി - പവേധതി. **കമ്മവിരാധയിത്വാ**തി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരം വാ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരം വാ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരം വാ "വിരദ്ധം മയാ, അപരദ്ധം മയാ, ഖലിതം മയാ, ഗലിതം മയാ, അഞ്ഞായ അപരദ്ധോ അഹ"ന്തി വേധതി പവേധതി സമ്പവേധതീതി - പവേധതി കമ്മവിരാധയിത്വാ.

പജപ്പതീ പത്ഥയതീ ച സുദ്ധിന്തി. **പജപ്പതീ**തി സീലം വാ ജപ്പതി, വതം വാ ജപ്പതി, സീലബ്ബതം വാ ജപ്പതി പജപ്പതി അഭിജപ്പതീതി - പജപ്പതി. **പത്ഥയതീ ച സുദ്ധി**ന്തി സീലസുദ്ധിം വാ പത്ഥേതി, വതസുദ്ധിം വാ പത്ഥേതി, സീലബ്ബതസുദ്ധിം വാ പത്ഥേതി പിഹേതി അഭിജപ്പതീതി - പജപ്പതീ പത്ഥയതീ ച സുദ്ധിം.

സത്ഥാവ ഹീനോ പവസം ഘരമ്ഹാതി. യഥാ പുരിസോ ഘരതോ നിക്ഖന്തോ സത്ഥേന പവസം വസന്തോ സത്ഥാ ഓഹീനോ, തം വാ സത്ഥം അനുബന്ധതി സകം വാ ഘരം പച്ചാഗച്ഛതി; ഏവമേവ സോ ദിട്ഠിഗതികോ തം വാ സത്ഥാരം ഗണ്ഹാതി അഞ്ഞം വാ സത്ഥാരം ഗണ്ഹാതി, തം വാ ധമ്മക്ഖാനം ഗണ്ഹാതി അഞ്ഞം വാ ധമ്മക്ഖാനം ഗണ്ഹാതി, തം വാ ഗണം ഗണ്ഹാതി അഞ്ഞം വാ ഗണം ഗണ്ഹാതി, തം വാ ദിട്ഠിം ഗണ്ഹാതി അഞ്ഞം വാ ദിട്ഠിം ഗണ്ഹാതി, തം വാ പടിപദം ഗണ്ഹാതി അഞ്ഞം വാ പടിപദം ഗണ്ഹാതി, തം വാ മഗ്ഗം ഗണ്ഹാതി അഞ്ഞം വാ മഗ്ഗം ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതീതി - സത്ഥാവ ഹീനോ പവസം ഘരമ്ഹാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"സചേ ചുതോ സീലവതതോ ഹോതി, പവേധതീ കമ്മവിരാധയിത്വാ;
പജപ്പതീ പത്ഥയതീ ച സുദ്ധിം, സത്ഥാവ ഹീനോ പവസം
ഘരമ്ഹാ"തി.

൯൩. **സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം, കമ്മഞ്ച സാവജ്ജനവജ്ജമേതം;**
സുദ്ധിം അസുദ്ധിന്തി അപത്ഥയാനോ, വിരതോ ചരേ സന്തിമനുഗ്ഗഹായ.

സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബന്തി. സബ്ബാ സീലസുദ്ധിയോ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ, സബ്ബാ വതസുദ്ധിയോ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ, സബ്ബാ സീലബ്ബതസുദ്ധിയോ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.

കമ്മഞ്ച സാവജ്ജനവജ്ജമേതന്തി. സാവജ്ജകമ്മം വുച്ചതി - കണ്ഹം കണ്ഹവിപാകം. അനവജ്ജകമ്മം വുച്ചതി - സുക്കം സുക്കവിപാകം. സാവജ്ജഞ്ച കമ്മം അനവജ്ജഞ്ച കമ്മം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - കമ്മഞ്ച സാവജ്ജനവജ്ജമേതം.

സുദ്ധിം അസുദ്ധിന്തി അപത്ഥയാനോതി. **അസുദ്ധി**ന്തി അസുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, അകുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേന്തി. **സുദ്ധി**ന്തി സുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, പഞ്ച കാമഗുണേ പത്ഥേന്തി; അസുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, അകുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേന്തി, പഞ്ച കാമഗുണേ പത്ഥേന്തി; സുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പത്ഥേന്തി, അസുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, അകുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേന്തി, പഞ്ച കാമഗുണേ പത്ഥേന്തി, ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പത്ഥേന്തി; സുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, തേധാതുകേ കുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേന്തി, അസുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, അകുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേന്തി, പഞ്ച കാമഗുണേ പത്ഥേന്തി, ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പത്ഥേന്തി, തേധാതുകേ കുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേന്തി; സുദ്ധിം പത്ഥേന്തി, പുഥുജ്ജനകല്യാണകാ [കല്യാണപുഥുജ്ജനാ (സ്യാ॰) ഏവമീദിസേസു ഠാനേസു] നിയാമാവക്കന്തിം [നിയാമാവത്തന്തിം (ക॰)] പത്ഥേന്തി. സേക്ഖാ അഗ്ഗധമ്മം അരഹത്തം പത്ഥേന്തി. അരഹത്തേ പത്തേ അരഹാ നേവ അകുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേതി, നപി പഞ്ച കാമഗുണേ പത്ഥേതി, നപി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പത്ഥേതി, നപി തേധാതുകേ കുസലേ ധമ്മേ പത്ഥേതി, നപി നിയാമാവക്കന്തിം പത്ഥേതി, നപി അഗ്ഗധമ്മം അരഹത്തം പത്ഥേതി. പത്ഥനാ സമതിക്കന്തോ അരഹാ വുദ്ധിപാരിഹാനിവീതിവത്തോ [വുദ്ധിപാരിഹാനിം വീതിവത്തോ (സീ॰)]. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിജരാമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - സുദ്ധിം അസുദ്ധിന്തി അപത്ഥയാനോ.

വിരതോ ചരേ സന്തിമനുഗ്ഗഹായാതി. **വിരതോ**തി സുദ്ധിഅസുദ്ധിയാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ, വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - വിരതോ. **ചരേ**തി ചരേയ്യ വിചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - വിരതോ ചരേ. **സന്തിമനുഗ്ഗഹായാ**തി സന്തിയോ വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ദിട്ഠിസന്തിയോ അഗണ്ഹന്തോ അപരാമസന്തോ അനഭിനിവിസന്തോതി - വിരതോ ചരേ സന്തിമനുഗ്ഗഹായ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം, കമ്മഞ്ച സാവജ്ജനവജ്ജമേതം;
> സുദ്ധിം അസുദ്ധിന്തി അപത്ഥയാനോ, വിരതോ ചരേ
> സന്തിമനുഗ്ഗഹായാ''തി.

൧൩. തമൂപനിസ്സായ ജിഗുച്ഛിതം വാ, അഥ വാപി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ;
ഉദ്ധംസരാ സുദ്ധിമനുത്ഥുനന്തി, അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസു.

തമൂപനിസ്സായ ജിഗുച്ഛിതം വാതി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ തപോജിഗുച്ഛവാദാ തപോജിഗുച്ഛസാരാ തപോജിഗുച്ഛനിസ്സിതാ ആനിസ്സിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - തമൂപനിസ്സായ ജിഗുച്ഛിതം വാ.

അഥ വാപി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാതി. ദിട്ഠം വാ ദിട്ഠസുദ്ധിം വാ സുതം വാ സുതസുദ്ധിം വാ മുതം വാ മുതസുദ്ധിം വാ നിസ്സായ ഉപനിസ്സായ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാതി - അഥ വാപി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ.

ഉദ്ധംസരാ സുദ്ധിമനുത്ഥുനന്തീതി. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഉദ്ധംസരാവാദാ. കതമേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഉദ്ധംസരാവാദാ? യേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ അച്ചന്തസുദ്ധികാ, സംസാരസുദ്ധികാ, അകിരിയദിട്ഠികാ, സസ്സതവാദാ - ഇമേ തേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഉദ്ധംസരാവാദാ. തേ സംസാരേ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം ഥുനന്തി വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഉദ്ധംസരാ സുദ്ധിമനുത്ഥുനന്തി.

അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസൂതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ. **ഭവാഭവേസൂ**തി ഭവാഭവേ കമ്മഭവേ പുനബ്ഭവേ കാമഭവേ, കമ്മഭവേ കാമഭവേ പുനബ്ഭവേ രൂപഭവേ , കമ്മഭവേ രൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ അരൂപഭവേ, കമ്മഭവേ അരൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ പുനപ്പുനബ്ഭവേ പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ അവീതതണ്ഹാ അവിഗതതണ്ഹാ അചത്തതണ്ഹാ അവന്തതണ്ഹാ അമുത്തതണ്ഹാ അപ്പഹീനതണ്ഹാ അപ്പടിനിസ്സട്ഠതണ്ഹാതി - അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസു.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “തമൂപനിസ്സായ ജിഗുച്ഛിതം വാ, അഥ വാപി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ;
> ഉദ്ധംസരാ സുദ്ധിമനുത്ഥുനന്തി, അവീതതണ്ഹാസേ ഭവാഭവേസൂ”തി.

൧൬൮. **പത്ഥയമാനസ്സ ഹി ജപ്പിതാനി, പവേധിതം വാപി പകപ്പിതേസു;**
ചുതൂപപാതോ ഇധ യസ്സ നത്ഥി, സ കേന വേധേയ്യ കുഹിം വ ജപ്പേ.

പത്ഥയമാനസ്സ ഹി ജപ്പിതാനീതി. പത്ഥനാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **പത്ഥയമാനസ്സാ**തി പത്ഥയമാനസ്സ ഇച്ഛമാനസ്സ സാദിയമാനസ്സ പിഹയമാനസ്സ അഭിജപ്പയമാനസ്സാതി - പത്ഥയമാനസ്സ ഹി. **ജപ്പിതാനീ**തി. **ജപ്പനാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലന്തി - പത്ഥയമാനസ്സ ഹി ജപ്പിതാനി.

പവേധിതം വാപി പകപ്പിതേസൂതി. **പകപ്പനാ**തി ദ്വേ പകപ്പനാ - തണ്ഹാപകപ്പനാ ച ദിട്ഠിപകപ്പനാ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാപകപ്പനാ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിപകപ്പനാ. **പവേധിതം വാപി പകപ്പിതേസൂ**തി. പകപ്പിതം വത്ഥും അച്ഛേദസങ്കിനോപി വേധേന്തി, അച്ഛിജ്ജന്തേപി വേധേന്തി, അച്ഛിന്നേപി വേധേന്തി; പകപ്പിതം വത്ഥും വിപരിണാമസങ്കിനോപി വേധേന്തി, വിപരിണമന്തേപി വേധേന്തി, വിപരിണതേപി വേധേന്തി പവേധേന്തി സമ്പവേധേന്തീതി - പവേധിതം വാപി പകപ്പിതേസു.

ചുതൂപപാതോ ഇധ യസ്സ നത്ഥീതി. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. യസ്സ ഗമനം ആഗമനം ഗമനാഗമനം കാലംഗതി ഭവാഭവോ ചുതി ച ഉപപത്തി ച നിബ്ബത്തി ച ഭേദോ ച ജാതി ച ജരാമരണഞ്ച നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ചുതൂപപാതോ ഇധ യസ്സ നത്ഥി.

സ കേന വേധേയ്യ കുഹിം വ ജപ്പേതി. സോ കേന രാഗേന വേധേയ്യ, കേന ദോസേന വേധേയ്യ, കേന മോഹേന വേധേയ്യ, കേന മാനേന വേധേയ്യ, കായ ദിട്ഠിയാ വേധേയ്യ, കേന ഉദ്ധച്ചേന വേധേയ്യ, കായ വിചികിച്ഛായ വേധേയ്യ, കേഹി അനുസയേഹി വേധേയ്യ - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠംഗതോതി വാ ഥാമഗതോതി വാ. തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ; അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയാ കേന വേധേയ്യ - നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ, സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി യേന വേധേയ്യ പവേധേയ്യ സമ്പവേധേയ്യാതി - സ കേന വേധേയ്യ. **കുഹിംവ ജപ്പേ**തി കുഹിം വാ ജപ്പേയ്യ കിമ്ഹി ജപ്പേയ്യ, കത്ഥ ജപ്പേയ്യ പജപ്പേയ്യ അഭിജപ്പേയ്യാതി - സ കേന വേധേയ്യ കുഹിം വ ജപ്പേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''പത്ഥയമാനസ്സ ഹി ജപ്പിതാനി, പവേധിതം വാപി പകപ്പിതേസു;
> ചുതൂപപാതോ ഇധ യസ്സ നത്ഥി, സ കേന വേധേയ്യ കുഹിം വ ജപ്പേ''തി.

൧൧൫. യമാഹു ധമ്മം പരമന്തി ഏകേ, തമേവ ഹീനന്തി പനാഹു അഞ്ഞേ;
സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസം, സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാ.

യമാഹു ധമ്മം പരമന്തി ഏകേതി. യം ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ''ഇദം പരമം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവര''ന്തി , ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - യമാഹു ധമ്മം പരമന്തി ഏകേ.

തമേവ ഹീനന്തി പനാഹു അഞ്ഞേതി തമേവ ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ''ഹീനം ഏതം, നിഹീനം ഏതം, ഓമകം ഏതം, ലാമകം ഏതം, ഛതുക്കം ഏതം, പരിത്തകം ഏത''ന്തി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - തമേവ ഹീനന്തി പനാഹു അഞ്ഞേ.

സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസന്തി. ഇമേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം വാദോ കതമോ സച്ചോ തച്ഛോ തഥോ ഭൂതോ യാഥാവോ അവിപരീതോതി - സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസം.

സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാതി. സബ്ബേവിമേ സമണബ്രാഹ്മണാ കുസലവാദാ പണ്ഡിതവാദാ ഥിരവാദാ ഞായവാദാ ഹേതുവാദാ

ലക്ഖണവാദാ കാരണവാദാ ഠാനവാദാ സകായ ലദ്ധിയാതി - സബ്ബേവ ഹീമേ കുസലാവദാനാ.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

“യമാഹു ധമ്മം പരമന്തി ഏകേ, തമേവ ഹീനന്തി പനാഹു അഞ്ഞേ;
സച്ചോ നു വാദോ കതമോ ഇമേസം, സബ്ബേവ ഹീമേ
കുസലാവദാനാ”തി.

൧൪൫. **സകഞ്ഹി ധമ്മം പരിപുണ്ണമാഹു, അഞ്ഞസ്സ ധമ്മം പന ഹീനമാഹു;**
ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, സകം സകം സമ്മുതിമാഹു സച്ചം.

സകഞ്ഹി ധമ്മം പരിപുണ്ണമാഹൂതി സകം ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ “ഇദം സമത്തം പരിപുണ്ണം അനോമ”ന്തി, ഏവമാഹംസു…പേ॰… ഏവം വോഹരന്തീതി - സകഞ്ഹി ധമ്മം പരിപുണ്ണമാഹു.

അഞ്ഞസ്സ ധമ്മം പന ഹീനമാഹൂതി. അഞ്ഞസ്സ ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ “ഹീനം ഏതം, നിഹീനം ഏതം, ഓമകം ഏതം, ലാമകം ഏതം, ഛതുക്കം ഏതം, പരിത്തകം ഏത”ന്തി, ഏവമാഹംസു ഏവം കഥേന്തി ഏവം ഭണന്തി ഏവം ദീപയന്തി ഏവം വോഹരന്തീതി - അഞ്ഞസ്സ ധമ്മം പന ഹീനമാഹു.

ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തീതി ഏവം ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാ വിവാദയന്തി, കലഹം കരോന്തി, ഭണ്ഡനം കരോന്തി, വിഗ്ഗഹം കരോന്തി, വിവാദം കരോന്തി, മേധഗം കരോന്തി - “ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി…പേ॰… നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ”തി - ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി.

സകം സകം സമ്മുതിമാഹു സച്ചന്തി. “സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി - സകം സകം സമ്മുതിമാഹു സച്ചം. “അസസ്സതോ ലോകോ … പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി - സകം സകം സമ്മുതിമാഹു സച്ചം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സകഞ്ഹി ധമ്മം പരിപുണ്ണമാഹു, അഞ്ഞസ്സ ധമ്മം പന ഹീനമാഹു;
ഏവമ്പി വിഗ്ഗയ്ഹ വിവാദയന്തി, സകം സകം സമ്മുതിമാഹു സച്ച”ന്തി.

൧൪൬. **പരസ്സ ചേ വമ്ഭയിതേന ഹീനോ, ന കോചി ധമ്മേസു വിസേസി അസ്സ;**
പുഥൂ ഹി അഞ്ഞസ്സ വദന്തി ധമ്മം, നിഹീനതോ സമ്ഹി ദള്ഹം വദാനാ.

പരസ്സ ചേ വമ്ഭയിതേന ഹീനോതി പരസ്സ ചേ വമ്ഭയിതകാരണാ നിന്ദിതകാരണാ ഗരഹിതകാരണാ ഉപവദിതകാരണാ പരോ ബാലോ ഹോതി ഹീനോ നിഹീനോ ഓമകോ ലാമകോ ഛതുക്കോ പരിത്തോതി - പരസ്സ ചേ വമ്ഭയിതേന ഹീനോ.

ന കോചി ധമ്മേസു വിസേസി അസ്സാതി. ധമ്മേസു ന കോചി അഗ്ഗോ സേട്ഠോ വിസിട്ഠോ പാമോക്ഖോ ഉത്തമോ പവരോ അസ്സാതി - ന കോചി ധമ്മേസു വിസേസി അസ്സ.

പുഥൂ ഹി അഞ്ഞസ്സ വദന്തി ധമ്മം, നിഹീനതോതി. ബഹുകാപി ബഹൂനം ധമ്മം വദന്തി ഉപവദന്തി നിന്ദന്തി ഗരഹന്തി ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ, ബഹുകാപി ഏകസ്സ ധമ്മം വദന്തി ഉപവദന്തി നിന്ദന്തി ഗരഹന്തി ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ, ഏകോപി ബഹൂനം ധമ്മം വദതി ഉപവദതി നിന്ദതി ഗരഹതി ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോ, ഏകോപി ഏകസ്സ ധമ്മം വദതി ഉപവദതി നിന്ദതി ഗരഹതി ഹീനതോ നിഹീനതോ ഓമകതോ ലാമകതോ ഛതുക്കതോ പരിത്തതോതി - പുഥൂ ഹി അഞ്ഞസ്സ വദന്തി ധമ്മം.

നിഹീനതോ സമ്ഹി ദള്ഹം വദാനാതി. ധമ്മോ സകായനം, ദിട്ഠി സകായനം, പടിപദാ സകായനം, മഗ്ഗോ സകായനം, സകായനേ ദള്ഹവാദാ ഥിരവാദാ ബലികവാദാ അട്ഠിതവാദാതി - നിഹീനതോ സമ്ഹി ദള്ഹം വദാനാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “പരസ്സ ചേ വമ്ഭയിതേന ഹീനോ, ന കോചി ധമ്മേസു വിസേസി അസ്സ;
> പുഥൂ ഹി അഞ്ഞസ്സ വദന്തി ധമ്മം, നിഹീനതോ സമ്ഹി ദള്ഹം വദാനാ”തി.

> **ꠃ. സദ്ധമ്മപൂജാപി** [സദ്ധമ്മപൂജാ ച (സീ॰ സ്യാ॰)] **പനാ തഥേവ, യഥാ പസംസന്തി സകായനാനി;**
> **സബ്ബേവ വാദാ** [സബ്ബേ പവാദാ (സ്യാ॰)] **തഥിയാ** [തഥി വാ (ബഹൂസു)] **ഭവേയ്യും, സുദ്ധീ ഹി നേസം പച്ചത്തമേവ.**

സദ്ധമ്മപൂജാപി പനാ തഥേവാതി. കതമാ സദ്ധമ്മപൂജാ? സകം സത്ഥാരം സക്കരോതി ഗരും കരോതി മാനേതി പൂജേതി “അയം സത്ഥാ സബ്ബഞ്ഞൂ”തി - അയം സദ്ധമ്മപൂജാ. സകം ധമ്മക്ഖാനം സകം ഗണം സകം ദിട്ഠിം സകം പടിപദം സകം മഗ്ഗം സക്കരോതി ഗരും കരോതി മാനേതി പൂജേതി “അയം മഗ്ഗോ നിയ്യാനികോ”തി - അയം സദ്ധമ്മപൂജാ . **സദ്ധമ്മപൂജാപി പനാ തഥേവാ**തി സദ്ധമ്മപൂജാ തഥാ തച്ഛാ ഭൂതാ യാഥാവാ അവിപരീതാതി - സദ്ധമ്മപൂജാപി പനാ തഥേവ.

യഥാ പസംസന്തി സകായനാനീതി. ധമ്മോ സകായനം ദിട്ഠി സകായനം പടിപദാ സകായനം മഗ്ഗോ സകായനം, സകായനാനി പസംസന്തി ഥോമേന്തി കിത്തേന്തി വണ്ണേന്തീതി - യഥാ പസംസന്തി സകായനാനി.

സബ്ബേവ വാദാ തഥിയാ ഭവേയ്യുന്തി സബ്ബേവ വാദാ തഥാ തച്ഛാ ഭൂതാ യാഥാവാ അവിപരീതാ ഭവേയ്യുന്തി - സബ്ബേവ വാദാ തഥിയാ ഭവേയ്യും.

സുദ്ധീ ഹി നേസം പച്ചത്തമേവാതി. പച്ചത്തമേവ തേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം സുദ്ധി വിസുദ്ധി പരിസുദ്ധി, മുത്തി വിമുത്തി പരിമുത്തീതി - സുദ്ധീ ഹി

നേസം പച്ചത്തമേവ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “സദ്ധമ്മപൂജാപി പനാ തഥേവ, യഥാ പസംസന്തി സകായനാനി;
> സബ്ബേവ വാദാ തഥിയാ ഭവേയ്യും, സുദ്ധീ ഹി നേസം പച്ചത്തമേവാ”തി.

൮൪൯. **ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യമത്ഥി, ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം;**
തസ്മാ വിവാദാനി ഉപാതിവത്തോ, ന ഹി സേട്ഠതോ പസ്സതി ധമ്മമഞ്ഞം.

ന ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യമത്ഥീതി. നാതി പടിക്ഖേപോ. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ...പേ॰... അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ. **ന ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യമത്ഥീ**തി ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യതാ നത്ഥി, ബ്രാഹ്മണോ ന പരനേയ്യോ, ന പരപത്തിയോ, ന പരപച്ചയോ, ന പരപടിബദ്ധഗൂ [പരപടിബന്ധഗൂ (ക॰)] ജാനാതി പസ്സതി അസമ്മൂള്ഹോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ. “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ”തി ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യതാ നത്ഥി, ബ്രാഹ്മണോ ന പരനേയ്യോ, ന പരപത്തിയോ, ന പരപച്ചയോ, ന പരപടിബദ്ധഗൂ ജാനാതി പസ്സതി അസമ്മൂള്ഹോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ. “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ”തി...പേ॰... “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്ത്തി ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യതാ നത്ഥി, ബ്രാഹ്മണോ ന പരനേയ്യോ , ന പരപത്തിയോ, ന പരപച്ചയോ, ന പരപടിബദ്ധഗൂ ജാനാതി പസ്സതി അസമ്മൂള്ഹോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോതി - ന ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യമത്ഥി.

ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതന്തി. **ധമ്മേസൂ**തി ദ്വാസട്ഠിയാ ദിട്ഠിഗതേസു. **നിച്ഛേയ്യാ**തി നിച്ഛിനിത്വാ വിനിച്ഛിനിത്വാ വിചിനിത്വാ പവിചിനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. ഓധിഗ്ഗാഹോ ബിലഗ്ഗാഹോ വരഗ്ഗാഹോ കോട്ഠാസഗ്ഗാഹോ ഉച്ചയഗ്ഗാഹോ സമുച്ചയഗ്ഗാഹോ “ഇദം സച്ചം തഥം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീത”ന്തി ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം.

തസ്മാ വിവാദാനി ഉപാതിവത്തോതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ദിട്ഠികലഹാനി ദിട്ഠിഭണ്ഡനാനി ദിട്ഠിവിഗ്ഗഹാനി ദിട്ഠിവിവാദാനി ദിട്ഠിമേധഗാനി ഉപാതിവത്തോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - തസ്മാ വിവാദാനി ഉപാതിവത്തോ.

ന ഹി സേട്ഠതോ പസ്സതി ധമ്മമഞ്ഞന്തി. അഞ്ഞം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം അഞ്ഞത്ര സതിപട്ഠാനേഹി, അഞ്ഞത്ര സമ്മപ്പധാനേഹി, അഞ്ഞത്ര ഇദ്ധിപാദേഹി , അഞ്ഞത്ര ഇന്ദ്രിയേഹി, അഞ്ഞത്ര ബലേഹി, അഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗേഹി, അഞ്ഞത്ര അരിയാ അട്ഠങ്ഗികാ മഗ്ഗാ, അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസിട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം ധമ്മം ന പസ്സതി ന ദക്ഖതി ന ഓലോകേതി ന നിജ്ഝായതി ന ഉപപരിക്ഖതീതി - ന ഹി സേട്ഠതോ പസ്സതി ധമ്മമഞ്ഞം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “ന ബ്രാഹ്മണസ്സ പരനേയ്യമത്ഥി, ധമ്മേസു നിച്ഛേയ്യ സമുഗ്ഗഹീതം; തസ്മാ വിവാദാനി ഉപാതിവത്തോ, ന ഹി സേട്ഠതോ പസ്സതി ധമ്മമഞ്ഞ”ന്തി.

൯൧൪. **ജാനാമി പസ്സാമി തഥേവ ഏതം, ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിം;**
അദക്ഖി ചേ കിഞ്ഹി തുമസ്സ തേന, അതിസിത്വാ അഞ്ഞേന വദന്തി സുദ്ധിം.

ജാനാമി പസ്സാമി തഥേവ ഏതന്തി. **ജാനാമീ**തി പരചിത്തഞാണേന [പരചിത്തവിജാനനഞാണേന (സീ॰) അട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] വാ ജാനാമി, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന വാ ജാനാമി. **പസ്സാമീ**തി മംസചക്ഖുനാ വാ പസ്സാമി, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വാ പസ്സാമി. **തഥേവ ഏത**ന്തി ഏതം തഥം തച്ഛം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീതന്തി - ജാനാമി പസ്സാമി തഥേവ ഏതം.

ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിന്തി. ദിട്ഠിയാ ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി. “സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ദിട്ഠിയാ ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തി. “അസസ്സതോ ലോകോ...പേ॰... നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ദിട്ഠിയാ ഏകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പച്ചേന്തീതി - ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിം.

അദക്ഖി ചേ കിഞ്ഹി തുമസ്സ തേനാതി. **അദക്ഖീ**തി പരചിത്തഞാണേന വാ അദക്ഖി, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന വാ അദക്ഖി, മംസചക്ഖുനാ വാ അദക്ഖി, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വാ അദക്ഖീതി - അദക്ഖി ചേ. **കിഞ്ഹി തുമസ്സ തേനാ**തി. തസ്സ തേന ദസ്സനേന കിം കതം? ന ദുക്ഖപരിഞ്ഞാ അത്ഥി, ന സമുദയസ്സ പഹാനം അത്ഥി, ന മഗ്ഗഭാവനാ അത്ഥി, ന ഫലസച്ഛികിരിയാ അത്ഥി, ന രാഗസ്സ സമുച്ഛേദപഹാനം അത്ഥി, ന ദോസസ്സ സമുച്ഛേദപഹാനം അത്ഥി, ന മോഹസ്സ സമുച്ഛേദപഹാനം അത്ഥി , ന കിലേസാനം സമുച്ഛേദപഹാനം അത്ഥി, ന സംസാരവട്ടസ്സ ഉപച്ഛേദോ അത്ഥീതി - അദക്ഖി ചേ കിഞ്ഹി തുമസ്സ തേന.

അതിസിത്വാ അഞ്ഞേന വദന്തി സുദ്ധിന്തി തേ തിത്ഥിയാ സുദ്ധിമഗ്ഗം വിസുദ്ധിമഗ്ഗം പരിസുദ്ധിമഗ്ഗം വോദാതമഗ്ഗം പരിവോദാതമഗ്ഗം അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തിത്വാ അഞ്ഞത്ര സതിപട്ഠാനേഹി, അഞ്ഞത്ര സമ്മപ്പധാനേഹി, അഞ്ഞത്ര ഇദ്ധിപാദേഹി, അഞ്ഞത്ര ഇന്ദ്രിയേഹി, അഞ്ഞത്ര ബലേഹി അഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗേഹി, അഞ്ഞത്ര അരിയാ അട്ഠങ്ഗികാ മഗ്ഗാ സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി. ഏവമ്പി അതിസിത്വാ അഞ്ഞേന വദന്തി സുദ്ധിം.

അഥ വാ ബുദ്ധാ ച ബുദ്ധസാവകാ ച പച്ചേകബുദ്ധാ ച തേസം തിത്ഥിയാനം അസുദ്ധിമഗ്ഗം അവിസുദ്ധിമഗ്ഗം അപരിസുദ്ധിമഗ്ഗം അവോദാതമഗ്ഗം അപരിവോദാതമഗ്ഗം അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തിത്വാ ചതൂഹി

സതിപട്ഠാനേഹി ചതൂഹി സമ്മപ്പധാനേഹി ചതൂഹി ഇദ്ധിപാദേഹി പഞ്ചഹി ഇന്ദ്രിയേഹി പഞ്ചഹി ബലേഹി സത്തഹി ബോജ്ഝങ്ഗേഹി അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം, മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഏവമ്പി അതിസിത്വാ അഞ്ഞേന വദന്തി സുദ്ധിം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘ജാനാമി പസ്സാമി തഥേവ ഏതം, ദിട്ഠിയാ ഏകേ പച്ചേന്തി സുദ്ധിം;
അദക്ഖി ചേ കിഞ്ഹി തുമസ്സ തേന, അതിസിത്വാ അഞ്ഞേന വദന്തി സുദ്ധി’’ന്തി.

൧൪൬. **പസ്സം നരോ ദക്ഖതി നാമരൂപം, ദിസ്വാന വാ ഞായതി** [ഞസ്സതി (സീ॰ സ്യാ॰)] **താനിമേവ;**
കാമം ബഹും പസ്സതു അപ്പകം വാ, ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തി.

പസ്സം നരോ ദക്ഖതി നാമരൂപന്തി പസ്സം നരോ ദക്ഖതി പരചിത്തഞാണേന വാ പസ്സന്തോ, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന വാ പസ്സന്തോ, മംസചക്ഖുനാ വാ പസ്സന്തോ, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വാ പസ്സന്തോ നാമരൂപംയേവ ദക്ഖതി നിച്ചതോ സുഖതോ അത്തതോ, ന തേസം ധമ്മാനം സമുദയം വാ അത്ഥങ്ഗമം വാ അസ്സാദം വാ ആദീനവം വാ നിസ്സരണം വാ ദക്ഖതീതി - പസ്സം നരോ ദക്ഖതി നാമരൂപം.

ദിസ്വാന വാ ഞായതി താനിമേവാതി. **ദിസ്വാ**തി പരചിത്തഞാണേന വാ ദിസ്വാ, പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന വാ ദിസ്വാ, മംസചക്ഖുനാ വാ ദിസ്വാ, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വാ ദിസ്വാ, നാമരൂപംയേവ ദിസ്വാ ഞായതി നിച്ചതോ സുഖതോ അത്തതോ, ന തേസം ധമ്മാനം സമുദയം വാ അത്ഥങ്ഗമം വാ അസ്സാദം വാ ആദീനവം വാ നിസ്സരണം വാ ഞായതീതി - ദിസ്വാന വാ ഞായതി താനിമേവ.

കാമം ബഹും പസ്സതു അപ്പകം വാതി. കാമം ബഹുകം വാ പസ്സന്തോ നാമരൂപം അപ്പകം വാ നിച്ചതോ സുഖതോ അത്തതോതി - കാമം ബഹും പസ്സതു അപ്പകം വാ.

ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തീതി. **കുസലാ**തി യേ തേ ഖന്ധകുസലാ ധാതുകുസലാ ആയതനകുസലാ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലാ സതിപട്ഠാനകുസലാ സമ്മപ്പധാനകുസലാ ഇദ്ധിപാദകുസലാ ഇന്ദ്രിയകുസലാ ബലകുസലാ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലാ മഗ്ഗകുസലാ ഫലകുസലാ നിബ്ബാനകുസലാ, തേ കുസലാ പരചിത്തഞാണേന വാ പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിഞാണേന വാ മംസചക്ഖുനാ വാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വാ നാമരൂപദസ്സനേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം ന വദന്തി ന കഥേന്തി ന ഭണന്തി ന ദീപയന്തി ന വോഹരന്തീതി - ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘പസ്സം നരോ ദക്ഖതി നാമരൂപം, ദിസ്വാന വാ ഞായതി താനിമേവ;

കാമം ബഹും പസ്സതു അപ്പകം വാ, ന ഹി തേന സുദ്ധിം കുസലാ വദന്തീ’’തി.

൧൪൨. നിവിസ്സവാദീ ന ഹി സുബ്ബിനായോ, പകപ്പിതാ ദിട്ഠിപുരേക്ഖരാനോ;
യം നിസ്സിതോ തത്ഥ സുഭം വദാനോ, സുദ്ധിം വദോ തത്ഥ തഥദ്ദസാ സോ.

നിവിസ്സവാദീ ന ഹി സുബ്ബിനായോതി. ‘‘സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ’’ന്തി നിവിസ്സവാദീ, ‘‘അസസ്സതോ ലോകോ…പേ॰… നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ’’ന്തി - നിവിസ്സവാദീ. **ന ഹി സുബ്ബിനായോ**തി. നിവിസ്സവാദീ ദുബ്ബിനയോ ദുപ്പഞ്ഞാപയോ [ദുപ്പഞ്ഞാപിയോ (സീ॰) ഏവമീദിസേസു ഠാനേസു] ദുന്നിജ്ഝാപയോ ദുപ്പേക്ഖാപയോ ദുപ്പസാദയോതി - നിവിസ്സവാദീ ന ഹി സുബ്ബിനായോ.

പകപ്പിതാ ദിട്ഠിപുരേക്ഖരാനോതി. കപ്പിതാ പകപ്പിതാ അഭിസങ്ഖതാ സണ്ഠപിതാ ദിട്ഠിം പുരേക്ഖതോ കത്വാ ചരതി. ദിട്ഠിധജോ ദിട്ഠികേതു ദിട്ഠാധിപതേയ്യോ ദിട്ഠിയാ പരിവാരിതോ ചരതീതി - പകപ്പിതാ ദിട്ഠിപുരേക്ഖരാനോ.

യം നിസ്സിതോ തത്ഥ സുഭം വദാനോതി. **യം നിസ്സിതോ**തി യം സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനം ഗണം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം നിസ്സിതോ ആനിസ്സിതോ അല്ലീനോ ഉപഗതോ അജ്ഝോസിതോ അധിമുത്തോതി - യം നിസ്സിതോ. **തത്ഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ. **സുഭം വദാനോ**തി സുഭവാദോ സോഭനവാദോ പണ്ഡിതവാദോ ഥിരവാദോ ഞായവാദോ ഹേതുവാദോ ലക്ഖണവാദോ കാരണവാദോ ഠാനവാദോ സകായ ലദ്ധിയാതി - യം നിസ്സിതോ തത്ഥ സുഭം വദാനോ.

സുദ്ധിം വദോ തത്ഥ തഥദ്ദസാ സോതി. സുദ്ധിവാദോ വിസുദ്ധിവാദോ പരിസുദ്ധിവാദോ വോദാതവാദോ പരിവോദാതവാദോ. അഥ വാ സുദ്ധിദസ്സനോ വിസുദ്ധിദസ്സനോ പരിസുദ്ധിദസ്സനോ വോദാതദസ്സനോ പരിവോദാതദസ്സനോതി - സുദ്ധിം വാദോ. **തത്ഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ തഥം തച്ഛം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീതന്തി അദ്ദസ്സ അദക്ഖി അപസ്സി പടിവിജ്ഝീതി - സുദ്ധിം വാദോ തത്ഥ തഥദ്ദസാ സോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘നിവിസ്സവാദീ ന ഹി സുബ്ബിനായോ, പകപ്പിതാ ദിട്ഠിപുരേക്ഖരാനോ;
യം നിസ്സിതോ തത്ഥ സുഭം വദാനോ, സുദ്ധിം വദോ തത്ഥ തഥദ്ദസാ സോ’’തി.

൧൪൩. ന ബ്രാഹ്മണോ കപ്പമുപേതി സങ്ഖാ, ന ദിട്ഠിസാരീ നപി ഞാണബന്ധു;
ഞത്വാ ച സോ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാ, ഉപേക്ഖതീ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേ.

ന ബ്രാഹ്മണോ കപ്പമുപേതി സങ്ഖാതി. **നാ**തി പടിക്ഖേപോ. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ…പേ॰… അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ

ച…പേ॰… അയം തണ്ഹാകപ്പോ…പേ॰… അയം ദിട്ഠികപ്പോ. സങ്ഖാ വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ…പേ॰… അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. **ന ബ്രാഹ്മണോ കപ്പമുപേതി സങ്ഖാ**തി. ബ്രാഹ്മണോ സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ… സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ…പേ॰… യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്ത്ന്തി സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ നേതി ന ഉപേതി ന ഉപഗച്ഛതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - ന ബ്രാഹ്മണോ കപ്പമുപേതി സങ്ഖാ.

ന ദിട്ഠിസാരീ നപി ഞാണബന്ധൂതി. തസ്സ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. സോ ദിട്ഠിയാ ന യായതി ന നീയതി ന വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതി നപി തം ദിട്ഠിഗതം സാരതോ പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - ന ദിട്ഠിസാരീ. **നപി ഞാണബന്ധൂ**തി അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ തണ്ഹാബന്ധും വാ ദിട്ഠിബന്ധും വാ ന കരോതി ന ജനേതി ന സഞ്ജനേതി ന നിബ്ബത്തേതി നാഭിനിബ്ബത്തേതീതി - ന ദിട്ഠിസാരീ നപി ഞാണബന്ധു.

ഞത്വാ ച സോ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാതി. **ഞത്വാ**തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി…പേ॰… ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഞത്വാ ച സോ. **സമ്മുതിയോ** വുച്ചന്തി ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി ദിട്ഠിസമ്മുതിയോ. **പുഥുജ്ജാ**തി പുഥുജ്ജനേഹി ജനിതാ വാ താ സമ്മുതിയോതി - പുഥുജ്ജാ. പുഥു നാനാജനേഹി ജനിതാ വാ സമ്മുതിയോതി പുഥുജ്ജാതി - ഞത്വാ ച സോ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാ.

ഉപേക്ഖതീ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേതി. അഞ്ഞേ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി. അരഹാ ഉപേക്ഖതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - ഉപേക്ഖതീ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ന ബ്രാഹ്മണോ കപ്പമുപേതി സങ്ഖാ, ന ദിട്ഠിസാരീ നപി
> ഞാണബന്ധു;
> ഞത്വാ ച സോ സമ്മുതിയോ പുഥുജ്ജാ, ഉപേക്ഖതീ ഉഗ്ഗഹണന്തി
> മഞ്ഞേ''തി.

൮൩. വിസ്സജ്ജ ഗന്ഥാനി മുനീധ ലോകേ, വിവാദജാതേസു ന വഗ്ഗസാരീ;
സന്തോ അസന്തേസു ഉപേക്ഖകോ സോ, അനുഗ്ഗഹോ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേ.

വിസ്സജ്ജ ഗന്ഥാനി മുനീധ ലോകേതി. **ഗന്ഥാ**തി ചത്താരോ ഗന്ഥാ - അഭിജ്ഝാ കായഗന്ഥോ, ബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ, സീലബ്ബതപരാമാസോ കായഗന്ഥോ, ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ. അത്തനോ ദിട്ഠിയാ രാഗോ അഭിജ്ഝാ

കായഗന്ഥോ, പരവാദേസു ആഘാതോ അപ്പച്ചയോ ബ്യാപാദോ കായഗന്ഥോ, അത്തനോ സീലം വാ വതം വാ സീലബ്ബതം വാ പരാമസതി സീലബ്ബതപരാമാസോ കായഗന്ഥോ, അത്തനോ ദിട്ഠിം അഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ ഇദംസച്ചാഭിനിവേസോ കായഗന്ഥോ. **വിസ്സജ്ജാ**തി ഗന്ഥേ വോസ്സജ്ജിത്വാ വിസ്സജ്ജ. അഥ വാ ഗന്ഥേ ഗധിതേ ഗന്ഥിതേ [ഗഥിതേ ഗണ്ഠിതേ (ബഹൂസു) സുദ്ധട്ഠകസുത്തേ സത്തമഗാഥാവണ്ണനാ ഓലോകേതബ്ബാ] ബന്ധേ വിബന്ധേ ആബന്ധേ [ബദ്ധേ വിബദ്ധേ ആബദ്ധേ (സീ॰)] ലഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതേ പലിബുദ്ധേ ബന്ധനേ ഫോടയിത്വാ വിസ്സജ്ജ. യഥാ വയ്ഹം വാ രഥം വാ സകടം വാ സന്ദമാനികം വാ സജ്ജം വിസ്സജ്ജം കരോന്തി വികോപേന്തി; ഏവമേവ ഗന്ഥേ വോസ്സജ്ജിത്വാ വിസ്സജ്ജ. അഥ വാ ഗന്ഥേ ഗഥിതേ ഗണ്ഠിതേ ബന്ധേ വിബന്ധേ ആബന്ധേ ലഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതേ പലിബുദ്ധേ ബന്ധനേ ഫോടയിത്വാ വിസ്സജ്ജ. **മുനീ**തി. **മോനം** വുച്ചതി ഞാണം…പേ॰… സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **ഇധാ**തി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ…പേ॰… ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേതി - വിസ്സജ്ജ ഗന്ഥാനി മുനീധ ലോകേ.

വിവാദജാതേസു ന വഗ്ഗസാരീതി. വിവാദജാതേസു സഞ്ജാതേസു നിബ്ബത്തേസു അഭിനിബ്ബത്തേസു പാതുഭൂതേസു [വിവാദേ ജാതേ സഞ്ജാതേ നിബ്ബത്തേ അഭിനിബ്ബത്തേ പാതുഭൂതേ (സീ॰ ക॰)] ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു ദോസാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു ഭയാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു മോഹാഗതിം ഗച്ഛന്തേസു ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി, ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി, ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി, ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി, ന മാനവസേന ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി, ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി, ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി, ന അനുസയവസേന ഗച്ഛതി, ന വഗ്ഗേഹി ധമ്മേഹി യായതി നീയതി വുയ്ഹതി സംഹരീയതീതി - വിവാദജാതേസു ന വഗ്ഗസാരീ.

സന്തോ അസന്തേസു ഉപേക്ഖകോ സോതി. **സന്തോ**തി രാഗസ്സ സന്തത്താ സന്തോ, ദോസസ്സ സന്തത്താ സന്തോ, മോഹസ്സ സന്തത്താ സന്തോ…പേ॰… സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി - സന്തോ. **അസന്തേസൂ**തി അസന്തേസു അനുപസന്തേസു അവൂപസന്തേസു അനിബ്ബുതേസു അപ്പടിപസ്സദ്ധേസൂതി - സന്തോ അസന്തേസു. **ഉപേക്ഖകോ സോ**തി അരഹാ ഛളങ്ഗുപേക്ഖായ സമന്നാഗതോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നേവ സുമനോ ഹോതി ന ദുമ്മനോ ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ…പേ॰… കാലം കങ്ഖതി ഭാവിതോ സന്തോതി - സന്തോ അസന്തേസു ഉപേക്ഖകോ സോ.

അനുഗ്ഗഹോ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേതി. അഞ്ഞേ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ഗണ്ഹന്തേ പരാമസന്തേ അഭിനിവിസന്തേ. അരഹാ ഉപേക്ഖതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - അനുഗ്ഗഹോ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“വിസ്സജ്ജ ഗന്ഥാനി മുനീധ ലോകേ, വിവാദജാതേസു ന വഗ്ഗസാരീ;

സന്തോ അസന്തേസു ഉപേക്ഖകോ സോ, അനുഗ്ഗഹോ ഉഗ്ഗഹണന്തി മഞ്ഞേ”തി.

൧൮. പുബ്ബാസവേ ഹിത്വാ നവേ അകുബ്ബം, ന ഛന്ദഗൂ നോപി നിവിസ്സവാദീ;
സ വിപ്പമുത്തോ ദിട്ഠിഗതേഹി ധീരോ, ന ലിമ്പതി ലോകേ അനത്തഗരഹീ.

പുബ്ബാസവേ ഹിത്വാ നവേ അകുബ്ബന്തി. **പുബ്ബാസവാ** വുച്ചന്തി അതീതാ രൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാ. അതീതേ സങ്ഖാരേ ആരബ്ഭ യേ കിലേസാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും തേ കിലേസേ ഹിത്വാ ചജിത്വാ പരിച്ചജിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - പുബ്ബാസവേ ഹിത്വാ. **നവേ അകുബ്ബ**ന്തി നവാ വുച്ചന്തി പച്ചുപ്പന്നാ രൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാ. പച്ചുപ്പന്നേ സങ്ഖാരേ ആരബ്ഭ ഛന്ദം [ഖന്തിം (ക॰)] അകുബ്ബമാനോ പേമം അകുബ്ബമാനോ രാഗം അകുബ്ബമാനോ അജനയമാനോ അസഞ്ജനയമാനോ അനിബ്ബത്തയമാനോ അനഭിനിബ്ബത്തയമാനോതി - പുബ്ബാസവേ ഹിത്വാ നവേ അകുബ്ബം.

ന ഛന്ദഗൂ നോപി നിവിസ്സവാദീതി. ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി , ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി, ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി , ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി, ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി, ന മാനവസേന ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി, ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി, ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി, ന അനുസയവസേന ഗച്ഛതി, ന വഗ്ഗേഹി ധമ്മേഹി യായതി നീയതി വുയ്ഹതി ന സംഹരീയതീതി - ന ഛന്ദഗൂ. **നോപി നിവിസ്സവാദീ**തി “സസ്സതോ ലോകോ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ന നിവിസ്സവാദീ...പേ॰... “നേവ ഹോതി ന ന ഹോതി തഥാഗതോ പരം മരണാ, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ന നിവിസ്സവാദീതി - ന ഛന്ദഗൂ നോപി നിവിസ്സവാദീ.

സ വിപ്പമുത്തോ ദിട്ഠിഗതേഹി ധീരോതി തസ്സ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. സോ ദിട്ഠിഗതേഹി വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി. **ധീരോ**തി ധീരോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീതി - സ വിപ്പമുത്തോ ദിട്ഠിഗതേഹി ധീരോ.

ന ലിമ്പതി ലോകേ അനത്തഗരഹീതി. **ലേപാ**തി ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാലേപോ ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിലേപോ. തസ്സ തണ്ഹാലേപോ പഹീനോ, ദിട്ഠിലേപോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തസ്സ തണ്ഹാലേപസ്സ പഹീനത്താ, ദിട്ഠിലേപസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ അപായലോകേ ന ലിമ്പതി, മനുസ്സലോകേ ന ലിമ്പതി, ദേവലോകേ ന ലിമ്പതി, ഖന്ധലോകേ ന ലിമ്പതി, ധാതുലോകേ ന ലിമ്പതി, ആയതനലോകേ ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി, അലിത്തോ അപലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ന ലിമ്പതി ലോകേ.

അനത്തഗരഹീതി ദ്വീഹി കാരണേഹി അത്താനം ഗരഹതി - കതത്താ ച അകതത്താ ച. കഥം കതത്താ ച അകതത്താ ച അത്താനം ഗരഹതി? “കതം മേ കായദുച്ചരിതം, അകതം മേ കായസുചരിത”ന്തി അത്താനം ഗരഹതി. “കതം

മേ വചീദുച്ചരിതം…പേ॰… കതം മേ മനോദുച്ചരിതം … കതോ മേ പാണാതിപാതോ…പേ॰… കതാ മേ മിച്ഛാദിട്ഠി, അകതാ മേ സമ്മാദിട്ഠീ''തി അത്താനം ഗരഹതി. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച അത്താനം ഗരഹതി.

അഥ വാ ''സീലേസുമ്ഹി ന പരിപൂരകാരീ''തി അത്താനം ഗരഹതി. ''ഇന്ദ്രിയേസുമ്ഹി അഗുത്തദ്വാരോ''തി… ''ഭോജനേമ്ഹി അമത്തഞ്ഞൂ''തി… ''ജാഗരിയമ്ഹി അനനുയുത്തോ''തി… ''ന സതിസമ്പജഞ്ഞേനാമ്ഹി സമന്നാഗതോ''തി… ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ''തി… ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ''തി… ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ''തി… ''അഭാവിതാനി മേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനീ''തി… ''അഭാവിതാനി മേ പഞ്ച ബലാനീ''തി… ''അഭാവിതാ മേ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ''തി… ''അഭാവിതോ മേ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ''തി… ''ദുക്ഖം മേ അപരിഞ്ഞാത''ന്തി… ''ദുക്ഖസമുദയോ മേ അപ്പഹീനോ''തി… ''മഗ്ഗോ മേ അഭാവിതോ''തി… ''നിരോധോ മേ അസച്ഛികതോ''തി അത്താനം ഗരഹതി. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച അത്താനം ഗരഹതി. ഏവം അത്തഗരഹീ. തയിദം കമ്മം അകുബ്ബമാനോ അജനയമാനോ അസഞ്ജനയമാനോ അനിബ്ബത്തയമാനോ അനഭിനിബ്ബത്തയമാനോ അനത്തഗരഹീതി - ന ലിമ്പതി ലോകേ അനത്തഗരഹീ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''പുബ്ബാസവേ ഹിത്വാ നവേ അകുബ്ബം, ന ഛന്ദഗൂ നോപി നിവിസ്സവാദീ;
സ വിപ്പമുത്തോ ദിട്ഠിഗതേഹി ധീരോ, ന ലിമ്പതി ലോകേ അനത്തഗരഹീ''തി.

ഫർസ്. **സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ, യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ;**
സ പന്നഭാരോ മുനി വിപ്പമുത്തോ, ന കപ്പിയോ നൂപരതോ ന പത്ഥിയോ.
[ഇതി ഭഗവാ]

സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാതി. **സേനാ** വുച്ചതി മാരസേനാ. കായദുച്ചരിതം മാരസേനാ, വചീദുച്ചരിതം മാരസേനാ, മനോദുച്ചരിതം മാരസേനാ, രാഗോ… ദോസോ… മോഹോ… കോധോ… ഉപനാഹോ… മക്ഖോ… പളാസോ… ഇസ്സാ… മച്ഛരിയം… മായാ… സാഠേയ്യം… ഥമ്ഭോ… സാരമ്ഭോ… മാനോ… അതിമാനോ… മദോ… പമാദോ… സബ്ബേ കിലേസാ… സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ… സബ്ബേ ദരഥാ… സബ്ബേ പരിളാഹാ… സബ്ബേ സന്താപാ… സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ മാരസേനാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

''കാമാ തേ പഠമാ സേനാ, ദുതിയാ അരതി വുച്ചതി…പേ॰… ;
ന നം അസുരോ ജിനാതി, ജേത്വാവ ലഭതേ സുഖ''ന്തി.

യതോ ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി സബ്ബാ ച മാരസേനാ സബ്ബേ ച പടിസേനികരാ കിലേസാ ജിതാ ച പരാജിതാ ച ഭഗ്ഗാ വിപ്പലുഗ്ഗാ പരമ്മുഖാ - സോ വുച്ചതി വിസേനിഭൂതോ. സോ ദിട്ഠേ വിസേനിഭൂതോ, സുതേ… മുതേ … വിഞ്ഞാതേ വിസേനിഭൂതോതി - സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ, യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ.

സ പന്നഭാരോ മുനി വിപ്പമുത്തോതി. **ഭാരാ**തി തയോ ഭാരാ - ഖന്ധഭാരോ, കിലേസഭാരോ, അഭിസങ്ഖാരഭാരോ. കതമോ ഖന്ധഭാരോ? പടിസന്ധിയാ രൂപം വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരാ വിഞ്ഞാണം - അയം ഖന്ധഭാരോ. കതമോ കിലേസഭാരോ? രാഗോ ദോസോ മോഹോ…പേ॰… സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ - അയം കിലേസഭാരോ. കതമോ അഭിസങ്ഖാരഭാരോ? പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ - അയം അഭിസങ്ഖാരഭാരോ. യതോ ഖന്ധഭാരോ ച കിലേസഭാരോ ച അഭിസങ്ഖാരഭാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, സോ വുച്ചതി പന്നഭാരോ പതിതഭാരോ ഓരോപിതഭാരോ സമോരോപിതഭാരോ നിക്ഖിത്തഭാരോ പടിപസ്സദ്ധഭാരോ.

മുനീതി മോനം വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ വിചയോ പവിചയോ ധമ്മവിചയോ സല്ലക്ഖണാ ഉപലക്ഖണാ പച്ചുപലക്ഖണാ, പണ്ഡിച്ചം കോസല്ലം നേപുഞ്ഞം വേഭബ്യാ ചിന്താ ഉപപരിക്ഖാ ഭൂരി മേധാ പരിനായികാ വിപസ്സനാ സമ്പജഞ്ഞം പതോദോ പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം പഞ്ഞാസത്ഥം പഞ്ഞാപാസാദോ പഞ്ഞാആലോകോ പഞ്ഞാഓഭാസോ പഞ്ഞാപജ്ജോതോ പഞ്ഞാരതനം അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. തേന ഞാണേന സമന്നാഗതോ മുനി മോനപ്പത്തോ.

തീണി മോനേയ്യാനി - കായമോനേയ്യം, വചീമോനേയ്യം, മനോമോനേയ്യം. കതമം കായമോനേയ്യം? തിവിധാനം കായദുച്ചരിതാനം [തിവിധകായദുച്ചരിതാനം (ക॰) മഹാനി॰ ൧൪] പഹാനം കായമോനേയ്യം, തിവിധം കായസുചരിതം കായമോനേയ്യം, കായാരമ്മണേ ഞാണം കായമോനേയ്യം, കായപരിഞ്ഞാ കായമോനേയ്യം, പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ കായമോനേയ്യം, കായേ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം കായമോനേയ്യം, കായസങ്ഖാരനിരോധോ ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപത്തി കായമോനേയ്യം - ഇദം കായമോനേയ്യം.

കതമം വചീമോനേയ്യം? ചതുബ്ബിധാനം വചീദുച്ചരിതാനം പഹാനം വചീമോനേയ്യം, ചതുബ്ബിധം വചീസുചരിതം വചീമോനേയ്യം, വാചാരമ്മണേ ഞാണം വചീമോനേയ്യം, വാചാപരിഞ്ഞാ വചീമോനേയ്യം, പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ വചീമോനേയ്യം, വാചായ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം വചീമോനേയ്യം, വചീസങ്ഖാരനിരോധോ ദുതിയജ്ഝാനസമാപത്തി വചീമോനേയ്യം - ഇദം വചീമോനേയ്യം.

കതമം മനോമോനേയ്യം? തിവിധാനം മനോദുച്ചരിതാനം പഹാനം മനോമോനേയ്യം, തിവിധം മനോസുചരിതം മനോമോനേയ്യം, ചിത്താരമ്മണേ ഞാണം മനോമോനേയ്യം, ചിത്തപരിഞ്ഞാ മനോമോനേയ്യം, പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ മനോമോനേയ്യം, ചിത്തേ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം മനോമോനേയ്യം, ചിത്തസങ്ഖാരനിരോധോ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധസമാപത്തി മനോമോനേയ്യം - ഇദം മനോമോനേയ്യം.

“കായമുനിം വാചാമുനിം, മനോമുനിമനാസവം;
മുനിം മോനേയ്യസമ്പന്നം, ആഹു സബ്ബപ്പഹായിനം.

“കായമുനിം വാചാമുനിം, മനോമുനിമനാസവം;
മുനിം മോനേയ്യസമ്പന്നം, ആഹു നിന്ഹാതപാപക”ന്തി
[നിനഹാതപാപകന്തി (സീ॰)].

ഇമേഹി തീഹി മോനേയ്യേഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതാ ഛ മുനിനോ [മുനയോ (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] - അഗാരമുനിനോ, അനഗാരമുനിനോ, സേഖമുനിനോ, അസേഖമുനിനോ, പച്ചേകമുനിനോ, മുനിമുനിനോതി [മുനിമുനിനോ (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ഛ്ര]. കതമേ അഗാരമുനിനോ? യേ തേ അഗാരികാ ദിട്ഠപദാ വിഞ്ഞാതസാസനാ - ഇമേ അഗാരമുനിനോ. കതമേ അനഗാരമുനിനോ? യേ തേ പബ്ബജിതാ ദിട്ഠപദാ വിഞ്ഞാതസാസനാ - ഇമേ അനഗാരമുനിനോ. സത്ത സേഖാ സേഖമുനിനോ, അരഹന്തോ അസേഖമുനിനോ. പച്ചേകബുദ്ധാ പച്ചേകമുനിനോ. മുനിമുനിനോ വുച്ചന്തി തഥാഗതാ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ.

“ന മോനേന മുനി ഹോതി, മൂള്ഹരൂപോ അവിദ്ദസു;
യോ ച തുലംവ പഗ്ഗയ്ഹ, വരമാദായ പണ്ഡിതോ.

“പാപാനി പരിവജ്ജേതി, സ മുനി തേന സോ മുനി;
യോ മുനാതി ഉഭോ ലോകേ, മുനി തേന പവുച്ചതി.

“അസതഞ്ച സതഞ്ച ഞത്വാ ധമ്മം, അജ്ഝത്തം ബഹിദ്ധാ ച
സബ്ബലോകേ;
ദേവമനുസ്സേഹി പൂജിതോ യോ, സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി”.

വിപ്പമുത്തോതി മുനിനോ രാഗാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം; ദോസാ ചിത്തം... മോഹാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി - സ പന്നഭാരോ മുനി വിപ്പമുത്തോ.

ന കപ്പിയോ നൂപരതോ ന പത്ഥിയോതി ഭഗവാതി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാകപ്പോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠികപ്പോ. തസ്സ തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ, ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ ന കപ്പേതി ന ജനേതി ന സഞ്ജനേതി ന നിബ്ബത്തേതി നാഭിനിബ്ബത്തേതീതി - ന കപ്പിയോ. **നൂപരതോ**തി. സബ്ബേ ബാലപുഥുജ്ജനാ രജ്ജന്തി, പുഥുജ്ജനകല്യാണകം ഉപാദായ സത്ത സേഖാ അപ്പത്തസ്സ പത്തിയാ അനധിഗതസ്സ അധിഗമായ അസച്ഛികതസ്സ സച്ഛികിരിയായ ആരമന്തി വിരമന്തി പടിവിരമന്തി, അരഹാ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ന കപ്പിയോ നൂപരതോ. **ന പത്ഥിയോ**തി. **പത്ഥനാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ പത്ഥനാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി ന പത്ഥിയോ.

ഭഗവാതി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ,

ഭഗ്ഗകണ്ഡകോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ, ഭജി വിഭജി പവിഭജി ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ, ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ, ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഭായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം സഞ്ഞാഭാവനാനം ദസന്നം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ, ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം ന പിതരാ കതം ന ഭാതരാ കതം ന ഭഗിനിയാ കതം ന മിത്താമച്ചേഹി കതം ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം ന ദേവതാഹി കതം; വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - ന കപ്പിയോ നൂപരതോ ന പത്ഥിയോ ഇതി ഭഗവാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സ സബ്ബധമ്മേസു വിസേനിഭൂതോ, യം കിഞ്ചി ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ;
> സ പന്നഭാരോ മുനി വിപ്പമുത്തോ, ന കപ്പിയോ നൂപരതോ ന പത്ഥിയോ''.[ഇതി ഭഗവാതി]

മഹാവിയൂഹസുത്തനിദ്ദേസോ തേരസമോ.

൧൪. തുവട്ടകസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ തുവട്ടകസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൧൦൬. പുച്ഛാമി തം ആദിച്ചബന്ധു, [ആദിച്ചബന്ധൂ (സീ॰ സ്യാ॰)] **വിവേകം സന്തിപദഞ്ച മഹേസി** [മഹേസിം (സീ॰ സ്യാ॰)] **;**
കഥം ദിസ്വാ നിബ്ബാതി ഭിക്ഖു, അനുപാദിയാനോ ലോകസ്മിം കിഞ്ചി.

പുച്ഛാമി തം ആദിച്ചബന്ധൂതി. **പുച്ഛാ**തി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ, ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ, വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ. കതമാ അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ ലക്ഖണം അഞ്ഞാതം ഹോതി അദിട്ഠം അതുലിതം അതീരിതം അവിഭൂതം അവിഭാവിതം, തസ്സ ഞാണായ ദസ്സനായ തുലനായ തീരണായ വിഭാവനായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ. കതമാ ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ ലക്ഖണം ഞാതം ഹോതി ദിട്ഠം തുലിതം തീരിതം വിഭൂതം വിഭാവിതം, അഞ്ഞേഹി പണ്ഡിതേഹി സദ്ധിം സംസന്ദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ. കതമാ വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ സംസയപക്ഖന്ദോ [സംസയപക്ഖന്നോ (സീ॰ സ്യാ॰)] ഹോതി വിമതിപക്ഖന്ദോ ദ്വേള്ഹകജാതോ, ''ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ''തി സോ വിമതിച്ഛേദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ. ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ.

അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - മനുസ്സപുച്ഛാ, അമനുസ്സപുച്ഛാ, നിമ്മിതപുച്ഛാ. കതമാ മനുസ്സപുച്ഛാ? മനുസ്സാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, ഭിക്ഖൂ പുച്ഛന്തി, ഭിക്ഖുനിയോ പുച്ഛന്തി, ഉപാസകാ പുച്ഛന്തി, ഉപാസികായോ പുച്ഛന്തി, രാജാനോ പുച്ഛന്തി, ഖത്തിയാ പുച്ഛന്തി, ബ്രാഹ്മണാ പുച്ഛന്തി, വേസ്സാ പുച്ഛന്തി, സുദ്ദാ പുച്ഛന്തി, ഗഹട്ഠാ പുച്ഛന്തി, പബ്ബജിതാ പുച്ഛന്തി - അയം മനുസ്സപുച്ഛാ. കതമാ അമനുസ്സപുച്ഛാ? അമനുസ്സാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, നാഗാ പുച്ഛന്തി, സുപണ്ണാ പുച്ഛന്തി, യക്ഖാ പുച്ഛന്തി, അസുരാ പുച്ഛന്തി, ഗന്ധബ്ബാ പുച്ഛന്തി, മഹാരാജാനോ പുച്ഛന്തി, ഇന്ദാ പുച്ഛന്തി, ബ്രഹ്മാനോ പുച്ഛന്തി, ദേവതായോ പുച്ഛന്തി - അയം അമനുസ്സപുച്ഛാ. കതമാ നിമ്മിതപുച്ഛാ? യം ഭഗവാ രൂപം അഭിനിമ്മിനാതി മനോമയം സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗം അഹീനിന്ദ്രിയം തം സോ നിമ്മിതോ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛതി, ഭഗവാ തസ്സ [നത്ഥി സീ॰ സ്യാ॰ പോത്ഥകേസു] വിസജ്ജേതി - അയം നിമ്മിതപുച്ഛാ. ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ.

അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അത്തത്ഥപുച്ഛാ, പരത്ഥപുച്ഛാ, ഉഭയത്ഥപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ദിട്ഠധമ്മികത്ഥപുച്ഛാ, സമ്പരായികത്ഥപുച്ഛാ, പരമത്ഥപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അനവജ്ജത്ഥപുച്ഛാ, നിക്കിലേസത്ഥപുച്ഛാ [നിക്ഖേപത്ഥപുച്ഛാ (സീ॰ ക॰)], വോദാനത്ഥപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അതീതപുച്ഛാ, അനാഗതപുച്ഛാ, പച്ചുപ്പന്നപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അജ്ഝത്തപുച്ഛാ, ബഹിദ്ധാപുച്ഛാ, അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - കുസലപുച്ഛാ, അകുസലപുച്ഛാ, അബ്യാകതപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ഖന്ധപുച്ഛാ, ധാതുപുച്ഛാ, ആയതനപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - സതിപട്ഠാനപുച്ഛാ,

സമ്മപ്പധാനപുച്ഛാ, ഇദ്ധിപാദപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ഇന്ദ്രിയപുച്ഛാ, ബലപുച്ഛാ, ബോജ്ഝങ്ഗപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - മഗ്ഗപുച്ഛാ, ഫലപുച്ഛാ, നിബ്ബാനപുച്ഛാ.

പുച്ഛാമി തന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം, "കഥയസ്സു മേ"തി - പുച്ഛാമി തം. **ആദിച്ചബന്ധൂ**തി. ആദിച്ചോ വുച്ചതി സൂരിയോ [സുരിയോ (സീ॰ സ്യാ॰)]. സൂരിയോ ഗോതമോ ഗോത്തേന, ഭഗവാപി ഗോതമോ ഗോത്തേന, ഭഗവാ സൂരിയസ്സ ഗോത്തഞാതകോ ഗോത്തബന്ധു; തസ്മാ ബുദ്ധോ ആദിച്ചബന്ധൂതി - പുച്ഛാമി തം ആദിച്ചബന്ധു.

വിവേകം സന്തിപദഞ്ച മഹേസീതി. **വിവേകാ**തി തയോ വിവേകാ - കായവിവേകോ , ചിത്തവിവേകോ, ഉപധിവിവേകോ. കതമോ കായവിവേകോ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിത്തം സേനാസനം ഭജതി അരഞ്ഞം രുക്ഖമൂലം പബ്ബതം കന്ദരം ഗിരിഗുഹം സുസാനം വനപത്ഥം അബ്ഭോകാസം പലാലപുഞ്ജം കായേന വിവിത്തേന വിഹരതി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി - അയം കായവിവേകോ.

കതമോ ചിത്തവിവേകോ? പഠമം ഝാനം സമാപന്നസ്സ നീവരണേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ വിതക്കവിചാരേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, തതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ പീതിയാ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നസ്സ സുഖദുക്ഖേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ആകാസാനഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ രൂപസഞ്ഞായ പടിഘസഞ്ഞായ നാനത്തസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ ആകാസാനഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി , നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. സോതാപന്നസ്സ സക്കായദിട്ഠിയാ വിചികിച്ഛായ സീലബ്ബതപരാമാസാ ദിട്ഠാനുസയാ വിചികിച്ഛാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. സകദാഗാമിസ്സ ഓളാരികാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ ഓളാരികാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. അനാഗാമിസ്സ അനുസഹഗതാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ അനുസഹഗതാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി. അരഹതോ രൂപരാഗാ അരൂപരാഗാ മാനാ ഉദ്ധച്ചാ അവിജ്ജായ മാനാനുസയാ ഭവരാഗാനുസയാ അവിജ്ജാനുസയാ, തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേഹി ചിത്തം വിവിത്തം ഹോതി - അയം ചിത്തവിവേകോ.

കതമോ ഉപധിവിവേകോ? **ഉപധി** വുച്ചതി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഉപധിവിവേകോ വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം - അയം ഉപധിവിവേകോ. കായവിവേകോ ച

വിവേകട്ഠകായാനം [വൂപകട്ഠകായാനം (സീ॰)] നേക്ഖമ്മാഭിരതാനം, ചിത്തവിവേകോ ച പരിസുദ്ധചിത്താനം പരമവോദാനപത്താനം, ഉപധിവിവേകോ ച നിരുപധീനം പുഗ്ഗലാനം വിസങ്ഖാരഗതാനം. **സന്തീ**തി ഏകേന ആകാരേന സന്തിപി സന്തിപദമ്പി തംയേവ അമതം നിബ്ബാനം, യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''സന്തമേതം പദം, പണീതമേതം പദം, യദിദം സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാന''ന്തി. അഥ അപരേന ആകാരേന യേ ധമ്മാ സന്താധിഗമായ സന്തിഫുസനായ സന്തിസച്ഛികിരിയായ സംവത്തന്തി, സേയ്യഥിദം - ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ - ഇമേ വുച്ചന്തി സന്തിപദം താണപദം ലേണപദം സരണപദം അഭയപദം അച്ചുതപദം അമതപദം നിബ്ബാനപദം.

മഹേസീതി മഹേസി ഭഗവാ. മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹന്തം സമാധിക്ഖന്ധം...പേ॰... മഹന്തം പഞ്ഞാക്ഖന്ധം... മഹന്തം വിമുത്തിക്ഖന്ധം... മഹന്തം വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി; മഹതോ തമോകായസ്സ പദാലനം, മഹതോ വിപല്ലാസസ്സ ഭേദനം, മഹതോ തണ്ഹാസല്ലസ്സ അബ്ബഹനം [അബ്ബൂഹനം (സീ॰ സ്യാ॰), അബ്ഭുഹനം (ക॰)], മഹതോ ദിട്ഠിസങ്ഘാതസ്സ വിനിവേഠനം, മഹതോ മാനധജസ്സ പപാതനം [പവാഹനം (സ്യാ॰)], മഹതോ അഭിസങ്ഖാരസ്സ വൂപസമം, മഹതോ ഓഘസ്സ നിത്ഥരണം, മഹതോ ഭാരസ്സ നിക്ഖേപനം, മഹതോ സംസാരവട്ടസ്സ ഉപച്ഛേദം, മഹതോ സന്താപസ്സ നിബ്ബാപനം , മഹതോ പരിളാഹസ്സ പടിപസ്സദ്ധിം, മഹതോ ധമ്മധജസ്സ ഉസ്സാപനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹന്തേ സതിപട്ഠാനേ മഹന്തേ സമ്മപ്പധാനേ മഹന്തേ ഇദ്ധിപാദേ മഹന്താനി ഇന്ദ്രിയാനി മഹന്താനി ബലാനി മഹന്തേ ബോജ്ഝങ്ഗേ മഹന്തം അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം മഹന്തം പരമത്ഥം അമതം നിബ്ബാനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി; മഹേസക്ഖേഹി വാ സത്തേഹി ഏസിതോ ഗവേസിതോ പരിയേസിതോ കഹം ബുദ്ധോ കഹം ഭഗവാ കഹം ദേവദേവോ കഹം നരാസഭോതി മഹേസീതി - വിവേകം സന്തിപദഞ്ച മഹേസി.

കഥം ദിസ്വാ നിബ്ബാതി ഭിക്ഖൂതി. കഥം ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ അത്തനോ രാഗം നിബ്ബാപേതി, ദോസം നിബ്ബാപേതി, മോഹം നിബ്ബാപേതി, കോധം...പേ॰... ഉപനാഹം... മക്ഖം... പളാസം... ഇസ്സം... മച്ഛരിയം... മായം... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭം... സാരമ്ഭം... മാനം... അതിമാനം... മദം... പമാദം... സബ്ബേ കിലേസേ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതേ... സബ്ബേ ദരഥേ... സബ്ബേ പരിളാഹേ... സബ്ബേ സന്താപേ ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേ നിബ്ബാപേതി സമേതി ഉപസമേതി വൂപസമേതി പടിപസ്സമ്ഭേതി. **ഭിക്ഖൂ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ വാ ഭിക്ഖു സേഖോ വാ ഭിക്ഖൂതി - കഥം ദിസ്വാ നിബ്ബാതി ഭിക്ഖു.

അനുപാദിയാനോ ലോകസ്മിം കിഞ്ചീതി. ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി അനുപാദിയമാനോ അഗണ്ഹയമാനോ അപരാമസമാനോ അനഭിനിവിസമാനോ. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ, ഖന്ധലോകേ

ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **കിഞ്ചീ**തി കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതന്തി - അനുപാദിയാനോ ലോകസ്മിം കിഞ്ചി.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

> ''പുച്ഛാമി തം ആദിച്ചബന്ധു, വിവേകം സന്തിപദഞ്ച മഹേസി;
> കഥം ദിസ്വാ നിബ്ബാതി ഭിക്ഖു, അനുപാദിയാനോ ലോകസ്മിം കിഞ്ചീ''തി.

൧൦൪ **മൂലം പപഞ്ചസങ്ഖായ, [ഇതി ഭഗവാ]**
മന്താ അസ്മീതി സബ്ബമുപരുന്ധേ [സബ്ബമുപരുദ്ധേ (സ്യാ॰)] **;**
യാ കാചി തണ്ഹാ അജ്ഝത്തം, താസം വിനയാ സദാ സതോ സിക്ഖേ.

മൂലം പപഞ്ചസങ്ഖായ, [ഇതി ഭഗവാ] മന്താ അസ്മീതി സബ്ബമുപരുന്ധേതി. പപഞ്ചായേവ പപഞ്ചസങ്ഖാ. തണ്ഹാപപഞ്ചസങ്ഖാ ദിട്ഠിപപഞ്ചസങ്ഖാ. കതമം തണ്ഹാപപഞ്ചസ്സ മൂലം? അവിജ്ജാമൂലം, അയോനിസോമനസികാരോ മൂലം, അസ്മിമാനോ മൂലം, അഹിരികം മൂലം , അനോത്തപ്പം മൂലം, ഉദ്ധച്ചം മൂലം - ഇദം തണ്ഹാപപഞ്ചസ്സ മൂലം. കതമം ദിട്ഠിപപഞ്ചസ്സ മൂലം? അവിജ്ജാമൂലം, അയോനിസോമനസികാരോ മൂലം, അസ്മിമാനോ മൂലം, അഹിരികം മൂലം, അനോത്തപ്പം മൂലം, ഉദ്ധച്ചം മൂലം - ഇദം ദിട്ഠിപപഞ്ചസ്സ മൂലം.

ഭഗവാതി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകണ്ഡകോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ, ഭജി വിഭജി പവിഭജി ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ, ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ, ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഭായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം സഞ്ഞാഭാവനാനം ദസന്നം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ, ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം ന പിതരാ കതം ന ഭാതരാ കതം ന ഭഗിനിയാ കതം ന മിത്താമച്ചേഹി കതം ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം ന ദേവതാഹി കതം; വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ

സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - മൂലം പപഞ്ചസങ്ഖായ ഇതി ഭഗവാ.

മന്താ അസ്മീതി സബ്ബമുപരുന്ധേതി. **മന്താ** വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. **അസ്മീ**തി രൂപേ അസ്മീതി മാനോ അസ്മീതി ഛന്ദോ അസ്മീതി അനുസയോ; വേദനായ... സഞ്ഞായ... സങ്ഖാരേസു... വിഞ്ഞാണേ അസ്മീതി മാനോ അസ്മീതി ഛന്ദോ അസ്മീതി അനുസയോതി. മൂലം പപഞ്ചസങ്ഖായ ഇതി ഭഗവാ. **മന്താ അസ്മീതി സബ്ബമുപരുന്ധേ**തി. പപഞ്ചസങ്ഖായ മൂലഞ്ച അസ്മിമാനഞ്ച മന്തായ സബ്ബം രുന്ധേയ്യ ഉപരുന്ധേയ്യ നിരോധേയ്യ വൂപസമേയ്യ അത്ഥങ്ഗമേയ്യ പടിപസ്സമ്ഭേയ്യാതി - മൂലം പപഞ്ചസങ്ഖായ ഇതി ഭഗവാ, മന്താ അസ്മീതി സബ്ബമുപരുന്ധേ.

യാ കാചി തണ്ഹാ അജ്ഝത്തന്തി. **യാ കാചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യാ കാചീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **അജ്ഝത്ത**ന്തി അജ്ഝത്തസമുട്ഠാനാ വാ [അജ്ഝത്തം സമുട്ഠാതി (സ്യാ॰)] സാ തണ്ഹാതി - അജ്ഝത്തം . അഥ വാ **അജ്ഝത്തികം** വുച്ചതി ചിത്തം. യം ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. ചിത്തേന സാ തണ്ഹാ സഹഗതാ സഹജാതാ സംസട്ഠാ സമ്പയുത്താ ഏകുപ്പാദാ ഏകനിരോധാ ഏകവത്ഥുകാ ഏകാരമ്മണാതിപി അജ്ഝത്തന്തി - യാ കാചി തണ്ഹാ അജ്ഝത്തം.

താസം വിനയാ സദാ സതോ സിക്ഖേതി. **സദാ**തി സദാ സബ്ബദാ സബ്ബകാലം നിച്ചകാലം ധുവകാലം, സതതം സമിതം അബ്ബോകിണ്ണം പോങ്ഖാനുപോങ്ഖം ഉദകൂമിഗജാതം അവീചിസന്തതിസഹിതം ഫുസിതം, പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം , പുരിമം യാമം മജ്ഝിമം യാമം പച്ഛിമം യാമം, കാളേ ജുണ്ഹേ, വസ്സേ ഹേമന്തേ ഗിമ്ഹേ, പുരിമേ വയോഖന്ധേ മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു...പേ॰... ചിത്തേ... പേ॰... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ. അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - അസതി പരിവജ്ജനായ സതോ, സതികരണീയാനം ധമ്മാനം കതത്താ സതോ, സതിപടിപക്ഖാനം ധമ്മാനം ഹതത്താ സതോ, സതിനിമിത്താനം അസമ്മുട്ഠത്താ സതോ. അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - സതിയാ സമന്നാഗതത്താ സതോ, സതിയാ വസിതത്താ സതോ, സതിയാ പാഗുഞ്ഞതായ സതോ, സതിയാ അപച്ചോരോഹനതായ സതോ. അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - സത്തത്താ സതോ, സന്തത്താ സതോ, സമിതത്താ സതോ, സന്തധമ്മസമന്നാഗതത്താ സതോ. ബുദ്ധാനുസ്സതിയാ സതോ, ധമ്മാനുസ്സതിയാ സതോ, സങ്ഘാനുസ്സതിയാ സതോ, സീലാനുസ്സതിയാ സതോ, ചാഗാനുസ്സതിയാ സതോ, ദേവതാനുസ്സതിയാ സതോ, ആനാപാനസ്സതിയാ സതോ, മരണസ്സതിയാ സതോ, കായഗതാസതിയാ സതോ, ഉപസമാനുസ്സതിയാ സതോ. യാ സതി അനുസ്സതി പടിസ്സതി, സതി സരണതാ ധാരണതാ അപിലാപനതാ അസമ്മുസ്സനതാ, സതി സതിന്ദ്രിയം സതിബലം സമ്മാസതി

സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ ഏകായനമഗ്ഗോ - അയം വുച്ചതി സതി. ഇമായ സതിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ, ഉപഗതോ സമുപഗതോ, ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ, സമന്നാഗതോ സോ വുച്ചതി സതോ.

സിക്ഖേതി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു, ഖുദ്ദകോ സീലക്ഖന്ധോ... മഹന്തോ സീലക്ഖന്ധോ, സീലം പതിട്ഠാ ആദി ചരണം സംയമോ സംവരോ മുഖം പമുഖം കുസലാനം ധമ്മാനം സമാപത്തിയാ - അയം അധിസീലസിക്ഖാ.

കതമാ അധിചിത്തസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവം അവിതക്കം അവിചാരം സമാധിജം പീതിസുഖം ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. പീതിയാ ച വിരാഗാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതി സതോ ച സമ്പജാനോ സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതി, യം തം അരിയാ ആചിക്ഖന്തി ''ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീ''തി തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ **അദുക്ഖമസുഖം** ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി - അയം അധിചിത്തസിക്ഖാ.

കതമാ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു പഞ്ഞവാ ഹോതി, ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ അരിയായ നിബ്ബേധികായ സമ്മാദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ. സോ ഇദം ദുക്ഖന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ദുക്ഖസമുദയോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ദുക്ഖനിരോധോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി , അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, ഇമേ ആസവാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ആസവസമുദയോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ആസവനിരോധോതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി - അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ.

താസം വിനയാ സദാ സതോ സിക്ഖേതി. താസം തണ്ഹാനം വിനയായ പടിവിനയായ പഹാനായ വൂപസമായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ; ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പസ്സന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പച്ചവേക്ഖന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം അധിട്ഠഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സദ്ധായ അധിമുച്ചന്തോ സിക്ഖേയ്യ, വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സതിം ഉപട്ഠപേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം സമാദഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഞ്ഞായ പജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഹാതബ്ബം പജഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - താസം വിനയാ സദാ സതോ സിക്ഖേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“മൂലം പപഞ്ചസങ്ഖായ, [ഇതി ഭഗവാ]
മന്താ അസ്മീതി സബ്ബമുപരുന്ധേ;
യാ കാചി തണ്ഹാ അജ്ഝത്തം, താസം വിനയാ സദാ സതോ
സിക്ഖേ”തി.

൧൫൨. **യം കിഞ്ചി ധമ്മമഭിജഞ്ഞാ, അജ്ഝത്തം അഥ വാപി ബഹിദ്ധാ;**
ന തേന ഥാമം കുബ്ബേഥ, ന ഹി സാ നിബ്ബുതി സതം വുത്താ.

യം കിഞ്ചി ധമ്മമഭിജഞ്ഞാ അജ്ഝത്തന്തി. യം കിഞ്ചി അത്തനോ ഗുണം ജാനേയ്യ കുസലേ വാ ധമ്മേ അബ്യാകതേ വാ ധമ്മേ. കതമേ അത്തനോ ഗുണാ? ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോ വാ അസ്സം [അസ്സ (സ്യാ॰)], മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോ വാ അസ്സം, ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോ വാ അസ്സം, ഞാതോ യസസ്സീ സഗഹട്ഠപബ്ബജിതാനന്തി വാ അസ്സം, ലാഭിമ്ഹി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി വാ അസ്സം, സുത്തന്തികോ വാ അസ്സം, വിനയധരോ വാ അസ്സം, ധമ്മകഥികോ വാ അസ്സം, ആരഞ്ഞികോ വാ അസ്സം, പിണ്ഡപാതികോ വാ അസ്സം, പംസുകൂലികോ വാ അസ്സം, തേചീവരികോ വാ അസ്സം, സപദാനചാരികോ വാ അസ്സം, ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ വാ അസ്സം, നേസജ്ജികോ വാ അസ്സം, യഥാസന്ഥതികോ വാ അസ്സം, പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ അസ്സം, ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ അസ്സം, തതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ അസ്സം, ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീതി വാ അസ്സം, ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ അസ്സം, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ അസ്സം - ഇമേ വുച്ചന്തി അത്തനോ ഗുണാ . യം കിഞ്ചി അത്തനോ ഗുണം ജാനേയ്യ ആജാനേയ്യ വിജാനേയ്യ പടിവിജാനേയ്യ പടിവിജ്ഝേയ്യാതി - യം കിഞ്ചി ധമ്മമഭിജഞ്ഞാ അജ്ഝത്തം. **അഥ വാപി ബഹിദ്ധാ**തി. ഉപജ്ഝായസ്സ വാ ആചരിയസ്സ വാ തേ ഗുണാ അസ്സൂതി [അസ്സൂതി അജ്ഝത്തം (ബഹൂസു)] - അഥ വാപി ബഹിദ്ധാ.

ന തേന ഥാമം കുബ്ബേഥാതി. അത്തനോ വാ ഗുണേന പരേസം വാ ഗുണേന ഥാമം ന കരേയ്യ, ഥമ്ഭം ന കരേയ്യ, മാനം ന കരേയ്യ, ഉന്നതിം ന കരേയ്യ, ഉന്നമം ന കരേയ്യ, ന തേന മാനം ജനേയ്യ, ന തേന ഥദ്ധോ അസ്സ പത്ഥദ്ധോ പഗ്ഗഹിതസിരോതി - ന തേന ഥാമം കുബ്ബേഥ.

ന ഹി സാ നിബ്ബുതി സതം വുത്താതി. സതാനം സന്താനം സപ്പുരിസാനം ബുദ്ധാനം ബുദ്ധസാവകാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം സാ നിബ്ബുതീതി ന വുത്താ ന പവുത്താ ന ആചിക്ഖിതാ ന ദേസിതാ ന പഞ്ഞപിതാ ന പട്ഠപിതാ ന വിവടാ ന വിഭത്താ ന ഉത്താനീകതാ നപ്പകാസിതാതി - ന ഹി സാ നിബ്ബുതി സതം വുത്താ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“യം കിഞ്ചി ധമ്മമഭിജഞ്ഞാ, അജ്ഝത്തം അഥ വാപി ബഹിദ്ധാ;
ന തേന ഥാമം കുബ്ബേഥ, ന ഹി സാ നിബ്ബുതി സതം വുത്താ”തി.

൧൫൩. **സേയ്യോ ന തേന മഞ്ഞേയ്യ, നീചേയ്യോ അഥ വാപി സരിക്ഖോ;**

ഫുട്ഠോ അനേകരൂപേഹി, നാതുമാനം വികപ്പയം തിട്ഠേ.

സേയ്യോ ന തേന മഞ്ഞേയ്യാതി. ‘‘സേയ്യോഹമസ്മീ’’തി അതിമാനം ന ജനേയ്യ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി - സേയ്യോ ന തേന മഞ്ഞേയ്യ.

നീചേയ്യോ അഥ വാപി സരിക്ഖോതി. ‘‘ഹീനോഹമസ്മീ’’തി ഓമാനം ന ജനേയ്യ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. ‘‘സദിസോഹമസ്മീ’’തി മാനം ന ജനേയ്യ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി - നീചേയ്യോ അഥ വാപി സരിക്ഖോ.

ഫുട്ഠോ അനേകരൂപേഹീതി. അനേകവിധേഹി ആകാരേഹി ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോതി - ഫുട്ഠോ അനേകരൂപേഹി.

നാതുമാനം വികപ്പയം തിട്ഠേതി. **ആതുമാ** വുച്ചതി അത്താ. അത്താനം കപ്പേന്തോ വികപ്പേന്തോ വികപ്പം ആപജ്ജന്തോ ന തിട്ഠേയ്യാതി - നാതുമാനം വികപ്പയം തിട്ഠേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘സേയ്യോ ന തേന മഞ്ഞേയ്യ, നീചേയ്യോ അഥ വാപി സരിക്ഖോ;
> ഫുട്ഠോ അനേകരൂപേഹി, നാതുമാനം വികപ്പയം തിട്ഠേ’’തി.

ഥദര. **അജ്ഝത്തമേവുപസമേ , ന അഞ്ഞതോ ഭിക്ഖു സന്തിമേസേയ്യ;**
> **അജ്ഝത്തം ഉപസന്തസ്സ, നത്ഥി അത്താ** [അത്തം (സ്യാ॰)] **കുതോ നിരത്താ** [നിരത്തം (സ്യാ॰)] **വാ.**

അജ്ഝത്തമേവുപസമേതി. അജ്ഝത്തം രാഗം സമേയ്യ, ദോസം സമേയ്യ, മോഹം സമേയ്യ, കോധം...പേ॰... ഉപനാഹം... മക്ഖം... പളാസം... ഇസ്സം... മച്ഛരിയം... മായം... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭം... സാരമ്ഭം ... മാനം... അതിമാനം... മദം... പമാദം... സബ്ബേ കിലേസേ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതേ... സബ്ബേ ദരഥേ... സബ്ബേ പരിളാഹേ... സബ്ബേ സന്താപേ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേ സമേയ്യ ഉപസമേയ്യ വൂപസമേയ്യ നിബ്ബാപേയ്യ പടിപസ്സമ്ഭേയ്യാതി - അജ്ഝത്തമേവുപസമേ.

ന അഞ്ഞതോ ഭിക്ഖു സന്തിമേസേയ്യാതി. അഞ്ഞതോ അസുദ്ധിമഗ്ഗേന, മിച്ഛാപടിപദായ, അനിയ്യാനപഥേന, അഞ്ഞത്ര സതിപട്ഠാനേഹി, അഞ്ഞത്ര സമ്മപ്പധാനേഹി, അഞ്ഞത്ര ഇദ്ധിപാദേഹി, അഞ്ഞത്ര ഇന്ദ്രിയേഹി, അഞ്ഞത്ര ബലേഹി, അഞ്ഞത്ര ബോജ്ഝങ്ഗേഹി, അഞ്ഞത്ര അരിയാ അട്ഠങ്ഗികാ മഗ്ഗാ സന്തിം ഉപസന്തിം വൂപസന്തിം നിബ്ബുതിം പടിപസ്സദ്ധിം ന ഏസേയ്യ ന ഗവേസേയ്യ ന പരിയേസേയ്യാതി - ന അഞ്ഞതോ ഭിക്ഖു സന്തിമേസേയ്യ.

അജ്ഝത്തം ഉപസന്തസ്സാതി. അജ്ഝത്തം രാഗം സന്തസ്സ, ദോസം സന്തസ്സ, മോഹം സന്തസ്സ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേ സന്തസ്സ ഉപസന്തസ്സ വൂപസന്തസ്സ നിബ്ബുതസ്സ പടിപസ്സദ്ധിയാതി - അജ്ഝത്തം ഉപസന്തസ്സ.

നത്ഥി അത്താ കുതോ നിരത്താ വാതി. **നത്ഥീ**തി പടിക്ഖേപോ. **അത്താ**തി അത്തദിട്ഠി നത്ഥി; **നിരത്താ**തി ഉച്ഛേദദിട്ഠി നത്ഥി. **അത്താ**തി ഗഹിതം നത്ഥി; **നിരത്താ**തി മുഞ്ചിതബ്ബം നത്ഥി. യസ്സത്ഥി ഗഹിതം, തസ്സത്ഥി മുഞ്ചിതബ്ബം. തസ്സ ഗഹിതം ഗാഹം മുഞ്ചനം സമതിക്കന്തോ അരഹാ വുദ്ധിപാരിഹാനിവീതിവത്തോ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - നത്ഥി അത്താ കുതോ നിരത്താ വാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''അജ്ഝത്തമേവുപസമേ, ന അഞ്ഞതോ ഭിക്ഖു സന്തിമേസേയ്യ;
> അജ്ഝത്തം ഉപസന്തസ്സ, നത്ഥി അത്താ കുതോ നിരത്താ വാ''തി.

൧൫. **മജ്ഝേ യഥാ സമുദ്ദസ്സ, ഊമി നോ ജായതീ ഠിതോ ഹോതി;**
ഏവം ഠിതോ അനേജസ്സ, ഉസ്സദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ [കരേ (സീ॰)] **കുഹിഞ്ചി.**

മജ്ഝേ യഥാ സമുദ്ദസ്സ, ഊമി നോ ജായതീ ഠിതോ ഹോതീതി. സമുദ്ദോ ചതുരാസീതിയോജനസഹസ്സാനി ഉബ്ബേധേന ഗമ്ഭീരോ. ഹേട്ഠാ ചത്താരീസയോജനസഹസ്സാനി ഉദകം മച്ഛകച്ഛപേഹി കമ്പതി. ഉപരി ചത്താരീസയോജനസഹസ്സാനി ഉദകം വാതേഹി കമ്പതി. മജ്ഝേ ചത്താരീസയോജനസഹസ്സാനി ഉദകം ന കമ്പതി ന വികമ്പതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതി. അനേരിതോ അഘട്ടിതോ അചലിതോ അലുളിതോ അഭന്തോ വൂപസന്തോ തത്ര ഊമി നോ ജായതി, ഠിതോ ഹോതി സമുദ്ദോതി. ഏവമ്പി മജ്ഝേ യഥാ സമുദ്ദസ്സ ഊമി നോ ജായതീ ഠിതോ ഹോതി.

അഥ വാ സത്തന്നം പബ്ബതാനം അന്തരികാസു സത്തസീദന്തരാ മഹാസമുദ്ദാ. [സീദന്തരസമുദ്ദോ (സ്യാ॰)] തത്ര ഉദകം ന കമ്പതി ന വികമ്പതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതി. അനേരിതോ അഘട്ടിതോ അചലിതോ അലുളിതോ അഭന്തോ വൂപസന്തോ തത്ര ഊമി നോ ജായതി, ഠിതോ ഹോതി സമുദ്ദോതി. ഏവമ്പി മജ്ഝേ യഥാ സമുദ്ദസ്സ ഊമി നോ ജായതീ ഠിതോ ഹോതി.

ഏവം ഠിതോ അനേജസ്സാതി. **ഏവ**ന്തി ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. **ഠിതോ**തി ലാഭേപി ന കമ്പതി, അലാഭേപി ന കമ്പതി, യസേപി ന കമ്പതി, അയസേപി ന കമ്പതി, പസംസായപി ന കമ്പതി, നിന്ദായപി ന കമ്പതി, സുഖേപി ന കമ്പതി, ദുക്ഖേപി ന കമ്പതി ന വികമ്പതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി - ഏവം ഠിതോ. **അനേജസ്സാ**തി ഏജാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ ഏജാ തണ്ഹാ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അനേജോ. ഏജായ പഹീനത്താ അനേജോ ; സോ ലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, അലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി,

യസേപി ന ഇഞ്ജതി, അയസേപി ന ഇഞ്ജതി, പസംസായപി ന ഇഞ്ജതി, നിന്ദായപി ന ഇഞ്ജതി, സുഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ദുക്ഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി - ഏവം ഠിതോ അനേജസ്സ.

ഉസ്സദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചീതി. **ഉസ്സദാ**തി സത്തുസ്സദാ - രാഗുസ്സദം [രാഗുസ്സദോ (സ്യാ॰)], ദോസുസ്സദം, മോഹുസ്സദം, മാനുസ്സദം, ദിട്ഠുസ്സദം, കിലേസുസ്സദം, കമ്മുസ്സദം ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിസ്മിഞ്ചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - ഉസ്സദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"മജ്ഝേ യഥാ സമുദ്ദസ്സ, ഊമി നോ ജായതീ ഠിതോ ഹോതി;
ഏവം ഠിതോ അനേജസ്സ, ഉസ്സദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചീ"തി.

൧൩൬. **അകിത്തയീ വിവടചക്ഖു, സക്ഖിധമ്മം പരിസ്സയവിനയം;
പടിപദം വദേഹി ഭദ്ദന്തേ, പാതിമോക്ഖം അഥ വാപി സമാധിം.**

അകിത്തയീ വിവടചക്ഖൂതി. **അകിത്തയീ**തി കിത്തിതം ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞപിതം പട്ഠപിതം വിവടം വിഭത്തം ഉത്താനീകതം പകാസിതന്തി - അകിത്തയി [അകിത്തയീതി അകിത്തയി പരികിത്തയി ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനിമകാസി പകാസേസീതി അകിത്തയി (സ്യാ॰)]. **വിവടചക്ഖൂ**തി ഭഗവാ പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി വിവടചക്ഖു - മംസചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു, പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു, ബുദ്ധചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു, സമന്തചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു.

കഥം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു? മംസചക്ഖുമ്ഹിപി ഭഗവതോ പഞ്ച വണ്ണാ സംവിജ്ജന്തി - നീലോ ച വണ്ണോ, പീതകോ ച വണ്ണോ, ലോഹിതകോ ച വണ്ണോ, കണ്ഹോ ച വണ്ണോ, ഓദാതോ ച വണ്ണോ. അക്ഖിലോമാനി ച ഭഗവതോ യത്ഥ ച അക്ഖിലോമാനി പതിട്ഠിതാനി തം നീലം ഹോതി സുനീലം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഉമാപുപ്ഫസമാനം [ഉമ്മാപുപ്ഫസമാനം (സീ॰ ക॰), ഉമ്മാരപുപ്ഫസമാനം (സ്യാ॰)]. തസ്സ പരതോ പീതകം ഹോതി സുപീതകം സുവണ്ണവണ്ണം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം കണികാരപുപ്ഫസമാനം. ഉഭയതോ ച അക്ഖികൂടാനി ഭഗവതോ ലോഹിതകാനി ഹോന്തി സുലോഹിതകാനി പാസാദികാനി ദസ്സനേയ്യാനി ഇന്ദഗോപകസമാനാനി. മജ്ഝേ കണ്ഹം ഹോതി സുകണ്ഹം അലൂഖം സിനിദ്ധം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം അദ്ദാരിട്ഠകസമാനം [അളാരിട്ഠകസമാനം (സ്യാ॰)]. തസ്സ പരതോ ഓദാതം ഹോതി സുഓദാതം സേതം പണ്ഡരം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഓസധിതാരകസമാനം. തേന ഭഗവാ പാകതികേന മംസചക്ഖുനാ അത്തഭാവപരിയാപന്നേന പുരിമസുചരിതകമ്മാഭിനിബ്ബത്തേന സമന്താ യോജനം പസ്സതി ദിവാ ചേവ രത്തിഞ്ച. യദാ ഹിപി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതോ അന്ധകാരോ ഹോതി. സൂരിയോ വാ അത്ഥങ്ഗതോ ഹോതി. കാളപക്ഖോ ച ഉപോസഥോ ഹോതി. തിബ്ബോ ച വനസണ്ഡോ ഹോതി. മഹാ ച കാളമേഘോ [അകാലമേഘോ (സ്യാ॰)] അബ്ഭുട്ഠിതോ

ഹോതി. ഏവരൂപേപി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതേ അന്ധകാരേ സമന്താ യോജനം പസ്സതി. നത്ഥി സോ കുട്ടോ [കുഡ്ഡോ (സീ॰)] വാ കവാടം വാ പാകാരോ വാ പബ്ബതോ വാ ഗച്ഛോ വാ ലതാ വാ ആവരണം രൂപാനം ദസ്സനായ. ഏകഞ്ചേ തിലഫലം നിമിത്തം കത്വാ തിലവാഹേ പക്ഖിപേയ്യ. തഞ്ഞേവ തിലഫലം ഉദ്ധരേയ്യ. ഏവം പരിസുദ്ധം ഭഗവതോ പാകതികം മംസചക്ഖു. ഏവം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു.

കഥം ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു? ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന സത്തേ പസ്സതി ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ഹീനേ പണീതേ സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ. യഥാകമ്മൂപഗേ സത്തേ പജാനാതി - ''ഇമേ വത ഭോന്തോ സത്താ കായദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ വചീദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ മനോദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ അരിയാനം ഉപവാദകാ മിച്ഛാദിട്ഠികാ മിച്ഛാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാ , തേ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപന്നാ. ഇമേ വാ പന ഭോന്തോ സത്താ കായസുചരിതേന സമന്നാഗതാ വചീസുചരിതേന സമന്നാഗതാ മനോസുചരിതേന സമന്നാഗതാ അരിയാനം അനുപവാദകാ സമ്മാദിട്ഠികാ സമ്മാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാ, തേ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപന്നാ''തി . ഇതി ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന സത്തേ പസ്സതി ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ഹീനേ പണീതേ സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ; യഥാകമ്മൂപഗേ സത്തേ പജാനാതി. ആകങ്ഖമാനോ ച ഭഗവാ ഏകമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, ദ്വേപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, തിസ്സോപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ചതസ്സോപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, പഞ്ചപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ദസപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, വീസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, തിംസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ചത്താലീസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, പഞ്ഞാസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, സതമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, സഹസ്സിമ്പി ചൂളനികം ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, ദ്വിസഹസ്സിമ്പി മജ്ഝിമികം ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, തിസഹസ്സിമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, മഹാസഹസ്സിമ്പി [തിസഹസ്സിം മഹാസഹസ്സിമ്പി (സീ॰ ക॰)] ലോകധാതും പസ്സേയ്യ. യാവതകം വാ പന ആകങ്ഖേയ്യ താവതകം പസ്സേയ്യ. ഏവം പരിസുദ്ധം ഭഗവതോ ദിബ്ബചക്ഖു. ഏവം ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു.

കഥം ഭഗവാ പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു? ഭഗവാ മഹാപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ പഞ്ഞാപഭേദകുസലോ പഭിന്നഞാണോ അധിഗതപടിസമ്ഭിദോ ചതുവേസാരജ്ജപ്പത്തോ ദസബലധാരീ പുരിസാസഭോ പുരിസസീഹോ പുരിസനാഗോ പുരിസാജഞ്ഞോ പുരിസധോരയ്ഹോ അനന്തഞാണോ അനന്തതേജോ അനന്തയസോ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാ നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ പഞ്ഞാപേതാ അനിജ്ഝാപേതാ പേക്ഖേതാ പസാദേതാ. സോ ഹി ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ, അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ, അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ, മഗ്ഗഞ്ഞൂ മഗ്ഗവിദൂ മഗ്ഗകോവിദോ മഗ്ഗാനുഗാ ച പന ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാ സമന്നാഗതാ.

സോ ഹി ഭഗവാ ജാനം ജാനാതി പസ്സം പസ്സതി, ചക്ഖുഭൂതോ ഞാണഭൂതോ ധമ്മഭൂതോ ബ്രഹ്മഭൂതോ വത്താ പവത്താ അത്ഥസ്സ നിന്നേതാ അമതസ്സ ദാതാ ധമ്മസ്സാമീ തഥാഗതോ. നത്ഥി തസ്സ ഭഗവതോ അഞ്ഞാതം അദിട്ഠം അവിദിതം അസച്ഛികതം അഫസ്സിതം പഞ്ഞായ. അതീതം അനാഗതം പച്ചുപ്പന്നം [അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ന്ദൻ] ഉപാദായ സബ്ബേ ധമ്മാ സബ്ബാകാരേന ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണമുഖേ ആപാഥം ആഗച്ഛന്തി. യം കിഞ്ചി നേയ്യം നാമ അത്ഥി ജാനിതബ്ബം [അത്ഥി ധമ്മം ജാനിതബ്ബം (സീ॰ ക॰)] അത്തത്ഥോ വാ പരത്ഥോ വാ ഉഭയത്ഥോ വാ ദിട്ഠധമ്മികോ വാ അത്ഥോ സമ്പരായികോ വാ അത്ഥോ ഉത്താനോ വാ അത്ഥോ ഗമ്ഭീരോ വാ അത്ഥോ ഗൂള്ഹോ വാ അത്ഥോ പടിച്ഛന്നോ വാ അത്ഥോ നേയ്യോ വാ അത്ഥോ നീതോ വാ അത്ഥോ അനവജ്ജോ വാ അത്ഥോ നിക്കിലേസോ വാ അത്ഥോ വോദാനോ വാ അത്ഥോ പരമത്ഥോ വാ അത്ഥോ, സബ്ബം തം [പരമത്ഥോ വാ, സബ്ബന്തം (സ്യാ॰)] അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

സബ്ബം കായകമ്മം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണാനുപരിവത്തി സബ്ബം വചീകമ്മം... സബ്ബം മനോകമ്മം... അതീതേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അപ്പടിഹതം ഞാണം, അനാഗതേ പച്ചുപ്പന്നേ അപ്പടിഹതം ഞാണം. യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം; നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം, നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി. അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ. യഥാ ദ്വിന്നം സമുഗ്ഗപടലാനം സമ്മാഫുസിതാനം ഹേട്ഠിമം സമുഗ്ഗപടലം ഉപരിമം നാതിവത്തതി, ഉപരിമം സമുഗ്ഗപടലം ഹേട്ഠിമം നാതിവത്തതി, അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ; ഏവമേവ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ നേയ്യഞ്ച ഞാണഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ. യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം; നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം. നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി. അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ.

സബ്ബധമ്മേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി. സബ്ബേ ധമ്മാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ആവജ്ജനപടിബദ്ധാ ആകങ്ഖപടിബദ്ധാ മനസികാരപടിബദ്ധാ ചിത്തുപ്പാദപടിബദ്ധാ. സബ്ബസത്തേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി. സബ്ബേസം സത്താനം ഭഗവാ ആസയം ജാനാതി, അനുസയം ജാനാതി, ചരിതം ജാനാതി, അധിമുത്തിം ജാനാതി, അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ ഭബ്ബാഭബ്ബേ സത്തേ പജാനാതി. സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി [പരിവത്തന്തി (ക॰) പസൂരസുത്തനിദ്ദേസേ അവസാനേപി].

യഥാ യേ കേചി മച്ഛകച്ഛപാ അന്തമസോ തിമിതിമിങ്ഗലം ഉപാദായ അന്തോമഹാസമുദ്ദേ പരിവത്തന്തി; ഏവമേവ സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി [പരിവത്തന്തി (ക॰) പസൂരസുത്തനിദ്ദേസേ അവസാനേപി]. യഥാ യേ കേചി പക്ഖീ അന്തമസോ ഗരുളം വേനതേയ്യം ഉപാദായ ആകാസസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി; ഏവമേവ യേപി തേ സാരിപുത്തസമാ പഞ്ഞായ തേപി ബുദ്ധഞാണസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി; ബുദ്ധഞാണം ദേവമനുസ്സാനം

പഞ്ഞം ഫരിത്വാ അഭിഭവിത്വാ തിട്ഠതി. യേപി തേ ഖത്തിയപണ്ഡിതാ ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാ ഗഹപതിപണ്ഡിതാ സമണപണ്ഡിതാ നിപുണാ കതപരപ്പവാദാ വാലവേധിരൂപാ വോഭിന്ദന്താ മഞ്ഞേ ചരന്തി പഞ്ഞാഗതേന ദിട്ഠിഗതാനി, തേ പഞ്ഹം അഭിസങ്ഖരിത്വാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ തഥാഗതം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛന്തി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി ച. കഥിതാ വിസജ്ജിതാ ച തേ പഞ്ഹാ ഭഗവതാ ഹോന്തി നിദ്ദിട്ഠകാരണാ. ഉപക്ഖിത്തകാ ച തേ ഭഗവതോ സമ്പജ്ജന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാ തത്ഥ അതിരോചതി യദിദം പഞ്ഞായാതി. ഏവം ഭഗവാ പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു.

കഥം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു? ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോ അദ്ദസ സത്തേ അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ അപ്പേകച്ചേ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ, അപ്പേകച്ചേ ന പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ. സേയ്യഥാപി നാമ ഉപ്പലിനിയം വാ പദുമിനിയം വാ പുണ്ഡരീകിനിയം വാ അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി ഉദകാ അനുഗ്ഗതാനി അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനി, അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി സമോദകം ഠിതാനി, അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി ഉദകാ അച്ചുഗ്ഗമ്മ തിട്ഠന്തി അനുപലിത്താനി ഉദകേന; ഏവമേവ ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോ അദ്ദസ സത്തേ അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ അപ്പേകച്ചേ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ, അപ്പേകച്ചേ ന പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ. ജാനാതി ഭഗവാ - ''അയം പുഗ്ഗലോ രാഗചരിതോ, അയം ദോസചരിതോ, അയം മോഹചരിതോ, അയം വിതക്കചരിതോ, അയം സദ്ധാചരിതോ, അയം ഞാണചരിതോ''തി. രാഗചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ അസുഭകഥം കഥേതി; ദോസചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ മേത്താഭാവനം ആചിക്ഖതി; മോഹചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ഉദ്ദേസേ പരിപുച്ഛായ കാലേന ധമ്മസ്സവനേ കാലേന ധമ്മസാകച്ഛായ ഗരുസംവാസേ നിവേസേതി; വിതക്കചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ആനാപാനസ്സതിം ആചിക്ഖതി; സദ്ധാചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ പസാദനീയം നിമിത്തം ആചിക്ഖതി ബുദ്ധസുബോധിം [ബുദ്ധസുബുദ്ധതം (ക॰)] ധമ്മസുധമ്മതം സങ്ഘസുപ്പടിപത്തിം സീലാനി ച; അത്തനോ ഞാണചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ആചിക്ഖതി വിപസ്സനാനിമിത്തം അനിച്ചാകാരം ദുക്ഖാകാരം അനത്താകാരം.

> ''സേലേ യഥാ പബ്ബതമുദ്ധനിട്ഠിതോ, യഥാപി പസ്സേ ജനതം സമന്തതോ;
> തഥൂപമം ധമ്മമയം സുമേധ, പാസാദമാരുയ്ഹ സമന്തചക്ഖു;
> സോകാവതിണ്ണം ജനതമപേതസോകോ, അവേക്ഖസ്സു
> ജാതിജരാഭിഭൂത''ന്തി.

ഏവം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു.

കഥം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖു? **സമന്തചക്ഖു** വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന ഉപേതോ സമുപേതോ

ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ.

> “ന തസ്സ അദിട്ഠമിധത്ഥി കിഞ്ചി, അഥോ അവിഞ്ഞാതമജാനിതബ്ബം;
> സബ്ബം അഭിഞ്ഞാസി യദത്ഥി നേയ്യം, തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂ”തി.

ഏവം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി വിവടചക്ഖൂതി - അകിത്തയി വിവടചക്ഖു.

സക്ഖിധമ്മം പരിസ്സയവിനയന്തി. **സക്ഖിധമ്മ**ന്തി ന ഇതിഹിതിഹം, ന ഇതികിരായ, ന പരമ്പരായ, ന പിടകസമ്പദായ, ന തക്കഹേതു, ന നയഹേതു, ന ആകാരപരിവിതക്കേന, ന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖം ധമ്മന്തി - സക്ഖിധമ്മം. **പരിസ്സയവിനയ**ന്തി. **പരിസ്സയാ**തി ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച. കതമേ പാകടപരിസ്സയാ? സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ [ഗോമഹിസാ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ๑] ഹത്ഥീ അഹി വിച്ഛികാ സതപദീ, ചോരാ വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാ, ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ [ഡഹോ (സീ॰ സ്യാ॰) മഹാനി॰ ๑] ജരോ കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ ദദ്ദു കണ്ഡു കച്ഛു രഖസാ വിതച്ഛികാ ലോഹിതപിത്തം [ലോഹിതം പിത്തം (സ്യാ॰ ക॰)] മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ, പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സേമ്ഹസമുട്ഠാനാ ആബാധാ വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സന്നിപാതികാ ആബാധാ ഉതുപരിണാമജാ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാ ആബാധാ ഓപക്കമികാ ആബാധാ കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ, സീതം ഉണ്ഹം ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാ ഇതി വാ - ഇമേ വുച്ചന്തി പാകടപരിസ്സയാ.

കതമേ പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ? കായദുച്ചരിതം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതം കാമച്ഛന്ദനീവരണം ബ്യാപാദനീവരണം ഥിനമിദ്ധനീവരണം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം വിചികിച്ഛാനീവരണം രാഗോ ദോസോ മോഹോ കോധോ ഉപനാഹോ മക്ഖോ പളാസോ ഇസ്സാ മച്ഛരിയം മായാ സാഠേയ്യം ഥമ്ഭോ സാരമ്ഭോ മാനോ അതിമാനോ മദോ പമാദോ, സബ്ബേ കിലേസാ സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ സബ്ബേ ദരഥാ സബ്ബേ പരിളാഹാ സബ്ബേ സന്താപാ സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ - ഇമേ വുച്ചന്തി പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ.

പരിസ്സയാതി കേനട്ഠേന പരിസ്സയാ? പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ, പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ, തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ. കഥം പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തി. ഏവം പരിസഹന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. കതമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം? സമ്മാപടിപദായ അനുലോമപടിപദായ അപച്ചനീകപടിപദായ

അവിരുദ്ധപടിപദായ അനുത്ഥപടിപദായ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദായ സീലേസു പരിപൂരകാരിതായ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതായ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതായ ജാഗരിയാനുയോഗസ്സ സതിസമ്പജഞ്ഞസ്സ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാനുയോഗസ്സ - ഇമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. ഏവമ്പി പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ? തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാ. യഥാ ബിലേ ബിലാസയാ പാണാ സയന്തി, ദകേ ദകാസയാ പാണാ സയന്തി, വനേ വനാസയാ പാണാ സയന്തി, രുക്ഖേ രുക്ഖാസയാ പാണാ സയന്തി; ഏവമേവ തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാതി. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''സാന്തേവാസികോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി. കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ഉപ്പജ്ജന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സഞ്ഞോജനിയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസ്സവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേ നം സമുദാചരന്തി, സമുദാചരന്തി [സമുദാചാരേന്തി (സീ॰)] നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി.

''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ ... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ഉപ്പജ്ജന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സഞ്ഞോജനിയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസ്സവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേ നം സമുദാചരന്തി, സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതീ''തി. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലാ അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ. കതമേ തയോ? ലോഭോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലോ [അന്തരാമലം (സീ॰ ക॰) ഇതിവുത്തകേപി] അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ; ദോസോ, ഭിക്ഖവേ...പേ॰... മോഹോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലോ അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തയോ അന്തരാമലാ അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ''തി.

> ''അനത്ഥജനനോ ലോഭോ, ലോഭോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
> ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

“ലുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, ലുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം [അന്ധതമം (സ്യാ॰) ഇതിവു॰ വ്വ] തദാ ഹോതി, യം ലോഭോ സഹതേ നരം.

“അനത്ഥജനനോ ദോസോ, ദോസോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

“കുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, കുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം തദാ ഹോതി, യം ദോസോ സഹതേ നരം.

“അനത്ഥജനനോ മോഹോ, മോഹോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

“മൂള്ഹോ അത്ഥം ന ജാനാതി, മൂള്ഹോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം തദാ ഹോതി, യം മോഹോ സഹതേ നര”ന്തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “തയോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. കതമേ തയോ? ലോഭോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ; ദോസോ ഖോ, മഹാരാജ…പേ॰… മോഹോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. ഇമേ ഖോ, മഹാരാജ, തയോ പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ.

“ലോഭോ ദോസോ ച മോഹോ ച, പുരിസം പാപചേതസം;
ഹിംസന്തി അത്തസമ്ഭൂതാ, തചസാരംവ സമ്ഫല”ന്തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“രാഗോ ച ദോസോ ച ഇതോ നിദാനാ, അരതീ രതീ ലോമഹംസോ ഇതോജാ;
ഇതോ സമുട്ഠായ മനോവിതക്കാ, കുമാരകാ ധങ്കമിവോസ്സജന്തീ”തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

പരിസ്സയവിനയന്തി പരിസ്സയവിനയം പരിസ്സയപ്പഹാനം പരിസ്സയവൂപസമം പരിസ്സയപടിനിസ്സഗ്ഗം പരിസ്സയപടിപസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - സക്ഖിധമ്മം പരിസ്സയവിനയം.

പടിപദം വദേഹി ഭദ്ദന്തേതി. പടിപദം വദേഹി - സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അവിരുദ്ധപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം

ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം സീലേസു പരിപൂരകാരിതം ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതം ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതം ജാഗരിയാനുയോഗം സതിസമ്പജഞ്ഞം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം വദേഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവര വിഭജ ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പടിപദം വദേഹി. **ഭദ്ദന്തേ**തി സോ നിമ്മിതോ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ആലപതി. അഥ വാ യം ത്വം ധമ്മം ആചിക്ഖസി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസി സബ്ബം തം സുന്ദരം ഭദ്ദകം കല്യാണം അനവജ്ജം സേവിതബ്ബന്തി - പടിപദം വദേഹി ഭദ്ദന്തേ.

പാതിമോക്ഖം അഥ വാപി സമാധിന്തി. **പാതിമോക്ഖ**ന്തി സീലം പതിട്ഠാ ആദി ചരണം സംയമോ സംവരോ മുഖം പമുഖം കുസലാനം ധമ്മാനം സമാപത്തിയാ. **അഥ വാപി സമാധി**ന്തി യാ ചിത്തസ്സ ഠിതി സണ്ഠിതി അവട്ഠിതി അവിസാഹാരോ അവിക്ഖേപോ അവിസാഹതമാനസതാ സമഥോ സമാധിന്ദ്രിയം സമാധിബലം സമ്മാസമാധീതി - പാതിമോക്ഖം അഥ വാപി സമാധിം.

തേനാഹ സോ നിമ്മിതോ -

"അകിത്തയീ വിവടചക്ഖു, സക്ഖിധമ്മം പരിസ്സയവിനയം;
പടിപദം വദേഹി ഭദ്ദന്തേ, പാതിമോക്ഖം അഥ വാപി സമാധി"ന്തി.

൧൮൭. ചക്ഖൂഹി നേവ ലോലസ്സ, ഗാമകഥായ ആവരയേ സോതം;
രസേ ച നാനുഗിജ്ഝേയ്യ, ന ച മമായേഥ കിഞ്ചി ലോകസ്മിം.

ചക്ഖൂഹി നേവ ലോലസ്സാതി. കഥം ചക്ഖുലോലോതി? ഇധേകച്ചോ ചക്ഖുലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി - "അദിട്ഠം ദക്ഖിതബ്ബം , ദിട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബ"ന്തി ആരാമേന ആരാമം ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ഗാമേന ഗാമം നിഗമേന നിഗമം നഗരേന നഗരം രട്ഠേന രട്ഠം ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം [അനവത്ഥിതചാരികം (സീ॰ സ്യാ॰)] അനുയുത്തോ ച ഹോതി രൂപസ്സ ദസ്സനായ. ഏവമ്പി ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ അസംവുതോ ഗച്ഛതി ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ, അസ്സം ഓലോകേന്തോ, രഥം ഓലോകേന്തോ, പത്തിം ഓലോകേന്തോ, ഇത്ഥിയോ ഓലോകേന്തോ, പുരിസേ ഓലോകേന്തോ, കുമാരകേ ഓലോകേന്തോ, കുമാരികായോ ഓലോകേന്തോ, അന്തരാപണം ഓലോകേന്തോ , ഘരമുഖാനി ഓലോകേന്തോ, ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ, അധോ ഓലോകേന്തോ, ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി അനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ ന പടിപജ്ജതി, ന രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ ന സംവരം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം പേക്ഖം അക്ഖാനം പാണിസ്സരം വേതാളം കുമ്ഭഥൂണം [കുമ്ഭഥൂനം (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] സോഭനകം [സോഭനഗരകം (സീ॰ സ്യാ॰)] ചണ്ഡാലം വംസം ധോവനം ഹത്ഥിയുദ്ധം അസ്സയുദ്ധം മഹിംസയുദ്ധം [മഹിസയുദ്ധം (സീ॰ സ്യാ॰)] ഉസഭയുദ്ധം അജയുദ്ധം മേണ്ഡയുദ്ധം കുക്കുടയുദ്ധം വട്ടകയുദ്ധം ദണ്ഡയുദ്ധം മുട്ഠിയുദ്ധം നിബ്ബുദ്ധം ഉയ്യോധികം ബലഗ്ഗം സേനാബ്യൂഹം അനീകദസ്സനം ഇതി വാ . ഏവമ്പി ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

കഥം ന ചക്ഖുലോലോ ഹോതി? ഇധ ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ സംവുതോ ഗച്ഛതി ന ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ, ന അസ്സം ഓലോകേന്തോ, ന രഥം ഓലോകേന്തോ, ന പത്തിം ഓലോകേന്തോ, ന ഇത്ഥിയോ ഓലോകേന്തോ, ന പുരിസേ ഓലോകേന്തോ, ന കുമാരകേ ഓലോകേന്തോ, ന കുമാരികായോ ഓലോകേന്തോ, ന അന്തരാപണം ഓലോകേന്തോ, ന ഘരമുഖാനി ഓലോകേന്തോ, ന ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ, ന അധോ ഓലോകേന്തോ, ന ദിസാവിദിസാവിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ന ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതി, രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ന ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം പേക്ഖം അക്ഖാനം...പേ॰... അനീകദസ്സനം ഇതി വാ. ഏവരൂപാ വിസൂകദസ്സനാ പടിവിരതോ ഹോതി. ഏവമ്പി ന ചക്ഖുലോലോ ഹോതി.

ചക്ഖൂഹി നേവ ലോലസ്സാതി. ചക്ഖുലോലിയം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, ചക്ഖുലോലിയാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ചക്ഖൂഹി നേവ ലോലസ്സ.

ഗാമകഥായ ആവരയേ സോതന്തി. ഗാമകഥാ വുച്ചതി ബാത്തിംസ തിരച്ഛാനകഥാ, സേയ്യഥിദം - രാജകഥാ ചോരകഥാ മഹാമത്തകഥാ സേനാകഥാ ഭയകഥാ യുദ്ധകഥാ അന്നകഥാ പാനകഥാ വത്ഥകഥാ യാനകഥാ സയനകഥാ മാലാകഥാ ഗന്ധകഥാ ഞാതികഥാ ഗാമകഥാ നിഗമകഥാ നഗരകഥാ ജനപദകഥാ ഇത്ഥികഥാ [ഇത്ഥികഥാ പുരിസകഥാ (ബഹൂസു)] സൂരകഥാ വിസിഖാകഥാ കുമ്ഭട്ഠാനകഥാ പുബ്ബപേതകഥാ നാനത്തകഥാ ലോകക്ഖായികാ സമുദ്ദക്ഖായികാ ഇതിഭവാഭവകഥാ ഇതി വാ. **ഗാമകഥായ ആവരയേ സോത**ന്തി . ഗാമകഥായ സോതം ആവരേയ്യ നിവാരേയ്യ സംവരേയ്യ രക്ഖേയ്യ ഗോപേയ്യ പിദഹേയ്യ പച്ഛിന്ദേയ്യാതി - ഗാമകഥായ ആവരയേ സോതം.

രസേ ച നാനുഗിജ്ഝേയ്യാതി. **രസേ ചാ**തി മൂലരസോ ഖന്ധരസോ തചരസോ പത്തരസോ പുപ്ഫരസോ ഫലരസോ അമ്ബിലം മധുരം തിത്തകം കടുകം ലോണികം ഖാരികം ലമ്ബികം കസാവോ സാദു അസാദു സീതം ഉണ്ഹം. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ രസഗിദ്ധാ; തേ ജിവ്ഹഗ്ഗേന രസഗ്ഗാനി പരിയേസന്താ ആഹിണ്ഡന്തി, തേ അമ്ബിലം ലഭിത്വാ അനമ്ബിലം പരിയേസന്തി, അനമ്ബിലം ലഭിത്വാ അമ്ബിലം പരിയേസന്തി...പേ॰... സീതം ലഭിത്വാ ഉണ്ഹം പരിയേസന്തി, ഉണ്ഹം ലഭിത്വാ സീതം പരിയേസന്തി. തേ യം യം ലഭിത്വാ തേന തേന ന തുസ്സന്തി, അപരാപരം പരിയേസന്തി, മനാപികേസു രസേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. യസ്സേസാ രസതണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി നേവ ദവായ...പേ॰... അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാതി.

യഥാ വണം ആലിമ്പേയ്യ യാവദേവ ആരുഹണത്ഥായ [ആരുഹനത്ഥായ (ക॰) പുരാഭേദസുത്തനിദ്ദേസേ സത്തമഗാഥാവണ്ണനായം], യഥാ വാ പന അക്ഖം അബ്ഭഞ്ജേയ്യ യാവദേവ ഭാരസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ, യഥാ വാ പുത്തമംസം ആഹാരം ആഹാരേയ്യ യാവദേവ കന്താരസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ; ഏവമേവം ഭിക്ഖു പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി നേവ ദവായ...പേ॰... അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാതി രസതണ്ഹം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, രസതണ്ഹായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - രസേ ച നാനുഗിജ്ഝേയ്യ.

ന ച മമായേഥ കിഞ്ചി ലോകസ്മിന്തി. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച ...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. തണ്ഹാമമത്തം പഹായ ദിട്ഠിമമത്തം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും ന മമായേയ്യ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന പരാമസേയ്യ നാഭിനിവിസേയ്യ; സോതം... ഘാനം... ജിവ്ഹം... കായം... രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം ... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം ... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ ന മമായേയ്യ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന പരാമസേയ്യ നാഭിനിവിസേയ്യ. **കിഞ്ചീ**തി കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - ന ച മമായേഥ കിഞ്ചി ലോകസ്മിം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ചക്ഖൂഹി നേവ ലോലസ്സ, ഗാമകഥായ ആവരയേ സോതം;
രസേ ച നാനുഗിജ്ഝേയ്യ, ന ച മമായേഥ കിഞ്ചി ലോകസ്മി”ന്തി.

ഫസ്സേന യദാ ഫുട്ഠസ്സ, പരിദേവം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി;
ഭവഞ്ച നാഭിജപ്പേയ്യ, ഭേരവേസു ച ന സമ്പവേധേയ്യ.

ഫസ്സേന യദാ ഫുട്ഠസ്സാതി. **ഫസ്സോ**തി രോഗഫസ്സോ. രോഗഫസ്സേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സ; ചക്ഖുരോഗേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സ, സോതരോഗേന...പേ॰... ഘാനരോഗേന... ജിവ്ഹാരോഗേന... കായരോഗേന... സീസരോഗേന... കണ്ണരോഗേന... മുഖരോഗേന... ദന്തരോഗേന... കാസേന... സാസേന... പിനാസേന... ഡാഹേന... ജരേന... കുച്ഛിരോഗേന... മുച്ഛായ... പക്ഖന്ദികായ... സൂലായ... വിസൂചികായ... കുട്ഠേന... ഗണ്ഡേന... കിലാസേന... സോസേന... അപമാരേന... ദദ്ദുയാ... കണ്ഡുയാ ... കച്ഛുയാ... രഖസായ... വിതച്ഛികായ... ലോഹിതേന... പിത്തേന... മധുമേഹേന... അംസായ... പിളകായ... ഭഗന്ദലേന... പിത്തസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സേമ്ഹസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... വാതസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സന്നിപാതികേന ആബാധേന... ഉതുപരിണാമജേന ആബാധേന... വിസമപരിഹാരജേന ആബാധേന... ഓപക്കമികേന ആബാധേന... കമ്മവിപാകജേന ആബാധേന... സീതേന... ഉണ്ഹേന... ജിഘച്ഛായ... പിപാസായ... ഉച്ചാരേന... പസ്സാവേന... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേഹി ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സാതി - ഫസ്സേന യദാ ഫുട്ഠസ്സ.

പരിദേവം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചീതി. ആദേവം പരിദേവം ആദേവനം പരിദേവനം ആദേവിതത്തം പരിദേവിതത്തം വാചാ പലാപം വിപ്പലാപം ലാലപ്പം ലാലപ്പായനം ലാലപ്പായിതത്തം ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - പരിദേവം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി.

ഭവഞ്ച നാഭിജപ്പേയ്യാതി. കാമഭവം ന ജപ്പേയ്യ, രൂപഭവം ന ജപ്പേയ്യ, അരൂപഭവം ന ജപ്പേയ്യ ന പജപ്പേയ്യ നാഭിജപ്പേയ്യാതി - ഭവഞ്ച നാഭിജപ്പേയ്യ.

ഭേരവേസു ച ന സമ്പവേധേയ്യാതി. **ഭേരവാ**തി ഏകേനാകാരേന ഭയമ്പി ഭേരവമ്പി തഞ്ഞേവ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "ഏതം നൂന തം ഭയം ഭേരവം ന ജഹേ ആഗച്ഛതീ"തി. ബഹിദ്ധാരമ്മണം വുത്തം സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ അസ്സാ ഹത്ഥീ അഹി വിച്ഛികാ സതപദീ, ചോരാ വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാ. അഥാപരേന ആകാരേന ഭയം വുച്ചതി അജ്ഝത്തികം ചിത്തസമുട്ഠാനം ഭയം ഭയാനകം ഛമ്ഭിതത്തം ലോമഹംസോ ചേതസോ ഉബ്ബേഗോ ഉത്രാസോ, ജാതിഭയം ജരാഭയം ബ്യാധിഭയം മരണഭയം രാജഭയം ചോരഭയം അഗ്ഗിഭയം ഉദകഭയം അത്താനുവാദഭയം പരാനുവാദഭയം ദണ്ഡഭയം ദുഗ്ഗതിഭയം ഊമിഭയം കുമ്ഭീലഭയം ആവട്ടഭയം സുസുകാഭയം [സുംസുകാഭയം (സ്യാ॰)] ആജീവികഭയം അസിലോകഭയം പരിസായ സാരജ്ജഭയം മദനഭയം ദുഗ്ഗതിഭയം ഭയം ഭയാനകം ഛമ്ഭിതത്തം ലോമഹംസോ ചേതസോ ഉബ്ബേഗോ ഉത്രാസോ. **ഭേരവേസു ച ന സമ്പവേധേയ്യാ**തി ഭേരവേ പസ്സിത്വാ വാ സുണിത്വാ വാ ന വേധേയ്യ ന പവേധേയ്യ ന സമ്പവേധേയ്യ ന തസേയ്യ ന ഉത്തസേയ്യ ന പരിതസേയ്യ ന ഭായേയ്യ ന സന്താസം ആപജ്ജേയ്യ, അഭീരൂ അസ്സ അഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ, പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരേയ്യാതി - ഭേരവേസു ച ന സമ്പവേധേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഫസ്സേന യദാ ഫുട്ഠസ്സ, പരിദേവം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി;
ഭവഞ്ച നാഭിജപ്പേയ്യ, ഭേരവേസു ച ന സമ്പവേധേയ്യാ”തി.

൧൫. **അന്നാനമഥോ പാനാനം, ഖാദനീയാനമഥോപി വത്ഥാനം;**
ലദ്ധാ ന സന്നിധിം കയിരാ, ന ച പരിത്തസേ താനി അലഭമാനോ.

അന്നാനമഥോ പാനാനം, ഖാദനീയാനമഥോപി വത്ഥാനന്തി. അന്നാനന്തി ഓദനോ കുമ്മാസോ സത്തു മച്ഛോ മംസം. **പാനാനന്തി** അട്ഠ പാനാനി - അമ്ബപാനം, ജമ്ബുപാനം, ചോചപാനം, മോചപാനം, മധുപാനം , മുദ്ദികപാനം, സാലുകപാനം, ഫാരുസകപാനം. അപരാനിപി അട്ഠ പാനാനി - കോസമ്ബപാനം, കോലപാനം, ബദരപാനം, ഘതപാനം, തേലപാനം, പയോപാനം, യാഗുപാനം, രസപാനം. **ഖാദനീയാനന്തി** പിട്ഠഖജ്ജകം, പൂവഖജ്ജകം, മൂലഖജ്ജകം, തചഖജ്ജകം, പത്തഖജ്ജകം, പുപ്ഫഖജ്ജകം, ഫലഖജ്ജകം. **വത്ഥാനന്തി** ഛ ചീവരാനി - ഖോമം, കപ്പാസികം, കോസേയ്യം, കമ്ബലം, സാണം, ഭങ്ഗന്തി - അന്നാനമഥോ പാനാനം ഖാദനീയാനമഥോപി വത്ഥാനം.

ലദ്ധാ ന സന്നിധിം കയിരാതി. **ലദ്ധാ**തി ലദ്ധാ ലഭിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാ ന കുഹനായ, ന ലപനായ, ന നേമിത്തികതായ, ന നിപ്പേസികതായ, ന ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതായ [നിജിഗിംസനതായ (സീ॰ സ്യാ॰)], ന കട്ഠദാനേന, ന വേളുദാനേന, ന പത്തദാനേന, ന പുപ്ഫദാനേന, ന ഫലദാനേന, ന സിനാനദാനേന, ന ചുണ്ണദാനേന, ന മത്തികാദാനേന, ന ദന്തകട്ഠദാനേന, ന മുഖോദകദാനേന, ന ചാടുകമ്യതായ, ന മുഗ്ഗസൂപ്യതായ [ന മുഗ്ഗസുപ്പതായ (സീ॰), ന മുഗ്ഗസൂപതായ (സ്യാ॰)], ന പാരിഭടയതായ, ന പീഠമദ്ദികതായ [പിട്ഠിമംസികതായ (സീ॰), പിട്ഠിമദ്ദികതായ (ക॰)], ന വത്ഥുവിജ്ജായ, ന തിരച്ഛാനവിജ്ജായ, ന അങ്ഗവിജ്ജായ, ന നക്ഖത്തവിജ്ജായ, ന ദൂതഗമനേന, ന പഹിണഗമനേന, ന ജങ്ഘപേസനിയേന, ന വേജ്ജകമ്മേന, ന നവകമ്മേന, ന പിണ്ഡപടിപിണ്ഡകേന, ന ദാനാനുപ്പദാനേന ധമ്മേന സമേന ലദ്ധാ ലഭിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാതി - ലദ്ധാ. **ന സന്നിധിം കയിരാ**തി അന്നസന്നിധിം പാനസന്നിധിം വത്ഥസന്നിധിം യാനസന്നിധിം സയനസന്നിധിം ഗന്ധസന്നിധിം ആമിസസന്നിധിം ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യാതി - ലദ്ധാ ന സന്നിധിം കയിരാ.

ന ച പരിത്തസേ താനി അലഭമാനോതി. അന്നം വാ ന ലഭാമി , പാനം വാ ന ലഭാമി, വത്ഥം വാ ന ലഭാമി, കുലം വാ ന ലഭാമി, ഗണം വാ ന ലഭാമി, ആവാസം വാ ന ലഭാമി, ലാഭം വാ ന ലഭാമി, യസം വാ ന ലഭാമി, പസംസം വാ ന ലഭാമി, സുഖം വാ ന ലഭാമി, ചീവരം വാ ന ലഭാമി, പിണ്ഡപാതം വാ ന ലഭാമി, സേനാസനം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം വാ ന ലഭാമി, ഗിലാനുപട്ഠാകം വാ ന ലഭാമി, “അപ്പഞ്ഞാതോമ്ഹീ”തി ന തസേയ്യ ന ഉത്തസേയ്യ ന പരിത്തസേയ്യ ന ഭായേയ്യ ന സന്താസം ആപജ്ജേയ്യ , അഭീരൂ അസ്സ അഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ, പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരേയ്യാതി - ന ച പരിത്തസേ താനി അലഭമാനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“അന്നാനമഥോ പാനാനം, ഖാദനീയാനമഥോപി വത്ഥാനം;
ലദ്ധാ ന സന്നിധിം കയിരാ, ന ച പരിത്തസേ താനി അലഭമാനോ”തി.

ഝായീ ന പാദലോലസ്സ, വിരമേ കുക്കുച്ചാ നപ്പമജ്ജേയ്യ;
അഥാസനേസു സയനേസു, അപ്പസദ്ദേസു ഭിക്ഖു വിഹരേയ്യ.

ഝായീ ന പാദലോലസ്സാതി. **ഝായീ**തി പഠമേനപി ഝാനേന ഝായീ, ദുതിയേനപി ഝാനേന ഝായീ, തതിയേനപി ഝാനേന ഝായീ, ചതുത്ഥേനപി ഝാനേന ഝായീ, സവിതക്കസവിചാരേനപി ഝാനേന ഝായീ, അവിതക്കവിചാരമത്തേനപി ഝാനേന ഝായീ, അവിതക്കഅവിചാരേനപി ഝാനേന ഝായീ, സപ്പീതികേനപി ഝാനേന ഝായീ, നിപ്പീതികേനപി ഝാനേന ഝായീ, പീതിസഹഗതേനപി ഝാനേന ഝായീ, സാതസഹഗതേനപി ഝാനേന ഝായീ, സുഖസഹഗതേനപി ഝാനേന ഝായീ, ഉപേക്ഖാസഹഗതേനപി ഝാനേന ഝായീ, സുഞ്ഞതേനപി ഝാനേന ഝായീ, അനിമിത്തേനപി ഝാനേന ഝായീ, അപ്പണിഹിതേനപി ഝാനേന ഝായീ, ലോകിയേനപി ഝാനേന ഝായീ, ലോകുത്തരേനപി ഝാനേന ഝായീ, ഝാനരതോ ഏകത്തമനുയുത്തോ പരമത്ഥഗരുകോതി [സദത്ഥഗരുകോതി (സീ॰ സ്യാ॰)] - ഝായീ.

ന പാദലോലസ്സാതി. കഥം പാദലോലോ ഹോതി? ഇധേകച്ചോ പാദലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി ആരാമേന ആരാമം ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ഗാമേന ഗാമം നിഗമേന നിഗമം നഗരേന നഗരം രട്ഠേന രട്ഠം ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം അനുയുത്തോ വിഹരതി. ഏവമ്പി പാദലോലോ ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അന്തോപിസങ്ഘാരാമേ പാദലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി. ന അത്ഥഹേതു ന കാരണഹേതു ഉദ്ധതോ അവൂപസന്തചിത്തോ പരിവേണതോ പരിവേണം ഗച്ഛതി വിഹാരതോ വിഹാരം ഗച്ഛതി അഡ്ഢയോഗതോ അഡ്ഢയോഗം ഗച്ഛതി പാസാദതോ പാസാദം ഗച്ഛതി ഹമ്മിയതോ ഹമ്മിയം ഗച്ഛതി ഗുഹായ ഗുഹം ഗച്ഛതി ലേണതോ ലേണം ഗച്ഛതി കുടിതോ കുടിം ഗച്ഛതി കൂടാഗാരതോ കൂടാഗാരം ഗച്ഛതി അട്ടതോ അട്ടം ഗച്ഛതി മാളതോ മാളം ഗച്ഛതി ഉദ്ദണ്ഡതോ ഉദ്ദണ്ഡം ഗച്ഛതി ഉപട്ഠാനസാലതോ ഉപട്ഠാനസാലം ഗച്ഛതി മണ്ഡലമാളതോ മണ്ഡലമാളം ഗച്ഛതി രുക്ഖമൂലതോ രുക്ഖമൂലം ഗച്ഛതി. യത്ഥ വാ പന ഭിക്ഖൂ നിസീദന്തി തഹിം ഗച്ഛതി, തത്ഥ ഏകസ്സ വാ ദുതിയോ ഹോതി, ദ്വിന്നം വാ തതിയോ ഹോതി, തിണ്ണം വാ ചതുത്ഥോ ഹോതി. തത്ഥ ബഹും സമ്ഫപ്പലാപം പലപതി, സേയ്യഥിദം - രാജകഥം ചോരകഥം മഹാമത്തകഥം സേനാകഥം ഭയകഥം യുദ്ധകഥം അന്നകഥം പാനകഥം വത്ഥകഥം യാനകഥം സയനകഥം മാലാകഥം ഗന്ധകഥം ഞാതികഥം ഗാമകഥം നിഗമകഥം നഗരകഥം ജനപദകഥം ഇത്ഥികഥം സൂരകഥം വിസിഖാകഥം കുമ്ഭട്ഠാനകഥം പുബ്ബപേതകഥം നാനത്തകഥം ലോകക്ഖായികം സമുദ്ദക്ഖായികം ഇതി ഭവാഭവകഥം ഇതി വാ. ഏവമ്പി പാദലോലോ ഹോതി.

ന പാദലോലസ്സാതി. പാദലോലിയം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, പാദലോലിയാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യ ചരേയ്യ വിചരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ

യാപേയ്യ, പടിസല്ലാനാരാമോ അസ്സ പടിസല്ലാനരതോ അജ്ഝത്തം ചേതോസമഥമനുയുത്തോ അനിരാകതജ്ഝാനോ വിപസ്സനാ സമന്നാഗതോ ബ്രൂഹേതാ സുഞ്ഞാഗാരാനം ഝായീ ഝാനരതോ ഏകത്തമനുയുത്തോ പരമത്ഥഗരുകോതി - ഝായീ ന പാദലോലസ്സ.

വിരമേ കുക്കുച്ചാ നപ്പമജ്ജേയ്യാതി. **കുക്കുച്ച**ന്തി ഹത്ഥകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, പാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, ഹത്ഥപാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞിതാ, കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതാ, അവജ്ജേ വജ്ജസഞ്ഞിതാ, വജ്ജേ അവജ്ജസഞ്ഞിതാ, യം ഏവരൂപം കുക്കുച്ചം കുക്കുച്ചായനാ കുക്കുച്ചായിതത്തം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ - ഇദം വുച്ചതി കുക്കുച്ചം.

അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ - കതത്താ ച അകതത്താ ച. കഥം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ? ‘‘കതം മേ കായദുച്ചരിതം, അകതം മേ കായസുചരിത’’ന്തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ, ‘‘കതം മേ വചീദുച്ചരിതം, അകതം മേ വചീസുചരിത’’ന്തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ, ‘‘കതം മേ മനോദുച്ചരിതം, അകതം മേ മനോസുചരിതന്തി...പേ॰... ‘‘കതോ മേ പാണാതിപാതോ, അകതാ മേ പാണാതിപാതാ വേരമണീ’’തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം...പേ॰... മനോവിലേഖോ, ‘‘കതം മേ അദിന്നാദാനം... കതോ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരോ... കതോ മേ മുസാവാദോ... കതാ മേ പിസുണവാചാ... കതാ മേ ഫരുസവാചാ... കതോ മേ സമ്ഫപ്പലാപോ... കതാ മേ അഭിജ്ഝാ... കതോ മേ ബ്യാപാദോ... കതാ മേ മിച്ഛാദിട്ഠി, അകതാ മേ സമ്മാദിട്ഠീ’’തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ . ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ.

അഥ വാ ‘‘സീലേസുമ്ഹി ന പരിപൂരകാരീ’’തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ, ‘‘ഇന്ദ്രിയേസുമ്ഹി അഗുത്തദ്വാരോ’’തി...പേ॰... ‘‘ഭോജനേ അമത്തഞ്ഞുമ്ഹീ’’തി... ‘‘ജാഗരിയം അനനുയുത്തോമ്ഹീ’’തി... ‘‘ന സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോമ്ഹീ’’തി... ‘‘അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ’’തി... ‘‘അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ’’തി... ‘‘അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ’’തി... ‘‘അഭാവിതാനി മേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനീ’’തി... ‘‘അഭാവിതാനി മേ പഞ്ച ബലാനീ’’തി... ‘‘അഭാവിതാ മേ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ’’തി... ‘‘അഭാവിതോ മേ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ’’തി... ‘‘ദുക്ഖം മേ അപരിഞ്ഞാത’’ന്തി... ‘‘സമുദയോ മേ അപ്പഹീനോ’’തി... ‘‘മഗ്ഗോ മേ അഭാവിതോ’’തി... ‘‘നിരോധോ മേ അസച്ഛികതോ’’തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. **വിരമേ കുക്കുച്ചാ**തി കുക്കുച്ചാ ആരമേയ്യ വിരമേയ്യ പടിവിരമേയ്യ കുക്കുച്ചം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ. കുക്കുച്ചാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - വിരമേ കുക്കുച്ചാ.

നപ്പമജ്ജേയ്യാതി സക്കച്ചകാരീ അസ്സ സാതച്ചകാരീ അട്ഠിതകാരീ അനോലീനവുത്തികോ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദോ അനിക്ഖിത്തധുരോ അപ്പമാദോ

കുസലേസു ധമ്മേസു. ‘‘കദാഹം അപരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം, പരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം തത്ഥ തത്ഥ പഞ്ഞായ അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ’’ന്തി? യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച ഥാമോ ച അപ്പടിവാനീ ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസു . ‘‘കദാഹം അപരിപൂരം വാ സമാധിക്ഖന്ധം...പേ॰... പഞ്ഞാക്ഖന്ധം... വിമുത്തിക്ഖന്ധം... വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം... കദാഹം അപരിഞ്ഞാതം വാ ദുക്ഖം പരിജാനേയ്യം, അപ്പഹീനേ വാ കിലേസേ പജഹേയ്യം, അഭാവിതം വാ മഗ്ഗം ഭാവേയ്യം, അസച്ഛികതം വാ നിരോധം സച്ഛികരേയ്യ’’ന്തി? യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച ഥാമോ ച അപ്പടിവാനീ ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - വിരമേ കുക്കുച്ചാ നപ്പമജ്ജേയ്യ.

അഥാസനേസു സയനേസു, അപ്പസദ്ദേസു ഭിക്ഖു വിഹരേയ്യാതി. **അഥാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... ആസനം വുച്ചതി യത്ഥ നിസീദതി - മഞ്ചോ പീഠം ഭിസി തട്ടികാ ചമ്മഖണ്ഡോ തിണസന്ഥാരോ പണ്ണസന്ഥാരോ പലാലസന്ഥാരോ. സയനം വുച്ചതി സേനാസനം വിഹാരോ അഡ്ഢയോഗോ പാസാദോ ഹമ്മിയം ഗുഹാതി - അഥാസനേസു സയനേസു.

അപ്പസദ്ദേസു ഭിക്ഖു വിഹരേയ്യാതി. അപ്പസദ്ദേസു അപ്പനിഗ്ഘോസേസു വിജനവാതേസു മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകേസു പടിസല്ലാനസാരുപ്പേസു സേനാസനേസു ചരേയ്യ വിചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - അഥാസനേസു സയനേസു അപ്പസദ്ദേസു ഭിക്ഖു വിഹരേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘ഝായീ ന പാദലോലസ്സ, വിരമേ കുക്കുച്ചാ നപ്പമജ്ജേയ്യ;
അഥാസനേസു സയനേസു, അപ്പസദ്ദേസു ഭിക്ഖു വിഹരേയ്യാ’’തി.

൧൬൩. നിദ്ദം ന ബഹുലീകരേയ്യ, ജാഗരിയം ഭജേയ്യ ആതാപീ;
തന്ദിം മായം ഹസ്സം ഖിഡ്ഡം, മേഥുനം വിപ്പജഹേ സവിഭൂസം.

നിദ്ദം ന ബഹുലീകരേയ്യാതി. രത്തിന്ദിവം ഛകോട്ഠാസം കാരേത്വാ പഞ്ചകോട്ഠാസം പടിപജ്ജേയ്യ ഏകകോട്ഠാസം നിപ്പജ്ജേയ്യാതി - നിദ്ദം ന ബഹുലീകരേയ്യ.

ജാഗരിയം ഭജേയ്യ ആതാപീതി. ഇധ ഭിക്ഖു ദിവസം ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേയ്യ, രത്തിയാ പഠമം യാമം ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേയ്യ, രത്തിയാ മജ്ഝിമം യാമം ദക്ഖിണേന പസ്സേന സീഹസേയ്യം കപ്പേയ്യ പാദേപാദം അച്ചാധായ സതോ സമ്പജാനോ ഉട്ഠാനസഞ്ഞം മനസികരിത്വാ, രത്തിയാ പച്ഛിമം യാമം പച്ചുട്ഠായ ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേയ്യ.

ജാഗരിയം ഭജേയ്യാതി ജാഗരിയം ഭജേയ്യ സമ്ഭജേയ്യ സേവേയ്യ നിസേവേയ്യ സംസേവേയ്യ പടിസേവേയ്യാതി - ജാഗരിയം ഭജേയ്യ.

ആതാപീതി. ആതപ്പം വുച്ചതി വീരിയം [വിരിയം (സീ॰ സ്യാ॰)]. യോ ചേതസികോ വീരിയാരമ്ഭോ നിക്കമോ പരക്കമോ ഉയ്യാമോ വായാമോ ഉസ്സാഹോ ഉസ്സോള്ഹീ ഥാമോ ഠിതി അസിഥിലപരക്കമതാ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ അനിക്ഖിത്തധുരതാ ധുരസമ്പഗ്ഗഹോ വീരിയം വീരിയിന്ദ്രിയം വീരിയബലം സമ്മാവായാമോ. ഇമിനാ ആതാപേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ സോ വുച്ചതി ആതാപീതി - ജാഗരിയം ഭജേയ്യ ആതാപീ.

തന്ദിം മായം ഹസ്സം ഖിഡ്ഡം, മേഥുനം വിപ്പജഹേ സവിഭൂസന്തി. **തന്ദീ**തി [തന്ദിന്തി (സീ॰)] തന്ദീ തന്ദിയനാ തന്ദിയിതത്തം [നത്ഥി അത്തദണ്ഡസുത്തനിദ്ദേസേ ഖുദ്ദകവത്ഥുവിഭങ്ഗേപി] തന്ദിമനകതാ ആലസ്യം ആലസ്യായനാ ആലസ്യായിതത്തം. മായാ വുച്ചതി വഞ്ചനികാ ചരിയാ. ഇധേകച്ചോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ...പേ॰... വാചായ മനസാ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ തസ്സ പടിച്ഛാദനഹേതു പാപികം ഇച്ഛം പണിദഹതി. മാ മം ജഞ്ഞാതി [ജഞ്ഞൂതി (ക॰)] ഇച്ഛതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി സങ്കപ്പേതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി വാചം ഭാസതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി കായേന പരക്കമതി. യാ ഏവരൂപാ മായാവിതാ അച്ചസരാ വഞ്ചനാ നികതി നികിരണാ പരിഹരണാ ഗൂഹനാ പരിഗൂഹനാ ഛാദനാ പരിച്ഛാദനാ [പടിച്ഛാദനാ (സീ॰ ക॰) മഹാനിദ്ദേസേ] അനുത്താനീകമ്മം അനാവികമ്മം വോച്ഛാദനാ പാപകിരിയാ - അയം വുച്ചതി മായാ. **ഹസ്സ**ന്തി ഇധേകച്ചോ അതിവേലം ദന്തവിദംസകം ഹസതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “കുമാരകമിദം, ഭിക്ഖവേ , അരിയസ്സ വിനയേ യദിദം അതിവേലം ദന്തവിദംസകം ഹസിത”ന്തി.

ഖിഡ്ഡാതി ദ്വേ ഖിഡ്ഡാ - കായികാ ച ഖിഡ്ഡാ വാചസികാ ച ഖിഡ്ഡാ. കതമാ കായികാ ഖിഡ്ഡാ? ഹത്ഥീഹിപി കീളന്തി, അസ്സേഹിപി കീളന്തി, രഥേഹിപി കീളന്തി, ധനൂഹിപി കീളന്തി, അട്ഠപദേഹിപി കീളന്തി, ദസപദേഹിപി കീളന്തി, ആകാസേപി കീളന്തി, പരിഹാരപഥേപി കീളന്തി, സന്തികായപി കീളന്തി , ഖലികായപി കീളന്തി, ഘടികായപി കീളന്തി, സലാകഹത്ഥേനപി കീളന്തി, അക്ഖേനപി കീളന്തി, പങ്കചീരേനപി കീളന്തി , വങ്കകേനപി കീളന്തി, മോക്ഖചികായപി കീളന്തി, ചിങ്ഗുലകേനപി കീളന്തി, പത്താള്ഹകേനപി കീളന്തി, രഥകേനപി കീളന്തി, ധനുകേനപി കീളന്തി, അക്ഖരികായപി കീളന്തി, മനേസികായപി കീളന്തി, യഥാവജ്ജേനപി കീളന്തി - അയം കായികാ ഖിഡ്ഡാ. കതമാ വാചസികാ ഖിഡ്ഡാ? മുഖഭേരികം [മുഖഭേരിയം (സ്യാ॰)] മുഖാലമ്ബരം മുഖഡിണ്ഡിമകം [മുഖദേണ്ഡിമകം (സീ॰ സ്യാ॰)] മുഖവലിമകം മുഖഭേരുളകം [മുഖഭേരുലകം (സീ॰)] മുഖദദ്ദരികം നാടകം ലാപം ഗീതം ദവകമ്മം - അയം വാചസികാ ഖിഡ്ഡാ.

മേഥുനധമ്മോ നാമ യോ സോ അസദ്ധമ്മോ ഗാമധമ്മോ വസലധമ്മോ ദുട്ഠുല്ലോ ഓദകന്തികോ രഹസ്സോ ദ്വയംദ്വയസമാപത്തി. കിംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ? ഉഭിന്നം രത്താനം സാരത്താനം അവസ്സുതാനം പരിയുട്ഠിതാനം പരിയാദിന്നചിത്താനം ഉഭിന്നം സദിസാനം ധമ്മോതി, തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ. യഥാ ഉഭോ കലഹകാരകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി, ഉഭോ ഭണ്ഡനകാരകാ...പേ॰... ഉഭോ ഭസ്സകാരകാ... ഉഭോ അധികരണകാരകാ... ഉഭോ വിവാദകാരകാ... ഉഭോ വാദിനോ... ഉഭോ സല്ലാപകാ മേഥുനകാതി വുച്ചന്തി ; ഏവമേവ ഉഭിന്നം രത്താനം സാരത്താനം അവസ്സുതാനം പരിയുട്ഠിതാനം

പരിയാദിന്നചിത്താനം ഉഭിന്നം സദിസാനം ധമ്മോതി, തംകാരണാ വുച്ചതി മേഥുനധമ്മോ.

വിഭൂസാതി ദ്വേ വിഭൂസാ - അത്ഥി അഗാരിയസ്സ വിഭൂസാ, അത്ഥി പബ്ബജിതസ്സ വിഭൂസാ. കതമാ അഗാരിയസ്സ വിഭൂസാ? കേസാ ച മസ്സു ച മാലാ ച ഗന്ധാ ച വിലേപനാ ച ആഭരണാ ച പിലന്ധനാ ച വത്ഥഞ്ച സയനാസനഞ്ച വേഠനഞ്ച ഉച്ഛാദനം പരിമദ്ദനം ന്ഹാപനം സമ്ബാഹനം ആദാസം അഞ്ജനം മാലാവിലേപനം മുഖചുണ്ണകം മുഖലേപം ഹത്ഥബന്ധം സിഖാബന്ധം [വസിക്ഖാബന്ധം (സ്യാ॰)] ദണ്ഡനാളിയം ഖഗ്ഗം ഛത്തം ചിത്രാ ഉപാഹനാ ഉണ്ഹീസം മണിം വാളബീജനിം ഓദാതാനി വത്ഥാനി ദീഘദസാനി ഇതി വാ - അയം അഗാരിയസ്സ വിഭൂസാ. കതമാ പബ്ബജിതസ്സ വിഭൂസാ? ചീവരമണ്ഡനാ പത്തമണ്ഡനാ സേനാസനമണ്ഡനാ ഇമസ്സ വാ പൂതികായസ്സ ബാഹിരാനം വാ പരിക്ഖാരാനം മണ്ഡനാ വിഭൂസനാ കേളനാ പരികേളനാ ഗേധിതതാ ഗേധിതത്തം ചപലതാ ചാപല്യം - അയം പബ്ബജിതസ്സ വിഭൂസാ.

തന്ദിം മായം ഹസ്സം ഖിഡ്ഡം, മേഥുനം വിപ്പജഹേ സവിഭൂസന്തി. തന്ദിഞ്ച മായഞ്ച ഹസ്സഞ്ച ഖിഡ്ഡഞ്ച മേഥുനധമ്മഞ്ച സവിഭൂസം സപരിവാരം സപരിഭണ്ഡം സപരിക്ഖാരം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - തന്ദിം മായം ഹസ്സം ഖിഡ്ഡം, മേഥുനം വിപ്പജഹേ സവിഭൂസം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''നിദ്ദം ന ബഹുലീകരേയ്യ, ജാഗരിയം ഭജേയ്യ ആതാപീ;
> തന്ദിം മായം ഹസ്സം ഖിഡ്ഡം, മേഥുനം വിപ്പജഹേ സവിഭൂസ''ന്തി.

ഫന്ദ്ര**ആഥബ്ബണം സുപിനം ലക്ഖണം, നോ വിദഹേ അഥോപി നക്ഖത്തം;**
വിരുതഞ്ച ഗബ്ഭകരണം, തികിച്ഛം മാമകോ ന സേവേയ്യ.

ആഥബ്ബണം സുപിനം ലക്ഖണം, നോ വിദഹേ അഥോപി നക്ഖത്തന്തി. ആഥബ്ബണികാ ആഥബ്ബണം പയോജേന്തി, നഗരേ വാ രുദ്ധേ [രുന്ധേ (ക॰)] സങ്ഗാമേ വാ പച്ചുപട്ഠിതേ പരസേനപച്ചത്ഥികേസു പച്ചാമിത്തേസു ഈതിം ഉപ്പാദേന്തി, ഉപദ്ദവം ഉപ്പാദേന്തി, രോഗം ഉപ്പാദേന്തി, പജ്ജരകം കരോന്തി, സൂലം കരോന്തി, വിസൂചികം കരോന്തി, പക്ഖന്ദികം കരോന്തി. ഏവം ആഥബ്ബണികാ ആഥബ്ബണം പയോജേന്തി.

സുപിനപാഠകാ സുപിനം ആദിസന്തി, യോ പുബ്ബണ്ഹസമയം സുപിനം പസ്സതി, ഏവം വിപാകോ ഹോതി. യോ മജ്ഝന്ഹികസമയം [മജ്ഝന്തികസമയം (ബഹൂസു)] സുപിനം പസ്സതി, ഏവം വിപാകോ ഹോതി. യോ സായന്ഹസമയം സുപിനം പസ്സതി, ഏവം വിപാകോ ഹോതി. യോ പുരിമേ യാമേ...പേ॰... യോ മജ്ഝിമേ യാമേ... യോ പച്ഛിമേ യാമേ... യോ ദക്ഖിണേന പസ്സേന നിപന്നോ... യോ വാമേന പസ്സേന നിപന്നോ... യോ ഉത്താനം നിപന്നോ... യോ അവകുജ്ജ നിപന്നോ... യോ ചന്ദം പസ്സതി... യോ സൂരിയം പസ്സതി... യോ മഹാസമുദ്ദം പസ്സതി... യോ സിനേരും പബ്ബതരാജാനം പസ്സതി... യോ ഹത്ഥിം പസ്സതി... യോ അസ്സം പസ്സതി... യോ രഥം പസ്സതി... യോ പത്തിം പസ്സതി... യോ സേനാബ്യൂഹം പസ്സതി... യോ ആരാമരാമണേയ്യകം

പസ്സതി... യോ വനരാമണേയ്യകം പസ്സതി... യോ ഭൂമിരാമണേയ്യകം പസ്സതി... യോ പോക്ഖരണീരാമണേയ്യകം [പോക്ഖരണിരാമണേയ്യകം (സ്യാ॰)] പസ്സതി, ഏവം വിപാകോ ഹോതീതി. ഏവം സുപിനപാഠകാ സുപിനം ആദിസന്തി.

ലക്ഖണപാഠകാ ലക്ഖണം ആദിസന്തി - മണിലക്ഖണം ദണ്ഡലക്ഖണം വത്ഥലക്ഖണം അസിലക്ഖണം ഉസുലക്ഖണം ധനുലക്ഖണം ആവുധലക്ഖണം ഇത്ഥിലക്ഖണം പുരിസലക്ഖണം കുമാരികാലക്ഖണം കുമാരലക്ഖണം ദാസിലക്ഖണം ദാസലക്ഖണം ഹത്ഥിലക്ഖണം അസ്സലക്ഖണം മഹിംസലക്ഖണം ഉസഭലക്ഖണം ഗോണലക്ഖണം അജലക്ഖണം മേണ്ഡലക്ഖണം കുക്കുടലക്ഖണം വട്ടലക്ഖണം ഗോധാലക്ഖണം കണ്ണികാലക്ഖണം കച്ഛപലക്ഖണം മിഗലക്ഖണം ഇതി വാതി. ഏവം ലക്ഖണപാഠകാ ലക്ഖണം ആദിസന്തി.

നക്ഖത്തപാഠകാ നക്ഖത്തം ആദിസന്തി. അട്ഠവീസതി നക്ഖത്താനി. ഇമിനാ നക്ഖത്തേന ഘരപ്പവേസോ കത്തബ്ബോ, ഇമിനാ നക്ഖത്തേന മകുടം ബന്ധിതബ്ബം, ഇമിനാ നക്ഖത്തേന വാരേയ്യം കാരേതബ്ബം, ഇമിനാ നക്ഖത്തേന ബീജനീഹാരോ [ബീജനിഹാരോ (സ്യാ॰ ക॰)] കത്തബ്ബോ, ഇമിനാ നക്ഖത്തേന സംവാസോ [ഘരവാസോ (സ്യാ॰)] ഗന്തബ്ബോതി. ഏവം നക്ഖത്തപാഠകാ നക്ഖത്തം ആദിസന്തി.

ആഥബ്ബണം സുപിനം ലക്ഖണം, നോ വിദഹേ അഥോപി നക്ഖത്തന്തി. ആഥബ്ബണഞ്ച സുപിനഞ്ച ലക്ഖണഞ്ച നക്ഖത്തഞ്ച നോ വിദഹേയ്യ ന ചരേയ്യ ന സമാചരേയ്യ ന സമാദായ വത്തേയ്യ. അഥ വാ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന ഉഗ്ഗണ്ഹേയ്യ ന ധാരേയ്യ ന ഉപധാരേയ്യ ന ഉപലക്ഖേയ്യ നപ്പയോജേയ്യാതി - ആഥബ്ബണം സുപിനം ലക്ഖണം, നോ വിദഹേ അഥോപി നക്ഖത്തം.

വിരുതഞ്ച ഗബ്ഭകരണം, തികിച്ഛം മാമകോ ന സേവേയ്യാതി. വിരുതം വുച്ചതി മിഗവാക്കം. മിഗവാക്കപാഠകാ [മിഗചക്കം. മിഗചക്കപാഠകാ (സ്യാ॰)] മിഗവാക്കം ആദിസന്തി - സകുന്താനം വാ ചതുപ്പദാനം വാ രുതം [രുദം (സ്യാ॰)] വസ്സിതം ജാനന്തീതി. ഏവം മിഗവാക്കപാഠകാ മിഗവാക്കം ആദിസന്തി. ഗബ്ഭകരണീയാ ഗബ്ഭം സണ്ഠാപേന്തി. ദ്വീഹി കാരണേഹി ഗബ്ഭോ ന സണ്ഠാതി - പാണകേഹി വാ വാതകുപ്പേഹി വാ. പാണകാനം വാ വാതകുപ്പാനം വാ പടിഘാതായ ഓസധം ദേന്തീതി. ഏവം ഗബ്ഭകരണീയാ ഗബ്ഭം സണ്ഠാപേന്തി. **തികിച്ഛാ**തി പഞ്ച തികിച്ഛാ - സാലാകിയം, സല്ലകത്തിയം, കായതികിച്ഛം, ഭൂതിയം, കോമാരഭച്ചം. **മാമകോ**തി ബുദ്ധമാമകോ ധമ്മമാമകോ സങ്ഘമാമകോ, സോ വാ ഭഗവന്തം മമായതി ഭഗവാ വാ തം പുഗ്ഗലം പരിഗ്ഗണ്ഹാതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''യേ തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ കുഹാ ഥദ്ധാ ലപാ സിങ്ഗീ ഉന്നളാ അസമാഹിതാ ന മേ തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ മാമകാ, അപഗതാ ച തേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ഇമസ്മാ ധമ്മവിനയാ, ന ച തേ ഭിക്ഖൂ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജന്തി. യേ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ നിക്കുഹാ നില്ലപാ ധീരാ അത്ഥദ്ധാ സുസമാഹിതാ തേ ഖോ മേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ മാമകാ ന ച അപഗതാ തേ , ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ഇമസ്മാ ധമ്മവിനയാ, തേ ച ഭിക്ഖൂ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജന്തി''.

“കുഹാ ഥദ്ധാ ലപാ സിങ്ഗീ, ഉന്നളാ അസമാഹിതാ;
ന തേ ധമ്മേ വിരൂഹന്തി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധദേസിതേ.

“നിക്കുഹാ നില്ലപാ ധീരാ, അത്ഥദ്ധാ സുസമാഹിതാ;
തേ വേ ധമ്മേ വിരൂഹന്തി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധദേസിതേ”.

വിരുതഞ്ച ഗബ്ഭകരണം, തികിച്ഛം മാമകോ ന സേവേയ്യാതി. വിരുതഞ്ച ഗബ്ഭകരണഞ്ച തികിച്ഛഞ്ച മാമകോ ന സേവേയ്യ ന നിസേവേയ്യ ന സംസേവേയ്യ നപ്പടിസേവേയ്യ ന ചരേയ്യ ന സമാചരേയ്യ ന സമാദായ വത്തേയ്യ. അഥ വാ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന ഉഗ്ഗണ്ഹേയ്യ ന ധാരേയ്യ ന ഉപധാരേയ്യ ന ഉപലക്ഖേയ്യ നപ്പയോജേയ്യാതി - വിരുതഞ്ച ഗബ്ഭകരണം തികിച്ഛം മാമകോ ന സേവേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ആഥബ്ബണം സുപിനം ലക്ഖണം, നോ വിദഹേ അഥോപി നക്ഖത്തം;
വിരുതഞ്ച ഗബ്ഭകരണം, തികിച്ഛം മാമകോ ന സേവേയ്യാ”തി.

൧൫. **നിന്ദായ നപ്പവേധേയ്യ, ന ഉന്നമേയ്യ പസംസിതോ ഭിക്ഖു;**
ലോഭം സഹ മച്ഛരിയേന, കോധം പേസുണിയഞ്ച പനുദേയ്യ.

നിന്ദായ നപ്പവേധേയ്യാതി. ഇധേകച്ചേ ഭിക്ഖൂ നിന്ദന്തി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ നിന്ദന്തി ഗരഹന്തി ഉപവദന്തി, നിന്ദിതോ ഗരഹിതോ ഉപവദിതോ നിന്ദായ ഗരഹായ ഉപവാദേന അകിത്തിയാ അവണ്ണഹാരികായ ന വേധേയ്യ നപ്പവേധേയ്യ ന സമ്പവേധേയ്യ ന തസേയ്യ ന ഉത്തസേയ്യ ന പരിതസേയ്യ ന ഭായേയ്യ ന സന്താസം ആപജ്ജേയ്യ, അഭീരൂ അസ്സ അഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ, പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരേയ്യാതി - നിന്ദായ നപ്പവേധേയ്യ.

ന ഉന്നമേയ്യ പസംസിതോ ഭിക്ഖൂതി. ഇധേകച്ചേ ഭിക്ഖൂ പസംസന്തി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ പസംസന്തി ഥോമേന്തി കിത്തേന്തി വണ്ണേന്തി, പസംസിതോ ഥോമിതോ കിത്തിതോ വണ്ണിതോ പസംസായ ഥോമനേന കിത്തിയാ വണ്ണഹാരികായ ഉന്നതിം ന കരേയ്യ ഉന്നമം ന കരേയ്യ മാനം ന കരേയ്യ ഥമ്ഭം ന കരേയ്യ, ന തേന മാനം ജനേയ്യ ന തേന ഥദ്ധോ അസ്സ പത്ഥദ്ധോ പഗ്ഗഹിതസിരോതി - ന ഉന്നമേയ്യ പസംസിതോ ഭിക്ഖു.

ലോഭം സഹ മച്ഛരിയേന, കോധം പേസുണിയഞ്ച പനുദേയ്യാതി. **ലോഭോ**തി യോ ലോഭോ ലുബ്ഭനാ ലുബ്ഭിതത്തം സാരാഗോ സാരജ്ജനാ സാരജ്ജിതത്തം അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **മച്ഛരിയ**ന്തി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം…പേ॰… ഗാഹോ വുച്ചതി മച്ഛരിയം. **കോധോ**തി യോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ പടിഘം പടിവിരോധോ, കോപോ പകോപോ

സമ്പകോപോ, ദോസോ പദോസോ സമ്പദോസോ, ചിത്തസ്സ ബ്യാപത്തി മനോപദോസോ, കോധോ കുജ്ഝനാ കുജ്ഝിതത്തം, ദോസോ ദുസ്സനാ ദുസ്സിതത്തം, ബ്യാപത്തിം ബ്യാപജ്ജനാ ബ്യാപജ്ജിതത്തം, വിരോധോ പടിവിരോധോ ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ. **പേസുഞ്ഞന്തി** ഇധേകച്ചോ പിസുണവാചോ ഹോതി ഇതോ സുത്വാ അമുത്ര അക്ഖാതാ ഇമേസം ഭേദായ, അമുത്ര വാ സുത്വാ ഇമേസം അക്ഖാതാ അമൂസം ഭേദായ. ഇതി സമഗ്ഗാനം വാ ഭേത്താ ഭിന്നാനം വാ അനുപ്പദാതാ, വഗ്ഗാരാമോ വഗ്ഗരതോ വഗ്ഗനന്ദീ വഗ്ഗകരണിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി - ഇദം വുച്ചതി പേസുഞ്ഞം.

അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി - പിയകമ്യതായ വാ ഭേദാധിപ്പായേന വാ. കഥം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി? ഇമസ്സ പിയോ ഭവിസ്സാമി മനാപോ ഭവിസ്സാമി വിസ്സാസികോ ഭവിസ്സാമി അബ്ഭന്തരികോ ഭവിസ്സാമി സുഹദയോ ഭവിസ്സാമീതി. ഏവം പിയകമ്യതായ പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി. കഥം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി? കഥം ഇമേ നാനാ അസ്സു വിനാ അസ്സു വഗ്ഗാ അസ്സു ദ്വേധാ അസ്സു ദ്വേജ്ഝാ അസ്സു ദ്വേ പക്ഖാ അസ്സു ഭിജ്ജേയ്യും ന സമാഗച്ഛേയ്യും ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരേയ്യുന്തി. ഏവം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി. **ലോഭം സഹ മച്ഛരിയേന, കോധം പേസുണിയഞ്ച പനുദേയ്യാ**തി. ലോഭഞ്ച മച്ഛരിയഞ്ച കോധഞ്ച പേസുഞ്ഞഞ്ച നുദേയ്യ പനുദേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - ലോഭം സഹ മച്ഛരിയേന, കോധം പേസുണിയഞ്ച പനുദേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“നിന്ദായ നപ്പവേധേയ്യ, ന ഉന്നമേയ്യ പസംസിതോ ഭിക്ഖു;
ലോഭം സഹ മച്ഛരിയേന, കോധം പേസുണിയഞ്ച പനുദേയ്യാ”തി.

എന്നു.
കയവിക്കയേ ന തിട്ഠേയ്യ, ഉപവാദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി;
ഗാമേ ച നാഭിസജ്ജേയ്യ, ലാഭകമ്യാ ജനം ന ലപയേയ്യ.

കയവിക്കയേ ന തിട്ഠേയ്യാതി. യേ കയവിക്കയാ വിനയേ പടിക്ഖിത്താ ന തേ ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതാ. കഥം കയവിക്കയേ തിട്ഠതി? പഞ്ചന്നം സദ്ധിം പത്തം വാ ചീവരം വാ അഞ്ഞം വാ കിഞ്ചി പരിക്ഖാരം വഞ്ചനിയം വാ കരോന്തോ ഉദയം വാ പത്ഥയന്തോ പരിവത്തേതി. ഏവം കയവിക്കയേ തിട്ഠതി. കഥം കയവിക്കയേ ന തിട്ഠതി? പഞ്ചന്നം സദ്ധിം പത്തം വാ ചീവരം വാ അഞ്ഞം വാ കിഞ്ചി പരിക്ഖാരം ന വഞ്ചനിയം വാ കരോന്തോ ന ഉദയം വാ പത്ഥയന്തോ പരിവത്തേതി. ഏവം കയവിക്കയേ ന തിട്ഠതി. **കയവിക്കയേ ന തിട്ഠേയ്യാ**തി. കയവിക്കയേ ന തിട്ഠേയ്യ ന സന്തിട്ഠേയ്യ, കയവിക്കയം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കയവിക്കയാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - കയവിക്കയേ ന തിട്ഠേയ്യ.

ഉപവാദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചീതി. കതമേ ഉപവാദകരാ കിലേസാ? സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ ഇദ്ധിമന്തോ ദിബ്ബചക്ഖുകാ പരചിത്തവിദുനോ, തേ

ദൂരതോപി പസ്സന്തി ആസന്നാപി ന ദിസ്സന്തി ചേതസാപി ചിത്തം പജാനന്തി, ദേവതാപി ഖോ സന്തി ഇദ്ധിമന്തിനിയോ ദിബ്ബചക്ഖുകാ പരചിത്തവിദുനിയോ, താ ദൂരതോപി പസ്സന്തി, ആസന്നാപി ന ദിസ്സന്തി ചേതസാപി ചിത്തം പജാനന്തി. തേ ഓളാരികേഹി വാ കിലേസേഹി മജ്ഝിമേഹി വാ കിലേസേഹി സുഖുമേഹി വാ കിലേസേഹി ഉപവദേയ്യും. കതമേ ഓളാരികാ കിലേസാ? കായദുച്ചരിതം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതം - ഇമേ വുച്ചന്തി ഓളാരികാ കിലേസാ. കതമേ മജ്ഝിമാ കിലേസാ? കാമവിതക്കോ ബ്യാപാദവിതക്കോ വിഹിംസാവിതക്കോ - ഇമേ വുച്ചന്തി മജ്ഝിമാ കിലേസാ. കതമേ സുഖുമാ കിലേസാ? ഞാതിവിതക്കോ, ജനപദവിതക്കോ, അപരവിതക്കോ, പരാനുദയതാ പടിസഞ്ഞുത്തോ വിതക്കോ , ലാഭസക്കാരസിലോകപടിസഞ്ഞുത്തോ വിതക്കോ, അനവഞ്ഞത്തിപടിസഞ്ഞുത്തോ വിതക്കോ - ഇമേ വുച്ചന്തി സുഖുമാ കിലേസാ. തേ ഓളാരികേഹി വാ കിലേസേഹി മജ്ഝിമേഹി വാ കിലേസേഹി സുഖുമേഹി വാ കിലേസേഹി ന ഉപവദേയ്യ ഉപവാദം ന കരേയ്യ ഉപവാദകരേ കിലേസേ ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ, ഉപവാദകരേ കിലേസേ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, ഉപവാദകരേഹി കിലേസേഹി ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യ. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - ഉപവാദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി.

ഗാമേ ച നാഭിസജ്ജേയ്യാതി. കഥം ഗാമേ സജ്ജതി? ഇധ ഭിക്ഖു ഗാമേ ഗിഹീഹി സംസട്ഠോ വിഹരതി സഹനന്ദീ സഹസോകീ സുഖിതേസു സുഖിതോ ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു അത്തനാ വോയോഗം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഗാമേ സജ്ജതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ പവിസതി അരക്ഖിതേനേവ കായേന അരക്ഖിതായ വാചായ അരക്ഖിതേന ചിത്തേന അനുപട്ഠിതായ സതിയാ അസംവുതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി. സോ തത്ര തത്ര സജ്ജതി തത്ര തത്ര ഗണ്ഹാതി തത്ര തത്ര ബജ്ഝതി തത്ര തത്ര അനയബ്യസനം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഗാമേ സജ്ജതി.

കഥം ഗാമേ ന സജ്ജതി? ഇധ ഭിക്ഖു ഗാമേ ഗിഹീഹി അസംസട്ഠോ വിഹരതി ന സഹനന്ദീ ന സഹസോകീ ന സുഖിതേസു സുഖിതോ ന ദുക്ഖിതേസു ദുക്ഖിതോ, ഉപ്പന്നേസു കിച്ചകരണീയേസു ന അത്തനാ വോയോഗം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഗാമേ ന സജ്ജതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ പവിസതി രക്ഖിതേനേവ കായേന രക്ഖിതായ വാചായ രക്ഖിതേന ചിത്തേന ഉപട്ഠിതായ സതിയാ സംവുതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി. സോ തത്ര തത്ര ന സജ്ജതി തത്ര തത്ര ന ഗണ്ഹാതി തത്ര തത്ര ന ബജ്ഝതി തത്ര തത്ര ന അനയബ്യസനം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഗാമേ ന സജ്ജതി. **ഗാമേ ച നാഭിസജ്ജേയ്യാ**തി ഗാമേ ന സജ്ജേയ്യ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന ബജ്ഝേയ്യ ന പലിബജ്ഝേയ്യ, അഗിദ്ധോ അസ്സ അഗധിതോ

അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝോസന്നോ വീതഗേധോ വിഗതഗേധോ ചത്തഗേധോ...പേ॰... ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരേയ്യാതി - ഗാമേ ച നാഭിസജ്ജേയ്യ.

ലാഭകമ്യാ ജനം ന ലപയേയ്യാതി. കതമാ ലപനാ? ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതസ്സ പാപിച്ഛസ്സ ഇച്ഛാപകതസ്സ ആമിസചക്ഖുകസ്സ ലോകധമ്മഗരുകസ്സ യാ പരേസം ആലപനാ ലപനാ സല്ലപനാ ഉല്ലപനാ സമുല്ലപനാ ഉന്നഹനാ സമുന്നഹനാ ഉക്കാചനാ സമുക്കാചനാ [ഉക്കാപനാ സമുക്കാപനാ (സ്യാ॰)] അനുപിയഭാണിതാ ചാതുകമ്യതാ മുഗ്ഗസൂപ്യതാ പാരിഭടയതാ പരപിട്ഠിമംസികതാ [പിട്ഠിമംസികതാ (ക॰) വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ സീലനിദ്ദേസവണ്ണനാ ഓലോകേതബ്ബാ], യാ തത്ഥ സണ്ഹവാചതാ സഖിലവാചതാ സിഥിലവാചതാ [മേത്തവാചകതാ (സ്യാ॰)] അഫരുസവാചതാ - അയം വുച്ചതി ലപനാ.

അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി ജനം ലപതി - അത്താനം വാ നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ ജനം ലപതി, അത്താനം വാ ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ ജനം ലപതി. കഥം അത്താനം നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ ജനം ലപതി? ''തുമ്ഹേ മേ ബഹൂപകാരാ, അഹം തുമ്ഹേ നിസ്സായ ലഭാമി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം, യേപി മേ അഞ്ഞേ ദാതും വാ കാതും വാ മഞ്ഞന്തി, തുമ്ഹേ നിസ്സായ തുമ്ഹേ സമ്പസ്സന്താ യമ്പി മേ പുരാണം മാതാപേത്തികം നാമധേയ്യം തമ്പി മേ അന്തരഹിതം. തുമ്ഹേഹി അഹം ഞായാമി അസുകസ്സ കുലൂപകോ അസുകായ കുലൂപകോ''തി. ഏവം അത്താനം നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ ജനം ലപതി.

കഥം അത്താനം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ ജനം ലപതി? ''അഹം തുമ്ഹാകം ബഹൂപകാരോ, തുമ്ഹേ മം ആഗമ്മ ബുദ്ധം സരണം ഗതാ, ധമ്മം സരണം ഗതാ, സങ്ഘം സരണം ഗതാ, പാണാതിപാതാ പടിവിരതാ, അദിന്നാദാനാ പടിവിരതാ, കാമേസുമിച്ഛാചാരാ പടിവിരതാ, മുസാവാദാ പടിവിരതാ, സുരാമേരയമജ്ജപ്പമാദട്ഠാനാ പടിവിരതാ. അഹം തുമ്ഹാകം ഉദ്ദേസം ദേമി, പരിപുച്ഛം ദേമി, ഉപോസഥം ആചിക്ഖാമി, നവകമ്മം അധിട്ഠാമി. അഥ പന തുമ്ഹേ മം ഉജ്ഝിത്വാ അഞ്ഞേ സക്കരോഥ ഗരും കരോഥ മാനേഥ പൂജേഥാ''തി. ഏവം അത്താനം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ ജനം ലപതി.

ലാഭകമ്യാ ജനം ന ലപയേയ്യാതി. ലാഭഹേതു ലാഭപച്ചയാ ലാഭകാരണാ ലാഭാഭിനിബ്ബത്തിയാ ലാഭം പരിപാചേന്തോ ജനം ന ലപയേയ്യ, ലപനം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, ലപനാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ലാഭകമ്യാ ജനം ന ലപയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''കയവിക്കയേ ന തിട്ഠേയ്യ, ഉപവാദം ഭിക്ഖു ന കരേയ്യ കുഹിഞ്ചി;
> ഗാമേ ച നാഭിസജ്ജേയ്യ, ലാഭകമ്യാ ജനം ന ലപയേയ്യാ''തി.

ന ച കത്ഥികോ [കത്ഥിതാ (സ്യാ॰ കം॰)] **സിയാ ഭിക്ഖു, ന ച വാചം പയുത്തം ഭാസേയ്യ;**
പാഗബ്ഭിയം ന സിക്ഖേയ്യ, കഥം വിഗ്ഗാഹികം ന കഥയേയ്യ.

ന ച കത്ഥികോ സിയാ ഭിക്ഖൂതി. ഇധേകച്ചോ കത്ഥീ ഹോതി വികത്ഥീ. സോ കത്ഥതി വികത്ഥതി അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോതി വാ വതസമ്പന്നോതി വാ സീലബ്ബതസമ്പന്നോതി വാ ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോതി വാ മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോതി വാ സുത്തന്തികോതി വാ വിനയധരോതി വാ ധമ്മകഥികോതി വാ ആരഞ്ഞികോതി വാ…പേ॰… നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീതി വാ കത്ഥതി വികത്ഥതി. ഏവം ന കത്ഥേയ്യ ന വികത്ഥേയ്യ, കത്ഥം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കത്ഥനാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ന ച കത്ഥികോ സിയാ ഭിക്ഖു.

ന ച വാചം പയുത്തം ഭാസേയ്യാതി. കതമാ പയുത്തവാചാ? ഇധേകച്ചോ ചീവരപയുത്തം വാചം ഭാസതി, പിണ്ഡപാതപയുത്തം വാചം ഭാസതി, സേനാസനപയുത്തം വാചം ഭാസതി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരപയുത്തം വാചം ഭാസതി - അയമ്പി വുച്ചതി പയുത്തവാചാ.

അഥ വാ ചീവരഹേതു പിണ്ഡപാതഹേതു സേനാസനഹേതു ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരഹേതു സച്ചമ്പി ഭണതി മുസാപി ഭണതി, പിസുണമ്പി ഭണതി അപിസുണമ്പി ഭണതി, ഫരുസമ്പി ഭണതി അഫരുസമ്പി ഭണതി, സമ്ഫപ്പലാപമ്പി ഭണതി അസമ്ഫപ്പലാപമ്പി ഭണതി, മന്താപി വാചം ഭാസതി - അയമ്പി വുച്ചതി പയുത്തവാചാ. അഥ വാ പസന്നചിത്തോ പരേസം ധമ്മം ദേസേതി - ''അഹോ വത മേ ധമ്മം സുണേയ്യും, സുത്വാവ ധമ്മം പസീദേയ്യും, പസന്നാ ച മേ പസന്നാകാരം കരേയ്യു''ന്തി - അയം വുച്ചതി പയുത്തവാചാ. **ന ച വാചം പയുത്തം ഭാസേയ്യാ**തി. അന്തമസോ ധമ്മദേസനം വാചം ഉപാദായ പയുത്തവാചം ന ഭാസേയ്യ ന കഥേയ്യ ന ഭണേയ്യ ന ദീപേയ്യ ന വോഹരേയ്യ, പയുത്തം വാചം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, പയുത്തവാചായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ന ച വാചം പയുത്തം ഭാസേയ്യ.

പാഗബ്ഭിയം ന സിക്ഖേയ്യാതി. **പാഗബ്ഭിയ**ന്തി തീണി പാഗബ്ഭിയാനി - കായികം പാഗബ്ഭിയം, വാചസികം പാഗബ്ഭിയം, ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം. കതമം കായികം പാഗബ്ഭിയം? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഗണഗതോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഭോജനസാലായപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ജന്താഘരേപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഉദകതിത്ഥേപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, അന്തരഘരം പവിസന്തോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, അന്തരഘരം പവിട്ഠോപി കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം സങ്ഘഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസം പാരുപിത്വാ നിസീദതി , ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം സങ്ഘഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഗണഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഗണഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം അനുപാഹനാനം ചങ്കമന്താനം സഉപാഹനോ ചങ്കമതി , നീചേ ചങ്കമേ ചങ്കമന്താനം ഉച്ചേ ചങ്കമേ ചങ്കമതി, ഛമായ ചങ്കമന്താനം ചങ്കമേ ചങ്കമതി, ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസം പാരുപിത്വാപി നിസീദതി, ഠിതോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ഗണഗതോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഭോജനസാലായ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഭോജനസാലായ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനുപഖജ്ജ നിസീദതി, നവേപി ഭിക്ഖൂ ആസനേന പടിബാഹതി, ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസം പാരുപിത്വാ നിസീദതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ഭോജനസാലായ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ജന്താഘരേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ജന്താഘരേ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, അനാപുച്ഛാപി കട്ഠം പക്ഖിപതി, അനാപുച്ഛാപി ദ്വാരം പിദഹതി. ഏവം ജന്താഘരേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഉദകതിത്ഥേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഉദകതിത്ഥേ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി ഓതരതി, പുരതോപി ഓതരതി, ഘട്ടയന്തോപി ന്ഹായതി, പുരതോപി ന്ഹായതി, ഉപരിതോപി ന്ഹായതി, ഘട്ടയന്തോപി ഉത്തരതി, പുരതോപി ഉത്തരതി . ഏവം ഉദകതിത്ഥേ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം അന്തരഘരം പവിസന്തോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ അന്തരഘരം പവിസന്തോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി ഗച്ഛതി, പുരതോപി ഗച്ഛതി, വോക്കമ്മപി ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പുരതോ ഗച്ഛതി . ഏവം അന്തരഘരം പവിസന്തോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ അന്തരഘരം പവിട്ഠോ "ന പവിസ, ഭന്തേ"തി വുച്ചമാനോ പവിസതി, "ന തിട്ഠ, ഭന്തേ"തി വുച്ചമാനോ തിട്ഠതി, "ന നിസീദ, ഭന്തേ"തി വുച്ചമാനോ നിസീദതി, അനോകാസമ്പി പവിസതി, അനോകാസേപി തിട്ഠതി,

അനോകാസേപി നിസീദതി, യാനിപി താനി ഹോന്തി കുലാനം ഓവരകാനി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി ച, യത്ഥ കുലിത്ഥിയോ കുലധീതരോ കുലസുണ്ഹായോ കുലകുമാരിയോ നിസീദന്തി തത്ഥപി സഹസാ പവിസതി, കുമാരകസ്സ സീസമ്പി പരാമസതി. ഏവം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ കായികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി - ഇദം കായികം പാഗബ്ഭിയം.

കതമം വാചസികം പാഗബ്ഭിയം? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോപി വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, ഗണഗതോപി വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി, അന്തരഘരം പവിട്ഠോപി വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി. കഥം സങ്ഘഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനാപുച്ഛം വാ അനജ്ഝിട്ഠോ വാ ആരാമഗതാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ഭണതി, പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസതി , ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം സങ്ഘഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം ഗണഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ ഗണഗതോ അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനാപുച്ഛം വാ അനജ്ഝിട്ഠോ വാ ആരാമഗതാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ഭണതി, പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി; ആരാമഗതാനം ഭിക്ഖുനീനം ഉപാസകാനം ഉപാസികാനം ധമ്മം ഭണതി, പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി. ഏവം ഗണഗതോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി.

കഥം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി? ഇധേകച്ചോ അന്തരഘരം പവിട്ഠോ ഇത്ഥിം വാ കുമാരിം വാ ഏവമാഹ - ''ഇത്ഥന്നാമേ ഇത്ഥംഗോത്തേ കിം അത്ഥി? യാഗു അത്ഥി, ഭത്തം അത്ഥി, ഖാദനീയം അത്ഥി? കിം പിവിസ്സാമ , കിം ഭുഞ്ജിസ്സാമ, കിം ഖാദിസ്സാമ, കിം വാ അത്ഥി, കിം വാ മേ ദസ്സഥാ''തി വിപ്പലപതി. ഏവം അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വാചസികം പാഗബ്ഭിയം ദസ്സേതി - ഇദം വാചസികം പാഗബ്ഭിയം.

കതമം ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം? ഇധേകച്ചോ ന ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ ഉച്ചാ കുലാ പബ്ബജിതേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം കരോതി ചിത്തേന, ന മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ മഹാഭോഗകുലാ പബ്ബജിതേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം കരോതി ചിത്തേന, ന ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതോ സമാനോ ഉളാരഭോഗകുലാ പബ്ബജിതേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം കരോതി ചിത്തേന, ന സുത്തന്തികോ സമാനോ സുത്തന്തികേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം കരോതി ചിത്തേന, ന വിനയധരോ സമാനോ വിനയധരേന... ന ധമ്മകഥികോ സമാനോ ധമ്മകഥികേന... ന ആരഞ്ഞികോ സമാനോ ആരഞ്ഞകേന... ന പിണ്ഡപാതികോ സമാനോ പിണ്ഡപാതികേന... ന പംസുകൂലികോ സമാനോ പംസുകൂലികേന... ന തേചീവരികോ സമാനോ തേചീവരകേന... ന സപദാനചാരികോ സമാനോ സപദാനചാരികേന... ന ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ സമാനോ ഖലുപച്ഛാഭത്തികേന... ന നേസജ്ജികോ സമാനോ നേസജ്ജികേന... ന യഥാസന്ഥതികോ സമാനോ യഥാസന്ഥതികേന സദ്ധിം സദിസം അത്താനം കരോതി ചിത്തേന, ന പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീ സമാനോ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭിനാ സദ്ധിം സദിസം അത്താനം

കരോതി ചിത്തേന, ന ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീ സമാനോ ദുതിയസ്സ... ന തതിയസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീ സമാനോ തതിയസ്സ... ന ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭീ സമാനോ ലാഭീ സമാനോ ചതുത്ഥസ്സ... ന ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീ സമാനോ ആകാസനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ... ന വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീ സമാനോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതന സമാപത്തിയാ... ന ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീ സമാനോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതന സമാപത്തിയാ... ന നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭീ സമാനോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ലാഭിനാ സദ്ധിം സദിസം അത്താനം കരോതി ചിത്തേന - ഇദം ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം. **ന സിക്ഖേയ്യാ**തി പാഗബ്ഭിയം ന സിക്ഖേയ്യ ന ചരേയ്യ ന ആചരേയ്യ ന സമാചരേയ്യ ന സമാദായ വത്തേയ്യ, പാഗബ്ഭിയം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, പാഗബ്ഭിയാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - പാഗബ്ഭിയം ന സിക്ഖേയ്യ.

കഥം വിഗ്ഗാഹികം ന കഥയേയ്യാതി. കതമാ വിഗ്ഗാഹികാ കഥാ? ഇധേകച്ചോ ഏവരൂപിം കഥം കത്താ ഹോതി - "ന ത്വം ഇമം ധമ്മവിനയം ആജാനാസി... പേ॰... നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ"തി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "വിഗ്ഗാഹികായ ഖോ, മോഗ്ഗല്ലാന, കഥായ സതി കഥാബാഹുല്ലം പാടികങ്ഖം, കഥാബാഹുല്ലേ സതി ഉദ്ധച്ചം, ഉദ്ധതസ്സ അസംവരോ, അസംവുതസ്സ ആരാ ചിത്തം സമാധിമ്ഹാ"തി. **കഥം വിഗ്ഗാഹികം ന കഥയേയ്യാ**തി. വിഗ്ഗാഹികം കഥം ന കഥേയ്യ ന ഭണേയ്യ ന ദീപേയ്യ ന വോഹരേയ്യ, വിഗ്ഗാഹികം കഥം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, വിഗ്ഗാഹികകഥായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - കഥം വിഗ്ഗാഹികം ന കഥയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ന ച കത്ഥികോ സിയാ ഭിക്ഖു, ന ച വാചം പയുത്തം ഭാസേയ്യ;
പാഗബ്ഭിയം ന സിക്ഖേയ്യ, കഥം വിഗ്ഗാഹികം ന കഥയേയ്യാ"തി.

ഏന്നീ.

മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥ, സമ്പജാനോ സഠാനി ന കയിരാ;
അഥ ജീവിതേന പഞ്ഞായ, സീലബ്ബതേന നാഞ്ഞമതിമഞ്ഞേ.

മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥാതി. മോസവജ്ജം വുച്ചതി മുസാവാദോ. ഇധേകച്ചോ സഭഗ്ഗതോ [സഭാഗഗ്ഗതോ (സീ॰ ക॰)] വാ പരിസഗ്ഗതോ [പരിസഗതോ (സീ॰ ക॰)] വാ...പേ॰... ആമിസകിഞ്ചിക്ഖഹേതു വാ സമ്പജാനമുസാ ഭാസിതാ ഹോതി - ഇദം വുച്ചതി മോസവജ്ജം. അപി ച തീഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി - പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി "മുസാ ഭണിസ്സ"ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി "മുസാ ഭണാമീ"തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി "മുസാ മയാ ഭണിത"ന്തി, ഇമേഹി തീഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. അപി ച ചതൂഹാകാരേഹി... പഞ്ചഹാകാരേഹി... ഛഹാകാരേഹി... സത്തഹാകാരേഹി... അട്ഠഹാകാരേഹി... മുസാവാദോ ഹോതി - പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി "മുസാ ഭണിസ്സ"ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി "മുസാ ഭണാമീ"തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി "മുസാ മയാ ഭണിത"ന്തി വിനിധായ ദിട്ഠിം

വിനിധായ ഖന്തിം വിനിധായ രുചിം വിനിധായ സഞ്ഞം വിനിധായ ഭാവം - ഇമേഹി അട്ഠഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. **മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥാ**തി. മോസവജ്ജേ ന യായേയ്യ ന നിയ്യായേയ്യ ന വഹേയ്യ [ന വുയ്ഹേയ്യ (സീ॰ ക॰), നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ] ന സംഹരേയ്യ, മോസവജ്ജം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, മോസവജ്ജാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥ.

സമ്പജാനോ സഠാനി ന കയിരാതി. കതമം സാഠേയ്യം? ഇധേകച്ചോ സഠോ ഹോതി പരിസഠോ, യം തത്ഥ സഠം സഠതാ സാഠേയ്യം കക്കരതാ കക്കരിയം പരിക്ഖത്തതാ പാരിക്ഖത്തിയം - ഇദം വുച്ചതി സാഠേയ്യം. **സമ്പജാനോ സഠാനി ന കയിരാ**തി. സമ്പജാനോ ഹുത്വാ സാഠേയ്യം ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ, സാഠേയ്യം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, സാഠേയ്യാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - സമ്പജാനോ സഠാനി ന കയിരാ.

അഥ ജീവിതേന പഞ്ഞായ, സീലബ്ബതേന നാഞ്ഞമതിമഞ്ഞേതി. **അഥാ**തി പദസന്ധി…പേ॰… പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. ഇധേകച്ചോ ലൂഖജീവിതം ജീവന്തോ പരം പണീതജീവിതം ജീവന്തം അതിമഞ്ഞതി - ''കിം പനായം ബഹുലാജീവോ സബ്ബം സംഭക്ഖേതി, സേയ്യഥിദം - മൂലബീജം ഖന്ധബീജം ഫളുബീജം അഗ്ഗബീജം ബീജബീജമേവ പഞ്ചമം അസനിവിചക്കദന്തകൂടസമണപ്പധാനേനാ''തി [അസനീവ ചക്കം ദന്തകൂടം സമണപ്പധാനേനാതി (സീ॰)]. സോ തായ ലൂഖജീവിതായ പരം പണീതജീവിതം ജീവന്തം അതിമഞ്ഞതി.

ഇധേകച്ചോ പണീതജീവിതം ജീവന്തോ പരം ലൂഖജീവിതം ജീവന്തം അതിമഞ്ഞതി - ''കിം പനായം അപ്പപുഞ്ഞോ അപ്പേസക്ഖോ ന ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാന''ന്തി. സോ തായ പണീതജീവിതായ പരം ലൂഖജീവിതം ജീവന്തം അതിമഞ്ഞതി. ഇധേകച്ചോ പഞ്ഞാസമ്പന്നോ ഹോതി. സോ പുട്ഠോ പഞ്ഹം വിസജ്ജേതി. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ''അഹമസ്മി പഞ്ഞാസമ്പന്നോ, ഇമേ പനഞ്ഞേ ന പഞ്ഞാസമ്പന്നാ''തി. സോ തായ പഞ്ഞാസമ്പദായ പരം അതിമഞ്ഞതി. ഇധേകച്ചോ സീലസമ്പന്നോ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ''അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോ, ഇമേ പനഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ ദുസ്സീലാ പാപധമ്മാ''തി. സോ തായ സീലസമ്പദായ പരം അതിമഞ്ഞതി. ഇധേകച്ചോ വതസമ്പന്നോ ഹോതി ആരഞ്ഞികോ വാ പിണ്ഡപാതികോ വാ പംസുകൂലികോ വാ തേചീവരികോ വാ സപദാനചാരികോ വാ ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ വാ നേസജ്ജികോ വാ യഥാസന്ഥതികോ വാ. തസ്സ ഏവം ഹോതി - ''അഹമസ്മി വത സമ്പന്നോ, ഇമേ പനഞ്ഞേ ന വതസമ്പന്നാ''തി. സോ തായ വതസമ്പദായ പരം അതിമഞ്ഞതി. **അഥ ജീവിതേന പഞ്ഞായ, സീലബ്ബതേന നാഞ്ഞമതിമഞ്ഞേ**തി. ലൂഖജീവിതായ വാ പണീതജീവിതായ വാ പഞ്ഞാസമ്പദായ വാ സീലസമ്പദായ വാ വതസമ്പദായ വാ പരം നാതിമഞ്ഞേയ്യ, നാവജാനേയ്യ, ന തേന മാനം

ജനേയ്യ, ന തേന ഥദ്ധോ അസ്സ, പത്ഥദ്ധോ പഗ്ഗഹിതസിരോതി - അഥ ജീവിതേന പഞ്ഞായ സീലബ്ബതേന നാഞ്ഞമതിമഞ്ഞേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥ, സമ്പജാനോ സഠാനി ന കയിരാ;
അഥ ജീവിതേന പഞ്ഞായ, സീലബ്ബതേന നാഞ്ഞമതിമഞ്ഞേ”തി.

സുത്വാ രുസിതോ [ദൂസിതോ (സീ॰ സ്യാ॰)] **ബഹും വാചം, സമണാനം വാ പുഥുജനാനം** [പുഥുവചനാനം (സീ॰ സ്യാ॰)] **;**
ഫരുസേന നേ ന പടിവജ്ജാ, ന ഹി സന്തോ പടിസേനിം കരോന്തി [പടിസേനി കരോതി (സ്യാ॰)] **.**

സുത്വാ രുസിതോ ബഹും വാചം, സമണാനം പുഥുജനാനന്തി. രുസിതോതി ദൂസിതോ ഖുംസിതോ ഘട്ടിതോ വമ്ഭിതോ ഗരഹിതോ ഉപവദിതോ. **സമണാനന്**തി യേ കേചി ഇതോ ബഹിദ്ധാ പരിബ്ബജൂപഗതാ പരിബ്ബജസമാപന്നാ. **പുഥുജനാനന്**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച, തേ ബഹുകാഹി വാചാഹി അനിട്ഠാഹി അകന്താഹി അമനാപാഹി അക്കോസേയ്യും പരിഭാസേയ്യും രോസേയ്യും വിരോസേയ്യും ഹിംസേയ്യും വിഹിംസേയ്യും ഹേഠേയ്യും വിഹേഠേയ്യും ഘാതേയ്യും ഉപഘാതേയ്യും ഉപഘാതം കരേയ്യും തേസം ബഹും വാചം അനിട്ഠം അകന്തം അമനാപം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹിത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാതി - സുത്വാ രുസിതോ ബഹും വാചം, സമണാനം വാ പുഥുജനാനം.

ഫരുസേന നേ ന പടിവജ്ജാതി. **ഫരുസേനാ**തി ഫരുസേന കക്ഖളേന ന പടിവജ്ജാ നപ്പടിഭണേയ്യ, അക്കോസന്തം ന പച്ചക്കോസേയ്യ, രോസന്തം നപ്പടിരോസേയ്യ, ഭണ്ഡന്തം നപ്പടിഭണ്ഡേയ്യ ന കലഹം കരേയ്യ ന ഭണ്ഡനം കരേയ്യ ന വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ ന വിവാദം കരേയ്യ ന മേധഗം കരേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ഫരുസേന നേ ന പടിവജ്ജാ.

ന ഹി സന്തോ പടിസേനിം കരോന്തീതി. **സന്തോ**തി രാഗസ്സ സന്തത്താ സന്തോ, ദോസസ്സ... മോഹസ്സ... കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി - സന്തോ. **ന ഹി സന്തോ പടിസേനിം കരോന്തീ**തി. സന്തോ പടിസേനിം പടിമല്ലം പടികണ്ടകം [പടിബന്ധനം (സീ॰)] പടിപക്ഖം ന കരോന്തി ന ജനേന്തി ന സഞ്ജനേന്തി ന നിബ്ബത്തേന്തി നാഭിനിബ്ബത്തേന്തീതി - ന ഹി സന്തോ പടിസേനിം കരോന്തി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സുത്വാ രുസിതോ ബഹും വാചം, സമണാനം വാ പുഥുജനാനം;

ഫരുസേന നേ ന പടിവജ്ജാ, ന ഹി സന്തോ പടിസേനിം കരോന്തീ''തി.

ഏതഞ്ച ധമ്മമഞ്ഞായ, വിചിനം ഭിക്ഖു സദാ സതോ സിക്ഖേ;
സന്തീതി നിബ്ബുതിം ഞത്വാ, സാസനേ ഗോതമസ്സ നപ്പമജ്ജേയ്യ.

ഏതഞ്ച ധമ്മമഞ്ഞായാതി. **ഏത**ന്തി ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞപിതം പട്ഠപിതം വിവടം വിഭത്തം ഉത്താനീകതം പകാസിതം ധമ്മം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി. ഏവമ്പി ഏതഞ്ച ധമ്മമഞ്ഞായ. അഥ വാ സമഞ്ച വിസമഞ്ച പഥഞ്ച വിപഥഞ്ച സാവജ്ജഞ്ച അനവജ്ജഞ്ച ഹീനഞ്ച പണീതഞ്ച കണ്ഹഞ്ച സുക്കഞ്ച വിഞ്ഞൂഗരഹിതഞ്ച വിഞ്ഞൂപസത്ഥഞ്ച ധമ്മം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി. ഏവമ്പി ഏതഞ്ച ധമ്മമഞ്ഞായ. അഥ വാ സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അവിരുദ്ധപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം സീലേസു പരിപൂരകാരിതം ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതം ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതം ജാഗരിയാനുയോഗം സതിസമ്പജഞ്ഞം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം, നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ധമ്മം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി. ഏവമ്പി തഞ്ച ധമ്മമഞ്ഞായ.

വിചിനം ഭിക്ഖു സദാ സതോ സിക്ഖേതി. **വിചിന**ന്തി വിചിനന്തോ പവിചിനന്തോ തുലയന്തോ തീരയന്തോ വിഭാവയന്തോ വിഭൂതം കരോന്തോ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി...പേ... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി വിചിനന്തോ പവിചിനന്തോ തുലയന്തോ തീരയന്തോ വിഭാവയന്തോ വിഭൂതം കരോന്തോതി - വിചിനം ഭിക്ഖു. **സദാ**തി സദാ സബ്ബദാ സബ്ബകാലം...പേ... പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ... പേ... സോ വുച്ചതി സതോ. **സിക്ഖേ**തി തിസ്സോ സിക്ഖായോ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ...പേ... അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ... പേ... സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - വിചിനം ഭിക്ഖു സദാ സതോ സിക്ഖേ.

സന്തീതി നിബ്ബുതിം ഞത്വാതി. രാഗസ്സ നിബ്ബുതിം സന്തീതി ഞത്വാ, ദോസസ്സ... മോഹസ്സ...പേ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം നിബ്ബുതിം സന്തീതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - സന്തീതി നിബ്ബുതിം ഞത്വാ.

സാസനേ ഗോതമസ്സ നപ്പമജ്ജേയ്യാതി. ഗോതമസ്സ സാസനേ ബുദ്ധസാസനേ ജിനസാസനേ തഥാഗതസാസനേ ദേവസാസനേ അരഹന്തസാസനേ. **നപ്പമജ്ജേയ്യാ**തി സക്കച്ചകാരീ അസ്സ സാതച്ചകാരീ അട്ഠിതകാരീ അനോലീനവുത്തികോ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദോ അനിക്ഖിത്തധുരോ കുസലേസു ധമ്മേസു. ''കദാഹം അപരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം...പേ... അപരിപൂരം വാ സമാധിക്ഖന്ധം... പഞ്ഞാക്ഖന്ധം... വിമുത്തിക്ഖന്ധം... വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം? കദാഹം അപരിഞ്ഞാതം വാ ദുക്ഖം

പരിജാനേയ്യം, അപ്പഹീനേ വാ കിലേസേ പജഹേയ്യം, അഭാവിതം വാ മഗ്ഗം ഭാവേയ്യം, അസച്ഛികതം വാ നിരോധം സച്ഛികരേയ്യ''ന്തി? യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച ഥാമോ ച അപ്പടിവാനീ ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - സാസനേ ഗോതമസ്സ നപ്പമജ്ജേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''ഏതഞ്ച ധമ്മമഞ്ഞായ, വിചിനം ഭിക്ഖു സദാ സതോ സിക്ഖേ;
സന്തീതി നിബ്ബുതിം ഞത്വാ, സാസനേ ഗോതമസ്സ നപ്പമജ്ജേയ്യാ''തി.

ഫന്തി. **അഭിഭൂ ഹി സോ അനഭിഭൂതോ, സക്ഖിധമ്മമനീതിഹമദ്ദസി;**
തസ്മാ ഹി തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ, അപ്പമത്തോ സദാ നമസ്സമനുസിക്ഖേ.
[ഇതി ഭഗവാ]

അഭിഭൂ ഹി സോ അനഭിഭൂതോതി. **അഭിഭൂ**തി രൂപാഭിഭൂ [അഭിഭൂതരൂപാ (സ്യാ॰) ഏവമഞ്ഞേസു പഞ്ചപദേസുപി] സദ്ദാഭിഭൂ ഗന്ധാഭിഭൂ രസാഭിഭൂ ഫോട്ഠബ്ബാഭിഭൂ ധമ്മാഭിഭൂ, അനഭിഭൂതോ കേഹിചി കിലേസേഹി, അഭിഭോസി നേ പാപകേ [അഭിഭൂ ഹി നേ ഹീനേ പാപകേ (സീ॰ ക॰), അഭിഭൂ ഹി പാപകേ (സ്യാ॰)] അകുസലേ ധമ്മേ സംകിലേസികേ പോനോഭവികേ സദരേ ദുക്ഖവിപാകേ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയേതി - അഭിഭൂ ഹി സോ അനഭിഭൂതോ.

സക്ഖിധമ്മമനീതിഹമദ്ദസീതി. **സക്ഖിധമ്മ**ന്തി ന ഇതിഹിതിഹം ന ഇതികിരിയായ ന പരമ്പരായ ന പിടകസമ്പദായ ന തക്കഹേതു ന നയഹേതു ന ആകാരപരിവിതക്കേന ന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖധമ്മം അദ്ദസി അദ്ദക്ഖി അപസ്സി പടിവിജ്ഝീതി - സക്ഖിധമ്മമനീതിഹമദ്ദസി.

തസ്മാ ഹി തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ. **തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ**തി. തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ ഗോതമസാസനേ ബുദ്ധസാസനേ ജിനസാസനേ തഥാഗതസാസനേ ദേവസാസനേ അരഹന്തസാസനേതി - തസ്മാ തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ.

അപ്പമത്തോ സദാ നമസ്സമനുസിക്ഖേ (ഇതി ഭഗവാ)തി. **അപ്പമത്തോ**തി സക്കച്ചകാരീ...പേ॰... അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസു. **സദാ**തി സദാ സബ്ബകാലം...പേ॰... പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **നമസ്സ**ന്തി കായേന വാ നമസ്സമാനോ വാചായ വാ നമസ്സമാനോ ചിത്തേന വാ നമസ്സമാനോ അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സമാനോ ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സമാനോ സക്കുരുമാനോ ഗരുകുരുമാനോ [സക്കാരമാനോ ഗരുകാരമാനോ (സ്യാ॰)] മാനയമാനോ പൂജയമാനോ അപചയമാനോ. **അനുസിക്ഖേ**തി തിസ്സോ സിക്ഖായോ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ...പേ॰... അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ... പേ॰... സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ചരേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യ. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ

പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - അപ്പമത്തോ സദാ നമസ്സമനുസിക്ഖേ. (ഇതി ഭഗവാ).

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘അഭിഭൂ ഹി സോ അനഭിഭൂതോ, സക്ഖിധമ്മമനീതിഹമദ്ദസി;
തസ്മാ ഹി തസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ, അപ്പമത്തോ സദാ
നമസ്സമനുസിക്ഖേ’’. [ഇതി ഭഗവാതി]

തുവട്ടകസുത്തനിദ്ദേസോ [തുവടകസുത്തനിദ്ദേസോ (സീ॰ സ്യാ॰) സുത്തനിപാതേപി] ചുദ്ദസമോ.

൧൫. അത്തദണ്ഡസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ അത്തദണ്ഡസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൧൭൦. **അത്തദണ്ഡാ ഭയം ജാതം, ജനം പസ്സഥ മേധഗം;**
സംവേഗം കിത്തയിസ്സാമി, യഥാ സംവിജിതം മയാ.

അത്തദണ്ഡാ ഭയം ജാതന്തി. **ദണ്ഡാതി** തയോ ദണ്ഡാ - കായദണ്ഡോ, വചീദണ്ഡോ, മനോദണ്ഡോ. തിവിധം കായദുച്ചരിതം കായദണ്ഡോ, ചതുബ്ബിധം വചീദുച്ചരിതം വചീദണ്ഡോ, തിവിധം മനോദുച്ചരിതം മനോദണ്ഡോ. **ഭയന്തി** ദ്വേ ഭയാനി - ദിട്ഠധമ്മികഞ്ച ഭയം സമ്പരായികഞ്ച ഭയം. കതമം ദിട്ഠധമ്മികം ഭയം? ഇധേകച്ചോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതി, വാചായ ദുച്ചരിതം ചരതി, മനസാ ദുച്ചരിതം ചരതി, പാണമ്പി ഹനതി, അദിന്നമ്പി ആദിയതി, സന്ധിമ്പി ഛിന്ദതി, നില്ലോപമ്പി ഹരതി, ഏകാഗാരികമ്പി കരോതി, പരിപന്ഥേപി തിട്ഠതി, പരദാരമ്പി ഗച്ഛതി, മുസാപി ഭണതി. തമേനം ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ ദസ്സേന്തി - ''അയം, ദേവ, ചോരോ ആഗുചാരീ. ഇമസ്സ യം ഇച്ഛസി തം ദണ്ഡം പണേഹീ''തി. തമേനം രാജാ പരിഭാസതി. സോ പരിഭാസപച്ചയാ ഭയമ്പി ഉപ്പാദേതി, ദുക്ഖം ദോമനസ്സം [ദുക്ഖദോമനസ്സം (സ്യാ॰)] പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം.

ഏത്തകേനപി രാജാ ന തുസ്സതി. തമേനം രാജാ ബന്ധാപേതി അന്ദുബന്ധനേന വാ രജ്ജുബന്ധനേന വാ സങ്ഖലികബന്ധനേന വാ വേത്തബന്ധനേന വാ ലതാബന്ധനേന വാ പക്ഖേപബന്ധനേന വാ [പേക്ഖബന്ധനേന വാ (സ്യാ॰)] പരിക്ഖേപബന്ധനേന വാ ഗാമബന്ധനേന വാ നിഗമബന്ധനേന വാ നഗരബന്ധനേന വാ രട്ഠബന്ധനേന വാ ജനപദബന്ധനേന വാ അന്തമസോ സവചനീയമ്പി കരോതി - ''ന തേ ലബ്ഭാ ഇതോ പക്കമിതു''ന്തി. സോ ബന്ധനപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം.

ഏത്തകേനപി രാജാ ന തുസ്സതി. രാജാ തസ്സ ധനം ആഹരാപേതി - സതം വാ സഹസ്സം വാ സതസഹസ്സം വാ. സോ ധനജാനിപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം.

ഏത്തകേനപി രാജാ ന തുസ്സതി. തമേനം രാജാ വിവിധാ കമ്മകാരണാ കാരാപേതി - കസാഹിപി താളേതി, വേത്തേഹിപി താളേതി, അഡ്ഢദണ്ഡകേഹിപി താളേതി, ഹത്ഥമ്പി ഛിന്ദതി, പാദമ്പി ഛിന്ദതി, ഹത്ഥപാദമ്പി ഛിന്ദതി, കണ്ണമ്പി ഛിന്ദതി, നാസമ്പി ഛിന്ദതി, കണ്ണനാസമ്പി ഛിന്ദതി, ബിലങ്ഗഥാലികമ്പി കരോതി, സങ്ഖമുണ്ഡികമ്പി കരോതി, രാഹുമുഖമ്പി കരോതി, ജോതിമാലികമ്പി കരോതി, ഹത്ഥപജ്ജോതികമ്പി കരോതി, ഏരകപത്തികമ്പി കരോതി, ചീരകവാസികമ്പി കരോതി, ഏണേയ്യകമ്പി കരോതി, ബളിസമംസികമ്പി കരോതി, കഹാപണികമ്പി കരോതി, ഖാരാപതച്ഛികമ്പി കരോതി, പലിഘപരിവത്തകമ്പി കരോതി, പലാലപീഠകമ്പി

കരോതി, തത്തേനപി തേലേന ഓസിഞ്ചതി, സുനഖേഹിപി ഖാദാപേതി, ജീവന്തമ്പി സൂലേ ഉത്താസേതി, അസിനാപി സീസം ഛിന്ദതി. സോ കമ്മകാരണപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം. രാജാ ഇമേസം ചതുന്നം ദണ്ഡാനം ഇസ്സരോ.

സോ സകേന കമ്മേന കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജതി. തമേനം നിരയപാലാ പഞ്ചവിധബന്ധനം നാമ കമ്മകാരണം കാരേന്തി - തത്തം അയോഖിലം ഹത്ഥേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം ദുതിയേ ഹത്ഥേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം പാദേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം ദുതിയേ പാദേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം മജ്ഝേ ഉരസ്മിം ഗമേന്തി. സോ തത്ഥ ദുക്ഖാ തിബ്ബാ [തിപ്പാ (സ്യാ॰)] കടുകാ വേദനാ വേദേതി; ന ച താവ കാലംകരോതി യാവ ന തം പാപകമ്മം ബ്യന്തീഹോതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം.

തമേനം നിരയപാലാ സംവേസേത്വാ [സംവേസിത്വാ (സ്യാ॰) മ॰ നി॰ ന.൨൬൭] കുഠാരീഹി [കുധാരീഹി (സ്യാ॰ ക॰)] തച്ഛേന്തി. സോ തത്ഥ ദുക്ഖാ തിബ്ബാ കടുകാ വേദനാ വേദേതി; ന ച താവ കാലംകരോതി യാവ ന തം പാപകമ്മം ബ്യന്തീഹോതി. തമേനം നിരയപാലാ ഉദ്ധംപാദം [ഉദ്ധപാദം (സീ॰)] അധോസിരം ഗഹേത്വാ വാസീഹി തച്ഛേന്തി. തമേനം നിരയപാലാ രഥേ യോജേത്വാ ആദിത്തായ പഥവിയാ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ സാരേന്തിപി പച്ചാസാരേന്തിപി [ഹാരേന്തിപി പച്ചാഹാരേന്തിപി (സീ॰ ക॰)] ...പേ॰... തമേനം നിരയപാലാ മഹന്തം അങ്ഗാരപബ്ബതം ആദിത്തം സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം ആരോപേന്തിപി ഓരോപേന്തിപി...പേ॰... തമേനം നിരയപാലാ ഉദ്ധംപാദം അധോസിരം ഗഹേത്വാ തത്തായ ലോഹകുമ്ഭിയാ പക്ഖിപന്തി ആദിത്തായ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ. സോ തത്ഥ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചതി. സോ തത്ഥ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചമാനോ സകിമ്പി ഉദ്ധം ഗച്ഛതി, സകിമ്പി അധോ ഗച്ഛതി, സകിമ്പി തിരിയം ഗച്ഛതി. സോ തത്ഥ ദുക്ഖാ തിബ്ബാ കടുകാ വേദനാ വേദേതി; ന ച താവ കാലംകരോതി യാവ ന തം പാപകമ്മം ബ്യന്തീഹോതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം. തമേനം നിരയപാലാ മഹാനിരയേ പക്ഖിപന്തി. സോ ഖോ പന മഹാനിരയോ -

"ചതുക്കണ്ണോ ചതുദ്വാരോ, വിഭത്തോ ഭാഗസോ മിതോ;
അയോപാകാരപരിയന്തോ [... പരിയത്തോ (സ്യാ॰ ക॰)], അയസാ പടികുജ്ജിതോ.

"തസ്സ അയോമയാ ഭൂമി, ജലിതാ തേജസാ യുതാ;
സമന്താ യോജനസതം, ഫരിത്വാ തിട്ഠതി സബ്ബദാ.

"കദരിയാതപനാ ഘോരാ, അച്ചിമന്തോ ദുരാസദാ;
ലോമഹംസനരൂപാ ച, ഭിസ്മാ പടിഭയാ ദുഖാ.

"പുരത്ഥിമായ ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ദഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, പച്ഛിമായ പടിഹഞ്ഞതി.

“പച്ഛിമായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ദഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, പുരത്ഥിമായ പടിഹഞ്ഞതി.

“ഉത്തരായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ദഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ദക്ഖിണായ പടിഹഞ്ഞതി.

“ദക്ഖിണായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ദഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ഉത്തരായ പടിഹഞ്ഞതി.

“ഹേട്ഠതോ ച സമുട്ഠായ, അച്ചിക്ഖന്ധോ ഭയാനകോ;
ദഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ഛദനസ്മിം പടിഹഞ്ഞതി.

“ഛദനമ്ഹാ സമുട്ഠായ, അച്ചിക്ഖന്ധോ ഭയാനകോ;
ദഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ഭൂമിയം പടിഹഞ്ഞതി.

“അയോകപാലമാദിത്തം, സന്തത്തം ജലിതം യഥാ;
ഏവം അവീചിനിരയോ, ഹേട്ഠാ ഉപരി പസ്സതോ.

“തത്ഥ സത്താ മഹാലുദ്ദാ, മഹാകിബ്ബിസകാരിനോ;
അച്ചന്തപാപകമ്മന്താ, പച്ചന്തി ന ച മിയ്യരേ [മീയരേ (സീ॰)].

“ജാതവേദസമോ കായോ, തേസം നിരയവാസിനം;
പസ്സ കമ്മാനം ദള്ഹത്തം, ന ഭസ്മാ ഹോതി നപീ മസി.

“പുരത്ഥിമേനപി ധാവന്തി, തതോ ധാവന്തി പച്ഛിമം;
ഉത്തരേനപി ധാവന്തി, തതോ ധാവന്തി ദക്ഖിണം.

“യം യം ദിസം പധാവന്തി [ദിസമ്പി ധാവന്തി (സ്യാ॰)], തം തം ദ്വാരം
പിധീയതി [പിഥീയതി (സീ॰ സ്യാ॰)];
അഭിനിക്ഖമിതാസാ തേ, സത്താ മോക്ഖഗവേസിനോ.

“ന തേ തതോ നിക്ഖമിതും, ലഭന്തി കമ്മപച്ചയാ;
തേസഞ്ച പാപകമ്മന്തം, അവിപക്കം കതം ബഹു”ന്തി.

ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ തസ്സ? അത്തദണ്ഡതോ ജാതം സഞ്ജാതം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം. യാനി ച നേരയികാനി ദുക്ഖാനി യാനി ച തിരച്ഛാനയോനികാനി ദുക്ഖാനി യാനി ച പേത്തിവിസയികാനി ദുക്ഖാനി യാനി ച മാനുസികാനി ദുക്ഖാനി; താനി കുതോ ജാതാനി കുതോ സഞ്ജാതാനി കുതോ നിബ്ബത്താനി കുതോ അഭിനിബ്ബത്താനി കുതോ പാതുഭൂതാനി? അത്തദണ്ഡതോ ജാതാനി സഞ്ജാതാനി നിബ്ബത്താനി അഭിനിബ്ബത്താനി പാതുഭൂതാനീതി - അത്തദണ്ഡാ ഭയം ജാതം.

ജനം പസ്സഥ മേധഗന്തി. **ജന**ന്തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച മേധഗം ജനം കലഹം ജനം വിരുദ്ധം ജനം പടിവിരുദ്ധം ജനം ആഹതം ജനം പച്ചാഹതം ജനം ആഘാതിതം ജനം പച്ചാഘാതിതം ജനം പസ്സഥ ദക്ഖഥ ഓലോകേഥ നിജ്ഝായേഥ ഉപപരിക്ഖഥാതി - ജനം പസ്സഥ മേധഗം.

സംവേഗം കിത്തയിസ്സാമീതി. സംവേഗം ഉബ്ബേഗം ഉത്രാസം ഭയം പീളനം ഘട്ടനം ഉപദ്ദവം ഉപസഗ്ഗം. **കിത്തയിസ്സാമീ**തി പകിത്തയിസ്സാമി ആചിക്ഖിസ്സാമി ദേസേസ്സാമി പഞ്ഞപേസ്സാമി പട്ഠപേസ്സാമി വിവരിസ്സാമി വിഭജിസ്സാമി ഉത്താനീകരിസ്സാമി പകാസിസ്സാമീതി - സംവേഗം കിത്തയിസ്സാമി.

യഥാ സംവിജിതം മയാതി. യഥാ മയാ അത്തനായേവ അത്താനം സംവേജിതോ ഉബ്ബേജിതോ സംവേഗമാപാദിതോതി - യഥാ സംവിജിതം മയാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“അത്തദണ്ഡാ ഭയം ജാതം, ജനം പസ്സഥ മേധഗം;
സംവേഗം കിത്തയിസ്സാമി, യഥാ സംവിജിതം മയാ”തി.

൧൩. ഫന്ദമാനം പജം ദിസ്വാ, മച്ഛേ അപ്പോദകേ യഥാ;
അഞ്ഞമഞ്ഞേഹി ബ്യാരുദ്ധേ, ദിസ്വാ മം ഭയമാവിസി.

ഫന്ദമാനം പജം ദിസ്വാതി. **പജാ**തി സത്താധിവചനം. പജം തണ്ഹാഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം ദിട്ഠിഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം കിലേസഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം ദുച്ചരിതഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം പയോഗഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം വിപാകഫന്ദനായ ഫന്ദമാനം രത്തം രാഗേന ഫന്ദമാനം ദുട്ഠം ദോസേന ഫന്ദമാനം മൂള്ഹം മോഹേന ഫന്ദമാനം വിനിബദ്ധം മാനേന ഫന്ദമാനം പരാമട്ഠം ദിട്ഠിയാ ഫന്ദമാനം വിക്ഖേപഗതം ഉദ്ധച്ചേന ഫന്ദമാനം അനിട്ഠങ്ഗതം വിചികിച്ഛായ ഫന്ദമാനം ഥാമഗതം അനുസയേഹി ഫന്ദമാനം ലാഭേന ഫന്ദമാനം അലാഭേന ഫന്ദമാനം യസേന ഫന്ദമാനം അയസേന ഫന്ദമാനം പസംസായ ഫന്ദമാനം നിന്ദായ ഫന്ദമാനം സുഖേന ഫന്ദമാനം ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം ജാതിയാ ഫന്ദമാനം ജരായ ഫന്ദമാനം ബ്യാധിനാ ഫന്ദമാനം മരണേന ഫന്ദമാനം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസേഹി ഫന്ദമാനം നേരയികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം തിരച്ഛാനയോനികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം പേത്തിവിസയികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം മാനുസികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകേന ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭട്ഠിതിമൂലകേന [ഗബ്ഭേഠിതീമൂലകേന (ക॰) മഹാനി॰ ൧൦] ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭാവുട്ഠാനമൂലകേന ദുക്ഖേന... ജാതസ്സൂപനിബന്ധകേന ദുക്ഖേന... ജാതസ്സ പരാധേയ്യകേന ദുക്ഖേന... അത്തൂപക്കമേന ദുക്ഖേന... പരൂപക്കമേന ദുക്ഖേന... ദുക്ഖദുക്ഖേന... സങ്ഖാരദുക്ഖേന... വിപരിണാമദുക്ഖേന... ചക്ഖുരോഗേന ദുക്ഖേന... സോതരോഗേന ... ഘാനരോഗേന... ജിവ്ഹാരോഗേന ... കായരോഗേന... സീസരോഗേന ... കണ്ണരോഗേന... മുഖരോഗേന... ദന്തരോഗേന... കാസേന... സാസേന... പിനാസേന... ഡാഹേന... ജരേന... കുച്ഛിരോഗേന... മുച്ഛായ... പക്ഖന്ദികായ... സൂലായ... വിസൂചികായ... കുട്ഠേന... ഗണ്ഡേന... കിലാസേന... സോസേന... അപമാരേന... ദദ്ദുയാ... കണ്ഡുയാ... കച്ഛുയാ... രഖസായ... വിതച്ഛികായ... ലോഹിതേന... പിത്തേന... മധുമേഹേന... അംസായ... പീളകായ... ഭഗന്ദലേന... പിത്തസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സേമ്ഹസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... വാതസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സന്നിപാതികേന ആബാധേന... ഉതുപരിണാമജേന ആബാധേന... വിസമപരിഹാരജേന ആബാധേന ... ഓപക്കമികേന ആബാധേന... കമ്മവിപാകജേന ആബാധേന... സീതേന... ഉണ്ഹേന... ജിഘച്ഛായ... പിപാസായ... ഉച്ചാരേന... പസ്സാവേന... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേന ദുക്ഖേന... മാതുമരണേന ദുക്ഖേന... പിതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഭാതുമരണേന ദുക്ഖേന...

ഭഗിനിമരണേന ദുക്ഖേന... പുത്തമരണേന ദുക്ഖേന... ധീതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഞാതിമരണേന ദുക്ഖേന... ഭോഗബ്യസനേന ദുക്ഖേന... രോഗബ്യസനേന ദുക്ഖേന... സീലബ്യസനേന ദുക്ഖേന... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനം സമ്ഫന്ദമാനം വിപ്ഫന്ദമാനം വേധമാനം പവേധമാനം സമ്പവേധമാനം. **ദിസ്വാ**തി ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഫന്ദമാനം പജം ദിസ്വാ.

മച്ഛേ അപ്പോദകേ യഥാതി യഥാ മച്ഛാ അപ്പോദകേ ഉദകപരിയാദാനേ കാകേഹി വാ കുലലേഹി വാ ബലാകാഹി വാ പരിപാതിയമാനാ ഉക്ഖിപിയമാനാ ഖജ്ജമാനാ ഫന്ദന്തി സമ്ഫന്ദന്തി വിപ്ഫന്ദന്തി വേധന്തി പവേധന്തി സമ്പവേധന്തി; ഏവമേവ പജാ തണ്ഹാഫന്ദനായ ഫന്ദന്തി...പേ॰... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന ഫന്ദന്തി സമ്ഫന്ദന്തി വിപ്ഫന്ദന്തി വേധന്തി പവേധന്തി സമ്പവേധന്തീതി - മച്ഛേ അപ്പോദകേ യഥാ.

അഞ്ഞമഞ്ഞേഹി ബ്യാരുദ്ധേതി അഞ്ഞമഞ്ഞം സത്താ വിരുദ്ധാ പടിവിരുദ്ധാ ആഹതാ പച്ചാഹതാ ആഘാതിതാ പച്ചാഘാതിതാ. രാജാനോപി രാജൂഹി വിവദന്തി, ഖത്തിയാപി ഖത്തിയേഹി വിവദന്തി, ബ്രാഹ്മണാപി ബ്രാഹ്മണേഹി വിവദന്തി, ഗഹപതീപി ഗഹപതീഹി വിവദന്തി, മാതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി മാതരാ വിവദതി, പിതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി പിതരാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭാതരാ വിവദതി, ഭഗിനീപി ഭഗിനിയാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭഗിനിയാ വിവദതി, ഭഗിനിപി ഭാതരാ വിവദതി, സഹായോപി സഹായേന വിവദതി; തേ തത്ഥ കലഹവിഗ്ഗഹവിവാദാപന്നാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പാണീഹിപി ഉപക്കമന്തി, ലേഡ്ഡൂഹിപി ഉപക്കമന്തി, ദണ്ഡേഹിപി ഉപക്കമന്തി, സത്ഥേഹിപി ഉപക്കമന്തി, തേ തത്ഥ മരണമ്പി നിഗച്ഛന്തി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖന്തി - അഞ്ഞമഞ്ഞേഹി ബ്യാരുദ്ധേ.

ദിസ്വാ മം ഭയമാവിസീതി. **ദിസ്വാ**തി ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ ഭയം പീളനം ഘട്ടനം ഉപദ്ദവോ ഉപസഗ്ഗോ ആവിസീതി [ആവീസീതി (സീ॰), ആവിസതീതി (സ്യാ॰)] - ദിസ്വാ മം ഭയമാവിസി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഫന്ദമാനം പജം ദിസ്വാ, മച്ഛേ അപ്പോദകേ യഥാ;
അഞ്ഞമഞ്ഞേഹി ബ്യാരുദ്ധേ, ദിസ്വാ മം ഭയമാവിസീ"തി.

൧൭൪. സമന്തമസാരോ ലോകോ, ദിസാ സബ്ബാ സമേരിതാ;
ഇച്ഛം ഭവനമത്തനോ, നാദ്ദസാസിം അനോസിതം.

സമന്തമസാരോ ലോകോതി. **ലോകോ**തി നിരയലോകോ തിരച്ഛാനയോനിലോകോ പേത്തിവിസയലോകോ മനുസ്സലോകോ ദേവലോകോ, ഖന്ധലോകോ ധാതുലോകോ ആയതനലോകോ, അയം ലോകോ പരോ ലോകോ, ബ്രഹ്മലോകോ ദേവലോകോ - അയം വുച്ചതി ലോകോ. നിരയലോകോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. തിരച്ഛാനയോനിലോകോ...പേ॰...

പേത്തിവിസയലോകോ... മനുസ്സലോകോ... ദേവലോകോ... ഖന്ധലോകോ... ധാതുലോകോ... ആയതനലോകോ... അയം ലോകോ... പരോ ലോകോ... ബ്രഹ്മലോകോ... ദേവലോകോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ.

യഥാ പന നളോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ഏരണ്ഡോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ഉദുമ്ബരോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ സേതകച്ഛോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ പാരിഭദ്ദകോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ഫേണപിണ്ഡോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ഉദകപുബ്ബുളം [ബുബ്ബുലകം (സീ॰), പുബ്ബുളകം (സ്യാ॰)] അസാരം നിസ്സാരം സാരാപഗതം , യഥാ മരീചി അസാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ, യഥാ കദലിക്ഖന്ധോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ മായാ അസാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ; ഏവമേവ നിരയലോകോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ.

തിരച്ഛാനയോനിലോകോ... പേത്തിവിസയലോകോ... മനുസ്സലോകോ... ദേവലോകോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. ഖന്ധലോകോ... ധാതുലോകോ... ആയതനലോകോ... അയം ലോകോ... പരോ ലോകോ... ബ്രഹ്മലോകോ... ദേവലോകോ അസാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാതി - സമന്തമസാരോ ലോകോ.

ദിസാ സബ്ബാ സമേരിതാതി. യേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സങ്ഖാരാ, തേപി ഏരിതാ സമേരിതാ ചലിതാ ഘട്ടിതാ അനിച്ചതായ ജാതിയാ അനുഗതാ ജരായ അനുസടാ ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാ മരണേന അബ്ഭാഹതാ ദുക്ഖേ പതിട്ഠിതാ അതാണാ അലേണാ അസരണാ അസരണീഭൂതാ. യേ പച്ഛിമായ ദിസായ സങ്ഖാരാ...പേ॰... യേ ഉത്തരായ ദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ ദക്ഖിണായ ദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ പുരത്ഥിമായ അനുദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ പച്ഛിമായ അനുദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ ഉത്തരായ അനുദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ ദക്ഖിണായ അനുദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ ഹേട്ഠിമായ ദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ ഉപരിമായ ദിസായ സങ്ഖാരാ... യേ ദസസു ദിസാസു സങ്ഖാരാ, തേപി ഏരിതാ സമേരിതാ ചലിതാ ഘട്ടിതാ അനിച്ചതായ ജാതിയാ അനുഗതാ ജരായ അനുസടാ ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാ മരണേന അബ്ഭാഹതാ ദുക്ഖേ പതിട്ഠിതാ അതാണാ അലേണാ അസരണാ അസരണീഭൂതാ. ഭാസിതമ്പി ചേതം -

> ''കിഞ്ചാപി ചേതം ജലതീ വിമാനം, ഓഭാസയം ഉത്തരിയം ദിസായ;
> രൂപേ രണം ദിസ്വാ സദാ പവേധിതം, തസ്മാ ന രൂപേ രമതീ സുമേധോ.
>
> ''മച്ചുനാബ്ഭാഹതോ ലോകോ, ജരായ പരിവാരിതോ;

തണ്ഹാസല്ലേന ഓതിണ്ണോ, ഇച്ഛാധൂമായിതോ [ഇച്ഛാധുമായികോ (സ്യാ॰)] സദാ.

“സബ്ബോ ആദീപിതോ ലോകോ, സബ്ബോ ലോകോ പധൂപിതോ;
സബ്ബോ പജ്ജലിതോ ലോകോ, സബ്ബോ ലോകോ പകമ്പിതോ”തി.

ദിസാ സബ്ബാ സമേരിതാ.

ഇച്ഛം ഭവനമത്തനോതി. അത്തനോ ഭവനം താണം ലേണം സരണം ഗതിം പരായനം ഇച്ഛന്തോ സാദിയന്തോ പത്ഥയന്തോ പിഹയന്തോ അഭിജപ്പന്തോതി - ഇച്ഛം ഭവനമത്തനോ. **നാദ്ദസാസിം അനോസിത**ന്തി. അജ്ഝോസിതംയേവ അദ്ദസം, അനജ്ഝോസിതം നാദ്ദസം, സബ്ബം യോബ്ബഞ്ഞം ജരായ ഓസിതം, സബ്ബം ആരോഗ്യം ബ്യാധിനാ ഓസിതം, സബ്ബം ജീവിതം മരണേന ഓസിതം, സബ്ബം ലാഭം അലാഭേന ഓസിതം, സബ്ബം യസം അയസേന ഓസിതം, സബ്ബം പസംസം നിന്ദായ ഓസിതം, സബ്ബം സുഖം ദുക്ഖേന ഓസിതം.

“ലാഭോ അലാഭോ യസോ അയസോ ച, നിന്ദാ പസംസാ ച സുഖം ദുഖഞ്ച;
ഏതേ അനിച്ചാ മനുജേസു ധമ്മാ, അസസ്സതാ വിപരിണാമധമ്മാ”തി.

നാദ്ദസാസിം അനോസിതം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സമന്തമസാരോ ലോകോ, ദിസാ സബ്ബാ സമേരിതാ;
ഇച്ഛം ഭവനമത്തനോ, നാദ്ദസാസിം അനോസിത”ന്തി.

൧൭൮. **ഓസാനേ ത്വേവ ബ്യാരുദ്ധേ, ദിസ്വാ മേ അരതീ അഹു;**
അഥേത്ഥ സല്ലമദ്ദക്ഖിം, ദുദ്ദസം ഹദയസ്സിതം.

ഓസാനേ ത്വേവ ബ്യാരുദ്ധേതി. **ഓസാനേ ത്വേവാ**തി സബ്ബം യോബ്ബഞ്ഞം ജരാ ഓസാപേതി, സബ്ബം ആരോഗ്യം ബ്യാധി ഓസാപേതി, സബ്ബം ജീവിതം മരണം ഓസാപേതി, സബ്ബം ലാഭം അലാഭോ ഓസാപേതി, സബ്ബം യസം അയസോ ഓസാപേതി, സബ്ബം പസംസം നിന്ദാ ഓസാപേതി, സബ്ബം സുഖം ദുക്ഖം ഓസാപേതീതി - ഓസാനേ ത്വേവ. **ബ്യാരുദ്ധേ**തി യോബ്ബഞ്ഞകാമാ സത്താ ജരായ പടിവിരുദ്ധാ, ആരോഗ്യകാമാ സത്താ ബ്യാധിനാ പടിവിരുദ്ധാ, ജീവിതുകാമാ സത്താ മരണേന പടിവിരുദ്ധാ, ലാഭകാമാ സത്താ അലാഭേന പടിവിരുദ്ധാ, യസകാമാ സത്താ അയസേന പടിവിരുദ്ധാ, പസംസകാമാ സത്താ നിന്ദായ പടിവിരുദ്ധാ, സുഖകാമാ സത്താ ദുക്ഖേന പടിവിരുദ്ധാ ആഹതാ പച്ചാഹതാ ആഘാതിതാ പച്ചാഘാതിതാതി - ഓസാനേ ത്വേവ ബ്യാരുദ്ധേ.

ദിസ്വാ മേ അരതീ അഹൂതി. **ദിസ്വാ**തി ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ദിസ്വാ. **മേ അരതീ**തി യാ അരതി യാ അനഭിരതി യാ അനഭിരമനാ യാ ഉക്കണ്ഠിതാ യാ പരിതസിതാ അഹൂതി - ദിസ്വാ മേ അരതീ അഹു.

അഥേത്ഥ സല്ലമദ്ദക്ഖിന്തി. **അഥാ**തി പദസന്ധി...പേ... പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. **എത്ഥാ**തി സത്തേസു. **സല്ല**ന്തി സത്ത സല്ലാനി - രാഗസല്ലം, ദോസസല്ലം, മോഹസല്ലം, മാനസല്ലം, ദിട്ഠിസല്ലം, സോകസല്ലം, കഥംകഥാസല്ലം. **അദ്ദക്ഖി**ന്തി അദ്ദസം അദക്ഖിം അപസ്സിം പടിവിജ്ഝിന്തി - അഥേത്ഥ സല്ലമദ്ദക്ഖിം.

ദുദ്ദസം ഹദയസ്സിതന്തി. **ദുദ്ദസ**ന്തി ദുദ്ദസം ദുദ്ദക്ഖം ദുപ്പസ്സം ദുബ്ബുജ്ഝം ദുരനുബുജ്ഝം ദുപ്പടിവിജ്ഝന്തി - ദുദ്ദസം. **ഹദയസ്സിത**ന്തി ഹദയം വുച്ചതി ചിത്തം. യം ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. **ഹദയസ്സിത**ന്തി ഹദയനിസ്സിതം ചിത്തസിതം ചിത്തനിസ്സിതം ചിത്തേന സഹഗതം സഹജാതം സംസട്ഠം സമ്പയുത്തം ഏകുപ്പാദം ഏകനിരോധം ഏകവത്ഥുകം ഏകാരമ്മണന്തി - ദുദ്ദസം ഹദയസ്സിതം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഓസാനേ ത്വേവ ബ്യാരുദ്ധേ, ദിസ്വാ മേ അരതീ അഹു;
അഥേത്ഥ സല്ലമദ്ദക്ഖിം, ദുദ്ദസം ഹദയസ്സിത"ന്തി.

൧൩൮. **യേന സല്ലേന ഓതിണ്ണോ, ദിസാ സബ്ബാ വിധാവതി;**
തമേവ സല്ലമബ്ബുയ്ഹ, ന ധാവതി ന സീദതി.

യേന സല്ലേന ഓതിണ്ണോ, ദിസാ സബ്ബാ വിധാവതീതി. **സല്ല**ന്തി. സത്ത സല്ലാനി - രാഗസല്ലം, ദോസസല്ലം, മോഹസല്ലം, മാനസല്ലം, ദിട്ഠിസല്ലം, സോകസല്ലം, കഥംകഥാസല്ലം. കതമം രാഗസല്ലം? യോ രാഗോ സാരാഗോ അനുനയോ അനുരോധോ നന്ദിരാഗോ ചിത്തസ്സ സാരാഗോ...പേ०... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം - ഇദം രാഗസല്ലം.

കതമം ദോസസല്ലം? "അനത്ഥം മേ അചരീ"തി ആഘാതോ ജായതി "അനത്ഥം മേ ചരതീ"തി ആഘാതോ ജായതി, "അനത്ഥം മേ ചരിസ്സതീ"തി ആഘാതോ ജായതി...പേ०... ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ - ഇദം ദോസസല്ലം.

കതമം മോഹസല്ലം? ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം...പേ०... ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണം, പുബ്ബന്തേ അഞ്ഞാണം, അപരന്തേ അഞ്ഞാണം, പുബ്ബന്താപരന്തേ അഞ്ഞാണം , ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു അഞ്ഞാണം. യം ഏവരൂപം അദസ്സനം അനഭിസമയോ അനനുബോധോ അസമ്ബോധോ അപ്പടിവേധോ അസങ്ഗാഹണാ അപരിയോഗാഹണാ [അസങ്ഗാഹതാ അപരിയോഗാഹതാ (സ്യാ०), അസങ്ഗാഹനാ അപരിയോഗാഹനാ (ക०)] അസമപേക്ഖനാ അപച്ചവേക്ഖനാ അപച്ചക്ഖകമ്മം ദുമ്മേജ്ഝം ബാല്യം മോഹോ പമോഹോ സമ്മോഹോ അവിജ്ജാ അവിജ്ജോഘോ അവിജ്ജായോഗോ അവിജ്ജാനുസയോ അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനം അവിജ്ജാലങ്ഗീ മോഹോ അകുസലമൂലം - ഇദം മോഹസല്ലം.

കതമം മാനസല്ലം? "സേയ്യോഹമസ്മീ"തി മാനോ, "സദിസോഹമസ്മീ"തി മാനോ, "ഹീനോഹമസ്മീ"തി മാനോ. യോ ഏവരൂപോ മാനോ മഞ്ഞനാ

മഞ്ജിതത്തം ഉന്നതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സ - ഇദം മാനസല്ലം.

കതമം ദിട്ഠിസല്ലം? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ അന്തഗ്ഗാഹികാ ദിട്ഠി. യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസഞ്ഞോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ [കുമഗ്ഗോ (ക॰) മഹാനി॰ ൩൮] മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയാസഗ്ഗാഹോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ അയാഥാവകസ്മിം "യാഥാവക"ന്തി ഗാഹോ യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി - ഇദം ദിട്ഠിസല്ലം.

കതമം സോകസല്ലം? ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ രോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ഭോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ സീലബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന സമന്നാഗതസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ദുക്ഖധമ്മേന ഫുട്ഠസ്സ സോകോ സോചനാ സോചിതത്തം അന്തോസോകോ അന്തോപരിസോകോ അന്തോഡാഹോ അന്തോപരിഡാഹോ ചേതസോ പരിജ്ഝായനാ ദോമനസ്സം - ഇദം സോകസല്ലം.

കതമം കഥംകഥാസല്ലം? ദുക്ഖേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖസമുദയേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖനിരോധേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ കങ്ഖാ, പുബ്ബന്തേ കങ്ഖാ, അപരന്തേ കങ്ഖാ, പുബ്ബന്താപരന്തേ കങ്ഖാ, ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു കങ്ഖാ. യാ ഏവരൂപാ കങ്ഖാ കങ്ഖായനാ കങ്ഖായിതത്തം വിമതി വിചികിച്ഛാ ദ്വേള്ഹകം ദ്വേധാപഥോ സംസയോ അനേകംസഗ്ഗാഹോ ആസപ്പനാ പരിസപ്പനാ അപരിയോഗാഹണാ ഛമ്ഭിതത്തം ചിത്തസ്സ മനോവിലേഖോ - ഇദം കഥംകഥാസല്ലം.

യേന സല്ലേന ഓതിണ്ണോ, ദിസാ സബ്ബാ വിധാവതീതി. രാഗസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതി, വാചായ ദുച്ചരിതം ചരതി, മനസാ ദുച്ചരിതം ചരതി, പാണമ്പി ഹനതി, അദിന്നമ്പി ആദിയതി, സന്ധിമ്പി ഛിന്ദതി, നില്ലോപമ്പി ഹരതി, ഏകാഗാരികമ്പി കരോതി, പരിപന്ഥേപി തിട്ഠതി, പരദാരമ്പി ഗച്ഛതി, മുസാപി ഭണതി; ഏവമ്പി രാഗസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി. അഥ വാ രാഗസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ഭോഗേ പരിയേസന്തോ നാവായ മഹാസമുദ്ദം പക്ഖന്ദതി. സീതസ്സ പുരക്ഖതോ ഉണ്ഹസ്സ പുരക്ഖതോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേഹി പീളിയമാനോ [രിസ്സമാനോ (സീ॰ സ്യാ॰)] ഖുപ്പിപാസായ മിയ്യമാനോ തിഗുമ്ബം ഗച്ഛതി, തക്കോലം ഗച്ഛതി, തക്കസീലം ഗച്ഛതി, കാളമുഖം ഗച്ഛതി, പുരപൂരം ഗച്ഛതി, വേസുങ്ഗം ഗച്ഛതി, വേരാപഥം ഗച്ഛതി, ജവം ഗച്ഛതി, താമലിം ഗച്ഛതി, വങ്കം ഗച്ഛതി, ഏളബന്ധനം ഗച്ഛതി, സുവണ്ണകൂടം ഗച്ഛതി, സുവണ്ണഭൂമിം ഗച്ഛതി, തമ്ബപണ്ണിം ഗച്ഛതി, സുപ്പാദകം [സുപ്പാരകം (സീ॰ ക॰), സുപ്പാരം (സ്യാ॰)] ഗച്ഛതി, ഭാരുകച്ഛം ഗച്ഛതി, സുരട്ഠം ഗച്ഛതി, ഭങ്ഗലോകം [അങ്ഗലോകം (സീ॰), അങ്ഗണേകം (സ്യാ॰)] ഗച്ഛതി, ഭങ്ഗണം [ഗങ്ഗണം (സീ॰ സ്യാ॰)] ഗച്ഛതി, പരമഭങ്ഗണം ഗച്ഛതി,

യോനം ഗച്ഛതി, പരമയോനം ഗച്ഛതി, വിനകം ഗച്ഛതി, മൂലപദം ഗച്ഛതി, മരുകന്താരം ഗച്ഛതി, ജണ്ണുപഥം ഗച്ഛതി, അജപഥം ഗച്ഛതി , മേണ്ഡപഥം ഗച്ഛതി, സങ്കുപഥം ഗച്ഛതി, ഛത്തപഥം ഗച്ഛതി, വംസപഥം ഗച്ഛതി, സകുണപഥം ഗച്ഛതി, മൂസികപഥം ഗച്ഛതി, ദരിപഥം ഗച്ഛതി, വേത്താചാരം ഗച്ഛതി; പരിയേസന്തോ ന ലഭതി, അലാഭമൂലകമ്പി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി, പരിയേസന്തോ ലഭതി, ലദ്ധാ ആരക്ഖമൂലകമ്പി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി “കിന്തി മേ ഭോഗേ നേവ രാജാനോ ഹരേയ്യും ന ചോരാ ഹരേയ്യും ന അഗ്ഗി ദഹേയ്യ ന ഉദകം വഹേയ്യ ന അപ്പിയാ ദായാദാ ഹരേയ്യു”ന്തി. തസ്സ ഏവം ആരക്ഖതോ ഗോപയതോ തേ ഭോഗാ വിപ്പലുജ്ജന്തി , സോ വിപ്പയോഗമൂലകമ്പി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏവമ്പി രാഗസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി.

ദോസസല്ലേന…പേ॰… മോഹസല്ലേന… മാനസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതി, വാചായ ദുച്ചരിതം ചരതി, മനസാ ദുച്ചരിതം ചരതി, പാണമ്പി ഹനതി, അദിന്നമ്പി ആദിയതി, സന്ധിമ്പി ഛിന്ദതി, നില്ലോപമ്പി ഹരതി, ഏകാഗാരികമ്പി കരോതി, പരിപന്ഥേപി തിട്ഠതി, പരദാരമ്പി ഗച്ഛതി, മുസാപി ഭണതി. ഏവം മാനസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി.

ദിട്ഠിസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അചേലകോ ഹോതി മുത്താചാരോ ഹത്ഥാപലേഖനോ [ഹത്ഥാവലേഖനോ (സ്യാ॰)], ന ഏഹിഭദന്തികോ , ന തിട്ഠഭദന്തികോ; നാഭിഹടം, ന ഉദ്ദിസ്സകതം, ന നിമന്തനം സാദിയതി, സോ ന കുമ്ഭിമുഖാ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ന കളോപിമുഖാ [ഖളോപിമുഖാ (സീ॰)] പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ന ഏളകമന്തരം, ന ദണ്ഡമന്തരം, ന മുസലമന്തരം, ന ദ്വിന്നം ഭുഞ്ജമാനാനം, ന ഗബ്ഭിനിയാ, ന പായമാനായ, ന പുരിസന്തരഗതായ, ന സംകിത്തീസു, ന യത്ഥ സാ ഉപട്ഠിതോ ഹോതി, ന യത്ഥ മക്ഖികാ സണ്ഡസണ്ഡചാരിനീ. ന മച്ഛം ന മംസം ന സുരം ന മേരയം ന ഥുസോദകം പിവതി. സോ ഏകാഗാരികോ വാ ഹോതി ഏകാലോപികോ, ദ്വാഗാരികോ വാ ഹോതി ദ്വാലോപികോ…പേ॰… സത്താഗാരികോ വാ ഹോതി സത്താലോപികോ. ഏകിസ്സാപി ദത്തിയാ യാപേതി, ദ്വീഹിപി ദത്തീഹി യാപേതി…പേ॰… സത്തഹിപി ദത്തീഹി യാപേതി. ഏകാഹികമ്പി ആഹാരം ആഹാരേതി, ദ്വീഹികമ്പി ആഹാരം ആഹാരേതി…പേ॰… സത്താഹികമ്പി ആഹാരം ആഹാരേതി. ഇതി ഏവരൂപം അഡ്ഢമാസികമ്പി പരിയായഭത്തഭോജനാനുയോഗമനുയുത്തോ വിഹരതി. ഏവമ്പി ദിട്ഠിസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി.

അഥ വാ ദിട്ഠിസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ സോ സാകഭക്ഖോ വാ ഹോതി, സാമാകഭക്ഖോ വാ ഹോതി, നീവാരഭക്ഖോ വാ ഹോതി, ദദ്ദുലഭക്ഖോ വാ ഹോതി, ഹടഭക്ഖോ വാ ഹോതി, കണഭക്ഖോ വാ ഹോതി, ആചാമഭക്ഖോ വാ ഹോതി, പിഞ്ഞാകഭക്ഖോ വാ ഹോതി, തിലഭക്ഖോ വാ ഹോതി,

തിണഭക്ഖോ വാ ഹോതി, ഗോമയഭക്ഖോ വാ ഹോതി, വനമൂലഫലാഹാരോ യാപേതി പവത്തഫലഭോജനോ. സോ സാണാനിപി ധാരേതി, മസാണാനിപി ധാരേതി, ഛവദുസ്സാനിപി ധാരേതി, പംസുകൂലാനിപി ധാരേതി, തിരീടാനിപി ധാരേതി, അജിനാനിപി ധാരേതി, അജിനക്ഖിപമ്പി ധാരേതി, കുസചീരമ്പി ധാരേതി, വാകചീരമ്പി ധാരേതി, ഫലകചീരമ്പി ധാരേതി, കേസകമ്ബലമ്പി ധാരേതി, ഉലൂകപക്ഖമ്പി ധാരേതി, കേസമസ്സുലോചകോപി ഹോതി, കേസമസ്സുലോചനാനുയോഗമനുയുത്തോ വിഹരതി. ഉബ്ഭട്ഠകോപി ഹോതി ആസനപടിക്ഖിത്തോ, ഉക്കുടികോപി ഹോതി ഉക്കുടികപ്പധാനമനുയുത്തോ, കണ്ടകാപസ്സയികോ ഹോതി, കണ്ടകാപസ്സയേ സേയ്യം കപ്പേതി, ഫലകസേയ്യമ്പി കപ്പേതി, ഥണ്ഡിലസേയ്യമ്പി കപ്പേതി, ഏകാപസ്സയികോ ഹോതി രജോജല്ലധരോ, അബ്ഭോകാസികോപി ഹോതി യഥാസന്ഥതികോ, വേകടികോപി ഹോതി വികടഭോജനാനുയോഗമനുയുത്തോ, അപാനകോപി ഹോതി അപാനകത്തമനുയുത്തോ, സായതതിയകമ്പി ഉദകോരോഹനാനുയോഗമനുയുത്തോ വിഹരതി. ഇതി ഏവരൂപം അനേകവിഹിതം കായസ്സ ആതാപനപരിതാപനാനുയോഗമനുയുത്തോ വിഹരതി. ഏവമ്പി ദിട്ഠിസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി.

സോകസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ സോചതി കിലമതി പരിദേവതി ഉരത്താളിം കന്ദതി സമ്മോഹം ആപജ്ജതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“ഭൂതപുബ്ബം, ബ്രാഹ്മണ, ഇമിസ്സായേവ സാവത്ഥിയാ അഞ്ഞതരിസ്സാ ഇത്ഥിയാ മാതാ കാലമകാസി. സാ തസ്സാ കാലം കിരിയായ ഉമ്മത്തികാ ഖിത്തചിത്താ രഥിയായ രഥിയം, സിങ്ഘാടകേന സിങ്ഘാടകം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ - ‘അപി മേ മാതരം അദ്ദസ്സഥ, അപി മേ മാതരം അദ്ദസ്സഥാ’തി .

“ഭൂതപുബ്ബം, ബ്രാഹ്മണ, ഇമിസ്സായേവ സാവത്ഥിയാ അഞ്ഞതരിസ്സാ ഇത്ഥിയാ പിതാ കാലമകാസി... ഭാതാ കാലമകാസി... ഭഗിനീ കാലമകാസി... പുത്തോ കാലമകാസി... ധീതാ കാലമകാസി... സാമികോ കാലമകാസി. സാ തസ്സ കാലം കിരിയായ ഉമ്മത്തികാ ഖിത്തചിത്താ രഥിയായ രഥിയം, സിങ്ഘാടകേന സിങ്ഘാടകം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ - ‘അപി മേ സാമികം അദ്ദസ്സഥ, അപി മേ സാമികം അദ്ദസ്സഥാ’തി.

“ഭൂതപുബ്ബം, ബ്രാഹ്മണ, ഇമിസ്സായേവ സാവത്ഥിയാ അഞ്ഞതരസ്സ പുരിസസ്സ മാതാ കാലമകാസി. സോ തസ്സാ കാലം കിരിയായ ഉമ്മത്തകോ ഖിത്തചിത്തോ രഥിയായ രഥിയം, സിങ്ഘാടകേന സിങ്ഘാടകം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ - ‘അപി മേ മാതരം അദ്ദസ്സഥ, അപി മേ മാതരം അദ്ദസ്സഥാ’തി.

“ഭൂതപുബ്ബം , ബ്രാഹ്മണ, ഇമിസ്സായേവ സാവത്ഥിയാ അഞ്ഞതരസ്സ പുരിസസ്സ പിതാ കാലമകാസി... ഭാതാ കാലമകാസി... ഭഗിനീ കാലമകാസി... പുത്തോ കാലമകാസി... ധീതാ കാലമകാസി... പജാപതി കാലമകാസി. സോ തസ്സാ കാലം കിരിയായ ഉമ്മത്തകോ ഖിത്തചിത്തോ രഥിയായ രഥിയം, സിങ്ഘാടകേന സിങ്ഘാടകം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹ - ‘അപി മേ പജാപതിം അദ്ദസ്സഥ, അപി മേ പജാപതിം അദ്ദസ്സഥാ’തി.

“ഭൂതപുബ്ബം, ബ്രാഹ്മണ, ഇമിസ്സായേവ സാവത്ഥിയാ അഞ്ഞതരാ ഇത്ഥീ ഞാതികുലം അഗമാസി. തസ്സാ തേ ഞാതകാ സാമികം അച്ഛിന്ദിത്വാ അഞ്ഞസ്സ ദാതുകാമാ, സാ ച നം ന ഇച്ഛതി. അഥ ഖോ സാ ഇത്ഥീ സാമികം ഏതദവോച - ‘ഇമേ, അയ്യപുത്ത, ഞാതകാ തവ അച്ഛിന്ദിത്വാ അഞ്ഞസ്സ ദാതുകാമാ, ഉഭോ മയം മരിസ്സാമാ’തി. അഥ ഖോ സോ പുരിസോ തം ഇത്ഥിം ദ്വിധാ ഛേത്വാ അത്താനം ഓപാതേതി - ‘ഉഭോ പേച്ച ഭവിസ്സാമാ’”തി. ഏവം സോകസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി.

കഥംകഥാസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ സംസയപക്ഖന്ദോ ഹോതി വിമതിപക്ഖന്ദോ ദ്വേള്ഹകജാതോ - “അഹോസിം നു ഖോ അഹം അതീതമദ്ധാനം, നനു ഖോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാനം, കിം നു ഖോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാനം, കഥം നു ഖോ അഹോസിം അതീതമദ്ധാനം , കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസിം നു ഖോ അതീതമദ്ധാനം, ഭവിസ്സാമി നു ഖോ അഹം അനാഗതമദ്ധാനം, നനു ഖോ ഭവിസ്സാമി അനാഗതമദ്ധാനം, കിം നു ഖോ ഭവിസ്സാമി അനാഗതമദ്ധാനം, കഥം നു ഖോ ഭവിസ്സാമി അനാഗതമദ്ധാനം, കിം ഹുത്വാ കിം ഭവിസ്സാമി നു ഖോ അനാഗതമദ്ധാനം, ഏതരഹി വാ പച്ചുപ്പന്നം അദ്ധാനം അജ്ഝത്തം കഥംകഥീ ഹോതി, അഹം നു ഖോസ്മി, നോ നു ഖോസ്മി, കിം നു ഖോസ്മി കഥം നു ഖോസ്മി, അയം നു ഖോ സത്തോ കുതോ ആഗതോ, സോ കുഹിം ഗാമീ ഭവിസ്സതീ”തി. ഏവം കഥംകഥാസല്ലേന ഓതിണ്ണോ വിദ്ധോ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതി.

തേ സല്ലേ അഭിസങ്ഖരോതി; തേ സല്ലേ അഭിസങ്ഖരോന്തോ സല്ലാഭിസങ്ഖാരവസേന പുരത്ഥിമം ദിസം ധാവതി, പച്ഛിമം ദിസം ധാവതി, ഉത്തരം ദിസം ധാവതി, ദക്ഖിണം ദിസം ധാവതി. തേ സല്ലാഭിസങ്ഖാരാ അപ്പഹീനാ; സല്ലാഭിസങ്ഖാരാനം അപ്പഹീനത്താ ഗതിയാ ധാവതി, നിരയേ ധാവതി , തിരച്ഛാനയോനിയാ ധാവതി, പേത്തിവിസയേ ധാവതി, മനുസ്സലോകേ ധാവതി, ദേവലോകേ ധാവതി, ഗതിയാ ഗതിം, ഉപപത്തിയാ ഉപപത്തിം, പടിസന്ധിയാ പടിസന്ധിം, ഭവേന ഭവം, സംസാരേന സംസാരം, വട്ടേന വട്ടം ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതീതി - യേന സല്ലേന ഓതിണ്ണോ ദിസാ സബ്ബാ വിധാവതി.

തമേവ സല്ലമബ്ബുയ്ഹ, ന ധാവതി ന സീദതീതി. തമേവ രാഗസല്ലം ദോസസല്ലം മോഹസല്ലം മാനസല്ലം ദിട്ഠിസല്ലം സോകസല്ലം കഥംകഥാസല്ലം അബ്ബുയ്ഹ അബ്ബുഹിത്വാ ഉദ്ധരിത്വാ സമുദ്ധരിത്വാ ഉപ്പാടയിത്വാ സമുപ്പാടയിത്വാ [ഉപ്പാദയിത്വാ സമുപ്പാദയിത്വാ (സ്യാ॰ ക॰)] പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ നേവ പുരത്ഥിമം ദിസം ധാവതി ന പച്ഛിമം ദിസം ധാവതി ന ഉത്തരം ദിസം ധാവതി ന ദക്ഖിണം ദിസം ധാവതി. തേ സല്ലാഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ; സല്ലാഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയാ ന ധാവതി, നിരയേ ന ധാവതി, തിരച്ഛാനയോനിയാ ന ധാവതി, പേത്തിവിസയേ ന ധാവതി, മനുസ്സലോകേ ന ധാവതി, ദേവലോകേ ന ധാവതി, ന ഗതിയാ ഗതിം, ന ഉപപത്തിയാ ഉപപത്തിം, ന പടിസന്ധിയാ പടിസന്ധിം, ന ഭവേന ഭവം, ന സംസാരേന സംസാരം, ന വട്ടേന വട്ടം ധാവതി വിധാവതി സന്ധാവതി സംസരതീതി - തമേവ സല്ലമബ്ബുയ്ഹ ന ധാവതി. **ന സീദതീ**തി

കാമോഘേ ന സീദതി, ഭവോഘേ ന സീദതി, ദിട്ഠോഘേ ന സീദതി, അവിജ്ജോഘേ ന സീദതി, ന സംസീദതി ന ഓസീദതി ന അവസീദതി ന ഗച്ഛതി ന അവഗച്ഛതീതി - തമേവ സല്ലമബ്ബുയ്ഹ, ന ധാവതി ന സീദതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“യേന സല്ലേന ഓതിണ്ണോ, ദിസാ സബ്ബാ വിധാവതി;
തമേവ സല്ലമബ്ബുയ്ഹ, ന ധാവതി ന സീദതീ”തി.

൧൭. **തത്ഥ സിക്ഖാനുഗീയന്തി, യാനി ലോകേ ഗധിതാനി;**
ന തേസു പസുതോ സിയാ, നിബ്ബിജ്ഝ സബ്ബസോ കാമേ;
സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ.

തത്ഥ സിക്ഖാനുഗീയന്തി, യാനി ലോകേ ഗധിതാനീതി. **സിക്ഖാ**തി ഹത്ഥിസിക്ഖാ അസ്സസിക്ഖാ രഥസിക്ഖാ ധനുസിക്ഖാ സാലാകിയം സല്ലകത്തിയം കായതികിച്ഛം ഭൂതിയം കോമാരഭച്ചം [കോമാരതികിച്ഛം (സ്യാ॰), കോമാരസച്ചം (ക॰)]. **അനുഗീയന്തീ**തി ഗീയന്തി നിഗ്ഗീയന്തി കഥീയന്തി ഭണീയന്തി ദീപീയന്തി വോഹരീയന്തി. അഥ വാ ഗീയന്തി ഗണ്ഹീയന്തി ഉഗ്ഗണ്ഹീയന്തി ധാരീയന്തി ഉപധാരീയന്തി ഉപലക്ഖീയന്തി ഗധിതപടിലാഭായ. ഗധിതാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ - ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസഞ്ഹിതാ രജനീയാ, സോതവിഞ്ഞേയ്യാ സദ്ദാ...പേ॰... ഘാനവിഞ്ഞേയ്യാ ഗന്ധാ... ജിവ്ഹാവിഞ്ഞേയ്യാ രസാ... കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസഞ്ഹിതാ രജനീയാ. കിംകാരണാ ഗധിതാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ? യേഭുയ്യേന ദേവമനുസ്സാ പഞ്ച കാമഗുണേ ഇച്ഛന്തി സാദിയന്തി പത്ഥയന്തി പിഹയന്തി അഭിജപ്പന്തി തംകാരണാ ഗധിതാ വുച്ചന്തി പഞ്ച കാമഗുണാ. **ലോകേ**തി മനുസ്സലോകേതി - തത്ഥ സിക്ഖാനുഗീയന്തി, യാനി ലോകേ ഗധിതാനി.

ന തേസു പസുതോ സിയാതി. താസു വാ സിക്ഖാസു തേസു വാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ന പസുതോ സിയാ, ന തന്നിന്നോ അസ്സ, ന തപ്പോണോ, ന തപ്പബ്ഭാരോ, ന തദധിമുത്തോ, ന തദധിപതേയ്യോതി - ന തേസു പസുതോ സിയാ.

നിബ്ബിജ്ഝ സബ്ബസോ കാമേതി. **നിബ്ബിജ്ഝാ**തി പടിവിജ്ഝിത്വാ. “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ”തി പടിവിജ്ഝിത്വാ, “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ”തി പടിവിജ്ഝിത്വാ...പേ॰... “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്തി പടിവിജ്ഝിത്വാ. **സബ്ബസോ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - സബ്ബസോതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാതി - നിബ്ബിജ്ഝ സബ്ബസോ കാമേ.

സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോതി. **സിക്ഖാ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ...പേ॰... അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. **നിബ്ബാനമത്തനോ**തി അത്തനോ രാഗസ്സ നിബ്ബാപനായ ദോസസ്സ നിബ്ബാപനായ മോഹസ്സ നിബ്ബാപനായ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സമായ ഉപസമായ വൂപസമായ നിബ്ബാപനായ

പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ, ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ...പേ॰... സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘തത്ഥ സിക്ഖാനുഗീയന്തി, യാനി ലോകേ ഗധിതാനി;
ന തേസു പസുതോ സിയാ, നിബ്ബിജ്ഝ സബ്ബസോ കാമേ;
സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ’’തി.

൧൭൩. **സച്ചോ സിയാ അപ്പഗബ്ഭോ, അമായോ രിത്തപേസുണോ;**
അക്കോധനോ ലോഭപാപം, വേവിച്ഛം വിതരേ മുനി.

സച്ചോ സിയാ അപ്പഗബ്ഭോതി. **സച്ചോ സിയാ**തി സച്ചവാചായ സമന്നാഗതോ സിയാ, സമ്മാദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോ സിയാ, അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സമന്നാഗതോ സിയാതി - സച്ചോ സിയാ. **അപ്പഗബ്ഭോ**തി തീണി പാഗബ്ഭിയാനി - കായികം പാഗബ്ഭിയം, വാചസികം പാഗബ്ഭിയം, ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം...പേ॰... ഇദം ചേതസികം പാഗബ്ഭിയം. യസ്സിമാനി തീണി പാഗബ്ഭിയാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി, സോ വുച്ചതി അപ്പഗബ്ഭോതി - സച്ചോ സിയാ അപ്പഗബ്ഭോ.

അമായോ രിത്തപേസുണോതി. മായാ വുച്ചതി വഞ്ചനികാ ചരിയാ. ഇധേകച്ചോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ വാചായ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ മനസാ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ തസ്സ പടിച്ഛാദനഹേതു പാപികം ഇച്ഛം പണിദഹതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി ഇച്ഛതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി സങ്കപ്പേതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി വാചം ഭാസതി, മാ മം ജഞ്ഞാതി കായേന പരക്കമതി. യാ ഏവരൂപാ മായാ മായാവിതാ അച്ചസരാ വഞ്ചനാ നികതി നികിരണാ പരിഹരണാ ഗൂഹനാ പരിഗൂഹനാ ഛാദനാ പരിച്ഛാദനാ അനുത്താനീകമ്മം അനാവികമ്മം വോച്ഛാദനാ പാപകിരിയാ - അയം വുച്ചതി മായാ. യസ്സേസാ മായാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അമായോ. **രിത്തപേസുണോ**തി പേസുഞ്ഞന്തി ഇധേകച്ചോ പിസുണവാചോ ഹോതി...പേ॰... ഏവം ഭേദാധിപ്പായേന പേസുഞ്ഞം ഉപസംഹരതി. യസ്സേതം പേസുഞ്ഞം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി രിത്തപേസുണോ വിവിത്തപേസുണോ പവിവിത്തപേസുണോതി - അമായോ രിത്തപേസുണോ.

അക്കോധനോ ലോഭപാപം, വേവിച്ഛം വിതരേ മുനീതി. **അക്കോധനോ**തി ഹി ഖോ വുത്തം, അപി ച കോധോ താവ വത്തബ്ബോ. ദസഹാകാരേഹി കോധോ ജായതി. ‘‘അനത്ഥം മേ അചരീ’’തി കോധോ ജായതി...പേ॰... യസ്സേസോ കോധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി അക്കോധനോ. കോധസ്സ പഹീനത്താ അക്കോധനോ, കോധവത്ഥുസ്സ പരിഞ്ഞാതത്താ അക്കോധനോ, കോധഹേതുസ്സ

ഉപച്ഛിന്നത്താ അക്കോധനോ. **ലോഭോ**തി യോ ലോഭോ ലുബ്ഭനാ ലുബ്ഭിതത്തം...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. വേവിച്ഛം വുച്ചതി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം...പേ॰... ഗാഹോ വുച്ചതി മച്ഛരിയം. **മുനീ**തി. മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **അക്കോധനോ ലോഭപാപം, വേവിച്ഛം വിതരേ മുനീ**തി. മുനി ലോഭപാപഞ്ച വേവിച്ഛഞ്ച അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയീതി [വീതിവത്തീതി (ക॰)] - അക്കോധനോ ലോഭപാപം, വേവിച്ഛം വിതരേ മുനി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"സച്ചോ സിയാ അപ്പഗബ്ഭോ, അമായോ രിത്തപേസുണോ;
അക്കോധനോ ലോഭപാപം, വേവിച്ഛം വിതരേ മുനീ"തി.

൧൭൭. **നിദ്ദം തന്ദിം സഹേ ഥീനം, പമാദേന ന സംവസേ;**
അതിമാനേ ന തിട്ഠേയ്യ, നിബ്ബാനമനസോ നരോ.

നിദ്ദം തന്ദിം സഹേ ഥീനന്തി. **നിദ്ദാ**തി യാ കായസ്സ അകല്യതാ അകമ്മഞ്ഞതാ ഓനാഹോ പരിയോനാഹോ അന്തോസമോരോധോ മിദ്ധം സുപ്പം പചലായികാ സുപ്പം സുപ്പനാ സുപ്പിതത്തം. **തന്ദി**ന്തി യാ തന്ദീ [തന്ദി (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] തന്ദിയനാ തന്ദിയിതത്തം തന്ദിമനകതാ ആലസ്യം ആലസ്യായതാ ആലസ്യായിതത്തം. **ഥീന**ന്തി യാ ചിത്തസ്സ അകല്യതാ അകമ്മഞ്ഞതാ ഓലീയനാ സല്ലീയനാ ലീനം ലീയനാ ലീയിതത്തം, ഥിനം ഥിയനാ ഥിയിതത്തം ചിത്തസ്സ. **നിദ്ദം തന്ദിം സഹേ ഥീന**ന്തി. നിദ്ദഞ്ച തന്ദിഞ്ച ഥിനഞ്ച സഹേ സഹേയ്യ പരിസഹേയ്യ അഭിഭവേയ്യ അജ്ഝോത്ഥരേയ്യ പരിയാദിയേയ്യ മദ്ദേയ്യാതി - നിദ്ദം തന്ദിം സഹേ ഥീനം.

പമാദേന ന സംവസേതി. പമാദോ വത്തബ്ബോ കായദുച്ചരിതേ വാ വചീദുച്ചരിതേ വാ മനോദുച്ചരിതേ വാ പഞ്ചസു വാ കാമഗുണേസു. ചിത്തസ്സ വോസഗ്ഗോ വോസഗ്ഗാനുപ്പാദനം [വോസ്സഗ്ഗോ വോസ്സഗ്ഗാനുപ്പാദനം (ബഹൂസു)] വാ കുസലാനം വാ ധമ്മാനം ഭാവനായ അസക്കച്ചകിരിയതാ അസാതച്ചകിരിയതാ അനട്ഠിതകിരിയതാ ഓലീനവുത്തിതാ നിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ നിക്ഖിത്തധുരതാ അനാസേവനാ അഭാവനാ അബഹുലീകമ്മം അനധിട്ഠാനം അനനുയോഗോ പമാദോ. യോ ഏവരൂപോ പമാദോ പമജ്ജനാ പമജ്ജിതത്തം - അയം വുച്ചതി പമാദോ. **പമാദേന ന സംവസേ**തി പമാദേന ന വസേയ്യ ന സംവസേയ്യ ന ആവസേയ്യ ന പരിവസേയ്യ, പമാദം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, പമാദാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - പമാദേന ന സംവസേ.

അതിമാനേ ന തിട്ഠേയ്യാതി. **അതിമാനോ**തി ഇധേകച്ചോ പരം അതിമഞ്ഞതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. യോ ഏവരൂപോ മാനോ മഞ്ഞനാ മഞ്ഞിതത്തം ഉന്നതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി അതിമാനോ. **അതിമാനേ ന തിട്ഠേയ്യാ**തി. അതിമാനേ ന തിട്ഠേയ്യ ന സംതിട്ഠേയ്യ, അതിമാനം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, അതിമാനാ ആരതോ അസ്സ

വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - അതിമാനേ ന തിട്ഠേയ്യ.

നിബ്ബാനമനസോ നരോതി. ഇധേകച്ചോ ദാനം ദേന്തോ സീലം സമാദിയന്തോ ഉപോസഥകമ്മം കരോന്തോ പാനീയം പരിഭോജനീയം ഉപട്ഠപേന്തോ പരിവേണം സമ്മജ്ജന്തോ ചേതിയം വന്ദന്തോ ചേതിയേ ഗന്ധമാലം ആരോപേന്തോ ചേതിയം പദക്ഖിണം കരോന്തോ യം കിഞ്ചി തേധാതുകം കുസലാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരോന്തോ ന ഗതിഹേതു ന ഉപപത്തിഹേതു ന പടിസന്ധിഹേതു ന ഭവഹേതു ന സംസാരഹേതു ന വട്ടഹേതു, സബ്ബം തം വിസംയോഗാധിപ്പായോ നിബ്ബാനനിന്നോ നിബ്ബാനപോണോ നിബ്ബാനപബ്ഭാരോ അഭിസങ്ഖരോതീതി. ഏവമ്പി നിബ്ബാനമനസോ നരോ. അഥ വാ സബ്ബസങ്ഖാരധാതുയാ ചിത്തം പടിവാപേത്വാ [പടിവാസേത്വാ (ക॰)] അമതായ ധാതുയാ ചിത്തം ഉപസംഹരതി - ''ഏതം സന്തം ഏതം പണീതം യദിദം സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാന''ന്തി. ഏവമ്പി നിബ്ബാനമനസോ നരോ.

> ''ന പണ്ഡിതാ ഉപധിസുഖസ്സ ഹേതു, ദദന്തി ദാനാനി പുനബ്ഭവായ;
> കാമഞ്ച തേ ഉപധിപരിക്ഖയായ, ദദന്തി ദാനം അപുനബ്ഭവായ.
>
> ''ന പണ്ഡിതാ ഉപധിസുഖസ്സ ഹേതു, ഭാവേന്തി ഝാനാനി പുനബ്ഭവായ;
> കാമഞ്ച തേ ഉപധിപരിക്ഖയായ, ഭാവേന്തി ഝാനം അപുനബ്ഭവായ.
>
> ''തേ നിബ്ബുതിം ആസിസമാനസാ [ആസിംസമാനാ (സീ॰), അഭിമാനാ (സ്യാ॰)] ദദന്തി, തന്നിന്നചിത്താ [തന്നിന്നാ തഞ്ചിത്താ (ക॰)] തദധിമുത്താ;
> നജ്ജോ യഥാ സാഗരമജ്ഝുപേതാ [സാഗരമജ്ഝഗതാ (സ്യാ॰)], ഭവന്തി നിബ്ബാനപരായനാ തേ''തി.

നിബ്ബാനമനസോ നരോ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''നിദ്ദം തന്ദിം സഹേ ഥീനം, പമാദേന ന സംവസേ;
> അതിമാനേ ന തിട്ഠേയ്യ, നിബ്ബാനമനസോ നരോ''തി.

൧൭൬. **മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥ,** [നീയേഥ (ക॰)] **രൂപേ സ്നേഹം ന കുബ്ബയേ;**
മാനഞ്ച പരിജാനേയ്യ, സാഹസാ വിരതോ ചരേ.

മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥാതി. മോസവജ്ജം വുച്ചതി മുസാവാദോ. ഇധേകച്ചോ സഭഗ്ഗതോ വാ പരിസഗ്ഗതോ വാ ഞാതിമജ്ഝഗതോ വാ പൂഗമജ്ഝഗതോ വാ രാജകുലമജ്ഝഗതോ വാ അഭിനീതോ സക്ഖിപുട്ഠോ - ''ഏഹമ്ഭോ പുരിസ, യം ജാനാസി തം വദേഹീ''തി, സോ അജാനം വാ ആഹ - ''ജാനാമീ''തി, ജാനം വാ ആഹ - ''ന ജാനാമീ''തി, അപസ്സം വാ ആഹ - ''പസ്സാമീ''തി, പസ്സം വാ ആഹ - ''ന പസ്സാമീ''തി. ഇതി അത്തഹേതു വാ പരഹേതു വാ ആമിസകിഞ്ചിക്ഖഹേതു വാ സമ്പജാനമുസാ ഭാസിതാ ഹോതി - ഇദം വുച്ചതി മോസവജ്ജം. അപി ച തീഹാകാരേഹി...പേ॰... ചതൂഹാകാരേഹി... പഞ്ചഹാകാരേഹി... ഛഹാകാരേഹി... സത്തഹാകാരേഹി... അട്ഠഹാകാരേഹി... പേ॰... ഇമേഹി അട്ഠഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. **മോസവജ്ജേ ന**

നിയ്യേഥാതി. മോസവജ്ജേ ന യായേയ്യ ന നിയ്യായേയ്യ ന വഹേയ്യ ന സംഹരേയ്യ, മോസവജ്ജം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, മോസവജ്ജാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥ.

രൂപേ സ്നേഹം ന കുബ്ബയേതി. **രൂപ**ന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ , ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. **രൂപേ സ്നേഹം ന കുബ്ബയേ**തി. രൂപേ സ്നേഹം ന കരേയ്യ ഛന്ദം ന കരേയ്യ പേമം ന കരേയ്യ രാഗം ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യാതി - രൂപേ സ്നേഹം ന കുബ്ബയേ.

മാനഞ്ച പരിജാനേയ്യാതി. **മാനോ**തി ഏകവിധേന മാനോ - യാ ചിത്തസ്സ ഉന്നതി. ദുവിധേന മാനോ - അത്തുക്കംസനമാനോ, പരവമ്ഭനമാനോ. തിവിധേന മാനോ - "സേയ്യോഹമസ്മീ"തി മാനോ, "സദിസോഹമസ്മീ"തി മാനോ, "ഹീനോഹമസ്മീ"തി മാനോ. ചതുവിധേന മാനോ - ലാഭേന മാനം ജനേതി, യസേന മാനം ജനേതി, പസംസായ മാനം ജനേതി, സുഖേന മാനം ജനേതി. പഞ്ചവിധേന മാനോ - "ലാഭിമ്ഹി മനാപികാനം രൂപാന"ന്തി മാനം ജനേതി, "ലാഭിമ്ഹി മനാപികാനം സദ്ദാനം...പേ.... ഗന്ധാനം... രസാനം... ഫോട്ഠബ്ബാന"ന്തി മാനം ജനേതി. ഛബ്ബിധേന മാനോ - ചക്ഖുസമ്പദായ മാനം ജനേതി, സോതസമ്പദായ...പേ.... ഘാനസമ്പദായ... ജിവ്ഹാസമ്പദായ... കായസമ്പദായ... മനോസമ്പദായ മാനം ജനേതി. സത്തവിധേന മാനോ - അതിമാനോ, മാനാതിമാനോ, ഓമാനോ, സദിസമാനോ, അധിമാനോ, അസ്മിമാനോ, മിച്ഛാമാനോ. അട്ഠവിധേന മാനോ - ലാഭേന മാനം ജനേതി, അലാഭേന ഓമാനം ജനേതി, യസേന മാനം ജനേതി, അയസേന ഓമാനം ജനേതി, പസംസായ മാനം ജനേതി, നിന്ദായ ഓമാനം ജനേതി, സുഖേന മാനം ജനേതി, ദുക്ഖേന ഓമാനം ജനേതി. നവവിധേന മാനോ - സേയ്യസ്സ "സേയ്യോഹമസ്മീ"തി മാനോ, സേയ്യസ്സ "സദിസോഹമസ്മീ"തി മാനോ, സേയ്യസ്സ "ഹീനോഹമസ്മീ"തി മാനോ, സദിസസ്സ "സേയ്യോഹമസ്മീ"തി മാനോ, സദിസസ്സ "സദിസോഹമസ്മീ"തി മാനോ, സദിസസ്സ "ഹീനോഹമസ്മീ"തി മാനോ, ഹീനസ്സ "സേയ്യോഹമസ്മീ"തി മാനോ, ഹീനസ്സ "സദിസോഹമസ്മീ"തി മാനോ, ഹീനസ്സ "ഹീനോഹമസ്മീ"തി മാനോ. ദസവിധേന മാനോ - ഇധേകച്ചോ മാനം ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ.... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. യോ ഏവരൂപോ മാനോ മഞ്ഞനാ മഞ്ഞിതത്തം ഉന്നതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി മാനോ.

മാനഞ്ച പരിജാനേയ്യാതി. മാനം തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനേയ്യ - ഞാതപരിഞ്ഞായ, തീരണപരിഞ്ഞായ, പഹാനപരിഞ്ഞായ. കതമാ ഞാതപരിഞ്ഞാ? മാനം ജാനാതി അയം ഏകവിധേന മാനോ - യാ ചിത്തസ്സ ഉന്നതി. അയം ദുവിധേന മാനോ - അത്തുക്കംസനമാനോ പരവമ്ഭനമാനോ... പേ.... അയം ദസവിധേന മാനോ - ഇധേകച്ചോ മാനം ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ...പേ.... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാതി ജാനാതി പസ്സതി - അയം ഞാതപരിഞ്ഞാ.

കതമാ തീരണപരിഞ്ഞാ? ഏതം ഞാതം കത്വാ മാനം തീരേതി അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ...പേ॰... നിസ്സരണതോ തീരേതി - അയം തീരണപരിഞ്ഞാ.

കതമാ പഹാനപരിഞ്ഞാ? ഏവം തീരയിത്വാ മാനം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി - അയം പഹാനപരിഞ്ഞാ. **മാനഞ്ച പരിജാനേയ്യാ**തി മാനം ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനേയ്യാതി - മാനഞ്ച പരിജാനേയ്യ.

സാഹസാ വിരതോ ചരേതി. കതമാ സാഹസാ ചരിയാ? രത്തസ്സ രാഗചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, ദുട്ഠസ്സ ദോസചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, മൂള്ഹസ്സ മോഹചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, വിനിബദ്ധസ്സ മാനചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, പരാമട്ഠസ്സ ദിട്ഠിചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, വിക്ഖേപഗതസ്സ ഉദ്ധച്ചചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, അനിട്ഠങ്ഗതസ്സ വിചികിച്ഛാചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ, ഥാമഗതസ്സ അനുസയചരിയാ സാഹസാ ചരിയാ - അയം സാഹസാ ചരിയാ. **സാഹസാ വിരതോ ചരേ**തി സാഹസാ ചരിയായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യ ചരേയ്യ വിചരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - സാഹസാ വിരതോ ചരേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“മോസവജ്ജേ ന നിയ്യേഥ, രൂപേ സ്നേഹം ന കുബ്ബയേ;
മാനഞ്ച പരിജാനേയ്യ, സാഹസാ വിരതോ ചരേ”തി.

൧൩൯. **പുരാണം നാഭിനന്ദേയ്യ, നവേ ഖന്തിം ന കുബ്ബയേ** [ഖന്തിമകുബ്ബയേ (ബഹൂസു)] **;**
ഹീയമാനേ ന സോചേയ്യ, ആകാസം [ആകസ്സം (സ്യാ॰)] **ന സിതോ സിയാ.**

പുരാണം നാഭിനന്ദേയ്യാതി. പുരാണം വുച്ചതി അതീതാ രൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാ. അതീതേ സങ്ഖാരേ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന നാഭിനന്ദേയ്യ നാഭിവദേയ്യ ന അജ്ഝോസേയ്യ, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - പുരാണം നാഭിനന്ദേയ്യ.

നവേ ഖന്തിം ന കുബ്ബയേതി. നവാ വുച്ചതി പച്ചുപ്പന്നാ രൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാ. പച്ചുപ്പന്നേ സങ്ഖാരേ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ഖന്തിം ന കരേയ്യ ഛന്ദം ന കരേയ്യ പേമം ന കരേയ്യ രാഗം ന കരേയ്യ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യാതി - നവേ ഖന്തിം ന കുബ്ബയേ.

ഹീയമാനേ ന സോചേയ്യാതി. ഹീയമാനേ ഹായമാനേ പരിഹായമാനേ വേമാനേ വിഗച്ഛമാനേ അന്തരധായമാനേ ന സോചേയ്യ ന കിലമേയ്യ ന പരാമസേയ്യ ന പരിദേവേയ്യ ന ഉരത്താളിം കന്ദേയ്യ ന സമ്മോഹം ആപജ്ജേയ്യ. ചക്ഖുസ്മിം ഹീയമാനേ ഹായമാനേ പരിഹായമാനേ വേമാനേ വിഗച്ഛമാനേ അന്തരധായമാനേ, സോതസ്മിം...പേ॰... ഘാനസ്മിം... ജിവ്ഹായ... കായസ്മിം... രൂപസ്മിം... സദ്ദസ്മിം... ഗന്ധസ്മിം... രസസ്മിം... ഫോട്ഠബ്ബസ്മിം... കുലസ്മിം...

ഗണസ്മിം... ആവാസസ്മിം... ലാഭസ്മിം... യസസ്മിം... പസംസായ... സുഖസ്മിം... ചീവരസ്മിം... പിണ്ഡപാതസ്മിം... സേനാസനസ്മിം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരസ്മിം ഹീയമാനേ ഹായമാനേ പരിഹായമാനേ വേമാനേ വിഗച്ഛമാനേ അന്തരധായമാനേ ന സോചേയ്യ ന കിലമേയ്യ ന പരാമസേയ്യ ന പരിദേവേയ്യ ന ഉരത്താളിം കന്ദേയ്യ ന സമ്മോഹം ആപജ്ജേയ്യാതി - ഹീയമാനേ ന സോചേയ്യ.

ആകാസം ന സിതോ സിയാതി. ആകാസം വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. കിംകാരണാ ആകാസം വുച്ചതി തണ്ഹാ? യായ തണ്ഹായ രൂപം ആകസ്സതി സമാകസ്സതി ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതി, വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരം... വട്ടം ആകസ്സതി സമാകസ്സതി ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതി; തംകാരണാ ആകാസം വുച്ചതി തണ്ഹാ. **ആകാസം ന സിതോ സിയാ**തി. തണ്ഹാനിസ്സിതോ ന സിയാ. തണ്ഹം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, തണ്ഹായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - ആകാസം ന സിതോ സിയാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘പുരാണം നാഭിനന്ദേയ്യ, നവേ ഖന്തിം ന കുബ്ബയേ;
> ഹീയമാനേ ന സോചേയ്യ, ആകാസം ന സിതോ സിയാ’’തി.

ഗേധം ബ്രൂമി മഹോഘോതി, ആജവം [ആചമം (സ്യാ॰ ക॰)] **ബ്രൂമി ജപ്പനം;**
ആരമ്മണം പകമ്പനം, [പകപ്പനം (സ്യാ॰ ക॰)] **കാമപങ്കോ ദുരച്ചയോ.**

ഗേധം ബ്രൂമി മഹോഘോതീതി. ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. മഹോഘോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ഗേധം ബ്രൂമി മഹോഘോതീ**തി. ഗേധം ‘‘മഹോഘോ’’തി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ഗേധം ബ്രൂമി മഹോഘോതി.

ആജവം ബ്രൂമി ജപ്പനന്തി. ആജവാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. ജപ്പനാപി വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ആജവം ബ്രൂമി ജപ്പന**ന്തി ആജവം ‘‘ജപ്പനാ’’തി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി...പേ॰... ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ആജവം ബ്രൂമി ജപ്പനം.

ആരമ്മണം പകമ്പനന്തി. ആരമ്മണമ്പി വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. പകമ്പനാപി വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലന്തി - ആരമ്മണം പകമ്പനം.

കാമപങ്കോ ദുരച്ചയോതി. കാമപങ്കോ കാമകദ്ദമോ കാമകിലേസോ കാമപലിപോ കാമപലിബോധോ [കാമപലിരോധോ (സീ॰ ക॰)] ദുരച്ചയോ ദുരതിവത്തോ ദുത്തരോ ദുപ്പതരോ ദുസ്സമതിക്കമോ ദുബ്ബീതിവത്തോതി - കാമപങ്കോ ദുരച്ചയോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഗേധം ബ്രൂമി മഹോഘോതി, ആജവം ബ്രൂമി ജപ്പനം;
ആരമ്മണം പകമ്പനം, കാമപങ്കോ ദുരച്ചയോ”തി.

**൧൮. സച്ചാ അവോക്കമ്മ മുനി, ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോ;
സബ്ബം സോ പടിനിസ്സജ്ജ, സ വേ സന്തോതി വുച്ചതി.**

സച്ചാ അവോക്കമ്മ മുനീതി. സച്ചവാചായ അവോക്കമന്തോ, സമ്മാദിട്ഠിയാ അവോക്കമന്തോ, അരിയാ അട്ഠങ്ഗികാ മഗ്ഗാ അവോക്കമന്തോ. **മുനീ**തി. മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനീതി - സച്ചാ അവോക്കമ്മ മുനി.

ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോതി. ഥലം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ...പേ॰... അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ. **ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോ**തി. ഥലേ തിട്ഠതി ദീപേ തിട്ഠതി താണേ തിട്ഠതി ലേണേ തിട്ഠതി സരണേ തിട്ഠതി അഭയേ തിട്ഠതി അച്ചുതേ തിട്ഠതി അമതേ തിട്ഠതി നിബ്ബാനേ തിട്ഠതീതി - ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോ.

സബ്ബം സോ പടിനിസ്സജ്ജാതി. സബ്ബം വുച്ചതി ദ്വാദസായതനാനി - ചക്ഖു ചേവ രൂപാ ച ...പേ॰... മനോ ചേവ ധമ്മാ ച. യതോ അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു ഛന്ദരാഗോ പഹീനോ ഹോതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവംകതോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ, എത്താവതാപി സബ്ബം ചത്തം ഹോതി വന്തം മുത്തം പഹീനം പടിനിസ്സട്ഠം. യതോ തണ്ഹാ ച ദിട്ഠി ച മാനോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, എത്താവതാപി സബ്ബം ചത്തം ഹോതി വന്തം മുത്തം പഹീനം പടിനിസ്സട്ഠം. യതോ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ , എത്താവതാപി സബ്ബം ചത്തം ഹോതി വന്തം മുത്തം പഹീനം പടിനിസ്സട്ഠന്തി - സബ്ബം സോ പടിനിസ്സജ്ജ.

സ വേ സന്തോതി വുച്ചതീതി. സോ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി വുച്ചതി കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതീതി - സ വേ സന്തോതി വുച്ചതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“സച്ചാ അവോക്കമ്മ മുനി, ഥലേ തിട്ഠതി ബ്രാഹ്മണോ;
സബ്ബം സോ പടിനിസ്സജ്ജ, സ വേ സന്തോതി വുച്ചതീ”തി.

[illegible]. **വേ വിദ്വാ** [വിദ്ധാ (സ്യാ॰)] **സ വേദഗൂ, ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോ;**
സമ്മാ സോ ലോകേ ഇരിയാനോ, ന പിഹേതീധ കസ്സചി.

സ വേ വിദ്വാ സ വേദഗൂതി. **വിദ്വാ**തി വിദ്വാ വിജ്ജാഗതോ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **വേദഗൂ**തി. വേദാ വുച്ചന്തി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം...പേ॰... സബ്ബവേദനാസു വീതരാഗോ സബ്ബവേദമതിച്ച വേദഗൂ സോതി - സ വേ വിദ്വാ സ വേദഗൂ.

ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോതി. **ഞത്വാ**തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്ത്തി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **അനിസ്സിതോ**തി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ. തണ്ഹാനിസ്സയം പഹായ ദിട്ഠിനിസ്സയം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും അനിസ്സിതോ... സോതം അനിസ്സിതോ... ഘാനം അനിസ്സിതോ...പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ അനിസ്സിതോ അനല്ലീനോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോ.

സമ്മാ സോ ലോകേ ഇരിയാനോതി. യതോ അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു ഛന്ദരാഗോ പഹീനോ ഹോതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവംകതോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ, എത്താവതാപി സമ്മാ സോ ലോകേ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി...പേ॰... യതോ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, എത്താവതാപി സമ്മാ സോ ലോകേ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - സമ്മാ സോ ലോകേ ഇരിയാനോ.

ന പിഹേതീധ കസ്സചീതി. **പിഹാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ പിഹാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ കസ്സചി ന പിഹേതി ഖത്തിയസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ വേസ്സസ്സ വാ സുദ്ദസ്സ വാ ഗഹട്ഠസ്സ വാ പബ്ബജിതസ്സ വാ ദേവസ്സ വാ മനുസ്സസ്സ വാതി - ന പിഹേതീധ കസ്സചി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''സ വേ വിദ്വാ സ വേദഗൂ, ഞത്വാ ധമ്മം അനിസ്സിതോ;
സമ്മാ സോ ലോകേ ഇരിയാനോ, ന പിഹേതീധ കസ്സചീ''തി.

[illegible]. **യോധ കാമേ അച്ചതരി, സങ്ഗം ലോകേ ദുരച്ചയം;**
ന സോ സോചതി നാജ്ഝേതി, ഛിന്നസോതോ അബന്ധനോ.

യോധ കാമേ അച്ചതരി, സങ്ഗം ലോകേ ദുരച്ചയന്തി. **യോ**തി യോ യാദിസോ യഥായുത്തോ യഥാവിഹിതോ യഥാപകാരോ യം ഠാനപ്പത്തോ യം ധമ്മസമന്നാഗതോ ഖത്തിയോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ വേസ്സോ വാ സുദ്ദോ വാ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **സങ്ഗാ**തി സത്ത സങ്ഗാ - രാഗസങ്ഗോ, ദോസസങ്ഗോ, മോഹസങ്ഗോ, മാനസങ്ഗോ, ദിട്ഠിസങ്ഗോ, കിലേസസങ്ഗോ, ദുച്ചരിതസങ്ഗോ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **സങ്ഗം ലോകേ ദുരച്ചയ**ന്തി. യോ കാമേ ച സങ്ഗേ ച ലോകേ ദുരച്ചയേ ദുരതിവത്തേ ദുത്തരേ ദുപ്പതരേ ദുസ്സമതിക്കമേ ദുബ്ബീതിവത്തേ അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയീതി - യോധ കാമേ അച്ചതരി, സങ്ഗം ലോകേ ദുരച്ചയം.

ന സോ സോചതി നാജ്ഝേതീതി. വിപരിണതം വാ വത്ഥും ന സോചതി, വിപരിണതസ്മിം വാ വത്ഥുസ്മിം ന സോചതി. ''ചക്ഖു മേ വിപരിണത''ന്തി ന സോചതി...പേ॰... സോതം മേ... ഘാനം മേ... ജിവ്ഹാ മേ... കായോ മേ... രൂപാ മേ... സദ്ദാ മേ... ഗന്ധാ മേ... രസാ മേ... ഫോട്ഠബ്ബാ മേ... കുലം മേ... ഗണോ മേ... ആവാസോ മേ... ലാഭോ മേ... യസോ മേ... പസംസാ മേ... സുഖം മേ... ചീവരം മേ... പിണ്ഡപാതോ മേ... സേനാസനം മേ... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാ മേ... മാതാ മേ... പിതാ മേ... ഭാതാ മേ... ഭഗിനീ മേ... പുത്തോ മേ... ധീതാ മേ... മിത്താ മേ... അമച്ചാ മേ... ഞാതീ മേ... ''സാലോഹിതാ മേ വിപരിണതാ''തി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി - ന സോചതി. **നാജ്ഝേതീ**തി നജ്ഝേതി ന അജ്ഝേതി ന ഉപനിജ്ഝായതി ന നിജ്ഝായതി ന പജ്ഝായതി. അഥ വാ ന ജായതി ന ജിയ്യതി ന മിയ്യതി ന ചവതി ന ഉപപജ്ജതീതി - നാജ്ഝേതീതി - ന സോ സോചതി നാജ്ഝേതി.

ഛിന്നസോതോ അബന്ധനോതി. സോതം വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ സോതാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി ഛിന്നസോതോ. **അബന്ധനോ**തി രാഗബന്ധനം ദോസബന്ധനം മോഹബന്ധനം മാനബന്ധനം ദിട്ഠിബന്ധനം കിലേസബന്ധനം ദുച്ചരിതബന്ധനം, യസ്സേതേ ബന്ധനാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അബന്ധനോതി - ഛിന്നസോതോ അബന്ധനോ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''യോധ കാമേ അച്ചതരി, സങ്ഗം ലോകേ ദുരച്ചയം;
ന സോ സോചതി നാജ്ഝേതി, ഛിന്നസോതോ അബന്ധനോ''തി.

൯൫൩. യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി, പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം;
മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി, ഉപസന്തോ ചരിസ്സസി.

യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹീതി. അതീതേ സങ്ഖാരേ ആരബ്ഭ യേ കിലേസാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും തേ കിലേസേ സോസേഹി വിസോസേഹി

സുക്ഖാപേഹി വിസുക്ഖാപേഹി അബീജം കരോഹി പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തിം കരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി. ഏവമ്പി യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി. അഥ വാ യേ അതീതാ കമ്മാഭിസങ്ഖാരാ അവിപക്കവിപാകാ തേ കമ്മാഭിസങ്ഖാരേ സോസേഹി വിസോസേഹി സുക്ഖാപേഹി വിസുക്ഖാപേഹി അബീജം കരോഹി പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തിം കരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി. ഏവമ്പി യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി.

പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനന്തി. പച്ഛാ വുച്ചതി അനാഗതം. അനാഗതേ സങ്ഖാരേ ആരബ്ഭ യാനി ഉപ്പജ്ജെയ്യും രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം, ഇമാനി കിഞ്ചനാനി [ഇമേ കിഞ്ചനാ (ക॰) പസ്സ ദീ॰ നി॰ ന.ന.൦൫] തുയ്ഹം മാ അഹു മാ അകാസി മാ ജനേസി മാ സഞ്ജനേസി മാ നിബ്ബത്തേസി മാ അഭിനിബ്ബത്തേസി പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തിം കരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം.

മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസീതി. മജ്ഝം വുച്ചതി പച്ചുപ്പന്നാ രൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാ. പച്ചുപ്പന്നേ സങ്ഖാരേ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ന ഗഹേസ്സസി ന ഉഗ്ഗഹേസ്സസി ന ഗണ്ഹിസ്സസി ന പരാമസിസ്സസി നാഭിനന്ദിസ്സസി നാഭിചരിസ്സസി ന അജ്ഝോസിസ്സസി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹിസ്സസി വിനോദേസ്സസി ബ്യന്തിം കരിസ്സസി അനഭാവം ഗമേസ്സസീതി - മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി.

ഉപസന്തോ ചരിസ്സസീതി. രാഗസ്സ സന്തത്താ സമിതത്താ ഉപസമിതത്താ, ദോസസ്സ സന്തത്താ സമിതത്താ ഉപസമിതത്താ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ ഉപസമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോ ചരിസ്സസി വിഹരിസ്സസി ഇരിയിസ്സസി വത്തിസ്സസി പാലിസ്സസി യപിസ്സസി യാപിസ്സസീതി - ഉപസന്തോ ചരിസ്സസി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി, പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം;
മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി, ഉപസന്തോ ചരിസ്സസീ”തി.

൧൮൫. **സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, യസ്സ നത്ഥി മമായിതം;**
അസതാ ച ന സോചതി, സ വേ ലോകേ ന ജീയതി.

സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, യസ്സ നത്ഥി മമായിതന്തി. **സബ്ബസോ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - സബ്ബസോതി. **നാമ**ന്തി ചത്താരോ അരൂപിനോ ഖന്ധാ. **രൂപ**ന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ, ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **മമായിത**ന്തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച... പേ॰... ഇദം തണ്ഹാമമത്തം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. **സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, യസ്സ നത്ഥി മമായിത**ന്തി സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം മമത്താ യസ്സ

നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, യസ്സ നത്ഥി മമായിതം.

അസതാ ച ന സോചതീതി. വിപരിണതം വാ വത്ഥും ന സോചതി, വിപരിണതസ്മിം വാ വത്ഥുസ്മിം ന സോചതി. "ചക്ഖു മേ വിപരിണത"ന്തി ന സോചതി, സോതം മേ... ഘാനം മേ... ജിവ്ഹാ മേ... കായോ മേ... രൂപാ മേ... സദ്ദാ മേ... ഗന്ധാ മേ... രസാ മേ... ഫോട്ഠബ്ബാ മേ... കുലം മേ... ഗണോ മേ... ആവാസോ മേ... ലാഭോ മേ...പേ॰... "സാലോഹിതാ മേ വിപരിണതാ"തി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി അസതാ ച ന സോചതി.

അഥ വാ അസതായ ദുക്ഖായ വേദനായ ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി അസതാ ച ന സോചതി. അഥ വാ ചക്ഖുരോഗേന ഫുട്ഠോ പരേതോ...പേ॰... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി അസതാ ച ന സോചതി. അഥ വാ അസന്തേ അസംവിജ്ജമാനേ അനുപലബ്ഭമാനേ "അഹു വത മേ, തം വത മേ നത്ഥി , സിയാ വത മേ, തം വതാഹം ന ലഭാമീ"തി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി. ഏവമ്പി അസതാ ച ന സോചതി.

സ വേ ലോകേ ന ജീയതീതി. യസ്സ "മയ്ഹം വാ ഇദം പരേസം വാ ഇദ"ന്തി കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം അത്ഥി, തസ്സ ജാനി അത്ഥി.

ഭാസിതമ്പി ഹേതം -

"ജീനോ [ജിണ്ണേ (സീ॰), ജിന്നോ (സ്യാ॰)] രഥസ്സം [രഥസ്സേ (സീ॰) പഞ്ചകനിപാതേ (ആദിമ്ഹി) മണികുണ്ഡലജാതകട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] മണികുണ്ഡലേ ച, പുത്തേ ച ദാരേ ച തഥേവ ജീനോ;
സബ്ബേസു ഭോഗേസു അസേവിതേസു, കസ്മാ ന സന്തപ്പസി സോകകാലേ.

"പുബ്ബേവ മച്ചം വിജഹന്തി ഭോഗാ, മച്ചോ ധനേ പുബ്ബതരം ജഹാസി;
അസസ്സതാ [അസസ്സകാ (സീ॰), അസ്സകാ (സ്യാ॰)] ഭാവിനോ കാമകാമീ, തസ്മാ ന സോചാമഹം സോകകാലേ.

"ഉദേതി ആപൂരതി വേതി ചന്ദോ, അന്ധം തപേത്വാന [അത്ഥം ഗമിത്വാന (ബഹൂസു)] പലേതി സൂരിയോ;
വിദിതാ മയാ സത്തുക ലോകധമ്മാ, തസ്മാ ന സോചാമഹം സോകകാലേ"തി.

യസ്സ "മയ്ഹം വാ ഇദം പരേസം വാ ഇദ"ന്തി കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം നത്ഥി, തസ്സ ജാനി നത്ഥി. ഭാസിതമ്പി ഹേതം - "'നന്ദസി, സമണാ'തി. 'കിം ലദ്ധാ, ആവുസോ'തി? 'തേന ഹി, സമണ, സോചസീ'തി. 'കിം ജീയിത്ഥ, ആവുസോ'തി? 'തേന ഹി, സമണ, നേവ നന്ദസി ന സോചസീ'തി. 'ഏവമാവുസോ'"തി.

> "ചിരസ്സം വത പസ്സാമ, ബ്രാഹ്മണം പരിനിബ്ബുതം;
> അനന്ദിം അനീഘം ഭിക്ഖും, തിണ്ണം ലോകേ വിസത്തിക"ന്തി.

സ വേ ലോകേ ന ജീയതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, യസ്സ നത്ഥി മമായിതം;
> അസതാ ച ന സോചതി, സ വേ ലോകേ ന ജീയതീ"തി.

> **യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം;**
> **മമത്തം സോ അസംവിന്ദം, നത്ഥി മേതി ന സോചതി.**

യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനന്തി. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. യസ്സ "മയ്ഹം വാ ഇദം പരേസം വാ ഇദ"ന്തി കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി. ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "നായം, ഭിക്ഖവേ, കായോ തുമ്ഹാകം, നപി അഞ്ഞേസം. പുരാണമിദം, ഭിക്ഖവേ, കമ്മം അഭിസങ്ഖതം അഭിസഞ്ചേതയിതം വേദനിയം ദട്ഠബ്ബം. തത്ര, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ പടിച്ചസമുപ്പാദംയേവ സാധുകം യോനിസോ മനസികരോതി - 'ഇതി ഇമസ്മിം സതി ഇദം ഹോതി ഇമസ്സുപ്പാദാ ഇദം ഉപ്പജ്ജതി, ഇമസ്മിം അസതി ഇദം ന ഹോതി ഇമസ്സ നിരോധാ ഇദം നിരുജ്ഝതി, യദിദം അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ, സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം...പേ॰... ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതി. അവിജ്ജായത്വേവ അസേസവിരാഗനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ...പേ॰... ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതീ'"തി. ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ -

> "സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, മോഘരാജ സദാ സതോ;
> അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ച [ഉഹച്ച (ക॰) സു॰ നി॰ ൧൧൨൫], ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ;
> ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതീ"തി.

ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം.

വുത്തമ്പി ഹേതം ഭഗവതാ - “യം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, യം ഇമസ്മിം ജേതവനേ തിണകട്ഠസാഖാപലാസം, തം ജനോ ഹരേയ്യ വാ ഡഹേയ്യ [ദഹേയ്യ (സീ॰ ക॰) സം॰ നി॰ ൩.൩൩] വാ യഥാപച്ചയം വാ കരേയ്യ, അപി നു തുമ്ഹാകം ഏവമസ്സ - ‘അമ്ഹേ ജനോ ഹരതി വാ ഡഹതി വാ യഥാപച്ചയം വാ കരോതീ”തി? “നോ ഹേതം, ഭന്തേ”. “തം കിസ്സ ഹേതു”? “ന ഹി നോ ഏതം, ഭന്തേ, അത്താ വാ അത്തനിയം വാ”തി. “ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം ന തുമ്ഹാകം, തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതീ”തി. ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം. ഭാസിതമ്പി ഹേതം -

“സുദ്ധധമ്മസമുപ്പാദം, സുദ്ധസങ്ഖാരസന്തതിം;
പസ്സന്തസ്സ യഥാഭൂതം, ന ഭയം ഹോതി ഗാമണി.

“തിണകട്ഠസമം ലോകം, യദാ പഞ്ഞായ പസ്സതി;
നാഞ്ഞം പത്ഥയതേ കിഞ്ചി, അഞ്ഞത്ര അപ്പടിസന്ധിയാ”തി [പടിസന്ധിയാതി (സീ॰)].

ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം. വജിരാ ഭിക്ഖുനീ മാരം പാപിമന്തം ഏതദവോച -

“കം നു സത്തോതി പച്ചേസി, മാര ദിട്ഠിഗതം നു തേ;
സുദ്ധസങ്ഖാരപുഞ്ജോയം, നയിധ സത്തുപലബ്ഭതി.

“യഥാ ഹി [യഥാപി (ബഹൂസു) സം॰ നി॰ ൧.൧൭൧] അങ്ഗസമ്ഭാരാ, ഹോതി സദ്ദോ രഥോ ഇതി;
ഏവം ഖന്ധേസു സന്തേസു, ഹോതി സത്തോതി സമ്മുതി [സമ്മതി (സ്യാ॰)].

“ദുക്ഖമേവ ഹി സമ്ഭോതി, ദുക്ഖം തിട്ഠതി വേതി ച;
നാഞ്ഞത്ര ദുക്ഖാ സമ്ഭോതി, നാഞ്ഞം ദുക്ഖാ നിരുജ്ഝതീ”തി.

ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം. വുത്തംഞ്ഹേതം ഭഗവതാ

“ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു രൂപം സമന്നേസതി യാവതാ രൂപസ്സ ഗതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം സമന്നേസതി യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ ഗതി. തസ്സ രൂപം സമന്നേസതോ യാവതാ രൂപസ്സ ഗതി, വേദനം...

സഞ്ഞം… സങ്ഖാരേ… വിഞ്ഞാണം സമന്നേസതോ യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ ഗതി , യമ്പിസ്സ തം ഹോതി ‘അഹ’ന്തി വാ ‘മമ’ന്തി വാ, ‘അസ്മീ’തി വാ, തമ്പി തസ്സ ന ഹോതീ”തി. ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം.

ആയസ്മാ, ആനന്ദോ, ഭഗവന്തം ഏതദവോച - ““സുഞ്ഞോ ലോകോ, സുഞ്ഞോ ലോകോ’തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, സുഞ്ഞോ ലോകോതി വുച്ചതീ”തി? “യസ്മാ ഖോ, ആനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ, തസ്മാ സുഞ്ഞോ ലോകോതി വുച്ചതി. കിഞ്ചാനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ? ചക്ഖു ഖോ, ആനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ. രൂപാ സുഞ്ഞാ, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം സുഞ്ഞം, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ സുഞ്ഞോ, യദിദം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി സുഞ്ഞം… സോതം സുഞ്ഞം… സദ്ദാ സുഞ്ഞാ… ഘാനം സുഞ്ഞം… ഗന്ധാ സുഞ്ഞാ… ജിവ്ഹാ സുഞ്ഞാ… രസാ സുഞ്ഞാ… കായോ സുഞ്ഞോ… ഫോട്ഠബ്ബാ സുഞ്ഞാ… മനോ സുഞ്ഞോ… ധമ്മാ സുഞ്ഞാ… മനോവിഞ്ഞാണം സുഞ്ഞം… മനോസമ്ഫസ്സോ സുഞ്ഞോ, യദിദം മനോസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ. യസ്മാ ഖോ, ആനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ, തസ്മാ സുഞ്ഞോ ലോകോതി വുച്ചതീ”തി. ഏവമ്പി യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം.

മമത്തം സോ അസംവിന്ദന്തി. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച…പേ॰… ഇദം തണ്ഹാമമത്തം…പേ॰… ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം. തണ്ഹാമമത്തം പഹായ ദിട്ഠിമമത്തം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ മമത്തം അവിന്ദന്തോ അസംവിന്ദന്തോ അനധിഗച്ഛന്തോ അപ്പടിലഭന്തോതി - മമത്തം സോ അസംവിന്ദം.

നത്ഥി മേതി ന സോചതീതി. വിപരിണതം വാ വത്ഥും ന സോചതി, വിപരിണതസ്മിം വാ വത്ഥുസ്മിം ന സോചതി. “ചക്ഖു മേ വിപരിണത”ന്തി ന സോചതി, “സോതം മേ…പേ॰… സാലോഹിതാ മേ വിപരിണതാ”തി ന സോചതി ന കിലമതി ന പരിദേവതി ന ഉരത്താളിം കന്ദതി ന സമ്മോഹം ആപജ്ജതീതി - നത്ഥി മേതി ന സോചതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“യസ്സ നത്ഥി ഇദം മേതി, പരേസം വാപി കിഞ്ചനം;
മമത്തം സോ അസംവിന്ദം, നത്ഥി മേതി ന സോചതീ”തി.

ഫ്വ്വ്.**അനിട്ഠുരീ അനനുഗിദ്ധോ, അനേജോ സബ്ബധീ സമോ;**
തമാനിസംസം പബ്രൂമി, പുച്ഛിതോ അവികമ്പിനം.

അനിട്ഠുരീ അനനുഗിദ്ധോ അനേജോ സബ്ബധീ സമോതി. കതമം നിട്ഠുരിയം? ഇധേകച്ചോ നിട്ഠുരിയോ ഹോതി, പരലാഭസക്കാരഗരുകാരമാനനവന്ദനപൂജനാസു ഇസ്സതി ഉസൂയതി [ഉസ്സുയ്യതി (സ്യാ॰), ഉസ്സൂയതി (ക॰)] ഇസ്സം ബന്ധതി. യം ഏവരൂപം നിട്ഠുരിയം നിട്ഠുരിയകമ്മം ഇസ്സാ ഇസ്സായനാ ഇസ്സായിതത്തം ഉസൂയാ ഉസൂയനാ

ഉസൂയിതത്തം - ഇദം വുച്ചതി നിട്ഠുരിയം. യസ്സേതം നിട്ഠുരിയം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി അനിട്ഠുരീതി. **അനനുഗിദ്ധോ**തി. ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസോ ഗേധോ പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി അനനുഗിദ്ധോ. സോ രൂപേ അഗിദ്ധോ സദ്ദേ...പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു അഗിദ്ധോ അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝോസന്നോ, വീതഗേധോ വിഗതഗേധോ ചത്തഗേധോ വന്തഗേധോ മുത്തഗേധോ പഹീനഗേധോ പടിനിസ്സട്ഠഗേധോ, വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ, നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - അനിട്ഠുരീ അനനുഗിദ്ധോ.

അനേജോ സബ്ബധീ സമോതി. **ഏജാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ ഏജാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അനേജോ. ഏജായ പഹീനത്താ അനേജോ. സോ ലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, അലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, യസേപി ന ഇഞ്ജതി, അയസേപി ന ഇഞ്ജതി, പസംസായപി ന ഇഞ്ജതി, നിന്ദായപി ന ഇഞ്ജതി, സുഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ദുക്ഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി - അനേജോ. **സബ്ബധീ സമോ**തി സബ്ബം വുച്ചതി ദ്വാദസായതനാനി. ചക്ഖു ചേവ രൂപാ ച... പേ॰... മനോ ചേവ ധമ്മാ ച. യതോ അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു ഛന്ദരാഗോ പഹീനോ ഹോതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവംകതോ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ, സോ വുച്ചതി സബ്ബധി സമോ. സോ സബ്ബത്ഥ താദി സബ്ബത്ഥ മജ്ഝത്തോ സബ്ബത്ഥ ഉപേക്ഖകോതി - അനേജോ സബ്ബധീ സമോ.

തമാനിസംസം പബ്രൂമി, പുച്ഛിതോ അവികമ്പിനന്തി. അവികമ്പിനം പുഗ്ഗലം പുട്ഠോ പുച്ഛിതോ യാചിതോ അജ്ഝേസിതോ പസാദിതോ ഇമേ ചത്താരോ ആനിസംസേ പബ്രൂമി. യോ സോ അനിട്ഠുരീ അനനുഗിദ്ധോ അനേജോ സബ്ബധി സമോതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി...പേ॰... പകാസേമീതി - തമാനിസംസം പബ്രൂമി പുച്ഛിതോ അവികമ്പിനം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“അനിട്ഠുരീ അനനുഗിദ്ധോ, അനേജോ സബ്ബധീ സമോ;
തമാനിസംസം പബ്രൂമി, പുച്ഛിതോ അവികമ്പിന”ന്തി.

ഫവൃൂ. **അനേജസ്സ വിജാനതോ, നത്ഥി കാചി നിസങ്ഖതി** [നിസങ്ഖിതി (ബഹൂസു)] ;
വിരതോ സോ വിയാരബ്ഭാ, [വിയാരമ്ഭാ (ബഹൂസു)] **ഖേമം പസ്സതി സബ്ബധി.**

അനേജസ്സ വിജാനതോതി. **ഏജാ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ... പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ ഏജാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അനേജോ. ഏജായ

പഹീനത്താ അനേജോ. സോ ലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, അലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, യസേപി ന ഇഞ്ജതി, അയസേപി ന ഇഞ്ജതി, പസംസായപി ന ഇഞ്ജതി, നിന്ദായപി ന ഇഞ്ജതി, സുഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ദുക്ഖേപി ന ഇഞ്ജതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി - അനേജസ്സ. **വിജാനതോ**തി ജാനതോ ആജാനതോ വിജാനതോ പടിവിജാനതോ പടിവിജ്ഝതോ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ജാനതോ ആജാനതോ വിജാനതോ പടിവിജാനതോ പടിവിജ്ഝതോ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്ത്തി ജാനതോ ആജാനതോ വിജാനതോ പടിവിജാനതോ പടിവിജ്ഝതോതി - അനേജസ്സ വിജാനതോ.

നത്ഥി കാചി നിസങ്ഖതീതി. **നിസങ്ഖതിയോ**എ വുച്ചന്തി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ. യതോ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, എത്താവതാ നിസങ്ഖതിയോ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - നത്ഥി കാചി നിസങ്ഖതി.

വിരതോ സോ വിയാരബ്ഭാതി. വിയാരബ്ഭോ വുച്ചതി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ. യതോ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ച ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ ച പഹീനാ ഹോന്തി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, എത്താവതാ ആരബ്ഭാ വിയാരബ്ഭാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - വിരതോ സോ വിയാരബ്ഭാ.

ഖേമം പസ്സതി സബ്ബധീതി. ഭയകരോ രാഗോ ഭയകരോ ദോസോ ഭയകരോ മോഹോ...പേ॰... ഭയകരാ കിലേസാ. ഭയകരസ്സ രാഗസ്സ പഹീനത്താ...പേ॰... ഭയകരാനം കിലേസാനം പഹീനത്താ സബ്ബത്ഥ ഖേമം പസ്സതി സബ്ബത്ഥ അഭയം പസ്സതി സബ്ബത്ഥ അനീതികം പസ്സതി സബ്ബത്ഥ അനുപദ്ദവം പസ്സതി സബ്ബത്ഥ അനുപസഗ്ഗം പസ്സതി സബ്ബത്ഥ അനുപസട്ഠത്തം [പസ്സദ്ധം (സ്യാ॰)] പസ്സതീതി - ഖേമം പസ്സതി സബ്ബധി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''അനേജസ്സ വിജാനതോ, നത്ഥി കാചി നിസങ്ഖതി;
വിരതോ സോ വിയാരബ്ഭാ, ഖേമം പസ്സതി സബ്ബധീ''തി.

എവ്വന്.**ന സമേസു ന ഓമേസു, ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി;**
സന്തോ സോ വീതമച്ഛരോ, [വീതമച്ഛേരോ (സീ॰)] **നാദേതി ന നിരസ്സതീ.**
[ഇതി ഭഗവാ]

ന സമേസു ന ഓമേസു, ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനീതി. **മുനീ**തി. മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. ''സേയ്യോഹമസ്മീ''തി വാ

“സദിസോഹമസ്മീ”തി വാ “ഹീനോഹമസ്മീ”തി വാ ന വദതി ന കഥേതി ന ഭണതി ന ദീപയതി ന വോഹരതീതി - ന സമേസു ന ഓമേസു, ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി.

സന്തോ സോ വീതമച്ഛരോതി. **സന്തോ**തി രാഗസ്സ സന്തത്താ സമിതത്താ സന്തോ, ദോസസ്സ...പേ॰... മോഹസ്സ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി - സന്തോ. സോ **വീതമച്ഛരോ**തി. പഞ്ച മച്ഛരിയാനി ആവാസമച്ഛരിയം...പേ॰... ഗാഹോ വുച്ചതി മച്ഛരിയം. യസ്സേതം മച്ഛരിയം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം...പേ॰... ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം, സോ വുച്ചതി വീതമച്ഛരോ വിഗതമച്ഛരോ ചത്തമച്ഛരോ വന്തമച്ഛരോ മുത്തമച്ഛരോ പഹീനമച്ഛരോ പടിനിസ്സട്ഠമച്ഛരോതി - സന്തോ സോ വീതമച്ഛരോ.

നാദേതി ന നിരസ്സതി, ഇതി ഭഗവാതി. **നാദേതീ**തി രൂപം നാദിയതി ന ഉപാദിയതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരം... വട്ടം നാദിയതി ന ഉപാദിയതി ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി നാഭിനിവിസതീതി - നാദേതി. **ന നിരസ്സതീ**തി രൂപം ന പജഹതി ന വിനോദേതി ന ബ്യന്തിം കരോതി ന അനഭാവം ഗമേതി, വേദനം... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം... ഉപപത്തിം ... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരം... വട്ടം ന പജഹതി ന വിനോദേതി ന ബ്യന്തിം കരോതി ന അനഭാവം ഗമേതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> “ന സമേസു ന ഓമേസു, ന ഉസ്സേസു വദതേ മുനി;
> സന്തോ സോ വീതമച്ഛരോ, നാദേതി ന നിരസ്സതി”. [ഇതി ഭഗവാ]

അത്തദണ്ഡസുത്തനിദ്ദേസോ പന്നരസമോ.

൧൬. സാരിപുത്തസുത്തനിദ്ദേസോ

അഥ സാരിപുത്തസുത്തനിദ്ദേസം വക്ഖതി -

൧൯൰. ന മേ ദിട്ഠോ ഇതോ പുബ്ബേ, [ഇച്ചായസ്മാ സാരിപുത്തോ]
ന സുതോ ഉദ കസ്സചി;
ഏവം വഗ്ഗുവദോ സത്ഥാ, തുസിതാ ഗണിമാഗതോ.

ന മേ ദിട്ഠോ ഇതോ പുബ്ബേതി. ഇതോ പുബ്ബേ മേ മയാ ന ദിട്ഠപുബ്ബോ സോ ഭഗവാ ഇമിനാ ചക്ഖുനാ ഇമിനാ അത്തഭാവേന. യദാ ഭഗവാ താവതിംസഭവനേ പാരിച്ഛത്തകമൂലേ പണ്ഡുകമ്ബലസിലായം വസ്സംവുത്ഥോ [വസ്സംവുട്ഠോ (സ്യാ॰)] ദേവഗണപരിവുതോ മജ്ഝേ മണിമയേന സോപാണേന സങ്കസ്സനഗരം ഓതിണ്ണോ ഇമം ദസ്സനം പുബ്ബേ ന ദിട്ഠോതി - ന മേ ദിട്ഠോ ഇതോ പുബ്ബേ.

ഇച്ചായസ്മാ സാരിപുത്തോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സവചനമേതം - ആയസ്മാതി. **സാരിപുത്തോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ സാരിപുത്തോ.

ന സുതോ ഉദ കസ്സചീതി. **നാ**തി പടിക്ഖേപോ. **ഉദാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഉദാതി. **കസ്സചീ**തി ഖത്തിയസ്സ വാ ബ്രാഹ്മണസ്സ വാ വേസ്സസ്സ വാ സുദ്ദസ്സ വാ ഗഹട്ഠസ്സ വാ പബ്ബജിതസ്സ വാ ദേവസ്സ വാ മനുസ്സസ്സ വാതി - ന സുതോ ഉദ കസ്സചി.

ഏവം വഗ്ഗുവദോ സത്ഥാതി. ഏവം വഗ്ഗുവദോ മധുരവദോ പേമനീയവദോ ഹദയങ്ഗമവദോ കരവീകരുതമഞ്ജുഘോസോ [കരവികരുദമഞ്ജുസ്സരോ (സ്യാ॰)]. അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോ ഖോ പന തസ്സ ഭഗവതോ മുഖതോ ഘോസോ നിച്ഛരതി - വിസട്ഠോ ച വിഞ്ഞേയ്യോ ച മഞ്ജു ച സവനീയോ ച ബിന്ദു ച അവിസാരീ ച ഗമ്ഭീരോ ച നിന്നാദീ ച. യഥാ പരിസം ഖോ പന സോ ഭഗവാ സരേന വിഞ്ഞാപേതി, ന അസ്സ ബഹിദ്ധാ പരിസായ ഘോസോ നിച്ഛരതി, ബ്രഹ്മസ്സരോ ഖോ പന സോ ഭഗവാ കരവീകഭാണീതി - ഏവം വഗ്ഗുവദോ.

സത്ഥാതി സത്ഥാ ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ. യഥാ സത്ഥവാഹോ സത്തേ കന്താരം താരേതി, ചോരകന്താരം താരേതി, വാളകന്താരം താരേതി, ദുബ്ഭിക്ഖകന്താരം താരേതി, നിരുദകകന്താരം താരേതി ഉത്താരേതി നിത്താരേതി പതാരേതി ഖേമന്തഭൂമിം സമ്പാപേതി; ഏവമേവ ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ സത്തേ കന്താരം താരേതി, ജാതികന്താരം താരേതി, ജരാകന്താരം താരേതി, ബ്യാധികന്താരം...പേ॰... മരണകന്താരം... സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസകന്താരം താരേതി രാഗകന്താരം താരേതി ദോസകന്താരം... മോഹകന്താരം... മാനകന്താരം... ദിട്ഠികന്താരം...

കിലേസകന്താരം... ദുച്ചരിതകന്താരം താരേതി, രാഗഗഹനം താരേതി, ദോസഗഹനം... മോഹഗഹനം... മാനഗഹനം... ദിട്ഠിഗഹനം... കിലേസഗഹനം... ദുച്ചരിതഗഹനം താരേതി ഉത്താരേതി നിത്താരേതി പതാരേതി ഖേമന്തം അമതം നിബ്ബാനം സമ്പാപേതീതി . ഏവമ്പി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ.

അഥ വാ ഭഗവാ നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ പഞ്ഞപേതാ നിജ്ഝാപേതാ പേക്ഖേതാ പസാദേതാതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ.

അഥ വാ ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ, അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ, അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ, മഗ്ഗഞ്ഞൂ മഗ്ഗവിദൂ മഗ്ഗകോവിദോ മഗ്ഗാനുഗാ ച പന ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാ സമന്നാഗതാതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോതി - ഏവം വഗ്ഗുവദോ സത്ഥാ.

തുസിതാ ഗണിമാഗതോതി. ഭഗവാ തുസിതകായാ ചവിത്വാ സതോ സമ്പജാനോ മാതുകുച്ഛിം ഓക്കന്തോതി. ഏവമ്പി തുസിതാ ഗണിമാഗതോ.

അഥ വാ ദേവാ വുച്ചന്തി തുസിതാ. തേ തുട്ഠാ സന്തുട്ഠാ അത്തമനാ പമുദിതാ പീതിസോമനസ്സജാതാ ദേവലോകതോ ഗണിം ആഗതോതി. ഏവമ്പി തുസിതാ ഗണിമാഗതോ. അഥ വാ അരഹന്തോ വുച്ചന്തി തുസിതാ. തേ തുട്ഠാ സന്തുട്ഠാ അത്തമനാ പരിപുണ്ണസങ്കപ്പാ അരഹന്താനം ഗണിം ആഗതോതി. ഏവമ്പി തുസിതാ ഗണിമാഗതോ. **ഗണീ**തി ഗണീ ഭഗവാ. ഗണാചരിയോതി ഗണീ, ഗണസ്സ സത്ഥാതി ഗണീ, ഗണം പരിഹരതീതി ഗണീ, ഗണം ഓവദതീതി ഗണീ, ഗണമനുസാസതീതി ഗണീ, വിസാരദോ ഗണം ഉപസങ്കമതീതി ഗണീ, ഗണസ്സ [ഗണോസ്സ (സീ॰)] സുസ്സൂസതി സോതം ഓദഹതി അഞ്ഞാ ചിത്തം ഉപട്ഠപേതീതി ഗണീ, ഗണം അകുസലാ വുട്ഠാപേത്വാ കുസലേ പതിട്ഠാപേതീതി ഗണീ, ഭിക്ഖുഗണസ്സ ഗണീ, ഭിക്ഖുനിഗണസ്സ ഗണീ, ഉപാസകഗണസ്സ ഗണീ, ഉപാസികാഗണസ്സ ഗണീ , രാജഗണസ്സ ഗണീ, ഖത്തിയഗണസ്സ... ബ്രാഹ്മണഗണസ്സ... വേസ്സഗണസ്സ... സുദ്ദഗണസ്സ... ദേവഗണസ്സ... ബ്രഹ്മഗണസ്സ ഗണീ, സങ്ഘീ ഗണീ ഗണാചരിയോ. **ആഗതോ**തി ഉപഗതോ സമുപഗതോ സമുപപന്നോ [സമ്പത്തോ (സ്യാ॰ ക॰)] സങ്കസ്സനഗരന്തി - തുസിതാ ഗണിമാഗതോ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

“ന മേ ദിട്ഠോ ഇതോ പുബ്ബേ, [ഇച്ചായസ്മാ സാരിപുത്തോ]
ന സുതോ ഉദ കസ്സചി;
ഏവം വഗ്ഗുവദോ സത്ഥാ, തുസിതാ ഗണിമാഗതോ”തി.

൧൮൩. സദേവകസ്സ ലോകസ്സ, യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ;
സബ്ബം തമം വിനോദേത്വാ, ഏകോവ രതിമജ്ഝഗാ.

സദേവകസ്സ ലോകസ്സാതി സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സമാരകസ്സ സബ്രഹ്മകസ്സ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായാതി - സദേവകസ്സ ലോകസ്സ.

യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാതി യഥാ ഭഗവന്തം താവതിംസഭവനേ പാരിച്ഛത്തകമൂലേ പണ്ഡുകമ്ബലസിലായം നിസിന്നം ധമ്മം ദേസേന്തം ദേവതാ പസ്സന്തി തഥാ മനുസ്സാ പസ്സന്തി . യഥാ മനുസ്സാ പസ്സന്തി തഥാ ദേവതാ

പസ്സന്തി. യഥാ ദേവാനം ദിസ്സതി തഥാ മനുസ്സാനം ദിസ്സതി. യഥാ മനുസ്സാനം ദിസ്സതി തഥാ ദേവാനം ദിസ്സതീതി. ഏവമ്പി യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ. യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ അദന്താ ദന്തവണ്ണേന ദിസ്സന്തി, അസന്താ സന്തവണ്ണേന ദിസ്സന്തി, അനുപസന്താ ഉപസന്തവണ്ണേന ദിസ്സന്തി, അനിബ്ബുതാ നിബ്ബുതവണ്ണേന ദിസ്സന്തി.

"പതിരൂപകോ മത്തികാകുണ്ഡലോവ, ലോഹഡ്ഢമാസോവ
[ലോഹമാസോവ (സ്യാ॰)] സുവണ്ണഛന്നോ;
ചരന്തി ലോകേ പരിവാരഛന്നാ, അന്തോ അസുദ്ധാ ബഹി
സോഭമാനാ"തി [അയം ഗാഥാ സം॰ നി॰ ൧.൧൨൨ ദിസ്സതി].

ന ഭഗവാ ഏവം ദിസ്സതി. ഭഗവാ ഭൂതേന തച്ഛേന തഥേന യാഥാവേന അവിപരീതേന സഭാവേന ദന്തോ ദന്തവണ്ണേന ദിസ്സതി, സന്തോ സന്തവണ്ണേന ദിസ്സതി, ഉപസന്തോ ഉപസന്തവണ്ണേന ദിസ്സതി, നിബ്ബുതോ നിബ്ബുതവണ്ണേന ദിസ്സതി, അകപ്പിതഇരിയാപഥാ ച ബുദ്ധാ ഭഗവന്തോ പണിധിസമ്പന്നാതി. ഏവമ്പി യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ.

അഥ വാ ഭഗവാ വിസുദ്ധസദ്ദോ ഗതകിത്തിസദ്ദസിലോകോ [ഭടകിത്തിസദ്ദസിലോകോ (സ്യാ॰)] നാഗഭവനേ ച സുപണ്ണഭവനേ ച യക്ഖഭവനേ ച അസുരഭവനേ ച ഗന്ധബ്ബഭവനേ ച മഹാരാജഭവനേ ച ഇന്ദഭവനേ ച ബ്രഹ്മഭവനേ ച ദേവഭവനേ ച ഏദിസോ ച താദിസോ ച തതോ ച ഭിയ്യോതി. ഏവമ്പി യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ.

അഥ വാ ഭഗവാ ദസഹി ബലേഹി സമന്നാഗതോ, ചതൂഹി വേസാരജ്ജേഹി, ചതൂഹി പടിസമ്ഭിദാഹി, ഛഹി അഭിഞ്ഞാഹി, ഛഹി ബുദ്ധധമ്മേഹി, തേജേന ച ബലേന ച ഗുണേന ച വീരിയേന ച പഞ്ഞായ ച ദിസ്സതി ഞായതി പഞ്ഞായതി.

"ദൂരേ സന്തോ പകാസേന്തി, ഹിമവന്തോവ പബ്ബതോ;
അസന്തേത്ഥ ന ദിസ്സന്തി, രത്തിം ഖിത്താ [രത്തിഖിത്താ (സീ॰) ധ॰ പ॰ ൩൦൪] യഥാ സരാ"തി.

ഏവമ്പി യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ.

ചക്ഖുമാതി ഭഗവാ പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ - മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, ദിബ്ബചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? മംസചക്ഖുമ്ഹി ഭഗവതോ പഞ്ച വണ്ണാ സംവിജ്ജന്തി - നീലോ ച വണ്ണോ, പീതകോ ച വണ്ണോ, ലോഹിതകോ ച വണ്ണോ, കണ്ഹോ ച വണ്ണോ, ഓദാതോ ച വണ്ണോ. അക്ഖിലോമാനി ച ഭഗവതോ. യത്ഥ ച അക്ഖിലോമാനി പതിട്ഠിതാനി തം നീലം ഹോതി സുനീലം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഉമാപുപ്ഫസമാനം. തസ്സ പരതോ പീതകം ഹോതി സുപീതകം സുവണ്ണവണ്ണം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം കണികാരപുപ്ഫസമാനം. ഉഭതോ അക്ഖികൂടാനി ഭഗവതോ ലോഹിതകാനി ഹോന്തി സുലോഹിതകാനി പാസാദികാനി ദസ്സനേയ്യാനി ഇന്ദഗോപകസമാനാനി.

മജ്ഝേ കണ്ഹം ഹോതി സുകണ്ഹം അലൂഖം സുദ്ധം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം അദ്ദാരിട്ഠകസമാനം. തസ്സ പരതോ ഓദാതം ഹോതി സുഓദാതം സേതം പണ്ഡരം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഓസധിതാരകസമാനം . തേന ഭഗവാ പാകതികേന മംസചക്ഖുനാ അത്തഭാവപരിയാപന്നേന പുരിമസുചരിതകമ്മാഭിനിബ്ബത്തേന സമന്താ യോജനം പസ്സതി ദിവാ ചേവ രത്തിഞ്ച. യദാപി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതോ അന്ധകാരോ ഹോതി സൂരിയോ ച അത്ഥങ്ഗതോ ഹോതി ; കാളപക്ഖോ ച ഉപോസഥോ ഹോതി, തിബ്ബോ ച വനസണ്ഡോ ഹോതി, മഹാ ച കാളമേഘോ അബ്ഭുട്ഠിതോ ഹോതി. ഏവരൂപേപി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതേ അന്ധകാരേ സമന്താ യോജനം പസ്സതി. നത്ഥി സോ കൂട്ടോ വാ കവാടം വാ പാകാരോ വാ പബ്ബതോ വാ ഗച്ഛോ വാ ലതാ വാ ആവരണം രൂപാനം ദസ്സനായ. ഏകഞ്ചേ തിലഫലം നിമിത്തം കത്വാ തിലവാഹേ പക്ഖിപേയ്യ, തഞ്ഞേവ തിലഫലം ഉദ്ധരേയ്യ. ഏവം പരിസുദ്ധം ഭഗവതോ പാകതികമംസചക്ഖു. ഏവം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന സത്തേ പസ്സതി ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ഹീനേ പണീതേ സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ; യഥാകമ്മൂപഗേ സത്തേ പജാനാതി - "ഇമേ വത ഭോന്തോ സത്താ കായദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ വചീദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ മനോദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ അരിയാനം ഉപവാദകാ മിച്ഛാദിട്ഠികാ മിച്ഛാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാ, തേ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപന്നാ; ഇമേ വാ പന ഭോന്തോ സത്താ കായസുചരിതേന സമന്നാഗതാ വചീസുചരിതേന സമന്നാഗതാ മനോസുചരിതേന സമന്നാഗതാ അരിയാനം അനുപവാദകാ സമ്മാദിട്ഠികാ സമ്മാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാ, തേ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപന്നാ"തി. ഇതി ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന സത്തേ പസ്സതി ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ഹീനേ പണീതേ സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ; യഥാകമ്മൂപഗേ സത്തേ പജാനാതി. ആകങ്ഖമാനോ ച ഭഗവാ ഏകമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, ദ്വേപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, തിസ്സോപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ചതസ്സോപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, പഞ്ചപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ദസപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, വീസമ്പി [വീസതിമ്പി (സീ॰)] ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, തിംസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ചത്താലീസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, പഞ്ഞാസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, സതമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, സഹസ്സിമ്പി ചൂളനികം ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, ദ്വിസഹസ്സിമ്പി മജ്ഝിമികം ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, തിസഹസ്സിമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, മഹാസഹസ്സിമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, യാവതകം പന ആകങ്ഖേയ്യ താവതകം പസ്സേയ്യ. ഏവം പരിസുദ്ധം ഭഗവതോ ദിബ്ബചക്ഖു. ഏവം ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? ഭഗവാ മഹാപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ പഞ്ഞാപഭേദകുസലോ പഭിന്നഞാണോ അധിഗതപടിസമ്ഭിദോ ചതുവേസാരജ്ജപ്പത്തോ ദസബലധാരീ പുരിസാസഭോ പുരിസസീഹോ പുരിസനാഗോ പുരിസാജഞ്ഞോ പുരിസധോരയ്ഹോ അനന്തഞാണോ അനന്തതേജോ അനന്തയസോ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാ

നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ പഞ്ഞപേതാ നിജ്ഝാപേതാ പേക്ഖേതാ പസാദേതാ. സോ ഹി ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ, അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ, അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ, മഗ്ഗഞ്ഞൂ മഗ്ഗവിദൂ മഗ്ഗകോവിദോ മഗ്ഗാനുഗാ ച പന ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാ സമന്നാഗതാ.

സോ ഹി ഭഗവാ ജാനം ജാനാതി, പസ്സം പസ്സതി, ചക്ഖുഭൂതോ ഞാണഭൂതോ ധമ്മഭൂതോ ബ്രഹ്മഭൂതോ വത്താ പവത്താ അത്ഥസ്സ നിന്നേതാ അമതസ്സ ദാതാ ധമ്മസ്സാമീ തഥാഗതോ. നത്ഥി തസ്സ ഭഗവതോ അഞ്ഞാതം അദിട്ഠം അവിദിതം അസച്ഛികതം അഫസ്സിതം പഞ്ഞായ. അതീതം അനാഗതം പച്ചുപ്പന്നം ഉപാദായ സബ്ബേ ധമ്മാ സബ്ബാകാരേന ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണമുഖേ ആപാഥം ആഗച്ഛന്തി. യം കിഞ്ചി നേയ്യം നാമ അത്ഥി ജാനിതബ്ബം [അത്ഥി ധമ്മം ജാനിതബ്ബം (ക॰) മഹാനി॰ ൧൫൬] അത്തത്ഥോ വാ, പരത്ഥോ വാ, ഉഭയത്ഥോ വാ, ദിട്ഠധമ്മികോ വാ അത്ഥോ, സമ്പരായികോ വാ അത്ഥോ, ഉത്താനോ വാ അത്ഥോ, ഗമ്ഭീരോ വാ അത്ഥോ, ഗൂള്ഹോ വാ അത്ഥോ, പടിച്ഛന്നോ വാ അത്ഥോ, നേയ്യോ വാ അത്ഥോ, നീതോ വാ അത്ഥോ, അനവജ്ജോ വാ അത്ഥോ, നിക്കിലേസോ വാ അത്ഥോ, വോദാനോ വാ അത്ഥോ, പരമത്ഥോ വാ അത്ഥോ, സബ്ബം തം അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

അതീതേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അപ്പടിഹതം ഞാണം, അനാഗതേ അപ്പടിഹതം ഞാണം, പച്ചുപ്പന്നേ അപ്പടിഹതം ഞാണം. സബ്ബം കായകമ്മം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണാനുപരിവത്തി. സബ്ബം വചീകമ്മം... സബ്ബം മനോകമ്മം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണാനുപരിവത്തി. യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം; നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം, ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം; നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി; അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ. യഥാ ദ്വിന്നം സമുഗ്ഗപടലാനം സമ്മാഫുസിതാനം ഹേട്ഠിമം സമുഗ്ഗപടലം ഉപരിമം നാതിവത്തതി, ഉപരിമം സമുഗ്ഗപടലം ഹേട്ഠിമം നാതിവത്തതി, അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ; ഏവമേവം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ നേയ്യഞ്ച ഞാണഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ . യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം, നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം, ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം; നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം ന പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി; അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ.

സബ്ബധമ്മേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി. സബ്ബേ ധമ്മാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ആവജ്ജനപടിബദ്ധാ ആകങ്ഖപടിബദ്ധാ മനസികാരപടിബദ്ധാ ചിത്തുപ്പാദപടിബദ്ധാ. സബ്ബസത്തേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി. സബ്ബേസം സത്താനം ഭഗവാ ആസയം ജാനാതി, അനുസയം ജാനാതി, ചരിതം ജാനാതി, അധിമുത്തിം ജാനാതി, അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ ഭബ്ബാഭബ്ബേ സത്തേ പജാനാതി. സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

യഥാ യേ കേചി മച്ഛകച്ഛപാ അന്തമസോ തിമിതിമിങ്ഗലം ഉപാദായ അന്തോമഹാസമുദ്ദേ പരിവത്തന്തി; ഏവമേവ സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി. യഥാ യേ കേചി പക്ഖീ അന്തമസോ ഗരുളം വേനതേയ്യം ഉപാദായ ആകാസസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി; ഏവമേവ യേപി തേ സാരിപുത്തസമാ പഞ്ഞായ തേപി ബുദ്ധഞാണസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി; ബുദ്ധഞാണം ദേവമനുസ്സാനം പഞ്ഞം ഫരിത്വാ അഭിഭവിത്വാ തിട്ഠതി. യേപി തേ ഖത്തിയപണ്ഡിതാ ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാ ഗഹപതിപണ്ഡിതാ സമണപണ്ഡിതാ നിപുണാ കതപരപ്പവാദാ വാലവേധിരൂപാ വോഭിന്ദന്താ മഞ്ഞേ ചരന്തി പഞ്ഞാഗതേന ദിട്ഠിഗതാനി, തേ പഞ്ഹേ അഭിസങ്ഖരിത്വാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ തഥാഗതം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛന്തി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി ച. കഥിതാ വിസജ്ജിതാവ തേ പഞ്ഹാ ഭഗവതാ ഹോന്തി നിദ്ദിട്ഠകാരണാ ഉപക്ഖിത്തകാ ച. തേ ഭഗവതോ സമ്പജ്ജന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാവ തത്ഥ അതിരോചതി , യദിദം പഞ്ഞായാതി. ഏവം ഭഗവാ പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോ [ഓലോകേന്തോ (സീ॰)] അദ്ദസ സത്തേ അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ അപ്പേകച്ചേ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ അപ്പേകച്ചേ നപരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ. സേയ്യഥാപി നാമ ഉപ്പലിനിയം വാ പദുമിനിയം വാ പുണ്ഡരീകിനിയം വാ അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി ഉദകാനുഗ്ഗതാനി അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനി, അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി സമോദകം ഠിതാനി, അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി ഉദകം അച്ചുഗ്ഗമ്മ തിട്ഠന്തി അനുപലിത്താനി ഉദകേന; ഏവമേവം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോ അദ്ദസ സത്തേ അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ അപ്പേകച്ചേ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ അപ്പേകച്ചേ നപരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ. ജാനാതി ഭഗവാ - ''അയം പുഗ്ഗലോ രാഗചരിതോ, അയം ദോസചരിതോ, അയം മോഹചരിതോ, അയം വിതക്കചരിതോ, അയം സദ്ധാചരിതോ, അയം ഞാണചരിതോ''തി. രാഗചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ അസുഭകഥം കഥേതി; ദോസചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ മേത്താഭാവനം ആചിക്ഖതി; മോഹചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ഉദ്ദേസേ പരിപുച്ഛായ കാലേന ധമ്മസ്സവനേ കാലേന ധമ്മസാകച്ഛായ ഗരുസംവാസേ നിവേസേതി; വിതക്കചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ആനാപാനസ്സതിം ആചിക്ഖതി; സദ്ധാചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ പസാദനീയം നിമിത്തം ആചിക്ഖതി ബുദ്ധസുബോധിം ധമ്മസുധമ്മതം സങ്ഘസുപ്പടിപത്തിം സീലാനി ച അത്തനോ; ഞാണചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ വിപസ്സനാനിമിത്തം ആചിക്ഖതി അനിച്ചാകാരം ദുക്ഖാകാരം അനത്താകാരം.

''സേലേ യഥാ പബ്ബതമുദ്ധനിട്ഠിതോ, യഥാപി പസ്സേ ജനതം സമന്തതോ;
തഥൂപമം ധമ്മമയം സുമേധ, പാസാദമാരുയ്ഹ സമന്തചക്ഖു;

സോകാവതിണ്ണം ജനതമപേതസോകോ, അവേക്ഖസ്സു ജാതിജരാഭിഭൂത''ന്തി.

ഏവം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ.

"ന തസ്സ അദിട്ഠമിധത്ഥി കിഞ്ചി, അഥോ അവിഞ്ഞാതമജാനിതബ്ബം;
സബ്ബം അഭിഞ്ഞാസി യദത്ഥി നേയ്യം, തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂ''തി.

ഏവം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാതി - യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ.

സബ്ബം തമം വിനോദേത്വാതി സബ്ബം രാഗതമം ദോസതമം മോഹതമം മാനതമം ദിട്ഠിതമം കിലേസതമം ദുച്ചരിതതമം അന്ധകരണം അചക്ഖുകരണം അഞ്ഞാണകരണം പഞ്ഞാനിരോധികം വിഘാതപക്ഖികം അനിബ്ബാനസംവത്തനികം നുദിത്വാ പനുദിത്വാ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - സബ്ബം തമം വിനോദേത്വാ.

ഏകോവ രതിമജ്ഝഗാതി. **ഏകോ**തി ഭഗവാ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ, അദുതിയട്ഠേന ഏകോ, തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ, ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ, ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ, അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ? ഭഗവാ ദഹരോവ സമാനോ സുസു കാളകേസോ ഭദ്രേന [ഭദ്ദേന (സ്യാ॰)] യോബ്ബനേന സമന്നാഗതോ പഠമേന വയസാ അകാമകാനം മാതാപിതൂനം അസ്സുമുഖാനം രുദന്താനം വിലപന്താനം ഞാതിസങ്ഘം പഹായ സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി - ഏവം ഭഗവാ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ ചരതി, ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി - ഏവം ഭഗവാ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏവം ഏകോ അദുതിയോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരന്തോ നജ്ജാ നേരഞ്ജരായ തീരേ ബോധിരുക്ഖമൂലേ മഹാപധാനം പദഹന്തോ മാരം സസേനം കണ്ഹം നമുചിം പമത്തബന്ധും വിധമിത്വാ തണ്ഹാജാലിനിം വിസരിതം വിസത്തികം പജഹസി വിനോദേസി ബ്യന്തിം അകാസി അനഭാവം ഗമേസി.

> "തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ, ദീഘമദ്ധാനസംസരം;
> ഇത്ഥഭാവഞ്ഞഥാഭാവം [ഇത്ഥം ഭാവഞ്ഞഥാഭാവം (ക॰) ഇതിവു॰ ൧൫, ൧൦൫], സംസാരം നാതിവത്തതി.
>
> "ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, തണ്ഹം ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവം;
> വീതതണ്ഹോ അനാദാനോ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ"തി.

ഏവം ഭഗവാ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ? രാഗസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ദോസസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, മോഹസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, കിലേസാനം പഹീനത്താ ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ? ഏകായനമഗ്ഗോ വുച്ചതി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ.

> "ഏകായനം ജാതിഖയന്തദസ്സീ, മഗ്ഗം പജാനാതി ഹിതാനുകമ്പീ;
> ഏതേന മഗ്ഗേന തരിംസു [അതരിംസു (സ്യാ॰)] പുബ്ബേ, തരിസ്സന്തി യേ ച തരന്തി ഓഘ"ന്തി.

ഏവം ഭഗവാ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ? ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ തേന ബോധിഞാണേന "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി ബുജ്ഝി, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി ബുജ്ഝി, "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി ബുജ്ഝി, "അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ"തി ബുജ്ഝി...പേ॰... "ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ"ന്തി ബുജ്ഝി; "അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി...പേ॰... "ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി; "ഇദം ദുക്ഖ"ന്തി ബുജ്ഝി, "അയം ദുക്ഖസമുദയോ"തി ബുജ്ഝി, "അയം ദുക്ഖനിരോധോ"തി ബുജ്ഝി, "അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ"തി ബുജ്ഝി; "ഇമേ ആസവാ"തി ബുജ്ഝി... പേ॰... "അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ"തി ബുജ്ഝി; "ഇമേ ധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാ"തി ബുജ്ഝി... പഹാതബ്ബാതി... ഭാവേതബ്ബാതി... സച്ഛികാതബ്ബാതി ബുജ്ഝി, ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച

അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ബുജ്ഝി.

അഥ വാ യം കിഞ്ചി ബുജ്ഝിതബ്ബം അനുബുജ്ഝിതബ്ബം പടിബുജ്ഝിതബ്ബം സമ്ബുജ്ഝിതബ്ബം അധിഗന്തബ്ബം ഫസ്സിതബ്ബം സച്ഛികാതബ്ബം, സബ്ബം തം തേന ബോധിഞാണേന ബുജ്ഝി അനുബുജ്ഝി പടിബുജ്ഝി സമ്ബുജ്ഝി സമ്മാബുജ്ഝി അധിഗച്ഛി ഫസ്സേസി സച്ഛാകാസി. ഏവം ഭഗവാ ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

രതിമജ്ഝഗാതി. **രതി**ന്തി നേക്ഖമ്മരതിം വിവേകരതിം ഉപസമരതിം സമ്ബോധിരതിം അജ്ഝഗാ സമജ്ഝഗാ അധിഗച്ഛി ഫസ്സേസി സച്ഛാകാസീതി - ഏകോവ രതിമജ്ഝഗാ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

''സദേവകസ്സ ലോകസ്സ, യഥാ ദിസ്സതി ചക്ഖുമാ;
സബ്ബം തമം വിനോദേത്വാ, ഏകോവ രതിമജ്ഝഗാ''തി.

ൻൽ. **തം ബുദ്ധം അസിതം താദിം, അകുഹം ഗണിമാഗതം;**
ബഹൂനമിധ ബദ്ധാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.

തം ബുദ്ധം അസിതം താദിന്തി. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ അനാചരിയകോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝി, തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പാപുണി [പത്തോ (സ്യാ॰)], ബലേസു ച വസീഭാവം പാപുണി. **ബുദ്ധോ**തി കേനട്ഠേന ബുദ്ധോ? ബുജ്ഝിതാ സച്ചാനീതി ബുദ്ധോ, ബോധേതാ പജായാതി ബുദ്ധോ, സബ്ബഞ്ഞുതായ ബുദ്ധോ, സബ്ബദസ്സാവിതായ ബുദ്ധോ, അനഞ്ഞനേയ്യതായ ബുദ്ധോ, വിസവിതായ ബുദ്ധോ, ഖീണാസവസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, നിരുപക്കിലേസസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, ഏകന്തവീതരാഗോതി ബുദ്ധോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ബുദ്ധോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ബുദ്ധോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ബുദ്ധോ, ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ബുദ്ധോ, ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ബുദ്ധോ, അബുദ്ധിവിഹതത്താ ബുദ്ധിപടിലാഭത്താ ബുദ്ധോ. ബുദ്ധോതി നേതം മാതരാ കതം ന പിതരാ കതം, ന ഭാതരാ കതം, ന ഭഗിനിയാ കതം, ന മിത്താമച്ചേഹി കതം, ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം, ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം, ന ദേവതാഹി കതം. വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി - തം ബുദ്ധം. **അസിത**ന്തി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച. കതമോ തണ്ഹാനിസ്സയോ? യാവ തണ്ഹാസങ്ഖാതേന സീമകതം ഓധികതം [പരിയാദികതം (സ്യാ॰)] പരിയന്തകതം പരിഗ്ഗഹിതം മമായിതം - ഇദം മമ, ഏതം മമ, ഏത്തകം മമ, ഏത്താവതാ മമ, മമ രൂപാ സദ്ദാ ഗന്ധാ രസാ ഫോട്ഠബ്ബാ, അത്ഥരണാ പാവുരണാ ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ, ഖേത്തം വത്ഥും ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം, ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, കേവലമ്പി മഹാപഥവിം

തണ്ഹാവസേന മമായതി, യാവതാ അട്ഠസതം തണ്ഹാവിചരിതം - അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ.

കതമോ ദിട്ഠിനിസ്സയോ? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ അന്തഗ്ഗാഹികാ ദിട്ഠി. യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസഞ്ഞോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയാസഗ്ഗാഹോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ "അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവക"ന്തി ഗാഹോ യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി - അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ.

ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ തണ്ഹാനിസ്സയോ പഹീനോ, ദിട്ഠിനിസ്സയോ പടിനിസ്സട്ഠോ; തണ്ഹാനിസ്സയസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠിനിസ്സയസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ ഭഗവാ ചക്ഖും അസിതോ, സോതം... ഘാനം... ജിവ്ഹം... കായം... മനം അസിതോ, രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും ... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ അസിതോ അനിസ്സിതോ അനല്ലീനോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - തം ബുദ്ധം അസിതം.

താദിന്തി ഭഗവാ പഞ്ചഹാകാരേഹി താദീ - ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ, ചത്താവീതി താദീ, തിണ്ണാവീതി താദീ, മുത്താവീതി താദീ, തംനിദ്ദേസാ താദീ.

കഥം ഭഗവാ ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ? ഭഗവാ ലാഭേപി താദീ, അലാഭേപി താദീ, യസേപി താദീ, അയസേപി താദീ, പസംസായപി താദീ നിന്ദായപി താദീ, സുഖേപി താദീ, ദുക്ഖേപി താദീ; ഏകച്ചേ ബാഹം ഗന്ധേന ലിമ്പേയ്യും, ഏകച്ചേ ബാഹം വാസിയാ തച്ഛേയ്യും, അമുകസ്മിം നത്ഥി രാഗോ , അമുകസ്മിം നത്ഥി പടിഘം, അനുനയപടിഘവിപ്പഹീനോ ഉഗ്ഘാതിനിഗ്ഘാതിവീതിവത്തോ അനുരോധവിരോധം സമതിക്കന്തോ. ഏവം ഭഗവാ ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ.

കഥം ഭഗവാ ചത്താവീതി താദീ? ഭഗവതാ [ഭഗവതോ (സ്യാ॰)] രാഗോ ചത്തോ വന്തോ മുത്തോ പഹീനോ പടിനിസ്സട്ഠോ, ദോസോ...പേ॰... മോഹോ... കോധോ... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... ഇസ്സാ... മച്ഛരിയം... മായാ... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭോ... സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ... സബ്ബേ കിലേസാ... സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ... സബ്ബേ ദരഥാ... സബ്ബേ പരിളാഹാ... സബ്ബേ സന്താപാ ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ചത്താ വന്താ മുത്താ പഹീനാ പടിനിസ്സട്ഠാ. ഏവം ഭഗവാ ചത്താവീതി താദീ.

കഥം ഭഗവാ തിണ്ണാവീതി താദീ? ഭഗവാ കാമോഘം തിണ്ണോ, ഭവോഘം തിണ്ണോ, ദിട്ഠോഘം തിണ്ണോ, അവിജ്ജോഘം തിണ്ണോ, സബ്ബം സംസാരപഥം തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്തിണ്ണോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോ. സോ വുട്ഠവാസോ ചിണ്ണചരണോ ഗതദ്ധോ ഗതദിസോ ഗതകോടിയോ പാലിതബ്രഹ്മചരിയോ ഉത്തമദിട്ഠിപ്പത്തോ ഭാവിതമഗ്ഗോ പഹീനകിലേസോ പടിവിദ്ധാകുപ്പോ സച്ഛികതനിരോധോ. ദുക്ഖം തസ്സ പരിഞ്ഞാതം, സമുദയോ പഹീനോ, മഗ്ഗോ ഭാവിതോ, നിരോധോ സച്ഛികതോ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിഞ്ഞാതം , പരിഞ്ഞേയ്യം പരിഞ്ഞാതം, പഹാതബ്ബം പഹീനം, ഭാവേതബ്ബം ഭാവിതം, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികതം. സോ ഉക്ഖിത്തപളിഘോ [ഉക്ഖിത്തപലിഘോ (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ന്ത്] സംകിണ്ണപരിക്ഖോ അബ്ബൂള്ഹേസികോ നിരഗ്ഗളോ അരിയോ പന്നദ്ധജോ പന്നഭാരോ വിസഞ്ഞുത്തോ പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനോ ഛളങ്ഗസമന്നാഗതോ ഏകാരക്ഖോ ചതുരാപസ്സേനോ പനുണ്ണപച്ചേകസച്ചോ സമവയസട്ഠേസനോ അനാവിലസങ്കപ്പോ പസ്സദ്ധകായസങ്ഖാരോ സുവിമുത്തചിത്തോ സുവിമുത്തപഞ്ഞോ കേവലീ വുസിതവാ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപ്പത്തോ. സോ നേവാചിനതി, നാപചിനതി; അപചിനിത്വാ ഠിതോ നേവ പജഹതി, ന ഉപാദിയതി; പജഹിത്വാ ഠിതോ നേവ സംസിബ്ബതി, ന ഉസിനേതി; വിസിനേത്വാ ഠിതോ നേവ വിധൂപേതി, ന സന്ധൂപേതി; വിധൂപേത്വാ ഠിതോ, അസേഖേന സീലക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ, അസേഖേന സമാധിക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ, അസേഖേന പഞ്ഞാക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ, അസേഖേന വിമുത്തിക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ, അസേഖേന വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ, സച്ചം സമ്പടിപാദിയിത്വാ ഠിതോ, ഏജം സമതിക്കമിത്വാ ഠിതോ, കിലേസഗ്ഗിം പരിയാദിയിത്വാ ഠിതോ, അപരിഗമനതായ ഠിതോ, കടം സമാദായ ഠിതോ, മുത്തപടിസേവനതായ ഠിതോ, മേത്തായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, കരുണായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, മുദിതായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, ഉപേക്ഖായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, അച്ചന്തപാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, അതമ്മയതായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ, വിമുത്തത്താ ഠിതോ, സന്തുസിതത്താ ഠിതോ, ഖന്ധപരിയന്തേ ഠിതോ, ധാതുപരിയന്തേ ഠിതോ, ആയതനപരിയന്തേ ഠിതോ, ഗതിപരിയന്തേ ഠിതോ, ഉപപത്തിപരിയന്തേ ഠിതോ, പടിസന്ധിപരിയന്തേ ഠിതോ, ഭവപരിയന്തേ ഠിതോ, സംസാരപരിയന്തേ ഠിതോ, വട്ടപരിയന്തേ ഠിതോ, അന്തിമേ ഭവേ ഠിതോ, അന്തിമേ സമുസ്സയേ ഠിതോ, അന്തിമദേഹധരോ ഭഗവാ.

> ''തസ്സായം പച്ഛിമകോ ഭവോ, ചരിമോയം സമുസ്സയോ;
> ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോ''തി.

ഏവം ഭഗവാ തിണ്ണാവീതി താദീ.

കഥം ഭഗവാ മുത്താവീതി താദീ? ഭഗവതോ രാഗാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, ദോസാ ചിത്തം... മോഹാ ചിത്തം... കോധാ... ഉപനാഹാ... മക്ഖാ... പളാസാ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയാ... മായായ... സാഠേയ്യാ... ഥമ്ഭാ... സാരമ്ഭാ... മാനാ... അതിമാനാ... മദാ... പമാദാ... സബ്ബകിലേസേഹി... സബ്ബദുച്ചരിതേഹി... സബ്ബദരഥേഹി... സബ്ബപരിളാഹേഹി... സബ്ബസന്താപേഹി...

സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം. ഏവം ഭഗവാ മുത്താവീതി താദീ.

കഥം ഭഗവാ തംനിദ്ദേസാ താദീ? ഭഗവാ സീലേ സതി സീലവാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, സദ്ധായ സതി സദ്ധോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, വീരിയേ സതി വീരിയവാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, സതിയാ സതി സതിമാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, സമാധിസ്മിം സതി സമാഹിതോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, പഞ്ഞായ സതി പഞ്ഞവാതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, വിജ്ജായ സതി തേവിജ്ജോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, അഭിഞ്ഞായ സതി ഛളഭിഞ്ഞോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ, ദസബലേ സതി ദസബലോതി തംനിദ്ദേസാ താദീ. ഏവം ഭഗവാ തംനിദ്ദേസാ താദീതി - തം ബുദ്ധം അസിതം താദിം.

അകുഹം ഗണിമാഗതന്തി. **അകുഹോ**തി തീണി കുഹനവത്ഥൂനി - പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു, ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു, സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധ ഗഹപതികാ ഭിക്ഖും നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി. സോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ അത്ഥികോ [അതിത്തികോ (സീ॰), ഇത്ഥികോ (സ്യാ॰), പുരാഭേദസുത്തനിദ്ദേസേ പാഠനാനത്തം നത്ഥി] ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം ഭിയ്യോകമ്യതം ഉപാദായ ചീവരം പച്ചക്ഖാതി, പിണ്ഡപാതം പച്ചക്ഖാതി, സേനാസനം പച്ചക്ഖാതി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പച്ചക്ഖാതി. സോ ഏവമാഹ - ''കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ചീവരേന! ഏതം സാരുപ്പം, യം സമണോ സുസാനാ വാ സങ്കാരകൂടാ വാ പാപണികാ വാ നന്തകാനി ഉച്ചിനിത്വാ സങ്ഘാടിം കരിത്വാ ധാരേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന പിണ്ഡപാതേന! ഏതം സാരുപ്പം, യം സമണോ ഉഞ്ഛാചരിയായ പിണ്ഡിയാലോപേന ജീവിതം കപ്പേയ്യ . കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന സേനാസനേന! ഏതം സാരുപ്പം, യം സമണോ രുക്ഖമൂലികോ വാ അസ്സ സോസാനികോ വാ അബ്ഭോകാസികോ വാ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേന! ഏതം സാരുപ്പം, യം സമണോ പൂതിമുത്തേന ഹരിതകീഖണ്ഡേന ഓസധം കരേയ്യാ''തി തദുപാദായ ലൂഖം ചീവരം ധാരേതി, ലൂഖം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജതി, ലൂഖം സേനാസനം പടിസേവതി, ലൂഖം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിസേവതി. തമേനം ഗഹപതികാ ഏവം ജാനന്തി - ''അയം സമണോ അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോ പവിവിത്തോ അസംസട്ഠോ ആരദ്ധവീരിയോ ധുതവാദോ''തി ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി . സോ ഏവമാഹ - ''തിണ്ണം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, സദ്ധായ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, ദേയ്യധമ്മസ്സ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, ദക്ഖിണേയ്യാനം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. തുമ്ഹാകഞ്ചേവായം സദ്ധാ അത്ഥി, ദേയ്യധമ്മോ ച സംവിജ്ജതി, അഹഞ്ച പടിഗ്ഗാഹകോ. സചേ അഹം ന പടിഗ്ഗഹേസ്സാമി , ഏവം തുമ്ഹേ പുഞ്ഞേന പരിബാഹിരാ [പടിബാഹിരാ (ക॰)] ഭവിസ്സഥ, ന

മയ്ഹം ഇമിനാ അത്ഥോ, അപി ച തുമ്ഹാകംയേവ അനുകമ്പായ പടിഗ്ഗണ്ഹാമീ’’തി. തദുപാദായ ബഹുമ്പി ചീവരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി [പടിഗണ്ഹതി (സീ॰)], ബഹുമ്പി പിണ്ഡപാതം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി സേനാസനം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ, ‘‘ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ’’തി ഗമനം സണ്ഠപേതി, ഠാനം സണ്ഠപേതി, നിസജ്ജം സണ്ഠപേതി, സയനം സണ്ഠപേതി, പണിധായ ഗച്ഛതി, പണിധായ തിട്ഠതി, പണിധായ നിസീദതി, പണിധായ സേയ്യം കപ്പേതി, സമാഹിതോ വിയ ഗച്ഛതി, സമാഹിതോ വിയ തിട്ഠതി, സമാഹിതോ വിയ നിസീദതി, സമാഹിതോ വിയ സേയ്യം കപ്പേതി, ആപാഥകജ്ഝായീവ ഹോതി. യാ ഏവരൂപാ ഇരിയാപഥസ്സ ആഠപനാ ഠപനാ സണ്ഠപനാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ ‘‘ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ’’തി, അരിയധമ്മസന്നിസ്സിതം വാചം ഭാസതി. ‘‘യോ ഏവരൂപം ചീവരം ധാരേതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ’’തി ഭണതി; ‘‘യോ ഏവരൂപം പത്തം ധാരേതി… ലോഹഥാലകം ധാരേതി… ധമ്മകരണം [ധമ്മകരകം (സീ॰ സ്യാ॰) അഭിധാനപ്പദീപികാഭിനവനിസ്സയം ഓലോകേതബ്ബം] ധാരേതി… പരിസ്സാവനം ധാരേതി… കുഞ്ചികം ധാരേതി… ഉപാഹനം ധാരേതി… കായബന്ധനം ധാരേതി… ആയോഗം ധാരേതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ’’തി ഭണതി; ‘‘യസ്സ ഏവരൂപോ ഉപജ്ഝായോ സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ’’തി ഭണതി; ‘‘യസ്സ ഏവരൂപോ ആചരിയോ… ഏവരൂപാ സമാനുപജ്ഝായകാ… സമാനാചരിയകാ… മിത്താ… സന്ദിട്ഠാ… സമ്ഭത്താ… സഹായാ, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ’’തി ഭണതി; ‘‘യോ ഏവരൂപേ വിഹാരേ വസതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ’’തി ഭണതി; ‘‘യോ ഏവരൂപേ അഡ്ഢയോഗേ വസതി… പാസാദേ വസതി… ഹമ്മിയേ വസതി… ഗുഹായം വസതി… ലേണേ വസതി… കുടിയാ വസതി… കൂടാഗാരേ വസതി… അട്ടേ വസതി … മാളേ വസതി… ഉദ്ദണ്ഡേ വസതി… ഉപട്ഠാനസാലായം വസതി… മണ്ഡപേ വസതി… രുക്ഖമൂലേ വസതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ’’തി ഭണതി.

അഥ വാ കോരജികകോരജികോ, ഭാകുടികഭാകുടികോ, കുഹകകുഹകോ, ലപകലപകോ, മുഖസമ്ഭാവിതോ ‘‘അയം സമണോ ഇമാസം ഏവരൂപാനം വിഹാരസമാപത്തീനം ലാഭീ’’തി. താദിസം ഗമ്ഭീരം ഗൂള്ഹം നിപുണം പടിച്ഛന്നം ലോകുത്തരം സുഞ്ഞതാപടിസഞ്ഞുത്തം കഥം കഥേതി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഇമാനി തീണി കുഹനവത്ഥൂനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. തസ്മാ ബുദ്ധോ അകുഹോതി - അകുഹം.

ഗണിമാഗതന്തി. **ഗണീ**തി ഗണീ ഭഗവാ. ഗണാചരിയോതി ഗണീ, ഗണസ്സ സത്ഥാതി ഗണീ, ഗണം പരിഹരതീതി ഗണീ, ഗണം ഓവദതീതി ഗണീ, ഗണം അനുസാസതീതി ഗണീ, വിസാരദോ ഗണം ഉപസങ്കമതീതി ഗണീ, ഗണസ്സ സുസ്സൂസതി സോതം ഓദഹതി അഞ്ഞാ ചിത്തം ഉപട്ഠപേതീതി ഗണീ, ഗണം അകുസലാ വുട്ഠാപേത്വാ കുസലേ പതിട്ഠാപേതീതി ഗണീ, ഭിക്ഖുഗണസ്സ ഗണീ, ഭിക്ഖുനീഗണസ്സ ഗണീ, ഉപാസകഗണസ്സ ഗണീ, ഉപാസികാഗണസ്സ ഗണീ, രാജഗണസ്സ ഗണീ, ഖത്തിയഗണസ്സ ഗണീ, ബ്രാഹ്മണഗണസ്സ ഗണീ, വേസ്സഗണസ്സ ഗണീ, സുദ്ദഗണസ്സ ഗണീ, ബ്രഹ്മഗണസ്സ ഗണീ, ദേവഗണസ്സ ഗണീ, സങ്ഘീ [സംഘഗണസ്സ ഗണീ (സീ॰)] ഗണിം ഗണാചരിയം. **ആഗത**ന്തി ഉപഗതം സമുപഗതം സമുപപന്നം [സമ്പത്തം (ബഹൂസു)] സങ്കസ്സനഗരന്തി - അകുഹം ഗണിമാഗതം.

ബഹൂനമിധ ബദ്ധാനന്തി. ബഹൂനം ഖത്തിയാനം ബ്രാഹ്മണാനം വേസ്സാനം സുദ്ദാനം ഗഹട്ഠാനം പബ്ബജിതാനം ദേവാനം മനുസ്സാനം. **ബദ്ധാന**ന്തി ബദ്ധാനം ബദ്ധചരാനം പരിചാരകാനം സിസ്സാനന്തി - ബഹൂനമിധ ബദ്ധാനം.

അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമന്തി. പഞ്ഹേന അത്ഥികോ ആഗതോമ്ഹി [അത്ഥികാമ്ഹ ആഗതാ (സീ॰ ക॰) ഏവമീദിസേസു ദ്വീസു പദേസുപി ബഹുവചനേന], പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമോ ആഗതോമ്ഹി, പഞ്ഹം സോതുകാമോ ആഗതോമ്ഹീതി. ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. അഥ വാ പഞ്ഹത്ഥികാനം പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമാനം പഞ്ഹം സോതുകാമാനം ആഗമനം അഭിക്കമനം ഉപസങ്കമനം പയിരുപാസനം [പയിരുപാസനാ (സ്യാ॰ ക॰)] സിയാ അത്ഥീതി. ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. അഥ വാ പഞ്ഹാഗമോ തുയ്ഹം അത്ഥി, ത്വമ്പി പഹു [ഇമാനി തീണി പദാനി നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ], ത്വമസി അലമത്തോ മയാ പുച്ഛിതം കഥേതും വിസജ്ജേതും "വഹസ്സേതം ഭാര"ന്തി. ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

"തം ബുദ്ധം അസിതം താദിം, അകുഹം ഗണിമാഗതം;
ബഹൂനമിധ ബദ്ധാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമ"ന്തി.

൧൮൪. ഭിക്ഖുനോ വിജിഗുച്ഛതോ, ഭജതോ രിത്തമാസനം;
രുക്ഖമൂലം സുസാനം വാ, പബ്ബതാനം ഗുഹാസു വാ.

ഭിക്ഖുനോ വിജിഗുച്ഛതോതി. **ഭിക്ഖുനോ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണസ്സ വാ ഭിക്ഖുനോ സേക്ഖസ്സ വാ ഭിക്ഖുനോ. **വിജിഗുച്ഛതോ**തി ജാതിയാ വിജിഗുച്ഛതോ, ജരായ... ബ്യാധിനാ... മരണേന... സോകേഹി... പരിദേവേഹി... ദുക്ഖേഹി... ദോമനസ്സേഹി... ഉപായാസേഹി വിജിഗുച്ഛതോ, നേരയികേന ദുക്ഖേന... തിരച്ഛാനയോനികേന ദുക്ഖേന... പേത്തിവിസയികേന ദുക്ഖേന... മാനുസികേന [മാനുസകേന (സീ॰ സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൧൭൧] ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകേന ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭട്ഠിതിമൂലകേന ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭവുട്ഠാനമൂലകേന ദുക്ഖേന... ജാതസ്സൂപനിബന്ധകേന ദുക്ഖേന... ജാതസ്സ പരാധേയ്യകേന ദുക്ഖേന... അത്തൂപക്കമേന ദുക്ഖേന... പരൂപക്കമേന ദുക്ഖേന... ദുക്ഖദുക്ഖേന... സങ്ഖാരദുക്ഖേന ... വിപരിണാമദുക്ഖേന... ചക്ഖുരോഗേന ദുക്ഖേന... സോതരോഗേന ദുക്ഖേന... ഘാനരോഗേന

ദുക്ഖേന... ജിവ്ഹാരോഗേന ദുക്ഖേന... കായരോഗേന ദുക്ഖേന... സീസരോഗേന ദുക്ഖേന... കണ്ണരോഗേന ദുക്ഖേന... മുഖരോഗേന ദുക്ഖേന... ദന്തരോഗേന ദുക്ഖേന... കാസേന... സാസേന... പിനാസേന... ഡാഹേന... ജരേന... കുച്ഛിരോഗേന... മുച്ഛായ... പക്ഖന്ദികായ... സൂലായ... വിസൂചികായ... കുട്ഠേന... ഗണ്ഡേന... കിലാസേന... സോസേന... അപമാരേന... ദദ്ദുയാ... കണ്ഡുയാ... കച്ഛുയാ... രഖസായ... വിതച്ഛികായ... ലോഹിതേന... പിത്തേന... മധുമേഹേന... അംസായ... പിളകായ... ഭഗന്ദലേന... പിത്തസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സേമ്ഹസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... വാതസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സന്നിപാതികേന ആബാധേന... ഉതുപരിണാമജേന ആബാധേന... വിസമപരിഹാരജേന ആബാധേന... ഓപക്കമികേന ആബാധേന... കമ്മവിപാകജേന ആബാധേന... സീതേന... ഉണ്ഹേന... ജിഘച്ഛായ... പിപാസായ... ഉച്ചാരേന ... പസ്സാവേന... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേന ദുക്ഖേന... മാതുമരണേന ദുക്ഖേന... പിതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഭാതുമരണേന... ഭഗിനിമരണേന... പുത്തമരണേന ... ധീതുമരണേന... ഞാതിബ്യസനേന... ഭോഗബ്യസനേന... രോഗബ്യസനേന... സീലബ്യസനേന... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന വിജിഗുച്ഛതോ അട്ടീയതോ ഹരായതോ ജിഗുച്ഛതോതി - ഭിക്ഖുനോ വിജിഗുച്ഛതോ.

ഭജതോ രിത്തമാസനന്തി. **ആസന**ം വുച്ചതി യത്ഥ നിസീദതി - മഞ്ചോ പീഠം ഭിസി തട്ടികാ ചമ്മഖണ്ഡോ തിണസന്ഥാരോ പണ്ണസന്ഥാരോ പലാലസന്ഥാരോ [പലാസസന്ഥാരോ (സീ॰ സ്യാ॰)]. തം ആസനം അസപ്പായരൂപദസ്സനേന രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം , അസപ്പായസദ്ദസ്സവനേന രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം, അസപ്പായേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം. തം പവിവിത്തം ആസനം ഭജതോ സമ്ഭജതോ സേവതോ നിസേവതോ സംസേവതോ പടിസേവതോതി - ഭജതോ രിത്തമാസനം.

രുക്ഖമൂലം സുസാനം വാതി. രുക്ഖമൂലംയേവ രുക്ഖമൂലം, സുസാനംയേവ സുസാനന്തി - രുക്ഖമൂലം സുസാനം വാ. **പബ്ബതാനം ഗുഹാസു വാ**തി. പബ്ബതായേവ പബ്ബതാ, കന്ദരായേവ കന്ദരാ, ഗിരിഗുഹായേവ ഗിരിഗുഹാ. പബ്ബതന്തരികായോ വുച്ചന്തി പബ്ബതപബ്ഭാരാതി - പബ്ബതാനം ഗുഹാസു വാ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

“ഭിക്ഖുനോ വിജിഗുച്ഛതോ, ഭജതോ രിത്തമാസനം;
രുക്ഖമൂലം സുസാനം വാ, പബ്ബതാനം ഗുഹാസു വാ”തി.

൧൬൨. **ഉച്ചാവചേസു സയനേസു, കിവന്തോ** [ഗീവന്തോ (സ്യാ॰) മോഗ്ഗല്ലാനബ്യാകരണം ഓലോകേതബ്ബം] **തത്ഥ ഭേരവാ;**
യേ ഹി ഭിക്ഖു ന വേധേയ്യ, നിഗ്ഘോസേ സയനാസനേ.

ഉച്ചാവചേസു സയനേസൂതി. **ഉച്ചാവചേസൂ**തി ഉച്ചാവചേസു ഹീനപ്പണീതേസു ഛേകപാപകേസു. സയനം വുച്ചതി സേനാസനം വിഹാരോ അഡ്ഢയോഗോ പാസാദോ ഹമ്മിയം ഗുഹാതി - ഉച്ചാവചേസു സയനേസു. **കിവന്തോ തത്ഥ ഭേരവാ**തി. **കിവന്തോ**തി കിവന്തോ [കുവന്തോ (സീ॰), ഗീവന്തോ (സ്യാ॰)] കൂജന്തോ നദന്തോ സദ്ദം കരോന്തോ. അഥ വാ **കിവന്തോ**തി കതി കിത്തകാ കീവതകാ കീവബഹുകാ തേ. **ഭേരവാ**തി സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ ഹത്ഥീ അഹി വിച്ഛികാ സതപദീ, ചോരാ

വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാതി - കിവന്തോ തത്ഥ ഭേരവാ.

യേ ഹി ഭിക്ഖു ന വേധേയ്യാതി. യേ ഹീതി യേ ഹി ഭേരവേ പസ്സിത്വാ വാ സുണിത്വാ വാ ന വേധേയ്യ നപ്പവേധേയ്യ ന സമ്പവേധേയ്യ ന തസേയ്യ ന ഉത്തസേയ്യ ന പരിത്തസേയ്യ ന ഭായേയ്യ ന സന്താസം ആപജ്ജേയ്യ, അഭീരൂ അസ്സ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ, പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരേയ്യാതി - യേ ഹി ഭിക്ഖു ന വേധേയ്യ.

നിഗ്ഘോസേ സയനാസനേതി. അപ്പസദ്ദേ അപ്പനിഗ്ഘോസേ വിജനവാതേ മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകേ പടിസല്ലാനസാരുപ്പേ സേനാസനേതി - നിഗ്ഘോസേ സയനാസനേ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

"ഉച്ചാവചേസു സയനേസു, കിവന്തോ തത്ഥ ഭേരവാ;
യേ ഹി ഭിക്ഖു ന വേധേയ്യ, നിഗ്ഘോസേ സയനാസനേ"തി.

൧൯൪. **കതി പരിസ്സയാ ലോകേ, ഗച്ഛതോ അഗതം ദിസം;**
യേ ഭിക്ഖു അഭിസമ്ഭവേ, പന്തമ്ഹി സയനാസനേ.

കതി പരിസ്സയാ ലോകേതി. കതീതി കതി കിത്തകാ കീവതകാ കീവബഹുകാ. **പരിസ്സയാതി** ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച. കതമേ പാകടപരിസ്സയാ? സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ ഹത്ഥീ അഹി വിച്ഛികാ സതപദീ, ചോരാ വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാ, ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ ജരോ കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ ദദ്ദു കണ്ഡു കച്ഛു രഖസാ വിതച്ഛികാ ലോഹിതം പിത്തം മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ, പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ...പേ॰... സീതം ഉണ്ഹം ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാ - ഇമേ വുച്ചന്തി പാകടപരിസ്സയാ.

കതമേ പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ? കായദുച്ചരിതം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതം കാമച്ഛന്ദനീവരണം ബ്യാപാദനീവരണം ഥിനമിദ്ധനീവരണം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം വിചികിച്ഛാനീവരണം രാഗോ ദോസോ മോഹോ കോധോ ഉപനാഹോ മക്ഖോ പളാസോ ഇസ്സാ മച്ഛരിയം മായാ സാഠേയ്യം ഥമ്ഭോ സാരമ്ഭോ മാനോ അതിമാനോ മദോ പമാദോ, സബ്ബേ കിലേസാ സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ സബ്ബേ ദരഥാ സബ്ബേ പരിളാഹാ സബ്ബേ സന്താപാ സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ - ഇമേ വുച്ചന്തി പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ.

പരിസ്സയാതി കേനട്ഠേന പരിസ്സയാ? പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ, പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ, തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ.

കഥം പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തി. ഏവം

പരിസഹന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. കതമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം? സമ്മാപടിപദായ അനുലോമപടിപദായ അപച്ചനീകപടിപദായ അവിരുദ്ധപടിപദായ അന്വത്ഥപടിപദായ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദായ സീലേസു പരിപൂരകാരിതായ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതായ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതായ ജാഗരിയാനുയോഗസ്സ സതിസമ്പജഞ്ഞസ്സ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാനുയോഗസ്സ - ഇമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. ഏവം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ? തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാ. യഥാ ബിലേ ബിലാസയാ പാണാ സയന്തി, ദകേ ദകാസയാ പാണാ സയന്തി, വനേ വനാസയാ പാണാ സയന്തി, രുക്ഖേ രുക്ഖാസയാ പാണാ സയന്തി; ഏവമേവ തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാതി. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“സാന്തേവാസികോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി. കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ഉപ്പജ്ജന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സഞ്ഞോജനിയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസ്സവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേ നം സമുദാചരന്തി, സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി.

“പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ഉപ്പജ്ജന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സഞ്ഞോജനിയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസ്സവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേ നം സമുദാചരന്തി, സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതീ”തി. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലാ അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ. കതമേ തയോ? ലോഭോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലോ അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ, ദോസോ, ഭിക്ഖവേ...പേ॰... മോഹോ , ഭിക്ഖവേ,

അന്തരാമലോ അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തയോ അന്തരാമലാ അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ".

"അനത്ഥജനനോ ലോഭോ, ലോഭോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

"ലുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, ലുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം [അന്ധതമം (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ഏത്ഥ; ഇതിവു॰ വുവു] തദാ ഹോതി, യം ലോഭോ സഹതേ നരം.

"അനത്ഥജനനോ ദോസോ, ദോസോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

"കുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, കുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം തദാ ഹോതി, യം ദോസോ സഹതേ നരം.

"അനത്ഥജനനോ മോഹോ, മോഹോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

"മൂള്ഹോ അത്ഥം ന ജാനാതി, മൂള്ഹോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധന്തമം തദാ ഹോതി, യം മോഹോ സഹതേ നര"ന്തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

"തയോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. കതമേ തയോ ? ലോഭോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ; ദോസോ ഖോ , മഹാരാജ...പേ॰... മോഹോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. ഇമേ ഖോ, മഹാരാജ, തയോ പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായാ"തി.

"ലോഭോ ദോസോ ച മോഹോ ച, പുരിസം പാപചേതസം;
ഹിംസന്തി അത്തസമ്ഭൂതാ, തചസാരംവ സമ്ഫല"ന്തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

"രാഗോ ച ദോസോ ച ഇതോനിദാനാ, അരതീ രതീ ലോമഹംസോ ഇതോജാ;
ഇതോ സമുട്ഠായ മനോവിതക്കാ, കുമാരകാ ധങ്കമിവോസ്സജന്തീ"തി.

ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ. **ലോകേ**തി മനുസ്സലോകേതി - കതി പരിസ്സയാ ലോകേ.

ഗച്ഛതോ അഗതം ദിസന്തി. അഗതാ ദിസാ വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. അഗതപുബ്ബാ സാ ദിസാ ന സാ ദിസാ ഗതപുബ്ബാ ഇമിനാ ദീഘേന അദ്ധുനാ.

> “സമതിത്തികം അനവസേസം, തേലപത്തം യഥാ പരിഹരേയ്യ;
> ഏവം സചിത്തമനുരക്ഖേ, പത്ഥയാനോ [പത്ഥയമാനോ (സ്യാ॰)] ദിസം അഗതപുബ്ബം”.

അഗതപുബ്ബം ദിസം വജതോ ഗച്ഛതോ അഭിക്കമതോതി - ഗച്ഛതോ അഗതം ദിസം.

യേ ഭിക്ഖു അഭിസമ്ഭവേതി. **യേ**തി യേ പരിസ്സയേ അഭിസമ്ഭവേയ്യ അഭിഭവേയ്യ അജ്ഝോത്ഥരേയ്യ പരിയാദിയേയ്യ മദ്ദേയ്യാതി - യേ ഭിക്ഖു അഭിസമ്ഭവേ.

പന്തമ്ഹി സയനാസനേതി. അന്തേ പന്തേ പരിയന്തേ സേലന്തേ വാ വനന്തേ വാ നദന്തേ വാ ഉദകന്തേ വാ യത്ഥ ന കസീയതി ന വപീയതി, ജനന്തം അതിക്കമിത്വാ മനുസ്സാനം അനുപചാരേ സേനാസനേതി - പന്തമ്ഹി സയനാസനേ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

> “കതി പരിസ്സയാ ലോകേ, ഗച്ഛതോ അഗതം ദിസം;
> യേ ഭിക്ഖു അഭിസമ്ഭവേ, പന്തമ്ഹി സയനാസനേ”തി.

൧൬൧. **ക്യാസ്സ ബ്യപ്പഥയോ അസ്സു, ക്യാസ്സസ്സു ഇധ ഗോചരാ;**
കാനി സീലബ്ബതാനാസ്സു, പഹിതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ.

ക്യാസ്സ ബ്യപ്പഥയോ അസ്സൂതി. കീദിസേന ബ്യപ്പഥേന സമന്നാഗതോ അസ്സ കിംസണ്ഠിതേന കിംപകാരേന കിംപടിഭാഗേനാതി വചീപാരിസുദ്ധിം പുച്ഛതി. കതമാ വചീപാരിസുദ്ധി? ഇധ ഭിക്ഖു മുസാവാദം പഹായ മുസാവാദാ പടിവിരതോ ഹോതി സച്ചവാദീ സച്ചസന്ധോ ഥേതോ പച്ചയികോ അവിസംവാദകോ ലോകസ്സ. പിസുണം വാചം പഹായ പിസുണായ വാചായ പടിവിരതോ ഹോതി, ഇതോ സുത്വാ ന അമുത്ര അക്ഖാതാ ഇമേസം ഭേദായ, അമുത്ര വാ സുത്വാ ന ഇമേസം അക്ഖാതാ അമൂസം ഭേദായ, ഇതി ഭിന്നാനം വാ സന്ധാതാ, സഹിതാനം വാ അനുപ്പദാതാ സമഗ്ഗാരാമോ സമഗ്ഗരതോ സമഗ്ഗനന്ദീ സമഗ്ഗകരണിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി. ഫരുസം വാചം പഹായ ഫരുസായ വാചായ പടിവിരതോ ഹോതി; യാ സാ വാചാ നേലാ കണ്ണസുഖാ പേമനീയാ ഹദയങ്ഗമാ പോരീ ബഹുജനകന്താ ബഹുജനമനാപാ തഥാരൂപിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി. സമ്ഫപ്പലാപം പഹായ സമ്ഫപ്പലാപാ പടിവിരതോ ഹോതി കാലവാദീ ഭൂതവാദീ അത്ഥവാദീ ധമ്മവാദീ വിനയവാദീ, നിധാനവതിം വാചം ഭാസിതാ ഹോതി കാലേന സാപദേസം പരിയന്തവതിം അത്ഥസംഹിതം. ചതൂഹി വചീസുചരിതേഹി സമന്നാഗതോ ചതുദോസാപഗതം വാചം ഭാസതി, ബാത്തിംസായ തിരച്ഛാനകഥായ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി. ദസ കഥാവത്ഥൂനി കഥേതി, സേയ്യഥിദം

- അപ്പിച്ഛകഥം സന്തുട്ഠികഥം പവിവേകകഥം അസംസഗ്ഗകഥം വീരിയാരമ്ഭകഥം സീലകഥം സമാധികഥം പഞ്ഞാകഥം വിമുത്തികഥം വിമുത്തിഞാണദസ്സനകഥം സതിപട്ഠാനകഥം സമ്മപ്പധാനകഥം ഇദ്ധിപാദകഥം ഇന്ദ്രിയകഥം ബലകഥം ബോജ്ഝങ്ഗകഥം മഗ്ഗകഥം ഫലകഥം നിബ്ബാനകഥം കഥേതി . വാചായ യതോ യത്തോ പടിയത്തോ ഗുത്തോ ഗോപിതോ രക്ഖിതോ സംവുതോ - അയം വചീപാരിസുദ്ധി. ഏദിസായ വചീപാരിസുദ്ധിയാ സമന്നാഗതോ അസ്സാതി - ക്യാസ്സ ബ്യപ്പഥയോ അസ്സു.

ക്യാസ്സസ്സു ഇധ ഗോചരാതി. കീദിസേന ഗോചരേന സമന്നാഗതോ അസ്സ കിംസണ്ഠിതേന കിംപകാരേന കിംപടിഭാഗേനാതി ഗോചരം പുച്ഛതി. അത്ഥി ഗോചരോ, അത്ഥി അഗോചരോ.

കതമോ അഗോചരോ? ഇധേകച്ചോ വേസിയാഗോചരോ വാ ഹോതി, വിധവാഗോചരോ വാ ഹോതി, ഥുല്ലകുമാരീഗോചരോ [ഥൂലകുമാരീഗോചരോ (സ്യാ॰ ക॰)] വാ ഹോതി, പണ്ഡകഗോചരോ വാ ഹോതി, ഭിക്ഖുനീഗോചരോ വാ ഹോതി, പാനാഗാരഗോചരോ വാ ഹോതി, സംസട്ഠോ വിഹരതി രാജൂഹി രാജമഹാമത്തേഹി തിത്ഥിയേഹി തിത്ഥിയസാവകേഹി അനനുലോമികേന സംസഗ്ഗേന. യാനി വാ പന താനി കുലാനി അസ്സദ്ധാനി അപ്പസന്നാനി അനോപാനഭൂതാനി അക്കോസകപരിഭാസകാനി അനത്ഥകാമാനി അഹിതകാമാനി അഫാസുകാമാനി അയോഗക്ഖേമകാമാനി ഭിക്ഖൂനം ഭിക്ഖുനീനം ഉപാസകാനം ഉപാസികാനം, തഥാരൂപാനി കുലാനി സേവതി ഭജതി പയിരുപാസതി - അയം വുച്ചതി അഗോചരോ.

അഥ വാ അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ അസംവുതോ ഗച്ഛതി, ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ, അസ്സം ഓലോകേന്തോ, രഥം ഓലോകേന്തോ, പത്തിം ഓലോകേന്തോ, ഇത്ഥിയോ ഓലോകേന്തോ, പുരിസേ ഓലോകേന്തോ, കുമാരികായോ ഓലോകേന്തോ, കുമാരകേ ഓലോകേന്തോ, അന്തരാപണം ഓലോകേന്തോ, ഘരമുഖാനി ഓലോകേന്തോ, ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ [ഉല്ലോകേന്തോ (സീ॰ ക॰) മഹാനി॰ ഫരൌ നത്ഥി പാഠനാനത്തം], അധോ ഓലോകേന്തോ, ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി - അയമ്പി വുച്ചതി അഗോചരോ.

അഥ വാ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി അനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം...പേ॰... മനിന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാ ദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ ന സംവരായ പടിപജ്ജതി, ന രക്ഖതി മനിന്ദ്രിയം മനിന്ദ്രിയേ ന സംവരം ആപജ്ജതി - അയമ്പി വുച്ചതി അഗോചരോ.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം പേക്ഖം അക്ഖാനം പാണിസ്സരം വേതാളം കുമ്ഭഥൂണം സോഭനകം ചണ്ഡാലം വംസം ധോവനം ഹത്ഥിയുദ്ധം അസ്സയുദ്ധം മഹിംസയുദ്ധം ഉസഭയുദ്ധം അജയുദ്ധം മേണ്ഡയുദ്ധം കുക്കുടയുദ്ധം വട്ടകയുദ്ധം ദണ്ഡയുദ്ധം മുട്ഠിയുദ്ധം നിബ്ബുദ്ധം ഉയ്യോധികം ബലഗ്ഗം സേനാബ്യൂഹം അനീകദസ്സനം ഇതി വാ ഇതി, ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്തോ ഹോതി - അയമ്പി വുച്ചതി അഗോചരോ.

പഞ്ചപി കാമഗുണാ അഗോചരാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''മാ, ഭിക്ഖവേ, അഗോചരേ ചരഥ പരവിസയേ. അഗോചരേ, ഭിക്ഖവേ, ചരതം പരവിസയേ ലച്ഛതി മാരോ ഓതാരം, ലച്ഛതി മാരോ ആരമ്മണം. കോ ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അഗോചരോ പരവിസയോ? യദിദം പഞ്ച കാമഗുണാ. കതമേ പഞ്ച? ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ, സോതവിഞ്ഞേയ്യാ സദ്ദാ... ഘാനവിഞ്ഞേയ്യാ ഗന്ധാ... ജിവ്ഹാവിഞ്ഞേയ്യാ രസാ... കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ അഗോചരോ പരവിസയോ'' - അയമ്പി വുച്ചതി അഗോചരോ.

കതമോ ഗോചരോ? ഇധ ഭിക്ഖു ന വേസിയാഗോചരോ ഹോതി, ന വിധവാഗോചരോ ഹോതി, ന ഥുല്ലകുമാരീഗോചരോ ഹോതി, ന പണ്ഡകഗോചരോ ഹോതി, ന ഭിക്ഖുനീഗോചരോ ഹോതി, ന പാനാഗാരഗോചരോ ഹോതി, അസംസട്ഠോ വിഹരതി രാജൂഹി രാജമഹാമത്തേഹി തിത്ഥിയേഹി തിത്ഥിയസാവകേഹി അനനുലോമികേന സംസഗ്ഗേന. യാനി വാ പന താനി കുലാനി സദ്ധാനി പസന്നാനി ഓപാനഭൂതാനി കാസാവപജ്ജോതാനി ഇസിവാതപടിവാതാനി അത്ഥകാമാനി ഹിതകാമാനി ഫാസുകാമാനി യോഗക്ഖേമകാമാനി ഭിക്ഖൂനം ഭിക്ഖുനീനം ഉപാസകാനം ഉപാസികാനം, തഥാരൂപാനി കുലാനി സേവതി ഭജതി പയിരുപാസതി - അയമ്പി വുച്ചതി ഗോചരോ.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ സംവുതോ ഗച്ഛതി, ന ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ, ന അസ്സം ഓലോകേന്തോ, ന രഥം ഓലോകേന്തോ, ന പത്തിം ഓലോകേന്തോ...പേ॰... ന ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി - അയമ്പി വുച്ചതി ഗോചരോ.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി...പേ॰... മനിന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി - അയമ്പി വുച്ചതി ഗോചരോ.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം...പേ॰... അനീകദസ്സനം ഇതി വാ ഇതി, ഏവരൂപാ വിസൂകദസ്സനാ പടിവിരതോ ഹോതി - അയമ്പി വുച്ചതി ഗോചരോ.

ചത്താരോപി സതിപട്ഠാനാ ഗോചരോ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''ഗോചരേ, ഭിക്ഖവേ, ചരഥ സകേ പേത്തികേ വിസയേ. ഗോചരേ, ഭിക്ഖവേ, ചരതം സകേ പേത്തികേ വിസയേ ന ലച്ഛതി മാരോ ഓതാരം, ന ലച്ഛതി മാരോ ആരമ്മണം. കോ ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഗോചരോ സകോ പേത്തികോ വിസയോ? യദിദം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരതി, വേദനാസു...പേ॰ ... ചിത്തേ...പേ॰... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സീ വിഹരതി ആതാപീ സമ്പജാനോ സതിമാ വിനേയ്യ ലോകേ അഭിജ്ഝാദോമനസ്സം. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഗോചരോ സകോ പേത്തികോ വിസയോ - അയമ്പി വുച്ചതി ഗോചരോ. ഏദിസേന ഗോചരേന സമന്നാഗതോ അസ്സാ''തി - ക്യാസ്സസ്സു ഇധ ഗോചരാ.

കാനി സീലബ്ബതാനാസ്സൂതി. കീദിസേന സീലബ്ബതേന സമന്നാഗതോ അസ്സ കിംസണ്ഠിതേന കിംപകാരേന കിംപടിഭാഗേനാതി സീലബ്ബതപാരിസുദ്ധിം പുച്ഛതി. കതമാ സീലബ്ബതപാരിസുദ്ധി? അത്ഥി സീലഞ്ചേവ വതഞ്ച, അത്ഥി വതം ന സീലം. കതമം സീലഞ്ചേവ വതഞ്ച? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു. യോ തത്ഥ സഞ്ഞമോ സംവരോ അവീതിക്കമോ - ഇദം സീലം. യം സമാദാനം - തം വതം . സംവരട്ഠേന സീലം, സമാദാനട്ഠേന വതം - ഇദം വുച്ചതി സീലഞ്ചേവ വതഞ്ച.

കതമം വതം ന സീലം? അട്ഠ ധുതങ്ഗാനി - ആരഞ്ഞികങ്ഗം, പിണ്ഡപാതികങ്ഗം, പംസുകൂലികങ്ഗം, തേചീവരികങ്ഗം, സപദാനചാരികങ്ഗം, ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം, നേസജ്ജികങ്ഗം, യഥാസന്ഥതികങ്ഗം - ഇദം വുച്ചതി വതം ന സീലം. വീരിയസമാദാനമ്പി വുച്ചതി വതം ന സീലം. കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ച അട്ഠി ച അവസിസ്സതു, സരീരേ ഉപസുസ്സതു മംസലോഹിതം, യം തം പുരിസഥാമേന പുരിസബലേന പുരിസവീരിയേന പുരിസപരക്കമേന പത്തബ്ബം ന തം അപാപുണിത്വാ വീരിയസ്സ സണ്ഠാനം ഭവിസ്സതീതി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം ന സീലം.

> ''നാസിസ്സം ന പിവിസ്സാമി, വിഹാരതോ ന നിക്ഖമേ [ന നിക്ഖമിം (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൧൭];
> നപി പസ്സം നിപാതേസ്സം, തണ്ഹാസല്ലേ അനൂഹതേ''തി.

ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം ന സീലം. ന താവാഹം ഇമം പല്ലങ്കം ഭിന്ദിസ്സാമി യാവ മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീതി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. ന താവാഹം ഇമമ്ഹാ ആസനാ വുട്ഠഹിസ്സാമി... ന താവാഹം ഇമമ്ഹാ ചങ്കമാ ഓരോഹിസ്സാമി... വിഹാരാ നിക്ഖമിസ്സാമി... അഡ്ഢയോഗാ നിക്ഖമിസ്സാമി... പാസാദാ നിക്ഖമിസ്സാമി... ഹമ്മിയാ... ഗുഹായ... ലേണാ... കുടിയാ... കൂടാഗാരാ... അട്ടാ... മാളാ... ഉദ്ദണ്ഡാ... ഉപട്ഠാനസാലായ... മണ്ഡപാ... രുക്ഖമൂലാ നിക്ഖമിസ്സാമി യാവ മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീതി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. ഇമസ്മിഞ്ചേവ പുബ്ബണ്ഹസമയം അരിയധമ്മം ആഹരിസ്സാമി സമാഹരിസ്സാമി അധിഗച്ഛിസ്സാമി ഫസ്സയിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീതി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം. ഇമസ്മിഞ്ചേവ മജ്ഝന്ഹികസമയം... സായന്ഹസമയം ... പുരേഭത്തം... പച്ഛാഭത്തം... പുരിമയാമം... മജ്ഝിമയാമം... പച്ഛിമയാമം... കാളേ... ജുണ്ഹേ... വസ്സേ... ഹേമന്തേ... ഗിമ്ഹേ... പുരിമേ വയോഖന്ധേ... മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ... പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ അരിയധമ്മം ആഹരിസ്സാമി സമാഹരിസ്സാമി അധിഗച്ഛിസ്സാമി ഫസ്സയിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീതി - ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവരൂപമ്പി വീരിയസമാദാനം വുച്ചതി വതം, ന സീലം - അയം

സീലബ്ബതപാരിസുദ്ധി. ഏദിസായ [കീദിസായ (സീ॰), ഈദിസായ (സ്യാ॰)] സീലബ്ബതപാരിസുദ്ധിയാ സമന്നാഗതോ അസ്സാതി - കാനി സീലബ്ബതാനാസ്സു.

പഹിതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോതി. **പഹിതത്തസ്സാതി** ആരദ്ധവീരിയസ്സ ഥാമഗതസ്സ ദള്ഹപരക്കമസ്സ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദസ്സ അനിക്ഖിത്തധുരസ്സ കുസലേസു ധമ്മേസു. അഥ വാ പേസിതത്തസ്സ യസ്സത്ഥായ പേസിതോ അത്തത്ഥേ ച ഞായേ ച ലക്ഖണേ ച കാരണേ ച ഠാനാഠാനേ ച. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി പേസിതത്തസ്സ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി പേസിതത്തസ്സ, ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി പേസിതത്തസ്സ, ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി പേസിതത്തസ്സ ...പേ॰... ''ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ''ന്തി പേസിതത്തസ്സ, ''അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ''തി പേസിതത്തസ്സ...പേ॰... ''ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ''തി പേസിതത്തസ്സ, ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി പേസിതത്തസ്സ...പേ॰... ''അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി പേസിതത്തസ്സ, ''ഇമേ ആസവാ''തി പേസിതത്തസ്സ...പേ॰... ''അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി പേസിതത്തസ്സ, ''ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ''തി പേസിതത്തസ്സ...പേ॰... ''ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ''തി പേസിതത്തസ്സ, ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച പേസിതത്തസ്സ, പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം... ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച പേസിതത്തസ്സ, ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്ത്ന്തി പേസിതത്തസ്സ. **ഭിക്ഖുനോതി** പുഥുജ്ജനകല്യാണകസ്സ വാ ഭിക്ഖുനോ സേക്ഖസ്സ വാ ഭിക്ഖുനോതി - പഹിതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

''ക്യാസ്സ ബ്യപ്പഥയോ അസ്സു, ക്യാസ്സസ്സു ഇധ ഗോചരാ;
കാനി സീലബ്ബതാനാസ്സു, പഹിതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ''തി.

൧൬൪. **കം സോ സിക്ഖം സമാദായ, ഏകോദി നിപകോ സതോ;**
കമ്മാരോ രജതസ്സേവ, നിദ്ധമേ മലമത്തനോ.

കം സോ സിക്ഖം സമാദായാതി കം സോ സിക്ഖം ആദായ സമാദായ ആദിയിത്വാ സമാദിയിത്വാ ഗണ്ഹിത്വാ പരാമസിത്വാ അഭിനിവിസിത്വാതി - കം സോ സിക്ഖം സമാദായ.

ഏകോദി നിപകോ സതോതി. **ഏകോദീതി** ഏകഗ്ഗചിത്തോ അവിക്ഖിത്തചിത്തോ അവിസാഹടമാനസോ സമഥോ സമാധിന്ദ്രിയം സമാധിബലം...പേ॰... സമ്മാസമാധി. **നിപകോതി** നിപകോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **സതോതി** ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു...പേ॰... ചിത്തേ...പേ॰... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ. സോ വുച്ചതി സതോതി - സതോ. കം സോ സിക്ഖം സമാദായാതി അധിസീലസിക്ഖം പുച്ഛതി. **ഏകോദീതി** അധിചിത്തസിക്ഖം പുച്ഛതി. **നിപകോതി** അധിപഞ്ഞാസിക്ഖം പുച്ഛതി. **സതോതി** പാരിസുദ്ധിം പുച്ഛതീതി - കം സോ സിക്ഖം സമാദായ, ഏകോദി നിപകോ സതോ.

കമ്മാരോ രജതസ്സേവ, നിദ്ധമേ മലമത്തനോതി. കമ്മാരോ വുച്ചതി സുവണ്ണകാരോ, രജതം വുച്ചതി ജാതരൂപം. യഥാ സുവണ്ണകാരോ ജാതരൂപസ്സ ഓളാരികമ്പി മലം ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി, മജ്ഝിമകമ്പി മലം ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി, സുഖുമകമ്പി മലം ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി; ഏവമേവ ഭിക്ഖു അത്തനോ ഓളാരികേപി കിലേസേ ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി, മജ്ഝിമകേപി കിലേസേ... സുഖുമകേപി കിലേസേ ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അത്തനോ രാഗമലം ദോസമലം മോഹമലം മാനമലം ദിട്ഠിമലം കിലേസമലം ദുച്ചരിതമലം അന്ധകരണം അചക്ഖുകരണം അഞ്ഞാണകരണം പഞ്ഞാനിരോധികം വിഘാതപക്ഖികം അനിബ്ബാനസംവത്തനികം ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി.

അഥ വാ സമ്മാദിട്ഠിയാ മിച്ഛാദിട്ഠിം ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി. സമ്മാസങ്കപ്പേന മിച്ഛാസങ്കപ്പം...പേ॰... സമ്മാവാചായ മിച്ഛാവാചം... സമ്മാകമ്മന്തേന മിച്ഛാകമ്മന്തം... സമ്മാആജീവേന മിച്ഛാആജീവം... സമ്മാവായാമേന മിച്ഛാവായാമം... സമ്മാസതിയാ മിച്ഛാസതിം... സമ്മാസമാധിനാ മിച്ഛാസമാധിം... സമ്മാഞാണേന മിച്ഛാഞാണം... സമ്മാവിമുത്തിയാ മിച്ഛാവിമുത്തിം ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതി.

അഥ വാ അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന സബ്ബേ കിലേസേ സബ്ബേ ദുച്ചരിതേ സബ്ബേ ദരഥേ സബ്ബേ പരിളാഹേ സബ്ബേ സന്താപേ സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേ ധമതി സന്ധമതി നിദ്ധമതി പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തിം കരോതി അനഭാവം ഗമേതീതി - കമ്മാരോ രജതസ്സേവ നിദ്ധമേ മലമത്തനോ.

തേനാഹ ഥേരോ സാരിപുത്തോ -

"കം സോ സിക്ഖം സമാദായ, ഏകോദി നിപകോ സതോ;
കമ്മാരോ രജതസ്സേവ, നിദ്ധമേ മലമത്തനോ"തി.

൧൬. **വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ യദിദം ഫാസു, [സാരിപുത്താതി ഭഗവാ]**
രിത്താസനം സയനം സേവതോ വേ;
സമ്ബോധികാമസ്സ യഥാനുധമ്മം, തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനം.

വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ യദിദം ഫാസൂതി. **വിജിഗുച്ഛമാനസ്സാ**തി ജാതിയാ വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ, ജരായ... ബ്യാധിനാ... മരണേന... സോകേഹി ... പരിദേവേഹി... ദുക്ഖേഹി... ദോമനസ്സേഹി... ഉപായാസേഹി...പേ॰... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ അട്ടീയമാനസ്സ [അട്ടിയമാനസ്സ (സ്യാ॰ ക॰)] ഹരായമാനസ്സാതി - വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ. **യദിദം ഫാസൂ**തി യം ഫാസുവിഹാരം തം കഥയിസ്സാമി. കതമോ ഫാസുവിഹാരോ? സമ്മാപടിപദാ അനുലോമപടിപദാ അപച്ചനീകപടിപദാ അവിരുദ്ധപടിപദാ അന്വത്ഥപടിപദാ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദാ

സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ജാഗരിയാനുയോഗോ സതിസമ്പജഞ്ഞം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനീ ച പടിപദാ - അയം ഫാസുവിഹാരോതി - വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ യദിദം ഫാസു.

സാരിപുത്താതി ഭഗവാതി. തം ഥേരം നാമേനാലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകണ്ഡകോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ, ഭജി വിഭജി പവിഭജി [പടിഭജി (സീ॰ സ്യാ॰) മഹാനി॰ ഓം നത്ഥി പാഠനാനത്തം] ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ, ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ, ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ; ഭജി വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം ആരുപ്പസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഞ്ഞായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം സഞ്ഞാഭാവനാനം ദസന്നം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ ; ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം, ന പിതരാ കതം, ന ഭാതരാ കതം, ന ഭഗിനിയാ കതം, ന മിത്താമച്ചേഹി കതം, ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം, ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം, ന ദേവതാഹി കതം; വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - സാരിപുത്താതി ഭഗവാ.

രിത്താസനം സയനം സേവതോ വേതി. ആസനം വുച്ചതി യത്ഥ നിസീദതി - മഞ്ചോ പീഠം ഭിസി തട്ടികാ ചമ്മഖണ്ഡോ തിണസന്ഥാരോ പണ്ണസന്ഥാരോ പലാലസന്ഥാരോ. സയനം വുച്ചതി സേനാസനം വിഹാരോ അഡ്ഢയോഗോ പാസാദോ ഹമ്മിയം ഗുഹാ. തം സയനാസനം അസപ്പായരൂപദസ്സനേന രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം, അസപ്പായസദ്ദസ്സവനേന...പേ॰... അസപ്പായേഹി പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി രിത്തം വിവിത്തം പവിവിത്തം. തം സയനാസനം സേവതോ നിസേവതോ സംസേവതോ പടിസേവതോതി - രിത്താസനം സയനം സേവതോ വേ.

സമ്ബോധികാമസ്സ യഥാനുധമ്മന്തി. സമ്ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം...പേ॰...

ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. തം സമ്ബോധിം ബുജ്ഝിതുകാമസ്സ അനുബുജ്ഝിതുകാമസ്സ പടിബുജ്ഝിതുകാമസ്സ സമ്ബുജ്ഝിതുകാമസ്സ അധിഗന്തുകാമസ്സ ഫസ്സിതുകാമസ്സ സച്ഛികാതുകാമസ്സാതി - സമ്ബോധികാമസ്സ.

യഥാനുധമ്മന്തി കതമേ ബോധിയാ അനുധമ്മാ? സമ്മാപടിപദാ അനുലോമപടിപദാ അപച്ചനീകപടിപദാ അവിരുദ്ധപടിപദാ അന്വത്ഥപടിപദാ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദാ സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ജാഗരിയാനുയോഗോ സതിസമ്പജഞ്ഞം - ഇമേ വുച്ചന്തി ബോധിയാ അനുധമ്മാ. അഥ വാ ചതുന്നം മഗ്ഗാനം പുബ്ബഭാഗേ വിപസ്സനാ - ഇമേ വുച്ചന്തി ബോധിയാ അനുധമ്മാതി - സമ്ബോധികാമസ്സ യഥാനുധമ്മം.

തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനന്തി. **ത**ന്തി ബോധിയാ അനുധമ്മം. **പവക്ഖാമീ**തി പവക്ഖാമി ആചിക്ഖിസ്സാമി ദേസേസ്സാമി പഞ്ഞപേസ്സാമി പട്ഠപേസ്സാമി വിവരിസ്സാമി വിഭജിസ്സാമി ഉത്താനീകരിസ്സാമി പകാസിസ്സാമി. **യഥാ പജാന**ന്തി യഥാ പജാനം യഥാ പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ ന ഇതിഹിതിഹം ന ഇതികിരായ ന പരമ്പരായ ന പിടകസമ്പദായ ന തക്കഹേതു ന നയഹേതു ന ആകാരപരിവിതക്കേന ന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖം ധമ്മം, തം കഥയിസ്സാമീതി - തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“വിജിഗുച്ഛമാനസ്സ യദിദം ഫാസു, [സാരിപുത്താതി ഭഗവാ]
രിത്താസനം സയനം സേവതോ വേ;
സമ്ബോധികാമസ്സ യഥാനുധമ്മം, തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാന”ന്തി.

൧൬൪.

പഞ്ചന്നം ധീരോ ഭയാനം ന ഭായേ, ഭിക്ഖു സതോ സപരിയന്തചാരീ;
ഡംസാധിപാതാനം സരീസപാനം [സിരിംസപാനം (സീ॰ ക॰)],
മനുസ്സഫസ്സാനം ചതുപ്പദാനം.

പഞ്ചന്നം ധീരോ ഭയാനം ന ഭായേതി. **ധീരോ**തി ധീരോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. ധീരോ പഞ്ചന്നം ഭയാനം ന ഭായേയ്യ ന തസേയ്യ ന സന്തസേയ്യ ന ഉത്തസേയ്യ ന പരിത്തസേയ്യ ന സന്താസം ആപജ്ജേയ്യ , അഭീരൂ അസ്സ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരേയ്യാതി - പഞ്ചന്നം ധീരോ ഭയാനം ന ഭായേ.

ഭിക്ഖു സതോ സപരിയന്തചാരീതി. **ഭിക്ഖൂ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ വാ ഭിക്ഖു സേക്ഖോ വാ ഭിക്ഖു. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു…പേ॰… ചിത്തേ… ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ - സോ വുച്ചതി സതോ. **സപരിയന്തചാരീ**തി ചത്താരോ പരിയന്താ - സീലസംവരപരിയന്തോ, ഇന്ദ്രിയസംവരപരിയന്തോ, ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാപരിയന്തോ, ജാഗരിയാനുയോഗപരിയന്തോ.

കതമോ സീലസംവരപരിയന്തോ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി, പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു . അന്തോപൂതിഭാവം പച്ചവേക്ഖമാനോ അന്തോ സീലസംവരപരിയന്തേ ചരതി, മരിയാദം ന ഭിന്ദതി - അയം സീലസംവരപരിയന്തോ.

കതമോ ഇന്ദ്രിയസംവരപരിയന്തോ? ഇധ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം...പേ°... ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം മനിന്ദ്രിയം സുസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ നാന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതി, രക്ഖതി മനിന്ദ്രിയം, മനിന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. ആദിത്തപരിയായം പച്ചവേക്ഖമാനോ അന്തോ ഇന്ദ്രിയസംവരപരിയന്തേ ചരതി, മരിയാദം ന ഭിന്ദതി - അയം ഇന്ദ്രിയസംവരപരിയന്തോ.

കതമോ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാപരിയന്തോ? ഇധ ഭിക്ഖു പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി നേവ ദവായ ന മദായ ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായ, യാവദേവ ഇമസ്സ കായസ്സ ഠിതിയാ യാപനായ വിഹിംസൂപരതിയാ ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായ. ഇതി പുരാണഞ്ച വേദനം പടിഹങ്ഖാമി നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമി, യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതി അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാതി. അക്ഖബ്ഭഞ്ജനവണപടിച്ഛാദനപുത്തമംസൂപമം പച്ചവേക്ഖമാനോ അന്തോ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാപരിയന്തേ ചരതി, മരിയാദം ന ഭിന്ദതി - അയം ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാപരിയന്തോ.

കതമോ ജാഗരിയാനുയോഗപരിയന്തോ? ഇധ ഭിക്ഖു ദിവസം ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേതി, രത്തിയാ പഠമം യാമം ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേതി, രത്തിയാ മജ്ഝിമം യാമം ദക്ഖിണേന പസ്സേന സീഹസേയ്യം കപ്പേതി പാദേ പാദം അച്ചാധായ സതോ സമ്പജാനോ ഉട്ഠാനസഞ്ഞം മനസി കരിത്വാ, രത്തിയാ പച്ഛിമം യാമം പച്ചുട്ഠായ ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേതി. ഭദ്ദേകരത്തവിഹാരം [ഭദ്ദേകരത്തിവിഹാരം (സീ° ക°)] പച്ചവേക്ഖമാനോ അന്തോ ജാഗരിയാനുയോഗപരിയന്തേ ചരതി, മരിയാദം ന ഭിന്ദതി - അയം ജാഗരിയാനുയോഗപരിയന്തോതി - ഭിക്ഖു സതോ സപരിയന്തചാരീ.

ഡംസാധിപാതാനം സരീസപാനന്തി. ഡംസാ വുച്ചന്തി പിങ്ഗലമക്ഖികായോ. അധിപാതകാ വുച്ചന്തി സബ്ബാപി മക്ഖികായോ. കിംകാരണാ അധിപാതകാ വുച്ചന്തി സബ്ബാപി മക്ഖികായോ? താ ഉപ്പതിത്വാ ഉപ്പതിത്വാ ഖാദന്തി; തംകാരണാ അധിപാതകാ വുച്ചന്തി സബ്ബാപി മക്ഖികായോ. സരീസപാ വുച്ചന്തി അഹീതി - ഡംസാധിപാതാനം സരീസപാനം.

മനുസ്സഫസ്സാനം ചതുപ്പദാനന്തി. മനുസ്സഫസ്സാ വുച്ചന്തി ചോരാ വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാ. തേ ഭിക്ഖും പഞ്ഹം വാ

പുച്ഛേയ്യും വാദം വാ ആരോപേയ്യും അക്കോസേയ്യും പരിഭാസേയ്യും രോസേയ്യും വിരോസേയ്യും ഹിംസേയ്യും വിഹിംസേയ്യും ഹേഠേയ്യും വിഹേഠേയ്യും ഘാതേയ്യും ഉപഘാതേയ്യും ഉപഘാതം വാ കരേയ്യും. യോ കോചി മനുസ്സതോ ഉപഘാതോ - മനുസ്സഫസ്സോ. **ചതുപ്പദാനന്തി** സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപി അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ ഹത്ഥീ. തേ ഭിക്ഖും മദ്ദേയ്യും ഖാദേയ്യും ഹിംസേയ്യും വിഹിംസേയ്യും ഹേഠേയ്യും വിഹേഠേയ്യും ഘാതേയ്യും ഉപഘാതേയ്യും ഉപഘാതം വാ കരേയ്യും. ചതുപ്പദതോ ഉപഘാതോ യം കിഞ്ചി ചതുപ്പദഭയന്തി - മനുസ്സഫസ്സാനം ചതുപ്പദാനം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പഞ്ചന്നം ധീരോ ഭയാനം ന ഭായേ, ഭിക്ഖു സതോ സപരിയന്തചാരീ;
ഡംസാധിപാതാനം സരീസപാനം, മനുസ്സഫസ്സാനം ചതുപ്പദാന”ന്തി.

൨൦൭. **പരധമ്മികാനമ്പി ന സന്തസേയ്യ, ദിസ്വാപി തേസം ബഹുഭേരവാനി;**
അഥാപരാനി അഭിസമ്ഭവേയ്യ, പരിസ്സയാനി കുസലാനുഏസീ.

പരധമ്മികാനമ്പി ന സന്തസേയ്യ, ദിസ്വാപി തേസം ബഹുഭേരവാനീതി. പരധമ്മികാ വുച്ചന്തി സത്ത സഹധമ്മികേ ഠപേത്വാ യേ കേചി ബുദ്ധേ ധമ്മേ സങ്ഘേ അപ്പസന്നാ . തേ ഭിക്ഖും പഞ്ഹം വാ പുച്ഛേയ്യും വാദം വാ ആരോപേയ്യും അക്കോസേയ്യും പരിഭാസേയ്യും രോസേയ്യും വിരോസേയ്യും ഹിംസേയ്യും വിഹിംസേയ്യും ഹേഠേയ്യും വിഹേഠേയ്യും ഘാതേയ്യും ഉപഘാതേയ്യും ഉപഘാതം വാ കരേയ്യും. തേസം ബഹുഭേരവേ പസ്സിത്വാ വാ സുണിത്വാ വാ ന വേധേയ്യ ന പവേധേയ്യ ന സമ്പവേധേയ്യ ന തസേയ്യ ന സന്തസേയ്യ ന ഉത്തസേയ്യ ന പരിത്തസേയ്യ ന ഭായേയ്യ ന സന്താസം ആപജ്ജേയ്യ, അഭീരൂ അസ്സ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരേയ്യാതി - പരധമ്മികാനമ്പി ന സന്തസേയ്യ ദിസ്വാപി തേസം ബഹുഭേരവാനി.

അഥാപരാനി അഭിസമ്ഭവേയ്യ, പരിസ്സയാനി കുസലാനുഏസീതി. അഥാപരാനിപി അത്ഥി അഭിസമ്ഭോതബ്ബാനി അഭിഭവിതബ്ബാനി അജ്ഝോത്ഥരിതബ്ബാനി പരിയാദിയിതബ്ബാനി മദ്ദിതബ്ബാനി. **പരിസ്സയാ**തി ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച…പേ॰… ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ. **കുസലാനുഏസീ**തി സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അവിരുദ്ധപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം… പേ॰… അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ഏസന്തേന ഗവേസന്തേന പരിയേസന്തേന പരിസ്സയാ അഭിസമ്ഭോതബ്ബാ അഭിഭവിതബ്ബാ അജ്ഝോത്ഥരിതബ്ബാ പരിയാദിയിതബ്ബാ മദ്ദിതബ്ബാതി - അഥാപരാനി അഭിസമ്ഭവേയ്യ പരിസ്സയാനി കുസലാനുഏസീ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“പരധമ്മികാനമ്പി ന സന്തസേയ്യ, ദിസ്വാപി തേസം ബഹുഭേരവാനി;
അഥാപരാനി അഭിസമ്ഭവേയ്യ, പരിസ്സയാനി കുസലാനുഏസീ”തി.

൨൦൮. **ആതങ്കഫസ്സേന ഖുദായ ഫുട്ഠോ, സീതം അഥുണ്ഹം** [അതുണ്ഹം (സീ॰ ക॰)]
അധിവാസയേയ്യ;

സോ തേഹി ഫുട്ഠോ ബഹുധാ അനോകോ, വീരിയപരക്കമം ദള്ഹം കരേയ്യ.

ആതങ്കഫസ്സേന ഖുദായ ഫുട്ഠോതി. ആതങ്കഫസ്സോ വുച്ചതി രോഗഫസ്സോ. രോഗഫസ്സേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സ; ചക്ഖുരോഗേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സ, സോതരോഗേന... ഘാനരോഗേന... ജിവ്ഹാരോഗേന... കായരോഗേന...പേ°... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സ. ഖുദാ വുച്ചതി ഛാതകോ. ഛാതകേന ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സാതി - ആതങ്കഫസ്സേന ഖുദായ ഫുട്ഠോ.

സീതം അഥുണ്ഹം അധിവാസയേയ്യാതി. **സീത**ന്തി ദ്വീഹി കാരണേഹി സീതം ഹോതി - അബ്ഭന്തരധാതുപ്പകോപവസേന [അബ്ഭന്തരധാതുസങ്കോപവസേന (സ്യാ°)] വാ സീതം ഹോതി, ബഹിദ്ധാ ഉതുവസേന വാ സീതം ഹോതി. **ഉണ്ഹ**ന്തി ദ്വീഹി കാരണേഹി ഉണ്ഹം ഹോതി - അബ്ഭന്തരധാതുപ്പകോപവസേന വാ ഉണ്ഹം ഹോതി, ബഹിദ്ധാ ഉതുവസേന വാ ഉണ്ഹം ഹോതീതി - സീതം അഥുണ്ഹം . **അധിവാസയേയ്യാ**തി ഖമോ അസ്സ സീതസ്സ ഉണ്ഹസ്സ ജിഘച്ഛായ പിപാസായ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാനം ദുരുത്താനം ദുരാഗതാനം വചനപഥാനം ഉപ്പന്നാനം സാരീരികാനം വേദനാനം ദുക്ഖാനം തിബ്ബാനം [തിപ്പാനം (സീ° സ്യാ°)] ഖരാനം കടുകാനം അസാതാനം അമനാപാനം പാണഹരാനം അധിവാസകജാതികോ അസ്സാതി - സീതം അഥുണ്ഹം അധിവാസയേയ്യ.

സോ തേഹി ഫുട്ഠോ ബഹുധാ അനോകോതി. **സോ തേഹീ**തി ആതങ്കഫസ്സേന ച ഖുദായ ച സീതേന ച ഉണ്ഹേന ച ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സാതി - സോ തേഹി ഫുട്ഠോ. **ബഹുധാ**തി അനേകവിധേഹി ആകാരേഹി ഫുട്ഠോ പരേതോ സമോഹിതോ സമന്നാഗതോ അസ്സാതി - സോ തേഹി ഫുട്ഠോ ബഹുധാ . **അനോകോ**തി അഭിസങ്ഖാരസഹഗതവിഞ്ഞാണസ്സ ഓകാസം ന കരോതീതിപി - അനോകോ. അഥ വാ കായദുച്ചരിതസ്സ വചീദുച്ചരിതസ്സ മനോദുച്ചരിതസ്സ ഓകാസം ന കരോതീതിപി - അനോകോതി - സോ തേഹി ഫുട്ഠോ ബഹുധാ അനോകോ.

വീരിയപരക്കമം ദള്ഹം കരേയ്യാതി. വീരിയപരക്കമോ വുച്ചതി യോ ചേതസികോ വീരിയാരമ്ഭോ നിക്കമോ പരക്കമോ ഉയ്യാമോ വായാമോ ഉസ്സാഹോ ഉസ്സോള്ഹീ അപ്പടിവാനീ ഥാമോ ധിതി അസിഥിലപരക്കമതാ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ അനിക്ഖിത്തധുരതാ ധുരസമ്പഗ്ഗാഹോ വീരിയം വീരിയിന്ദ്രിയം വീരിയബലം സമ്മാവായാമോ. **വീരിയപരക്കമം ദള്ഹം കരേയ്യാ**തി. വീരിയം പരക്കമം ദള്ഹം കരേയ്യ ഥിരം കരേയ്യ, ദള്ഹസമാദാനോ അസ്സ അവത്ഥിതസമാദാനോതി - വീരിയപരക്കമം ദള്ഹം കരേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ആതങ്കഫസ്സേന ഖുദായ ഫുട്ഠോ, സീതം അഥുണ്ഹം അധിവാസയേയ്യ;
> സോ തേഹി ഫുട്ഠോ ബഹുധാ അനോകോ, വീരിയപരക്കമം ദള്ഹം കരേയ്യാ"തി.

വംഘേയ്യം ന കാരേ ന മുസാ ഭണേയ്യ, മേത്തായ ഫസ്സേ തസഥാവരാനി;
യദാവിലത്തം മനസോ വിജഞ്ഞാ, കണ്ഹസ്സ പക്ഖോതി വിനോദയേയ്യ.

ഥേയ്യം ന കാരേ ന മുസാ ഭണേയ്യാതി. **ഥേയ്യം ന കാരേ**തി ഇധ ഭിക്ഖു അദിന്നാദാനം പഹായ അദിന്നാദാനാ പടിവിരതോ അസ്സ ദിന്നാദായീ ദിന്നപാടികങ്ഖീ, അഥേനേന സുചിഭൂതേന അത്തനാ വിഹരേയ്യാതി - ഥേയ്യം ന കാരേ. **ന മുസാ ഭണേയ്യാ**തി ഇധ ഭിക്ഖു മുസാവാദം പഹായ മുസാവാദാ പടിവിരതോ അസ്സ സച്ചവാദീ സച്ചസന്ധോ ഥേതോ പച്ചയികോ അവിസംവാദകോ ലോകസ്സാതി - ഥേയ്യം ന കാരേ ന മുസാ ഭണേയ്യ.

മേത്തായ ഫസ്സേ തസഥാവരാനീതി. **മേത്താ**തി യാ സത്തേസു മേത്തി മേത്തായനാ മേത്തായിതത്തം അനുദയാ അനുദയനാ അനുദയിതത്തം [അനുദ്ദയാ (സീ॰) ഏവമീദിസേസു ദ്വീസു പദേസുപി ദ്വിഭാവവസേന. അനുദാ അനുദായനാ അനുദായിതത്തം (സ്യാ॰ ക॰)] ഹിതേസിതാ അനുകമ്പാ അബ്യാപാദോ അബ്യാപജ്ജോ [അബ്യാപജ്ഝോ (സ്യാ॰ ക॰)] അദോസോ കുസലമൂലം. **തസാ**തി യേസം തസിതാ തണ്ഹാ അപ്പഹീനാ, യേസഞ്ച ഭയഭേരവാ അപ്പഹീനാ. കിംകാരണാ വുച്ചന്തി തസാ? തേ തസന്തി ഉത്തസന്തി പരിതസന്തി ഭായന്തി സന്താസം ആപജ്ജന്തി; തംകാരണാ വുച്ചന്തി തസാ. **ഥാവരാ**തി യേസം തസിതാ തണ്ഹാ പഹീനാ, യേസഞ്ച ഭയഭേരവാ പഹീനാ. കിംകാരണാ വുച്ചന്തി ഥാവരാ? തേ ന തസന്തി ന ഉത്തസന്തി ന പരിതസന്തി ന ഭായന്തി സന്താസം ന ആപജ്ജന്തി; തംകാരണാ വുച്ചന്തി ഥാവരാ. **മേത്തായ ഫസ്സേ തസഥാവരാനീ**തി. തസേ ച ഥാവരേ ച മേത്തായ ഫസ്സേയ്യ ഫരേയ്യ, മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ വിപുലേന മഹഗ്ഗതേന അപ്പമാണേന അവേരേന അബ്യാപജ്ജേന ഫരിത്വാ വിഹരേയ്യാതി - മേത്തായ ഫസ്സേ തസഥാവരാനി.

യദാവിലത്തം മനസോ വിജഞ്ഞാതി. **യദാ**തി യദാ. **മനസോ**തി യം ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. കായദുച്ചരിതേന ചിത്തം ആവിലം ഹോതി ലുളിതം ഏരിതം ഘട്ടിതം ചലിതം ഭന്തം അവൂപസന്തം. വചീദുച്ചരിതേന...പേ॰... മനോദുച്ചരിതേന... രാഗേന... ദോസേന... മോഹേന... കോധേന... ഉപനാഹേന... മക്ഖേന... പളാസേന... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയേന... മായായ... സാഠേയ്യേന... ഥമ്ഭേന... സാരമ്ഭേന... മാനേന... അതിമാനേന... മദേന... പമാദേന... സബ്ബകിലേസേഹി... സബ്ബദുച്ചരിതേഹി... സബ്ബദരഥേഹി... സബ്ബപരിളാഹേഹി... സബ്ബസന്താപേഹി... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ചിത്തം ആവിലം ഹോതി ലുളിതം ഏരിതം ഘട്ടിതം ചലിതം ഭന്തം അവൂപസന്തം. **യദാവിലത്തം മനസോ വിജഞ്ഞാ**തി. ചിത്തസ്സ ആവിലഭാവം ജാനേയ്യ ആജാനേയ്യ വിജാനേയ്യ പടിവിജാനേയ്യ പടിവിജ്ഝേയ്യാതി - യദാവിലത്തം മനസോ വിജഞ്ഞാ.

കണ്ഹസ്സ പക്ഖോതി വിനോദയേയ്യാതി. **കണ്ഹോ**തി യോ സോ മാരോ കണ്ഹോ അധിപതി അന്തഗു നമുചി പമത്തബന്ധു. കണ്ഹസ്സ പക്ഖോ മാരപക്ഖോ മാരപാസോ മാരബളിസം മാരാമിസം മാരവിസയോ മാരനിവാസോ മാരഗോചരോ മാരബന്ധനന്തി പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി. ഏവമ്പി കണ്ഹസ്സ പക്ഖോതി വിനോദയേയ്യ. അഥ വാ കണ്ഹസ്സ പക്ഖോ മാരപക്ഖോ അകുസലപക്ഖോ ദുക്ഖുദ്ദയോ ദുക്ഖവിപാകോ നിരയസംവത്തനികോ തിരച്ഛാനയോനിസംവത്തനികോ

പേത്തിവിസയസംവത്തനികോതി പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി. ഏവമ്പി കണ്ഹസ്സ പക്ഖോതി വിനോദയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഥേയ്യം ന കാരേ ന മുസാ ഭണേയ്യ, മേത്തായ ഫസ്സേ തസഥാവരാനി;
യദാവിലത്തം മനസോ വിജഞ്ഞാ, കണ്ഹസ്സ പക്ഖോതി
വിനോദയേയ്യാ"തി.

൨൦൮. **കോധാതിമാനസ്സ വസം ന ഗച്ഛേ, മൂലമ്പി തേസം പലിഖഞ്ഞ തിട്ഠേ;**
അഥപ്പിയം വാ പന അപ്പിയം വാ, അദ്ധാ ഭവന്തോ അഭിസമ്ഭവേയ്യ.

കോധാതിമാനസ്സ വസം ന ഗച്ഛേതി. **കോധോ**തി യോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ...പേ॰... ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ. **അതിമാനോ**തി ഇധേകച്ചോ പരം അതിമഞ്ഞതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ... പേ॰... അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. **കോധാതിമാനസ്സ വസം ന ഗച്ഛേ**തി. കോധസ്സ ച അതിമാനസ്സ ച വസം ന ഗച്ഛേയ്യ, കോധഞ്ച അതിമാനഞ്ച പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - കോധാതിമാനസ്സ വസം ന ഗച്ഛേ.

മൂലമ്പി തേസം പലിഖഞ്ഞ തിട്ഠേതി. കതമം കോധസ്സ മൂലം? അവിജ്ജാ മൂലം, അയോനിസോ മനസികാരോ മൂലം, അസ്മിമാനോ മൂലം, അഹിരികം മൂലം, അനോത്തപ്പം മൂലം, ഉദ്ധച്ചം മൂലം - ഇദം കോധസ്സ മൂലം. കതമം അതിമാനസ്സ മൂലം? അവിജ്ജാ മൂലം, അയോനിസോ മനസികാരോ മൂലം, അസ്മിമാനോ മൂലം, അഹിരികം മൂലം , അനോത്തപ്പം മൂലം, ഉദ്ധച്ചം മൂലം - ഇദം അതിമാനസ്സ മൂലം. **മൂലമ്പി തേസം പലിഖഞ്ഞ തിട്ഠേ**തി. കോധസ്സ ച അതിമാനസ്സ ച മൂലം പലിഖണിത്വാ ഉദ്ധരിത്വാ സമുദ്ധരിത്വാ ഉപ്പാടയിത്വാ സമുപ്പാടയിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തിം കരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ തിട്ഠേയ്യ സന്തിട്ഠേയ്യാതി - മൂലമ്പി തേസം പലിഖഞ്ഞ തിട്ഠേ.

അഥപ്പിയം വാ പന അപ്പിയം വാ, അദ്ധാ ഭവന്തോ അഭിസമ്ഭവെയ്യാതി. **അഥാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. **പിയാ**തി ദ്വേ പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ. കതമേ സത്താ പിയാ? ഇധ യാസ്സ [യസ്സ (സ്യാ॰) സുത്തമാലാ ഓലോകേതബ്ബാ] തേ ഹോന്തി അത്ഥകാമാ ഹിതകാമാ ഫാസുകാമാ യോഗക്ഖേമകാമാ മാതാ വാ പിതാ വാ ഭാതാ വാ ഭഗിനീ വാ പുത്താ വാ ധീതാ വാ മിത്താ വാ അമച്ചാ വാ ഞാതീ വാ സാലോഹിതാ വാ - ഇമേ സത്താ പിയാ. കതമേ സങ്ഖാരാ പിയാ? മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ... ഗന്ധാ... രസാ... ഫോട്ഠബ്ബാ - ഇമേ സങ്ഖാരാ പിയാ. **അപ്പിയാ**തി ദ്വേ അപ്പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ. കതമേ സത്താ അപ്പിയാ? ഇധ യാസ്സ തേ ഹോന്തി അനത്ഥകാമാ അഹിതകാമാ അഫാസുകാമാ അയോഗക്ഖേമകാമാ ജീവിതാ വോരോപേതുകാമാ - ഇമേ സത്താ അപ്പിയാ. കതമേ സങ്ഖാരാ അപ്പിയാ? അമനാപികാ രൂപാ അമനാപികാ സദ്ദാ, ഗന്ധാ... രസാ... ഫോട്ഠബ്ബാ - ഇമേ സങ്ഖാരാ അപ്പിയാ. **അദ്ധാ**തി ഏകംസവചനം നിസ്സംസയവചനം നിക്കങ്ഖവചനം അദ്വേജ്ഝവചനം അദ്വേള്ഹകവചനം നിയ്യാനികവചനം അപണ്ണകവചനം അവത്ഥാപനവചനമേതം - അദ്ധാതി. **അഥപ്പിയം വാ പന**

അപ്പിയം വാ, അദ്ധാ ഭവന്തോ അഭിസമ്ഭവേയ്യാതി. പിയാപ്പിയം സാതാസാതം സുഖദുക്ഖം സോമനസ്സദോമനസ്സം ഇട്ഠാനിട്ഠം അഭിസമ്ഭവന്തോ വാ അഭിഭവേയ്യ അധിഭവന്തോ വാ അഭിസമ്ഭവേയ്യാതി - അഥപ്പിയം വാ പന അപ്പിയം വാ അദ്ധാ ഭവന്തോ അഭിസമ്ഭവേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''കോധാതിമാനസ്സ വസം ന ഗച്ഛേ, മൂലമ്പി തേസം പലിഖഞ്ഞ തിട്ഠേ;
> അഥപ്പിയം വാ പന അപ്പിയം വാ, അദ്ധാ ഭവന്തോ
> അഭിസമ്ഭവേയ്യാ''തി.

൨൦. **പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ കല്യാണപീതി, വിക്ഖമ്ഭയേ താനി പരിസ്സയാനി;**
അരതിം സഹേഥ സയനമ്ഹി പന്തേ, ചതുരോ സഹേഥ പരിദേവധമ്മേ.

പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ കല്യാണപീതീതി. **പഞ്ഞാ**തി യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ വിചയോ പവിചയോ ധമ്മവിചയോ...പേ॰... അമോഹോ സമ്മാദിട്ഠി. **പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ**തി ഇധേകച്ചോ പഞ്ഞം പുരതോ കത്വാ ചരതി പഞ്ഞാധജോ പഞ്ഞാകേതു പഞ്ഞാധിപതേയ്യോ വിചയബഹുലോ പവിചയബഹുലോ പേക്ഖായനബഹുലോ [ഓക്ഖായനബഹുലോ (ബഹൂസു)] സമ്പേക്ഖായനബഹുലോ [സമോക്ഖായനബഹുലോ (സീ॰ സ്യാ॰)] വിഭൂതവിഹാരീ തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോതി. ഏവമ്പി പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ.

അഥ വാ ഗച്ഛന്തോ വാ ''ഗച്ഛാമീ''തി പജാനാതി, ഠിതോ വാ ''ഠിതോമ്ഹീ''തി പജാനാതി, നിസിന്നോ വാ ''നിസിന്നോമ്ഹീ''തി പജാനാതി, സയാനോ വാ ''സയാനോമ്ഹീ''തി പജാനാതി, യഥാ യഥാ വാ പനസ്സ കായോ പണിഹിതോ ഹോതി തഥാ തഥാ നം പജാനാതീതി. ഏവമ്പി പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ.

അഥ വാ അഭിക്കന്തേ പടിക്കന്തേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതി, ആലോകിതേ വിലോകിതേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതി, സമിഞ്ജിതേ പസാരിതേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതി, സങ്ഘാടിപത്തചീവരധാരണേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതി, അസിതേ പീതേ ഖായിതേ സായിതേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതി, ഉച്ചാരപസ്സാവകമ്മേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതി, ഗതേ ഠിതേ നിസിന്നേ സുത്തേ ജാഗരിതേ ഭാസിതേ തുണ്ഹിഭാവേ സമ്പജാനകാരീ ഹോതീതി. ഏവമ്പി പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ.

കല്യാണപീതീതി ബുദ്ധാനുസ്സതിവസേന ഉപ്പജ്ജതി പീതി പാമോജ്ജം [പാമുജ്ജം (സ്യാ॰)] - കല്യാണപീതീതി. ധമ്മാനുസ്സതി സങ്ഘാനുസ്സതി സീലാനുസ്സതി ചാഗാനുസ്സതി ദേവതാനുസ്സതി ആനാപാനസ്സതി മരണസ്സതി കായഗതാസതിവസേന ഉപസമാനുസ്സതിവസേന ഉപ്പജ്ജതി പീതി പാമോജ്ജം - കല്യാണപീതീതി - പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ കല്യാണപീതി.

വിക്ഖമ്ഭയേ താനി പരിസ്സയാനീതി. **പരിസ്സയാ**തി ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി പാകടപരിസ്സയാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ...പേ॰... ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ. **വിക്ഖമ്ഭയേ താനി പരിസ്സയാനീ**തി. താനി

പരിസ്സയാനി വിക്ഖമ്ഭേയ്യ അഭിഭവേയ്യ അജ്ഝോത്ഥരേയ്യ പരിയാദിയേയ്യ മദ്ദേയ്യാതി - വിക്ഖമ്ഭയേ താനി പരിസ്സയാനി.

അരതിം സഹേഥ സയനമ്ഹി പന്തേതി. **അരതീ**തി യാ അരതി അരതിതാ അനഭിരതി അനഭിരമണാ [അനഭിരമനാ (ബഹൂസു) വിഭം॰ വുത്തേ] ഉക്കണ്ഠിതാ പരിതസ്സിതാ. **സയനമ്ഹി പന്തേ**തി പന്തേസു വാ സേനാസനേസു അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേസു വാ അധികുസലേസു ധമ്മേസു അരതിം സഹേയ്യ അഭിഭവേയ്യ അജ്ഝോത്ഥരേയ്യ പരിയാദിയേയ്യ മദ്ദേയ്യാതി - അരതിം സഹേഥ സയനമ്ഹി പന്തേ.

ചതുരോ സഹേഥ പരിദേവധമ്മേതി. ചത്താരോ പരിദേവനീയേ ധമ്മേ സഹേയ്യ പരിസഹേയ്യ അഭിഭവേയ്യ അജ്ഝോത്ഥരേയ്യ പരിയാദിയേയ്യ മദ്ദേയ്യാതി - ചതുരോ സഹേഥ പരിദേവധമ്മേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''പഞ്ഞം പുരക്ഖത്വാ കല്യാണപീതി, വിക്ഖമ്ഭയേ താനി പരിസ്സയാനി;
> അരതിം സഹേഥ സയനമ്ഹി പന്തേ, ചതുരോ സഹേഥ
> പരിദേവധമ്മേ''തി.

൨൦൮. **കിംസൂ അസിസ്സം കുവ വാ** [കുഹിം വാ (സീ॰), കുവം വാ (സ്യാ॰), കുഥ വാ (ക॰)] **അസിസ്സം, ദുക്ഖം വത സേത്ഥ കുവജ്ജ സേസ്സം;**
ഏതേ വിതക്കേ പരിദേവനേയ്യേ, വിനയേഥ സേഖോ അനികേതചാരീ [അനികേതസാരീ (സ്യാ॰)] .

കിംസൂ അസിസ്സം കുവ വാ അസിസ്സന്തി. **കിംസൂ അസിസ്സാമീ**തി കിം ഭുഞ്ജിസ്സാമി ഓദനം വാ കുമ്മാസം വാ സത്തും വാ മച്ഛം വാ മംസം വാതി - കിംസൂ അസിസ്സം. **കുവ വാ അസിസ്സ**ന്തി കത്ഥ ഭുഞ്ജിസ്സാമി ഖത്തിയകുലേ വാ ബ്രാഹ്മണകുലേ വാ വേസ്സകുലേ വാ സുദ്ദകുലേ വാതി - കിംസൂ അസിസ്സം കുവ വാ അസിസ്സം.

ദുക്ഖം വത സേത്ഥ കുവജ്ജ സേസ്സന്തി ഇമം രത്തിം ദുക്ഖം സയിത്ഥ ഫലകേ വാ തട്ടികായ വാ ചമ്മഖണ്ഡേ വാ തിണസന്ഥാരേ വാ പണ്ണസന്ഥാരേ വാ പലാലസന്ഥാരേ വാ. ആഗാമിരത്തിം [ആഗമനരത്തിം (സ്യാ॰)] കത്ഥ സുഖം സയിസ്സാമി മഞ്ചേ വാ പീഠേ വാ ഭിസിയാ വാ ബിമ്ബോഹനേ വാ വിഹാരേ വാ അഡ്ഢയോഗേ വാ പാസാദേ വാ ഹമ്മിയേ വാ ഗുഹായ വാതി - ദുക്ഖം വത സേത്ഥ കുവജ്ജ സേസ്സം.

ഏതേ വിതക്കേ പരിദേവനേയ്യേതി. **ഏതേ വിതക്കേ**തി ദ്വേ പിണ്ഡപാതപടിസഞ്ഞുത്തേ വിതക്കേ, ദ്വേ സേനാസനപടിസഞ്ഞുത്തേ വിതക്കേ. **പരിദേവനേയ്യേ**തി ആദേവനേയ്യേ പരിദേവനേയ്യേതി - ഏതേ വിതക്കേ പരിദേവനേയ്യേ.

വിനയേഥ സേഖോ അനികേതചാരീതി. **സേഖോ**തി കിംകാരണാ വുച്ചതി സേഖോ? സിക്ഖതീതി - സേഖോ. കിഞ്ച സിക്ഖതി? അധിസീലമ്പി സിക്ഖതി, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖതി, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖതി. കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ...പേ॰... അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. ഇമാ തിസ്സോ

സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖതി, ജാനന്തോ പസ്സന്തോ പച്ചവേക്ഖന്തോ ചിത്തം അധിട്ഠഹന്തോ സിക്ഖതി, സദ്ധായ അധിമുച്ചന്തോ സിക്ഖതി, വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ, സതിം ഉപട്ഠപേന്തോ, ചിത്തം സമാദഹന്തോ, പഞ്ഞായ പജാനന്തോ സിക്ഖതി, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്തോ സിക്ഖതി, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്തോ, പഹാതബ്ബം പജഹന്തോ, ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്തോ, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖതി ആചരതി സമാചരതി സമാദായ സിക്ഖതി. തംകാരണാ വുച്ചതി - സേഖോ. വിനയായ പടിവിനയായ പഹാനായ വൂപസമായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ. ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ ജാനന്തോ...പേ॰... സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - വിനയേഥ സേഖോ.

അനികേതചാരീതി . കഥം നികേതചാരീ ഹോതി? ഇധേകച്ചോ കുലപലിബോധേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, ഗണപലിബോധേന... ആവാസപലിബോധേന... ചീവരപലിബോധേന... പിണ്ഡപാതപലിബോധേന... സേനാസനപലിബോധേന... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരപലിബോധേന സമന്നാഗതോ ഹോതി. ഏവം നികേതചാരീ ഹോതി. കഥം അനികേതചാരീ ഹോതി? ഇധ ഭിക്ഖു ന കുലപലിബോധേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, ന ഗണപലിബോധേന... ന ആവാസപലിബോധേന... ന ചീവരപലിബോധേന... ന പിണ്ഡപാതപലിബോധേന... ന സേനാസനപലിബോധേന... ന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരപലിബോധേന സമന്നാഗതോ ഹോതി. ഏവം അനികേതചാരീ ഹോതി.

> ''മഗധം ഗതാ കോസലം ഗതാ, ഏകച്ചിയാ പന വജ്ജിഭൂമിയാ;
> മിഗാ വിയ അസങ്ഘചാരിനോ [മാഗധാ വിസങ്ഘചാരിനോ (സ്യാ॰)],
> അനികേതാ വിഹരന്തി ഭിക്ഖവോ.
>
> ''സാധു ചരിതകം സാധു സുചരിതം, സാധു സദാ അനികേതവിഹാരോ;
> അത്ഥപുച്ഛനം പദക്ഖിണം കമ്മം, ഏതം സാമഞ്ഞം അകിഞ്ചനസ്സാ''തി.

വിനയേഥ സേഖോ അനികേതചാരീ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''കിംസൂ അസിസ്സം കുവ വാ അസിസ്സം, ദുക്ഖം വത സേത്ഥ കുവജ്ജ സേസ്സം;
> ഏതേ വിതക്കേ പരിദേവനേയ്യേ, വിനയേഥ സേഖോ
> അനികേതചാരീ''തി.

൨൦൯. **അന്നഞ്ച ലദ്ധാ വസനഞ്ച കാലേ, മത്തം സ ജഞ്ഞാ** [മത്തം സോ ജഞ്ഞാ (സ്യാ॰)] **ഇധ തോസനത്ഥം;**
സോ തേസു ഗുത്തോ യതചാരി ഗാമേ, രുസിതോപി [ദൂസിതോപി (ക॰)]
വാചം ഫരുസം ന വജ്ജാ.

അന്നഞ്ച ലദ്ധാ വസനഞ്ച കാലേതി. **അന്ന**ന്തി ഓദനോ കുമ്മാസോ സത്തു മച്ഛോ മംസം. **വസന**ന്തി ഛ ചീവരാനി - ഖോമം, കപ്പാസികം, കോസേയ്യം, കമ്ബലം, സാണം, ഭങ്ഗം. **അന്നഞ്ച ലദ്ധാ വസനഞ്ച കാലേ**തി. ചീവരം ലഭിത്വാ

പിണ്ഡപാതം ലഭിത്വാ ന കുഹനായ, ന ലപനായ, ന നേമിത്തികതായ, ന നിപ്പേസികതായ, ന ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതായ, ന ദാരുദാനേന, ന വേളുദാനേന, ന പത്തദാനേന, ന പുപ്ഫദാനേന, ന ഫലദാനേന, ന സിനാനദാനേന, ന ചുണ്ണദാനേന, ന മത്തികാദാനേന, ന ദന്തകട്ഠദാനേന, ന മുഖോദകദാനേന, ന ചാതുകമ്യതായ, ന മുഗ്ഗസൂപ്യതായ, ന പാരിഭട്യതായ, ന പീഠമദ്ദികതായ, ന വത്ഥുവിജ്ജായ, ന തിരച്ഛാനവിജ്ജായ, ന അങ്ഗവിജ്ജായ, ന നക്ഖത്തവിജ്ജായ, ന ദൂതഗമനേന, ന പഹിണഗമനേന, ന ജങ്ഘപേസനികേന, ന വേജ്ജകമ്മേന, ന പിണ്ഡപടിപിണ്ഡകേന, ന ദാനാനുപ്പദാനേന ധമ്മേന സമേന ലദ്ധാ ലഭിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാതി - അന്നഞ്ച ലദ്ധാ വസനഞ്ച കാലേ.

മത്തം സ ജഞ്ഞാ ഇധ തോസനത്ഥന്തി. **മത്തം സ ജഞ്ഞാ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി മത്തം ജാനേയ്യ - പടിഗ്ഗഹണതോ വാ പരിഭോഗതോ വാ. കഥം പടിഗ്ഗഹണതോ മത്തം ജാനാതി? ഥോകേപി ദിയ്യമാനേ കുലാനുദയായ [കുലാനുദ്ദയായ (സീ॰ ക॰)] കുലാനുരക്ഖായ കുലാനുകമ്പായ പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുകേപി ദിയ്യമാനേ കായപരിഹാരികം ചീവരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി കുച്ഛിപരിഹാരികം പിണ്ഡപാതം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. ഏവം പടിഗ്ഗഹണതോ മത്തം ജാനാതി. കഥം പരിഭോഗതോ മത്തം ജാനാതി?

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ചീവരം പടിസേവതി യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായ ഉണ്ഹസ്സ പടിഘാതായ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാനം പടിഘാതായ, യാവദേവ ഹിരികോപീനപടിച്ഛാദനത്ഥം.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ പിണ്ഡപാതം പടിസേവതി നേവ ദവായ ന മദായ ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായ, യാവദേവ ഇമസ്സ കായസ്സ ഠിതിയാ യാപനായ വിഹിംസൂപരതിയാ ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായ. ഇതി പുരാണഞ്ച വേദനം പടിഹങ്ഖാമി നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമി, യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതി അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ച.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ സേനാസനം പടിസേവതി യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായ ഉണ്ഹസ്സ പടിഘാതായ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാനം പടിഘാതായ, യാവദേവ ഉതുപരിസ്സയവിനോദനപടിസല്ലാനാരാമത്ഥം.

പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിസേവതി യാവദേവ ഉപ്പന്നാനം വേയ്യാബ്യാധികാനം [വേയ്യാബാധികാനം (സീ॰ സ്യാ॰)] വേദനാനം പടിഘാതായ അബ്യാപജ്ജപരമതായ.

ഏവം പരിഭോഗതോ മത്തം ജാനാതി. **മത്തം സ ജഞ്ഞാ**തി. ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി മത്തം ജാനേയ്യ ആജാനേയ്യ പടിവിജാനേയ്യ പടിവിജ്ഝേയ്യാതി - മത്തം സ ജഞ്ഞാ.

ഇധ തോസനത്ഥന്തി. ഇധ ഭിക്ഖു സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന ചീവരേന ഇതരീതരചീവരസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ, ന ച ചീവരഹേതു അനേസനം അപ്പതിരൂപം ആപജ്ജതി; അലദ്ധാ ച ചീവരം ന പരിതസ്സതി,

ലദ്ധാ ച ചീവരം അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ, ആദീനവദസ്സാവീ നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതി; തായ ച പന ഇതരീതരചീവരസന്തുട്ഠിയാ നേവത്താനുക്കംസേതി, ന പരം വമ്ഭേതി. യോ ഹി തത്ഥ ദക്ഖോ അനലസോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ - അയം വുച്ചതി ഭിക്ഖു പോരാണേ അഗ്ഗഞ്ഞേ അരിയവംസേ ഠിതോ.

പുന ചപരം ഭിക്ഖു സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന പിണ്ഡപാതേന ഇതരീതരപിണ്ഡപാതസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ, ന ച പിണ്ഡപാതഹേതു അനേസനം അപ്പതിരൂപം ആപജ്ജതി, അലദ്ധാ ച പിണ്ഡപാതം ന പരിതസ്സതി, ലദ്ധാ ച പിണ്ഡപാതം അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ, ആദീനവദസ്സാവീ നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതി; തായ ച പന ഇതരീതരപിണ്ഡപാതസന്തുട്ഠിയാ നേവത്താനുക്കംസേതി, ന പരം വമ്ഭേതി. യോ ഹി തത്ഥ ദക്ഖോ അനലസോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ - അയം വുച്ചതി ഭിക്ഖു പോരാണേ അഗ്ഗഞ്ഞേ അരിയവംസേ ഠിതോ.

പുന ചപരം ഭിക്ഖു സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന സേനാസനേന ഇതരീതരസേനാസനസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ, ന ച സേനാസനഹേതു അനേസനം അപ്പതിരൂപം ആപജ്ജതി , അലദ്ധാ ച സേനാസനം ന പരിതസ്സതി, ലദ്ധാ ച സേനാസനം അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ, ആദീനവദസ്സാവീ നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതി; തായ ച പന ഇതരീതരസേനാസനസന്തുട്ഠിയാ നേവത്താനുക്കംസേതി, ന പരം വമ്ഭേതി. യോ ഹി തത്ഥ ദക്ഖോ അനലസോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ - അയം വുച്ചതി ഭിക്ഖു പോരാണേ അഗ്ഗഞ്ഞേ അരിയവംസേ ഠിതോ.

പുന ചപരം ഭിക്ഖു സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേന, ഇതരീതരഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ, ന ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരഹേതു അനേസനം അപ്പതിരൂപം ആപജ്ജതി, അലദ്ധാ ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം ന പരിതസ്സതി, ലദ്ധാ ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ, ആദീനവദസ്സാവീ നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതി; തായ ച പന ഇതരീതരഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരസന്തുട്ഠിയാ നേവത്താനുക്കംസേതി, ന പരം വമ്ഭേതി. യോ ഹി തത്ഥ ദക്ഖോ അനലസോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ - അയം വുച്ചതി ഭിക്ഖു പോരാണേ അഗ്ഗഞ്ഞേ അരിയവംസേ ഠിതോതി - മത്തം സ ജഞ്ഞാ ഇധ തോസനത്ഥം.

സോ തേസു ഗുത്തോ യതചാരി ഗാമേതി. സോ തേസു ഗുത്തോതി ചീവരേ പിണ്ഡപാതേ സേനാസനേ ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ ഗുത്തോ ഗോപിതോ രക്ഖിതോ സംവുതോതി. ഏവമ്പി സോ തേസു ഗുത്തോ. അഥ വാ ആയതനേസു ഗുത്തോ ഗോപിതോ രക്ഖിതോ സംവുതോതി. ഏവമ്പി സോ തേസു ഗുത്തോ.

യതചാരി ഗാമേതി ഗാമേ യതോ യത്തോ പടിയത്തോ ഗുത്തോ ഗോപിതോ രക്ഖിതോ സംവുതോതി - സോ തേസു ഗുത്തോ യതചാരി ഗാമേ.

രുസിതോപി വാചം ഫരുസം ന വജ്ജാതി. ദൂസിതോ ഖുംസിതോ വമ്ഭിതോ ഘട്ടിതോ ഗരഹിതോ ഉപവദിതോ ഫരുസേന കക്ഖളേന നപ്പടിവജ്ജാ നപ്പടിഭണേയ്യ, അക്കോസന്തം ന പച്ചക്കോസേയ്യ, രോസന്തം നപ്പടിരോസേയ്യ, ഭണ്ഡന്തം ന പടിഭണ്ഡേയ്യ, ന കലഹം കരേയ്യ, ന ഭണ്ഡനം കരേയ്യ, ന വിഗ്ഗഹം കരേയ്യ, ന വിവാദം കരേയ്യ, ന മേധഗം കരേയ്യ, കലഹം ഭണ്ഡനം വിഗ്ഗഹം വിവാദം മേധഗം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, കലഹഭണ്ഡനവിഗ്ഗഹവിവാദമേധഗാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - രുസിതോപി വാചം ഫരുസം ന വജ്ജാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''അന്നഞ്ച ലദ്ധാ വസനഞ്ച കാലേ, മത്തം സ ജഞ്ഞാ ഇധ തോസനത്ഥം; സോ തേസു ഗുത്തോ യതചാരി ഗാമേ, രുസിതോപി വാചം ഫരുസം ന വജ്ജാ''തി.

൨൦൯. **ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോ, ഝാനാനുയുത്തോ ബഹുജാഗരസ്സ; ഉപേക്ഖമാരബ്ഭ സമാഹിതത്തോ, തക്കാസയം കുക്കുച്ചഞ്ചുപച്ഛിന്ദേ** [കുക്കുച്ചിയൂപച്ഛിന്ദേ (സ്യാ॰)] .

ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോതി. കഥം ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി ? ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു ചക്ഖുലോലോ, ചക്ഖുലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, ''അദിട്ഠം ദക്ഖിതബ്ബം, ദിട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബ''ന്തി ആരാമേന ആരാമം ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ഗാമേന ഗാമം നിഗമേന നിഗമം നഗരേന നഗരം രട്ഠേന രട്ഠം ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം അനുയുത്തോ ച ഹോതി രൂപദസ്സനായ. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ അസംവുതോ ഗച്ഛതി ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ, അസ്സം ഓലോകേന്തോ, രഥം ഓലോകേന്തോ, പത്തിം ഓലോകേന്തോ, ഇത്ഥിയോ ഓലോകേന്തോ, പുരിസേ ഓലോകേന്തോ, കുമാരകേ ഓലോകേന്തോ, കുമാരികായോ ഓലോകേന്തോ, അന്തരാപണം ഓലോകേന്തോ, ഘരമുഖാനി ഓലോകേന്തോ, ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ, അധോ ഓലോകേന്തോ, ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ [പേക്ഖമാനോ (ബഹൂസു)] ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി അനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ നപ്പടിപജ്ജതി, ന രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ ന സംവരം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം പേക്ഖം അക്ഖാനം പാണിസ്സരം വേതാളം കുമ്ഭഥൂണം സോഭനകം ചണ്ഡാലം വംസം ധോവനം ഹത്ഥിയുദ്ധം അസ്സയുദ്ധം മഹിംസയുദ്ധം ഉസഭയുദ്ധം അജയുദ്ധം മേണ്ഡയുദ്ധം കുക്കുടയുദ്ധം വട്ടകയുദ്ധം

ദണ്ഡയുദ്ധം മുട്ഠിയുദ്ധം നിബ്ബുദ്ധം ഉയ്യോധികം ബലഗ്ഗം സേനാബ്യൂഹം അനീകദസ്സനം ഇതി വാ. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

കഥം ന ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി? ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു ന ചക്ഖുലോലോ ന ചക്ഖുലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി "അദിട്ഠം ദക്ഖിതബ്ബം ദിട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബ"ന്തി ന ആരാമേന ആരാമം ന ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ന ഗാമേന ഗാമം ന നിഗമേന നിഗമം ന നഗരേന നഗരം ന രട്ഠേന രട്ഠം ന ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം അനനുയുത്തോ ച ഹോതി രൂപദസ്സനായ . ഏവമ്പി ന ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ സംവുതോ ഗച്ഛതി ന ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ...പേ॰... ന ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ന ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി...പേ॰... ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ന ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ...പേ॰... അനീകദസ്സനം ഇതി വാ. ഏവരൂപാ വിസൂകദസ്സനാനുയോഗാ പടിവിരതോ ഹോതി. ഏവമ്പി ന ഖിത്തചക്ഖു ഹോതീതി - ഓക്ഖിത്തചക്ഖു.

ന ച പാദലോലോതി. കഥം പാദലോലോ ഹോതി? ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു പാദലോലോ പാദലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, ആരാമേന ആരാമം...പേ॰... ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം അനുയുത്തോ ഹോതി രൂപദസ്സനായ. ഏവമ്പി പാദലോലോ ഹോതി.

അഥ വാ ഭിക്ഖു അന്തോപി സങ്ഘാരാമേ പാദലോലോ പാദലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, ന അത്ഥഹേതു ന കാരണഹേതു ഉദ്ധതോ അവൂപസന്തചിത്തോ പരിവേണതോ പരിവേണം ഗച്ഛതി. വിഹാരതോ...പേ॰... ഇതി ഭവാഭവകഥം കഥേതി. ഏവമ്പി പാദലോലോ ഹോതി.

ന ച പാദലോലോതി. പാദലോലിയം പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ, പാദലോലിയാ ആരതോ അസ്സ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യ, പടിസല്ലാനാരാമോ അസ്സ പടിസല്ലാനരതോ അജ്ഝത്തം ചേതോസമഥമനുയുത്തോ അനിരാകതജ്ഝാനോ വിപസ്സനായ സമന്നാഗതോ ബ്രൂഹേതാ സുഞ്ഞാഗാരം ഝായീ ഝാനരതോ ഏകത്തമനുയുത്തോ സദത്ഥഗരുകോതി - ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോ.

ഝാനാനുയുത്തോ ബഹുജാഗരസ്സാതി. **ഝാനാനുയുത്തോ**തി ദ്വീഹി കാരണേഹി ഝാനാനുയുത്തോ - അനുപ്പന്നസ്സ വാ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ഉപ്പാദായ യുത്തോ പയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോ, അനുപ്പന്നസ്സ വാ ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ... തതിയസ്സ ഝാനസ്സ... ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ഉപ്പാദായ യുത്തോ പയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോതി. ഏവമ്പി ഝാനാനുയുത്തോ. അഥ വാ ഉപ്പന്നം വാ പഠമം ഝാനം ആസേവതി ഭാവേതി ബഹുലീകരോതി [ബഹുലിം

കരോതി (ക॰)], ഉപ്പന്നം വാ ദുതിയം ഝാനം ... തതിയം ഝാനം... ചതുത്ഥം ഝാനം ആസേവതി ഭാവേതി ബഹുലീകരോതീതി. ഏവമ്പി ഝാനാനുയുത്തോ.

ബഹുജാഗരസ്സാതി ഇധ ഭിക്ഖു ദിവസം ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേതി, രത്തിയാ പഠമം യാമം ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേതി, രത്തിയാ മജ്ഝിമം യാമം ദക്ഖിണേന പസ്സേന സീഹസേയ്യം കപ്പേതി പാദേ പാദം അച്ചാധായ സതോ സമ്പജാനോ ഉട്ഠാനസഞ്ഞം മനസി കത്വാ, രത്തിയാ പച്ഛിമം യാമം പച്ചുട്ഠായ ചങ്കമേന നിസജ്ജായ ആവരണീയേഹി ധമ്മേഹി ചിത്തം പരിസോധേതീതി - ഝാനാനുയുത്തോ ബഹുജാഗരസ്സ.

ഉപേക്ഖമാരബ്ഭ സമാഹിതത്തോതി. **ഉപേക്ഖാ**തി യാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഉപേക്ഖാ ഉപേക്ഖനാ അജ്ഝുപേക്ഖനാ ചിത്തസമതാ ചിത്തപ്പസ്സദ്ധതാ മജ്ഝത്തതാ ചിത്തസ്സ. **സമാഹിതത്തോ**തി യാ ചിത്തസ്സ ഠിതി സണ്ഠിതി അവട്ഠിതി അവിസാഹാരോ അവിക്ഖേപോ അവിസാഹടമാനസതാ സമഥോ സമാധിന്ദ്രിയം സമാധിബലം സമ്മാസമാധി. **ഉപേക്ഖമാരബ്ഭ സമാഹിതത്തോ**തി. ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഉപേക്ഖം ആരബ്ഭ ഏകഗ്ഗചിത്തോ അവിക്ഖിത്തചിത്തോ അവിസാഹടമാനസോതി - ഉപേക്ഖമാരബ്ഭ സമാഹിതത്തോ.

തക്കാസയം കുക്കുച്ചഞ്ചുപച്ഛിന്ദേതി. **തക്കാ**തി നവ വിതക്കാ - കാമവിതക്കോ, ബ്യാപാദവിതക്കോ, വിഹിംസാവിതക്കോ, ഞാതിവിതക്കോ, ജനപദവിതക്കോ, അമരവിതക്കോ, പരാനുദയതാപടിസഞ്ഞുത്തോ വിതക്കോ, ലാഭസക്കാരസിലോകപടിസഞ്ഞുത്തോ വിതക്കോ, അനവഞ്ഞത്തിപടിസഞ്ഞുത്തോ വിതക്കോ - ഇമേ വുച്ചന്തി നവ വിതക്കാ. കാമവിതക്കാനം കാമസഞ്ഞാസയോ, ബ്യാപാദവിതക്കാനം ബ്യാപാദസഞ്ഞാസയോ, വിഹിംസാവിതക്കാനം വിഹിംസാസഞ്ഞാസയോ. അഥ വാ തക്കാനം വിതക്കാനം സങ്കപ്പാനം അവിജ്ജാസയോ, അയോനിസോ മനസികാരോ ആസയോ, അസ്മിമാനോ ആസയോ, അനോത്തപ്പം ആസയോ, ഉദ്ധച്ചം ആസയോ.

കുക്കുച്ചന്തി ഹത്ഥകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം പാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം ഹത്ഥപാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞിതാ കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതാ, അവജ്ജേ വജ്ജസഞ്ഞിതാ, വജ്ജേ അവജ്ജസഞ്ഞിതാ. യം ഏവരൂപം കുക്കുച്ചം കുക്കുച്ചായനാ കുക്കുച്ചായിതത്തം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ - ഇദം വുച്ചതി കുക്കുച്ചം.

അപി ച ദ്വീഹി കാരണേഹി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ - കതത്താ ച അകതത്താ ച. കഥം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ? ''കതം മേ കായദുച്ചരിതം, അകതം മേ കായസുചരിത''ന്തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. ''കതം മേ വചീദുച്ചരിതം... കതം മേ മനോദുച്ചരിതം... കതോ മേ പാണാതിപാതോ, അകതാ മേ പാണാതിപാതാ വേരമണീ''തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. ''കതം മേ അദിന്നാദാനം... കതോ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരോ... കതോ മേ മുസാവാദോ... കതാ മേ പിസുണവാചാ...

കതാ മേ ഫരുസവാചാ... കതോ മേ സമ്ഫപ്പലാപോ... കതാ മേ അഭിജ്ഝാ... കതോ മേ ബ്യാപാദോ... കതാ മേ മിച്ഛാദിട്ഠി, അകതാ മേ സമ്മാദിട്ഠീ''തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ.

അഥ വാ ''സീലേസുമ്ഹി ന പരിപൂരകാരീ''തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; ''ഇന്ദ്രിയേസുമ്ഹി അഗുത്തദ്വാരോ''തി... ''ഭോജനേ അമത്തഞ്ഞൂമ്ഹീ''തി... ''ജാഗരിയം അനനുയുത്തോമ്ഹീ''തി... ''ന സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോമ്ഹീ''തി... ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ''തി... ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ''തി... ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ''തി... ''അഭാവിതാനി മേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനീ''തി... ''അഭാവിതാനി മേ പഞ്ച ബലാനീ''തി... ''അഭാവിതാ മേ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ''തി... ''അഭാവിതോ മേ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ''തി... ''ദുക്ഖം മേ അപരിഞ്ഞാത''ന്തി... ''ദുക്ഖസമുദയോ മേ അപ്പഹീനോ''തി... ''മഗ്ഗോ മേ അഭാവിതോ''തി... ''നിരോധോ മേ അസച്ഛികതോ''തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. **തക്കാസയം കുക്കുച്ചഞ്ചുപച്ഛിന്ദേ**തി. തക്കഞ്ച തക്കാസയഞ്ച കുക്കുച്ചഞ്ച ഉപച്ഛിന്ദേയ്യ ഛിന്ദേയ്യ ഉച്ഛിന്ദേയ്യ സമുച്ഛിന്ദേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - തക്കാസയം കുക്കുച്ചഞ്ചുപച്ഛിന്ദേ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

''ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോ, ഝാനാനുയുത്തോ ബഹുജാഗരസ്സ;
ഉപേക്ഖമാരബ്ഭ സമാഹിതത്തോ, തക്കാസയം കുക്കുച്ചഞ്ചുപച്ഛിന്ദേ''തി.

൧൯. ചുദിതോ വചീഭി സതിമാഭിനന്ദേ, സബ്രഹ്മചാരീസു ഖിലം പഭിന്ദേ;
വാചം പമുഞ്ചേ കുസലം നാതിവേലം, ജനവാദധമ്മായ ന ചേതയേയ്യ.

ചുദിതോ വചീഭി സതിമാഭിനന്ദേതി. **ചുദിതോ**തി ഉപജ്ഝായാ വാ ആചരിയാ വാ സമാനുപജ്ഝായകാ വാ സമാനാചരിയകാ വാ മിത്താ വാ സന്ദിട്ഠാ വാ സമ്ഭത്താ വാ സഹായാ വാ ചോദേന്തി - ''ഇദം തേ, ആവുസോ, അയുത്തം, ഇദം തേ അപ്പത്തം, ഇദം തേ അസാരുപ്പം, ഇദം തേ അസീലട്ഠ''ന്തി. സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ തം ചോദനം നന്ദേയ്യ അഭിനന്ദേയ്യ മോദേയ്യ അനുമോദേയ്യ ഇച്ഛേയ്യ സാദിയേയ്യ പത്ഥയേയ്യ പിഹയേയ്യ അഭിജപ്പേയ്യ. യഥാ ഇത്ഥീ വാ പുരിസോ വാ ദഹരോ യുവാ മണ്ഡനജാതികോ സീസംന്ഹാതോ ഉപ്പലമാലം വാ വസ്സികമാലം വാ അധിമുത്തകമാലം വാ ലഭിത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി പടിഗ്ഗഹേത്വാ ഉത്തമങ്ഗേ സിരസ്മിം പതിട്ഠാപേത്വാ നന്ദേയ്യ അഭിനന്ദേയ്യ മോദേയ്യ അനുമോദേയ്യ ഇച്ഛേയ്യ സാദിയേയ്യ പത്ഥയേയ്യ പിഹയേയ്യ അഭിജപ്പേയ്യ; ഏവമേവ സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ തം ചോദനം നന്ദേയ്യ അഭിനന്ദേയ്യ മോദേയ്യ അനുമോദേയ്യ ഇച്ഛേയ്യ സാദിയേയ്യ പത്ഥയേയ്യ പിഹയേയ്യ അഭിജപ്പേയ്യ.

“നിധീനംവ [നിധിനംവ (കം) ധം പം ൊന്നു] പവത്താരം, യം പസ്സേ വജ്ജദസ്സിനം;
നിഗ്ഗയ്ഹവാദിം മേധാവിം, താദിസം പണ്ഡിതം ഭജേ.

“താദിസം ഭജമാനസ്സ, സേയ്യോ ഹോതി ന പാപിയോ;
ഓവദേയ്യാനുസാസേയ്യ, അസബ്ഭാ ച നിവാരയേ;
സതഞ്ഹി സോ പിയോ ഹോതി, അസതം ഹോതി അപ്പിയോ”തി.

ചുദിതോ വചീഭി സതിമാഭിനന്ദേ, സബ്രഹ്മചാരീസു ഖിലം പഭിന്ദേതി. **സബ്രഹ്മചാരീ**തി ഏകകമ്മം ഏകുദ്ദേസോ സമസിക്ഖതാ. **സബ്രഹ്മചാരീസു ഖിലം പഭിന്ദേ**തി. സബ്രഹ്മചാരീസു ആഹതചിത്തതം ഖിലജാതതം പഭിന്ദേയ്യ , പഞ്ചപി ചേതോഖിലേ ഭിന്ദേയ്യ, തയോപി ചേതോഖിലേ ഭിന്ദേയ്യ, രാഗഖിലം ദോസഖിലം മോഹഖിലം ഭിന്ദേയ്യ പഭിന്ദേയ്യ സമ്ഭിന്ദേയ്യാതി - സബ്രഹ്മചാരീസു ഖിലം പഭിന്ദേ.

വാചം പമുഞ്ചേ കുസലം നാതിവേലന്തി. ഞാണസമുട്ഠിതം വാചം മുഞ്ചേയ്യ, അത്ഥൂപസംഹിതം ധമ്മൂപസംഹിതം കാലേന സാപദേസം പരിയന്തവതിം വാചം മുഞ്ചേയ്യ പമുഞ്ചേയ്യാതി - വാചം പമുഞ്ചേ കുസലം. **നാതിവേല**ന്തി. **വേലാ**തി ദ്വേ വേലാ - കാലവേലാ ച സീലവേലാ ച. കതമാ കാലവേലാ? കാലാതിക്കന്തം വാചം ന ഭാസേയ്യ, വേലാതിക്കന്തം വാചം ന ഭാസേയ്യ, കാലവേലാതിക്കന്തം വാചം ന ഭാസേയ്യ, കാലം അസമ്പത്തം വാചം ന ഭാസേയ്യ, വേലം അസമ്പത്തം വാചം ന ഭാസേയ്യ, കാലവേലം അസമ്പത്തം വാചം ന ഭാസേയ്യ.

“യോ വേ [ച (സ്യാം)] കാലേ അസമ്പത്തേ, അതിവേലഞ്ച ഭാസതി;
ഏവം സോ നിഹതോ സേതി, കോകിലായേവ [കോകിലിയാവ (സ്യാം)] അത്രജോ”തി.

അയം കാലവേലാ. കതമാ സീലവേലാ? രത്തോ വാചം ന ഭാസേയ്യ, ദുട്ഠോ വാചം ന ഭാസേയ്യ, മൂള്ഹോ വാചം ന ഭാസേയ്യ, മുസാവാദം ന ഭാസേയ്യ, പിസുണവാചം ന ഭാസേയ്യ, ഫരുസവാചം ന ഭാസേയ്യ, സമ്ഫപ്പലാപം ന ഭാസേയ്യ ന കഥേയ്യ ന ഭണേയ്യ ന ദീപയേയ്യ ന വോഹരേയ്യ. അയം സീലവേലാതി - വാചം പമുഞ്ചേ കുസലം നാതിവേലം.

ജനവാദധമ്മായ ന ചേതയേയ്യാതി. **ജനാ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. ജനസ്സ വാദായ ഉപവാദായ നിന്ദായ ഗരഹായ അകിത്തിയാ അവണ്ണഹാരികായ സീലവിപത്തിയാ വാ ആചാരവിപത്തിയാ വാ ദിട്ഠിവിപത്തിയാ വാ ആജീവവിപത്തിയാ വാ ന ചേതയേയ്യ ചേതനം ന ഉപ്പാദേയ്യ ചിത്തം ന ഉപ്പാദേയ്യ സങ്കപ്പം ന ഉപ്പാദേയ്യ മനസികാരം ന ഉപ്പാദേയ്യാതി - ജനവാദധമ്മായ ന ചേതയേയ്യ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

“ചുദിതോ വചീഭി സതിമാഭിനന്ദേ, സബ്രഹ്മചാരീസു ഖിലം പഭിന്ദേ;

വാചം പമുഞ്ചേ കുസലം നാതിവേലം, ജനവാദധമ്മായ ന ചേതയേയ്യാ''തി.

൨൦൬. **അഥാപരം പഞ്ച രജാനി ലോകേ, യേസം സതീമാ വിനയായ സിക്ഖേ;**
രൂപേസു സദ്ദേസു അഥോ രസേസു, ഗന്ധേസു ഫസ്സേസു സഹേഥ രാഗം.

അഥാപരം പഞ്ച രജാനി ലോകേതി. **അഥാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. **പഞ്ച രജാനീ**തി രൂപരജോ, സദ്ദരജോ, ഗന്ധരജോ, രസരജോ, ഫോട്ഠബ്ബരജോ.

''രാഗോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി, രാഗസ്സേതം അധിവചനം രജോതി;
ഏതം രജം വിപ്പജഹിത്വാ [പടിവിനോദിത്വാ (ക॰)] പണ്ഡിതാ,
വിഹരന്തി തേ വിഗതരജസ്സ സാസനേ.

''ദോസോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി...പേ॰...;
വിഹരന്തി തേ വിഗതരജസ്സ സാസനേ.

''മോഹോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി...പേ॰...;
വിഹരന്തി തേ വിഗതരജസ്സ സാസനേ''.

ലോകേതി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേതി - അഥാപരം പഞ്ച രജാനി ലോകേ.

യേസം സതീമാ വിനയായ സിക്ഖേതി. **യേസ**ന്തി രൂപരാഗസ്സ സദ്ദരാഗസ്സ ഗന്ധരാഗസ്സ രസരാഗസ്സ ഫോട്ഠബ്ബരാഗസ്സ. **സതീമാ**തി യാ സതി അനുസ്സതി പടിസ്സതി സതി സരണതാ ധാരണതാ അപിലാപനതാ അസമ്മുസ്സനതാ സതിന്ദ്രിയം സതിബലം സമ്മാസതി സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ ഏകായനമഗ്ഗോ - അയം വുച്ചതി സതി. ഇമായ സതിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. സോ വുച്ചതി സതിമാ . **സിക്ഖേ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ...പേ॰... അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. **യേസം സതീമാ വിനയായ സിക്ഖേ**തി. സതിമാ പുഗ്ഗലോ യേസം രൂപരാഗസ്സ സദ്ദരാഗസ്സ ഗന്ധരാഗസ്സ രസരാഗസ്സ ഫോട്ഠബ്ബരാഗസ്സ വിനയായ പടിവിനയായ പഹാനായ വൂപസമായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ, ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ...പേ॰... സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - യേസം സതീമാ വിനയായ സിക്ഖേ.

രൂപേസു സദ്ദേസു അഥോ രസേസു, ഗന്ധേസു ഫസ്സേസു സഹേഥ രാഗന്തി. രൂപേസു സദ്ദേസു ഗന്ധേസു രസേസു ഫോട്ഠബ്ബേസു രാഗം സഹേയ്യ പരിസഹേയ്യ അഭിഭവേയ്യ അജ്ഝോത്ഥരേയ്യ പരിയാദിയേയ്യ മദ്ദേയ്യാതി - രൂപേസു സദ്ദേസു അഥോ രസേസു ഗന്ധേസു ഫസ്സേസു സഹേഥ രാഗം.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''അഥാപരം പഞ്ച രജാനി ലോകേ, യേസം സതീമാ വിനയായ സിക്ഖേ;
> രൂപേസു സദ്ദേസു അഥോ രസേസു, ഗന്ധേസു ഫസ്സേസു സഹേഥ
> രാഗ''ന്തി.

**൧൭. ഏതേസു ധമ്മേസു വിനേയ്യ ഛന്ദം, ഭിക്ഖു സതിമാ സുവിമുത്തചിത്തോ;
കാലേ സോ സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോ, ഏകോദിഭൂതോ വിഹനേ തമം
സോ. [ഇതി ഭഗവാ]**

ഏതേസു ധമ്മേസു വിനേയ്യ ഛന്ദന്തി. **ഏതേസൂ**തി രൂപേസു സദ്ദേസു ഗന്ധേസു രസേസു ഫോട്ഠബ്ബേസു. **ഛന്ദോ**തി യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസ്നേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം...പേ॰... കാമച്ഛന്ദനീവരണം. **ഏതേസു ധമ്മേസു വിനേയ്യ ഛന്ദ**ന്തി. ഏതേസു ധമ്മേസു ഛന്ദം വിനേയ്യ പടിവിനേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - ഏതേസു ധമ്മേസു വിനേയ്യ ഛന്ദം.

ഭിക്ഖു സതിമാ സുവിമുത്തചിത്തോതി. **ഭിക്ഖൂ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ വാ ഭിക്ഖു, സേഖോ വാ ഭിക്ഖു. **സതിമാ**തി യാ സതി അനുസ്സതി...പേ॰... സമ്മാസതി സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ ഏകായനമഗ്ഗോ - അയം വുച്ചതി സതി. ഇമായ സതിയാ ഉപേതോ സമുപേതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതിമാ.

ഭിക്ഖു സതിമാ സുവിമുത്തചിത്തോതി. പഠമം ഝാനം സമാപന്നസ്സ നീവരണേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, ദുതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ വിതക്കവിചാരേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, തതിയം ഝാനം സമാപന്നസ്സ പീതിയാ ച ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, ചതുത്ഥം ഝാനം സമാപന്നസ്സ സുഖദുക്ഖേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം; ആകാസാനഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ രൂപസഞ്ഞായ പടിഘസഞ്ഞായ നാനത്തസഞ്ഞായ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമാപന്നസ്സ ആകാസാനഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഞ്ഞായ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം; സോതാപന്നസ്സ സക്കായദിട്ഠിയാ വിചികിച്ഛായ സീലബ്ബതപരാമാസാ ദിട്ഠാനുസയാ വിചികിച്ഛാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, സകദാഗാമിസ്സ ഓളാരികാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം , അനാഗാമിസ്സ അനുസഹഗതാ കാമരാഗസഞ്ഞോജനാ പടിഘസഞ്ഞോജനാ അനുസഹഗതാ കാമരാഗാനുസയാ പടിഘാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, അരഹതോ രൂപരാഗാ അരൂപരാഗാ മാനാ ഉദ്ധച്ചാ അവിജ്ജായ മാനാനുസയാ ഭവരാഗാനുസയാ അവിജ്ജാനുസയാ തദേകട്ഠേഹി ച കിലേസേഹി ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബനിമിത്തേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി - ഭിക്ഖു സതിമാ സുവിമുത്തചിത്തോ.

കാലേന സോ സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോതി. **കാലേനാതി** ഉദ്ധതേ ചിത്തേ സമഥസ്സ [സമാധിസ്സ (സീ॰)] കാലോ, സമാഹിതേ ചിത്തേ വിപസ്സനായ കാലോ.

“കാലേ പഗ്ഗണ്ഹതി ചിത്തം, നിഗ്ഗണ്ഹതി പുനാപരേ [അഥാപരേ (സ്യാ॰)];
സമ്പഹംസതി കാലേന, കാലേ ചിത്തം സമാദഹേ.

“അജ്ഝുപേക്ഖതി കാലേന, സോ യോഗീ കാലകോവിദോ;
കിമ്ഹി കാലമ്ഹി പഗ്ഗാഹോ, കിമ്ഹി കാലേ വിനിഗ്ഗഹോ.

“കിമ്ഹി പഹംസനാകാലോ, സമഥകാലോ ച കീദിസോ;
ഉപേക്ഖാകാലം ചിത്തസ്സ, കഥം ദസ്സേതി യോഗിനോ.

“ലീനേ ചിത്തമ്ഹി പഗ്ഗാഹോ, ഉദ്ധതസ്മിം വിനിഗ്ഗഹോ;
നിരസ്സാദഗതം ചിത്തം, സമ്പഹംസേയ്യ താവദേ.

“സമ്പഹട്ഠം യദാ ചിത്തം, അലീനം ഭവതിനുദ്ധതം;
സമഥസ്സ ച സോ [സമഥനിമിത്തസ്സ സോ (സീ॰ ക॰)] കാലോ, അജ്ഝത്തം രമയേ മനോ.

“ഏതേന മേവുപായേന, യദാ ഹോതി സമാഹിതം;
സമാഹിതചിത്തമഞ്ഞായ, അജ്ഝുപേക്ഖേയ്യ താവദേ.

“ഏവം കാലവിദൂ ധീരോ, കാലഞ്ഞൂ കാലകോവിദോ;
കാലേന കാലം ചിത്തസ്സ, നിമിത്തമുപലക്ഖയേ”തി.

കാലേന സോ സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോതി. “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ”തി സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോ, “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ”തി സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോ, “സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ”തി സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോ…പേ॰… “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്തി - സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോ.

ഏകോദിഭൂതോ വിഹനേ തമം സോ, ഇതി ഭഗവാതി. **ഏകോദീതി** ഏകഗ്ഗചിത്തോ അവിക്ഖിത്തചിത്തോ അവിസാഹടമാനസോ സമഥോ സമാധിന്ദ്രിയം സമാധിബലം സമ്മാസമാധീതി - ഏകോദിഭൂതോ. **വിഹനേ തമം സോതി** രാഗതമം ദോസതമം മോഹതമം ദിട്ഠിതമം മാനതമം കിലേസതമം ദുച്ചരിതതമം അന്ധകരണം അചക്ഖുകരണം അഞ്ഞാണകരണം പഞ്ഞാനിരോധികം വിഘാതപക്ഖികം അനിബ്ബാനസംവത്തനികം ഹനേയ്യ വിഹനേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തിം കരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യ.

ഭഗവാതി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകണ്ഡകോതി ഭഗവാ, ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ, ഭജി വിഭജി പവിഭജി ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ, ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ, ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ, ഭജി വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ, ഭാഗീ

വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഭായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബവിഹാരസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം സഞ്ഞാഭാവനാനം ദസന്നം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ, ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ , ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം ന പിതരാ കതം ന ഭാതരാ കതം ന ഭഗിനിയാ കതം ന മിത്താമച്ചേഹി കതം ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം ന ദേവതാഹി കതം; വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാതി - ഏകോദിഭൂതോ വിഹനേ തമം സോ ഇതി ഭഗവാ.

തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘ഏതേസു ധമ്മേസു വിനേയ്യ ഛന്ദം, ഭിക്ഖു സതിമാ
> സുവിമുത്തചിത്തോ;
> കാലേന സോ സമ്മാ ധമ്മം പരിവീമംസമാനോ, ഏകോദിഭൂതോ
> വിഹനേ തമം സോ’’. [ഇതി ഭഗവാതി]

സാരിപുത്തസുത്തനിദ്ദേസോ സോളസമോ.

അട്ഠകവഗ്ഗമ്ഹി സോളസ സുത്തനിദ്ദേസാ സമത്താ.

മഹാനിദ്ദേസപാളി നിട്ഠിതാ.